119. ÉVFOLYAM 2006. OKTÓBER 3. SZÁM

HADTÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ÉVNEGYEDES FOLYÓIRAT
A MAGYAR HADI TÖRTÉNETÍRÁS
FEJLESZTÉSÉRE

AZ 1956-OS FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC ÖTVENEDIK ÉVFORDULÓJÁRA

Az alapítás éve
1888

A HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM FOLYÓIRATA

* * * * * ARGUMENTUM KIADÓ NYOMDAÜZEME, BUDAPEST * * * * *

QUARTERLY OF MILITARY HISTORY

Journal of the Institute and Museum of Military History

Established 1888

Editor in Chief Ferenc Csákváry

Managing Editor Gábor Hausner

Review Editor Ferenc Pollmann

Editorial Board

Gábor Ágoston, Tibor Balla, Gábor Bona, Attila Bonhardt, István Czigány, Tamás Csikány, Lóránd Dombrády, Tibor Hajdu, Róbert Hermann (President), József Holló, Miklós Horváth, Ferenc Lenkefi, József Lugosi, Imre Okváth, Géza Pálffy, Ferenc Pollmann, Sándor Szakály, György Székely, Ferenc Tóth, Aladár Urbán, János Varga J., László Veszprémy, József Zachar

Published by the Institute and Museum of Military History of the Ministry of Defence
2–4 Kapisztrán tér Budapest 1014 Hungary
Postal address: PO Box 7, Budapest H-1250
Phone (36 1)-325-16-00, Fax: (36-1)-325-16-04

Editorial and Publishing Office

2–4 Kapisztrán tér Budapest 1014 Hungary
Postal address: PO Box 7, Budapest H-1250
Phone (36-1) -325-16-44, Fax (36-1)-325-16-46

E-mail: hadtkk@vipmail.hu
Electronic version: www.epa.oszk.hu/hk

Subscription fee

2000 HUF annually, 500 HUF quarterly

Distribution

Magyar Posta Rt.
Business and Logistics Centre

Subscription abroad

Központi Hírlap Centrum
1 Orczy tér Budapest 1089 Hungary
Postal address: Budapest H-1900
E-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

REVUE D'HISTOIRE MILITAIRE

Publication trimestrielle de l'Institut et du Musée d'Histoire Militaire

Fondée en 1888

Rédacteur en chef: Ferenc Csákváry

Responsable éditorial: Gábor Hausner

Chef de la rubrique Revue: Ferenc Pollmann

Comité éditorial:

Gábor Ágoston, Tibor Balla, Gábor Bona, Attila Bonhardt, István Czigány, Tamás Csikány, Lóránd Dombrády, Tibor Hajdu, Róbert Hermann (President), József Holló, Miklós Horváth, Ferenc Lenkefi, József Lugosi, Imre Okváth, Géza Pálffy, Ferenc Pollmann, Sándor Szakály, György Székely, Ferenc Tóth, Aladár Urbán, János Varga J., László Veszprémy, József Zachar

Éditée par l'Institut et le Musée d'Histoire Militaire
(Ministère de la Défense)
2–4 Kapisztrán tér Budapest 1014 Hongrie
Adresse postale: PO Box 7, Budapest H-1250
Tél.: (36-1)-325-16-00, Télécopie: (36-1)-325-16-04

Rédaction et Maison d'Édition

2–4 Kapisztrán tér Budapest 1014 Hongrie
Adresse postale: PO Box 7, Budapest H-1250
Tél.: (36-1)-325-16-44, Télécopie: (36-1) -325-16-46

E-mail: hadtkk@vipmail.hu
Version électronique: www.epa.oszk.hu/hk

Tarif d'abonnement:

2000 HUF (annuel), 500 HUF (trimestriel)

Diffusée par

Magyar Posta Rt.
Centre d'Affaires et Logistique

Abonnement à l'étranger:

Központi Hírlap Centrum
1 Orczy tér Budapest 1089 Hongrie
Adresse postale: Budapest H-1900
E-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

HADTÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

Az alapítás éve
1888

E számunk a
Nemzeti Kulturális Alap
támogatásával jelent meg

nka
Nemzeti Kulturális Alap

119. ÉVFOLYAM • BUDAPEST • 2006. 3. SZÁM

A HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM FOLYÓIRATA

E SZÁMUNK MUNKATÁRSAI

Andaházi Szeghy Viktor, PhD ösztöndíjas, a Hadtörténeti Könyvtár vezetője (Budapest); *Bosznayné dr. Rákóczy Rozália* ny. főmuzeológus (Dunapataj); *Dávid Ferenc* egyetemi hallgató, demonstrátor, Pécsi Tudományegyetem (Pécs); *Horváth Miklós* ny. alezredes, a hadtudomány doktora, egyetemi tanár, Pázmány Péter Tudományegyetem (Törökbálint); *Landstoff Nándorné* könyvtáros, Hadtörténeti Könyvtár (Budapest); *dr. Makai Ágnes* ny. főmuzeológus (Budapest); *Suba János* PhD alezredes, a Hadtörténelmi Térképtár vezetője (Budapest); *Szabó Jánosné* könyvtári asszisztens, Hadtörténeti Könyvtár (Budapest); *Szabó Miklós* ny. altábornagy, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rektora (Dunaharaszti); *Tulipán Éva* tudományos munkatárs, Hadtörténeti Intézet (Budapest)

A rezüméket és a tartalomjegyzékeket *Sallay Gergely Pál* (angol), *Márkus Andrea* (francia), *Zachar Viktor Kristóf* (német) és *Cinkóczki Botondné* (orosz) fordította.

A Szerkesztőség kéziratokat nem őriz meg és nem küld vissza!

HADTÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK
A Hadtörténeti Intézet és Múzeum folyóirata

Főszerkesztő: Csákváry Ferenc
Felelős szerkesztő: Hausner Gábor
A szemlerovat vezetője: Pollmann Ferenc

Szerkesztő bizottság:

Ágoston Gábor, Balla Tibor, Bona Gábor, Bonhardt Attila, Czigány István, Csikány Tamás, Dombrády Lóránd, Hajdu Tibor, Hermann Róbert (a szerkesztő bizottság elnöke), Holló József Ferenc, Horváth Miklós, Lenkefi Ferenc, Lugosi József, Okváth Imre, Pálffy Géza, Pollmann Ferenc, Szakály Sándor, Székely György, Tóth Ferenc, Urbán Aladár, Varga J. János, Veszprémy László, Zachar József

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

1014 Budapest I., Kapisztrán tér 2–4. Postacím: Budapest, Pf. 7., 1250
Telefon: 325-16-44, Fax: 325-16-46, E-mail:hadtkk@vipmail.hu
Elektronikus változat: www.epa.oszk.hu/hk

Kiadja:

a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 1014 Budapest I., Kapisztrán tér 2–4.
Postacím: Budapest, Pf. 7., 1250. Telefon: 325-16-00, Fax: 325-16-04
A kiadásért felel a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatója

Megjelenik negyedévenként. Előfizetési díj: 1 évre 2000,– Ft, negyedévre 500,– Ft

Előfizetésben terjeszti:

a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlenül a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (1089 Budapest VIII., Orczy tér 1., postacím: 1900 Budapest, tel.: 06-1-477-63-00).
További információ: 06-80-44-44-44; hirlapelofizetes@posta.hu

Egyes példányok megvásárolhatók a nagyobb budapesti és vidéki hírlapüzletekben, valamint a Hadtörténeti Múzeum könyv- és ajándékboltjában.

Index: 25 371 HU ISSN 0017–6540

Argumentum Kiadó Nyomdaüzeme, Budapest.

AZ 1956-OS FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC ÖTVENEDIK ÉVFORDULÓJÁRA

HORVÁTH MIKLÓS

FEJEZETEK A MAGYAR NÉPHADSEREG 1956. ÉVI TÖRTÉNETÉBŐL

A Magyar Néphadsereg legfontosabb jellemzői a forradalom előestéjén

A Magyar Néphadsereg 1956-os forradalomban játszott szerepe bemutatását megelőzően szólni kell a magyar haderő rendeltetéséről, szervezetéről, a forradalmat megelőző időszakban ezekben a szervezetekben végbement – a hadsereg forradalom alatti tevékenységére, a katonák magatartására ható – főbb folyamatokról.

A Magyar Dolgozók Pártja az erőszakszervezetek között a Magyar Néphadsereget is igyekezett a legszorosabb ellenőrzése alatt tartani. A pártirányítás és ellenőrzés több csatornán – a kommunista parancsnokokon, a választott és kinevezett politikai szerveken, az államvédelmen, pl. a hadseregben tevékenykedő elhárító tiszteken – és nem utolsó sorban az ezen szervezetekben dolgozó, szolgáló párttagokon keresztül valósult meg.

Az MDP Központi Vezetősége közvetlenül irányította és ellenőrizte a parancsnoki kar és általában a vezetők tevékenységét, ellenőrizte a fegyveres erők harckészültségét, kiképzését, a pártpolitikai szervek munkáját, az állomány erkölcsi-politikai állapotát, ezzel párhuzamosan meghatározta az erőszakszervezetek fejlesztésének, szervezésének és mozgósításának feladatait, a fegyverzeti, technikai és egyéb felszerelésekkel történő ellátását, a honvédelmi jellegű kiadásokat és beruházásokat. Irányította és ellenőrizte a fegyveres erőknél működő megyei szintű pártbizottságok tevékenységét és a pártpolitikai munkát. A pártirányítás kiterjedt az erőszakszervezetek – így hadsereg – életének, tevékenységének minden területére.

Az irányítás és ellenőrzés fentiekben vázolt rendszeréből egyenesen következett, hogy a vezetés és a társadalom működése „zavarainak", az úgynevezett torzulásoknak a hatásai a hadseregben is azonnal megjelentek. Az „ötvenes évek" – társadalom egészét sújtó – törvénytelenségei a Magyar Néphadsereg fejlődésére, tevékenységére is jelentős hatást gyakoroltak. A gazdaság lehetőségeit messze meghaladó hadseregépítés, fejlesztés amellett, hogy akadályozta, befolyásolta a kommunista párt által megfogalmazott társadalmi célok elérését, egy sor, az erőszakszervezetek életét, működését is károsan befolyásoló tényező forrásává vált.

A Magyar Néphadsereg rendeltetésszerű alkalmazása elsősorban az ország függetlensége és területi egysége ellen, idegen hatalmak fegyveres erői által végrehajtott agresszió visszaverése céljából történhetett. A hadsereget – meghatározott feltételek teljesülése

esetén – az alkotmányos rend védelmébe vagy fegyveres erőszakos cselekmények leverésébe és szükség esetén az országot sújtó elemi és más katasztrófák következményeinek felszámolásába is bevonhatták.

Az előzmények vizsgálatánál 1953 nyaráig visszanyúlva megállapítható: az „új szakasz" politikájának célrendszerén belül, az általános változtatásokhoz igazodva a vezetés arra kényszerült, hogy módosítsa Magyarország honvédelmi politikáját is. Az MDP Központi Vezetősége – 1953. június 27–28-i ülésén – elismerte, hogy a fegyveres erőknek „szükségesnél nagyobb mértékű és gyorsabb ütemű fejlesztése" hiba volt. Ez a határozat nem részletezte a hadseregfejlesztés során elkövetett hibákat, s konkrétan nem szólt a kijavítás lehetőségeiről, de Farkas Mihály eltávolítása a Politikai Bizottságból és a Honvédelmi Minisztérium éléről a hadsereg egészére kedvező hatást gyakorolt.[1] A hadsereg pártirányítása és ellenőrzése azonban továbbra is a Rákosi–Gerő klikk, valamint a hozzájuk hasonló nézeteket való katonai felső vezetés kezében összpontosult. A korábbi szemlélet és gyakorlat továbbélését erősítette a szovjet katonai vezetéssel kialakított szoros kapcsolat is. Mindez továbbra is bizonytalan, ellentmondásos és kapkodó honvédelmi politikát és hadseregépítést eredményezett.

A párton belüli két irányzat harca, az egyre mélyülő politikai válság hatására a haderőben is állandósultak a viták. A tisztikar a súlyos torzulások és bűnök felszámolását sürgette, s miután a helyzet a remélt javulással ellentétben tovább romlott, tovább nőtt a katonák vezetés iránti bizalmatlansága.

Mindeközben a gazdasági életben kialakult feszültségek és az életszínvonal romlása megkövetelte az erősen túlméretezett honvédelmi kiadások átgondolását. Ennek keretében az 1953-as évi 14 milliárd forintos katonai kiadást, melyből 12 milliárd forintot fordítottak közvetlenül a haderőre, 4 milliárd forinttal csökkentették. 1954–1956 között a Néphadseregnek az állami költségvetésből való részesedési aránya 20%-ról 12%-ra módosult, bár ez még mindig magas volt.

A katonai kiadások mérséklésével összhangban, kezdetét vette a több mint 200 000 fős haderő leépítése, amelynek során – az MDP PB 1953. július 22-i döntése alapján – a Minisztertanács a létszámot 54 466 fővel, 160 000 főre csökkentette. 1954-ben a további létszámkorrekciók után a Néphadsereg létszáma 153 000 fő alá süllyedt. 1955. szeptember 8-án a Minisztertanács újabb – ezúttal 20 000 fős – csökkentést rendelt el.

Különösen súlyosan érintette a kapkodva végrehajtott nagyarányú létszámleépítés a tisztikart. 1956 nyaráig a hadsereg tiszti létszáma 32 184 főről 27 728 főre csökkent. Három év alatt kb. 4500 tisztet szereltek le, ami a haderőben maradt tisztek körében is egzisztenciális elbizonytalanodást eredményezett. Az egyik pillanatról a másikra, végkielégítés, egyáltalán mindenfajta anyagi segítség nélkül utcára rakott tisztek az elhelyezkedésükhöz nem kaptak szervezett segítséget. A Minisztertanács csak 1954. szeptember 10-én intézkedett a leszerelendő tiszteknek egyhavi illetmény kifizetésére, illetve elhelyezkedésük szervezett segítésére. A hivatásos állomány helyzetét javító átfogó intézkedések azonban elma-

[1] „Farkas Mihály vezetői módszereit illetően megállapítja a bizottság – olvasható a Farkas Mihály tevékenységét és az általa elkövetett törvénysértéseket 1956 márciusát követően vizsgáló bizottság jelentésében –, hogy ezeket a pártmegbízatással való visszaélés, mérhetetlen önteltség, karrierizmus, hatalomvágy, sőt egyenesen hatalmi téboly, cinizmus, a személyi önkény, az embertelenség, a szadizmus, a személye körüli féktelen személyi kultusz kialakítása jellemezte."

radtak. Kismértékben emelték ugyan a hivatásos és polgári állomány illetményét, ám az továbbra is igen alacsony maradt. Az 1955-ben megjelent tiszti törvény bonyolultsága és szubjektivitása ellenére erősítette a hivatásos állomány jogbiztonságát.

A lakáshelyzet megoldatlansága miatt több ezer nős tisztnek nem volt lakása vagy szállása, és családjától távol élt. Az átszervezés és leépítés a maradó – elsősorban alacsonyabb beosztásban lévő – tisztek jelentős részének ismételt áthelyezésével járt. A tisztekkel való törődés hiánya hozzájárult az általános fegyelem romlásához.

A létszámcsökkentés azonban nem párosult szervezeti és minőségi korszerűsítésre irányuló átalakításokkal, ezért kedvezőtlen hatást gyakorolt az ország védelmi képességére, katonai potenciáljára. Ez egyben azt is jelenti, hogy a kormány összpolitikáján belül a honvédelem jelentősége leértékelődött, indokolatlan mértékben háttérbe szorult.

A hadsereg forradalom alatti tevékenységét, magatartását a fentieken túl jelentősen befolyásolta, hogy 1956-ban is folytatódott az átszervezés és ezzel összefüggésben a létszám csökkentése. Ekkor a Minisztertanács döntése[2] alapján a hadsereg létszámát – a tisztekét 4500, a továbbszolgáló tiszthelyettesekét 1500, a sor-tiszthelyettesekét, honvédekét és növendékekét együttesen 4000, a polgári alkalmazottakét 5000 fővel – összességében mintegy 15 000 fővel kívánták csökkenteni.[3] A katonai szervezetek közül – az 1956. őszi átszervezésre kiadott „Szervezési Intézkedés"[4] végrehajtása következtében – változatlan állapotban csak egy maradt. Az alakulatok és az intézmények közül 49-et megszűntettek, 290 új állománytábla szerinti szervezetre tért át, és 21 más helyőrségbe települt. Ezen időszak alatt 9 új katonai szervezet felállítását határozták el.

A Magyar Néphadseregben ebben az időszakban a két lövészhadtest – a 3. és 6. – alárendeltségében három lövész- és kettő gépesített hadosztályba szervezve hadrafogható állapotban 12 lövész-, öt gépesített, három harckocsi-, 12 tüzér- és öt harckocsi-rohamlöveg ezred volt. Ezen kívül a felszámolás alatt lévő 9. lövészhadtest állományából, a 8. lövészhadosztály kötelékéből kettő lövész-, egy gépesített, egy közepes harckocsi-, egy tüzér- és egy harckocsi-rohamlöveg ezredet lehetett alkalmazni szükség esetén.

A Magyar Néphadsereg tervezett létszámcsökkentése

Állománykategória	*Csökkentés előtti létszám*	*Tervezett létszám*	*Csökkentés mértéke*
Tiszt	29 000	24 500	4500
Továbbszolgáló tiszthelyettes	9000	7500	1500
Sortiszthelyettes, honvéd, növendék	87 000	83 000	4000
Katona összesen	125 000	115 000	10 000
Polgári alkalmazott	25 000	20 000	5000
Mindösszesen	*150 000*	*135 000*	*15 000*[5]

[2] Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL) Hegedűs András iratai, XIX-A-2-p 1048. A Minisztertanács 1071/1956. sz. határozata.

[3] Uo.

[4] Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL) 102/05/168.

[5] MOL Hegedűs András iratai, XIX-A-2-p 1048.

A Magyar Néphadsereg 1956 nyarán jóváhagyott hadrendje

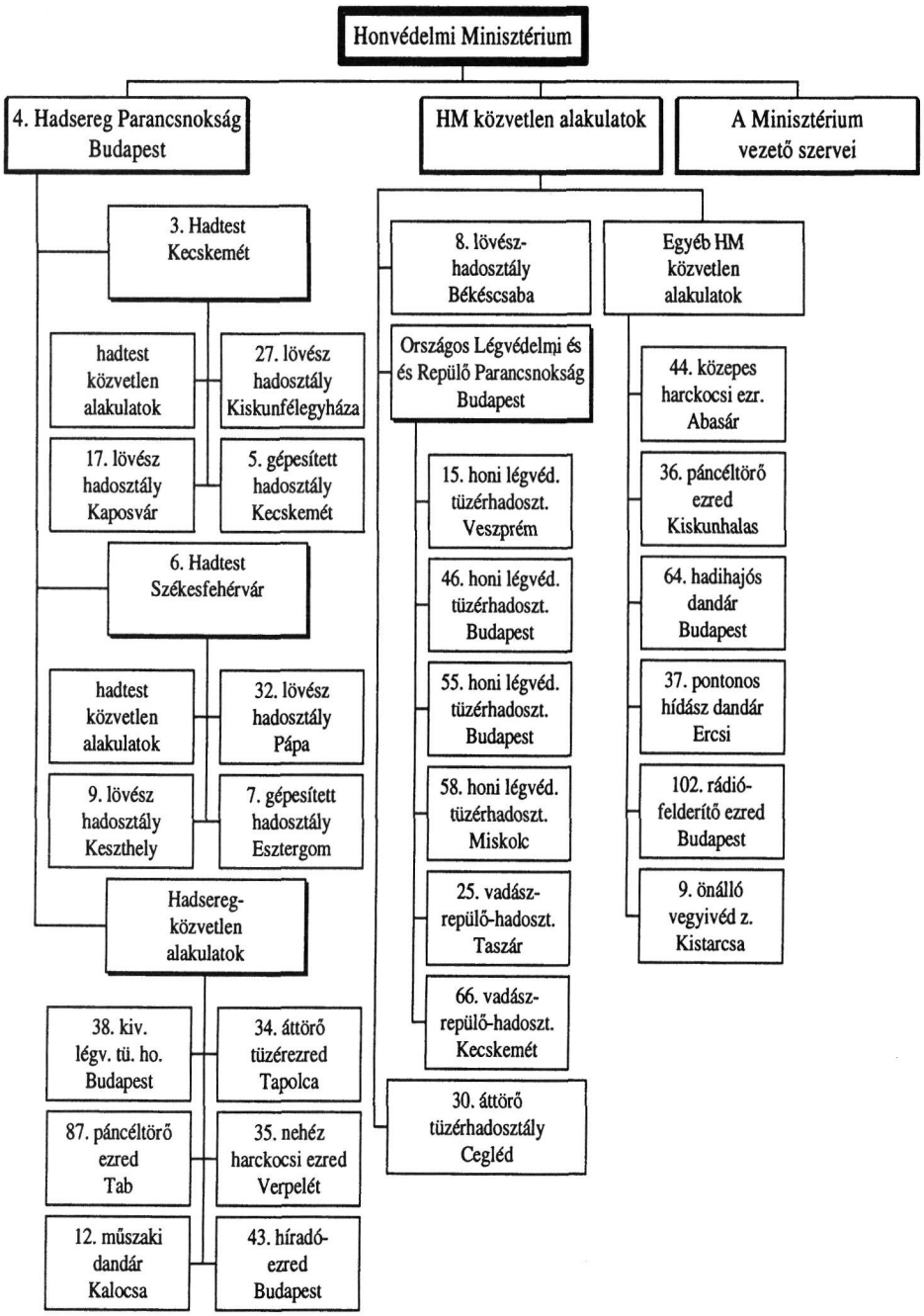

A fenti erőkön kívül a Néphadsereg állományába egy áttörő tüzérhadosztály, egy kivonuló légvédelmi tüzérhadosztály, az Országos Légvédelmi és Légierő Parancsnokság alárendeltségében négy honi légvédelmi hadosztály, két vadászrepülő-hadosztály és a Hadihajós Dandár tartozott.

A hadsereg forradalom alatti helyzetét jelentősen befolyásolta, hogy a leszervezésre ítélt katonai szervezetek[6] felszámolását a vizsgált időszakban még nem fejezték be, és a megmaradt ezredek közül sok[7] ezekben a napokban került másik hadosztály irányítása alá.

A hadsereg alkalmazását a fentieken túl korlátozta az is, hogy az állományváltás megkezdődött, a leszerelést a legtöbb alakulatnál végrehajtották, de az újoncok behívására még nem került sor. Így egy-egy ezred létszáma – 5-600 fő – alig volt több, mint egy feltöltött zászlóaljé.

Miután Budapesten a karhatalmi szolgálat – a karhatalmi tervekről később részletesen szólok – a katonai tanintézetekre, az akadémiákra és a tiszti iskolákra épült, ezért nem hagyható figyelmen kívül, hogy a tiszti iskolákban a végzős növendékek avatását végrehajtották, a frissen avatott tisztek a szabadságukat töltötték, a szolgálati helyükre még nem vonultak be, és a forradalmat közvetlenül megelőző időszakban az akadémiákon és a tüzéralakulatoknál is nagy szabadságolás volt.

A szervezetre vonatkozó adatokon túl, ha csak érintőlegesen is, de vizsgálni kell a fentiekben felvázolt változások személyi állományra gyakorolt hatását is.

A Hadtörténeti Intézet dolgozóiból 1956 végén összeállított munkacsoport az 1957 tavaszán készített tanulmányában[8] több vonatkozásban is helyesen mutatta be a hadseregen belül az „ötvenes években" lejzajlott változásokat, a szervezetet jellemző és egyben terhelő ellentmondásokat. E tanulmány készítői többek között megállapították, hogy a központi vezetés a döntési jogosítványok centralizációjával, a szabályzatok előírásainak önkényes megsértésével szinte teljes egészében felszámolta a közép- és alsószintű parancsnoki kar önállóságát. A katonai felső vezetés elszakadt a csapatoktól, azok életét, problémáit nem ismerte. A nagyfokú bürokrácia eltompította a felelősségérzetet, betegessé vált a felsőbb szervek bizalmatlansága, általánossá az alárendeltek mélységes lebecsülése. Törvénnyé lett, hogy a tisztek beosztásra és rendfokozatra való tekintet nélkül, mindenre felsőbb utasítást várjanak, önállóan nem intézkedhettek, minden öntevékenységet a csírájában elfojtottak.

A hadsereg évenként többszöri átszervezése és a későbbi – 1953 után végrehajtott – létszámcsökkentések sem eredményezték a minduntalan beígért minőségi javulást, a tisztek beosztásának, anyagi helyzetének megszilárdulását. A tisztikar életviszonyai nagymértékben hatottak a szolgálati feladatok ellátásának színvonalára. A tisztek többsége minden évben más beosztásba és más helyőrségbe került, és megközelítőleg húsz száza-

[6] A „Szervezési Intézkedés" alapján egy lövészhadtest-, egy gépesített, egy légvédelmi tüzér-, egy csatarepülő hadosztály-parancsnokság, két lövész-, öt tüzér-, két harckocsi rohamlöveg- és három csatarepülő-ezred felszámolását kezdték meg.

[7] Kettő lövész-, kettő gépesített, nyolc tüzér-, egy nehéz harckocsi-, két közepes harckocsi-, három harckocsi rohamlöveg-ezred került más hadosztály irányítása alá. HL 102/05/168.

[8] HL 1956-os gyűjtemény, 8. ő. e. 3–121. o. „Az 1956. október–novemberi ellenforradalom és a Magyar Néphadsereg." Tanulmány. Vö. A Magyar Néphadsereg és az 1956-os forradalom. (Részlet a Hadtörténelmi Levéltár 1956-os irataiból.) Közli: *Horváth Miklós*. In: 1956. Évkönyv. 1956-os Intézet, Budapest, 1992. 157–171. o.

lékuk élt külön a családjától. Ez is a magyarázata annak, hogy különösen az alacsonyabb rendfokozatú tisztek jelentős része a tiszti pályát nem tekintette hivatásnak, és sokan kérték a leszerelésüket.

A hivatásos tiszthelyettesi kar megszüntetése után a tisztek tanulási, művelődési lehetősége – szabadidő hiányában – szinte a nullára csökkent. A nagyfokú fluktuáció még a legképzettebbek körében is állandó létbizonytalanságot szült, életük, katonai pályafutásuk alakulása a törvények mellőzésével született döntésektől függött. A tiszti állomány körében kialakult elkeseredést fokozta az elhárító szervek gyakran önkényes eljárása, mely sok esetben a parancsnokok tekintélyének lejáratásához vezetett. Többek között ebben keresendő a hadseregen belül is általánossá váló Államvédelmi Hatóság-ellenes hangulat és magatartás gyökere. A bajokat tetézte a következetlen és lelkiismeretlen káderpolitika, amely a hadsereg tisztikarának csaknem minden rétegében komoly elégedetlenséget szított.

A hadseregben folytatott pártmunkában is elterjedt a parancsolgatás, a vezető funkcionáriusok akaratának feltétlen érvényesítése. Általánossá vált, hogy a felső vezetés szintjén eldöntött kérdésekkel, kinyilatkoztatott szempontokkal ellentétes véleményeket, javaslatokat ellenséges nézetként marasztaltak el. A szavak és tettek egymásnak szögesen ellentmondó gyakorlata következtében a párttagság nagyobb része a passzívitást választotta, az alapszervezetekben az önálló véleményalkotás elhalt. Ilyen körülmények között a tisztek nagy része is mintegy külső szemlélőként várta a politikai helyzetnek és ezen belül önsorsának javulását.[9] Mivel a tisztek létszámának tervezett csökkentését csak részben hajtották végre, ezért – a forradalom időszakában – a tiszti állomány jelentős része nagy bizonytalanságban élt. Az 1956-ban bevezetett pénzügyi intézkedések következtében sok tiszt illetménye csökkent, jelentős részük a bevonulást megelőzően többet keresett, mint tisztté avatása után, s ugyanakkor éjjel-nappal dolgozniuk kellett.

A hadseregen belül 1956 nyarára kialakult válság jeleit a hadseregben dolgozó államvédelmi beosztottak – elhárító tisztek – is érzékelték és feletteseiknek azonnal jelentették. Az Adminisztratív Osztály vezetője, Czinege Lajos a Marosán György részére 1957 elején készített összefoglalójában azt állította, hogy az osztály munkatársai „sokkal világosabban látták a hadsereg vezetésében, kiképzésében, erkölcsi-morális állapotában lévő súlyos hibákat, mint azok, akik annak idején ezeket a figyelmeztetéseket nem fogadták el, beleértve a párt akkori vezetését is. Pl. több esetben írtunk nagyon súlyos dolgokat tartalmazó jelentést a Vezérkar helyzetéről, hogy a Vezérkarnál különösen kulcsterületeken sok a régi tiszt, és onnan tudatosan kiszorítják a tehetséges, fiatal káderekét..."[10]

„A III. Főosztály – [a Katonai Elhárítás] – számtalan jelentésben írt arról – olvasható az 1957-ben készült értékelésben –, hogy a hadseregben milyen rossz a felkészülés, az ütőképesség. Részletesen beszámoltak arról, hogy egyes parancsnokok kimondottan ellenséges tevékenységet folytattak, és szabotálták a kiképzés munkáját is. Ezek a jelentések a Párt, a Kormány, a Bel- és Hadügyminiszter tudomására lettek hozva. Sajnos az operatív tisztek az esetek többségében felelősségre lettek vonva, hogy ilyet jelenteni merészelnek.

[9] HL 1956-os gyűjtemény, 8. ő. e. 7–8. o.

[10] MOL A/347/1957. 288. f. 30. cs. 1. ő. e. 48. o. „Az Adminisztratív Osztály és a Fegyveres erők miniszterének kapcsolatáról feljegyzés Marosán Györgynek"

A szeptember végén tartott országos jellegű értekezleten, amelyet a III. Főosztály tartott, szinte elemi erővel feltört az operatív tisztekből, hogy a hadsereg helyzete kétségbeejtő, és egy rendkívüli időben arra támaszkodni nem lehet. Ezután sem történt intézkedés."[11]

A Magyar Néphadsereg alapvető feladatai között papíron ugyan szerepelt a társadalmi rendnek a belső ellenséges erők elleni védelme, illetve a végrehajtásra vonatkozó karhatalmi tervek elkészültek, de a felkészítés érdekében a gyakorlatban nem történt semmi.

A Magyar Néphadsereg karhatalmi feladatai az országos karhatalmi terv tükrében

A Magyar Népköztársaság karhatalmi intézkedéseinek tervét a Honvédelmi Tanács elnöke, Nagy Imre 1954. január 18-án hagyta jóvá.[12] Ezt megelőzően a karhatalmi alkalmazás kérdéseivel az 1953-as berlini válság után foglalkoztak. Az MDP Politikai Bizottsága számára a Honvéd Vezérkar 1953. október 17-én készített egy „Elvi előterjesztés"-t, amelyben a Magyar Néphadseregben megszervezésre kerülő „biztonsági (karhatalmi) szolgálat" célját a következőkben jelölték meg:

„A Belügyminisztérium (továbbiakban BM) fegyveres erőinek a támogatása és az azokkal való együttműködés olyan esetekben, amikor a BM fegyveres erői, a Népköztársaság állambiztonságát, a közrend megóvását, valamint a fontosabb objektumok és helységek megvédését biztosító törvényes feladataik ellátására nem képesek."

Az előterjesztésben – belső ellenséges megmozdulások esetére – az MN karhatalmi feladatai közé sorolták: a laktanyák, katonai objektumok, raktárak, telephelyek stb. fokozott őrzését, védelmét, az országos vagy fontosabb helyi jelentőségű párt- és kormányépületek, valamint ipari, közlekedési, távközlési stb. üzemek működőképességének biztosítására már kirendelt és a BM alárendeltségébe tartozó csapatoknak vagy őrségeknek a felváltását, megerősítését olyan esetekben, amikor azoknak „speciális karhatalmi kiképzésük folytán más irányú alkalmazása válik szükségessé".

A hadsereg erőinek a BM fegyveres csapataival együttműködve az „esetleges belső ellenséges megmozdulások likvidálásában" – az elképzelések szerint – akkor kellett részt venni, ha a BM fegyveres csapatainak ereje a likvidáláshoz nem bizonyul elegendőnek, vagy a BM nagyobb erejű fegyveres csapatainak a megmozdulás színhelyére történő beérkezése rövid időn belül nem várható, és késedelmes alkalmazásuk a veszély további fokozódását idézi elő.

Az előterjesztés szerint a hadsereg biztonsági szolgálatának a megszervezését – az illetékes BM szervek bevonásával – a helyőrségek parancsnokai hajtják végre, kivéve Nagybudapesten és az ország fontosabb politikai, állami, gazdasági és kulturális központjaiban, ahol a Vezérkar főnöke. A tervezet rögzítette azt is, hogy alkalmazás esetén a „BM fegyveres csapatainak parancsnokai a honvédség biztonsági szolgálatot ellátó csapatait vagy azoknak parancsnokait a feladatok végrehajtásában" nem befolyásolhatják.

---

[11] MOL A/347/1957. 288. f. 30. cs. 2. ő. e. 89–90. o. Számnélküli. Az Adminisztratív Osztály ebben a feltehetően 1957. március–április hónapban készített anyagban az október 23-i események bekövetkezésének okait vizsgálja.

[12] BM Központi Irattár (a továbbiakban: BM KI) Honvédelmi Tanács iratai.

A hadsereg biztonsági szolgálatának közreműködését a miniszterek, a BM fegyveres csapatainak parancsnokai, a községi, városi, járási és megyei párt- és állami szervek, valamint a BM megyei főosztályainak a vezetői kérhették, de csak a honvédelmi miniszter, a Vezérkar főnöke és a helyőrségparancsnokok engedélyezhették.[13]

A Honvédelmi Tanács 1954-ben meghozott 1/22. számú határozata „a Magyar Népköztársaság egész területére kiterjedő karhatalmi terv elkészítését rendelte el", amely tervet a következő „különleges esetekben" kellett végrehajtani:

„1.) Ellenséges megmozdulások megakadályozása, illetve elfojtása végett a Magyar Népköztársaság területén.

2.) Esetleges provokációs-diverzáns ténykedések megakadályozására a Magyar Népköztársaság államhatárain és a Magyar Népköztársaság területén.

3.) Az államrend és a közbiztonság megbontása végett a Magyar Népköztársaság területére irányított ellenséges légideszantok ledobásának a megakadályozására, illetve azok megsemmisítésére.

4.) Nagyobb méretű elemi csapás esetén a polgári szerveknek nyújtandó szervezeti segítségnyújtás biztosítása érdekében.

Ennek megfelelően a karhatalmi szolgálatnak biztosítani kell:

a.) A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége megszakítás nélkül végzett politikai, gazdasági és kulturális vezető tevékenységét, valamint az állami és pártszervek folyamatos munkáját mind a központban, mind vidéken.

b.) Az ipari vállalatok, közlekedési vonalak, hírközpontok, társadalmi szervek és intézmények megszakítás nélküli működését.

c.) Az országos és katonai jelentőségű objektumok őrzését és védelmét."

A Honvédelmi Tanács a karhatalmi szolgálat megszervezését, a belső rend fenntartását – a rendőrség és a belső karhatalom erőinek felhasználásával – elsősorban a belügyminiszter kötelességévé tette. A határozatnak a karhatalmi szolgálat megszervezésével foglalkozó része szerint a határőr csapatok „különleges esetben" – a Magyar Néphadsereg „A" típusú, határvédelemre kijelölt csapataival együtt – az „országhatár fokozott őrzését biztosító feladatokat" hajtják végre.

A karhatalmi riadó elrendelése esetén „a Belső Karhatalom csapatai biztosítják a Kormányszervek épületeit, a nagyobb jelentőségű ipari vállalatokat, erőműveket, állami raktárakat, védelmi jellegű objektumokat, fontosabb hidakat, hírközpontokat, ezen kívül tartalékokat és manőverező csoportokat jelölnek ki.

A Néphadsereg csapatai megerősítik a lőszer-, üzemanyag-, haditechnikai anyag raktárak, a törzsek, laktanyák és egyéb katonai objektumok őrségeit, manőverező csoportokat és ügyeletes alegységeket jelölnek és rendelnek ki a rend helyreállítására az egyes körletekben, külön parancs szerint végrehajtják az országhatár védelmével és őrzésével kapcsolatos feladatokat.

---

[13] HL Magyar Néphadsereg Vezérkara Hadműveleti Csoportfőnökség iratai, 1954/T. 8. d. 1. cs. Elvi előterjesztés a Magyar Néphadsereg csapatainál, az állami és társadalmi rend fenntartása, illetve elemi csapás bekövetkezése esetén elrendelésre kerülő biztonsági (karhatalmi) szolgálat megszervezésével kapcsolatban. A dokumentumot Okváth Imre bocsátotta a rendelkezésemre.

Ha a rendőrség és a Belső Karhatalom erői a biztosításukra kijelölt állami vagy helyi jelentőségű objektumokat az ellenséges bandák szervezett támadásaival szemben nem képesek megvédeni, a Néphadsereg csapataitól kell a rendőr-, illetve belső karhatalmi őrségeket megerősíteni, illetve a szükséges segítséget a támadás elhárítására megadni."

Az őrzött objektumok karhatalmi védelmi terve

Objektumok		*Tervezett erők megoszlása (objektum / fő)*					
		Belső Karhatalom		*Rendőrség*		*Honvédség*	
		o.	*fő*	*o.*	*fő*	*o.*	*fő*
MDP	országos	1	160				44
MSZMP	területi	18	108	103	364	7	33
Államigazgatási	országos	1	8	3	12	9	77
	területi			43	172	1	4
Erőszakszervezetek	HM					250	5461
	BM	24	571	132	669		
	BV	4	229				
Média	rádió és intézményei	5	122	8	59		
Vasúti közlekedési	pályaudvarok			65	571	7	238
	vasúti hidak	4	96	31	120	4	24
Közuti közlekedési	telephelyek					5	35
	hidak és csomópontok	5	111	3	12	11	115
Légi közlekedés	repülőterek			12	70	2	24
Posta és távközlés	posta			7	27	12	55
	telefonközpont			2	8	15	162
Kommunális ellátás	víz			4	16	9	90
	elektromos	1	40	4	16	15	103
	olaj-gáz	5	262	1	4	5	44
Gazdasági	hadiipari	16	880	1	8	7	107
	vegyes*					14	220
	árhivatal	1	32	23	294		
	egyéb	3	70	5	62	24	283
Szovjet érdekeltségek	lakások, hivatalok			11	54		
Követségek	külképviseletek			10	40		
Összesen		*88*	*2689*	*466*	*2540*	*386*	*7119*

* Hadiipari profillal is rendelkező gazdasági szervezetek.

A Határőrség erőinek karhatalmi célú alkalmazását a határozat egyes részei tiltják, más részei erre lehetőséget adnak. A Honvédelmi Tanács különleges esetekben a Határőrség változatlan feladataként az országhatár védelmét határozta meg, ugyanakkor ha erre szükség van, a határőr erők karhatalmi alkalmazását nem köti a Honvédelmi Tanács külön engedélyéhez. A Határőrizeti Utasítás egyes részeiben megfogalmazott feladatok jellegüket tekintve karhatalmi feladatoknak minősülnek. Ilyen például a „határövezeten belül ellenforradalmi elemekkel, diverzánsokkal és kémekkel folytatott harc" vagy a határmenti rend betartása keretében a helyi hatóságok segítése, illetve „a határövezetben lévő ellenséges elemek felderítésének, tevékenységüknek – a BM helyi szerveivel együttes – felszámolásának kötelezettsége".

A katonailag fontos objektumok – ezek közé sorolhatók a határőrség laktanyái, őrsei, raktárai is – különleges esetekben történő őrzése és védelme a Honvédelmi Tanács Határozata szerint karhatalmi feladatnak minősül.

A belügyminiszter-helyettes – 1956. május 29-én kiadott 14. számú – utasítása[14] szintén lehetőséget adott a határőrség erőinek karhatalmi alkalmazására, azzal az igen rugalmas korlátozással, hogy a határ őrizetétől elvonható erők nagysága „az objektum- vagy határőrzési szolgálat rovására nem mehet".

Miután a Honvédelmi Tanács vonatkozó határozata a tűzmegnyitás rendjét külön nem szabályozta, így – véleményem szerint – a tűz megnyitására engedélyt a karhatalmi riadó elrendelésére jogosult szervezet vezetője adhatott. Ez azt is jelentheti, hogy a magyar erőszakszervezetek fegyvert a szabályzataikban előírtak szerint használhattak, illetve voltak kötelesek használni.

A Honvédelmi Tanács 1954-es határozatának megfelelően elkészített budapesti és országos (vidéki) karhatalmi tervekben[15] – amely terveket 1956. október 23-a előtt utoljára 1956 elején pontosítottak – a karhatalmi feladatokat rendeltetés szerint ellátó – a Belső Karhatalom csapatai és a Rendőrség erői –,valamint rendkívüli esetben ezen feladatok végrehajtására kijelölt erők – pl. a Magyar Néphadsereg alakulatai – „békében", illetve „rendkívüli esetben" az előző oldalon látható táblázatban összefoglalt feladatokat látták el, illetve tervezték végrehajtani.

A budapesti karhatalmi terv szerint a fővárost 5 karhatalmi körzetre osztották, mely körzetekben a nem tervezhető feladatok végrehajtására 17 tartalék századot szerveztek, melynek állományába a honvédségtől 1394, a belső karhatalomból 600 fő és 235 rendőr tartozott.

A Honvédelmi Misztérium alárendeltségébe tartozó erők állandó jelleggel – a terv szerint – 41 honvédségi objektumot őriztek. Rendkívüli esetben a fentieken túl további 73 objektum őrzését biztosították, illetve a rendőrség által „békében" őrzött objektumok közül 15 őrségét erősítették meg. A honvédségi erővel őrzött, illetve katonai erővel megerősített objektumok együttes száma: 128, amelyekből végrehajtás esetén egyéb honvédségi erő mindössze 7 objektumot biztosított volna. Terv szerint a Budapesten „R" esetén megerősítésre, illetve őrzésre kijelölt objektumok együttes száma: 246.

---

[14] BM KI – BM parancsgyűjtemény 41. doboz.

[15] HL MNVK Hadműveleti Csoportfőnökség iratai, 1967/260. doboz. Ezeket a terveket 1998-ban kutatásai során Zsitnyányi Ildikó találta meg. Erről a tervről lásd még *Zsitnyányi Ildikó:* Hadsereg és forradalom – 1956. *Hadtörténelmi Közlemények,* 1999. 4. sz. 824–850. o.

Mint látható, rendkívüli esetben a Magyar Néphadsereg állományából karhatalmi feladatok végrehajtására jelentős erőket terveztek be. Ezen erők meghatározó részét Budapesten a katonai tanintézetek adták.

Karhatalmi feladatra kijelölt katonai tanintézetek Budapesten

Karhatalmi feladatra kijelölt tanintézetek	*Az őrzött objektumok száma*	*Objektumőrzésre kijelölt állomány*				*Tartalék alegységek*		*Összesen felhasználásra tervezett létszám*	*A központi tervben felhasználásra tervezett*	
		Tiszt	*Hallgató*	*Sorállomány*	*Összesen*	*Századok száma*	*Egyéni létszám*		*Objektumok száma*	*Létszám*
Zrínyi Miklós Katonai Akadémia	23	42	217	23	282	2	164	446	24	423
Kossuth Tüzér Tiszti Iskola	29	76	408	0	484	2	164	648	30	638
Gábor Áron Tüzértechnikai Tiszti Iskola	6	13	76	0	89	2	164	253	6	243
Sztálin Politikai Akadémia	16	27	189	0	216	3	246	462	16	448
Petőfi Politikai Tiszti Iskola	13	20	155	23	198	2	164	362	13	362
Ságvári Hadtáp Tiszti Iskola	10	29	179	29	237	2	164	401	10	393
Zalka Híradó Tiszti Iskola	14	22	131	35	188	2	164	352	14	352
Vasvári Repülő Tiszti Iskola	10	32	0	170	202	2	164	366	10	367
Összesen	*121*	*261*	*1355*	*280*	*1896*	*17*	*1394*	*3290*	*123*	*3226*

A hadsereg bevetésének közvetlen előzményei

Szegedről indult útjára a kezdeményezés, hogy az 1848-as márciusi ifjúság példáját követve megfogalmazzák: „Mit kíván a magyar nemzet?" Október 16-án a szegedi diákok elhatározták, hogy kiválnak a kommunista párt ifjúsági szervezetéből, a DISZ-ből, és újjáalakítják a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szervezetét. Október 20-án itt fogalmazódott meg az a tízpontos program, amely többé-kevésbé azonos volt a

budapesti egyetemeken két nappal később megfogalmazott pontokkal. Október 22-én este a Műszaki Egyetem nagygyűlésén született meg többórás vita eredményeként a műegyetemisták 16 pontja, és elhatározták azt is, hogy másnap, október 23-án a fővárosban csendes tüntetést tartanak.

Az egyetemi ifjúság a válságos helyzet megoldása érdekében többek között szükségesnek látta a Magyar Dolgozók Pártja kongresszusának azonnali összehívását, a párt vezető testületeinek újjáválasztását, Nagy Imre vezetésével új kormány alakítását, a több párt részvételével magtartott általános és titkos választásokon alapuló nemzetgyűlési képviselői választást, az ipari munkásság munkanormájának rendezését a létminimum megállapítása alapján és a munkásautonómia bevezetését az üzemekben, a beszolgáltatási rendszer felülvizsgálatát és az egyénileg gazdálkodó parasztság támogatását, az igazságtalanul elítélt politikai foglyok részére a teljes amnesztiát, a hátrányba kerültek rehabilitálását, Rákosi Mátyás szerepének kivizsgálását, a Szovjetunióban igazságtalanul elítélt és ott tartott magyarok hazahozatalát, a teljes vélemény- és sajtószabadság megvalósítását, a zsarnokság és az önkény jelképe, a Sztálin szobor azonnali eltávolítását.

Külpolitikai téren a legfontosabb követelések közé tartozott a szovjet–magyar kereskedelmi szerződések felülvizsgálata az egyenjogúság alapján és a békeszerződés értelmében az összes szovjet csapatok Magyarországról való kivonása. Új nemzeti jellegű címer és egyenruha bevezetését követelték.

A belügyminiszter betiltotta a felvonulást, és azzal fenyegetőzött, hogy ha kell, a tüntetést a fegyveres erők alkalmazásával fogja megakadályozni. A párt és a kormány vezetői a tűzzel játszottak. Marosán György és Révai József a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottsága ülésén nyíltan kimondták: „Ha kell lövetni fogunk!"[16] Mások nem látták ilyen súlyosnak a helyzetet, és politikai megoldást, elsősorban Nagy Imre visszavételét javasolták.[17] „A tüntetést a pártellenzék vezetői sem fogadták osztatlan lelkesedéssel. Provokációtól tartottak. Attól, hogy Gerő Ernő majd az ő nyakukba varrja a felelősséget, s esetleg letartóztatják őket. Éppen ezért a hozzájuk forduló ifjúsági vezetőket »a fegyelem és a rend megőrzésére« szólították fel."[18]

Az Írószövetség, a Petőfi Kör[19] és a diákok több delegációt küldtek a Központi Vezetőség székházába, hogy követeljék a betiltás visszavonását. Ennek ellenére 14 óra előtt pár perccel a Rádióban beolvasták a Belügyminisztérium közleményét, amely „új rendelkezésig" minden nyilvános felvonulást betiltott, de a felső vezetés határozatlanságát jól érzékelteti, hogy 25 perc múlva ezt a tilalmat visszavonták.

A diákok egyébként sem sokat törődtek a belügyminiszter tilalmával, sőt a tilalom mozgósító erővé vált. A tüntetés a Petőfi szobortól indult, majd a menet a Margit-hídon át jutott el a Bem-szoborig. A műegyetemisták zárt sorokban, néma menetben a Duna-

[16] Az 1956-os magyar forradalom – Történelmi olvasókönyv középiskolásoknak.(Szerk. *Litván György.*) Budapest 1991. 38. o.

[17] *Szakolczai Attila:* Az 1956-os forradalom és szabadságharc. 1956-os Intézet, Budapest, 2001. 25. o.

[18] Az 1956-os magyar forradalom – Történelmi olvasókönyv középiskolásoknak. i. m. 42. o.

[19] A Petőfi Kör eredetileg Bessenyei Kör néven alakult meg 1954-ben. 1955–56 fordulóján hozzáfogtak egy valódi értelmiségi vitakör kialakításának. Petőfi neve forradalmasító és jelképes erővé vált a sztálinista pártdiktatúra elleni küzdelemben. A Kör rendezte szakmai vitákon együtt keresték a társadalmi válságból kivezető utat és egy szélesebb összefogás lehetőségét.

parton vonultak a Bem térre, ahonnan később a Kossuth térre vonuló, egyre radikálisabb követeléseket skandáló tüntetők egy része a Dózsa György útra indult, hogy ledöntse a Sztálin-szobrot, a másik része pedig a Rádió épületéhez ment, hogy beolvassa a tizenhat pontból álló követeléseit. A tüntetés átszakította a félelem gátjait. A reformista jelszavak is mind élesebbé váltak. „Rákosit a Dunába, Nagy Imrét a kormányba!" „Aki magyar velünk tart!" „Ruszkik haza!" – skandálta a Parlament előtt a már kétszázezer főre duzzadt tömeg. Ezrek gyülekeztek Budapest más pontjain is.

20 órakor Gerő Ernő – az MDP KV titkára – a Kossuth Rádióban elhangzó beszédében az események jellegét értékelve az alábbi fő megállapításokat tette: „Pártszervezeteink fegyelmezetten, teljes egységben lépjenek fel minden rendbontási kísérlettel, nacionalista kútmérgezéssel, provokációval szemben. Munkás elvtársak! Dolgozók! Nyíltan meg kell mondani: most arról van szó, szocialista demokráciát akarunk-e vagy burzsoá demokráciát? Arról van szó, a szocializmust akarjuk-e építeni országunkban, avagy rést ütni a szocializmus épületén s majd kaput nyitni a kapitalizmusnak? Arról van szó: megengeditek-e a munkásosztály hatalmának, a munkás–paraszt szövetségnek aláaknázását, vagy pedig öntudatosan, fegyelmezetten, teljes egységben egész dolgozó népünkkel együtt síkraszálltok a munkáshatalom, a szocializmus vívmányai védelmében?"[20]

A Gerő-féle értékelés keltette negatív hatások és érzelmek ellensúlyozására – a pártvezetőség kérésére – a Parlamentnél beszédet tartó Nagy Imre sem volt képes. A tömegek által a vezetésbe visszakövetelt Nagy Imre a szocialista demokráciáért tüntető magyar ifjúságot a rend, a fegyelem megerősítésére szólította fel. Kijelentette, hogy az ifjúság jogos követelései meghallgatásra találnak, a kormány és a párt vezetése nem késlekedik a további reformokkal. Kihangsúlyozta, hogy minden problémát a párton belül kell megoldani, majd fegyelmezett távozásra szólította fel a tömeget.[21]

Az események gyorsan követték egymást. Nagy Imre beszédével közel egyidőben a tüntetők ledöntötték a Sztálin-szobrot, a Rádió épületét védő államvédelmi erők tüzet nyitottak a még fegyvertelen tüntetőkre, Gerő Ernő és Hruscsov egyeztetését követően pedig a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok fő erői megindultak Budapest felé.

A magyar hadsereg tevékenységével kapcsolatos, egymásnak sokszor szögesen ellentmondó vélemények és értékelések alapján jogosan fogalmazódik meg a kérdés, hogy az október 23-i tüntetés méretétől megrettent állami és pártvezetés miért csak egy idegen hatalom, a Szovjetunió fegyveres erejére támaszkodhatott, miért nem bízott, miért nem bízhatott a hadsereg határozott fellépésében, mik voltak az okai, hogy ez az erő október 28-ig, a felkelés győzelméig nem vált a forradalom fegyveres erejévé és november 4-e után sem válhatott a forradalom vívmányainak hatékony védelmezőjévé.

Erről később a volt miniszterelnök, Hegedüs András többek között a következőket mondta: „Voltak olyan információk a Rádiónál, amit eltúloztak, hogy a magyar hadsereg a nemzeti felkelés hatására nem tanúsít ellenállást a fegyveres felkelőkkel szemben. Ezért akartak, a Kádár-csoport akart elsősorban, egy biztosabb bázist. Gerő maga pedig

[20] A forradalom hangja – Századvég füzetek 3. Magyarországi rádióadások 1956. október 23–november 9. (Szerk. *Fellegi Tamás László, Gyekiczki András, Kövér László, Kövér Szilárd, Máté János, Orbán Viktor, Stumpf István, Varga Tamás, Wéber Attila.*) Budapest, 1989. (A továbbiakban: A forradalom hangja...) 23–26. o.

[21] 1956 kézikönyve – I. k.: Kronológia. (Szerk. *Hegedűs B. András, Kende Péter, Litván György, Rainer M. János.*) 1956-os Intézet, Budapest, 1996. 77–78. o.

egy még biztosabbat akart: a szovjet hadsereget. Tehát itt egy kettős fedés is van, Gerő a szovjetben bízott, Kádár a munkásság és a partizánok felfegyverkezésében és Nagy Imre tulajdonképpen a nemzetibb, valamiféle nemzeti hadseregben. [...] Nem készült föl egy dologra a hadsereg [...] ez a nemzeti felkelés. Arra a tömeghangulatra, hogy 'aki magyar, az velünk tart'. Ennek a hadseregnek a tisztikara nagyon sokat adott arra, hogy magyar. És úgy gondolom, hogy a nemzeti felkelés mindenkit, kivétel nélkül mindenkit megzavart, engem is megzavart bizonyos értelemben [...]. Én úgy gondolom, hogy a fő ok az nem ez, hanem az, hogy az egész vezetés, kivétel nélkül mindenki, Nagy Imre is, etikai válságban volt. Nemrég volt a temetés, a Rajk és kivégzett társainak mondhatom talán, társainak a temetése. Ez szétmorzsolta az etikáját a vezetésnek. Nem tudott olyan döntést hozni, hogy támadjon a katonaság. Mert nem tudta, hogy egyszerűen van-e erkölcsi alapja erre. A vezetés erkölcsi alapjai mállottak el az előző hónapokban..."[22]

Bár 1956. október 6-án, Rajk László[23] és társai, a koncepciós perek áldozatainak ünnepélyes újratemetése alkalmából a hadseregben bevezették a szigorított hadműveleti szolgálatot, de a kiadott intézkedést hamarosan visszavonták. Ezt követően a lengyel események hatására[24] október 20-án többek között az alábbi biztonsági rendszabályok bevezetését rendelték el.

Október 21-re Szücs Miklós ezredes, a hadműveleti csoportfőnök helyettese berendelte eligazításra a minisztériumba a budapesti helyőrségi körzetek parancsnokait, a Honvédelmi Minisztérium őrségét megerősítették egy szakasszal, a szállító zászlóaljnál és az Ezredes utcai garázsban 10-10 gépkocsivezető ügyeletet tartott, a HM főügyeletesi szolgálat vezénylését felülvizsgálták, a következő hétre önállóan intézkedni képes parancsnokokat osztottak be szolgálatba, a karhatalmi rádió állandó készenlétét biztosították. A 7. esztergomi gépesített hadosztály parancsnokát berendelték eligazításra, illetve többek között arra is intézkedtek, hogy a minisztérium központi szerveinek vezetői és a hadseregparancsnok-helyettes Budapestet csak a miniszter vagy a vezérkar főnökének engedélyével hagyhatja el.

A vidéki helyőrségekben elrendelték a magasabbegységek parancsnokainak a tájékoztatását, az ügyeletesek és ügyeletes alegységek ellenőrzését, és a magasabbegység- és egységparancsnokok is csak engedéllyel hagyhatták el helyőrségeiket. Külön intézkedtek Szeged, Pécs és Miskolc karhatalmi biztosítására, illetve a veszprémi ezred vezetésének megerősítésére. Előírták, hogy a helyőrségparancsnokok a helyi párt, tanács és belügyi szervekkel tartsanak szoros kapcsolatot.

---

[22] A Hegedüs Andrással készített interjú a szerző birtokában.

[23] 1956. október 6-án Rajk László, Pálffy György, Szőnyi Tibor, Szalai András, október 13-án a kivégzett tábornokok: Sólyom László, Illy Gusztáv, Beleznay István, Révay Kálmán, Pórffy György és Korondy Béla, Horváth Hönigsberg Ottó rendőrtisztek újratemetése volt.

[24] 1956. június 28-án a lengyelországi Poznanban mintegy ötvenezer munkás vonult az utcára kenyeret és szabad választásokat követelve. A biztonsági erők fegyverrel verték szét a tüntetést, ötven halott, háromszáz sebesült maradt az utcákon, több mint háromszáz főt letartóztattak. 1958. október 8-án és 12-én a poznani zavargások több résztvevőjét börtönbüntetésre ítélték. Október 19-én a Lengyel Egyesült Munkáspárt Központi Bizottsága tagjai közé kooptálta W. Gomulkát és további három „titóistát". Hruscsov vezetésével magas rangú szovjet küldöttség utazott azonnal Varsóba. A KB ülés félbeszakadt, de október 19–21-én a LEMP KB 8. plénuma, dacolva a szovjet fenyegetéssel, W. Gomulkát választotta meg újra első titkárnak. Október 20-án a szovjet vezetők elhagyták a lengyel fővárost. Gomulka a KB ülésen síkra szállt a szocialista országok teljes függetlensége mellett, és beszédében védelmébe vette a poznani munkásokat.

Intézkedtek a fegyver-, lőszer- és robbanóanyag-raktárak ellenőrzésére is, és elrendelték, hogy a vadászrepülő pilóták nem hagyhatják el a helyőrségeiket.[25] A fenti intézkedéseket még minden szinten végre sem hajthatták, amikor a biztonsági rendszabályokkal kapcsolatos utasítást – nem kell „felesleges pánikot kelteni" indoklással – visszavonták.

A tüntetés során elemi erővel felszínre törő elégedetlenség, a gyökeres társadalmi változások útjában álló erők elleni mérhetetlen gyűlölet a hadsereget is váratlanul érte. A hadsereg tisztjei a társadalmat feszítő ellentmondásokat megismerve, lelkes támogatóivá váltak a nép többségének elégedetlenségét kifejező, követeléseit megfogalmazó mozgalmaknak.

Október 22-én Budapesten a katonai akadémiák, a tiszti iskolák küldöttei megjelentek az egyetemi gyűléseken, felvették a kapcsolatot az egyetemi ifjúság tüntetést szervező vezetőivel, és elfogadták a pontokba szedett követeléseket. A katonai akadémiák felhívását eljuttatták az egyetemre, ahol a gyűléseken nagy lelkesedéssel felolvasták a határozatot. Ekkor született meg a jelszó: „Velünk van a hadsereg!"

Ezzel egyidőben a Zrínyi Akadémián, már hasonlóképpen követelték a párt és a hadsereg egyes vezetőinek a leváltását, felvetették a szovjet csapatok itt-tartózkodásának a kérdését, és követelték az egyenruha megváltoztatását is. A Zrínyi Katonai Akadémia és a Petőfi Politikai Katonai Akadémia küldöttei táviratot küldtek a lengyel Katonai Akadémiának, melyben a Lengyelországban zajló változásokkal kapcsolatos együttérzésüket fejezték ki.

A hadsereg vezetői nem ismerték fel az országban lejátszódó folyamatok és mozgalmak célját és jelentőségét, s nem tartottak a helyzet robbanásszerű változásától. A tüntetésekkel kapcsolatos jelzéseket nem vették komolyan, az aggodalmaskodókat rémlátással vádolták, és 23-án délután olyan döntést hoztak, hogy a hadsereg, ha szervezetten nem is vesz részt a felvonuláson, egyénileg helyes, ha a katonák részt vesznek a tüntetésen és segítenek a tömeg megnyugtatásában.

Az, hogy a hadsereg új állománytábláját és az átszervezéssel kapcsolatos végrehajtási utasítást a hadsereg vezérkari főnöke, Tóth Lajos vezérőrnagy szeptember 26-án hagyta jóvá, nem támasztja alá azokat a vélekedéseket, melyek szerint a kormányellenes megmozdulás kitörése a legfelső politikai vezetés bizonyos köreit nem érte váratlanul.

A teljes átszervezés állapotában lévő hadsereg – mint az a későbbiekből is kiderül – még egységes, határozott vezetés esetén sem volt alkalmazható bizonyos korlátozások nélkül. Ha a felső vezetés erre a helyzetre számított volna, nem hagyta volna jóvá a hadsereg őszi átszervezésével kapcsolatos terveket, és a hadsereg vezetése sem október 24-re hívta volna össze – az éves értékelő és feladatszabó – értekezletre a Néphadsereg magasabb beosztású parancsnokait.

Október 23-án még délután sem rendeltek el az előző napokhoz hasonló készültséget, a tisztekkel leadatták szolgálati fegyvereiket, és csak a késő délutáni órákban rendeltek be a Honvédelmi Minisztériumba néhány fontosabb beosztású vezetőt.

[25] HL 56-os gyűjtemény, 8. ő. e. 124–125. o.

A hadsereg alakulatainak Budapestre rendelése

A szovjet csapatok „segítségül" hívásával párhuzamosan riadót rendeltek el a Honvédelmi Minisztérium állománya és a Magyar Néphadsereg csapatai részére is. A Vezérkar főnökének első – a 6. hadtest szervezetét érintő – intézkedése az volt, hogy a 7. gépesített hadosztályt, valamint a hadtestközvetlen alakulatok közé tartozó 34. tüzérezredet kivette a hadtest alárendeltségéből. A hadosztály állományából Budapestre rendelték a piliscsabai 8. gépesített ezredet, az aszódi 15. gépesített ezredet, az egri 6. gépesített ezredet, az esztergomi 33. harckocsiezredet, az 51. légvédelmi tüzérosztályt, a hadosztály híradó-zászlóalját és 34. tüzérezredet.[26]

A 7. gépesített hadosztály alárendeltjei közül a riadót elsőként a piliscsabai 8. gépesített ezrednek rendelték el. A Vezérkar főnöke az ezrednek parancsként megszabta, hogy hajtsanak végre menetet Budapestre, ahol közelítsék meg a Bródy Sándor utcában lévő Rádió épületét, és annak környékét tisztítsák meg a tüntetőktől, és fegyverhasználat nélkül akadályozzák meg a Rádió elfoglalását. Az ezred a menetet két lépcsőben hajtotta végre. Az első lépcsőben menetelő erők kijutottak a Rádió épületéhez.

Az ezred második lépcsőjében menetelő 3. zászlóalj 23-án éjfél körül érkezett az Astoria Szállóhoz, ahol a jelentés szerint a tüntetők „lefegyverezték őket". Az alegységből megmaradt 68 fő a Honvédelmi Minisztériumhoz vonult, és a továbbiakban részt vett a minisztérium épületének őrzésében, védelmében. Az itt t történtekről jelentésükben így számoltak be:

„1956. október 24-én 07.30-kor a Szikra nyomda felől kb. 8-900 fős tüntető csoport közeledett a HM Néphadsereg tér felőli bejáratához, s ezt megelőzően kb. 10 perccel előtte 15 hk. [harckocsi] és 15 pc.gk. [páncélgépkocsi] érkezett a HM megerősítésére szovjet részről. A tömeg megtámadta a szovjet harckocsikat, mire a szovjet egység egy szovjet vőrgy. [vezérőrnagy] parancsára tüzet nyitott. A tűzharc lefolyása után B. szds. [százados] az összes sebesültet és halottat elszállíttatta az utcáról. A 3. zj. [zászlóalj] részéről egy halott és egy sebesült volt [...]

A 3. zj. október 24-én egész nap a HM védelmében vett részt, és a Stollár Béla, Balaton, Honvéd utcákban lévő orvlövészek ellen szovjet egységekkel együttműködve folytatott tűzharcot, majd házkutatások során foglyul ejtették, vagy megsemmisítették az orvlövészeket abból a célból, hogy a HM épület védelme kívülről is biztosítva legyen. Ez a harccselekmény okt. 25-én 11.00-kor fejeződött be."[27]

Az ezred Rádiónál lévő része október 25-én hajnalban parancsot kapott a Rádió épületének visszafoglalására. A feladatot az ezred a szovjet csapatokkal együttműködésben „kisebb harcok árán" végrehajtotta. Ezt követően a Rádió épületének őrzésével egyidőben a VIII. kerületben hajtottak végre őrzési és járőrözési feladatokat.

Az aszódi 15. gépesített ezred 1. zászlóalját – 250 főt – a riadó végrehajtását követően 22 óra 30 perckor azzal a feladattal rendelték Budapestre, hogy a Parlament előtt tüntető tömeget oszlassa szét. Mivel a Parlamentnél már senkit sem találtak, Bata István vezérezredes a Timót utcai honvédségi fegyverraktár védelmére rendelte ki ezt az alegy-

[26] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 4. o.

[27] Uo. 410–411. o.

séget. Az ezred parancsnoka a parancsról és a későbbiekben történtekről jelentésében az alábbiakat írta: október 23-án „23.45-kor Bata Istvántól azt a parancsot kaptam, hogy az 1. zászlóaljjal menjek ki a Timót utcai fegyverszertárt megvédeni, [mert] tudomása szerint ott már harcok folytak. Azonban azt is mondották, hogy a fegyvereket ne töltessem be, mert a népre nem kell lőni. Látván a kritikus helyzetet az utcán, elindulás előtt kiadtam a parancsot az összes fegyverek betöltésére."[28] Október 27-én „kiadtam a védelmi intézkedést, melyet azzal támasztottam alá, hogy aki nem hajtja végre a parancsaimat főbe lövetem. Így a szertárnak a védelme továbbra is szilárd maradt, egészen addig, amíg a Nagy Imre kormány október 30-án kiadott intézkedéseire már fegyvert szállítottak el a szertárból."[29]

Az aszódi ezred 2. zászlóalja parancs szerint a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiára vonult be. Az érkezésük utáni eseményekről az ezred jelentésében így számoltak be: „az Akadémia tisztjeinek egy része körbefogta a katonákat, és arra buzdították őket, hogy tagadják meg a parancsot, ne lőjenek a népre, hanem menjenek az ÁVH-sok ellen a Stúdióhoz."[30] Ezek után a zászlóaljat – három „téves" kirendelés után – az MDP Országos Központjához vezényelték. Ezen a napon már a negyedik helyre érkeztek. „A Pártközpontból a HM-be továbbították a zj-at [zászlóaljat]. A miniszter utasítására útba indultunk a Vörös Csillag nyomda elfoglalására – olvasható az alakulat jelentésében –, melyet a felkelőktől kell visszafoglalni. A HM beosztott tisztjei közül kértünk egy főt, aki az odavezető utat megmutatja. Sajnos erre senki nem vállalkozott. Ettől függetlenül elindultak és a Nagy Ignác utcában a felkelők megtámadták a zj-t [zászlóaljat]. [...] A tűzharc során az egység fele visszavonult, másik fele kb. 100 fő elfoglalta a Vörös Csillag nyomdát, ahova benyomulva, nagy csodálkozással látták, hogy a nyomdát a rendőrség és ÁVH-sok tartják megszállva."[31]

A 7. gépesített hadosztály alárendeltségébe tartozó egri 6. gépesített ezred is két lépcsőben érkezett a Zrínyi Akadémiára, Budapestre. Az elsőként beérkező erőket innen a Honvédelmi Minisztériumba rendelték. Ennek a zászlóaljnak az egyik része a minisztérium őrzésében vett részt, míg a másik részét hasonló célból a Vörös Csillag nyomdához rendelték. Az ezred második lépcsőjéből 50 fő – az Akadémiára való érkezése után – az V. kerületi Tanács és a Rendőrkapitányság épületének a védelmében vett részt, és a parancs szerint ellenőrzésük alá vonták az Engels téri MÁVAUT állomást is.[32] Ez utóbbi zászlóalj Akadémián maradt részét október 27-én besorolták a Corvin közi csoportok ellen induló magyar erőkbe.

Az esztergomi 33. harckocsiezred és a vele együtt menetelő 51. légvédelmi tüzérosztály erői – 52 harckocsival – 24-én hajnali 4 órakor érkeztek a fővárosba. Első feladatuk az Árpád- és a Margit-híd megszállása, biztosítása volt. Egy harckocsiszakasszal részt vettek a Honvédelmi Minisztérium védelmében. Később a Jászai Mari térről rendelték ki a harckocsikat főleg biztosítási és szállítási feladatok végrehajtására. Több esetben – a

[28] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 420. o.

[29] Uo. 422. o.

[30] Uo. 422. o.

[31] Uo. 423. o.

[32] Uo. 431. o.

Nyugati pályaudvarnál, a Marx téren, a Kilián laktanyánál, Csepelen stb. – vettek részt kisebb harckocsialegységek tömegoszlatásban és más támadó jellegű harcfeladatban.

Az egyik feladat végrehajtásáról az ezred jelentésében az alábbiak olvashatóak:

Október 25-én az ezred „2 hk-val [harckocsival] biztosította, hogy teher gk-k [gépkocsik] lőszert vigyenek a VI., a XIII. és a VIII. [kerületi] pártbizottságokhoz. A feladat végrehajtása után visszatért a BM-hez [az Országos Rendőrkapitánysághoz]. Kb. 11.00-kor a Jászai Mari tér és környékén lévő bérházakból ellenforradalmi elemek sorozatlövő fegyverekkel tüzeltek a szovjet erőkre, majd pár perc után az ott lévő magyar csapatokra is tüzet nyitottak. A 7. g. ho. pk. [gépesített hadosztály parancsnoka] parancsára az ott lévő magyar erők a tüzet viszonozták, mintegy 40 perces tűzharc fejlődött ki.

A tűzharc befejezése után a környező házakat az itt lévő erők átfésülték, és mintegy 20-30 főre becsülhető gyanús személyt előállítottak, ezeknél fegyvert és lőszert találtak."[33] Az ezred alegységei október 25-től a fontosabb útcsomópontok lezárását hajtották végre.

Október 24-én Budapesten a Magyar Néphadsereg kötelékébe tartozó erők – kb. 6500 fő – három hullámban kerültek bevetésre. Az első hullámban 5 katonai és 9 polgári objektum megvédése, visszafoglalása érdekében 23 alkalommal, összesen 2429 fő lett kivezényelve. A második bevetés alatt 5 katonai és 8 polgári objektumhoz 16 alkalommal összesen 2361 fő lett kiküldve. A harmadik hullámban – 3 katonai és 3 polgári objektumhoz – kirendelt erők létszáma 389 fő volt. Az ez idő alatt rendelkezésre álló tartalék 100 és 400 fő között mozgott. A hadsereg alakulatai 24-én reggeltől 25-én reggelig 360 főt, köztük 87 fegyverest fogtak el.[34]

Ebben az időszakban a pártvezetés által felállított Katonai Bizottság – a testület tevékenységével később részletesebben foglalkozom – törekedett a hadsereg karhatalmi alkalmazására, megpróbálta felfegyverezni a kommunistákat és a munkásokat, megszervezni és biztosítani az együttműködést a magyar és szovjet csapatok között.

A Honvédelmi Minisztérium által kivezényelt, Budapesten lévő vagy Budapestre a közeli helyőrségekről – Piliscsaba, Aszód – felrendelt katonai alakulatoknak kezdetben nem osztották ki a lőszert, és megtiltották a fegyverhasználatot. A több hullámban, így bevetett magyar katonai erők nem voltak képesek a fegyveres harc terjedésének megakadályozására, szinte feloldódtak a tömegben, és fegyvereik átadásával, esetleg átállásukkal segítették vagy passzívan szemlélték a Rádió épületének elfoglalását, a Budapestre beérkező szovjet csapatok elleni harc megkezdését.

A hadsereg morális helyzete, a néphez való szoros kötődéséből fakadó, az első perctől nyilvánvalóvá vált belső meghasonlottsága a felkelők elleni tömeges bevetést nem tette lehetővé. A politikai és a katonai vezetés nem lehetett bizonyos abban, hogy a csapatok végrehajtják a parancsokat. Mindez a felső vezetés részére egyértelművé tette: a Magyar Néphadsereggel szembeni bizalmatlansága megalapozott volt, és a rendőrség erői dezorganizálódása után az általuk ellenforradalminak értékelt megmozdulás leverésében a belső karhatalom erőin túl elsősorban a szovjet hadsereg fegyvereire támaszkodhat.

[33] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 447. o.

[34] HL 1956-os gyűjtemény, 8. ő. e. 131., 134., 144., 145., 150. o.

Mint látható, a Honvédelmi Minisztérium teljesen tájékozatlan volt a kialakult helyzetről. A Budapestre beérkező csapatokat minden ellenőrzés nélkül kirendelték, de a honvédség vezetői az alárendeltek részére semmiféle tájékoztatást, határozott utasítást nem adtak. „Hallgassa a rádiót, abból mindent megtud", „cselekedjék a helyzettől függően és belátása szerint" – ismételgették az utasítást kérőknek.

A Rádióban elhangzott közlemények, utasítások nem hogy könnyítették, hanem tovább nehezítették a parancsnokok helyzetét. Erre példa, hogy bár október 24-én 4 óra 30 perckor a Kossuth Rádióban beolvasott minisztertanácsi közleményben megtörtént a kijárási és gyülekezési tilalom kihirdetése és a „karhatalmi szervek utasítást kaptak, hogy a rendelet megszegőivel a törvény teljes szigorával lépjenek fel", de ezt az intézkedést a belügyminiszter két óra múlva fel is oldotta, azzal a megkötéssel, hogy mivel a „fosztogató ellenforradalmi csoportoktól való tisztogatás még folyik, 9 óráig csak feltétlenül halaszthatatlan ügyben közlekedjenek az utcán". A politikai és katonai vezetés abszolút tájékozatlanságára vall, hogy elképzelésük szerint a fegyveres felkelés leverése 9 óráig befejeződött volna.

Ugyanezen a napon – 8 óra 45 perckor – kihirdették a rögtönítélő bíráskodás bevezetéséről szóló határozatot, mely szerint „a népköztársaság megdöntésére irányuló cselekmények, lázadás, lázadásra való felbujtás, felhívás és szövetkezés, gyilkosság, emberölés, gyújtogatás, robbantószerek tartása vagy ezek felhasználásával elkövetett bűncselekmény, a közveszélyi bűncselekmények, a hatóság elleni erőszak, az engedély nélküli fegyvertartás [...] bűncselekményeket halállal kell büntetni."

Nem egészen 4 óra múlva Nagy Imre a magyar néphez intézett szózatában már arról szólt, hogy akik 14 óráig megszüntetik a harcot és leteszik a fegyvert, mentesülnek a statáriális eljárás alól. A határidőt 14 óra 8 perckor 18 órára módosították. Ez a magatartás tovább erősítette a parancsnoki kar amúgy is nagy bizonytalanságát, hozzájárult a hadsereg bomlásához. Az első napokban a parancsnokok többsége megszervezte a laktanyák, más objektumok védelmét, megerősítették az őrségeket, járőröket szerveztek, a főútvonalak lezárására intézkedtek, felvették a kapcsolatot a közigazgatási, rendészeti és politikai vezető szervekkel. A magasabbparancsnokságok a törzsbe beosztott tisztek egy részét a csapatokhoz küldték a parancsnokok segítésére.

Tyihonov[35] altábornagy, szovjet főtanácsadó a Katonai Bizottságnak újabb magyar hadosztályok Budapestre rendelését javasolta. Mivel várható volt, hogy a felkelés a vidéki városokra is átterjed, a javaslat végrehajtása érdekében nem történt semmi.

Budapesten a telefonvonalak lehallgatásából származó sok hír és vaklárma valóságos káoszt idézett elő a katonai vezetésben, ami a csapatok további elaprózását, rángatását eredményezte, ugyanakkor a fontosabb fegyveres gócok felszámolása érdekében nem történt semmi intézkedés.

A parancsnokok tájékozódását nehezítette 25-én az is, hogy a minisztertanácsnak a Rádióban 6 óra 23 perckor felolvasott közleményében – nem tudni kiknek a megtévesztése céljából – az hangzott el, hogy „a hadsereg, az államvédelmi erők, a fegyveres mun-

[35] M. F. Tyihonov altábornagy, Bata István honvédelmi miniszter katonai „főtanácsadója".

kásőrségek és a szovjet csapatok segítségével október 25-ére virradó éjszaka az ellenforradalmi puccskísérletet felszámolták. Az ellenforradalmi erők szét vannak verve".[36]

Ennek ellentmond az, hogy három óra múlva Bata István – ugyancsak a Rádióban beolvasott utasításában – megparancsolta, hogy a néphadsereg katonái „fokozott aktivitással és teljes határozottsággal ma délig végleg számolják fel a fővárosunkban még feltalálható ellenforradalmi erőket".[37]

Tovább bonyolította a helyzetet, hogy Tóth Lajos vezérőrnagy, a Vezérkar főnöke 14 órakor kiadott távmondatában a csapatok tevékenységét – a miniszter utasításával ellentétben – úgy szabályozta, hogy „ha megtámadnák a laktanyát, szólítsák fel a tömeget távozásra, és csak abban az esetben lőjenek, ha fegyverrel támadnak".[38] Ebben a parancsban már szó sincs aktív harctevékenységről.

A legfelső vezetés – csapatokra is ható – megosztottságáról árulkodik, hogy amíg Kádár János az MDP első embere október 25-én 15 órakor elhangzó beszédében azt jelenti ki, hogy „a népköztársaságunk államhatalma ellen irányuló fegyveres támadást minden lehetséges eszközzel vissza kell verni",[39] addig a közvetlenül utána megszólaló Nagy Imre már a követelések – pl. a szovjet csapatok kivonása – egy részének teljesíthetőségéről beszél, és ismételten a kormány megbékülési szándékát kifejező amnesztiára és annak megvalósítására helyezi a hangsúlyt.[40]

A Magyar Néphadsereg alakulataival kapcsolatban még ma is tartja magát az a felfogás, hogy a forradalom időszakában teljes mértékben magukra maradtak, a csapatok semmilyen parancsot, utasítást nem kaptak. A már eddig leírtakból is kiderül, hogy ez az állítás nehezen tartható. A hadsereg tevékenységét ezekben a napokban is meghatározták az átfogó, általános érvényű parancsok. A probléma gyökere ott húzódik, hogy az általános parancsoknak a konkrét helyzethez és körülményekhez való igazítása nagyon nagy gondot jelentett. A valós problémák megoldásában az egység-, magasabbegység-parancsnokok az esetek többségében szolgálati elöljáróiktól nem kaptak segítséget.

Az egyszemélyi döntésben automatikusan meg kell, hogy jelenjen az egyszemélyi felelősség is. Ezt a felelősséget sokan nem vállalták.

Az első csapatok kirendelése – október 23-án – Tóth és Kovács vezérőrnagyok parancsára a miniszteri iroda főnökének három irodahelységéből lett irányítva, majd Szücs Miklós többszöri javaslatára október 24-én este a törzs a hadműveleti csoportfőnökség elhelyezési körletébe települt át. 24-én estig Szücs ezredes több alkalommal tiszteket rendelt ki gépkocsival a városba, hogy állapítsák meg mi történt, majd az így összegzett adatok alapján tájékoztatta a minisztert a helyzetről.[41]

A hadműveleti csoportfőnökség munkarendje 24-e után a következőképpen alakult. A Budapesten lévő és a fővárosba felrendelt alakulatok – tiszti iskolák és akadémiák, a 8., 15, 12., 6. gépesített ezredek és a 33. harckocsiezred – felé dolgozó iránytisztek telefo-

[36] A forradalom hangja... 63. o.

[37] Uo. 67. o.

[38] HL 1956-os gyűjtemény, 8. ő. e. 154. o.

[39] A forradalom hangja... 71–72. o.

[40] Uo. 72. o.

[41] Történeti Hivatal (a továbbiakban: TH) V-150 005/5 Szücs Miklós önvallomása, 321. o.

non jelentkeztek a tanintézetek és az alakulatok parancsnokainál, bekérték a harcértéket, tájékoztatást kértek a helyzetről és Szücs ezredes nevében intézkedetek a járőrszolgálat bevezetésére, a jelentések rendszeres megtételére. Az iránytisztek az alakulataik helyzetét és harcértékét térképen tartották nyilván.

Szücs ezredes az iránytiszti csoporton kívül egy nyilvántartó csoportot is létrehozott, mely csoportnak az volt a feladata, hogy az iránytisztek által szolgáltatott adatok alapján a budapesti helyzetről összesített nyilvántartást készítsenek és vezessenek.

Október 25-én Szücs ezredes egy információs csoportot is szervezett. Eddig az időpontig a befutó jelentéseket legtöbbször ő maga – néhány alkalommal Kovács István vezérőrnagy – vette, és Szücs volt az, aki a szükséges intézkedéseket kiadta, vagy a szomszédos irodákban települt szovjet törzshöz szaladt, hogy ők rendeljenek ki az általa megadott helyre csapatokat. Október 25-e után a befutó jelentések száma ezt a fajta munkarendet nem tette lehetővé, ezért a munka úgy módosult, hogy a jelentéseket az információs csoport vette, majd azok valódiságának ellenőrzése után eljutatta Szücs Miklóshoz, távollétében Ferenczi ezredeshez, akik intézkedtek a csapatok kirendelésére, illetve kérték a szovjet csapatok segítségét. Ebbe a munkába néha Kovács István vezérőrnagy is bekapcsolódott. A vidéki helyzet nyilvántartásával szintén egy tiszt lett megbízva.[42]

Szücs Miklós később úgy emlékezett, hogy a Honvédelmi Minisztérium munkáját senki sem irányította. A „fegyvernemi parancsnokokat és a csf-őket [csoportfőnököket] egyetlen egyszer sem tájékoztatták a helyzetről és feladatokat sem szabtak részükre. A HM-ben a legtöbb helyen a tisztek tétlenül ültek, vagy egyszerűen hazamentek. Ezenkívül semmiféle pártpolitikai munka sem volt a HM-ben [...] Véleményem szerint ezen a téren komoly mulasztást követett el a miniszter, a VKF és a Politikai Csoportfőnök"[43] – írta önvallomásában 1957. február 15-én.

A fontosabb intézkedéseket Szücs ezredes nem bízta az iránytisztekre, hanem a felkelők elleni harcra vonatkozó parancsokat személyesen adta ki. Félóránként, óránként hívta telefonon az általa legfontosabbnak tartott körzetek parancsnokait, Márton András ezredest,[44] Kovács Imre vezérőrnagyot, de gyakran lépett kapcsolatba Lázár ezredessel – a Dózsa Tiszti Iskola parancsnokával és Békási Sándor ezredessel a VK Közlekedési Osztálya vezetőjével. Békásin keresztül például a vonaton Budapestre utazó felkelők lefogására adott ki intézkedéseket. Szücs Miklós még október 25-én intézkedett a Budapestre bevezető 20 legfontosabb útvonal lezárására. Oda 1-2 harckocsit, lövészalegységet és rendőröket állítottak fel. A cél a fegyveresek ki- és bejutásának a megakadályozása, a röpcédulák elvétele volt.

Az időközben Budapestre érkező újabb alakulatokat – például a pontonos 12. dandárt és a 12. gépesített ezredet – a vezetés megkönnyítése érdekében a két „legfontosabb" körzet parancsnokának – Márton András ezredesnek és Kovács Imre vezérőrnagynak – az alárendeltségébe rendelték. Ezt követően ezen alakulatok felé csak a körzetparancsnokon keresztül intézkedtek.[45]

---

[42] TH V-150 005/5 Szücs Miklós önvallomása, 322. o.

[43] Uo. 323. o.

[44] A karhatalmi terv szerint ennek a körzetnek a parancsnoka a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnokának tanulmányi helyettese volt.

[45] TH V-150 005/5 Szücs Miklós önvallomása, 323–324. o.

Szücs Miklós véleménye szerint a Budapestre felrendelt csapatok elegendőek lettek volna ahhoz, hogy a szovjet csapatokkal együtt a feladataikat végrehajtsák. „Nem tudok egyetlen olyan esetről sem – állította kihallgatása során –, amikor valahova katonai erő kirendelését kérték [...] ne rendeltünk volna ki katonai alakulatokat, vagy ha nem volt elegendő – főleg ha harckocsik kellettek – ne fordultunk volna a szovjet alakulatokhoz segítségért, akik, amikor rendelkezésükre állt, küldtek csapatokat. [...] nem tudok olyan esetről, hogy katonai alakulatok ezen idő alatt megtagadtak volna parancsot, vagy vonakodtak volna azt végrehajtani. A hadsereg döntő többsége ez idő alatt becsülettel harcolt."[46]

Október 25-én a Budapesten lévő 7400 katonából 4638 fő, 65 helyen hajtott végre feladatot. A kirendelt állomány zöme párt, állami vagy katonai objektum védelmét látta el. Kisebb rész járőrszolgálatban volt, de voltak olyan alegységek is, amelyek önállóan vagy a szovjet csapatokkal együttműködve harcfeladat végrehajtására kaptak parancsot. A magyar harcoló alakulatok közül a fővárosban tevékenykedett négy – 6., 8., 12. és 15. – gépesített és egy – a 33. közepes – harckocsiezred. Az alakulatok feltöltöttségére jellemző, hogy a fenti 5 ezred Budapesten lévő erőinek a létszáma alig haladta meg a 2000 főt. A fővárosba felrendelt alakulatok közül, még a 37. pontonos dandár, valamint a Dózsa Lövész és Páncélos Tiszti Iskola képviselt jelentős erőt. (704 és 773 fő.) Az itt lévő katonaállomány fele régi elavult puskával volt felszerelve. Ebben az időszakban Budapesten 64 magyar harckocsi hajtott végre harcfeladatot.

Október 25-én kiadott parancsában Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter a helyzetet az alábbiak szerint értékelte:

„Szervezett ellenforradalmi erők az október 23-i diákfelvonulást felhasználva, népellenes céljaik érdekében hazánk fővárosában kísérletet tettek fegyveres erővel megdönteni a népi hatalmunkat.

A Magyar Néphadsereg honvédjei, tiszthelyettesei és tisztjei az ellenforradalmi csőcselék megmozdulásának letörésére vívott október 24-i harcokban becsülettel helytálltak. Bebizonyították, hogy a legnehezebb időkben is hűséges védelmezői a munkásosztály vezette nép hatalmának, a proletárdiktatúrának.

E nap harcaiban súlyos veszteséget okoztak az ellenforradalmi bandáknak, számos foglyot ejtettek, eredményesen védelmezték fővárosunk lakosságát a pusztításokkal, a rablásokkal szemben. Önfeláldozó harcaikkal, a belügyi karhatalmi szervek és a testvéri szovjet hadsereg egységeivel együtt biztosították népi demokráciánk vívmányainak, népi hatalmunk megőrzését..."[47]

A miniszter a hadsereg elé, ugyanebben a parancsban, a következő feladatokat állította:

„Megparancsolom:

Néphadseregünk katonái fokozott aktivitással és teljes határozottsággal (csütörtökön) délig végleg számolják fel a fővárosunkban még feltalálható ellenforradalmi erőket.

Biztosítsák a teljes rendet és nyugalmat, békés építőmunkánk menetét fővárosunkban.

Néphadseregünk minden katonája teljes képességgel biztosítsa a szolgálat ellátását, és akadályozzon meg minden hasonló ellenforradalmi akciót..."[48]

---

[46] TH V-150 005/5 Szücs Miklós önvallomása, 324–325. o.

[47] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 7–8. o.

[48] Uo.

A miniszter elismerését fejezte ki a néphadsereg, a belügyi szervek és a „testvéri szovjet hadsereg minden katonájának, aki a harcokban részt vett".[49]

Október 26-án hajnalban a csapatokhoz távirat érkezett, melyben a honvédelmi miniszter, Bata István vezérezredes a helyzet értékelését követően az alábbi parancsot adta:

„Megparancsolom:

1. Fokozott éberséggel lássák el a szolgálatot!

2. Erősítsék a politikai felvilágosító munkát, tudatosítsák, hogy a harc az ellenforradalmi banditák részéről a népi hatalom ellen folyik!

3. Akadályozzanak meg minden rendbontást a helyőrségben, védjék meg a fontosabb objektumokat a garázdálkodástól!

4. Tartóztassanak fel minden Budapestre és Budapestről közlekedő gépkocsit, amennyiben fegyvert, lőszert vagy ellenséges röpcédulát szállít, vegyék birtokukba, a gépkocsi utasait vegyék őrizetbe!

5. Fokozzák a felderítést az ellenséges tevékenységgel szemben!

6. Szigorítsák meg a fegyelmet, biztosítsák, hogy minden körülmények között végrehajtsák elöljáróik a párt és a kormány parancsait!"[50]

Október 27-én Bata István aláírásával újabb intézkedés érkezett a helyőrségparancsnokok részére. A miniszter – leváltását megelőzően kiadott utolsó – parancsában az alábbiak olvashatóak:

„Erősítse meg a legfontosabb objektumok őrzését, lőszer és fegyverraktárakat, Pártbizottságot, Tanácsot, Postát stb! A Pártbizottságot ha szükséges a laktanyában kell elhelyezni!

A helyőrségbe vezető utakat ellenőrzés alatt kell tartani!

A helyőrségen belül a Rendőrséggel és a megbízható munkásokkal együtt járőrözést kell folytatni! Idegeneket igazoltatni kell! A gyanús elemeket, fegyveres embereket le kell tartóztatni! Gyülekezéseket fel kell oszlatni! A fegyveres ellenállókat meg kell semmisíteni! A helyi vasútállomásokon áthaladó teherforgalmat ellenőrizni kell, a személyi forgalom tilos!

Helyben a katonai rendet minden eszközzel fenn kell tartani! A helyőrségparancsnok erős tartalékkal rendelkezzen!"[51]

A pártbizottságoknak – szükség esetén – a laktanyákba való beköltöztetésére vonatkozó paranccsal kapcsolatban kiemelendő, hogy a hadsereg alakulatai – egy-két esettől eltekintve – a helyőrségekben működő pártszervezetekkel nem léptek kapcsolatba, így azok az alakulatok életébe, tevékenységébe, karhatalmi célú felhasználásába csak nagyon ritkán avatkoztak be.

Janza Károly altábornagy, a Bata István helyébe lépő új honvédelmi miniszter október 27-én kiadott első parancsában az alábbi feladatok végrehajtására intézkedett:

„Megparancsolom:

1. A fegyveres csoportok ellen bevetett katonai egységek szünet nélkül folytassák azok megsemmisítését és a rend helyreállítását.

---

[49] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 7–8. o.

[50] Uo. 498–499. o.

[51] Uo. 14. o.

2. A riadókészültségben lévő csapatok fokozzák éberségüket, készüljenek fel harci feladat végrehajtására.

3. Az eddig kiadott parancsok érvényben vannak."[52]

Bár Janza Károly altábornagy első miniszteri parancsában jelzi, hogy a hivatalba lépését megelőzően kiadott parancsok érvényben vannak, egy sor addig kiadott intézkedés ebben az utasításban hangsúlyosan nem jelenik meg.

Nem ismétli meg Bata István parancsainak a helyőrségek rendje mindenáron való biztosítására vonatkozó részeit, sőt a fegyveres harcokban részt nem vevő alakulatok tevékenységét – Bata aktív rendteremtésre vonatkozó parancsaival ellentétben – a riadókészültség fenntartására, ezen belül az éberség fokozására, a felkészülésre korlátozza. Ez a parancs hangnemében és tartalmában a Tóth Lajos vezérőrnagy által október 25-én délután kiadott – a hadsereg tevékenységét elsősorban a katonai objektumokat ért fegyveres, hangsúlyozom: fegyveres támadás visszaverésére korlátozó – parancsához állt közelebb.

Miután az őrzésre kijelölt objektumok száma nőtt, illetve egyre több alakulatot rendeltek Budapestre, ezért Szücs Miklós ezredes a hadműveleti csoportfőnökség munkarendjén – Zólomy és Ferenczi ezredesek – javaslatára bizonyos változtatásokat hajtott végre. A korábban kialakított munkacsoportok – információs, iránytiszti, vidéki helyzet nyilvántartó – tovább működtek, de Budapestet október 27-én 16 vagy 18 körzetre osztották, amely körzetek élére parancsnokokat neveztek ki. A körzetparancsnokok feladatát a megbízó okmányban határozták meg. Alárendeltségükbe kerültek az ott lévő alakulatok, és felelősek voltak a körzetükben bekövetkezett minden eseményért.[53]

A körzetparancsnokok részére ezen a napon kiadott utasítás többek között az alábbiakat tartalmazta:

„Az ellenforradalmi csoportok szervezett ellenállásának letörése után most a főváros területének átfésülése következik. Az átfésülés körzetenként, a kijelölt körzetparancsnokok terve és parancsa szerint történik.

A feladat végrehajtását úgy készítse elő, hogy a körzet átfésülését és a rendfenntartást 1956. 10. 27. 15.00-kor megkezdhesse és azt a továbbiakban folyamatosan végezze [...] A rendelkezésre álló erőkből képezzen megfelelő tartalékokat. Az épületet biztosító csoportok létszámát a feltétlenül szükséges erőre csökkentse. A személyi állomány fennmaradó részéből szervezze meg a járőrszolgálatot. 15.00-kor a járőrök már az utcán legyenek [...]

A körzetben működő szovjet csapatok pk-val [parancsnokával] vegye fel az összeköttetést – összekötő tiszttel – a kapott feladatról őt tájékoztassa és az együttműködést vele szervezze meg [...]

A házakban tartózkodó személyeket a lakónévjegyzék alapján kell ellenőrizni. Elfogadható ok nélkül a lakásokban, padláson, pincében tartózkodó gyanús elemeket le kell tartóztatni [...] Az épületekben elkobzott vagy az utcán előtalált fegyvert, lőszert, katonai felszerelést a saját elhelyezési körletében gyűjtse össze. Az elfogott vagy letartóztatott személyeket a legközelebbi rendőrőrsnek kell átadni [...]

Vegye fel a kapcsolatot a körzetben működő pártszervezettel és közösen kezdjék meg az üzemi őrségek megszervezését. Nyújtson segítséget a párt- és állami szerveknek a

[52] A forradalom hangja... 103. o.

[53] TH V-150 005/5 Szücs Miklós önvallomása, 325–326. o.

normális élet megindításához [...] A rend helyreállítására – a helyi pártbizottság véleménye alapján – munkásokat is bevonhat. Szervezze meg a rendőrség helyi szerveivel való együttműködést. A fontosabb középületek elé a rendőrség állítson őrszemet [...]

A rendkívüli állapot felfüggesztéséig mindenféle felvonulást és csoportosulást akadályozzon meg."[54]

Az intézkedést a körzetparancsnokok megkapták, a végrehajtását meg is kezdték, de később a HM-be olyan információk futottak be, hogy nem hajtják végre a feladatokat, hogy egyes körzetekben a felkelőkkel alkudozásba bocsátkoztak, és mivel a magyar csapatokat csak ritkán érte támadás, igyekeztek a felkelők és a szovjet csapatok harcába be nem avatkozni, azokból kimaradni. A felkelők által elfoglalt objektumok, épületek visszafoglalása érdekében nem tettek semmit. A fegyveres felkelőket nem tartották olyan ellenségnek, akik ellen kíméletlenül fel kell lépni.[55]

De az utasítás végrehajtása más okok miatt is akadozott. Az egyik ok, hogy az erre az időpontra különböző objektumokhoz raj, szakasz kötelékben kiküldött, szétforgácsolt erők egyesítése – még nyugodt viszonyok között is több napot vett volna igénybe. Erre a körzetparancsnokoknak pont a belvárosban, tehát a harcok körzetében nem volt lehetősége. A második ok az volt, hogy a felkelő-szabadságharcos csoportok által részben ellenőrzött területeken és kerületekben – így például a VIII. és IX. kerületben – ebben az időpontban alig voltak együttműködésre képes rendőri vagy/és pártszervek. A fentieken túl – sok más nem említett ok mellett – kiemelendő: a fővárosban kevés olyan alakulat akadt, amelyiket a felkelő-szabadságharcos csoportok ellen a szovjet csapatok oldalán harcba lehetett volna vetni. Ezt bizonyítja a tüzértiszti iskolások parancsmegtagadása és a Corvin közi csoportok ellen bevetési parancsot kapott magyar alakulat vezetőinek, köztük elsősorban Márton András ezredesnek a határozott ellenállása. A pártszervek javaslatára felfegyverzett munkások bevonására való törekvés is mutatja: a katonai vezetés a Budapesten kialakult helyzetről reális ismeretekkel nem rendelkezett.

Nem számoltak például azzal sem, hogy ezekben a napokban több alakulat parancsnoka kapcsolatba sem tudott lépni elöljárójával. Az ebből is eredő bizonytalanságra, hiányérzetre utalnak az 1956 végén, 1957 elején készített jelentések részletei is.

A 32. pápai lövész hadosztály jelentésében így ír erről: október 25-én az „elöljáró hadtesttől és a HM-től semmiféle tájékoztatást és útmutatást a parancsnok nem kapott, a hadosztály teljesen magára volt hagyva [...] A hadosztályparancsnok több ízben ismételten megkísérelte, hogy az elöljáró parancsnokságokat a hadosztály helyzetéről tájékoztassa, illetve azoktól utasításokat, parancsokat kérjen, ez azonban sikertelen volt. »K« telefonon keresztül a HM-ben egyetlen vezetőt sem találtunk.

Hívtuk a Párt Központi Vezetőségének és Politikai Bizottságának tagjait, próbáltunk összeköttetést teremteni Nagy Imrével és Kádár elvtárssal is, azonban minden hívott telefonszámon titkárok, titkárnők, segédtisztek jelentkeztek csupán, akik semmiféle tájékoztatást részünkre adni nem tudtak."[56]

A 7. gépesített hadosztály alárendeltjei ilyen és ehhez hasonló válaszokat kaptak, amikor intézkedésért, parancsért, segítségért az elöljáró parancsnokhoz fordultak. „Ezen

[54] HL 56-os gyűjtemény 8. ő. e. 262. o.; TH V-150005/6. 39–40. o.

[55] TH V-150005/4. 315. o.

[56] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 289., 293–294. o. Részlet a 32. lövészhadosztály (Pápa) jelentéséből.

időszakban több esetben kértük a hadosztály pk. parancsait, a hdt. pk. parancsait, de parancsok nem érkeztek, válaszolva azt, helyi viszonyoknak megfelelően oldják meg rugalmasan. A személyi állomány [körében] [...] mindjobban vetették fel a kérdést, hol vannak magasabb parancsnokaink; hol van a Honvédelmi Minisztérium; miért nem irányítanak bennünket; miért nem adnak határozott parancsokat? Arra várnak, hogy egységünk teljesen szétszórva, a civilek felszámoljanak bennünket és feltörjék raktárainkat?"[57]

Két másik jelentés is ugyanerről számol be: „Az elöljáró parancsnokságtól azt az utasítást kaptuk, hogy a parancsnok a saját belátása szerint cselekedjen, lőjön vagy ne lőjön az esetleg laktanyára törő civilekre [...] Az alakulatok előtt még akkor sem volt tiszta, hogy ki a forradalmár vagy ellenforradalmár, mivel felülről értesüléseink nem voltak";[58] „hiányolja a bizottság, hogy addig is míg más egyszerűbb kérdésekben (kiképzés menete alatt) számtalan instrukciót kaptunk, azonban akkor, amikor a legszükségesebb lett volna, senkitől még csak irányvonalat sem kaptunk."[59]

Budapesten ezekben a napokban a katonai járőrök több civil fegyveres csoportot tartóztattak le, de a legtöbb esetben felső utasításra szabadon kellett engedni őket. Sokszor előfordult, hogy a katonák az elfogott fegyveresekkel szabadon engedésük után újabb fegyveres összetűzésben ismételten szembekerültek. Ez a helyzet tovább gyengítette a hadsereg hadrafoghatóságát. Több alakulatnál már hiábavalónak tartották a harcot, és a kormány egymásnak ellentmondó intézkedései, a Központi Vezetőség hallgatása, a közvetlenül szerzett tapasztalatok arról győzték meg a katonákat, hogy a hatalommal és a szovjet csapatokkal szembeszállóknak igazuk van.

A felkelés felszámolásáról szóló valótlan híradások, az egymásnak ellentmondó parancsok tovább növelték a passzív önvédelemre berendezkedő alakulatok számát.

Véleményem szerint bármelyik Budapestre vezényelt alakulat parancsnoka leírhatta volna azokat a mondatokat, amelyek a 33. harckocsiezred jelentésében – a tanulságok között – olvashatóak:

„Észrevételünk szerint semmilyen körülmények között nem engedhető meg a hadseregben, hogy a vezetést [úgy] decentralizálják, mint ez az elmúlt idők során megtörtént. Semmilyen körülmények között nem engedhető meg, hogy egy egységet ennyire szétforgácsoljanak, mint az elmúlt időkben a 33. hk. ezredet."[60]

Mindennél beszédesebb az, amit a 7. gépesített hadosztály parancsnoka – ekkor már Kiss Sándor őrnagy – az egri 6. gépesített ezred jelentésének a végére írt: „a 6. g. e. Bp-i tényked[e]sét a HM és egyéb ismeretlen szervek irányították, így tevékenysége a ho.tö. [hadosztály törzs] előtt nem ismeretes."[61]

[57] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 317–318. o. Részlet a 75. lövészezred (Veszprém) jelentéséből.

[58] Uo. 62. o. Részlet a 33. páncéltörő osztály (Nagykanizsa) jelentéséből.

[59] Uo. 197. o. Részlet a 38. lövészezred (Tapolca) jelentéséből.

[60] Uo. 356. o.

[61] Uo. 435. o.

A hadsereg alakulatainak sokszínű tevékenysége

A hadsereg alakulatainak tevékenysége a forradalom időszakában rendkívül sokszínű volt, így annak tipizálása komoly nehézségekbe ütközik. A hadseregben történt eseményeket értékelve éles határvonal a 3. hadtest vezetése és annak néhány egysége, illetve általában a hadsereg egésze között húzható meg. A különbség oka Gyurkó Lajos vezérőrnagynak, a hadtest parancsnokának személyében keresendő. Gyurkó Lajos neve – nem ok nélkül – a szovjet és magyar katonai vezetés bizonyos köreiben mint az „ellenforradalom" felszámolására, a katonai diktatúra bevezetésére egyedül képes személy neve merült fel. Gyurkó vezérőrnagy a forradalom kitörésének szinte első pillanatától az érvényben lévő parancsok szabta kereteket nemegyszer átlépve, hatalmával visszaélve a legdurvább eszközöket kiválasztva és bevetve, könyörtelen „háborút folytatott" a védtelen lakosság tömegeivel szemben. Gyurkó és néhány beosztottja többször feltette a kérdést: akik félnek a tömegbe lőni, azok jelentkezzenek és menjenek haza, „ha viszont maradnak, a parancsomat maradéktalanul hajtsák végre – mondta –, amennyiben nem, úgy fogok eljárni velük szemben, mint háborúban harcközben a parancsnok".[62] Gyurkó fenyegetése a gyakorlatban azt jelentette, hogy a parancsmegtagadókat vagy a parancs végrehajtásában késlekedőket a helyszínen minden vizsgálat nélkül ki kell végezni.

Arra nem találtam adatot, hogy a hadtestnél szolgáló katonák közül a legvégső „fegyelmező eszközt" bárkivel szemben alkalmazták volna, arra viszont igen, hogy a 37. kiskunhalasi lövészezrednél a harccselekmények közben elfogott felkelők közül mintegy 20 személyt – a statáriumra hivatkozva – minden vizsgálat nélkül a helyszínen kivégeztek. „Tudniillik bárkit értek tetten, vagy találtak nála fegyvert [a katonák], hiába adtuk át az ügyészségnek, amely a tüzér tiszti iskolán székelt, valamennyit szabadon bocsátották. Így történt meg aztán, hogy a honvédek és a tisztek is, ha valamelyik ellenforradalmárnál fegyvert találtak, agyonlőtték. Ez 28-án két esetben fordult elő..."[63] – olvasható a Budapestre rendelt kiskunhalasi ezred jelentésében.

Ennek az ezrednek a parancsnoka indulás előtt „parancsba kiadta az összes alegységparancsnoknak, hogy amelyik katona a fegyverét eldobja, vagy átadja, vagy átszökik az ellenforradalmárokhoz, kísérjék hozzá, amennyiben ez nem lehetséges úgy lőjék agyon [...] Mindezeket a parancsnok az egész személyi állomány előtt kihirdette és kijelentette, hogy a váll-lapot, rendfokozatot és a Népköztársaság címerét az ő parancsa nélkül nem veheti le senki, és nem engedi meg, hogy valaki is levegye. Aki pedig ezt a parancsot megszegi, vagy pedig az ellenség oldalára próbál táncolni, az le lesz lőve."[64]

Gyurkó Lajost az erőszak alkalmazásában még a megye első számú pártvezetője sem tudta megfékezni. „A szovjet emlékmű megrongálásának időszakában nem volt meg Daczó,[65] a Megyei Pártbizottság első titkára között és Gyurkó vezérőrnagy között a kölcsönös megértés, mivel Gyurkó vezérőrnagy lövetni akart, és Daczó ez ellen tiltakozott, sőt azzal fenyegetődzött Gyurkó vezérőrnagy felé, ha lövetni mer, illetékes helyre jelenti Budapestre"[66] – olvasható a 3. hadtest jelentésében.

[62] HL 1956-os gyűjtemény. 2. ő. e. 557. o.

[63] HL 1956-os gyűjtemény. 3. ő. e. 102. o.

[64] Uo. 98. o.

[65] Daczó József.

[66] HL 1956-os gyűjtemény. 3. ő. e. 501. o.

Legyen az legkisebb szembenállás vagy akárcsak annak a jele, Gyurkó a tűzparancs kiadásával nem késlekedett. Elég volt egy telefonon érkező ellenőrizetlen hír, és a repülők már indultak is Tiszakécskére. Csak ennek a minden okot és alapot nélkülöző bevetésnek 17 halott és 110 sebesült lett a következménye.

Október 31-én a felelősség elől Gyurkó vezérőrnagy és politikai helyettese, Sucin alezredes a szovjet csapatokhoz szökött.

A hadsereg meghatározó többségének tevékenységéről általános képet a 6. lövészhadtest törzse és alárendelt alakulatai iratanyagának feldolgozása és értékelése nyomán kaphatunk.[67] A 6. hadtest vezetése a fővárosban történtekről a „karhatalmi riadó" elrendelését követően a hadtest politikai osztályvezetőjétől csak arról értesült, hogy a „tüntetés általában szervezett, rendezett, a 12 pontos követelés nagyrészt nem reakciós, bár egyes pontjaival a kommunisták nem érthetnek egyet. A tüntetés jellege eléggé nacionalista, és fennáll a veszélye, hogy ellenforradalmi csoportok saját céljaikra felhasználják."[68]

A hadtest parancsnoka, Mikes József vezérőrnagy – törzsfőnöke: Kemendi Béla ezredes, a politikai osztály vezetője: Halász Antal alezredes – a kapott parancsnak megfelelően intézkedett arra, hogy az alárendeltségében maradt alakulatoknál, valamint a katonai helyőrségekben a karhatalmi terveket hajtsák végre. Az ilyen típusú tervek tartalmára következtethetünk a Székesfehérváron végrehajtott „karhatalmi intézkedésekből".

Székesfehérvár katonai helyőrségben a karhatalmi tervnek megfelelően őrségekkel biztosították a bombaraktárt, a budapesti utat, a Megyei Tanács épületét, a vasútállomást, a postát, a Vadásztöltény Gyárat, a Motorjavító Vállalatot, a csóri és a városi vízművet, a városi-, járási-, megyei pártbizottságot, a Városi Nyomdát, a Fejérmegyei Néplap szerkesztőségét, a Vadásztöltény Gyár dinamitraktárát, a villanytelepet.[69]

További vizsgálódást igényel annak a megállapítása, hogy több helyőrségben 23-án délelőtt kinek az utasítására pontosították a karhatalmi terveket. Így történt ez Zalaegerszegen a 33. lövészezrednél is, ahol a 9. lövészhadosztály vezetése ellenőriztette a tervben foglaltakat, majd felvették a kapcsolatot Pálinkás őrnaggyal, a BM megyei főosztályának vezetőjével, és a karhatalmi tervben az objektumok védelmére tervezett őrségek létszámát kiegészítették.[70]

Mikes vezérőrnagy október 24-én adott parancsot, hogy a karhatalmi tervekben rögzített létszámot egészítsék ki, az objektumok őrségeit erősítsék meg.

A riadó elrendelésének indokaként például a Lentiben állomásozó 32. lövészezredhez az alábbiak jutottak: „A karhatalmi riadót a magasabbegység parancsára azért kellett végrehajtani, mert Budapesten fegyveres felkelés, illetve ellenforradalom dúl. [...] Budapesten a békésen indult diáktüntetést az ellenforradalmi csoportok fegyveres összetűzéssé változtatták."[71] Ezek az ismeretek egy katonai szervezet mozgatásához különleges esetekben nem voltak elégségesek.

---

[67] *Horváth Miklós:* A 6. lövészhadtest szervezete és tevékenysége az 1956-os forradalom és szabadságharc első szakaszában. In: Sortüzek – 1956. Werbőczi István Alapítvány–Történelmi Tényfeltáró Bizottság. Budapest, 1996. 5–61. o. (III. jelentés.)

[68] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 3. o.

[69] Uo. 4. o.

[70] Uo. 168. o.

[71] Uo. 138. o.

A 6. hadtest törzsfőnöke, Kemendi ezredes október 24-én – a hadtest parancsnokának utasítására hivatkozva – intézkedett, hogy „az összes őrségek, de különösen és elsősorban a lőszer- és fegyverraktárőrségek ássanak be. Minden felállított őr mellett legyen kiásott lövészgödör és az őrségek részére a raktár védelméhez alkalmas árkok, lövészgödrök".[72]

A politikai osztály vezetője a riadó elrendelését követően az alárendelt hadosztályok és közvetlen egységek politikai helyetteseihez az alábbi értékelést és utasítást jutatta el: „ellenforradalmi csoportok, kihasználva a békés tüntetést, fegyveres támadást intéztek a népi demokratikus rendszer ellen. Tudatosítsák a személyi állomány között!

– Legyenek éberek és rendkívül határozottak az ingadozókkal szemben, és az ingadozókat azonnal tartóztassák le!"[73] Halász alezredes a hadtesttörzsnél megrendezett tiszti gyűlésen mindezt még azzal egészítette ki, hogy „most nincs helye vitának különböző politikai kérdésekről, minden tisztnek szilárdan a helyén kell állnia és ingadozás nélkül végrehajtani a kapott parancsokat".[74] A párttag katonák este nyílt taggyűlésen a következő elhatározásra jutottak: a hadtest „kommunistái és személyi állománya egyetért a KV határozataival, támogatja a KV-t, és biztosítja, hogy erejüket nem kímélve harcolnak az ellenforradalmi csoportok ellen".[75]

Ezen a napon Székesfehérváron megtörtént az első összetűzés a tüntető lakosság és a fegyveres erők között. Erről a hadtestparancsnokság jelentésében többek között az alábbiak olvashatóak: október 24-én a „a Belügyminisztérium Főosztálya előtt 20.20-ig tömeg tüntetett, mely csak akkor oszlott szét, miután egy odaérkező szovjet páncél gk. [gépkocsi] tüzet nyitott. A pc.gk. tűzmegnyitását megelőzően a magyar honvédségi és rendőrségi járőr riasztó lövést adott le a levegőbe, melyet az odaérkező pc.gk. félreértett és beavatkozott. A tömeg fegyvertelen volt és nem is viszonozta a tüzet. A tüzelésnek 7 halott és 13 sebesült áldozata lett. (rendőrök és polgáriak)".[76]

A Székesfehérváron ekkor történtek is mutatják, hogy az egy helyszínen lévő, de más és más alárendeltségbe tartozó fegyveres erők tevékenysége összehangolásának hiánya milyen súlyos következményeket vonhat maga után. Két nap múlva, október 26-án, hasonló okok miatt következett be tragédia Zalaegerszegen. Ennek előzménye, hogy október 25-én Dénes István, a Megyei Pártbizottság titkára a 33. lövészezred parancsnokát magához rendelte. Megbeszélésük során az alábbi megállapodás született:

„1. Szorosabb kapcsolat szükséges a parancsnok és a Pártbizottság között. Ennek érdekében a parancsnok naponta 1-2 óránként tájékoztassa a Megyei Pártbizottságot.

2. Tábori készülékkel külön vonalat építettek [építenek] a Megyei Pártbizottsághoz.

3. Ügyelni kell a provokációs és meggondolatlan parancsok vételére, adására.

4. Az útlezáró részlegek egy-egy rendőrrel meg lesznek erősítve.

5. Dénes kérni fogja a hadosztályparancsnokot, hogy bizonyos szabad intézkedést biztosítson a helyőrségek parancsnokainak, a Megyei Pártbizottsággal együttes intézkedést illetően.

---

[72] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 5. o.

[73] Uo.

[74] Uo.

[75] Uo. 6. o.

[76] Uo.

6. A tüntetés esetén mi a teendő.

7. A helyőrség parancsnoka minden nap kétszer 09.00-kor és 17.00-kor megjelenik megbeszélésen a Megyei Pártbizottságon.

8. A betörést, rablást és hasonló bűncselekmények elkövetőit őrizetbe kell venni."[77]

Az együttműködés „sikerét" a gyakorlatban a városban másnap történtek mutatják. Az október 26-i eset a 33. lövész- és a 32. tüzérezred jelentései alapján rekonstruálható:

„Este 18 órakor a tömeg nagy része a Megyei Pártbizottság elé vonult és követelte a M.B. [Megyei Pártbizottság] párttitkárának azonnali lemondását és a 15 pont kinyomását. Dénes István nem volt hajlandó tárgyalni velük, és a tömeg közül [közé] lövéssel fenyegette meg a tömeget. A tömeg megfékezésére az 5129-től [a 33. lövészezredtől] 3 rohamlöveg vonult ki, valamint az 5947 alakulattól [32. tüzérezredtől] a 4. üteg. Mivel a tömeg aktív tevékenységet nem fejtett ki, így harci alkalmazásukra nem került sor. A rohamlövegekkel kimenő hdgy. a tömegnek azt mondta: 'Menjenek a fenébe haza!' A tömeg felzúdult és a hadsereg ellen megjegyzéseket tett.

A pártbizottság ablakából lövések történtek, melynek következtében 3 halott és 5 sebesülés történt. Az ezredtől Tóth Sándor szds., Szafhauer József hdgy., Zentai Rudolf fhdgy. volt kint, akik a tömeg közé mentek, beszélgettek és lecsillapították a tömeget."[78]

A 33. lövészezred a jelentésében már arról számolt be, hogy a tömegből és a pártbizottság épületéből is tüzet nyitottak, melynek következtében „a helyőrségi szolgálatban lévő Telenkó János tizedes és egy polgári személy [...] a helyszínen meghaltak és öten megsebesültek, akik közül egy fő később a sérüléseibe belehalt."[79] Amikor az ezred egyik tisztje a halottak és a sebesültek elszállítására intézkedett, a tömegből pisztolylövéseket adtak le.

Az elöljáró 9. hadosztály parancsnokának intézkedése szerint a tömeg feloszlatására fegyvert használni csak akkor lehetett, ha a tüntetők is fegyvert használnak, „vagy pedig rabolnak". A rohamlövegekkel a helyszínre érkező csoport – olvasható később a jelentésben „nem a parancsban megszabott módon intézkedett a tömeg szétoszlatására, hanem [...] a körülményeket látva a megváltozott helyzetnek megfelelően intézkedett. A Pártbizottság közelébe érve parancsot adott a ködgyertyák és vegyigránátok [könnyfakasztó gránátok] eldobására, valamint riasztólövések leadására. A tömeg szétoszlóban volt, de látva azt, hogy a katonák csak riasztólövéseket adnak le, újra visszamentek. [...] [A csoport] fel lett készítve a tömegek szétverésére. A csoport hangulata igen jó volt, a feladatot végre tudták volna hajtani, de erre parancsot nem kaptak."[80]

A pártházban lévők és a tömegoszlatásra kirendelt katonai erők közötti együttműködés itt sem volt megszervezve, ezért történhetett az, hogy a kint lévők figyelmeztető lövésére reagálva a bent lévők célzott sortüzet adtak le a tömegre. Annak egyértelmű eldöntése, hogy a tömegben ekkor voltak-e fegyveresek, a kutatások jelenlegi szintjén, a rendelkezésre álló iratok alapján nem lehetséges.

---

[77] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 171. o.

[78] Uo. 221–222. o.

[79] Uo. 174–175. o.

[80] Uo. 268. o.

Keszthelyen október 25-én a 9. lövészhadosztály törzsének tisztjei – tiszti gyűlésen – olyan elhatározásra jutottak, hogy a nép követeléseivel „nagyjából" egyetértenek, azonban fegyvert nem adnak ki, és a laktanyába fegyvert vagy bármi mást követelő csoportot nem engednek be.[81]

Két nap múlva hasonló eset játszódott le a 32. lövészezrednél Lentiben is, ahol a Városi Forradalmi Tanács felhívására az alábbi választ adták:

„1. Elhatároztuk, hogy a zajdai helyőrség – [a laktanya Lentitől 6 kilométerre Zajdán volt] – mindenkor a nép mellett van és mindenkor a dolgozó nép érdekeit képviseli és annak akaratát teljesíti.

2. Egyetértünk a dolgozók jogos követeléseivel, és támogatjuk őket a rend és fegyelem érdekében.

3. Célunk a vérontás beszüntetése, illetve elkerülése, de egységesen készen állunk elhelyezési körletünk, objektumaink megvédésére minden támadás ellen.

4. Egyetértünk a szovjet csapatok kivonásával Magyarország területéről.

Hazafias üdvözlettel:

Zajdai Honvédség"[82]

Október 25-én a 6. hadtest alárendeltjeit Nagykanizsán és Várpalotán vetették be. A Nagykanizsán történtekről a 33. páncéltörő tüzérosztály így számolt be: „Délután fél 3-kor értesültünk arról, hogy a helybeli üzemek 3 órakor felvonulást rendeznek, ami meg is történt. Erre a hírre, valamint a heő. pk. [helyőrség parancsnok] parancsára alakulatunk megszállta a postát, valamint a ti-i [tiszti] pontházakat. A laktanyában a lövegeket tüzelőállásba helyeztük a kerítés mellett. Az elöljáró parancsnokságtól ezen a napon semmiféle utasítást és parancsot nem kaptunk.

A tüntetés folyamán egy halott és több sebesült lett (polgári személyek)."[83]

A városban történtek időpontját a helyőrségben állomásozó – a 3. hadtest alárendeltségébe tartozó – 29. lövészezred vezetése 26-án estében jelölte meg. A jelentésükben az esetről többek között az alábbiak olvashatóak: „nagy tömeg tüntet az MDP járási és városi bizottság előtt a párt ellen. A párthelyiséget honvéd tisztek védték. A tüntető tömegből lövés dörren. Lövik a pártbizottság épületét géppisztollyal és karabéllyal. A tömegben lévő Lakatos János nevű ellenforradalmár hátulról lelő egy asszonyt, hogy a tömeget felbőszítse, és azt híreszteljék el: a katonák lőtték le, akik természetesen tűzzel válaszoltak a lövésre."[84]

A Várpalotán ezen a napon történtekről jelentésében a 75. lövészezred vezetése az alábbiakat rögzítette: „25-én éjszaka [...] a hadosztálytörzsfőnök parancsára [...] 75 főt két tiszttel és 2 db rohamlöveget Várpalotára útba indítottunk. Ezen csoport Várpalota térségében a bányász fegyveres felkelőkkel részben harcba bocsátkozott, biztosítva magukat, hogy a megjelölt pontra [a] parancs szellemében beérkezzenek."[85]

---

[81] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 117–118. o.

[82] Uo. 138–167. o.

[83] Uo. 61. o.

[84] HL 1956-os gyűjtemény, 2. ő. e. 271. o.

[85] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 317. o.

Október 26-án Mikes József vezérőrnagy, hadtestparancsnok a következő felhívással fordult Székesfehérvár lakosságához:

„A szovjet csapatok teljesítették a város dolgozóinak jogos kérését, hogy kizárólag a magyar csapatok tartsák fenn a rendet és a nyugalmat városunkban, és előzzék meg a felesleges zavargásokat.

Megállapodás szerint a szovjet csapatok a város különböző részeiből bevonták a harci eszközeiket, az objektumaik kivételével.

A Magyar Néphadsereg a magyar nép, a Párt és a Kormány hű fia, s ezért a dolgozó magyar nép érdekében a Párt és a Kormány határozata szerint a rendet fenn fogja tartani [...]

Nagy Imre és Kádár János beszédei világosan tartalmazták, hogy követeléseiteket kielégítik. Bízunk az új kormányban és az új Központi Vezetőségben, bízunk a dolgozó nép józanságában és higgadt ítélőképességében.

Kérlek benneteket, hogy zavartalanul folytassátok a termelőmunkát. A csoportosulás megszüntetésével segítsétek érvényre juttatni a Minisztertanács határozatát.

A Néphadsereg katonái készen állnak a dolgozók nyugalmának és békéjének megvédéséhez. Segítsetek bennünket abban, hogy ősi városunk – szép Székesfehérvárnak – rendje és nyugalma megszilárduljon és elkerüljük mindannyiunk érdekében a felesleges zavargást.

Termeljetek nyugodtan, mi eskünkhöz híven őrködünk Székesfehérvár rendje és nyugalma felett."[86]

Mikes vezérőrnagy felhívását hangszórós kocsival hirdették ki a városban. A felhívás nyugodt, higgadt hangneme ellenére Mikes vezérőrnagy megpróbált érvényt szerezni a miniszter parancsának, de a hadtesttörzs tisztjei és az alárendelt alakulatok többsége ekkor már kerülte a lakossággal való összeütközést. Erre lehet példa az, ami ezen a napon Székesfehérvár helyőrségben történt.

A hadtesttörzs jelentésében erről a következők olvashatók: „Az üzemek részéről délelőttre nagyszabású tüntetést szerveztek. A hdt. [hadtest] törzsből kiküldött tisztek nem tudták megakadályozni az üzemek, gyárak, iskolák stb. felvonulását. Így több ezres tüntető tömeg gyűlt össze a Városi Tanács és a megyei Pártbizottság előtt, majd innen a Megyei Tanács elé vonultak. [...]

Egy hangszóróval járó csoport Bujdosó, Megyei Tanácselnök és Sebes Imre Megyei MDP Pártbizottság titkárának lemondását követelte, és erre 17.00-ig adtak haladékot. Ezen követelésük a tömegre is átragadt. A Himnusz és a Szózat eléneklése után több ezer fő a Megyei Börtön elé vonult [...]

A tömeg követelte a politikai foglyok kiszabadítását. Ennek a kérésnek a Megyei Börtön személyi állománya csak a tömeg fenyegető magatartására volt hajlandó engedni. A börtönből a politikai foglyokat kiszabadították. [...]

A Megyei Börtön megvédésére egy löv. szd. [lövészszázad] lett kivezényelve, melynek pk-a Mikes vőrgy-tól olyan parancsot kapott, hogy a tömeget minden eszközzel oszlassa szét, ha kell lőjön is.

[86] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 8–9. o.

A kintlévő tisztek közül egy – [a parancsnokságra] – beküldött tiszt által Koronc alez. jelentette Kemendi ezds-nek, hogy több ezres tömeg gyűlt össze, és fegyver alkalmazása esetén sok veszteség lenne. Továbbá a katonák hangulata ingadozó, előfordulhat az, hogy a katonák nem hajtják végre a kapott parancsot, és a tömeg közé kerülve a tömeg lefegyverzi őket. Koroncz alez. javasolta a kint lévő alegység visszavonását. Ezt a tényt Kemendi ezds. jelentette a pk-nak [parancsnoknak], és javasolta, hogy az alegységeket vonjuk vissza, nehogy a tömeg a saját fegyverünkkel rohamozza meg a börtönt. Mikes vőrgy. Kemendi ezds. javaslatával egyetértett. Ezen elhatározását Mikes vőrgy. azért hozta, mert már a szovjet harckocsik segítségét kérte, és nem akarta, hogy a szovjet hk-k [harckocsik] a katonákban is kárt tegyenek [...] A nap folyamán három idegen állományú katona le lett tartóztatva, mert azt hangoztatták, ha a tömegre lőnek, akkor ők lövik le azokat, akik lőnek."[87]

Október 27-én a hadtest politikai osztálya is szerkesztett egy felhívást, amelyet Kemendi Béla ezredes aláírásával géptávírón továbbítottak a csapatoknak: „Budapesten az ellenforradalmi erők véglegesen vereséget szenvedtek, és rövidesen az utolsó ellenforradalmi erők felszámolása is befejeződik [...]

Az ellenforradalmi erők éppen ezért különböző rémhírek terjesztésével próbálják félrevezetni a becsületes embereket is és főleg a Néphadsereg katonáit. A pártszervezetek és a politikai munkások éppen ezért magyarázzák meg azt, hogy lényegében az új Nemzeti Kormány megalakulásával a nép fő követelése teljesülni fog, és aki ezek után tovább folytatja a rendzavarást, az nyilvánvaló ellensége a dolgozók hatalmának."[88]

Nem tudni, hogy a politikai osztály milyen forrásokból szerzett információk alapján jutott többek között arra a hamis következtetésre: „Budapesten az ellenforradalmi erők véglegesen vereséget szenvedtek." Van viszont igazság abban, hogy a párt és a hadsereg egyes körei, érzékelve a forradalom erőinek egyre szervezettebb, határozottabb és főleg egyre eredményesebb fellépését, október 27-én és 28-án a hatalmuk megtartása érdekében egy utolsó erőfeszítésre késztették a hadsereg erőit. Ezen napok fegyveres összetűzéseinek vizsgálata azt is mutatja, hogy az őrzésre kijelölt objektumaikat védő katonák egy része is elvesztette a minimális kompromisszumkészségét, és a polgári lakosság kevésbé erőszakos törekvéseit is az erő, a fegyverek alkalmazásával utasított vissza.

Voltak azonban olyan parancsnokok is, akik nem voltak hajlandóak a parancsokat minden mérlegelés nélkül végrehajtani. Például ez történt október 27-én Tatabányán is. Az esetről a 7. gépesített hadosztály jelentésében a következők állnak: „Felczán Andor alezredes parancsnoksága alatt a baji nehézharckocsi rohamlöveg ezred egyik zászlóalja (10 hk. [harckocsi]) Tatabányára ment azzal a feladattal, hogy megtisztítsa a várost a felkelőktől. Ezt a feladatot Felczán alezredes nem hajtotta végre, mert megítélése szerint a nagyszámú felkelő megsemmisítése a város nagy részének pusztulására vezetett volna."[89] Az ilyen eseteknek hamar híre ment. Ezért érthető, hogy Esztergomban az ezen a napon megalakult Városi Nemzeti Bizottságban a honvédséget Felczán Andor képviselte.[90]

[87] HL 1956-os gyűjtemény. 3. ő. e. 9–11. o.

[88] Uo. 12. o.

[89] Uo. 398. o.

[90] Uo. 399. o.

A kormányerők és a polgári lakosság közötti összetűzések vizsgálata

A lakosság és a hadsereg erői között kialakult összetűzések egyik forrása az volt, hogy a lakosság egy része többszöri figyelmeztetés után sem vette komolyan azt, hogy a hadsereg alapvető kötelezettsége a katonai objektumok és az ott lévő fegyverzet megvédése.

Voltak alakulatok, ahol azonban nem elégedtek meg a védelem megszervezésével, hanem a konfrontáció megelőzése érdekében különböző rendszabályokat is foganatosítottak. Jelentésében a 75. lövészezred vezetése ezzel kapcsolatban az alábbiakat rögzítette: az elöljáró 32. lövészhadosztály parancsnokságnak már október 24-én „az volt a véleménye, hogy hagyjuk a tömegeket magára, és csak akkor avatkozzunk be a ténykedésükbe, ha a felállított őröket fegyveresen megtámadnák, vagy a laktanya elhelyezési körlete ellen közvetlen fegyveres támadás jönne létre." Ezt a parancsot ismertették a személyi állománnyal.[91]

Október 25-én Győrben a börtönnél történt sajnálatos eseményeket követően – a börtönhöz katonák nem lettek kirendelve – a 90. lövészezred vezetése a „hadosztállyal történt megbeszélés alapján [...] fegyver nélküli katonákat és tiszteket küldött ki az utcára azzal a feladattal, hogy beszélgetéssel próbálják rávenni a tömeget a szétoszlásra. A tisztek kisebb csoportok részére beszédet mondtak."[92]

Ugyanott október 26-án a laktanyánál gyülekező tömeg feloszlatása érdekében a zenekart és 50 fegyvertelen katonát „vetettek be", akikkel együtt a tüntetők zeneszóval elvonultak a laktanya elől.[93]

A 32. lövészhadosztály parancsnokság (Pápa) október 26-án „a várható események lokalizálása érdekében – olvasható a hadosztály parancsnokság jelentésében – röplapokat szerkesztett és adott ki, amelyek bizonyos eredményt értek el, nyugtatták a tömegeket. Az objektumok őrzésében résztvevő őrségek parancsot kaptak a hadosztályparancsnoktól, hogy a fegyvertelen tüntetőkkel szemben fegyverüket nem használhatják, azonban az objektumaikat biztosítsák. Az őrségek tagjaival folytatott beszélgetésekkel sikerült elérni, hogy azok higgadtan, megfontoltan cselekedtek, így fegyverhasználatra nem került sor."[94]

Voltak azonban olyan települések is, ahol az ott lévő vagy odavezényelt fegyveres erők részéről a tüntető vagy már fegyveresen tevékenykedő csoportok törekvéseinek korlátozása, tömegdemonstrációinak megakadályozása, a hadsereg saját vagy a karhatalmi riadótervekben őrzésre kijelölt polgári objektumok, az ott lévő eszközök és nem utolsó sorban a védelmet ellátó katonák és civilek személyi épségének megóvása érdekében – konkrét parancsra vagy parancs nélkül – fegyverhasználatra került sor.

Az események alakulását többek között befolyásolta polgári lakosság aktivitása is, a szándékaik, céljaik elérése érdekében alkalmazott módszerek és eszközök. Az objektumok védelmét ellátó fegyveres erők sokszor csak az eseményeket követve, a tömeg te-

[91] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 317. o.

[92] Uo. 323. o.

[93] Uo. 325. o.

[94] Uo. 292. o.

vékenységére reagálva próbálták elejét venni a fegyveres erőszak alkalmazásának. Éppen ezért az egyes konkrét történések vizsgálatánál nem lehet eltekinteni az előzmények, a lehetséges összes körülmény vizsgálatától.

A figyelmeztető lövéssel, sortűzzel történő tömegoszlatás alapesetére példa az, ami október 26-án Kókán történt, ahova a Jászberényben állomásozó 50. tüzérezredtől vezényeltek egy alegységet a „Tsz. vagyonának a széthordásának, valamint a Tanácsház felgyújtásának a megakadályozására. Az alegység a tömeg szétoszlatására két sortüzet lőtt a levegőbe, a tömeg szét is oszlott, s a rend helyreállt."[95]

Ugyanezen a napon a polgári lakosság Gyöngyösön is nagyon aktív volt. Több alkalommal vonultak a helyőrségben lévő laktanyához, ahol „azzal a jelszóval, hogy Budapest támogatására akarnak vonulni", fegyvert követeltek. Jelentések szerint az első kísérletnél a tisztek a civil csoportot „agitációval kisebb csoportokban elvezették a laktanya elől. Majd 20.00 [óra] körül 3 tgk-val [tehergépkocsival] a laktanya irányába nagy sebességgel újabb tömeg közeledett. Szándékuk az volt, hogy betörjék a laktanya kapuját és erőszakkal fegyvert szerezzenek. A tgk-k leállítására szembe indítottunk velük egy hk-t [harckocsit] és kézi fegyverekből riasztó lövéseket adtunk le. Ennek hatására a tömeg szétszaladt."[96]

Az egyre radikalizálódó tömeg a figyelmeztető lövés hatására sem állt el a szándékától. A később történtekről a 83. felderítő zászlóalj jelentésében az alábbiak állnak.

„A tömeg a laktanya elé érve fegyvert követelt, [...] fegyvert azonban nem kaptak és négy és fél órás agitáció és tárgyalás után sem volt hajlandó a tömeg elvonulni. Ekkor [október] 27-én 01.30-kor [...] a kapu védelmét ellátó ho.tö. [a zászlóaljjal közös laktanyai elhelyezésben lévő gépesített hadosztály törzsének] ti-i [tiszti] állománya és a 83. feld. zj. [felderítő zászlóalj] ti-jei [tisztjei] riasztó össztüzet adtak a levegőbe, ugyanakkor egy hk. [harckocsi] is megindult a laktanyát megkerülve a tömeg szétzavarására.

Közben 24.00-kor Bérces alez. megerősítést kér Abasár[ról a] 44. hk. e.-től [harckocsiezredtől] egy szd. [század] erőben, mely éppen az időben érkezett a laktanya elé és így támogatást nyújtott a tömeg szétverésében. A tömeg szétoszlott, sérülés és haláleset nem történt."[97]

Voltak olyan helyőrségek is, amelyekben a radikalizálódott tömegeknek az erőszakszervezetek ellen végrehajtott akcióit követően a kormányerők állították helyre a rendet.

Az október 26-án, Esztergomban leadott figyelmeztető lövések, majd a halálos áldozatokat is követelő – az iratok szerint célzott – lövés előzményei a gyöngyösitől annyiban különböznek, hogy itt a polgári lakosság köréből szervezett fegyveres csoportok is tevékenykedtek. Ezek a csoportok a 7. gépesített hadosztály törzsének épülete előtt – honvédségi területen – lezajlott tüntetést megelőzően már több sikeres akciót hajtottak végre. Lefegyverezték a börtönőrséget, a rendőrséget, kiszabadították a foglyokat, elfoglalták a Tanácsházát. Egy, a hadosztálytörzs épületéhez kirendelt harckocsit birtokba vettek, majd abból a fegyvereket kiemelték.

---

[95] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 460. o. Részlet a jászberényi 50. tüzérezred jelentéséből.

[96] Uo. 488. o. Részlet a jászberényi 50. tüzérezred jelentéséből.

[97] Uo. 488. o. Részlet a jászberényi 50. tüzérezred jelentéséből.

A várossal – Esztergommal – kapcsolatban még egy, a hadsereg működése szempontjából fontos tényezőre szeretném felhívni a figyelmet. A városban zajló fegyveres akciók ellenére a tevékenységét a katonai objektumok őrzésére korlátozó katonai alakulatok a történtek után – a helyőrségbe visszaérkező Mecséri János ezredes parancsára – aktív harctevékenységbe kezdenek, melynek keretében „a hadosztályparancsnok, törzsfőnöke és pol. helyettese 3 db hk-val és kb. 30 fő harcossal elvonult a Tanácsháza elé. A felkelők tűzzel és kézigránáttal támadták meg a csoportot. A harckocsik a Tanácsháza épületére három lövést adtak le, majd a lövész erők Hurai Rudolf szds. parancsnoksága alatt megrohamozták az épületet. Hurai szds. megadásra szólította fel a felkelőket, akik a szabad elvonulás biztosítása mellett letették a fegyvert."[98]

A csapatok jelentéseiből egy több szempontból figyelemre méltó – Sárbogárdon október 27-én lezajlott – esemény bemutatásán keresztül is szeretném érzékeltetni, hogy milyen nehéz a történések tipizálása. A helyőrségben október 27-én lezajlottakról a 2. gépkocsi-vezetőképző iskola irataiban többek között az alábbiak olvashatóak:

„Barabás Károly nevű személy pisztolyt készített, amelyet arra használt fel, hogy a Járási Pártbizottság másodtitkára [Sebestyén Sándor] között [és ő közötte] lévő személyes ellentétet a párt és a tömeg ellentétévé tegye. Ugyanis amikor a tömeg a pártbizottság elé [és] a szovjet hősi temető elé ért Barabás Károly [...] pisztollyal a lábszárát megsértette, és ezt azzal magyarázta fennhangon az izgatott tömegnek, hogy Sebestyén Sándor meglőtte [...]

Eközben a felzúdult tömeg már mind hangosabban kiáltotta, hogy Sebestyén elvtársat 'Adják ki, hogy leszámoljunk vele' az állítólagos tömegbe lövésért, illetve Barabás Károly megsebesítéséért, ami később kiderült, hogy nem igaz. Sebestyén elvtárs közben a pincéből az ablakon keresztül riasztólövéseket adott le.

Ekkor a tömeg között lévő Császár Attila hdgy., politikai tiszt, befolyásolva a tömeg hangulatától, lement a pincébe, hogy Sebestyén elvtársat a pincéből kihívja. Az azonban csak tovább lövöldözött, mire Császár hdgy., hogy az esetleges emberölés veszélyét, melyet Sebestyén idézett elő, elkerülje, az egyik alkalmas pillanatban kilőtte Sebestyén kezéből a pisztolyt. A már felháborodott tömeg szétoszlatására az alakulat parancsnoka több tiszttel kiment és a tömeget szétoszlatták, majd a sebesült Sebestyént, akit egy katona az utcáról az ablakon keresztül bokán lőtt, kötözésre a laktanyába szállították."[99]

Az, hogy ez az eset nem vált egy következő tragédia forrásává, véleményem szerint a helyszínen lévő katonáknak köszönhető.

Október 25-én, 26-án bizonyossá vált, hogy a hadsereg kettészakadt. Budapesten és vidéken a helyzet azt mutatta, hogy az alakulatok többsége passzív magatartásával bátorítja, erősíti a kormányellenes fegyveres erőket, amíg néhány alakulat – a parancsnok beállítottságától, döntéseitől függően – minden eszközt felhasznál a sokszor védtelen, követelésüknek békés eszközökkel érvényt szerezni akaró tömegek ellen.

A megmozdulások vidéken is egymást követték. A tömegek aktivitására is jellemző, hogy október 24. és 29-e között a Magyar Néphadsereg alakulatai 50 településen 71

[98] HL 1956-os gyűjtemény, 3. ő. e. 398. o.

[99] Uo.100–101. o.

esetben[100] kerültek a lakossággal összetűzésbe. A kép vidéken is nagyon összetett, hiszen az „összetűzés" fogalmába a védelemre kijelölt katonai és polgári objektumokat ért támadások elhárítása, a katonaság és a fegyveres felkelők harcai és a fegyvertelen tömeg ellen alkalmazott erőszak – sortüzek lövése – is beletartozik. A fegyvertelen tüntetők elleni fegyverhasználatoknak több száz ártatlan ember esett áldozatául.

A történések sokaságában való eligazodást segíti Kahler Frigyes és M. Kiss Sándor,[101] amikor az erőszakszervezetek – a hadsereg, határőrség, rendőrség, államvédelmi erők, büntetésvégrehajtási szervezetek és a szovjet csapatok – és a lakosság közötti összetűzéseket, fegyverhasználatokat és sortüzeket többféle rendező elv szerint csoportosítják. A szerzők a katonai terminológiától eltérő módon ez utóbbi gyűjtőnéven nevezik a fegyverhasználatokat, függetlenül azok céljától, következményeitől és módjától.[102]

Hatvanegy fegyverhasználat körülményeit elemezve, véleményem szerint helyesen, arra a megállapításra jutottak, hogy az október 23-a és 25-e között bekövetkezett „sortüzek közvetlen célja még nem a megtorlás volt, hanem a tömegek lecsillapítása, ha kellett megfélemlítéssel, de lehetőleg úgy, hogy az ne ébresszen az emberekben visszacsapási vágyat".[103] Az ez időszakban bekövetkezett fegyverhasználatok, kivéve hármat – a debreceni, székesfehérvári és a győri sortüzeket – nem követeltek emberéletet.

A szerzők véleménye szerint az erőszakszervezetek és a tömegek közötti összetűzésekben a fordulat október 26-án következett be, amikorra „világossá vált, hogy a prevenciós terv, amelynek kulcsszereplője Gyurkó vezérőrnagy volt, nem teljesült. A fővárost nem sikerült elszigetelni a vidéktől, a tüntetések országos méretűvé váltak.

Október 26-a és 27-e mutatta meg igazán az ország elszántságát. Világosan kiderült, hogy a hatalom vagy totális háborút indít a szovjetekre támaszkodva az ország ellen, vagy megkeresi a politikai kibontakozás útját [...]

26-tól a hatalom vidéken is levette a 'vasököléről' a 'bársonykesztyűt'. Éppolyan kendőzetlen brutalitással lépett fel a fegyvertelen tüntetők ellen, mint tette ezt a fővárosban október 23-án estétől."[104]

Az október 26. és 29. között bekövetkezett 45 „sortűz" körülményeinek és következményeinek elemzését követően megállapítják: „A tömeg azonban újra és újra elözönlötte az utcákat, túlélve a sortüzeket lankadatlan kitartással ismételgette követeléseit. Követelte az ÁVH feloszlatását, a párt hatalmának a megtörését, a szovjet csapatok kivonását, s a régi mellett hozzákezdett a maga hatalmi szerveinek felépítéséhez."[105]

Érdemes összevetni a „sortüzek" bekövetkezéséről a szerzők által összegyűjtött adatokat a közigazgatási funkciók gyakorlását átvevő forradalmi szervezetek megalakításának időpontjaival (*lásd a következő oldali táblázatot*):

---

[100] HL 1956-os gyűjtemény, 1–5. ő. e.

[101] *Kahler Frigyes–M. Kiss Sándor:* Kinek a forradalma? Busapest, 1997. (a továbbiakban: *Kahler–M. Kiss:* Kinek a forradalma...) 65–130. o.

[102] Miután ezt az összefoglalót elsősorban a szerzők hivatkozott munkája alapján készítettem el, ezért a „sortűz" kifejezést használom a fegyverhasználatok egyéb eseteire is.

[103] *Kahler–M. Kiss:* Kinek a forradalma... 70. o.

[104] Uo. 70–71. o.

[105] Uo.

Időpont	Október 23.	Október 24.	Október 25.	Október 26.	Október 27.	Október 28.	Október 29.	Október 30.	Október 31.	November 1.	November 2.	November 3.
„Sortüzek" száma	1	3	12	16	15	12	2	0	0	0	0	0
Az e napon alakult forradalmi szervezetek száma[106]	4	7	61	290	674	726	328	201	51	22	10	9

A fenti adatok alapján több következtetés levonható, ha figyelembe vesszük, hogy a forradalmi szervezetek megválasztása általában a lakosság első tömegmegmozdulásának napjára vagy az azt megelőző napra esett. A tüntetések számának robbanásszerű növekedése, a változások egyre határozottabb követelése, a radikalizálódott tömegek elszántsága és az erőszakszervezet válaszreakciói, a fegyverhasználatok számának növekedése között szoros összefüggés mutatható ki.

Ennek az összefüggésnek, kölcsönhatásnak a létét támasztják alá a Kahler – M. Kiss szerzőpáros következő megállapításai is:

„Érdekes megfigyelni, hogy ezek a törekvések, illetve a törekvések hangoztatása egyes helységekben épületekhez, meghatározható helyszínekhez köthetők. Ezek lettek aztán a sortüzek helyszínei is.

A tüntetők általában a felvonulások során tömeggyűléseket tartottak a Megyei Főosztály épülete, a pártbizottság épülete, a börtön, a tanácsháza és a rendőrség előtt. Ezek az épületek a pártállam szimbólumai voltak. Itt a tömeg az ÁVH leszerelését és feloszlatását, a kommunista szimbólumok eltörlését, a politikai foglyok kiszabadítását és az adóívek, illetve a begyűjtési ívek megsemmisítését követelte.

Megálltak a tüntetők a szovjet emlékművek előtt is. Az emlékművek ledöntése a függetlenségi gondolat kifejeződése volt.

A harmadik felvonulási 'célállomás' a város katonai laktanyája volt. Itt a tüntetők a honvédség átállását, illetve fegyvert követeltek önmaguk megvédésére.

A város közterén – a nagygyűlések színhelye – összegződtek a követelések.[...]

Feltűnő az, hogy ha a sortűzre a Megyei Főosztály vagy a börtön épülete előtt, illetve a köztéren került sor, a fegyveres erő beavatkozása nagy gyakorisággal halálos áldozatokkal járt. Ennek egyik oka meghatározható. Ezeken a helyszíneken jelen volt az ÁVH. A laktanyák előtt – kivéve Mosonmagyaróvárt, Dunapentelét, Szabadszállást – általában vértelen tömegoszlatásra került sor. Ez leleplezi az ÁVH és a Honvédség mentalitása közötti különbséget."[107]

A történésekre, a változások dinamikáját is érzékeltető grafikonra tekintve – ha nem is az utolsóként –, legalább még egy következtetés levonható: a Budapesten és vidéken alkalmazott, sokszor kíméletlen erőszak a változások megállítására – de még a lelassítására is – képtelen volt.

[106] Ezeket az adatokat a Történeti Hivatalban őrzött megyei monográfiák alapján állítottam össze.

[107] *Kahler–M. Kiss:* Kinek a forradalma... 71. o.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc történetével foglalkozó – közel könyvtárnyi – szakirodalomban már eddig is sokat olvashatunk az október 28-án bekövetkezett – a szerzők többsége szerint a forradalom győzelmét jelentő – fordulatról, a Nagy Imre által ismertetett kormánynyilatkozatról, annak későbbi hatásáról. Ugyanakkor – véleményem szerint – méltatlanul kevés szó esik a forradalom későbbi menetére alapvetően ható döntés meghozatalának hátteréről.

A politikai fordulat közvetlen előzménye, hogy a politikai és katonai vezetés a kezdeti zűrzavar után egyre pontosabb képet kapott a felkelők erejéről. Ebből arra következtettek, hogy a legjelentősebb fegyveres csoportok állásai ellen indított összpontosított támadással döntő fordulat következhet be a harcok menetében. A felkelés leverése legfontosabb előfeltételének a Corvin köz és a környékén lévő – a Kilián laktanyát is ide sorolták – felkelő erők ellenállásának a megtörését tartották.

A támadás előkészítését már október 25-én megkezdték, ám ekkor a Politikai Főcsoportfőnökség vezetői jelezték, hogy sikerült kapcsolatba lépniük a „Corvinnal", ahonnan ígéretet kaptak a harc beszüntetésére, a fegyverek letételére. A támadás előkészítését ekkor felfüggesztették. Még ma sem tudjuk, hogy a hír volt alaptalan, vagy a felkelők gondolták meg magukat, de a fegyverletételből nem lett semmi.

Ezért október 26-án a tervezést folytatták. Az alkalmazandó erők és eszközök kérdésében azonban erősen megoszlott a Katonai Bizottság és a hadsereg vezetőinek a véleménye. A támadást megelőző tüzérségi előkészítés tervezésekor többen is szóvá tették, hogy a Corvin mozira és környékére mért nagy erejű tűzcsapások oly nagy pusztítást okoznának a polgári lakosság körében, hogy ez az áldozat nem vállalható.

Mivel nem tudtak dönteni, telefonon Nagy Imréhez fordultak. Válaszát Kovács István vezérőrnagy jegyzetfüzete az alábbiak szerint őrzi:

„Ne lőjék (tüzérséggel) a háztömböt. Politikailag nagyon nehéz helyzetet teremtene. Nagy Imre külön kérte, hogy így ne hajtsák végre az akciót, kerüljük ezt a nagy tömegű vérontást, Ő nagyon fél a következményektől [...] lemond. Az új kormány nem tudná megoldani a helyzetet, más módszerekkel kell hatni ezekre a fiatalokra."[108]

A fenti szöveget Kovács István vezérőrnagy Malinyin hadseregtábornoknak orosz nyelvre is lefordította. A szovjet hadseregtábornok Nagy Imrének szóló válasza a következőket tartalmazta:

„A tüzérségi előkészítést nem kezdik meg külön parancsa nélkül. De ő további erőket hozat oda, köztük nehéz eszközöket is. Kéri figyelembe venni azt a választ, amit a kapitulációra való felszólításra adtak. Megtagadták, hogy békésen abbahagyják a harcot. Követelték az ÁVH leszerelését, hogy a (magyar) hadsereg csináljon rendet. Ideiglenes kormányt, választást december 31-ig és általános amnesztiát.[109] Csináljanak rendet (már mint a kormány), egyébként ő katonai úton fog menni."[110] Malinyin ekkor tudatta Nagy

[108] TH V-150005/3 Kovács István jegyzetfüzete.

[109] A Politikai Főcsoportfőnökség alárendeltjei propaganda gépkocsival közelítették meg a felkelők állásait. A hangszórókon keresztül beolvasott, a fegyverletételre felszólító ultimátumra érkezett válasz lényegét foglalta össze Malinyin altábornagy.

[110] TH V-150005/3. Kovács István jegyzetfüzete.

Imrével, hogy ha a kormány a maga eszközeivel záros határidőn belül nem tud „rendet teremteni", a Budapesten tartózkodó szovjet erők a kormány döntéseitől függetlenül végrehajtják a támadást.

További „megoldásként" az is felmerült, hogy a csatornákon keresztül műszaki erők jutnának be a Corvin mozi épülete alá, azért, hogy felrobbantsák. Ezt a tervet – bár Földes László,[111] a Katonai Bizottság tagja erősen támogatta – a közműalagutak térképének hiánya miatt elvetették. Javaslatként elhangzott az is, hogy helikopterrel kell a mozi fölé repülni, és azt kis magasságból ledobott bombákkal le kell rombolni. A többség ezt a tervet sem támogatta. Így a támadást előkészítő törzsek nem kaphattak más feladatot, minthogy dolgozzák ki a tüzérség alkalmazása nélkül végrehajtandó támadás részleteit.

A támadás előkészítése 27-én este 19 és 20 óra között a Honvédelmi Minisztériumban meg is kezdődött. A szovjet és magyar katonai vezetők ekkor abban állapodtak meg, hogy a szovjet hadtest parancsnoka az akció vezetésével a Dimitrov téren települt szovjet hadosztály parancsnokát bízza meg, aki egyben a támadáshoz a harckocsikat és a páncélozott szállító járműveket is biztosítja. A feladat végrehajtásába bevonták az alapvetően Budán tevékenykedő 128. lövész gárdahadosztály erőit is. A magyar vezérkar vállalta, hogy gyalogsági megerősítésként a megjelölt hadosztály alárendeltségébe helyez egy 300-350 főből álló alegységet.

Obaturov vezérőrnagy, a 33. gépesített hadosztály parancsnoka úgy építette fel a harcrendet, hogy először a magyar tisztekből álló biztosító alcsoport közelíti meg a Corvin közt, amelynek feladata a követő harckocsik oltalmazása, biztosítása lesz. A három darab T–34-es típusú harckocsiból álló alegység – a terv szerint – a gyalogság fedezete mellett jut majd el a Corvin köz Körút felöli bejáratához, ahonnan a mozi épületét és a környező házakban lévő fegyveres csoportok állásait tűz alá veszi. Ezután indult volna egy újabb, de most már T–54-es harckocsikból álló részleg. Az így beérkezett hat harckocsi a mozival szemben felsorakozva nagy erejű, romboló hatású tűzcsapásaival, a tüzérségi tűzelőkészítést helyettesítve, kedvező feltételeket teremtett volna az akciót befejező magyar rohamcsoportoknak. A hadosztályparancsnok intézkedett az Üllői út felé nyíló „árkád" tűzzel történő lefogására is.

A hadosztályparancsnok közölte, hogy a magyar alakulatok a szovjet páncélkocsikra, a „nyitott koporsókra" szállva hajtják végre a feladatot. A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoka, Márton András ezredes – aki a támadás megakadályozása érdekében mindent elkövetett – kifogásolta, hogy a magyar katonák nem ismerik a páncélozott járművekről vívott harc szabályait.[112] A szovjet tisztek is jelentették, hogy ismereteik szerint a Corvin köznek több bejárata is van, és szükségesnek látják a harcrend ennek megfelelő átalakítását. Obaturov tábornok az összes felvetést és javaslatot figyelmen kívül hagyva hozta meg a támadásra vonatkozó parancsát.

[111] TH V-150005/3. Kovács István vallomása.

[112] Uo. 104. o. Szűcs Miklós vallomása. Márton meg akarta akadályozni az akciót, ezért felhívta Nagy Máriát, a budapesti pártbizottság másodtitkárát, és a támadás leállításához segítségét kérte. Sőt tájékoztatni akarta Nagy Imrét is. Vele azonban nem tudott kapcsolatot teremteni, ezért Hegedűs Andrásnak mondta el kétségeit, és arra kérte, hogy járjon közbe Nagy Imrénél a terv leállítása érdekében. Márton András csak később szerzett tudomást arról, hogy Hegedűs András, kérésének megfelelően tájékoztatta Nagy Imrét a tőle hallottakról, aki még a hajnali órákban felhívta Janza altábornagyot és a Corvin köz felszámolását határozottan megtiltotta. (TH V-145626/1. 316–317. o.)

Október 28-án hajnalban, a támadás megindításának tervezett időpontjában Obaturov tábornok – a harcparancstól eltérően – a Corvin köz és környéke felderítésére három T–34-es harckocsit indított az Üllői úton a Körút irányába. Mivel ezek a harckocsik egymásfél óra múlva sem érkeztek vissza, utánuk küldtek három T–54-es harckocsit. Újabb egy órás várakozás után az egyik T–54-es épen, a másik sérülten visszatért. A szovjet harckocsik parancsnoka jelentette, hogy a T–34-esek a Corvin előtt égnek, és felkelők az egyik T–54-es harckocsit is kilőtték. A szovjet katonai vezetők az első jelentősebb veszteségek után a támadás végrehajtását bizonytalan időre elhalasztották.

A szovjet csapatoknak a felkelők továbbra is nagy veszteségeket okoztak, szovjet harckocsikat, tüzérségi eszközöket és más haditechnikai felszerelést zsákmányoltak, illetve önállóan tevékenykedő szovjet katonákat és azok kisebb csoportjait fegyverezték le. A Különleges Hadtest parancsnoka, Lascsenko altábornagy határozottabb ellenállásra adott parancsot. Az egységek és alegységek parancsnokait parancsban figyelmeztette: beosztásukból le lesznek váltva, ha a lefegyverzést vagy a fegyverzet és a lőszer elvételét eltűrik.

A legújabban feltárt dokumentumok ellentmondanak annak a korábban általam is képviselt álláspontnak, mely szerint az események október 28-i átértékelését – a pártvezetésen belül – a politikai rendezésnek elsőbbséget adó Nagy Imre és hívei készítették elő, úgymond kényszeríttették ki. Tény, hogy Donáth Ferenc és Losonczy Géza már október 26-án eljutott az események ellenforradalomként történő értékelésének az elutasításáig, a hatalom és a társadalom között feszülő ellentétek politikai eszközökkel történő megoldásának igenléséig, de ezt az álláspontot október 28-ig a pártvezetés többsége elutasította és ekkor még Nagy Imre sem támogatta.

Az események „nemzeti demokratikus tömegmozgalomként" való elismerését véleményem szerint elsősorban a felkelő csoportok harci sikerei, a szovjet csapatok kudarca, a magyar erőszakszervezetek, ezek között a hadsereg alkalmazhatatlansága, a tömegeknek a forradalom követelései melletti határozott kiállása kényszeríttették ki.

Ebbe az irányba tolta a pártvezetést attól való félelme, hogy a felkelők, illetve a békés lakosság ellen alkalmazott erőszak következtében teljesen elveszítik a harcokba még be nem kapcsolódó, de a felkelőkkel kezdettől szimpatizáló lakosság bizalmát, és az újabb áldozatok még jobban elmélyítik a szakadékot a kormány és a lakosság között. Ezért – és ezzel még a Magyarországon tartózkodó szovjet politikai vezetők is egyetértettek – a magyar párt- és állami vezetés október 28-án további engedmények megtételére kényszerült.

Az MSZMP Politikai Bizottsága október 27–28-i ülésén elfogadott határozatot – tűzszünet, a szovjet csapatok kivonása Budapestről, az Államvédelmi Hatóság feloszlatása stb. – a PB döntésének megfelelően Nagy Imre miniszterelnök kormánynyilatkozat formájában hozta nyilvánosságra.

28-án 13 óra 20 perckor Nagy Imre azonnali tűzszünetet rendelt el. 14 órakor az új összetételű kormány letette az esküt, majd jóváhagyta a miniszterelnök által beterjesztett kormánynyilatkozatot. 17 óra 25 perckor elhangzó rádióbeszédében Nagy Imre – a Központi Vezetőség döntésének megfelelően – nemzeti demokratikus mozgalomnak nyilvánította az előző napok megmozdulásait, bejelentette a szovjet csapatok azonnali kivonását Budapestről, tárgyalások megkezdését a szovjet haderő teljes kivonásáról, az

Államvédelmi Hatóság megszüntetését, az amnesztiát, a Kossuth-címer bevezetését, március 15-e nemzeti ünneppé való nyilvánítását, az általános fizetésemelést, bér- és normarendezést, az erőszakoskodás megszüntetését a termelőszövetkezeti mozgalomban.

Ezzel kezdetét vette a forradalom új szakasza. A magyar kormány október 28-i nyilatkozata alapján a szovjet hadvezetés elrendelte a tűzszünetet, a 2. és 33. gépesített, valamint a 128. lövész gárdahadosztályok egységei október 29-én a harctevékenységet beszüntették. A szovjet csapatok kivonását, a magyar kormány szovjet vezetőkkel történt megállapodásán túl, a Különleges Hadtest parancsnoka, Lascsenko altábornagy véleménye szerint „a csapatok tétlensége, passzivitása miatt is" végre kellett hajtani. A szovjet csapatok kivonása terv szerint október 30-án 18 órakor megkezdődött, de a teljes kivonulást csak 31-én a déli órákban tudták befejezni. A Különleges Hadtest törzse a Tökölön lévő repülőtérre települt, ahol egy szovjet repülőegység állomásozott. A szovjet csapatok Budapest határától 15-20 km-re összpontosítási körletet foglaltak el, ahol a harci technikát és fegyverzetet karbantartották, a személyi állományt, a lőszert, üzemanyagot és az élelmiszer készleteket kiegészítették.

Forradalmi szervezetek alakítása a Magyar Néphadseregben

Az események átértékelése a Magyar Néphadseregben is újabb helyzetet teremtett. Azok a kötelékek, amelyek október 28-ig is a kormányellenes megmozdulásokat és a felkelőket támogatták, magatartásuk helyességét látták igazolva. A történteket addig passzívan szemlélők többsége a kormánynyilatkozatban elhangzottakat elfogadva, immár tevőlegesen bekapcsolódott a kormány célkitűzéseinek megfelelő feladatok végrehajtásába.

Tudathasadásos állapotot okozott a fordulat azon parancsnokok, tisztek és katonák esetében, akik elfogadva az „ellenforradalom" értékelést, aktívan vettek részt a felkelők elleni harcokban. A felelősségre vonástól félve, többen közülük elhagyták alakulataikat, és a szovjet csapatoknál kerestek menedéket, majd később részt vettek a november 4-én bekövetkezett újabb szovjet támadás előkészítésében.

A Honvédelmi Minisztérium vezető állományának és a Budapesten lévő, illetve a fővárosba karhatalmi feladatok végrehajtása céljából felrendelt alakulatok és intézetek fő tevékenysége az október 28-tól 31-ig terjedő időszakban a szovjet csapatok felváltása, a felkelő-szabadságharcos csoportok fegyverátadásának – lefegyverezésének – megszervezése, az új karhatalom szervezésében, felszerelésében és elhelyezésében való részvétel, majd a szovjet csapatok kivonásának a biztosítása volt.

Az országban történt alapvető változások természetesen a hadseregben is éreztették hatásukat. Ennek egyik jele, hogy a katonai alakulatoknál és intézeteknél spontán módra alakultak meg azok a szervezetek, amelyek azon túl, hogy hangsúlyozták a forradalom céljaival azonosulásukat, a hadseregnek a felkelő-szabadságharcos csoportok, illetve a harcokba közvetlenül be nem kapcsolódott tömegek elleni fellépését igyekeztek megakadályozni.

Október 28-át követően a hadsereg vezetése – élve az átértékelés nyújtotta lehetőségekkel – ezt az egyre erősödő folyamatot megpróbálta szervezett, felülről szabályozott s így ellenőrizhető keretek közé terelni, szorítani.

Janza Károly altábornagy – amint ezt már jeleztem – a „forradalmi fegyelem" hadseregbeli választott vezető szervezetei, a „Forradalmi Katonai Tanácsok" megválasztására parancsban intézkedett. Ez a parancs[113] azon túl, hogy lehetővé tette a különböző szintű parancsnokok tevékenységének ellenőrzését és – a parancs szándékai szerint – segítését, arra bíztatja, sőt arra utasítja a forradalmi katonai tanácsokat, hogy elsősorban a közrend és a közbiztonság helyreállítása, védelme érdekében kapcsolódjanak be a szűkebb környezetüket érintő feladatok végrehajtásába, vegyenek részt képviselőikkel a területi forradalmi szervezetek – „a helyi munkás és paraszttanácsok" – munkájában.

A miniszter fenti intézkedésének ez a része a hadsereg társadalom felé történő nyitásának egyik első hivatalos lépése. Ez a nyitás a pozitív hatások mellett – mint ezt több példa is bizonyítja – magában hordozta a hadsereg egyébként is bizonytalan, megrendült irányítási rendszere további lazulásának lehetőségét. A területi forradalmi szervezetek – és azok karhatalmi ügyekért felelős személyei, testületei – jogot formáltak arra, hogy közvetlenül is beavatkozzanak a működési területükön lévő katonai szervezetek mindennapi életébe. Az így kialakult anomáliákat az illetékes katonai vezetők – az adott szintű forradalmi katonai tanácsok támogatásával – idejekorán igyekeztek felszámolni.

Voltak alakulatok, ahol a forradalmi katonai tanácsok megalakulásukat követően azonnal leváltották a parancsnokokat, a politikai munkásokat, az ügyészségeknek átadták az elhárító tiszteket, letartóztatták a tömegre 28-a előtt tüzet parancsoló tiszteket.

Az ilyen és ehhez hasonló jelenségeket, a hadsereg tevékenységét veszélyeztető „működési zavarokat" a katonai forradalmi tanácsok tevékenységének lehető legrészletesebb szabályozásával igyekeztek kiküszöbölni, illetve megelőzni.

A forradalmi katonai tanácsok működésének ideiglenes szabályzatában[114] rögzítették ezen szerezetek feladatait, jogait és kötelességeit. E szabályzó szerint a „Magyar Néphadseregben működő Forradalmi Tanácsok feladata a Magyar Néphadsereg minden alakulatánál biztosítani a Minisztertanács határozatainak és a Forradalmi Tanácsok egyetértésével kiadott parancsok maradéktalan végrehajtását [...] a Magyar Néphadsereg egységes, határozott kiállását a forradalom célkitűzéseinek megvalósítása és vívmányainak megvédése érdekében [...] Fontosabb kérdésekben kiadandó parancsokat a parancsnok csak a tanács beleegyezésével adhat".[115]

A forradalmi katonai tanácsoknak a szabályzat a parancsnokok leváltásának, illetve felfüggesztésének kérdésében – a helyzetből adódóan, de a miniszter parancsától eltérően – különleges jogosultságokat biztosított. Így, amellett, hogy a tanácsoknak az „egyszemélyi parancsnoki tekintélyt" minden eszközzel biztosítaniuk és a parancsnokokat a munkában segíteniük kellett, a parancsnokkal egyetértésben az alárendelt egységek parancsnokait joguk volt beosztásukból felfüggeszteni, illetve a felfüggesztett parancsnokok helyébe kötelesek voltak megfelelő parancsnokot állítani.

A felfüggesztést az elöljáró parancsnoknak és forradalmi tanácsnak kellett jelenteni. Ezen jogok érvényesítésében bizonyos korlátozást jelentett, hogy a hadosztály és ezzel egyenrangú szervek parancsnokait a mellettük működő forradalmi tanács javaslata alap-

[113] HL 56-os gyűjtemény, 3. ő. e. 21–22. o. Kis eltérésekkel BM TI V-150005/2. 346. o. Janza Károly altábornagy parancsa 1956. október 30.

[114] TH V-150005/2. 321–323. o.

[115] Uo.

ján a Magyar Néphadsereg Forradalmi Katonatanácsa függeszthette fel, illetve a hadtest és ezzel egyenrangú szervek és az ettől magasabb beosztású parancsnokok felfüggesztéséről és kinevezéséről a Magyar Néphadsereg Forradalmi Katonatanácsának javaslatára a Minisztertanács dönt.

A forradalmi katonatanácsok a fentieken túl „a burkolt vagy nyílt forradalomellenes cselekmények elkövetőit, továbbá azokat, akik a forradalmi hadsereg erejét megbontják, katonai bíróság elé" állíthatták. Az ideiglenes szabályzat rögzítette a forradalmi katonai szervezeteknek a hadsereg hierarchiájához igazodó szervezeti felépítését is.

A forradalmi katonai tanácsok megválasztást a következők szerint rendelték el: „A választás az önálló századnál, zászlóaljnál és önálló zászlóaljnál a személyi állomány bevonásával titkosan, egyszerű szótöbbséggel történik. A többi forradalmi tanácsok úgy alakulnak meg, hogy a közvetlenül alárendelt egységek választott küldöttei és az adott egység törzsének választott küldötte a fenti módszer szerint megválasztják a tanácsot."[116]

Az ideiglenes szabályzat fontos rendelkezése, hogy a Forradalmi Katonai Tanácsok és a Magyar Néphadsereg Forradalmi Katonai Tanácsa – mint csúcsszerv – megválasztásával egyidőben a Politikai Főcsoportfőnökség megszűnik, és a politikai beosztásban lévő tisztek felfüggesztéséről, illetve új beosztásba helyezéséről a forradalmi katonai tanácsok a parancsnokokkal egyetértésben saját hatáskörben döntenek.[117]

Ez egyben azt is jelenti, hogy a pártszervek után a Magyar Dolgozók Pártja politikájának hadseregbeli végrehajtásáért felelős politikai szervek helyébe – más jogosítványokkal és kötelezettségekkel – az október 28-i kormányprogram általános és konkrét, a honvédelem területére vonatkozó céljait megvalósító forradalmi katonai tanácsok léptek.

A forradalmi katonai tanácsok spontán módon, majd a miniszter utasítására – ideiglenes szervi határozvány alapján – a Magyar Néphadsereg majdnem minden alakulatánál, intézeténél és vezető szervénél megalakultak.

Október 30-án este 8 órakor – Kovács István vezérőrnagy Janza Károllyal egyeztetett javaslatának megfelelően – a Váradi Gyula vezérőrnagy elnökletével megtartott értekezleten alakult meg véglegesen a Honvédség Vezetésének Forradalmi Katonai Tanácsa. Az új testület megalakulását az ekkor elfogadott, de csak október 31-én megjelent nyilatkozatában jelentette be. A hadsereg vezetetésének Forradalmi Katonai Tanácsa kinyilvánította, hogy „a Forradalmi Katonai Tanács a Hadsereg valamennyi honvédje, tiszthelyettese, tiszti iskolása, tisztje, tábornoka nevében csatlakozik a Munkás, Ifjúság és Értelmiségi Forradalmi Tanácsok határozataihoz és követeléseihez, s azt magáévá teszi", és a forradalmi vívmányok megvédése érdekében követeli „a Szovjet Hadsereg azonnali kivonását Budapestről, és a legrövidebb időn belül hazánk területéről". A Forradalmi Tanács bejelentette továbbá, hogy „a hadsereg vezetéséből a szektás visszahúzó erőket – a Vezérkar Főnökét, Tóth Lajos vezérőrnagyot, a Politikai Főcsoportfőnököt, Hazai Jenő vezérőrnagyot, illetve Hídvégi Ferenc vezérőrnagyot és Szabó István altábornagyot – eltávolították.

A Forradalmi Tanács nyilatkozatában úgy értékelte, hogy „az ÁVH megfélemlítésben tartotta a honvédséget is", és ezért a Hadsereg Vezetésének Forradalmi Katonai Tanácsa

[116] TH V-150005/2. 321–323. o.

[117] Uo.

a még fegyverben lévő ÁVH azonnali lefegyverzését elhatározta. A Tanács befejezésként követelte, hogy a Határőrség a jövőben a honvédséghez tartozzon.[118]

A hadsereg vezetése Forradalmi Katonai Tanácsának kibővített ülésén – október 31-én a hajnali órákban – a forradalmi erők megbízottai, valamint a Néphadsereg, a Határőrség és a Rendőrség forradalmi bizottságainak küldöttei választották meg a hadsereg legfelső szintű irányítását ellátó forradalmi vezető szervet, a Forradalmi Honvédelmi Bizottmányt. A Bizottmány a megalakulását követően kiadott felhívásában többek között követelte: a szovjet csapatok Budapest területének elhagyása után – 1956. december 31-ig – az ország területéről is távozzanak; a kormány a Varsói Szerződésben részt vevő tagállamok azonnali összehívásával a szerződést mondja fel; a megszüntetett ÁVH tagjai a fegyveres alakulatokba felvételt ne nyerhessenek. A Bizottmány kilátásba helyezte: ha a szovjet csapatok a meghatározott időre nem hagyják el Magyarország területét, fegyverrel kelnek harcra az ország szabadsága és a forradalom tisztasága ügyéért.[119]

A Forradalmi Honvédelmi Bizottmányban a honvédség képviselői mellett a rendőrség delegáltjai – Kopácsi Sándor ás Oszkó Gyula rendőr ezredesek –, illetve a Határőrség országos parancsnoka – Szalva János ezredes – is felvételt nyertek.

A hadsereg tevékenységének értékelésekor gyakorta elhangzik, hogy a forradalmi katonai tanácsok „rendszeresítésével" a parancsnoki önállóságot oly mértékben megsértette, hogy ezzel vette kezdetét a hadsereg teljes szétesésének időszaka.

Nem vitatom, hogy a Magyar Néphadsereg a forradalom napjaiban – a társadalom egészéhez hasonlóan – olyan válságon esett át, melynek következtében sok más tényező mellet szervezettsége, fegyelme, vezetettsége, hadrafoghatósága több esetben a kritikus állapotot közelítette. Azzal viszont nem tudok egyetérteni – és ezt a kutatási eredményeim sem támasztják alá –, hogy ez a folyamat október 28-át követően, a forradalmi katonai tanácsok felállításával vette kezdetét. Véleményem szerint a forradalmi katonai tanácsok intézményesítésével a helyzet – a nagyon fontos tartalmi különbségeket elismerve – a korábbiakhoz képest lényegében annyiban módosult, hogy az egyszemélyi parancsnokoknak a katonai élet legfontosabb területeit érintő döntéseiket már nem az illetékes pártszervezetekkel és politikai szervekkel, hanem az állomány többségének bizalmát élvező forradalmi katonai tanácsokkal kellett megvitatniuk, egyeztetniük és néhány kérdésben jóváhagyatniuk.

A forradalom közvetlen előzményeit, illetve a forradalom eseményeit tárgyaló fejezetekből is látható, hogy sok ok miatt a reális helyzetértékelés és gyors, határozott és főleg önálló döntéshozatal képességével a parancsnoki állományból kevesen rendelkeztek, és a rendkívül bonyolult, sokszor átláthatatlan helyzet, a fokozott felelősség az e területen jobb képességekkel bíró vezetők dolgát is megnehezítette.

A forradalom időszakában a parancsnokok jelentős része – ha nem másért, mert ők is tagjai voltak a testületnek – a forradalmi katonai tanácsok támogatását és segítségét igényelte. A forradalmi tanácsok többsége az arra képes, illetve azt akaró parancsnokokkal együtt a hadsereg új követelményeknek megfelelő átalakítása, az aktuálisan jelentkező feladatok végrehajtása érdekében még ebben a szovjetek által rendkívül szűkre szabott

[118] TH V-150005/2. 331. o.

[119] TH V-150005/2. 345. o.

időben is sokat tett. Ez persze nem azt jelenti, hogy a forradalmi katonai tanácsok tevékenysége nyomán ne keletkeztek volna a hadsereg rendeltetésszerű működését zavaró, sőt néhány területen akadályozó jelenségek, mint ahogy az is bizonyos, hogy a hadsereget nem a forradalmi tanácsok verték, kergették szét, hanem november 4-ét követően a szovjet hadsereg.

A hadsereg budapesti és vidéki alakulatai és intézetei jelentős feladatokat vállaltak a forradalom új fegyveres ereje, a Nemzetőrség megszervezéséből. Mint az a forradalmat követő megtorlás adataiból is kiderül – lásd adattár – a személyi állomány jelentős részét a „civil" forradalmi szervezetek és szerveződések támogatásáért, ezen belül a nemzetőrség budapesti és vidéki alakulatainak a szervezésért, harcra történő felkészítéséért, a szovjet fegyverekre támaszkodó hatalom elleni harcban való részvételért ítélték el.

A rendőrség és a honvédség, valamint a nemzetőrség tevékenységének összehangolása, ellenőrzése, egyszersmind a közös, hatékony fellépés biztosítása céljából a területi forradalmi szerveken belül – főleg megyei és járási szinteken és nagyobb városokban – az erőszakszervezetek delegált és beválasztott tagjai bevonásával karhatalmi bizottságokat, albizottságokat, részlegeket állítottak fel. A forradalmi szervek rendszeresen foglakoztak a Nemzetőrség szervezésének, felszerelésének és alkalmazásának kérdéseivel.

Ezt a folyamatot november 4-én a szovjet támadás megszakította. Vidéken a nemzetőralegységek nagyobbik része november 4-én és az azt követő napokban feloszlott, de voltak olyan alakulatok is, amelyek a szovjet támadás hatására alakultak meg. Több alegység önállóan vagy az adott körzetben lévő honvédségi erőkkel, rendőrökkel együttműködve hosszabb rövidebb ideig sikeresen vette fel a harcot a szovjet csapatokkal.

A hadsereg október 28-i fordulatot követő tevékenységének fő jellemzői

Még folyt a szovjet csapatok kivonulásával kapcsolatos tervezőmunka, amikor döntés született arról, hogy a fővárosban a rend fenntartását – a szovjet csapatok által őrzött objektumok védelmét – három – a 7. és 5. gépesített és a 27. lövész – hadosztályra bízzák. Mint ismert, a 7. gépesített ezred fő erői már október 23-tól Budapesten hajtottak végre karhatalmi feladatokat. A 3. hadtest állományából a 12. és a 19. gépesített ezredek is Budapesten voltak, így kézenfekvőnek tűnt, hogy másodikként a kecskeméti 5. gépesített hadosztály törzsét rendelik a fővárosba.

A választás harmadikként a kiskunfélegyházi 27. lövészhadosztályra esett. Janza Károly honvédelmi miniszter utasítására ez utóbbi két hadosztály kijelölt erői október 30-án és 31-én Budapestre érkeztek. A fővárosba felrendelt hadosztályok parancsnoksága alatt három karhatalmi körzetet hoztak létre, ezért a Budapesten lévő csapatok parancsot kaptak az alárendeltségnek megfelelő átcsoportosítások végrehajtására.

Az új beosztásnak megfelelően Buda, mint „Bem"-körzet katonai parancsnoka Mecséri János ezredes lett, akinek alárendeltségébe a saját hadosztályán – a 7. gépesített hadosztályon – kívül a Budán lévő katonai alakulatok tartoztak.

A „Mátyás"-körzet, tehát a Rákóczi úttól és Kerepesi úttól északra fekvő területek felett az ellenőrzést az 5. gépesített hadosztály parancsnoka, Csémi Károly alezredes vette át, alárendeltségébe az 5. hadosztály és a körzetben lévő budapesti alakulatok erői kerültek.

A harmadik, úgynevezett „Kossuth"-körzet ettől délre Bakonyi Sándor alezredes parancsnoksága alatt alakult meg. A körzet fő katonai erejét a 27. lövészhadosztály ezredei alkották, de az általános szabályoknak megfelelően az ebben a körzetben elhelyezett budapesti alakulatok és intézmények is Bakonyi alezredes alárendeltségébe kerültek. A Zrínyi Akadémia Márton András tiltakozása miatt megőrizte az önállóságát.

A csapatok átcsoportosítására azért volt szükség, hogy az új körzetparancsnokok lehetőleg saját szervezetszerű csapataikkal oldják meg feladataikat. Az új körzetek szerinti munkát 31-én 15 órától kellett megkezdeni,[120] de az átcsoportosítandó kerülő állománynak a körzeteket csak november 1-jén reggelig kellett elfoglalni.

A forradalom eseményei gyorsan követték egymást. 1956. október 31-én délután a hadsereg felső vezetésének a tudomására jutott, hogy Király Bélát – akkor már ismét vezérőrnagyot – a kormány kinevezte a Budapesti Katonai Karhatalmi Erők parancsnokává, s ebben a beosztásban legfőbb feladatként a Budapesten lévő katonai, nemzetőri és rendőrségi alakulatok egységes irányítását és vezetését határozták meg.

Nem sokkal kinevezését követően Király Béla vezérőrnagy megjelent a vezérkar épületében és Szücs Miklós ezredestől tájékoztatást kért a budapesti katonai alakulatokra vonatkozóan. Szücs ezredes jelentette, hogy a 18 katonai körzetet három katonai körzetté szervezték át, és ezekbe a körzetekbe egy-egy hadosztályt rendeltek.

Ezután Király Béla tájékoztatta a jelenlévőket arról, hogy megalakult a Budapesti Karhatalmi Bizottság, amelyen belül a katonai alakulatok vezetésére létre kell hozni a Budapesti Katonai Karhatalmi Parancsnokság törzsét.

A katonai törzs lényegében úgy működött, hogy Zólomy a Budapesten lévő katonai alakulatok tevékenységéről tájékoztatta Király Béla vezérőrnagyot, majd az ezredes az ő instrukciói alapján irányította a csapatokat. A törzs 1956. november 1-jén alakult meg. Az új vezető szerv részére Király Béla első és legfontosabb feladatként megparancsolta, hogy Budapesten a katonai alakulatok felhasználásával azonnal szüntessék be a lövöldözést, teremtsenek rendet.[121] A Budapesti Karhatalmi Parancsnokságnak két törzse volt, az egyik törzs a Honvédelmi Minisztériumban dolgozott – ez volt Budapesten a hadsereg irányító szerve –, a másik a rendőr törzs, amelyik a rendőrség és Nemzetőrség felé fejtett ki irányító tevékenységet.

Ebben az időszakban a Hadműveleti Csoportfőnökség a vidéki helyzettel foglalkozott, illetve a nyugati határnak a határőrséggel együtt történő megerősítéséhez szükséges tervek kidolgozását kezdte meg. A Hadszíntér előkészítő osztály azt a parancsot kapta, hogy a műszaki parancsnoksággal közösen dolgozzanak ki tervet a budapesti és vidéki helyreállító – út, vasút, villamos – munkákra.[122]

A november 1-jén tartott eligazításon utasították a körzetparancsnokokat, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel együttműködve a nemzetőr-alakulatokkal és a területi forradalmi bizottságokkal, lehetőleg saját hatáskörükben tartsák fenn a rendet körzeteikben. Abban az esetben, ha valahol olyan szervezett ellenállást tapasztalnak, amelyet saját erőből letörni nem tudnak, akkor készítsenek részletes tervet ezeknek a gócoknak a fel-

[120] TH V-150005/4. 155–158. o. Zólomy László vallomása.

[121] MOL XX-5 h. vizsgálati iratok 26./ 89., 95–99., 100. o. Zólomy László vallomása.

[122] TH V-150005/5. 329. o. Szücs Miklós önvallomása.

számolására és a szükséges erő, fegyver, harckocsi vagy lángszóró igénylésére. Ezek a vállalkozások adott esetben központi intézkedésre kerülnek végrehajtásra. Ilyen akciókra ismereteink szerint nem került sor.[123]

Az ÁVH feloszlatása után néhány körzetből olyan jelentések futottak be, hogy egyes ÁVH-s objektumokban visszamaradt államvédelmi erők a karhatalom tagjaival szemben fegyveresen lépnek fel. Szükségessé vált tehát ezen objektumok felderítése, a fegyverrel ellenállók lefegyverzése.

November 2-án a fenyegető szovjet csapatmozgások miatt a Karhatalmi Parancsnokság megkezdte Budapest karhatalmi riadótervének elkészítését. Ennek a tervnek Király Béla utasítása szerint tartalmaznia kellett a főbb útvonalak lezárásának helyét, valamint a Budapesten rendelkezésre álló tartalékok mozgási irányát. Ez a terv – november 4-ig az idő rövidsége miatt leginkább csak elgondolás – a szovjet csapatok esetleges támadása elhárításával kapcsolatos feladatokat nem tartalmazott.[124]

Ennek nem mond ellent, hogy november 2-án egy lehetséges szovjet támadás elhárítása érdekében Király Béla Zólomy ezredessel egy úgynevezett „Védelmi Terv"-et készíttetett, mely tartalmazta a nemzetőrcsoportok, valamint a Budapesten lévő katonai alakulatok elhelyezkedését és feladatát. A hadseregtörzs folyamatosan kapcsolatot tartott a fővárosban megalakított három katonai körzet parancsnokával és a Nemzetőrség Főparancsnokságát is befogadó Budapesti Főosztállyal.[125]

A szovjet csapatmozgásokat jelentő vidéki alakulatok a hadműveleti csoportfőnökségtől minden esetben olyan parancsot kaptak, hogy ne álljanak ellen a szovjet csapatoknak, vegyék fel a kapcsolatot az odaérkező szovjet csapatok parancsnokával, és akadályozzanak meg minden összeütközést, „provokációt".[126]

A november 4-i szovjet támadás megindítása

A szovjet csapatok mozgása a Szovjetunió területén a szovjet alakulatok Budapestről történő kivonása időszakában is folytatódott. Október 30-án, a szovjet kormány nyilatkozata, amely szerint új alapokra kívánja helyezni a többi szocialista országokkal kapcsolatos viszonyát, még a győztes forradalom reményeit táplálta. Ma már tudjuk, hogy ez az új viszony első torzszülöttje a magyar forradalomra kollektíven kimondott halálos ítélet volt. A katonai előkészületek és az újabb szovjet katonai beavatkozással kapcsolatos egyeztető tárgyalások megkezdődtek. A magyar vezetés döntései – segítségkérés az ENSZ-től, a semlegesség bejelentése, a Varsói Szerződés felmondásának kilátásba helyezése, javaslat újabb tárgyalásokra stb. – az új magyar kormány összeállításával és a többi szocialista ország tájékoztatásával, meggyőzésével elfoglalt szovjet vezetést nem bírta jobb belátásra. Október 31-én újabb erők Magyarországra irányításával, a már Magyarországon lévő megszálló erők jelentős növelésével kezdetét vette a november 4-i újabb támadás előkészítése.

[123] TH V-150005/4. 352. o. Kindlovics vallomása.

[124] Uo. 354. o. Kindlovics vallomása.

[125] Uo. 164. o. Zólomy László vallomása.

[126] Uo. 130. o. Oravecz István ht. katona vallomása.

A Magyarországon lévő csapatok vezetésével a Fegyveres Erők Miniszterének első helyettesét – egyben a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erőinek főparancsnokát –, Konyev marsallt bízták meg, és a Szovjetunió és Románia területéről Magyarországra irányították a 38. és a 8. hadsereget is. A Szovjetunió területéről átdobott légideszant-egységek megkezdték a magyar repülőterek elfoglalását.

Konyev marsall tájékozódott a Budapesten kialakult helyzetről, melynek során megismerte a magyar katonai alakulatok és a nemzetőregységek és -alegységek helyzetét, és tudott a fővárosban végrehajtott védelmi jellegű katonai előkészületekről is. Tájékoztatták, hogy a Nemzetőrség és néhány magyar katonai egység, alegység további makacs ellenállásával kell számolni. Konyev marsall úgy tudta, hogy a magyar csapatok a főváros körül légvédelmi ágyúkkal is megerősített védelmi övet létesítettek, és a várossal határos lakott településeken tankokkal és tüzérséggel is rendelkező erők jelentek meg. A fontosabb objektumokat a fegyveres csoportok elfoglalták, az utakon a fegyveres csoportok és a nemzetőrség erői járőröznek. A szovjet katonai vezető a magyar katonai egységek létszámát Budapesten 50 ezer főre becsülte, és úgy vélte, hogy ezen kívül még 10 ezer nemzetőr és a városban lévő 100 darab harckocsi ellenállásával is számolni kell.

A jelentések és a vélemények meghallgatása után Konyev marsall közölte: a Varsói Szerződés országainak legfelső politikai vezetése döntést hozott – ez persze nem volt igaz – a Magyarország részére nyújtandó katonai „segítségről". Az „ellenforradalmi erők szétzúzásának" feladatát a szovjet csapatokra bízták. A Különleges Hadtest erőinek ezért fel kell készülni a „Forgószél" fedőnéven megtervezett hadműveletben való részvételre, melynek célja Magyarországon a szocialista társadalmi rend helyreállítása. A Különleges Hadtest feladata Budapesten az ellenálló fegyveres erők szétverése és a rend biztosítása. A Magyar Néphadsereg azon egységeit, amelyek kísérletet tesznek az ellenállásra, le kell fegyverezni.

A hadtest állományába – a parancs szerint – Budapesten változatlanul a 2., a 33. gépesített és a 128. lövész gárdahadosztály tartozott. Ezenkívül a hadtestet harckocsi-, tüzér- és légideszantegységekkel erősítették meg.

Az osztrák határ védelmét, valamint a fővároson kívül eső területeken és a vidéki városokban lévő felkelő csoportok „megsemmisítésének" feladatát a 38. és 8 hadseregekre és a Különleges Hadtest 17. gépesített hadosztályára bízták.

A feladatok megkezdéséhez a készenlétet november 3-án estig kellett elérni, és a „Vihr" – „Forgószél" – hadműveletet végrehajtását a „Grom" – „Mennydörgés" – jelszó elhangzását követően kellett megkezdeni.

1956. november 4-én megindult a mindent elsöprő katonai gépezet. A támadási terv sikere érdekében Szerov, a KGB elnöke – a szovjet csapatok kivonásáról tárgyalásokat folytató magyar tárgyalóküldöttség tagjait – Erdei Ferencet, Maléter Pál vezérőrnagyot, honvédelmi minisztert, Kovács István vezérőrnagyot, a vezérkar főnökét és Szűcs Miklós ezredest, hadműveleti csoportfőnököt letartóztatta, illetve a Moszkvában összeállított Kádár János vezette bábkormány politikai legalizálása érdekében Nagy Imrét és a politikai vezetők egy jelentős részét – a törvényes kormány lemondásának kikényszerítése céljából – a Josip Broz Titóval történt megállapodás értelmében – a menedékjog felkínálásával Jugoszlávia Követségének épületébe csalta.

Moszkvai idő szerint 6, magyar idő szerint hajnali 4 órakor elhangzott a jelszó: „Mennydörgés", és ezzel megkezdődött a „Forgószél" fedőnevű hadművelet. A parancsban meghatározott objektumok elfoglalására kijelölt osztagok és a Különleges Hadtest kötelékébe tartozó hadosztályok fő erői, a főváros környékén települt felkelő erők egy részének ellenállását leküzdve, 5 órakor különböző irányokból betörtek Budapestre. A 38. lövész és a 8. gépesített hadsereg erői megkezdték az ország megszállását. Ebben a hadműveletben 17 szovjet hadosztály (8 gépesített, 1 harckocsi-, 2 lövész-, 2 légvédelmi tüzér-, 2 repülő-, 2 légideszant) részei mintegy 60 ezer szovjet katonával vettek részt.[127]

Janza Károly altábornagy körülbelül 3 órakor táviratot kapott Tökölről, amelyben Maléter nevében a magyar katonai és politikai vezetés megtévesztése érdekében az állt, hogy a tárgyalások rendben, „megfelelő mederben" folynak. Az altábornagy ezt azonnal jelentette Nagy Imrének.[128]

Hajnalban a Honvédelmi Minisztériumba Király Béla vezérőrnagy katonai törzsének jelentették, hogy a szovjet csapatok a Soroksári úton előrenyomulva elérték a Boráros teret. Budán a Petőfi laktanyánál 5-10 perces tűzharc alakult ki a fővárosba bevonuló szovjet és a laktanyában elhelyezett csapatok között. A szovjet erők ezt követően egy-másfél óráig lőtték a laktanyát. A laktanyában lévő állományból sokan meghaltak, illetve megsebesültek. Az esztergomi hadosztály harckocsijai közül több kitört a laktanyából, de ezek egy részét a szovjet csapatok megsemmisítették. Később a körülzárt laktanyát elfoglalták, és az ott lévő csapatokat lefegyverezték.[129]

A repülőterek parancsnokai vagy ügyletes tisztjei sorban jelentették, hogy szovjet csapatok törtek be, és az állományt felszólították a fegyverletételre. Janza Károly és Váradi Gyula vezérőrnagy a telefonálóknak minden esetben olyan utasítást adtak, hogy a szovjet csapatok követeléseit feltétel nélkül teljesítsék, a fegyvert rakják le, és a szovjet csapatok elé küldjenek parlamentereket.[130]

Erre az időpontra nyilvánvalóvá vált, hogy a szovjet csapatok megszállják a fővárost. Zólomy ezredes törzse igyekezett megakadályozni, hogy a magyar csapatok fegyvert használjanak a szovjet csapatokkal szemben. Az erre vonatkozó parancsot haladéktalanul továbbították a három körzet parancsnokának, akik a parancsot tudomásul vették.[131]

Körülbelül ekkor – 5 óra 20 perckor – hangzott el a rádióban Nagy Imre következő felhívása: „Itt Nagy Imre beszél, a Magyar Népköztársaság minisztertanácsának elnöke. Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar demokratikus kormányt. Csapataink harcban állnak. A kormány a helyén van. Ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével!"[132]

Nagy Imre beszédét a Honvédelmi Minisztériumban úgy értelmezték, hogy Nagy Imre a magyar csapatok harcba lépését mint tényt jelentette be. Ennek a bejelentésnek az

---

[127] FEVKA 32. f. 701291. op. 15-17. d. Lásd *Kirov:* i. m. 199–200. o. és Döntés a Kremlben... 142. o.

[128] TH V-150006. 250–252. o. Váradi Gyula feljegyzése.

[129] HL 1956-os gyűjtemény, 4. ő. e. 116–117. o.

[130] TH V-150006. 250–252. o. Váradi Gyula feljegyzése.

[131] TH V-150005/4. 267–268. o.

[132] A forradalom hangja... 487. o.

ellensúlyozása érdekében Janza Károly altábornagy, Uszta Gyula, Váradi Gyula és Kovács Imre vezérőrnagyok a magyar csapatoknak minden lehetséges módon megtiltották az ellenállást. A Honvédelmi Minisztérium főcsoportfőnökségei, csoportfőnökségei, főnökségei, valamint az Országos Légvédelmi Parancsnokság a tűzszüneti parancsot továbbították alárendeltjeik felé.

Nem sokkal később, amikor a szovjet csapatok a minisztérium épületét megközelítették, Janza Károly és Váradi Gyula az őrséget bevonatta, illetve a harckocsik lövegét az épület felé fordíttatta. Janza altábornagy fehér kendőt lobogtatva ment a szovjet katonák elé, akiket élükön egy altábornaggyal ez a fogadtatás sem tartott vissza attól, hogy a minisztérium épületét feldúlják, a személyi állományt lefegyverezzék, letartóztassák, illetve a tábornokokat és a tiszteket Tökölre szállítsák.[133] Tökölről a kormánydelegáció tagjainak többségét repülővel a Szovjetunióba deportálták, de a minisztériumból kiszállított tisztek közül is sokan csak november 11-én szabadultak.

Nemzetőr- és honvéd alegységek ellenállása Budapesten

Budapesten Király Béla vezérőrnagy az ellenállás folytatása mellett döntött. A Forradalmi Karhatalmi Bizottság elnöke, a Nemzetőrség főparancsnoka a szovjet a csapatok előrevonásáról, majd támadásáról az éjszaka folyamán telefonon több alkalommal jelentett Nagy Imrének, aki többször kijelentette: „mi nem akarunk, és nem is vállalhatunk háborút a Szovjetunióval..."[134]

Király Béla hívatta a Forradalmi Karhatalmi Bizottság tagjait, és felszólította őket, kövessék őt a hegyekbe, folytassák a Nemzetőrség szervezését a szovjet csapatok ellen.[135] Az ellenállás folytatásának céljáról később Király Béla így vallott: „Ha egyáltalán nem hangzik is hősiesnek, meg kell mondanom őszintén, hogy nem azért tartottam össze a Főparancsnokságot, hogy gerillaharcot szervezzek, vagy hogy makacs harcokkal hosszabbítsam a magyarok szenvedését. Egyetlen célom az volt, hogy ha Nagy Imre mégis köt valamilyen elfogadható kompromisszumot, akkor legyen valami szervezet, amire támaszkodhat. Azért erősítettem a Szabadság-hegy védelmét, és azért lettem volna hajlandó harcolni is, hogy amíg ez a pillanat elérkezik, életben tartsuk a Főparancsnokság szervezetét."[136]

A Nemzetőrség Főparancsnokságának Budára kitelepült részlege megszerveztette a határőrlaktanya védelmét, és felvette a kapcsolatot a környéken lévő nemzetőr erőkkel. A közeli Pártiskola épületében 150 nemzetőr döntött úgy, hogy a továbbiakban is a Nemzetőr Főparancsnokság utasításai szerint tevékenykedik. A törzshöz olyan hír érkezett, hogy a Budaörsi úti laktanyából magyar páncélosok törtek ki, és a Szabadság-hegyen tartózkodnak. Király Béla többedmagával a páncélosok felkutatására indult, de a keresett harckocsikat nem találták.[137] Útközben találkoztak egy honvéd főhadnaggyal is, aki jelentette a vezérőrnagynak, hogy 200 fegyveres áll rendelkezésre. Király vezérőr-

[133] TH V-150006/14. 21–22. o. Váradi Gyula beadványa.

[134] TH V-150005/4. 279–280. o.

[135] MOL XX-5-h Nagy Imre és tsai. V. 26. kötet 175. o. Lantos József vallomása.

[136] Uo. 285. o.

[137] Uo. 212. o. Marián István vallomása.

nagy megtudta, hogy Csillebércen egy légvédelmi üteg van tüzelőállásban, de a kezelő személyzet szétszaladt. Az üteghez nem sokkal később nemzetőrökből kiválogatott csoport érkezett. Az ütegparancsnoknak jelentették, hogy Király Béla küldte őket segítségként, mint lövegkezelőket, az üteget az új tüzelőállásból Király Béla később Nagykovácsiba rendelte, de az ütegparancsnok ezt a parancsot már nem teljesítette.[138]

Király Béla Nagykovácsiból újra visszament a határőrlaktanyába. Célja a nemzetőrség és a határőrség tevékenységének összehangolása volt. Látogatásáról a laktanya vezetése az elöljáró parancsnokságon keresztül azonnal értesítette a szovjet parancsnokságot.[139]

A Határőrség Országos Parancsnoka, Szalva János határőrezredes jelentette, hogy „Király Béla itt van és az utakon özönlenek a hegyekbe a felkelők". Segítséget kért a Király Béla vezette nemzetőr-alegységek szétveréséhez. Az ezredes a szovjet parancsnokságtól ekkor még azt a választ kapta, hogy a nemzetőröket próbálják meg saját erejükkel szétverni. Szalva határőr ezredes ekkor jelentette: harckocsik ellen gyalogsággal nem tudja felvenni a harcot.[140] Király Béla ezt követően lépéseket tett a nemzetőr-alegységek közötti kapcsolat kiépítése, a híradás megszervezése érdekében. Amikor ez megtörtént, a Széchenyi-hegyen lévő egyik rádiózavaró állomásról közleményt bocsátott ki, melyben többek között a következőket mondta: „A Nemzetőr Főparancsnokság él. A főparancsnok, Király Béla kéri a rendőrség és honvédség szerveit, segítsék a Nemzetőrség – mint egyedüli, hivatalos karhatalmi szerv munkáját."[141] Felhívásában Király Béla becsmérelte a szovjet csapatokat, barbároknak nevezte azokat. „Magyarország legyen a szovjetek temetője" – mondta, majd végső ellenállásra hívta fel a forradalmi erőket.

A főparancsnok kapcsolatot teremtett a Nagykovácsi környékén lévő nemzetőr csoportokkal. Utasítást adott a Nemzetőrség további szervezésére, valamint arra, hogy tartózkodni kell az egyéni akcióktól. A déli órákban felkereste „Szabó bácsi", a Széna téri felkelők parancsnoka, aki beszámolt a rendelkezésre álló erőkről és arról, hogy bejárnak a városba akciók végrehajtására.

A szovjet katonai vezetők sajnálták, hogy „Király Bélát nem tudták november 4-én elfogni. Tőle tartottak: jó szervezőnek, kiváló katonának ismerték. A Moszkvából időközben visszahozott Bata István [volt] honvédelmi miniszterrel fel is hívatták telefonon, hogy hagyja ott budai hadiszállását, adja meg magát, szüntesse be az ellenállást. Nincs értelme. Csak a polgári lakosság szenvedi meg makacsságát. Király visszautasította a javaslatot. Erre következett be Nagykovácsinál november 8-án [10-én – H. M.] a »csata«, ahová Malasenko egy egész ezredet irányított azzal a paranccsal, hogy Királyt és embereit feltétlenül meg kell semmisíteni..." – számolt be a Malasenko tábornokkal folytatott beszélgetéséről Gosztonyi Péter.[142]

Szovjet források szerint az ezt követő összecsapásban a nemzetőrök közül 10 fő meghalt, 13 fő megsebesült. A Főparancsnokság öt gépkocsiját és 15 rádióadóját a szovjet csapatok birtokba vették.[143] A Nemzetőrég Főparancsnoksága ekkor beszüntette az ellenállást.

---

[138] MOL XX-5-h Nagy Imre és tsai. V. 26. kötet 214–216. o. Vass János vallomása.

[139] *Király Béla:* Honvédségből Néphadsereg. Budapest, 1989. 291. o.

[140] MOL XX-5-h Nagy Imre és tsai. V. 27. kötet 30. o. Bocsák Antal vallomása.

[141] Uo. 76–78., 84. o. Oláh Vilmos vallomása.

[142] *Gosztonyi Péter:* Moszkvai találkozásom egy szovjet tábornokkal. *Élet és Irodalom,* 1992. május 15. 6. o.

[143] *Malasenko:* i. m. 274. o.

Babadzsanjan és Mamszurov tábornokok hadseregei vidéken körülvették a Magyar Néphadsereg legfontosabb helyőrségeit, laktanyáit. Először a repülőtereket, majd ezzel szinte egyidőben a laktanyákat foglalták el, de ellenőrzésük alá vonták a Budapestre és az osztrák határhoz vezető útvonalakat is.

A szovjet hadsereg nagy erejű támadását látva a Magyar Néphadsereg alakulatainak többsége meg sem kísérelte az ellenállást. A már november harmadikán körülzárt vidéki laktanyák egy részére a szovjet csapatok minden figyelmeztetés nélkül tüzet nyitottak, a magát többségében harc nélkül megadó alakulatokat lefegyverezték, szétkergették.

A szovjet csapatok kegyetlenségére jellemző, hogy a záhonyi 19. honi légvédelmi tüzérosztály fegyvertelenül gyülekező katonáira a laktanyát körülzáró szovjet harckocsik tüzet nyitottak, melynek következtében 5 katona meghalt, 8 fő megsebesült. Akiket a szovjet katonák elfogtak – összesen 60 főt – átvitték a Szovjetunióba, ahonnan november 6-án térhettek vissza.[144]

Szolnokon 4 óra 15 perckor a szovjet csapatok megkezdték a honi légvédelmi tüzér tiszthelyetteskiképző-ezred, a 27. légvédelmi tüzérezred és az 56. aknavető tüzérezred laktanyájának a megszállását. A tiszthelyetteskiképző-ezred őreinek a lövéseire a szovjetek harckocsiágyúval nyitottak tüzet, melynek következtében egy növendék meghalt és egy megsebesült. A magyar egységeket lefegyverezték.[145]

Székesfehérváron a szovjet csapatok 4 óra után elfoglalták a város főbb objektumait. Az itteni harcok során több belövés érte a hadtest parancsnokságát, a tiszti klubot, a városi tanács, megyei tanács és a posta épületét.[146]

A tabi 89. önálló páncéltörő tüzérezred 1. és 2. osztálya tüzelőállást foglalt. A katonák nem lőttek. A civil fegyveresek által elfoglalt lövegeket a szovjet harckocsik letaposták.[147]

Szombathelyen a reggel 4 órakor kezdődő harcok során a szovjet csapatok megszállták a fontosabb középületeket. A harcokban magyar részről körülbelül tízen, többségében nemzetőrök, rendőrök és vasutasok életüket vesztették. A szovjet katonai parancsnokság és a velük érkező volt magyar államvédelmi tisztek letartóztatták a nemzeti bizottság tagjait.[148]

Kaposváron a szovjet csapatok körülbelül 35 harckocsival elfoglalták a börtönt és a pártbizottság székházát. A harcokban magyar részről hét fő vesztette életét.[149]

Miskolcon az egyetem területét elfoglaló szovjet csapatokra az őr riasztó lövést adott le, majd a szovjetek az épületre tüzet nyitottak. A diákszállóban lévő nemzetőrök egy része felvette a harcot. A tűzharcban két egyetemista meghalt, három megsebesült, szovjet részről veszteség nem volt. A helyőrségben lévő, ellenállást nem tanúsító magyar alaku-

[144] HL 56-os gyűjtemény, 4. ő. e. 413–414. o.

[145] Uo. 324. o.

[146] HL 56-os gyűjtemény, 3. ő. e. 77–95. o.; HL 56-os gyűjtemény, 4. ő. e. 76. o.

[147] HL 56-os gyűjtemény, 4. ő. e. 9–10. o.

[148] HL 56-os gyűjtemény, 6. ő. e. 16–17. o.

[149] Uo. 69. o.

latok közül a 2. honi légvédelmi tüzérüteg állásaira a szovjet csapatok minden figyelmeztetés nélkül tüzet nyitottak, és egy magyar katonát megsebesítettek.[150]

A szovjet csapatok elfogott magyar katonákat végeztek ki a fővárosban is. Erre példa, hogy a MÁV Igazgatóság Kerepesi úton lévő épületéből a felkelők több lövést adtak le a Keleti pályaudvarnál csoportosuló szovjet csapatokra, majd a hátsó kijáraton eltávoztak. Az épületet ezt követően átvizsgáló szovjet alegység az 1. sz. Vasúti Igazgatósági Katonai Szállítás Vezetőség állományából két tisztet elhurcolt, és rövid idő múlva kivégzett.[151]

A fentieken túl komolyabb összecsapásra köztük és a beérkező szovjet erők között csak Dunapentelén, a légvédelmi tüzérezred állásainál került sor, ahova november 6-án 18 órakor a Dunaföldváron települt szovjet páncélos hadosztálytól orosz és magyar parlamenterek érkeztek, akik a Nemzeti Bizottságot fegyverletételre szólították fel. A Nemzeti Bizottság tagjai közölték, hogy a fegyvert nem rakják le, és ha a szovjet csapatok a várost megtámadják, úgy védekezni fognak.

November 7-én 14 óra 30 perckor Dunapentelén szovjet csapatok visszaverésére készülő erők ellen megindult az általános támadás. 25 perces tűzcsapás után 8 darab MIG 17-es repülőgép támadta a harcot folytató légvédelmi ütegek állásait. A szovjetek nehézaknavetőkkel és 122 mm-es tarackokkal lőtték a harckocsikkal körbefogott várost. 06 óra 30 perckor Dunapentele védelme összeomlott. A harcokban magyar részről meghalt 8 fő, megsebesült 35 fő. Harcképtelenné vált 41 darab közepes és könnyű légvédelmi löveg.[152]

Szovjet források szerint a magyar felkelők szervezett ellenállását november végére sikerült mindenütt megtörni, és végrehajtották a hadsereg lefegyverzését is. Ezt követően a szovjet csapatok országszerte a katonai közigazgatás – városparancsnokságok keretében folytatott járőrtevékenység, őrszolgálat stb. – feladatait látták el. A szovjet állambiztonsági szervek – KGB – azonban folytatták a felkelők és az ellenállók letartóztatását, valamint a lakosságnál lévő fegyverek összegyűjtését.

A kádári megtorlás során elszenvedett veszteségek

1956. november 4-én Kádár Jánossal az élen, az önmagát Forradalmi Munkás-Paraszt Kormánynak nevező, szovjetek által támogatott csoportosulás, bábkormány azzal az indokkal, hogy a felkelők „a Rákosi–Gerő-klikk hibái, uralma és nem a Népköztársaság alapintézményei ellen indították meg a harcukat", a forradalomban részt vevőknek büntetlenséget ígért.

Mint ismeretes, ez az ígéret még el sem hangzott, amikor a kádári büntetlenség jegyében, a magyar hatóságok jelenlétében és asszisztálása mellett letartóztatták a Maléter Pál vezérőrnagy, honvédelmi miniszter vezette kormányküldöttséget és annak kíséretét.

A minden figyelmeztetés nélkül megindított szovjet támadás fegyvertelen, védtelen emberek százainak halálát okozta. A tömeges letartóztatás, sokaknak – köztük elfogott lefegyverzett katonáknak – a külföldre szállítása már az első órákban megkezdődött.

---

[150] HL 56-os gyűjtemény, 1. ő. e. 588–589. o.; HL 56-os gyűjtemény, 4. ő. e. 419. o.

[151] HL 56-os gyűjtemény, 5. ő. e. 8. o.

[152] HL 56-os gyűjtemény 4. ő. e. 452–453. o.

A forradalom időszakában, majd azt követően végrehajtott megtorlást célzó intézkedések – azok cél és eszközrendszerét, illetve megvalósítási formáit is tekintve – az 1956. október 23-át megelőző időszakban alkalmazott erőszak folytatását, annak szerves részét képezték. Az elrettentés, visszatartás és a megtorlás – 1956-ot megelőzően tapasztalt formái és jegyei – fedezhetőek fel az október 23-a és november 4-e között hozott politikai döntésekben és az ezek végrehajtását célzó intézkedésekben is. Ennek fő formái – a szovjet és magyar csapatok, utóbbiak közül elsősorban a Belső Karhatalom erőinek bevetésén, a statárium bevezetésén túl, illetve ezekkel összefüggésben – a védtelen, fegyvertelen lakosság ellen irányuló megtorló sortüzek, lefegyverzett felkelők, polgári lakosok elfogása, helyszínen történő kivégzése, a céltalan, kellő előkészítés nélkül végrehajtott pusztító erejű támadások voltak.

Visszanyúlva a forradalom előtti időszak történéseihez, megállapítható, hogy az erőszak totális alkalmazása a rendszer működési „zavarainak" megoldására hivatott eszköztár meghatározó eleme volt már a második világháború befejező időszakában, majd fokozottabb mértékben 1948-at követően, az „ötvenes években", amikor is a kommunista diktatúra a társadalom elleni kényszer minden eszközét bevetette.

A rendszer ellen fellépő, fellépni szándékozó, illetve a hatalom értékelése szerint ennek potenciális lehetőségét magában hordozó személyek, társadalmi rétegek, csoportok, tömegek elnyomása, megfékezése, megfélemlítése a kommunista hatalomra a legcsekélyebb mértékben is veszélyt jelentő kezdeményezéseik visszaszorítása, megtorlása a politikai elit gondolkodásának és tevékenységének központi elemét képezte.

Kahler Frigyes kutatásai alapján arra az eredményre jutott, hogy 1957. január 1. és 1960. december 31. között Magyarországon állam elleni bűncselekmény miatt 16 748 személyt ítéltek el.[153] Más forrás szerint a megtorlás időszakában 26 621 főt ítéltek el. A politikai elítéltek 87.4%-ának a megoszlása a következő:[154]

Tiltott határátlépés, annak elősegítése és feljelentési kötelezettség elmulasztása, embercsempészés:	8031 fő (30.2%)
Izgatás (a termelőszövetkezet elleni izgatással együtt):	6949 fő (26.1%)
Összeesküvés, lázadás:	4661 fő (17.5%)
Fegyverrejtegetés:	3577 fő (13.4%)
Hazaárulás, ellenség támogatása, kémkedés:	44 fő (0.2%)

A fentiek alapján helytálló az értékelés, mely szerint a forradalmat követő – jogi eszközökkel végrehajtott – megtorlás egy folyamat részeként értelmezhető, de az '56 előttinél sokkal drámaibb, véresebb volt. Bekövetkezése az előzmények ismeretében törvényszerűnek tekinthető, de kivitelezésében túltett minden elképzelhetőn.[155]

---

[153] Kahler Frigyes kutatásai szerint a az elítéltek közül 16 195-en szabadságvesztés büntetést kaptak. Izgatásért 4917, tiltott határátlépésért 4563, szervezkedésért 4223, fegyverrejtegetéséért 2452, tsz-elleni izgatásért 366, kémkedéséért 32 személyt ítéltek el a bíróságok. Idézi *Zinner Tibor:* A megtorlás vége a konszolidáció kezdete? *História,* XVII. évfolyam, 1995. 9–10. sz. 23. o.

[154] *Zinner Tibor:* A kádári megtorlás rendszere. Hamvas Intézet, Budapest, 2001. (a továbbiakban: *Zinner:* A kádári megtorlás...) 423. o. A szerző kutatásai alapján, hivatalos statisztikák felhasználásával számított adatok. (A százalékokat utólag pontosítottam.)

[155] Zinner Tibor értékelése a szerző birtokában. Köszönet Zinner Tibornak a tanulmány véglegesítéséhez nyújtott segítségért.

A harcok még be sem fejeződtek, amikor a szovjet csapatok által lefegyverzett és szétkergetett hadseregben megkezdődtek a tisztogatások. A politikai vezetés szándékai szerint a „Tiszti Nyilatkozat" aláírásának megkövetelése lett a hadsereg „megtisztításának" egyik módja és eszköze. A hadseregnek – és így a karhatalomnak[156] is – csak azok a tisztek maradhattak, lehettek a tagjai, akik aláírták az Elnöki Tanács által 1956. november 10-én kibocsátott Tiszti Nyilatkozatot.[157] Ebben a nyilatkozatban többek között az olvasható, hogy Magyarországon 1956 októberében „nagymértékű hazafias népmozgalom indult meg a szocialista demokrácia kiszélesítéséért, a Rákosi–Gerő klikk által elkövetett súlyos hibák kijavításáért, a nemzeti függetlenség és szuverenitás biztosításáért.

Ezeknek a követeléseknek a jogosságát elismerem, ezeket magam is támogatom [...] A helyzet tisztázását nagymértékben megnehezítette a Nagy Imre kormány gyengesége és határozatlansága. E politika következtében néphadseregünkben is meglazult a katonai fegyelem. Ezek után népünket az a súlyos veszély fenyegette, hogy az ellenforradalmi erők felülkerekednek, visszaadják a gyárakat a tőkéseknek, a földet a nagybirtokosoknak, megdöntik hazánkban a nép hatalmát.

Kijelentem, hogy feltétel nélkül csatlakozom az 1956. november 4-én megalakult Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányhoz [...] Egyetértek azzal, hogy [...] szükséges volt kérni a baráti Szovjetunió, illetve a szövetséges szovjet hadsereg segítségét, [...] kijelentem, hogy a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány intézkedéseit magamra nézve feltétel nélkül kötelezőnek elismerem és a katonai eskühöz híven, a katonai parancsnak öntudatosan alávetem magam."[158]

Ezt a nyilatkozatot a tisztikar 73–74%-a aláírta. Bár a szovjet csapatok behívása szükségességének elismerése a tisztikar többségének önérzetét sértette, a forradalmi retorika azonban megtette hatását. Voltak azonban olyan tisztek is, akik aláírták a nyilatkozatot, de később – a megtorlás kegyetlensége miatt –, a sortüzek és gyilkosságok hatására kérték a leszerelésüket. A politikai és katonai vezetés ezt a folyamatot 1957 végén az alábbiak szerint értékelte:

„A »Tiszti Nyilatkozat« aláírása után is maradtak ugyan a hadseregbe nem való elemek, de ezek jó része a felülvizsgálat során és a későbbiek folyamán kikerült a hadseregből. A felülvizsgáló bizottságok 8 tábornok és 1116 tiszt ügyével foglalkoztak. A felülvizsgálat eredményeként 3 tábornokot és 726 tisztet távolítottak el a hadsereg soraiból [...] A Tiszti Nyilatkozat aláírását megtagadta és ezzel magát a hadseregből eltávolította 6857 fő. Ezek többsége nem tekinthető a néphatalom ellenségének, mert akkori állásfoglalásuk politikai megzavarodottságból eredt, más részük gyávának bizonyult, nem merte

[156] A belügyi és honvédségi állományból szerveződő karhatalom Budapesten és vidéken december elején kezdte meg a feladatai – a forradalom erői utóvédharcainak a megtörése, a munkástanácsok tevékenységének korlátozása, a forradalom résztvevőivel szemben indított megtorlás – végrehajtását. Budapesten és több vidéki nagyvárosban, településen – Tatabányán, Salgótarjánban, Miskolcon, Pécsett, Gyomán, Zalaegerszegen, Egerben stb. – végrehajtott akcióik következtében a védtelen polgári lakosságból közel százan vesztették az életüket.

[157] *Horváth Miklós:* 1956 – Katonai Kronológia. Magyar Honvédség Oktatási és Kulturális Anyagellátó Központ, Budapest, 1993. 133. o.

[158] *Horváth Miklós:* 1956 – Katonai Kronológia. i. m. 133. o.

vállalni a munkás-paraszt hatalom védelmét, a karhatalmi szolgálatot. A fentieken kívül egyéb úton leszerelt a hadseregből még 1858 tiszt."[159]

Az 1956 októberi – kalkulált – létszámot (kb. 26 000 fő) alapul véve a tisztek száma – a fenti okok következtében – 1957. végéig 36%-kal csökkent.

A katonák ellen indított büntetőeljárások általános jellemzői

A büntetőpolitika megvalósításának gyakorlatát értékelve, a Politikai Bizottság megállapította, hogy a bűnüldözés három szervének – a vizsgálati, ügyészi és bírósági szervezetek – együttműködése „nem mindig megfelelő" [160]. Hogy ez az együttműködés felső és alsó szinten mit jelentett, mutatja, hogy a megtorlást levezénylő politikai testületek, vezetők, illetve a végrehajtásban ezekkel szorosan együttműködő vizsgálati, ügyészi szervek és bíróságok semmit nem bíztak a véletlenre.

A megtorlást a belügyminiszterből (Biszku Béla), az igazságügyi miniszterből (Nezvál Ferenc), a legfőbb ügyészből (Dr. Szénási Géza) és a Legfelsőbb Bíróság elnökéből (Dr. Domokos József) álló operatív bizottság irányította, a Központi Bizottság és a Politikai Bizottság vonatkozó határozatai alapján, egyes arra jogosult politikai vezetők konkrét instrukcióit, valamint az eljárások egy részében részt vevő szovjet „szakemberek" „ajánlásait" is figyelembe véve.

A politikai ügyek nyomozását országosan irányító Szalma József, a BM Országos Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó Főosztálya vizsgálati szerveinek vezetője elmondása szerint a gyakorlatban ez úgy történt, hogy a vizsgálati szervek által összegyűjtött, személyekre és történésekre vonatkozó információkat naponta – éjszakánként – összesítették, majd az ezek alapján készült jelentést felterjesztették Biszku Bélához.

Az operatív bizottság a belügyminiszter vezetésével a beküldött – egyes kérdésekben javaslatokat is tartalmazó – jelentéseket másnap értékelte, és többek között döntött arról, hogy a politikai nyomozók a vizsgálatot milyen irányokban folytassák, illetve melyek azok a nyomozás során felmerült szálak, amelyek „elvarrását" végre kell hajtani.

A belügyi szervek, Biszku Béla belügyminiszter vezetésével, meghatározó szerepet játszottak a megtorlás előkészítésének és végrehajtásának szinte minden fázisában. Az már a fenti példákból is kiderül, hogy tevékenységük eredményeként a büntetőeljárás egyes szakaszai összemosódtak. A vizsgálati szervek által készített összefoglalók, vádirat-tervezetek és kész vádiratok korlátozták a normális viszonyok között törvényességi felügyeletet is ellátó ügyészi szervezet munkáját, az ítélkező bíróságok összetételére tett – a gyakorlatban maradéktalanul megvalósuló – „javaslataikkal" akadályozták a bíróságok függetlenségének érvényesülését.

Valójában a büntetőeljárás bármelyik szakaszába beavatkozhattak a legkülönbözőbb indokokkal (például „új nyomozati adatok, tények napvilágra kerülése, új összefüggések feltárása, a bizonyítást és közvetve a büntetés mértékét befolyásoló vizsgálatok, nyomo-

[159] HL MN 1957/89. 55. o. „Jelentés a Magyar Néphadsereg szerepéről az 1956. október-novemberi ellenforradalomban" 1957. október... Révész Géza altábornagy s. k. a Magyar Népköztársaság Honvédelmi Minisztere.

[160] Iratok... 1. k. 613. o.

zás szükségessége" stb.), s ezáltal az ügyet visszavehették. De visszakerült az ügy, ha bíró nem „a szájuk íze" szerint vezette a tárgyalást, ha a betervezett ítélet kiszabása veszélyben forgott, ha a vádlottak nem az elvártaknak és a felkészítésnek megfelelően viselkedtek, ha a válogatott tanúk egyike-másika az ügy szempontjából kedvezőtlen tanúvallomást tett, és nem utolsó sorban, ha a belső és nemzetközi körülmények a megtorlás menetrendjének bizonyos módosítását tették szükségessé.

A megtorlás szempontjából fontosabbnak tartott személyek esetében sokszor részkérdésekig lemenően hoztak döntéseket. Erre többek között bizonyíték például a „Maléter és társai" ügyében készített „Vizsgálati terv" Biszku Béla által történt jóváhagyása.

Konkrét példa van arra is, hogy a vizsgálati osztály javaslatát, mely szerint egy még 1956. november 3-án letartóztatott magas rangú és beosztású katonatisztet (nem Maléter Pálról van szó) „az ellenforradalom felszámolásában szerzett érdemei" alapján szabadon kell engedni, Biszku Béláék elutasították, és a politikai nyomozó szerveknek utasítást adtak egy olyan tartalmú összefoglaló – vádirat-tervezet – elkészítésére, amely alapján e tiszt esetében sem lehetett kérdéses a halálbüntetés kiszabása. Az operatív bizottság döntésének megfelelően ezt a tisztet később bírósági ítélettel kivégezték.

Azt nem tudni, hogy az operatív bizottság üléseiről maradtak-e fenn jegyzőkönyvek. A kutatások során előkerült iratok a Szalma József által elmondottakat egyértelműen alátámasztják. A bizottságot Biszku Béla vezette, míg a hozott döntések végrehajtásért a végrehajtó szervek első számú vezetői voltak felelősek. A bizottság által elhatározott feladatok végrehajtását Szalma József, illetve általában a politikai nyomozó szervek koordinálták.

Ez persze nem azt jelenti, hogy a vizsgálati szervek ne törekedtek volna a valóság feltárására. A nyomozás során felvett kihallgatási jegyzőkönyvek, a vizsgálati szervek által összegyűjtött dokumentumok, a „tárgyi bizonyítékok", a letartóztatottakkal megíratott úgynevezett önvallomások, a szembesítésekről és az irattanulmányozásról készített jegyzőkönyvek, az ügyészi meghallgatásról fennmaradt iratok és a tárgyalási jegyzőkönyvek adatai alapján – megfelelő forráskritikával, illetve a túlélők visszaemlékezéseivel összevetve – a forradalom napjaiban történt, a vizsgálati szervek által is fontosnak tartott események kis hibaszázalékkal rekonstruálhatók. Még kisebb a tévedési lehetőség, ha a kutató a fenti dokumentumok, emlékek feldolgozásával szerzett ismereteit a vizsgálati szervek által készített operatív, vagy/és objektum dossziék, ügynöki és informátori jelentések tanulmányozásával egészíti, egészíthetné ki.

Így viszonylag pontosan leírható, hogy a vizsgálati szervek által összegyűjtött információk, adatok az aktuális politika – például az operatív bizottság vagy egyes személyek – döntései, elvárásai szerint mely ponton módosulnak, változnak, illetve egyes esetekben hogy különülnek el egymástól a kialakított koncepciónak vagy konstrukciónak megfelelően. Csak így értékelhetők az egyes ügyekben vádolt személyek és leginkább a vádirat megállapításait alátámasztani hivatott tanúk, illetve a koncepciós vagy konstrukciós ügyekben kihallgatott, részben vagy egészében hamis tanúk állításai.

Mint már az előzőekben jeleztem, a szoros felügyelet mellett működő vizsgálati szervek semmit nem bíztak a véletlenre. A politikai nyomozók – a letartóztatottak és tanúk estenkénti fizikai bántalmazásán kívül – önállóan szinte semmit sem tehettek. A vizsgálati szervek tevékenységét a lehető legalaposabban szabályozták. Nyomozást csak felülről meghatározott ügyekben és személyek ellen folytathattak. Vizsgálatot – legyen az

bármilyen ügy – csak érvényes engedéllyel folytathattak, amelyben szabályozták, hogy a nyomozás keretében gyanúsítottként vagy tanúként kiket, milyen kérdésekre hallgathattak ki. Külön engedélyhez volt kötve a gyanúsítottak letartóztatása is.

A fenti tervek a lehető legrészletesebben tartalmazták az ügy addig megismert részleteit, az ügyben bűntett elkövetésével gyanúsítható személyek, illetve a gyanút alátámasztani képes tanúk adatait, az eljárás és a későbbi bizonyítás során felhasználható tárgyi bizonyítékok leírását.

A kihallgatásokat jóváhagyott tervek alapján hajthatták végre, amely tervekben a nyomozók a lehető legrészletesebben, sokszor szó szerint leírták, hogy a gyanúsítottnak, letartóztatott személynek vagy tanúnak milyen kérdéseket tesznek fel, illetve azt is rögzítették, hogy a kihallgatott személy a jóváhagyást követően feltett kérdésekre feltehetően milyen választ fog adni. A kihallgatási tervben nem szereplő kérdéseket feltenni, illetve a tervben jóváhagyottaktól eltérő témakörben a kihallgatott személyt beszélni, nyilatkozni hagyni tilos volt. Kihallgatásokról jegyzőkönyv – ami a valóságtól eltérően sokszor a szó szerinti jegyzőkönyv benyomását kelti – az esetek többségében utólag készült, azt a kihallgatott személyek jelentős része – annak ellenére, hogy kézjegyével ellátta – nem olvasta, el sem olvashatta. Elenyésző az általam kutatott azon ügyek száma, amelyekben a kihallgatott személy a jegyzőkönyvet utólag alaposan átolvashatta, illetve az aláírás előtt az általa fontosnak tartott javításokat végrehajthatta. Ez persze ebben az esetben sem jelentette azt, hogy a jegyzőkönyv a kihallgatáson elhangzottakat szó szerint tartalmazta volna.

Ügyészi szakban sokan, a bírósági szakban még többen jegyzőkönyvbe mondták, hogy az általuk fontosnak tartott – de a vizsgálati tervben feltehetően nem szereplő – vallomásukat a nyomozók a jegyzőkönyvből kihagyták. Mivel a vizsgálati szervek képviselői az ügyészi meghallgatáson, illetve a tárgyaláson általában jelen voltak, ehhez a cselekedethez elég nagy bátorság kellett.

Még nagyobb bátorság kellett viszont ahhoz, hogy a vádlottak az ügyész előtt vagy a bíróságon a nyomozók által a kihallgatások során alkalmazott kényszerítő eszközökről – durva hangnemről, fizikai bántalmazásról, kínzásról, lelki zsarolásról, ígérgetésről – szóljanak. Ennek legfőbb oka az volt, hogy a vizsgálat során történtek az ügyészi szerveket, illetve az egyes ügyekben eljáró bírósági tanácsok tagjait nem érdekelték.

Az ügyészi szerveknek legfőbb feladata a – vizsgálati szervek által készített összefoglalókban, egyes esetekben az ügyészek helyett összeállított – vádiratokban szereplő vádpontok bizonyítása volt. Ezeket az összefoglalókat, illetve „vádirat-tervezeteket" a vizsgálóknak úgy kellet megírni, hogy azok a fontosabbnak tartott ügyekben az operatív bizottság, a kisebb súlyúnak nyilvánított ügyekben a vizsgálati szervek által elképzelt, tervezett ítélet meghozatalában a bíróságokat „segítsék", illetve megfelelően orientálják. Kutatásaim során találkoztam olyan, a Politikai Nyomozó Főosztályhoz felterjesztett vádirat-tervezettel is, amit azzal az indokkal küldtek vissza átdolgozásra, „javításra", hogy az abban foglaltak nem biztosítják az „elkövetett bűntettel" arányos büntetés kiszabását.

A vizsgálati szervek a vádlott személyeket az egész eljárás során ellenőrzésük alatt tartották. Ha a vádlott az ügyészi kihallgatáson a vizsgáló jelenléte ellenére módosította, vagy visszavonta vallomását, esetleg panaszt tett a nyomozók ellen, a vizsgálók az ügyet pótnyomozásra, valójában a kihallgatott személy újabb „megdolgozása" céljából vissza-

kérhették. Tették ezt akkor is, ha a letartóztatottak a kihallgatási tervtől eltérő kérdésekről beszéltek, maguk védelme érdekében további tanúk kihallgatását kérték, követelték, vagy ha a bánásmód ellen panaszt tettek.

A vizsgálati szervek az ügyészi szakban nem csak a vádlottak magatartását ellenőrizték, hanem az eljáró ügyészek tevékenységét is értékelték. Ha az ügyész a reá kiszabott szerepkörből kilépett, arról az ügyész megrendszabályozásában illetékes felettes személyt, szükség esetén az operatív bizottságot is értesítették. De a hadbíró nem mulasztotta el értesíteni az illetékes szerveket – például a Néphadsereg Párt Végrehajtó Bizottságát – akkor sem, ha a megidézett tanú a jóváhagyott forgatókönyv szerint már régen halálra ítélt vádlottal a tárgyalóteremben együttérzése és tisztelete jeleként kezet fogott.

A vizsgálati szervek tehát – mint az a fentiekből is kiderült – a bírósági szakba került ügyek menetét is ellenőrizték. E tevékenységük során a vádlottak, tanúk és a védők magatartásán túl az ügyészek és a bíróság tagjainak a „munkáját" is értékelték. Ha a tervezett vádpontok bizonyítása – és a megcélzott ítélet kiszabása – a bírósági szakban jelenlévő bármelyik fél magatartása miatt veszélybe került, az ügyészi szerveken keresztül az ügyet pótnyomozásra bármikor visszakérhették, majd a renitens vádlott vagy tanú „megdolgozását" követően, esetleg más ügyész vagy bírósági tanács kijelölése után, az „igazságszolgáltatás" a vizsgálati szervek által kijelölt mederben folyt tovább.

Természetesen így is csúszhatott és időnként – a felettes szervek értékelése szerint – csúszott is hiba a gépezet működésébe. Az első fokon hozott bírósági ítéletek – felső utasításra vagy például egy megyei párttitkár kérésére – a második fokon korrigálhatóak voltak. Ha az ügyész a vádlottak valamelyikének a terhére a fellebbezést – a felsőbb szándék ellenére – elmulasztotta benyújtani, úgy a népbírósági tanács az első fokon hozott ítéletet ennek hiányában is minden további nélkül súlyosbította. Ha a jogerős ítélet utólag a döntéshozók szerint enyhének bizonyult, a Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa élve az erre az esetre alkotott jogszabályban rögzített jogosítványaival, törvényességi vizsgálatot indított, vagy perújítást kezdeményezhetett. Ezzel a lehetőséggel bármely már lezártnak tekintett ügyben az új szándékoknak megfelelő ítéletet hozhattak.

Megtorlás a hadseregben

Az erőszakszervezetek, ezen belül a hadsereg tagjai ellen november 4-ét követően azonnal megindult az eljárás. A Politikai Nyomozó Főosztály Vizsgálati Osztálya a szovjet fogság idején felvett jegyzőkönyvek, valamint a legfelsőbb vezetés instrukcióinak figyelembevételével kezdte meg Maléter Pál[161] és hat társa – Kovács István vezérőrnagy, a Vezérkar főnöke, Szücs Miklós ezredes hadműveleti csoportfőnök, Mecséri János ezredes, a 7. gépesített hadosztály parancsnoka, Zólomy László ezredes, Solymosi János alezredes, a 8. piliscsabai gépesített ezred parancsnoka és Kopácsi Sándor rendőr ezredes, a BM Budapesti Főosztályának vezetője – ellen.

A kádári vezetés és az azt kiszolgáló hatalmi gépezet e per megrendezésével akart Kádár Jánosnak, Münnich Ferencnek a világ és az ország közvéleménye előtt felmentést

[161] Maléter Pált a szovjet hatóságok a november 3-án történt letartóztatását követően 1957. január 24-én adták át a Belügyminisztérium illetékes szerveinek.

adni a forradalom napjaiban hozott döntéseik felelőssége alól, bizonyítani azt, hogy a bekövetkezett eseményekért elsősorban Maléter és társai felelősek, akik „árulásukkal, a hadsereg és a fegyveres erők dezorganizálásával, a kormányhű csapatok lefegyverzésével, a harcoló ellenforradalmárok felfegyverzésével kényszerítették a Honvédelmi Minisztérium vezetőit kapitulációra, és ezzel elősegítették a kormány jobbratolódását, és az MSZMP elleni támadásokkal kényszerítették annak vezetőjét, Kádár Jánost és vezetését az ellenforradalmárok által diktált követelések elfogadására, támogatására."[162] Mint látható, a megtorlás jogi eszközökkel történő végrehajtásában a katonai igazságügyi szervek – a katonai ügyészségek és a katonai bíróságok – is jelentős szerepet játszottak. A katonai igazságügyi szervek tevékenységének nagyságát jól érzékeltetik a következő adatok is.

A katonai ügyészségek 1957-ben szinte kizárólag statáriális és ún. „ellenforradalmi" ügyek feldolgozásával foglalkoztak. 1957. január 1. és 1958. augusztus 31. között 5658 honvédszemély ellen jártak el, akik közül 2012 főt – köztük 458 tisztet – állítottak bíróság elé. 1762 fő esetében fegyelmi áttételre utaló határozatot hoztak, míg 1808 személy ügyében az eljárást megszüntették.[163] A katonai ügyészségek – a fentiekkel párhuzamosan – 9749 olyan személy ellen jártak el, akik belügyi állományba tartoztak, illetve ilyen személyekkel összefüggésben követtek el bűncselekményeket.

1958. augusztus 31-ig az elsőfokú katonai bíróságok „ellenforradalmi" bűntett miatt 824 főt ítéltek el az alábbi megoszlás szerint:[164]

Katona:	379 fő	45.9%
Határőr:	36 fő	4.4%
Rendőr	65 fő	7.9%
Polgári egyén	344 fő	41.8%[165]
A kiszabott büntetések megoszlása:		
Halálra ítélve:	51 fő	6.2%
Életfogytiglanra ítélve:	31 fő	3.8%
10-20 évre ítélve:	70 fő	8.5%
5-10 évre ítélve:	153 fő	18.6%
1-5 évre ítélve:	379 fő	45.9%
1 évnél kevesebbre ítélve:	97 fő	11.8%
Felfüggesztett büntetésre ítélve:	42 fő	5.1%
Pénz főbüntetésre ítélve:	1 fő	0.1%

Viszonyítási adatként jelzem, 1956. I. félévében 1013, 1957. II. félévében 657 és 1958 I. félévében 579 katonát ítéltek el.

---

[162] MOL Nagy Imre és társai per – XX-5-h. Vizsgálati iratok 2. doboz, 6. kötet, 71. o.

[163] 76 személy sorsának alakulásáról a tájékoztatóban adatot nem találtam.

[164] HL 102/05/1967. T. 141. ő. e. 54. o. Tájékoztató a HM Katonai Tanács részére a katonai bírósági szervek működéséről.

[165] A katonákkal együttesen elkövetett cselekményekért az ügyészi szervek a polgári egyének ellen is katonai bíróságnál emeltek vádat.

„Ellenforradalommal kapcsolatos büntettek miatt" 1958. december 31-ig a katonai bíróságok rögtönbíráskodás keretében 405, „rendes eljárással" 1506 főt ítéltek el. A fenti időszakig a polgári bíróságok 8105 főt – köztük 329 fiatalkorút – vontak felelősségre. A rögtönbíráskodást gyakorló katonai bíróságok 70, a polgári bíróságok 108, a katonai bíróságok 81 személyt ítéltek halálbüntetésre.[166]

Az MSZMP Adminisztratív Osztály részére 1959. október 5-én készített feljegyzés szerint – készítette dr. Andó Ferenc hadbíró ezredes – az 1958-ban Népköztársaság elleni büntet miatt elítélt 323 főből 50 főtiszt, 136 tiszt, 16 tiszthelyettes és 121 tisztes vagy honvéd, a halálra ítélt 21 katonából 4 főtiszt, 7 tiszt, 2 tiszthelyettes és 8 tisztes vagy honvéd volt.[167] A katonai bíróságok saját értékelésük szerint „igyekezetek a legmeszszebbmenően eleget tenni a Párt azon iránymutatásának, hogy az ellenforradalmi bűnügyeket soron kívül, a lehető legrövidebb idő alatt tárgyalják le [...] Míg a polgári büntető bíróságoknál számos ellenforradalmi bűnügy letárgyalása még hátra van, addig a katonai bíróságok első fokon már befejezték az ellenforradalmi bűnügyek letárgyalását, ilyen ügyek már csak szórványosan kerülnek katonai bíróságok elé"[168] – számolt be az elvégzett munkáról az IM Katonai Főosztályának vezetője.

A hadsereget ért megtorlásról sokkal pontosabb képet nyújt, ha az 1956-tól 1962 végéig terjedő időszak adatait vesszük górcső alá. A legújabb kutatási eredmények – az elmúlt időszakban feltárt adatokat e munkánk mellékleteként adjuk közre – alapján megállapítható, hogy a vizsgált időszakban a Magyar Néphadsereg állományából a katonai bíróságok, illetve Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa[169] az alábbi megoszlásban 519 főt ítélt felfüggesztett vagy letöltendő börtönbüntetésre, illetve halálra.

Állománykategória	*Elítéltek száma (fő)*	*Az összes elítélt százalékában*
polgári alkalmazott	2	0.4
tisztiiskolás növendék	6	1.2
honvéd és tisztes	195	37.5
továbbszolgáló tiszthelyettes	26	5
tiszt	208	40.1
főtiszt	79	15.2
tábornok	3	0.6
Elítélt mindösszesen:	*519*	*100*

A sorállomány kategóriába sorolt 63 tisztes közül 23 őrvezető, 22 tizedes, 18 szakaszvezető volt. A három altiszti rendfokozatot figyelmen kívül hagyva a tisztek kétharmada hadnagyként, illetve főhadnagyként szolgált 1956-ban, míg az elítélt főtisztek közé 39 őrnagy, 29 alezredes és 11 ezredes tartozott:

---

[166] Iratok... 1. k. 749–750. o. „Feljegyzés az 1956. október 23-án kitört ellenforradalom büntetőjogi felszámolásáról."

[167] HL 102/05/1697. T. 141. ő. e. Tájékoztató a HM Katonai Tanács részére a katonai bírósági szervek működéséről. 52. o.

[168] Uo. 55. o. Más forrásokban ettől eltérő adatok is találhatók.

[169] Maléter Pál vezérőrnagy ügyében – a Nagy Imre és társai per keretében – a Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa hozott ítéletet.

A fentiekből egyik lehetséges következtetésként levonható, hogy az elítéltek körülbelül 3/4-e a fiatalabb korosztályba tartozott, amit alátámaszt az elítéltek életkori megoszlásának vizsgálata is: 18-25 év közötti 270 fő (52%), 26-30 év közötti 125 (24.1%), 31-40 év között 93 (17.9%), 40 év felett 31 fő (6%).

A bíróságok által kiszabott jogerős büntetések mértéke – kutatásaink szerint – a vizsgált időszakban az alábbiak szerint alakult.

A szabadságvesztés mértéke	*Elítéltek száma (fő)*	*Az elítéltek százalékában*
katonai fogdában letöltendő 1 év és 1 év alatti	12	2.3
felfüggesztett 1év és 1 év alatt	55	10.5
1 év alatt letöltendő	18	3.5
1-5 évig (5 év is)	291	56.1
5 év felett 9 évig (9 év is)	41	7.9
10 év és 10 év felett	62	11.8
életfogytiglani	16	3.1
halálbüntetés	25	4.8
Összesen	*519*	*100*

Mint az fenti adatsorban látható, 1-5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntették az elítéltek közel 3/4-ét, azaz 72.4%-át. Az akkor használatos terminológiával is súlyosnak számító 10 év vagy 10 év feletti és életfogytiglani börtönbüntetést, illetve halálbüntetést minden ötödik személyre, azaz az elítéltek majd 20%-ára szabtak ki.

A jogerős büntetések nagyságáról még pontosabb képet kapunk, ha az elítéltek több mint felét érintő – 1–5 évig terjedő – börtönbüntetések következő táblázat szerint megoszlását vizsgáljuk.

Az 1–5 évig terjedő jogerős börtönbüntetések megoszlása

A szabadságvesztés mértéke	*Az elítéltek száma*
1–2 évig	115
2–3 évig	64
3–4 évig	56
4–5 évig	26
5 év	30
Összesen	*291*

Az adatokat értékelve, adódik a következtetés: a börtönbüntetés nagysága 200 fő – az elítéltek 38.6%-a – esetében nem érte el a két évet, míg az érintettek kb. 11%-a a 4–5 évig – ebből az 5 évre ítélt 30 fő – terjedő kategóriába tartozik.

A legsúlyosabb – életfogytiglani börtön vagy halálbüntetés – ítéleteket az első és másodfokon eljáró bíróságok a vizsgált időszakban – a nem jogerős ítéleteket is beleszámítva – 65 esetben hozták meg.

A 24 esetben kiszabott életfogytiglani börtönbüntetésből az eljárás során jogerőre emelkedett 16, az ítéletek megoszlása a következő: a halálbüntetést bíróság életfogytiglanira változtatta 4 fő esetében; a halálbüntetést a Népköztársaság Elnöki Tanács a kegyelmi eljárás keretében életfogytiglanira változtatta 6 fő esetében; a másodfokon eljáró bíróság a börtönbüntetést életfogytiglanra súlyosbította 2 fő esetében; az első fokon kiszabott életfogytiglani börtönbüntetés ítélet emelkedett jogerőre 4 fő esetében.

Nyolc személy első fokon kiszabott életfogytiglan büntetését a bíróság börtönbüntetésre enyhítette.

A kiszabott halálbüntetések – szám szerint 41 –az eljárás befejezéséig a következőképpen alakultak: jogerőre emelkedett és végrehajtott ítélet: 24; jogerős, nem végrehajtott ítélet: 1.

A jogerős halálbüntetések megoszlása: életfogytiglan büntetés halálbüntetésre változott: 4; a halálbüntetés nem változott: 21.

Az eljárás során kiszabott halálbüntetésből: életfogytiglani büntetésre változtatva: 10; börtönbüntetésre változtatva: 6.

A katonai bíróságok által kiszabott – az esetek meghatározó részében nem jogerős ítéletek szerint – a büntetések mértéke a legtöbb esetben nem változott. Meglévő ismereteinkhez fontos adalékként szolgálhat – amint ez a következő diagramból is látható –, hogy ha a vádlott, illetve védője a büntetés enyhítéséért fellebbezett, akkor a kérés az esetek többségében meghallgatásra talált.

Természetesen nagy volt azoknak az ügyeknek a száma is, amelyekben az ügyész javaslatára vagy a bírósági tanács összetétele miatt az ítéletet – akár a halálbüntetés kiszabásának mértékéig is – súlyosbították. Összességében az eljárás során az első fokon kiszabott ítélet 306 fő (59%) esetében nem változott, 179 fő ítéletét a másodfokú bíróság enyhítette (35,5%), és 34 fő (6,5%) súlyosabb büntetést kapott.

Köztudott volt a vádlottak körében azoknak a bíráknak és tanácstagoknak, ülnököknek a személye, akik a büntetés enyhítéséért benyújtott fellebbezések elutasításán túl mindent elkövettek az ítéletek súlyosbítása érdekében. A vádlottak tudták, ha bírósági tanácsnak ülnökként tagja például Gyurkó Lajos vezérőrnagy is, akkor a lehető legrosszabbra számíthatnak. Ezt elkerülendő, a legbiztosabb módszernek – mint az dr. Kertész Dezső orvos főhadnagy és társai ügyében is történt a fellebbviteli tárgyalás jegyzőkönyve szerint – a fellebbezés visszavonása bizonyult.

A katonák elleni ítélkezési gyakorlatban arra is volt nem egy példa, hogy jogerős elítélt személyek ügyében pótnyomozást rendeltek el, és egy újabb ügyben az ítéletet – új tényállást megállapítva – súlyosbították. Találtunk a feldolgozott peranyagok között olyanokat is, ahol az '56-os ügyben kiszabott büntetést egy más ügyben korábban hozott jogerős ítélettel összevonták.

Az első és másodfokú ítéletek mértéke közötti összefüggéseket, változásokat vizsgálva nagyon szélsőséges értékeket kapunk. A halálbüntetést az Elnöki Tanács vagy a másodfokon eljáró bíróság többnyire életfogytiglani börtönbüntetésre változtatta, de többen 15 vagy 10 évet kaptak. Egy esetben fordult elő, hogy a halálbüntetést másodfokon 8 év börtönre enyhítették.

Még nagyobb a szóródás ha az első fokon kiszabott életfogytiglani börtönbüntetések alakulását nézzük. A enyhítés során a legtöbb elítélt 15, 10 vagy 8 évet kapott, de két esetben a bíróság másodfokon 4 és 5 év börtönbüntetést szabott ki.

Ha a bíróságok ítélkezési gyakorlatát vizsgáljuk, rendkívül összetett képet kapunk. Az egyes ügyekben tényállásként megfogalmazott és így az ítélet alapját képező cselekmények és a kiszabott büntetések nagysága között nagyon nehéz összefüggést találni.

Például ha a vádlott személy vád szerinti cselekményét „a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésével" megvalósított bűntettnek – BHÖ 1. (1) – minősítették, a büntetés mértéke halálbüntetéstől az 1 év 8 hónapi börtönbüntetésig terjedt. Ugyanezt az eredményt kapjuk, ha a fegyver és lőszerrejtegetésért kiszabott büntetéseket nézzük. A különbség mindössze az, hogy a sáv két széle a halálbüntetésnél és az egy évnél kisebb felfüggesztett vagy az egy évnél kisebb letöltendő börtönbüntetésnél húzódik.

Kutatásaink szerint a büntetések mértékében tapasztalt hatalmas eltéréseknek csak kis hányada függött össze az elítélt személyek elő- vagy utóéletével, a hatalomnak a lehető legkülönbözőbb módon tett szolgálataival. Az ügynöki tevékenység, a mások feljelentése, a karhatalmi szolgálat és az azért kapott kitüntetés is csak kevesek esetében járt automatikusan enyhébb büntetéssel. Állításom igazolásául jelzem: a „Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékérem" kitüntetéssel rendelkező bírák ítéltek jogerősen halálra ugyanebben az „elismerésben" részesült tiszteket.

A veszteségek valamilyen formáját, illetve a megtorlást a Magyar Néphadsereg majd minden második szervezeti egységének személyi állománya elszenvedte. Ha ide soroljuk a „Tiszti Nyilatkozat" aláírásának megkövetéléséből adódó létszámcsökkentést és a felülvizsgáló bizottságok tevékenységét is, akkor a helyzet még rosszabb.

Ha a táblázatokban szereplő adatokat vizsgáljuk, megállapítható, hogy voltak olyan alakulatok, amelyek a forradalom és szabadságharc időszakában, illetve az azt követő megtorlás során kiugróan nagy veszteségeket szenvedtek. Ezek közül a börtönbüntetésre ítéltek átlagosnál is magasabb száma alapján az 51. esztergomi légvédelmi tüzérosztályt, a hódmezővásárhelyi 62. lövészezredet és a karcagi 92. páncéltörő tüzérosztályt kell kiemelni. Természetesen szólni kell a tanintézetekről is, hiszen majd minden tizedik elítélt a vád tárgyává tett cselekménye elkövetése idején valamelyik akadémia, tiszti iskola vagy egyetemi katonai tanszék állományába tartozott.

Külön-külön a harmincat közelítette a Honvédelmi Minisztérium és – mai kifejezéssel – háttérintézményei, illetve a területi kiegészítő parancsnokságok elítéltjeinek száma.

Az ítéletek alapját képező cselekmények kb. 1/3-át az elítéltek Budapesten követték el. Ha a statisztikai adatokat helyőrségek szerint osztályozzuk, akkor az is megállapítható, hogy eredeti szolgálati helyük szerint az elítéltekből kb. 100 fő Budapest, több mint 50 fő Esztergom, kb. 20-20 fő Hódmezővásárhely és Békéscsaba, több mint 10-10 fő Debrecen, Karcag, Kecskemét, Pécs, Szolnok és Kunmadaras együtt, illetve Veszprém helyőrségekben szolgált. Jelentős az elítéltek száma Baja, Győr és Miskolc helyőrségekben is.

Befejezésként még két, általam fontosnak tartott kérdésre szeretném ráirányítani a figyelmet. A katonai perek feldolgozása során több esetben láttam nyomát annak a törekvésnek, hogy a megtorlás jogon kívüli, illetve jogi eszközei alkalmazásával elsősorban a

szovjet csapatoknak okozott veszteséget torolták meg. A „szemet szemért, fogat fogért" elvet a legkövetkezetesebben a „jutadombi", utolsó összeállítás szerint, a „Mecséri János és társai" perben alkalmazták.

Az úgynevezett „jutadombi" ügyekben rendezett perekben több mint 67 főt bíróság elé állítottak és felelősségre vontak. Csak a „Mecséri János és társai" perben 52 fő ellen jártak el, akik közül első fokon 11 főt halálra, 1 főt életfogytiglanra, 40 főt összesen 364 évre ítéltek. A szovjet hatóságok által a politikai nyomozó szervek rendelkezésére bocsátott lista szerint 1956. november 4-én a Jutadombnál 11 szovjet katona vesztette életét. A 11 magyar katona kivégzéséről vélhetően az operatív bizottság döntött. A másodfokú tárgyaláson kiszabott 11 halálos ítéletből az Elnöki Tanács hármat – Puchert Jánosét, Paska Elemérét és Dobrosi Lajosét – életfogytiglani börtönbüntetésre változtatott. Egy főt távollétében ítélték halálra. A halálos ítéletet 1958. november 15-én Mecséri János ezredesen, Szendi Dezső alezredesen, Szabó Pál őrnagyon, Rémiás Pál hadnagyon, Kicska János főhadnagyon, Kálmán Dezső és Magyar János honvédeken végrehajtották.

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Andi József főhadnagy alezredes	Nagydorog 1924. Topánka Julianna	„T" irodavezető MN 5507 Szigethalom	lefokozás, teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1958. március 6.
Berta József őrvezető őrnagy	Veszprém 1934. Berta Julianna	sorkatona MN 1211 Várpalota	életfogytiglani börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1958. január 2.
Czédli István őrvezető őrnagy	Budapest 1935. Bencze Julianna	sorkatona MN 9420 Budapest	teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1958. augusztus 9.
Csiki Lajos hadnagy alezredes	Dorog 1931. Bohner Anna	szállítószakaszparancsnok MN 6417 Esztergom	lefokozás, rend- és díszjelek elvesztése, teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1958. október 5.
Erdősi Ferenc főhadnagy alezredes	Bakonybél 1936. Sárándi Etel	felderítőszakaszparancsnok MN 9876 Budapest	lefokozás, rend- és díszjelek elvesztése, teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1958. október 5.
Hullár Gábor tartalékos alhadnagy alezredes	Tiszabercel 1924. Pikár Borbála	tartalékos alhadnagy nemzetőrség Miskolc	halálbüntetés. ▶1957. február 7.
Kálmán Dezső őrvezető őrnagy	Szava 1934. Kálmán Irma	távmérős MN 6723 Esztergom	lefokozás, teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1958. november 15.
Kicska János főhadnagy alezredes	Munkács 1931. Márci Borbála	ütegparancsnok MN 6723 Esztergom	lefokozás, teljes vagyonelkobzás, rend- és díszjelek elvesztése, halálbüntetés. ▶1958. november 15.
Korsós József őrvezető őrnagy	Solt 1935. Czirok Erzsébet	sorkatona MN 9420 Budapest	10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás, lefokozás, halálbüntetés. ▶1958. augusztus 9.
Kőrösi Sándor főhadnagy alezredes	Szekszárd 1932. Zsidó Éva	hadműveleti tiszt MN 9318 Csepel	lefokozás, teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1958. március 6.
Léderer Jenő Tibor honvéd őrnagy	Budapest 1935. Kasza Rozália	sorkatona MN 9420 Budapest	halálbüntetés. ▶1957. február 15.

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Magyar János honvéd őrnagy	Csalipuszta 1934. Hompó Anna	gépkocsivezető MN 6723 Esztergom	teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1958. november 15.
Maléter Pál vezérőrnagy vezérezredes	Eperjes 1917. Lakner Margit	parancsnok MN 1200 Budapest	lefokozás, rend- és díszjelek elvesztése, teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1958. június 16.
Mecséri János ezredes altábornagy	Győr 1920. Maár Erzsébet	hadosztály-parancsnok MN 6417 Esztergom	lefokozás, teljes vagyonelkobzás, dísz- és rendjelek elvesztése, halálbüntetés. ▶1958. november 15.
Pálinkás Antal őrnagy ezredes	Budapest 1922. Andrássy Borbála	törzsfőnök MN 9001 Rétság	életfogytiglan, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1957. október 12.
Pércsi Lajos őrnagy ezredes	Földes 1911. Rácz Zsófia	főelőadó HM Kiképzési Csoportfőnökség Budapest	lefokozás, rend- és díszjelek elvesztése, teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1958. október 5.
Rémiás Pál hadnagy alezredes	Ziliz 1930. Szabó Júlia	műszerészszakasz-parancsnok MN 6723 Esztergom	lefokozás, teljes vagyonelkobzás, dísz- és rendjelek elvesztése, halálbüntetés. ▶1958. november 15.
Silye Sámuel tizedes őrnagy	Jászkisér 1932. Gócza Eszter	híradóraj-parancsnok MN 2960 Budapest	lefokozás, teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1959. november 21.
Somogyi Tibor tizedes őrnagy	Murakeresztúr 1935. Pecze Mária	hadműveleti írnok MN 6201 Piliscsaba	életfogytiglan, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1958.március 6.
Szabó Pál őrnagy ezredes	Egyek 1915. Major Anna	parancsnok MN 6723 Esztergom	életfogytiglani börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, dísz- és rendjelek elvesztése, teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1958. november 15.
Szántó Farkas Béla főhadnagy alezredes	Sajónémeti 1929. Csathó Bartó Margit	nincs adat MN 9860 Budapest	lefokozás, teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1958. december 29.
Szendi Dezső alezredes vezérőrnagy	Tiszadob 1923. Mile Erzsébet	tüzérfőnök MN 6417 Esztergom	lefokozás, dísz- és rendjelek elvesztése, teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1958. november 15.
Veréb László honvéd őrnagy	Budapest 1935. Báder Mária	sorkatona MN 6671 Aszód	teljes vagyonelkobzás, halálbüntetés. ▶1959. október 6.

A MAGYAR NÉPHADSEREG ÁLLOMÁNYÁBA TARTOZÓ, LETÖLTENDŐ, ILLETVE FELFÜGGESZTETT BÖRTÖNBÜNTETÉSRE ÍTÉLT SZEMÉLYEK ADATAI

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Ács József honvéd	Makó 1935. Ács Piroska	sorkatona MN 1872 Kiskunhalas	**2 év börtön, 2 év jogvesztés**
Ács Tihamér őrnagy alezredes	Beregújfalu 1922. Orbán Ida	beosztásra vár HM Budapest	1 év börtön **felfüggesztve, lefokozás**
Adorján Gyula százados alezredes	Drávatamás 1928. Kovács Mária	hadosztály-tüzérfőnök MN 7203 Kaposvár	**2 év börtön, 4 év jogvesztés, lefokozás**
Ambrus Ágoston honvéd	Budapest 1933. Martos Aliz	sorkatona MN 6978/8 Taszár	1 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, 1000 Ft vagyonelkobzás, **1 év börtön, 1 év jogvesztés**
Ambrus József őrnagy alezredes	Szentes 1921. Labádi Julianna	parancsnok MN 5861 Mosonmagyaróvár	8 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás**, 1/2 vagyonelkobzás, **15 év börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Anda Ferenc honvéd	Budapest 1934. Steiner Klára	sorkatona Dózsa Tiszti Iskola Tata	**1 év börtön, 2 év jogvesztés**
Andrási Sándor hadnagy	Iváncsa 1924. Szombati Anna	meghagyási tiszt Járási Kiegészítő Parancsnokság Adony	2 év 6 hónap börtön, **lefokozás, 1 év börtön**
Andrásy Gyula őrmester hadnagy	Kunmadaras 1929. Kun Ida	nincs adat Budapest	**1 év börtön 3 évre felfüggesztve, lefokozás**
Andrikó József ezredes altábornagy	Kisvárda 1923. Andrikó Ilona	hadtápfőnök OLLEP Budapest	4 év börtön, **3 év jogvesztés, lefokozás, kitüntetéseitől megfosztás, 1/4 vagyonelkobzás, 2 év 6 hónap börtön**
Antal Béla főhadnagy százados	Kisköre 1929. Patkó Julianna	zászlóalj technikai helyettes MN 2384 Csongrád	10 hónap börtön, **2 év jogvesztés, lefokozás, 1000 Ft vagyonelkobzás, 1 év börtön**
Antal József százados ezredes	Karcag 1923. Berányi Ilona	parancsnok MN 8138 Karcag	**5 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Arnóczy Lajos főhadnagy alezredes	Chanault 1930. Kaszás Anna	híradótiszt MN 8116 Vác	**17 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Árpási Ferenc őrvezető törzszászlós	Vana 1935. Álland Teréz	távmérős MN 6723 Esztergom	15 év börtön, 6 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **10 év börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Árvai József honvéd	Drégelypalánk 1935. Horváth Mária	sorkatona MN 9860 Budapest	5 év börtön, **5 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás, 7 év börtön**
B. Varga Sándor őrnagy alezredes	Kisvárda 1925. Erdei Nagy Julianna	parancsnok MN 4722 Budaörsön	2 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** 1000 Ft vagyonelkobzás, **1 év börtön 3 évre felfüggesztve**
Babos László honvéd	Szentgotthárd 1935. Peitli Anna	sorkatona MN 7093 Veszprém	**1 év börtön, az 1959. évi 12. tvr. alapján nem kell letöltenie**
Bajzáth Frigyes főhadnagy	Kál 1930. Bajzáth Piroska	ruházati főnök MN 1132 Baja	**10 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás**
Baki László honvéd	Zalalövő 1935. Joó Mária	sorkatona MN 9420 Budapest	**15 év börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Bakos Kálmán őrnagy alezredes	Nagyiván 1921. Kurucz Julianna	ezredparancsnok-helyettes MN 4228 Hódmezővásárhely	**2 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Balázs Ödön százados alezredes	Szombathely 1927. Zettl Erzsébet	ezrediskola-parancsnok MN 5129 Zalaegerszeg	**3 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Bálint Béla tartalékos hadnagy	Csikszentmárton 1930. Gergely Karolina	hallgató MN 4228 Hódmezővásárhely	10 hónap börtön, lefokozás **3 év próbaidőre felfüggesztve**
Balogh István főhadnagy	Orosháza 1927 Kocsis Eszter	századparancsnok MN 1202 Pécs	**1 év börtön három évre felfüggesztve**
Balogh István hadnagy	Kecskemét 1930. H. Szabó Mária	aknavetőszakasz-parancsnok MN 2520 Mezőtúr	4 év börtön, 3 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön, 1 év jogvesztés**
Balogh István honvéd	Máriaradna 1935. Tamási Mária	sorkatona MN 7015 Budapest	**5 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Baranyi József főhadnagy alezredes	Dombegyháza 1931. Diósi Rozália	ezred hadműveleti tiszt MN 8371 Kalocsa	**1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Bárdosi József százados alezredes	Dunapentele 1923. Horváth Ilona	politikai helyettes Megyei Kiegészítő Parancsnokság Salgótarján	**1 év 4 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Bartos András őrnagy alezredes	Marosvásárhely 1917. Incze Julianna	hadtest-híradófőnök MN 7115 Kecskemét	10 év börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás, **3 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, 1000 Ft vagyonelkobzás**
Bazsek József hadnagy alezredes	Miskolc 1932. Kristóf Anna	századparancsnok MN 9001 Rétság	**2 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1000 Ft vagyonelkobzás**
Becker József őrvezető	Szajk 1933. Huszár Elvira	sorkatona MN 5608 Kaposvár	**10 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás**
Bednár Miklós tizedes	Nyiregyháza 1935. Bartha Julianna	sorkatona MN 9127 Debrecen	**8 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Bélavári György honvéd	Budapest 1935. Stefanov Györgyi	sorkatona MN 1227/3 Budapest	**5 év börtön, 5 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Berta Mihály honvéd	Kecskemét 1935. Csontos Sinkár Anna	sorkatona MN 8371 Kalocsa	**1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés**
Biczó Gyula alezredes ezredes	Nagykőrös 1916. Szabó Mária	hadműveletiosztály-vezető MN 2535 Békéscsaba	**6 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Bíró Jenő tizedes százados	Szombathely 1929. Biró Gizella	anyagi tiszthelyettes Kiegészítő Parancsnokság Szentgotthárd	3 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, **8 hónap börtön felfüggesztve**
Bíró Zoltán főhadnagy alezredes	Szamoskér 1929. Gáspár Irén	főelőadó Egyetemi Katonai Tanszék Veszprém	2 év börtön, **1 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 1 év börtön**
Blahut Pál hadnagy alezredes	Ózd 1929. Jelinek Mária	hallgató Petőfi Akadémia Budapest	**1 év börtön, lefokozás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Bódis János őrnagy ezredes	Jászárokszállás 1921. Sípos Anna	zászlóaljparancsnok MN 1201 Pécs	12 év börtön, 10 év jogvesztés, **lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 6 év börtön, 5 év jogvesztés**
Bodnár Béla őrvezető őrmester	Győr 1934. Hujber Mária	sorkatona MN 7314 Nagykanizsa	**1 év börtön,** 1 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/4 vagyonelkobzás, **felfüggesztve**
Bodó László százados alezredes	Budapest 1929. Bálint Mária	politikai munkás MN 1285 Szabadszállás	6 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **2 év börtön, 2 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Boér Lajos főhadnagy alezredes	Magyarcsanád 1930. Unk Júlia	parancsnokhelyettes Megyei Kiegészítő Parancsnokság Debrecen	4 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés**
Bohus Károly honvéd	Miskolc 1933. Swoboda Borbála	sorkatona Kilián Tiszti Iskola Kiképző ezred Kunmadaras	**1 év 3 hónap börtön, 3 év jogvesztés, 1/5 vagyonelkobzás**
Bolya Pál hadnagy	Pusztavacs 1929. Zelen Erzsébet	üteg politikai helyettes MN 6015 Táborfalva	**15 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás**
Bordás Kálmán hadnagy alezredes	Budapest 1932. Lukóvszky Etel	szakaszparancsnok MN 9447 Vác	2 év börtön, **3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 3 év 6 hónap börtön**
Boros István főhadnagy alezredes	Alpár 1921. Mohácsi Ilona	híradó főnök MN 2950 Dunapentele	**7 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás.**
Borsos István honvéd	Debrecen 1935. Nagy Margit	sorkatona MN 1236 Mezőkövesd	**1 év börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Böjtös János matróz őrnagy	Nagytétény 1933. Joósz Teréz	sorkatona MN 9680 Budapest	halálbüntetés, **teljes vagyonelkobzás, 15 év börtön, 10 év jogvesztés**
Bősze Károly őrvezető	Balatonlelle 1935. Koczor Mária	golyószóró-táradogató MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **4 év börtön, 2 év jogvesztés, 1000 Ft vagyonelkobzás**
Breznyik János hadnagy	Pécel 1919. Buga Teréz	századparancsnok-helyettes MN 1222 Budapest	**1 év börtön felfüggesztve, 1/10 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Bukovics László honvéd	Győr 1935. Majer Mária	sorkatona MN 6007 Tab	2 év 6 hónap börtön, **3 év jogvesztés,** teljes vagyonelkobzás, **1 év 8 hónap börtön, 1/2 vagyonelkobzás**
Bukszár Béla alezredes ezredes	Sajómárton 1920. Petró Mária	parancsnok Megyei Kiegészítő Parancsnokság Pécs	10 év börtön, 10 év jogvesztés, **lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 6 év börtön, 5 év jogvesztés**
Bulla József honvéd	Fülek 1935. Bartha Mária	sorkatona MN 5438 Budapest	1 év 2 hónap börtön, **2 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás, 2 év börtön**
Buzás László alhadnagy alezredes	Hódmezővásárhely 1932. Korom Veronika	nincs adat MN 2510 Mezőtúr	1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön, 1 év jogvesztés**
Czaga István főhadnagy alezredes	Kisújszállás 1932. Szappanos Mária	előadó Főiskolai Katonai Tanszék Eger	**13 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Cziráki László tizedes	Szekszárd 1944. Sándor Rozália	sorkatona MN 1201 Pécs	**5 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Czitán Mátyás százados alezredes	Budapest 1926. Szabó Ilona	hírfőnök Kilián Tiszti Iskola Kiképző Ezred Kunmadaras	**6 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/3 vagyonelkobzás**
Cs. Nagy Elemér hadnagy százados	Újfehértó 1928. Tarr Julianna	repülős szaktiszt MN 4780 Taszár	**1 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás**
Csapó Mihály hadnagy	Gyoma 1931. F. Nagy Lídia	felcser MN 3301 Kiskunfélegyháza	2 év 4 hónap börtön, **1 év jogvesztés, lefokozás, 1 év 6 hónap börtön,**
Császár Attila hadnagy	Budapest 1931. Szelepcsényi Mária	politikai munkás MN 4323/k Sárbogárd	1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, **8 hónap börtön**
Cseh Miklós honvéd	Csengőd 1934. Mikus Mária	sorkatona MN 2760 Baja	**15 év börtön, 10 év jogvesztés**
Csete István hadnagy alezredes	Pesterzsébet 1935. Kurai Ilona	repülőtiszt MN 7613 Kunmadaras	életfogytiglani börtön, **10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 15 év börtön**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Csikor Kálmán alezredes ezredes	Nemesböd 1910. Csapó Mária	tanszékvezető Egyetemi Katonai Tanszék Pécs	életfogytiglani börtön, **10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 12 év börtön**
Csimma Jenő százados alezredes	Újpest 1930. Mészáros Erzsébet	hadtápfőnök MN 2535 Békéscsaba	**2 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Csípő Sándor, ifj. honvéd	Kecskemét 1935. Bodor Mária	őrkatona MN 1132 Baja	**13 év börtön, 5 év jogvesztés**
Csorba László alezredes ezredes	Budapest 1919. Horváth Ilona	ezredparancsnok MN 8736 Debrecen	életfogytiglani börtön, 10 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **5 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Dajcs Rudolf hadnagy alezredes	Esztergom 1929. Artner Margit	ezred-bemérőtiszt MN 2598 Cegléd	**1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/5 vagyonelkobzás**
Dalmadi Jenő növendék ezredes	Debrecen 1937. Molnár Rozália	növendék Dózsa Tiszti Iskola Tata	15 év börtön, **10 év jogvesztés,** 1/2 vagyonelkobzás, **életfogytiglani börtön, teljes vagyonelkobzás**
Daróczi Mihály honvéd	nincs adat 1935. Karácsonyi Erzsébet	sorkatona MN 3343 Kiskunmajsa	**1 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Decsi Ferenc százados	Harkányfürdő 1928. Krebsz Rozália	harcászati előadó Kilián Tiszti Iskola Szolnok	**6 hónap börtön, lefokozás, 1000 Ft vagyonelkobzás**
Dékány József szakaszvezető hadnagy	Pécs 1934. Tomcsics Mária	lövegrajparancsnok MN 6723 Esztergom	15 év börtön, 6 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **6 év börtön, 4 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Dely József főhadnagy alezredes	Jászapáti 1925. Agócs Mária	kiképzési törzstiszt MN 9001 Rétság	**2 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Dévényi Béla főhadnagy	Miskolc 1926. Simon Friderika	tartalékos tiszt Hunyadi Páncélos Tiszti Iskola Tatabánya	**1 év börtön,** 3 év jogvesztés, **lefokozás,** 2000 Ft vagyonelkobzás
Dienes Ödön ezredes ezredes	Rákospalota 1909. Schich Ilona Gizella	főtanár Zrínyi Akadémia Budapest	15 év börtön, 10 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **5 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Dinnyés László főhadnagy alezredes	Pécs 1931. Zadányi Mária	gépjármű-szolgálat-vezető MN 1420 Verpelét	5 év börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás, 3 év 6 hónap börtön**
Dobó György főhadnagy alezredes	Dunaföldvár 1930. Egri Julianna	javítóműhely-vezető MN 2760 Baja	6 év börtön, **3 év jogvesztés, lefokozás,** 500 Ft vagyonelkobzás, **3 év börtön, 1/4 vagyonelkobzás**
Dobos Sándor százados	Szombathely 1927. Németh Ilona	főmérnök MN Műszaki Parancsnokság Budapest	**1 év börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás, 1000 Ft vagyonelkobzás**
Dobrosi Lajos tizedes őrnagy	Derecske 1934. Varga Piroska	lövegirányzó MN 6723 Esztergom	halálbüntetés, **lefokozás, teljes vagyonelkobzás, NET kegyelem, életfogytiglani börtön**
Doktor László honvéd	Hódmezővásárhely 1934. Rácz Julianna	sorkatona MN 1202 Pécs	**15 év börtön, 10 év jogvesztés**
Domiter István törzsőrmester	Apátistvánfalva 1929. Kovács Anna	anyagi tiszthelyettes 1. sz. élelmezési raktár Budapest	1 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, **lefokozás, 600 Ft pénzbüntetés, 1 év börtön, 1 év jogvesztés,**
Dormány László százados alezredes	Berettyóújfalu 1930. Végh Erzsébet	hadosztály-rádió-előadó MN 2910 Veszprém	10 év börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 8 év börtön**
Dóró Antal törzsőrmester	Kiskundorozsma 1931. Sörös Anna	nincs adat MN 9680 Budapest	**1 év börtön 3 évre felfüggesztve, lefokozás**
Dudli István törzsőrmester	Csurgó 1930. Csonka Anna	nincs adat MN 3722 Tököl	4 év 6 hónap börtön, **4 év jogvesztés, lefokozás,** 1/10 vagyonelkobzás, **6 év börtön, 1/4 vagyonelkobzás**
Dvorcsák László őrvezető	Szeged 1933. Hon Franciska	sorkatona MN 1205 Zirc	5 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **10 év börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Egervári Ferenc honvéd törzszászlós	Etyek 1934. Mester Teréz	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **2 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Ékes Lajos honvéd	Értény 1931. Hollósi Rozália	sorkatona MN 5608 Kaposvár	1 év 6 hónap börtön, **2 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás, 2 év börtön**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Elek Gábor főhadnagy	Békés 1911. Tyukodi Zsuzsanna	hadműveleti tiszt MN 2950 Dunapentele	**5 év börtön, rend- és díszjelvesztés, 3 év jogvesztés, lefokozás**
Encsi József honvéd	Abaújkér 1934. Kéri Erzsébet	sorkatona MN 1420 Verpelét	**2 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, 1/10 vagyonelkobzás**
Endre Antal főhadnagy őrnagy	Kiskunfélegyháza 1931. Szelepcsényi Mária	törzsfőnök MN 8371 Kalocsa	**3 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Engler György törzsőrmester	Fegyvernek 1931. Engler Teréz	nincs adat MN 5787 Devecser	**2 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Erdei Péter főhadnagy	Debrecen 1932. Kovács Júlia	politikai munkás MN 8736 Debrecen	**6 hónap börtön 3 évre felfüggesztve**
Erdélyi László t. honvéd	Eger 1934. Bakui Anna	sorkatona nincs adat Várpalota	2 év börtön, 2 év jogvesztés, **10 év börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Erdélyi Sándor főhadnagy ezredes	Budapest 1931. Turák Erzsébet	kiképző tiszt HM Műszaki Parancsnokság Budapest	**10 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Éva Sándor hadnagy alezredes	Szatmárököritó 1929. Szabó Anna	híradószakasz- parancsnok MN 2910 Veszprém	**1 év börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Ézsiás János hadnagy	Nagymágócs 1934. Rubin Erzsébet	szakaszparancsnok MN 9236/6 Mezőcsát	1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás**, 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön, 1 év jogvesztés**
Fábián Béla főhadnagy	Abaújszántó 1931. Szincsák Julianna	felderítő-alosztály- vezető MN 3519 Kiskunfélegyháza	**1 év börtön, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Fábián György honvéd	Mohora 1935. Messziár Zsuzsanna	sorkatona MN 2960 Budapest	**életfogytiglani börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Farkas György hadnagy	Budapest 1927. Farkas Mária	ruházati-szolgálat- vezető MN 8138 Karcag	2 év börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás**, 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön.**
Farkas József tizedes	Pesterzsébet 1935. Balogh Rozália	sorkatona MN 6581 Esztergom	**5 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Fehér Géza honvéd	Kissziget 1935. Gáspár Gizella	sorkatona MN 7756 Lenti	**1 év börtön**
Fejes Lajos alezredes ezredes	Gyoma 1923. Csáki Rózsa	hadosztály-parancsnok MN 5471 Keszthely	10 év börtön, 6 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **5 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás**
Fekete György főhadnagy főhadnagy	Lengyeltóti 1921. Pucskó Anna	„M" tiszt MN 7314 Nagykanizsa	**8 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Fekete László hadnagy alezredes	Pilisszentiván 1931. Diebold Elza	felderítő tiszt tüzérezred Tab	**12 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Fekete László honvéd	Szeged 1933. Joó Mária	sorkatona MN 1236 Mezőkövesd	**1 év 8 hónap börtön, 5 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Fekete Sándor honvéd	Gyula 1935. Tóth Julianna	sorkatona MN 2535* Békéscsaba	**3 év börtön, 2 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás**
Felczán Andor alezredes	Budapest 1917. Áldott Erzsébet	páncélos főnök MN 6417 Esztergom	1 év 6 hónap börtön, 1 év jogvesztés, **lefokozás,** kitüntetéseinek elvesztése, **1 év börtön felfüggesztve**
Fésüs Ferenc hadnagy alezredes	Balassagyarmat 1930. Oláh Julianna	kiképző tiszt MN 2598 Cegléd	**2 év börtön, 2év jogvesztés, lefokozás, 1/5 vagyonelkobzás**
Ficzere Béla alezredes alezredes	Budapest 1905. Szabó Ilona	elektrotechnikai tanszékvezető Zalka Tiszti Iskola Szentendre	4 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** 1000 Ft vagyonelkobzás, **3 év börtön, 3 év jogvesztés, 1/5 vagyonelkobzás**
Fóris Imre tizedes	Esztergomtábor 1934. Németi Szidónia	sorkatona MN 2053 Lepsény	**1 év börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás**
Forrási László százados alezredes	Galgagyörk 1929. Korpás Margit	hadtápfőnök MN 4999 Szeged	**8 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás,** 1/4 vagyonelkobzás, **teljes vagyonelkobzás**
Forró András főhadnagy alezredes	Gödemesterháza 1928. Kovács Mária	felcser MN 9318 Budapest	**2 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Földvári György honvéd	Budapest 1935. Lipka Emma	sorkatona MN 5316 Kiskunlacháza	**1 év börtön**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Francia Lajos szakaszvezető	Csengele 1934. Kővágó Julianna	sorkatona MN 4228 Hódmezővásárhely	**10 hónap börtön, lefokozás**
Futó Árpád hadnagy alezredes	Budapest 1927. Hlavács Ilona	szakaszparancsnok MN 2278 Hódmezővásárhely	**2 év börtön, 500 Ft értékű vagyonelkobzás, lefokozás**
Fülöp László főhadnagy alezredes	Budapest 1930. Virágh Mária	önálló század-parancsnok MN 8371 Kalocsa	**3 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Füredi Gábor honvéd	Táp 1935. Horváth Mária	sorkatona MN 3939 Császár	1 év börtön, 1 év jogvesztés, **7 hónap börtön**
Gajdács Géza őrvezető	Szeged-Átokháza 1934. Bodor Verona	sorkatona MN 6060 Nyírtelek	**4 hónap börtön 3 évre felfüggesztve**
Galajda Béla hadnagy alezredes	Eperjes 1921. Zsurki Ida	javítószázad-parancsnok MN 9001 Rétság	**3 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 800 Ft vagyonelkobzás**
Galambos István hadnagy	Vasegerszeg 1927. Szekér Ilona	élelmezésiszolgálat-vezető MN 5129 Zalaegerszeg	**1 év 10 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Galánfy János alezredes ezredes	Debrecen 1911. Kölcsey Anna	hadosztály-tüzérfőnök MN 2535 Békéscsaba	**6 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Galó István őrnagy	Jászjákóhalma 1923. Selyem Ilona	tanfolyam hallgató Zrínyi Akadémia Budapest	**2 év börtön, lefokozás**
Garab Imre főhadnagy alezredes	Sopron 1930. Sági Teréz	ezredtörzsfőnök MN 9127 Debrecen	életfogytiglani börtön, 10 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **4 év börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Garami Lajos alezredes vezérőrnagy	Budapest 1919. Gorgyán Zsuzsanna	parancsnok MN 9001 Rétság	4 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás**, 3000 Ft vagyonelkobzás, **10 év börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Garamszegi Miklós hadnagy alezredes	Berettyóújfalu 1931. Aranyi Róza	üzemanyagszolgálat-vezető MN 2278 Hódmezővásárhely	**1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Gáti Antal főhadnagy őrnagy	Újpest 1929. Leitner Aranka	politikai munkás MN 9892 Kecskemét	10 év börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás,** 1/4 vagyonelkobzás, **6 év börtön, teljes vagyonelkobzás**
Gellén Gyula honvéd hadnagy	Zsáka 1935. Szántó Eszter	sorkatona MN 7756 Lenti	4 év börtön, 5 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás, **2 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás**
Gengeliczky Lajos százados alezredes	Budapest 1930. Búza Mária	zászlóaljparancsnok MN 9127 Debrecen	5 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 2 év börtön, 2 év jogvesztés**
Gerlai Antal tartalékos tiszti hallgató	Budapest 1932. Mészáros Mária	tartalékos tiszti hallgató MN 6119 Ercsiben	**1 év börtön, 2 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Gombos György honvéd	Ankara 1935. Lovrencsity Antónia	sorkatona MN 2760 Baja	**10 hónap börtön**
Gosztonyi István őrnagy alezredes	Erzsébetváros 1919. Győrfi Ilona	ezred-tüzérfőnök MN 3527 Szeged	**8 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Góts László tartalékos alhadnagy	Budapest 1930. Szentmiklósi Erzsébet	tartalékos tiszt MN 2535 Békéscsaba	3 év börtön, 3 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/8 vagyonelkobzás, **1 év börtön felfüggesztve**
Görgényi László alezredes ezredes	Versec 1908. Tullics Irén	tüzér főtanár Zrínyi Akadémia Budapest	5 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön, 1 év jogvesztés**
Gróf Mihály honvéd hadnagy	Vértestolna 1935. Scheffer Mária	lőszeres MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **2 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Gucsi István őrnagy alezredes	Izsák 1920. Merki Erzsébet	ezredparancsnok MN 5097 lövészezred Tapolca	3 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **2 év börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Győkér József honvéd	Bakonycsernye 1935. Boros Julianna	sorkatona MN 4056 Veszprém	**8 hónap börtön fegyelmező zászlóaljban**
György Béla főhadnagy őrnagy	Miskolc 1927. Szalóki Borbála	felderítőszázad-parancsnok MN 4228 Hódmezővásárhely	**1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Gyulai Mihály ezredes vezérőrnagy	Gyulavári 1912. Kun Zsófia	hadtestparancsnok-helyettes MN 7115 Kecskemét	12 év börtön, 10 év jogvesztés, **lefokozás**, teljes vagyonelkobzás, **3 év börtön, 2 év jogvesztés, 1000 Ft vagyonelkobzás**
Gyurmánszki Miklós honvéd	Győr 1935. Sándor Mária	sorkatona MN 6007 Tab	4 év börtön, **3 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, 3 év börtön**
Haász Márton honvéd zászlós	Kecskéd 1935. Jakobi Katalin	lőszeres MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **2 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Hagymási Jenő százados alezredes	Pesterzsébet 1928. Jakupicz Mária	ezredparancsnok Kilián Tiszti Iskola Kiképző ezred Kunmadaras	8 év börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **4 év börtön, 1/3 vagyonelkobzás**
Hajdú István hadnagy főhadnagy	Mezőkövesd 1923. Bukta Borbála	századparancsnok-helyettes MN 1236 Mezőkövesd	3 év börtön, 4 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **2 év börtön, 3 év jogvesztés,1/4 vagyonelkobzás**
Halász Ferenc százados	Helegy 1920. Palasits Hedvig	parancsnok Járási Kiegészítő Parancsnokság Celdömölk	10 év börtön, 6 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **3 év börtön, 3 év jogvesztés, 1/10 vagyonelkobzás**
Halász Ferenc százados őrnagy	Dunaszentgyörgy 1920. Dömötör Rozália	ezredtörzsfőnök MN 5129 Zalaegerszeg	2 év börtön, 3 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön, 1 év jogvesztés**
Halász László honvéd	Győr 1935. Egri Katalin	sorkatona MN 6007 Tab	6 év börtön, **4 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás, 4 év 6 hónap börtön**
Hamik Miklós hadnagy főhadnagy	Székely 1927. Nagy Anna	gépkocsi- és üzemanyag-szolgálat-vezető MN 8138 Karcag	1 év börtön, **lefokozás, 1 év börtön felfüggesztve**
Hanyecz András honvéd százados	Bodroghalom 1934. Kovács Dóra	sorkatona, lövegkezelő MN 9318 Csepel	10 év börtön, **10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás, 15 év börtön**
Haraszti Tibor százados alezredes	Budapest 1928. Bíró Ilona	nincs adat HM Budapest	3 év börtön, 3 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Harcz Lajos főhadnagy alezredes	Körmend 1908. Tóth Rózália	„M" alosztályvezető Kiegészítő Parancsnokság Szentgotthárd	4 év 6 hónap, **4 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 1 év 6 hónap**
Hargitai (Hauk) József főhadnagy alezredes	Halászi 1928. Schmuk Mária	katonai átvevő HM Fegyverzeti Csoportfőnökség Jászberény	3 év börtön, 3 év jogvesztés, **lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás,2 év börtön, 2 év jogvesztés**
Hartmann János honvéd hadnagy	Tarján 1935. Schneider Erzsébet	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	12 év börtön, 6 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás **3 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Hataier János honvéd hadnagy	Környe 1935. Geiszt Anna	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	14 év börtön, 6 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **3 év 6 hónap börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Hatos György honvéd törzszászlós	Tényő 1935. Enyingi Anna	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **1 év börtön**
Havasi László dr. alezredes alezredes	Budapest 1912. Szabó Krisztina	osztályvezető főorvos Központi Honvédkórház Budapest	**5 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Héder Géza őrvezető hadnagy	Zsitvabesenyő 1935. Bélik Ágnes	sorkatona MN 9447 Vác	halálbüntetés, **NET kegyelem, életfogytiglani börtön**
Hegedűs István honvéd	Dunapentele 1933. Berceli Katalin	sorkatona MN 9318 Budapest	**1 év börtön 3 évre felfüggesztve, 500 Ft pénzbüntetés**
Hegyesi Árpád százados	Marosvásárhely 1923. Horváth Jolán	ezrediskola-parancsnok MN 8736 Debrecen	**1 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Herczeg József szakaszvezető őrnagy	Budapest 1933. Faragó Julianna	sorkatona MN 9420 Budapest	halálbüntetés, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, **életfogytiglani börtön**
Herke János honvéd	Budapest 1935. Szturomi Zsuzsanna	sorkatona honi légvédelmi üteg Szigetszentmiklós	1 év börtön, 1 év jogvesztés, **1/4 vagyonelkobzás, 3 év börtön, 3 év jogvesztés**
Hernád Gyula hadnagy alezredes	Kosd 1931. Széplasz Anna	szakaszparancsnok MN 6723 Esztergom	**2 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Héry Tibor hadnagy alezredes	Rakamaz 1929. Kwisz Ilona	technikai helyettes MN 7148 Baja	**5 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1/3 vagyonelkobzás**
Hír Ferenc honvéd	Kaszaper 1934. Kiss Piroska	sorkatona MN 2535 Békéscsaba	**2 év börtön, 2 év jogvesztés**
Hódos Sándor főhadnagy alezredes	Biharugra 1929. Bíró Margit	törzstiszt HM Haditechnikai Csoportfőnökség Budapest	**15 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **teljes vagyonelkobzás**
Hódosi Lőrinc főhadnagy őrnagy	Horvátzsidány 1927. Ruzska Mária	zászlóaljtörzsfőnök MN 5129 Zalaegerszeg	**1 év börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Horváth András őrmester	Dunasáp 1920. Kardos Julianna	üzemanyagszolgálat-vezető MN 5861 Mosonmagyaróvár	**1 év börtön, lefokozás, 3 évre felfüggesztve**
Horváth Ferenc tartalékos hadnagy	Újpest 1931. Navratil Ilona	tartalékos tiszt MN 3526 Szeged	5 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 3 év börtön, 3 év jogvesztés**
Horváth Gyula hadnagy alezredes	Budapest 1932. Kubitz Margit	híradószakaszparancsnok MN 6079 Esztergom	2 év börtön, **3 év jogvesztés, lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **5 év börtön, 1/4 vagyonelkobzás**
Horváth István alezredes vezérőrnagy	Isaszeg 1924. Pergely Katalin	ezredparancsnok MN 1420 Verpelét	6 év börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 4 év börtön**
Horváth János őrvezető	Szajla 1934. Tóth Izsmér	sorkatona MN 1420 Verpelét	**10 év börtön, 5 év jogvesztés**
Horváth János százados ezredes	Budapest 1927. Hanti Julianna	hallgató Zrínyi Akadémia Budapest	6 év börtön, 4 év jogvesztés, **lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 10 év börtön, 10 év jogvesztés**
Horváth László honvéd	Hidashollós 1935. Papp Szidónia	növendék tiszthelyettesi iskola Szolnok	10 év börtön, 5 év jogvesztés, **teljes vagyonelkobzás, 5 év börtön, 5 év jogvesztés**
Hubicska Zoltán őrnagy alezredes	Nyíregyháza 1924. Miterpach Emma	ezredparancsnok MN 8529 Nyíregyháza	1 év börtön felfüggesztve, **1 év börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás**
Huszár Károly honvéd	Mihályi 1935. Ács Margit	sorkatona MN 4056 Veszprém	**8 hónap börtön fegyelmező zászlóaljban**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Illés József főhadnagy	Gyula 1919. Juhász Mária	„M" nyilvántartó tiszt Járási Kiegészítő Parancsnokság Mezőkovácsháza	**4 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Illyés Károly szakaszvezető	Gyula 1934. Pozsgai Teréz	sorkatona kultúrfelelős MN 7093 Veszprém	**1 év börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás**
Imre László honvéd	Ikervár 1935. Varga Margit	sorkatona MN 1211 Várpalota	4 év 6 hónap börtön, **3 év jogvesztés, 2 év börtön**
István János hadnagy	Hévízgyörk 1928. Erdélyi Klára	parancsnok MN 9236/6 Mezőcsát	**4 év 6 hónap börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Izinger Gyula főhadnagy alezredes	Etyek 1932. Takserrer Katalin	nyilvántartó tiszt Járási Kiegészítő Parancsnokság Dunapentele	**10 év börtön, 6 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás.**
Jelencsik Pál őrvezető hadnagy	Budapest 1935. Kovács Anna	golyószóró-táradogató MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **3 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Jenei Andor honvéd	Sarkad 1934. Fekete Margit	sorkatona MN 2535* Békéscsaba	**8 év börtön, 5 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Jenei József honvéd	Szerep 1934. Mile Róza	sorkatona nincs adat Kiskunfélegyháza	**6 hónap börtön 3 évre felfüggesztve**
Jobb László főhadnagy ezredes	Kolozsvár 1924. Simon Rozália	ezredtörzsfőnök-helyettes MN 1581 Eger	**15 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Juhász Ferenc szakaszvezető	Kápolna 1932. Lukendics Mária	sorkatona MN 2053 Lepsény	**1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Juhász László őrvezető hadnagy	Rákoscsaba 1933. Sápi Rozália	sorkatona MN 5316 Kiskunlacháza	**15 év börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Kablay Lajos alezredes ezredes	Rákosszentmihály 1911. Máriássy Erzsébet	parancsnok Kilián Repülő Hajózó Tiszti Iskola Szolnok	2 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, kitüntetéseinek elvesztése, 1/20 vagyonelkobzás, **1 év börtön felfüggesztve**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Kalina János növendék őrnagy	Budapest 1933. Villányi Margit	növendék Vasvári Tiszti Iskola Budaörs	halálbüntetés, **teljes vagyonelkobzás, életfogytiglani börtön, 10 év jogvesztés**
Kálmán Béla hadnagy ezredes	Bugyi 1934. Mészáros Julianna	századparancsnok MN 7012 Budapest	halálbüntetés, **lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 15 év börtön, 10 év jogvesztés**
Kamarás László alezredes	Budapest 1901. Horváth Sarolta	rendelkezési állományban HM Budapest	**1 év börtön, lefokozás**
Kampf István hadnagy alezredes	Barcs 1929. Wolf Katalin	ütegparancsnok MN 9420 Budapest	életfogytiglani börtön, **10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 10 év börtön**
Kanyó Imre hadnagy	Kiskunfélegyháza 1933. Kiss Ilona	szakaszparancsnok MN 3343 Kiskunmajsa	**15 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Kardos József főhadnagy alezredes	Törökszentmiklós 1931. Derzsi Rozália	kiképző tiszt Kilián Tiszti Iskola Kiképző ezred Kunmadaras	**2 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/3 vagyonelkobzás**
Károlyi József honvéd	Budafa 1934. Simon Terézia	sorkatona MN 7512 Marcali	**1 év börtön, 1év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Kassai Sándor százados alezredes	Székesfehérvár 1928. Szederics Irma	előadó Vasvári Tiszti Iskola Budaörs	3 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, **lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 2 év 8 hónap börtön, 2 év jogvesztés**
Kecze Sándor tizedes	Szolnok 1934. Papp Erzsébet	sorkatona MN 2960 Budapest	5 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **3 év börtön, 2 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Kecskés Ferenc hadnagy	Debrecen 1927. Ujvári Mária	vezető tűzszerész MN 4913 Recsk	**1 év börtön 3 évre felfüggesztve, lefokozás**
Kékesi Sándor százados őrnagy	Budapest 1928. Ksik Julianna	hadtest-felderítőtiszt MN 7115 Kecskemét	1 év börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás, 6 hónap börtön felfüggesztve**
Kelemen László főhadnagy alezredes	Pécs 1928. Kelemen Zsófia	mozgósítási és nyilvántartó tiszt Megyei Kiegészítő parancsnokság Salgótarján	**2 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Kemendi Béla ezredes vezérőrnagy	Szarvas 1918. Klaska Etel	hadtesttörzsfőnök 4815 Székesfehérvár	életfogytiglani börtön, **10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 15 év börtön**
Kerezsi Gábor őrvezető	Nagykálló 1935. Vásárhelyi Rozália	sorkatona MN 6060 Nyírtelek	8 hónap börtön, lefokozás, **5 hónap fegyelmező zászlóaljban**
Kertész Dezső dr. főhadnagy alezredes	Öcsöd 1929. Zubor Jusztina	ezredorvos MN 4228 Hódmezővásárhely	**7 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Keszler Lajos növendék	Segesd 1938. Hajdu Anna	növendék Kossuth Tüzér Tiszti Iskola Budapest	**2 év 6 hónap börtön, 5 év jogvesztés, 1/3 vagyonelkobzás**
Kesztyűs Gábor honvéd	Sarkad 1935. Nagy Erzsébet	sorkatona MN 2535* Békéscsaba	**1 év 6 hónap börtön, 1 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás**
Kesztyűs János honvéd	Sarkad 1935. Szekeres Róza	sorkatona MN 1935 Kiskunhalas	**3 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Király József őrnagy alezredes	Szabadi 1919. Márkus Teréz	ezredparancsnok MN 4228 Hódmezővásárhely	**4 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Király Mihály törzsőrmester hadnagy	Újszász 1931. Horváth Veronika	raktáros karhatalmi alakulat Békéscsaba	3 év börtön, **3 év jogvesztés, lefokozás, 1 év börtön**
Kiskorényi András őrvezető	Tápiószentmárton 1935. Domonics Mária	sorkatona MN 5947 Zalaegerszeg	1 év 2 hónap börtön, 1 év jogvesztés, **lefokozás, 8 hónap börtön felfüggesztve**
Kiss Balázs honvéd hadnagy	Jászárokszállás 1935. Bodor Anna	irányzó MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **1 év börtön**
Kiss Gál Imre százados alezredes	Nagybajom 1922. Rippert Erzsébet	parancsnok MN 2900 Veszprém	10 év börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 5 év börtön**
Kiss Gyula őrnagy alezredes	Medgyes 1927. Jakab Ágnes	vadászezred-parancsnok Kilián Tiszti Iskola Szolnok	2 év börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás,** kitüntetéseinek elvesztése, **1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, 1000 Ft vagyonelkobzás**
Kiss Imre főhadnagy őrnagy	Sarkad 1928. Kiss Etelka	tartalékos tiszt MN 1201 Pécs	2 év börtön, **2 év jogvesztés, lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **3 év börtön, 1/4 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Kiss Jenő százados alezredes	Balassagyarmat 1927. Czencz Mária	nincs adat Ságvári Tiszti Iskola Budapest	13 év börtön, **10 év jogvesztés, lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **8 év börtön, 1/2 vagyonelkobzás**
Kiss József honvéd	Eger 1934. Pócs Julianna	sorkatona MN 1203 Kistelek	**1 év börtön, 1 év jogvesztés**
Kiss Károly tizedes	Sarkad 1934. Szabó Rozália	sorkatona MN 2535* Békéscsaba	**1 év 6 hónap börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Kiss László főhadnagy alezredes	Nagyfüged 1926. Juhász Gizella	ütegparancsnok MN 7093 Veszprém	10 év börtön, **8 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás, 7 év börtön**
Kiss László honvéd törzszászlós	Dunaföldvár 1935. Horváth Erzsébet	sorkatona MN 3902 Miskolc	**10 év börtön, 5 év jogvesztés**
Kiss-Bakos Ferenc honvéd	Böhönye 1934. Arany Mária	sorkatona MN 5608 Kaposvár	8 hónap börtön, 2 év jogvesztés, **10 hónap börtön, 1 év jogvesztés**
Klug András honvéd hadnagy	Feked 1934. Heim Anna	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **2 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Koczka Endre százados	Budapest 1929. Zuzik Erzsébet	hallgató Petőfi Akadémia Budapest	10 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **3 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Kocsis Zoltán szakaszvezető hadnagy	Kiskundorozsma 1935. Berta Rozália	lövegparancsnok MN 6723 Esztergom	15 év börtön, 6 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **7 év börtön, 5 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Kókai György hadnagy	Tököl 1932. Babics Julianna	századparancsnok MN 7392 Tamási	**6 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Kókai János honvéd	Szeged 1933. Tóth Ilona	sorkatona MN 1211 Várpalota	2 év börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás, **1 év 6 hónap börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Koleszár János honvéd	Budapest 1935. Barabás Teréz	sorkatona Petőfi Laktanya Budapest	**15 év börtön, 5 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Koós Tibor őrnagy alezredes	Hídalmás 1912. Balogh Erzsébet	alosztályvezető HM Térképészeti Int. Budapest	**4 év 6 hónap börtön, lefokozás, 4 év jogvesztés, 1/5 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Kopasz György százados őrnagy	Szolnok 1916. Ratkai Jolán	zászlóalj-törzsfőnök MN 2960 Szolnok	**1 év börtön, lefokozás, 1000 Ft vagyonelkobzás**
Kormány Sándor hadnagy	Beregböszörmény 1926. Kósa Piroska	vegyvédelmiszolgálat-vezető MN 8138 Karcag	6 hónap börtön, **lefokozás, 1 év börtön felfüggesztve**
Kormos Géza százados	Mátraverebély 1917. Rezes Zsuzsanna	személyügyi tiszt Megyei Kiegészítő Parancsnokság Salgótarján	**1 év 8 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Koroly T. György főhadnagy ezredes	Budapest 1928. Obendorfer Mária	híradószakasz-parancsnok MN 9729 Budapest	halálbüntetés, **lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 15 év börtön, 10 év jogvesztés**
Kovács Alajos főhadnagy alezredes	Kiskunfélegyháza 1927. Csányi Franciska	felderítő tiszt MN 9613 Dunaföldvár	15 év börtön, 10 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **6 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Kovács István főhadnagy alezredes	Csongrád 1930. Kovács Katalin	hadműveleti tiszt MN 4228 Hódmezővásárhely	**1 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Kovács István vezérőrnagy altábornagy	Nádudvar 1917. Weisz Nelli	hadműveleti csoportfőnök, majd a vezérkar főnöke HM Budapest	**3 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1000 Ft vagyonelkobzás**
Kovács István, Cs. főhadnagy őrnagy	Tengelicz 1932. Csehfalvi Mária	tiszti továbbképző tanfolyam MN 4228 Hódmezővásárhely	**1 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Kovács János alezredes	Hatvan 1920. Litkei Ilona	parancsnok 1. VKSZV Budapest	1 év 8 hónap börtön, **2 év jogvesztés, lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **1 év 8 hónap börtön, 500 Ft vagyonelkobzás**
Kovács Miklós főhadnagy alezredes	Budapest 1932. Sinka Mária	ezredparancsnok politikai helyettese MN 1420 Verpelét	**1 év börtön 3 évre felfüggesztve, lefokozás**
Kovács Sándor főhadnagy dandártábornok	Berettyóújfalu 1927. Lökös Margit	gépjárműtechnikus MN 5475 Budapest	halálbüntetés, **lefokozás, teljes vagyonelkobzás,10 év börtön, 10 év jogvesztés**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Kovács Tibor honvéd	Budapest 1935. Horváth Mária	sorkatona MN 1222 Budapest	halálbüntetés, **teljes vagyonelkobzás, életfogytiglani börtön, 10 év jogvesztés**
Kozma Pál honvéd	Bugyi 1934. Gergely Anasztázia	sorkatona MN 9318 Halásztelek	**12 év börtön, 5 év jogvesztés**
Kozma Sándor százados	Kakucs 1930. Szuroczki Jolán	tanár Zrínyi Akadémia Budapest	1 év börtön **felfüggesztve**
Köbli István honvéd	Szöce 1935. Unger Anna	sorkatona MN 2900 Veszprém	**8 hónap börtön**
Környei Imre őrnagy alezredes	Békéscsaba 1914. Kutyik Mária	ezredtörzsfőnök MN 9002 Vác	**5 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Kőrösi László főhadnagy alezredes	Miskolc 1928. Pacsnik Rozália	hallgató Petőfi Akadémia Budapest	10 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás**, 1/2 vagyonelkobzás, **3 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Kővágó Sándor alezredes	Farmos 1912. Szikora Margit	parancsnok MN 7015 Budapest	**1 év 6 hónap börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Krecz Géza őrnagy alezredes	Lónya 1925. Hergelt Rozália	ezredparancsnok MN 7071 Győr	5 év börtön, 4 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **1 év börtön**
Kresztyankó Béla hadnagy	Nyíregyháza 1932. Kálni Ilona	„M" tiszt Járási Kiegészítő Parancsnokság Baktalórántháza	1 év 6 hónap börtön, 4 év jogvesztés, **lefokozás**, 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön felfüggesztve**
Krista István őrvezető	Battonya 1935. Dehelán Ilona	sorkatona MN 3344 Budapest	**2 év börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Kristóf Bertalan őrnagy alezredes	Márokpapi 1926. Szervánszki Mária	ezredparancsnok MN 2550 Orosháza	8 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **4 év börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Krizsán Rudolf hadnagy	Budafok 1934. Holebtotter Teréz	szakasz-parancsnok MN 5129 Zalaegerszeg	**1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Krupa János honvéd	Kosd 1935 Szekeres Mária	sorkatona MN 6671 Aszód	**10 év börtön, 5 év jogvesztés**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Kulcsár Kristóf tizedes	Szófia 1935. Georgieff Ilona	sorkatona MN 2872 Kecskemét	**6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás**
Kurucz Ferenc őrnagy alezredes	Budapest 1919. Péterszabó Viktória	törzstiszt OLLEP Budapest	**1 év 3 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 500 Ft vagyonelkobzás**
Kurucz Sándor honvéd	Berettyóújfalu 1935. Ecsedi Erzsébet	sorkatona MN 1209 Miskolc	**1 év börtön, 1 év jogvesztés**
Kuti István százados alezredes	Budapest 1926. Puchy Vilma	felderítő tiszt HM Budapest	**3 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Küllős Imre tartalékos őrnagy ezredes	Debrecen 1899. Sáfrány Julianna	törzstiszt Katonai Főparancsnokság Dunapentele	**10 év börtön, 6 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Kviktung Tibor hadnagy	Tata 1932. Kornéli Julianna	üteg első tiszt MN 1057 Pápa	halálbüntetés, **lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 10 év börtön, 10 év jogvesztés**
Ladics Pál hadnagy alezredes	Budapest 1930. Hajnal Rózsa	zászlóalj-törzsfőnök MN 4228 Hódmezővásárhely	**1 év börtön 3 évre felfüggesztve, lefokozás**
Land János honvéd törzszászlós	Kispest 1935. Land Katalin	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **2 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Lantos József őrnagy alezredes	Balassagyarmat 1928. Breznay Mária	hadtáptörzsfőnök MN 1717 Budapest	**1 év 2 hónap börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás, 500 Ft vagyonelkobzás**
Lantos Mihály honvéd	Mezőhegyes 1935. Csáki Rozália	sorkatona MN 3343 Kiskunmajsa	**3 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
László Sándor honvéd	Szalkszentmárton 1935. László Eszter	sorkatona MN 4999 Budapest	3 év 6 hónap börtön, 4 év jogvesztés, **2 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés**
Lazur Barna főhadnagy ezredes	Mezőzombor 1930. Hascsák Erzsébet	előadó Egyetemi Katonai Tanszék Szeged	7 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 9 év börtön, 10 év jogvesztés**
Lecsuk László törzsőrmester hadnagy	Budapest 1935. Holcz Mária	műszermester MN 2278 Hódmezővásárhely	**1 év börtön, lefokozás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Lelovics Károly főhadnagy	Kosló 1930. Leipold Erzsébet	zászlóaljparancsnok politikai helyettes MN 1201 Pécs	**1 év börtön, lefokozás**
Liptai László százados őrnagy	Foktő 1927. Rendvai Mária	főelőadó Egyetemi Katonai Tanszék Miskolc	**10 hónap börtön felfüggesztve**
Lipták Mihály őrnagy ezredes	Nagyszénás 1919. Nyúzó Zsuzsanna	parancsnok Városi Kiegészítő Parancsnokság Hódmezővásárhely	4 év börtön, 3 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön**
Liska János főhadnagy	Szarvas 1928. Fabó Mária	ezredpárttitkár MN 6581 Esztergom	**1 év börtön 3 évre felfüggesztve**
Losonczi János őrnagy alezredes	Gyöngyös 1921. Pataki Julianna	hadosztály-törzsfőnök MN 5471 Keszthely	7 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **4 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Lovas Zoltán százados alezredes	Pécs 1928. Kazinczi Ilona	technikus törzstiszt MN 9127 Debrecen	6 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **2 év börtön, 2 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Lőrinczi Ferenc főhadnagy alezredes	Apagy 1929. Grajczár Julianna	tüzérosztály-törzsfőnök MN 8138 Karcag	**3 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Lukács András százados ezredes	Korlát 1927. Pasztricsák Borbála	törzstiszt MN 7115 Kecskemét	1 év börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás,** rendjelek elvesztése, **6 hónap börtön felfüggesztve**
Lukács István főhadnagy alezredes	Csányoszró 1924. Putnoki Mária	ezred-felderítőtiszt MN 7071 Győr	10 év börtön, 10 év jogvesztés, **lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás, 7 év börtön, 5 év jogvesztés**
Lukács Kálmán őrvezető	Tiszapüspöki 1935. Budai Borbála	sorkatona MN 5531 Tapolca	**8 hónap börtön fegyelmező zászlóaljban, lefokozás**
Lupták Sándor honvéd	Budapest 1934. Kálmán Ilona	sorkatona MN 1236 Mezőkövesd	**10 hónap börtön felfüggesztve**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Maczkó Miklós százados	Magy 1930. Pelle Anna	ezredtörzsfőnök MN 7093 Veszprém	3 év 6 hónap börtön, **2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 2 év 6 hónap börtön**
Mádi Jenő főhadnagy alezredes	Dunapataj 1931. Matus Terézia	mérnökiosztály-vezető MN 9892 Kecskemét	12 év börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás,** 1/4 vagyonelkobzás, **8 év börtön, teljes vagyonelkobzás**
Magdics Kálmán törzsőrmester hadnagy	Söpte 1921. Vigh Rozália	szolgálatvezető MN 4228 Hódmezővásárhely	**1 év börtön, lefokozás**
Magyar András szakaszvezető	Forró 1933. Jantkó Anna	szolgálatvezető MN 1209 Miskolc	**10 év börtön, 5 év jogvesztés**
Manger József őrvezető hadnagy	Kispest 1935. Dömötör Ilona	sorkatona MN 5435 Budapest	7 év börtön, 10 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **4 év börtön, 4 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Marián István alezredes vezérőrnagy	Szilágycseh 1924. Fischbein Eugénia	katonaitanszék-vezető BME Budapest	**életfogytiglani börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Márton András ezredes altábornagy	Sarkad 1924. Tamás Julianna	parancsnok Zrínyi Katonai Akadémia Budapest	**10 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Márton Ferenc hadnagy alezredes	Nagykanizsa 1930. Kunics Júlia	századparancsnok MN 1234 Székesfehérvár	halálbüntetés, **lefokozás, teljes vagyonelkobzás, életfogytiglani börtön, 10 év jogvesztés**
Marton Tibor honvéd	Győr 1935. Tóth Jolán	sorkatona MN 7071 Győr	**1 év börtön 3 évre felfüggesztve, teljes vagyonelkobzás**
Mártonka Gyula őrvezető hadnagy	Nagysáp 1935. Somoskői Mária	sorkatona Kilián Tiszti Iskola Kiképző ezred Kunmadaras	**3 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/3 vagyonelkobzás**
Mátics Ferenc honvéd	Veszkény 1934. Boros Karolin	sorkatona MN 5097 Tapolca	3 év börtön, 4 év jogvesztés, **2 év börtön, 2 év jogvesztés**
Matill József honvéd	Budapest 1935. Bedi Margit	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **2 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Mátyás József őrnagy alezredes	Szászsebes 1914. Müller Jolán	parancsnok Járási Kiegészítő Parancsnokság Keszthely	5 év börtön, 4 év jogvesztés, **lefokozás**, 1/2 vagyonelkobzás, **3 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, 1/3 vagyonelkobzás**
Méder Ferenc főhadnagy ezredes	Segesvár 1932. Csergő Julianna	előadó Egyetemi, Katonai Tanszék Pécs	**1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Medgyesi János őrmester	Karcag 1923. Nagy Julianna	fegyver- és lőszer- raktáros MN 8138 Karcag	2 év börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön**
Medve János hadnagy alezredes	Makó 1929. Bajusz Julianna	beosztott tiszt Vasúti Kommendáns Hivatal Békéscsaba	12 év börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás, 8 év börtön**
Mészáros Béla hadnagy alezredes	Nyíregyháza 1931. Mészáros Erzsébet	repülőtechnikus MN 5614 Kalocsa	**2 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás**
Mészáros József főhadnagy alezredes	Emőd 1928. Mészáros Jolán	ütegparancsnok MN 3793 Szeged	7 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 4 év börtön, 3 év jogvesztés**
Mihály Ferenc főhadnagy alezredes	Újpest 1924. Meskó Katalin	parancsnok Járási Kiegészítő Parancsnokság Barcs	**5 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Miklós Dénes honvéd	Borzavár 1935. Álló Etel	sorkatona MN 1057 Pápa	**1 év börtön**
Miklós Károly őrnagy alezredes	Szentes 1920. Csákó Teréz	„M" alosztályvezető MN 3519 Kiskunfélegyháza	1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 2 év börtön, 2 év jogvesztés**
Mikola János főhadnagy	Dunaszekcső 1930. Sherk Erzsébet	századparancsnok- helyettes MN 5861 Mosonmagyaróvár	2 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, **1 év börtön felfüggesztve**
Minczér Károly honvéd	Kesztölc 1932. Kara Margit	sorkatona MN 9015 Budapest	**10 év börtön, 5 év jogvesztés**
Mirkoczky Tibor főhadnagy százados	Eger 1930. Prókay Piroska	századparancsnok MN 4999 Budapest	**3 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Molnár Ferenc főhadnagy	Vác 1926. Péter Julianna	osztály- felderítőtiszt MN 8116 Vác	3 év 6 hónap börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás, 5 év börtön**
Molnár Géza őrvezető	Fertőrákos 1934. Nyikos Anna	gépkocsivezető MN 6723 Esztergom	**távollétében halálbüntetés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Molnár János főhadnagy alezredes	Szentes 1928. Lantos Rozália	századparancsnok MN 1201 Pécs	**1 év börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Molnár Sándor szakaszvezető főhadnagy	Dörgicse 1933. Sövény Karolin	rajparancsnok MN 2960 Budapest	**2 év börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Moór Ferenc ezredes vezérőrnagy	Pécs 1921. Köbler Margit	hadosztály- parancsnok MN 1095 Pápa	3 év börtön, 3 év jogvesztés, **lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 1 év börtön, 1 év jogvesztés**
Mórocz Ferenc törzsőrmester	Marcali 1924. Bojtor Mária	ruharaktár-vezető MN 5608 Kaposvár	1 év 6 hónap börtön, **3 év jogvesztés, lefokozás, 500 Ft vagyonelkobzás, 1 év börtön**
Morvai Béla szakaszvezető zászlós	Monor 1931. Sugár Erzsébet	felcser MN 9236 Kecskemét	**1 év 6 hónap börtön, 1 év jogvesztés, 1/10 vagyonelkobzás**
Multyán János honvéd	Kunágota 1933. Multyán Julianna	sorkatona MN 1872. Kiskunhalas	**4 év börtön, 2 év jogvesztés, 500 Ft értékű vagyonelkobzás**
Must Péter szakaszvezető	Békéscsaba 1934. Must Erzsébet	sorkatona MN 2550 Orosháza	**12 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás**
Nagy Ferenc főhadnagy alezredes	Balkány 1929. Bodnár Mária	kiképzőzászlóalj- parancsnok MN 9127 Debrecen	3 év 6 hónap börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 1 év börtön, 3 év jogvesztés**
Nagy Ferenc tartalékos szakaszvezető	Jánoshalma 1928. Balogh Julianna	ruharaktáros MN 7183 Szeged	**10 hónap börtön, 3 év próbaidőre felfüggesztve**
Nagy Imre polgári alkalmazott	Karcag 1910. Szendrei Vilma	polgári alkalmazott MN 8138 Karcag	1 év börtön, **1 év börtön felfüggesztve**
Nagy István honvéd hadnagy	Környe 1935. Vizkeleti Anna	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	12 év börtön, 6 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **3 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Nagy János törzsőrmester	Székesfehérvár 1931. Varga Katalin	szolgálatvezető MN 9860 Budapest	6 év börtön, 10 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **3 év börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Nagy Kálmán alezredes ezredes	Nyíregyháza 1909. Hering Erzsébet	főtanár Zrínyi Akadémia Budapest	15 év börtön, 10 év jogvesztés, **lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 8 év börtön, 10 év jogvesztés**
Nagy Lajos honvéd	Pécs 1935. Hubert Klára	sorkatona Kommendáns Hivatal Kalocsa	**1 év börtön**
Nagy Lajos honvéd	Horvátnádalja 1935. Micserics Erzsébet	sorkatona MN 6913 Esztergom	**1 év börtön, teljes vagyonelkobzás**
Nagy Pál Sándor főhadnagy	Hajdúböszörmény 1931. K. Nagy Zsuzsanna	behívási tiszt Járási Kiegészítő Parancsnokság Polgár	5 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 2 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés**
Nagy Sándor hadnagy ezredes	Hajdúhadház 1931. Tóth Eszter	parancsnok Vasúti Kommendáns Hivatal Békéscsaba	15 év börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **10 év börtön, teljes vagyonelkobzás**
Nagyéri Károly százados ezredes	Budapest 1923. Ferenczi Vilma	parancsnok MN 2950 Dunapentele	**életfogytiglani börtön, 8 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Németh Ferenc hadnagy alezredes	Olmód 1935. Lakatár Anna	szakaszparancsnok MN 6581 Esztergom	**2 év 4 hónap börtön, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Németh Viktor százados	Babot 1931. Ligeti Rozália	ezredparancsnok-helyettes MN 9613 Dunaföldvár	2 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **1 év börtön felfüggesztve**
Nieszner Béla százados alezredes	Budapest 1928. Jancsó Mária	ütegparancsnok MN 3207 Kalocsa	**2 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Nieszner György honvéd hadnagy	Tarján 1935. Tebele Anna	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **2 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Novák Antal százados őrnagy	Tibolddaróc 1922. Parókai Mária	parancsnokhelyettes Járási Kiegészítő Parancsnokság Füzesabony	**1 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Novák Elek alezredes alezredes	Felsőzsolca 1917. Varga Julianna	raktárparancsnok MN 4884 Erdőtelek	**1 év börtön felfüggesztve**
Novotni Farkas Ferenc honvéd	Keréktelek 1934. Riklik Mária	sorkatona MN 9420 Budapest	**15 év börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Nyilas Sándor főhadnagy ezredes	Füzesgyarmat 1929. Zsíros Margit	ügyészségvezető MN 2535 Békéscsaba	**1 év 6 hónap börtön, 1 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Nyiri Imre százados alezredes	Körösnagyharsány 1926. Máté Piroska	törzstiszt Dózsa Tiszti Iskola Tata	2 év börtön, 3 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/10 vagyonelkobzás, **1 év 8 hónap börtön, 1 év jogvesztés, 1000 Ft vagyonelkobzás**
Nyíri József százados alezredes	Dévaványa 1928. Kónya Margit	hadosztálytörzsfőnök-helyettes MN 5471 Keszthely	8 év börtön, 6 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, , **4 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Nyúl Ferenc hadnagy hadnagy	Gyula 1928. Szeredi Teréz	főelőadó Megyei Kiegészítő Parancsnokság Békéscsaba	**2 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Oláh János honvéd	Budapest 1936. Fekete Erzsébet	sorkatona HM Haditechnikai Csoportfőnökség Budapest	**6 év börtön, 4 év jogvesztés,** 1/4 vagyonelkobzás, **teljes vagyonelkobzás**
Óra Lajos honvéd	Salköveskút 1935. Balasics Gizella	sorkatona MN 7093 Veszprém	**10 hónap börtön fegyelmező zászlóaljban**
Ormos László főhadnagy alezredes	Sátoraljaújhely 1930. Kaczkó Erzsébet	zászlóalj politikai helyettes MN 8529 Nyíregyháza	**6 hónap börtön 3 évre felfüggesztve**
Országh István főhadnagy alezredes	Jászberény 1931. Bús Ilona	meghagyási tiszt Kiegészítő Parancsnokság Jászberény	**1 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Ökrös Sándor főhadnagy alezredes	Nyékládháza 1930. Barczi Erzsébet	politikai munkás MN 7071 Győr	5 év börtön, 4 év jogvesztés, **lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 2 év börtön, 2 év jogvesztés**
Ötvös Alajos alezredes ezredes	Budapest 1915. Spangerberg Auguszta	osztályvezető HM II. Csfség Budapest	**12 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Pál István hadnagy	Eger 1932. Szabó Terézia	beosztott tiszt MN 8529 Nyíregyháza	lefokozás, 1 év börtön felfüggesztve, **6 hónap börtön felfüggesztve.**
Palásti Béla őrnagy	Csongrád 1921. Kuklics Rozália	hallgató Zrínyi Akadémia Budapest	**6 hónap börtön**, 2 év jogvesztés, **lefokozás**, 1000 Ft vagyonelkobzás
Pálfi Dániel százados alezredes	Szeghalom 1925. Erdei Zsuzsanna	élelmezésiszolgálat-vezető MN 7115 Kecskemét	4 év börtön, 4 év jogvesztés, **lefokozás**, 1/4 vagyonelkobzás, 3 **év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, 1000 Ft vagyonelkobzás**
Pálinkás András honvéd	Ózd 1935. Iván Hermin	sorkatona MN 5438 Budapest	1 év 6 hónap börtön, **2 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás, 2 év börtön**
Palkovics Mihály honvéd	Pápateszér 1933. Kalmár Mária	sorkatona MN 6007 Tab	**3 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés**
Pallos Ferenc őrnagy vezérőrnagy	Budapest 1923. Haskó Franciska	parancsnok MN 6581 Esztergom	**1 év börtön 3 évre felfüggesztve, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás.**
Páncsics András főhadnagy	Baja 1930. Metorácz Katalin	századparancsnok MN 1132 Baja	**1 év börtön, lefokozás**
Pap Tivadar főhadnagy alezredes	Újpest 1932. Mérei Lídia	végzett tanfolyam-hallgató MN 7912 Kecskemét	3 év 6 hónap börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás**, 1/4 vagyonelkobzás, **6 év börtön, 3 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Papp Balázs alezredes alezredes	Magyarhomorog 1924. Kovács Róza	hadtesttüzérfőnök-helyettes MN 7115 Kecsekmét	1 év 6 hónap börtön, 4 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön felfüggesztve**
Papp György szakaszvezető alhadnagy	Nagykanizsa 1934. Kálovics Mária	lövegparancsnok MN 6723 Esztergom	3 év börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás**, 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön felfüggesztve**
Papp Gyula hadnagy	Szőny 1920. Szücs Erzsébet	egészségügyi tiszt MN 4611 Budapest	2 év 6 hónap börtön, 5 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás, **1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, 1500 Ft vagyonelkobzás**
Papp Károly tizedes hadnagy	Vértesboglár 1935. Büki Mária	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	12 év börtön, 6 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **2 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Papp Mihály törzsőrmester	Hajdúdorog 1930. Kozák Ilona	szolgálatvezető MN 6978/4 Homokszentgyörgy	**5 hónap börtön felfüggesztve**
Papp Zoltán őrnagy ezredes	Budapest 1914. Sándor Julianna	ezredtörzsfőnök-helyettes MN 3343 Kiskunmajsa	**6 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Paska Elemér szakaszvezető őrnagy	Bácsföldvár 1934. Blazsonik Etel	lövegrajparancsnok MN 6723 Esztergom	halálbüntetés, **lefokozás, teljes vagyonelkobzás, kitüntetéseinek elvesztése, NET kegyelem, életfogytiglani börtön**
Pataki Imre honvéd	Budapest 1934. Székely Matild	sorkatona MN 1872 Kiskunhalas	**1 év 6 hónap börtön, 1 év jogvesztés, 1144 Ft kártérítés**
Pénzes László alezredes vezérőrnagy	Pestújhely 1912. Molnár Eleonóra	hadosztályparancsnok technikai helyettese MN 3519 Kiskunfélegyháza	5 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás, 4 év börtön, 3 év jogvesztés**
Perge Imre főhadnagy alezredes	Tiszacsege 1929. Suszter Margit	zászlóaljparancsnok MN 7093 Veszprém	2 év börtön, 1 év jogvesztés, **lefokozás**, 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön felfüggesztve**
Péter László honvéd	Arad 1935. Rácz Mária	sorkatona MN 2550 Orosháza	**3 hónap börtön, katonai fogdában letöltendő**
Petrovics István honvéd	Csongrád 1935 Petrovics Róza	sorkatona MN 1227 Csepel	**10 év börtön, 8 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Pintér Jenő honvéd	Budapest 1935. Vékás Terézia	sorkatona MN 1227/3 Budapest	**12 év börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Plangár János honvéd	Balkány 1935. Balogh Mária	sorkatona MN 6060 Nyírtelek	1 év börtön, **5 hónap fegyelmező zászlóaljban**
Pleizer Ferenc őrnagy	Szabadhídvég 1913. Csordás Mária	parancsnok Járási Kiegészítő Parancsnokság Gödöllő	2 év börtön, **lefokozás**, 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön 3 évre felfüggesztve**
Podobni János honvéd	Csorvás 1934. Podobni Rozália	sorkatona MN 2535* Békéscsaba	**1 év börtön, 1 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás**
Pómizs (Ponuzs) Károly szakaszvezető zászlós	Mezőkeresztes 1933. Bók Irén	sorkatona MN 6581 Esztergom	**4 év börtön, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Pongrácz János honvéd	Nagyrábé 1935. Balogh Piroska	sorkatona MN 1236 Mezőkövesd	**10 hónap börtön felfüggesztve**
Puchert János honvéd őrnagy	Komló 1934. Franck Erzsébet	golyószórós irányzó MN 6723 Esztergom	halálbüntetés, **teljes vagyonelkobzás, NET kegyelem, életfogytiglani börtön**
Puskás Lajos főhadnagy	Sarkad 1930. Hajnal Erzsébet	századparancsnok technikai helyettese MN 9236 2. RT szd. Szeged-Öthalom	**3 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Rabb Imre törzsőrmester	Budapest 1933. Nagy Józsa	térképész OLLEP harcállás-pont Budapest	2 év 4 hónap börtön, 3 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Rácz Ferenc honvéd hadnagy	Környe 1935. Dortmann Anna	irányzó MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **3 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Rácz Gyula százados alezredes	Szerep 1930. Szabó Mária	kiképzés vezető MN 7912 Kecskemét	10 év börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás,** 1/4 vagyonelkobzás, **6 év börtön, teljes vagyonelkobzás**
Radó György dr. ezredes vezérőrnagy	Debrecen 1918. Mandel Teréz	parancsnok Honvéd Központi Katonai Kórház Budapest	**15 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Raniák Kálmán hadnagy	Mogyoród 1931. Kralovics Teréz	élelmezésiszolgálat-vezető MN 2384 Csongrád	**5 hónap börtön**, 600 Ft pénzbüntetés
Rausz József hadnagy alezredes	Nyíregyháza 1934. Dolina Erzsébet	nincs adat MN 8138 Karcag	**5 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Réti János hadnagy dandártábornok	Mőzs 1934. Németh Ida	technikus MN 6978 Taszár	**8 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Révai István főhadnagy	Győr 1929. Buga Ágnes	revizor MNVK Pü. Alosztály Budapest	**2 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás**
Révfalvi Zsigmond őrnagy alezredes	Geszt 1915. Peitl Valéria	ezredparancsnok-helyettes MN 9238 Dombóvár	**4 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Rizi Gyula százados	Érsekújvár 1930. Szládek Mária	rendelkezési állományból vezényelve MN 9025 Budapest	2 év börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön, 1 év jogvesztés**
Rontó Balázs hadnagy	Szolnok 1933. Tóth Teréz	repülőgép-technikus MN 5230 Kiskunlacháza	**életfogytiglan, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Rostás József főhadnagy alezredes	Fugyivásárhely 1919. Papp Karolin	osztály-hírfőnök MN 8138 Karcag	**1 év börtön, lefokozás**
Rózsa Lajos hadnagy	Debrecen 1932. Tóth Piroska	szakaszparancsnok MN 9025 Budapest	1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **1 év börtön, 3 évre felfüggesztve**
Rózsa László honvéd	Budapest 1935. Zakubszky Erzsébet	sorkatona MN 9876 Törökbálint	**15 év börtön, 5 év jogvesztés**
Rőti Béla honvéd	Nemesrempehollós 1935. Kukorácz Anna	sorkatona MN 7093 Veszprém	2 év börtön, 2 év jogvesztés, **1 év börtön fegyelmező zászlóaljban**
Ruszkó Aurél tartalékos alhadnagy	Budapest 1919. Janeczka Aurélia	behívott tartalékos XII. kerület Budapest	**1 év 3 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Sajti Gábor tizedes	Gyula 1935. Juhász Zsuzsanna	sorkatona MN 2535* Békéscsaba	**6 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Sajti János tizedes	Sarkad 1935. Ungor Erzsébet	sorkatona MN 4228 Hódmezővásárhely	**1 év börtön 3 évre felfüggesztve, 1000 Ft pénzbírság, lefokozás**
Salétros János honvéd	Zemplénagárd 1935. Deák Márta	sorkatona MN 6060 Nyírtelek	8 hónap börtön, **5 hónap fegyelmező zászlóaljban**
Sánta János honvéd	Békés 1935. Nagy Julianna	sorkatona MN 4066 Komló	**1 év börtön, 2 év jogvesztés**
Sánta László főhadnagy alezredes	Törökszentmiklós 1930. Márkus Ilona	előadó Petőfi Akadémia Budapest	10 év börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 7 év börtön**
Sárközi Márton honvéd	Bátaszék 1935. Sárközi Katalin	sorkatona MN 5787 Devecser	**10 hónap börtön**
Schaffer Simon honvéd	Császártöltés 1934. Frisch Magdolna	sorkatona MN 2760 Baja	**10 év börtön, 5 év jogvesztés**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Scheirich Károly honvéd	Budapest 1934. Szikszai Julianna	sorkatona MN 6581 Esztergomtábor	**1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés**
Schmellhauz János honvéd	Pécs 1934. Németh Mária	lőszeres kezelő MN 6723 Esztergom	5 év börtön, 2 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön**
Schór András honvéd hadnagy	Dunaszentmiklós 1935. Buzer Katalin	irányzó MN 6723 Esztergom	13 év börtön, 6 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **3 év 6 hónap börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Sebestyén István honvéd	Bánffihunyad 1935. Petrendi Katalin	sorkatona MN 1057 Pápa	**1 év börtön, 1 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Senkár Lajos honvéd hadnagy	Tata 1935. Bencsik Ilona	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	13 év börtön, 6 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **2 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Simon István őrnagy alezredes	Mezőtúr 1916. Kovács Krisztina	hadosztály-híradó-főnök MN 1095 Pápa	**2 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Simon István százados	Budapest 1927. Tóth Vilma	kiképző tiszt HM Harckiképzési és Testnevelési Csoportfőnökség Budapest	**5 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Sipos Sándor szakaszvezető hadnagy	Pécs 1934. Németh Erzsébet	lövegrajparancsnok MN 6723 Esztergom	15 év börtön, 7 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **3 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Slezák János továbbszolgáló törzsőrmester	Dávod 1920. Kovács Teréz	„M" anyag raktáros MN 7124 Jánoshalma	8 hónap börtön, lefokozás, **2 hónap börtön, katonai fogdában letöltendő**
Solymosi János alezredes vezérőrnagy	Sajószentpéter 1919. Katona Mária	ezredparancsnok MN 8317 Piliscsaba	**6 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Sólyom Ferenc honvéd	Budapest 1935. Jeroviczki Mária	sorkatona nincs adat Budapest	**1 év 6 hónap börtön, 1 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Somogyi Jenő százados ezredes	Tapolca 1929. Szabó Katalin	parancsnok MN 1278 Jászberény	**5 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Somogyi Sándor honvéd	Jánoshida 1935. Tóth P. Mária	kezelő MN 3899 Kiskunfélegyháza	**5 év börtön, 2 év jogvesztés**
Somogyi Szabó János honvéd	Diósjenő 1932. Makrai Zsuzsanna	sorkatona MN 8116 Vác	**10 hónap börtön 3 évre felfüggesztve, 400 Ft pénzbüntetés**
Soós Antal növendék	Kaposvár 1934. Surugli Margit	sorkatona Kilián Tiszti Iskola Szolnok	halálbüntetés, teljes vagyonelkobzás, **NET kegyelem, életfogytiglani börtön**
Sopronyi Sándor honvéd	Sarkad 1933. Makus Julianna	sorkatona MN 2535* Békéscsaba	**2 év börtön, 1 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás**
Stál Ferenc honvéd	Veszprém 1935. Méhl Skolasztika	sorkatona nincs adat Győr	**1 év börtön fegyelmező zászlóaljban**
Stelcz Gyula, ifj. növendék ezredes	Nyírpazony 1935. Benedek Teréz	növendék Kilián Tiszti Iskola Szolnok	**7 hónap börtön**
Steták József főhadnagy	Budapest 1930. Marics Mária	előadó Kilián Tiszti Iskola Szolnok	1 év börtön, lefokozás, **8 hónap börtön felfüggesztve**
Stiaszny Béla szakaszvezető	Nagyvárad 1928. Veres Rozália	sorkatona MN 5316 Kiskunlacháza	**3 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **1/4 vagyonelkobzás**
Stifft Róbert főhadnagy alezredes	Budapest 1925. Imre Margit	századparancsnok MN 9001 Rétság	1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás,** 500 Ft vagyonelkobzás, **3 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Surányi János főhadnagy alezredes	Budapest 1931. Török Ilona	technikai helyettes MN 4999 Szeged	**4 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Süli János szakaszvezető	Algyő 1934. Szabó Anna	sorkatona MN 4228 Hódmezővásárhely	**1 év börtön, lefokozás**
Sütő János honvéd	Pásztó 1934. Danyi Mária	sorkatona MN 1206 Dorog	**1 év börtön.**
Szabadella József őrnagy alezredes	Hertelend 1923. Plets Anna	hadosztálytüzérfőnök MN 3519 Kiskunfélegyháza	8 év börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **6 év börtön, teljes vagyonelkobzás**
Szabó Béla főhadnagy	Hódmezővásárhely 1932. Szabó Eszter	századparancsnok MN 2384 Csongrád	1 év 8 hónap börtön, 3 év jogvesztés, **lefokozás,** 2000 Ft vagyonelkobzás, **1 év börtön**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Szabó Ferenc őrnagy	Lénárddaróc 1919. Kinosi Krisztina	előadó Egyetemi Katonai Tanszék Pécs	**1 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Szabó Gábor, ifj. őrmester hadnagy	Nyergesújfalu 1934. Jung Anna	ügykezelő titkos iroda, Járási Kiegészítő Parancsnokság Zirc	**2 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás**
Szabó Gyula tizedes hadnagy	Nagyharsány 1934. Zsámboki Erzsébet	felderítő rajparancsnok MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **3 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Szabó István honvéd őrnagy	Kispest 1935. Timár Rozália	sorkatona MN 2960 Budapest	halálbüntetés, **teljes vagyonelkobzás, életfogytiglani börtön, 10 év jogvesztés**
Szabó Jenő százados alezredes	Bród 1911. Pazár Zsuzsanna	nyilvántartó tiszt Megyei Kiegészítő Parancsnokság Békéscsaba	**6 év börtön, 4 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Szabó József őrnagy őrnagy	Rákosd 1901. Balázs Mária	parancsnok Komendáns Hivatal Győr	2 év börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás, 1 év börtön**
Szanthoffer József százados alezredes	Budapest 1926. Képes Mária	törzsütegparancsnok MN 5471 Keszthely	4 év börtön, 3 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **3 év börtön, 4 év jogvesztés, 1/3 vagyonelkobzás**
Szappanos István főhadnagy	Hódmezővásárhely 1932. Béni Julianna	tűzszakaszparancsnok MN 1434 Cegléd	10 hónap börtön **felfüggesztve, lefokozás**
Szarka Dániel őrnagy alezredes	Dévaványa 1922. Vad Erzsébet	ezredparancsnok-helyettes MN 2550 Orosháza	4 év börtön, 4 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **3 év börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Szathmári József százados őrnagy	Hajdúszoboszló 1908. Csiszár Eszter	ezredparancsnok MN 8336 Szolnok	**1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, kitüntetéseinek elvesztése, 1000 Ft vagyonelkobzás**
Szebeni Zoltán polgári alkalmazott ezredes	Debrecen 1929. Vajda Jolán	polgári alkalmazott MNVK Híradó Csoportfőnökség Budapest	**11 év börtön, 6 év jogvesztés**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Szedlák István honvéd	Oroszlány 1935. Kiss Katalin	lőszeres MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **3 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Szegvári József honvéd hadnagy	Miskolc 1935. Halász Tamara	sorkatona MN 2053 Lepsény	**15 év börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Székely Béla honvéd zászlós	Mezőtúr 1934. Kertész Eszter	sorkatona MN 1208 Miskolc	**5 év börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Szekér István honvéd	Esztergom 1935. Loboncz Ilona	sorkatona nincs adat Gyöngyös	**2 év börtön**
Szekeres Ferenc főhadnagy alezredes	Dombóvár 1929. Kovács Erzsébet	főelőadó Egyetemi Katonai Tanszék Mosonmagyaróvár	**1 év börtön, lefokozás**
Székfi Szilárd hadnagy	Recsk 1931. Zachár Malvin	nincs adat Ságvári Tiszti Iskola Budapest	15 év börtön, **10 év jogvesztés, lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **10 év börtön, 1/2 vagyonelkobzás**
Széplaki János honvéd	Sarkad 1935. Egressy Erzsébet	sorkatona MN 2535* Békéscsaba	**3 év börtön, 2 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás**
Szerencsés Gábor honvéd	Miskolc 1935. Szerencsés Jolán	sorkatona MN 3922 Miskolc	**1 év 6 hónap börtön, a végrehajtás alól az 1959. évi 12. tvr. szerint mentesül**
Szilágyi Imre főhadnagy alezredes	Öcsöd 1929. Rab Júlia	osztálytörzsfőnök és helyőrségi kommendánshivatal-vezető MN 2550 Orosháza	6 év börtön, 4 év jogvesztés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **4 év börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Szilassy Gábor őrmester	Budapest 1928. Tihatsek Hermine	nincs adat OLLEP Budapest	**3 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Szita Bálint honvéd hadnagy	Szécsény 1935. Francis Mária	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **2 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Szöllősi Sándor honvéd hadnagy	Naszály 1935. Németh Lívia	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	12 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **2 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Szternák István főhadnagy alezredes	Csanádpalota 1924. Lévai Júlia	parancsnokhelyettes Járási Kiegészítő Parancsnokság Edelény	**1 év börtön, lefokozás, függőben a 103/1958. évi közös utasítás szerint**
Sztojka Vince honvéd	Pesterzsébet 1931. Sztojka Mária	sorkatona MN 1206 Dorog	10 év börtön, 8 év jogvesztés, **teljes vagyonelkobzás, 14 év börtön, 10 év jogvesztés**
Szücs Imre őrmester	Mezőberény 1921. Szántó Zsuzsanna	nincs adat MN 8138 Karcag	3 év börtön, **3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 2 év börtön**
Szücs Lajos százados	Kisújszállás 1922. Bak Rózsa	parancsnok Városi Kiegészítő Parancsnokság Karcag	**5 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Tajti Ferenc őrmester alezredes	Ráckeresztúr 1932. Bendák Etel	sorkatona MN 2950 Dunapentele	**10 év börtön, 8 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás.**
Tamás József alhadnagy alezredes	Letenye 1928. Tizedes Anna	osztályparancsnok MN 7231 Nagykanizsa	6 év börtön, 10 év jogvesztés, **lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 3 év börtön, 3 év jogvesztés**
Tamás József őrmester hadnagy	Kunmadaras 1919. Makó Erzsébet	pénzügyi tiszthelyettes MN 8138 Karcag	1 év börtön, **lefokozás, 1 év börtön felfüggesztve**
Tankó Tibor hadnagy vezérőrnagy	Mádéfalva 1931. Kassay Irén	ütegparancsnok MN 9318 Budapest	8 hónap börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás, kitüntetéseinek elvesztése, teljes vagyonelkobzás, 5 év börtön**
Tápai István tizedes	Szatymaz 1934. Almási Erzsébet	sorkatona MN 4228 Hódmezővásárhely	**10 hónap börtön, lefokozás**
Taubert János tizedes	Somogyvámos 1932. Pfeiffer Erzsébet	sorkatona MN 7666 Nagyatád	**6 hónap börtön 3 évre felfüggesztve**
Till János hadnagy	Mecsekszabolcs 1932. Marton Ilona	századparancsnok MN 2384 Csongrád	8 hónap börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás**, 1000 Ft vagyonelkobzás, **6 hónap börtön**
Timár György főhadnagy alezredes	Gyula 1932. Harnos Erzsébet	oktató Kilián Tiszti Iskola Kiképző ezred Kunmadaras	**1 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/3 vagyonelkobzás**
Tittmann József főhadnagy ezredes	Csolnok 1930. Strechli Mária	hallgató Petőfi Akadémia Budapest	halálbüntetés, **lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 8 év börtön, 5 év jogvesztés**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Tomecskó János százados őrnagy	Sződ 1919. Csatlós Anna	századparancsnok MN 1201 Pécs	**1 év börtön 3 évre felfüggesztve, lefokozás**
Tordai Imre honvéd	Budapest 1934. Krizbai Eszter	sorkatona Vasvári Tiszti Iskola Budaörs	1 év 2 hónap börtön, **2 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás, 2 év börtön**
Torma Ferenc százados alezredes	Jászberény 1921. Rékosi Margit	parancsnok Járási Kiegészítő Parancsnokság Jászberény	**4 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Tornyos Vilmos honvéd	nincs adat 1935. Tornyos Ágnes	sorkatona MN 5129 Zalaegerszeg	**1 év börtön, 1 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Tóth Elemér főhadnagy alezredes	Zalahaláp 1929. Kapai Mária	törzstiszt HM. Műszaki Parancsnokság Budapest	**12 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Tóth Gyula hadnagy	Nyírpécs 1932. Kovács Eszter	szervezési tiszt MN 9025 Budapest	1 év börtön, 1 év jogvesztés, **lefokozás, 1 év börtön felfüggesztve**
Tóth István alezredes ezredes	Hajdúböszörmény 1921 Dobi Zsuzsanna	hadosztály-parancsnok MN 2535 Békéscsaba	**15 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Tóth István főhadnagy alezredes	Debrecen 1929. Takács Erzsébet	politikai munkás MN 9127 Debrecen	**8 év börtön, 8 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Tóth István őrnagy ezredes	Csorna 1922. Dusza Antónia	ezredparancsnok MN 8116 Vác	2 év börtön, **3 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 4 év börtön**
Tóth József ezredes vezérőrnagy	Rákospalota 1913. Ócsai Julianna	parancsnok Hunyadi Lövész Tiszti Iskola Tatabánya	5 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **1 év börtön**
Tóth József főhadnagy alezredes	Budapest 1925. Böhl Anna	kiképző tiszt MN 9001 Rétság	**1 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 300 Ft vagyonelkobzás**
Tóth József tizedes	Hövely 1935. Tamasits Anna	sorkatona MN 7071 Győr	**1 év börtön fegyelmező zászlóaljban**
Török László százados alezredes	Szeghalom 1928. Farkas Mária	behívási tiszt Megyei Kiegészítő Parancsnokság Salgótarján	**1 év börtön 3 évre felfüggesztve, lefokozás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Trescsik József őrvezető hadnagy	Kisbér 1934. Janszik Mária	sorkatona MN 9420 Budapest	**15 év börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**
Tróbert Károly százados	Úrkút 1919. Vesztergam Teréz	műszakizászlóalj-parancsnok MN 7071 Győr	4 év börtön, 3 év jogvesztés, **lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, 3 év börtön, 2 év jogvesztés**
Tuma János honvéd	Budapest 1935. Kránitzs Teréz	sorkatona MN 5438 Budapest	**2 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, 2000 Ft vagyonelkobzás**
Üveges Lajos őrnagy alezredes	Sajólád 1922. Molnár Emerencia	parancsnok MN 7314 Nagykanizsa	**4 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Vágó György főhadnagy	Budapest 1924. Weil Jolán	rendelkezési állományban HM Budapest	1 év börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás,** vagyonelkobzás, **1 év 6 hónap börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Vajtai Gyula főhadnagy alezredes	Szálka 1931. Gebauer Ilona	szervező tiszt MN 9001 Rétság	**3 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, 1500 Ft vagyonelkobzás**
Válóczy István főhadnagy dandártábornok	Rákoscsaba 1933. Papp Mária	végzett hadmérnök	15 év börtön, **10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, életfogytiglani börtön**
Váradi Gyula vezérőrnagy altábornagy	Budapest 1921. Csauder Hermina	MN páncélos és gépesített csapatok parancsnoka HM Budapest	**7 év börtön, 5 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Varényi Ottó tizedes	Budapest 1933. Sipőcz Ilona	sorkatona MN 9680 Budapest	**3 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Varga András főhadnagy alezredes	Kiscsákó 1927. Varga Mária	politikai helyettes Járási Kiegészítő Parancsnokság Keszthely	6 év börtön, 4 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **2 év 6 hónap börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Varga II. István főhadnagy alezredes	Deszk 1929. Bugyi Vera	osztályvezető Megyei Kiegészítő Parancsnokság Hódmezővásárhely	**3 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás**
Varga József főhadnagy alezredes	Tápiószentmárton 1930. Hugyik Terézia	parancsnokiszakasz-parancsnok MN 1278 Jászberény	**2 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Varga József honvéd őrnagy	Tardoskedd 1935. Zsilinszky Emma	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	halálbüntetés, **teljes vagyonelkobzás, 8 év börtön, 10 év jogvesztés**
Varga József szakaszvezető	Budapest 1933 Szabó Ilona	sorkatona nincs adat Budapest	**1 év 2 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás**
Varga Mihály tizedes	Makó 1932. Bozsogi Anna	sorkatona MN 4228 Hódmezővásárhely	**7 hónap börtön, lefokozás**
Varga Sándor hadnagy alezredes	Hajdúsámson 1929. Tokaji Julianna	csapattiszt MN 7071 Győr	5 év börtön, **5 év jogvesztés, lefokozás, 1/2 vagyonelkobzás, 4 év börtön**
Varga Tibor őrnagy vezérőrnagy	Kispest 1929. Horváth Anna	zászlóaljparancsnok MN 7274 Marcali	7 év börtön, 5 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás, **3 év börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Vasi Ferenc honvéd hadnagy	Dorog 1935. Pocker Mária	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **4 év börtön, 2 év jogvesztés, 1000 Ft vagyonelkobzás**
Vass Tibor főhadnagy alezredes	Győr 1930. Bugovics Gizella	hadtápfőnök MN 5861 Mosonmagyaróvár	3 év börtön, 2 év jogvesztés, **lefokozás, 1 év börtön**
Vasvári Vilmos tartalékos hadnagy őrnagy	Budapest 1929. Bumbera Margit	továbbképzésre behíva MN 4999 Szeged	**5 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Vaszlavszky László törzsőrmester	Kassa 1924. Solti Júlia	„M" raktár vezető MN 2384 Csongrád	**6 hónap börtön, lefokozás,** 600 Ft pénzbüntetés
Veroszta Lajos tizedes zászlós	Budapest 1933. Perger Ilona	sorkatona MN 2598 Cegléd	**7 hónap börtön, lefokozás**
Vértes József honvéd hadnagy	Gyód 1934. Plank Magdolna	lövegkezelő MN 6723 Esztergom	10 év börtön, 5 év jogvesztés, 1/2 vagyonelkobzás, **3 év börtön, 1 év jogvesztés, 500 Ft vagyonelkobzás**
Vidi József alezredes ezredes	Nagytevel 1915. Klausz Mária	tüzértörzsfőnök MN 6417 Esztergom	**15 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás, rend- és díszjelek elvesztése**
Villi Ferenc tizedes hadnagy	Belje 1934. Klemencz Katalin	rádiósraj- parancsnok MN 6723 Esztergom	13 év börtön, 6 év jogvesztés, **lefokozás,** 1/2 vagyonelkobzás **10 év börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Vörös Vida József főhadnagy alezredes	Szabás 1932. Gógh Mária	ütegparancsnok MN 9613 Dunaföldvár	életfogytiglani börtön, 10 év jogvesztés, **lefokozás, teljes vagyonelkobzás, 5 év börtön, 7 év jogvesztés**
Vrányes István törzsőrmester	Trézenfeld? 1919. Rab Rozália	tiszthelyettes Járási Kiegészítő parancsnokság Barcs	**1 év 6 hónap börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás, 2000 Ft vagyonelkobzás**
Zabos Ádám honvéd őrnagy	Hajdúszoboszló 1935. Nagy Erzsébet	sorkatona MN 2960 Budapest	halálbüntetés, teljes vagyonelkobzás, **NET kegyelem, életfogytiglani börtön, 1/2 vagyonelkobzás**
Záhonyi Brunó alezredes	Budapest 1909. Dorogi Berta	tanszékvezető Egyetemi Katonai Tanszék Miskolc	**10 hónap börtön felfüggesztve**
Zajácz Ferenc növendék	Ózd 1934. Hirtling Anna	növendék Dózsa Tiszti Iskola Tata	**7 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Zalavári József ezredes vezérőrnagy	Szeged 1920. Farkas Mária	hadtest hadműveletiosztály-vezető MN 7115 Kecskemét	**2 év börtön, 2 év jogvesztés, lefokozás,** 1/4 vagyonelkobzás, **1000 Ft vagyonelkobzás**
Zalavári Pál őrnagy ezredes	Deszk 1923. Farkas Mária	tanfolyam hallgató Zrínyi Akadémia Budapest	**4 év börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás**
Zólomy László ezredes vezérőrnagy	Selmeczbánya 1916. Litassy Erzsébet	alosztályvezető HM VK hadműveleti csoportfőnökség Budapest	**10 év börtön, 10 év jogvesztés, lefokozás, teljes vagyonelkobzás**
Zombori Sándor alezredes ezredes	Diósgyőr 1919. Arnóth Borbála	hadosztályparancsnok MN 3910 Miskolc	**1 év börtön, lefokozás**
Zóni Ferenc honvéd	Monor 1935. Solti Katalin	sorkatona MN 1434 Cegléd	**6 év börtön, 3 év jogvesztés, 1/4 vagyonelkobzás**
Zoványi József őrvezető őrnagy	Hajdúsámson 1933. Kompár Margit	sorkatona MN 2960 Budapest	halálbüntetés, **lefokozás,** teljes vagyonelkobzás, **NET kegyelem, életfogytiglani börtön, 1/2 vagyonelkobzás**
Zsák István honvéd	Jászkarajenő 1935. Balla Etelka	gépkocsivezető Helyőrség Kommendáns Hivatal Kecskemét	**8 hónap börtön**

Név, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*Büntetés*
Zsák Zoltán hadnagy alezredes	Budapest 1931. Pusztai Erzsébet	szakaszparancsnok MN 8736 Debrecen	1 év 8 hónap börtön, 3 év jogvesztés, lefokozás, 1/4 vagyonelkobzás, **1 év börtön, 1 év jogvesztés**
Zsigmond István honvéd őrnagy	Nagytétény 1934. Zöld Rozália	sorkatona MN 1206 Dorog	**életfogytiglani börtön, 10 év jogvesztés, teljes vagyonelkobzás**

Miklós Horváth

EPISODES FROM THE HISTORY OF THE HUNGARIAN PEOPLE'S ARMY, 1956

Summary

The author discusses four great topics in the study. Firstly, he introduces the direct causes of the outbreak of the armed uprising and examines the immediate antecedents of the deployment of the army. Among others he establishes that the discontent, which came to the surface with an overwhelming force in the course of the demonstrations, as well as the intense hatred for the powers that prevented radical social changes, took the army by surprise. The army, which was in the state of complete reorganisation, could only be deployed with certain restrictions, even if it was under a united, firm command.

The author analyses the situation of the military command, introduces the variety of activities of the units, evaluates the main reasons of the failure of the Soviet troops and reveals the typical reasons and consequences of the conflicts between the population and the army. He establishes that the turn of events *inter alia* was influenced by the activity of the civilian population, as well as the methods and means that they employed in order to achieve their aims and objectives. The armed forces that secured the sites often had no choice but to follow the events and to react to the activity of the crowd, as they tried to prevent the use of armed violence. That is why one should always examine the antecedents and all the possible circumstances of the inspected events.

The second great topic of the study is the reassessment that took place on 28 October, which the author claims to have been a tactical step, and its influence on the army. The activity of the Revolutionary Military Councils and the organisation of the National Guard are treated in detail. Novelties are being published in the part that follows the introduction of the consequences of the second Soviet attack. Subsequent to providing an outline of the institution and the effects of the reprisals, the author analyses the data concerning the retaliation against the personnel of the army. The data are featured in the appendix of the study. In the course of the reprisals between 1956 and 1962, military courts and the Council of the People's Tribunal of the Supreme Court sentenced 519 individuals from the personnel of the Hungarian People's Army to suspended or actual imprisonment or to death.

Miklós Horváth

CHAPITRES DE L'HISTOIRE EN 1956 DE L'ARMÉE POPULAIRE HONGROISE

Résumé

L'étude examine quatre grands domaines. Le premier présente les causes directes de l'éclatement de l'insurrection armée et les événements précédant directement l'intervention de l'armée. Elle constate notamment que l'étendue du mécontentement exprimé lors de la manifestation, ainsi que la haine démesurée contre les forces empêchant les changements sociaux radicaux ont pris l'armée au dépourvu. L'armée en pleine restructuration n'aurait pas été complètement opérationnelle même en cas de commandement ferme et cohérent.

L'étude analyse la situation du commandement militaire, présente la diversité des activités des différentes unités, évalue les raisons principales de l'échec des troupes soviétiques, explore les motifs caractéristiques et les conséquences des conflits entre la population et l'armée. Elle constate que l'évolution des événements a été, entre autres, influencée par l'activité de la population civile, ainsi que par les méthodes et les moyens qu'elle a appliqués pour atteindre ses objectifs. Souvent les forces militaires défendant les installations ne faisaient-elles que suivre les événements et c'est en réaction aux actions de la foule qu'elles tentaient d'empêcher l'utilisation de la force armée. Aussi doit-on tenir compte de tous les éléments antérieurs et de toutes les circonstances possibles lors de l'examen des faits concrets.

Deuxième grand sujet traité par l'étude: quel effet a exercé sur l'armée la réévaluation – tactique selon l'auteur – de la situation le 28 octobre. Sont développés plus en détail l'action des Conseils Militaires Révolutionnaires et la mise en place de la Garde nationale. Le plus d'éléments nouveaux se trouvent dans la partie suivant la présentation des conséquences de la deuxième attaque soviétique. Après avoir esquissé le dispositif institutionnel de la répression et les conséquences de celle-ci, l'étude analyse en détail, sur la base des données rassemblées à l'annexe, les données portant sur la répression contre le personnel de l'armée. Dans les années de la répression, de 1956 à fin 1962, les tribunaux militaires et le Conseil du Tribunal populaire du Tribunal Suprême ont condamné à mort ou à une peine de prison ferme ou avec sursis 519 membres du personnel de l'Armée populaire hongroise.

Miklós Horváth

KAPITEL AUS DER GESCHICHTE DER UNGARISCHEN VOLKSARMEE DES JAHRES 1956

Resümee

Die Studie untersucht vier große Bereiche. Der erste stellt die direkten Ursachen des Ausbruches des bewaffneten Aufstandes vor und untersucht die unmittelbaren Vorereignisse des Armeeeinsatzes. Unter anderem stellt dieser Teil der Studie fest: die im Laufe der Demonstrationen mit elementarer Kraft emporsteigende Unzufriedenheit und der unermessliche Hass gegen diejenigen Kräfte, die den grundlegenden gesellschaftlichen Veränderungen im Wege standen, trafen auch die Armee gänzlich unerwartet. Die Armee, die sich im Zustand der kompletten Umorganisierung befand, konnte auch im Falle einer einheitlichen, entschlossenen Führung nicht ohne bestimmte Einschränkungen eingesetzt werden.

Die Studie analysiert die Situation der militärischen Führung, stellt die Vielfalt der Verbandstätigkeiten vor, bewertet die wichtigsten Ursachen des Fiaskos der sowjetischen Truppen und legt die charakteristischen Gründe und Folgen der Zusammenstöße zwischen der Bevölkerung und der Armee dar. Sie stellt fest, dass der Verlauf der Ereignisse unter anderem auch von der

Aktivität der bürgerlichen Bevölkerung, von den Methoden und Mitteln beeinflusst wurde, die sie zur Erreichung ihrer Ziele einsetzten. Die bewaffneten Kräfte, die den Schutz der Objekte verrichteten, versuchten oft nur in Begleitung der Ereignisse, auf die Handlungen der Menge reagierend, die Anwendung bewaffneter Gewalt zu verhindern. Gerade deshalb kann bei der Untersuchung der einzelnen konkreten Ereignisse nicht von der Untersuchung der Vorereignisse, sämtlicher möglicher Umstände abgesehen werden.

Der von der Studie behandelte zweite große Themenkreis beschäftigt sich mit der Wirkung der am 28. Oktober erfolgten Umwertung der Situation auf die Armee, die der Meinung des Verfassers zufolge taktischer Natur war. Dieser Teil behandelt detailliert die Tätigkeit der Militärräte der Revolution und die Organisierung der Nationalgarde. Im Teil der Studie nach der Vorstellung der Folgen des zweiten sowjetischen Angriffes führt der Verfasser die meisten Neuigkeiten an. Nach dem Aufzeigen des Institutionssystems und der Folgen der Vergeltung analysiert die Arbeit – basierend auf der Datenbank, die den Anhang der Studie bildet – detailliert die Daten der Vergeltung, von der der Personalstand der Armee betroffen war. Im Laufe der Retorsion wurden zwischen 1956 und Ende 1962 aus dem Bestand der Ungarischen Volksarmee 519 Mann von den Militärgerichten, bzw. vom Volksgerichtsrat des Obersten Gerichtes zu einer bedingten oder abzubüßenden Gefängnisstrafe, bzw. zum Tode verurteilt.

Миклош Хорват

ГЛАВЫ ИЗ ИСТОРИИ ВЕНГЕРСКОЙ НАРОДНОЙ АРМИИ 1956 ГОДА

Резюме

Статью можно разделить на четыре крупных раздела. В первом анализируются непосредственные причины, приведшие к началу вооруженного восстания, показываются непосредственные предпосылки ввода в действие армии. В числе прочего автор статьи констатирует, что недовольство народа, с элемнтарной силой вырвавшееся на поверхность в ходе демонстраций, безграничная ненависть к силам, стоявшим на пути коренных общественных перемен, застигли врасплох и армию. Армия, находившаяся в состоянии полной реорганизации, даже при наличии единого решительного руководства не могла быть применена без определенных ограничний.

Автор статьи анализирует состояние военного руководства, многогранность действий воинских частей, дает оценку основных причин неудачи советских войск, вскрывает характерные причины и следствия столкновений между армией и населением. Автор приходит к выводу, что на складывание событий в числе прочего влияла и активность гражданского населения, методы и средства, применявшиеся для достижния их намерений и целей. Выполнявшие защиту объектов вооруенные силы зачастую только плелись за событиями и, реагируя на действия масс, пытались приостановить применние вооружнного насилия. Именно поэтому при исследовании отдельных конкретных событий невозможно оставить без внимания анализ предпосылок, учет всех возможных обстоятельств.

Другая большая тема, которую затрагивает автор статьи, это воздействие на армию совершившейся 28 октября – как утверждает автор – тактической переоценки. Автор дает более подробный анализ действий Революционных Военных Советов, организации Национальной Гвардии. В разделе работы, следующем после показа последствий второго советского наступления, автор дает читателю болш всего новых исследований. Дав характеристику системы учреждений подавления восстания и его последствий, автор, опираясь на базу данных, составляющую приложение к статье, подробно анализирует данные, касавшиеся личного состава армии и расправы с замешанными в восстании. В ходе расправы с 1956 до конца 1962 года военные трибуналы, и Совет Нароного Трибунала Верховного Суда вынесли всего для 519 человек приговоры относительно тюремного заключения или условные или даже смртельные приговоры.

TULIPÁN ÉVA

A MAGYAR NÉPHADSEREG 1956-OS VESZTESÉGE

Az adatbázis összeállításának főbb szempontjai

Az 1956-os forradalom és szabadságharc történetének számos fontos kérdését és apró részletét sikerült tisztázni a történészeknek a levéltári anyagok kutathatóvá válása óta eltelt 15 évben. Mégis sok még a „fehér folt," az ötven év múltán is megválaszolatlan kérdés. A forradalom és szabadságharc harci cselekményei során életüket vesztett személyek sorsa a kutatás egyik legkevésbé feldogozott területe. Fokozottan igaz ez a fegyveres erők, ezen belül a Magyar Néphadsereg halottaira, akiknek életéről és haláláról újságcikkek, könyvek jelentek meg az előző rendszerben, ám ezek nem hogy oszlatták volna, inkább tovább növelték a homályt. Nem egy katonát közülük az elmúlt rendszer „mártírnak", saját „hősi halottjának" tekintett, ám az érdeklődő olvasó az elhunytak életéről és haláláról csupán sablonos, „pártszerű", gyakran ugyanazokkal a részletekkel operáló és sokszor érezhetően hamis beszámolókat olvashatott.

A jelen kutatás a honvédség veszteségeinek minél pontosabb összegyűjtésére és feldolgozására irányult. A munkát nehezítette, hogy különösen a sorkatonákra vonatkozóan hiányosak a források, sokszor csak a haláluk helyét, idejét (esetleg okát) rögzítő anyakönyvi bejegyzések vagy honvédségi veszteséglisták szűkszavú felsorolásai maradtak fönn. Ezenkívül nem egy esetben a katonákat polgári foglalkozással vagy foglalkozás feltüntetése nélkül írták be a halotti anyakönyvekbe.[1] Nehéz megkülönböztetni a sorállományúak között a belügyminisztériumhoz sorozott katonákat,[2] akik sorsa és haláluk körülményei külön feldolgozásra váró terület.

A problémák valójában előre láthatóak voltak, tudtuk azt, hogy csak pillanatfelvételt tudunk készíteni a 2006-ban megismerhető adatok és források alapján, a kutatást nem tekintjük lezártnak. Így inkább csak az elvégzett munka első összefoglalása az, amelyet most közreadunk. Azonban már ez is meglepő újdonságokkal és fontos adalékokkal szolgál mind a katonaság, mind az ország közelmúltjának történelméhez.

Az elvégzett katonai veszteségkutatás a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Központi Irattárában található személyi anyagokon alapul. Az akták feldolgozásával összegyűjtött adatokat azután az elhunyt katonák Gellért Tibor által összeállított névsorával,[3]

[1] A KSH 1957-es összegzése is megjegyzi, hogy „az ismeretlen foglalkozásúakon belül feltehetően nagyobb a katonák és BM alkalmazottak aránya". Az október 23-i és az azt követő eseményekkel kapcsolatos sérülések és halálozások. A Központi Statisztikai Hivatal 1957. május 15-i jelentésének reprint kiadása. *Statisztikai Szemle,* 1990. 10. sz. (a továbbiakban: KSH jelentés, 1957.) 813. o.

[2] Ezzel a problémával már röviddel a forradalom után is szembesültek a Honvédelmi Minisztériumban. Egy 1957 októberében kelt jelentés szerint „kivizsgáltunk több ügyet, melyek a Határőrség, BM, illetve az ÁVH kötelékébe tartozó személyekre vonatkoztak. A kivizsgálás folyamán derült ki, hogy ezek nem a honvédség hatáskörébe tartoznak, és ügyüket érdemleges intézésre átadtuk a BM Szociális osztályára". A forrás másolatát közli *Gellért Tibor:* Adattár II. Hősök, mártírok, áldozatok. Az 1956-os események következtében meghalt katonák. Készült Dr. Horváth Miklós alezredes, a Katonai Ügyészségek által kirendelt szakértő megbízásából. Budapest, 1997. 135. o.

[3] Könyvészeti adatait lásd az előző lábjegyzetben.

Hunyadi Károlynak a fegyveres erők veszteségeiről a Kádár-rendszerben készült kiadványával,[4] a budapesti és vidéki 1956–1957-es halotti anyakönyvek bejegyzéseivel, a budapesti temetők adataival,[5] illetve a katonai veszteségek keletkezési körülményeire vonatkozó egyéb könyvészeti forrásokkal és levéltári dokumentumokkal vetettük össze.

A kutatás során összesen közel háromszáz halálesetet vizsgáltunk meg. Közülük húsz esetben a halálozás baleset vagy öngyilkosság miatt következett be.[6] 15 esetnél hiányos adatokkal rendelkezünk ugyan, de a haláleset nagy valószínűséggel a forradalom és szabadságharc harci cselekményeivel kapcsolatban történt, míg 23 esetben még ennél is kevesebb információ áll rendelkezésünkre a halál körülményeiről. 7 elhunyt személy az anyakönyvekben polgári foglalkozással vagy foglalkozás feltüntetése nélkül szerepel, de születési dátumuk, vagy más forrás alapján valószínűsíthető, hogy ők is a katonasághoz tartoztak. Miután a fenti kategóriákban a halálozás körülményeit tekintve nagy a bizonytalanság, ezért az első két csoportot külön táblázatban, míg a második kettőt a táblázatokhoz fűzött lábjegyzetben szerepeltetjük.

Az adatok elemzésénél a 229 fő táblázatba rendezett személyt, valamint a külön táblázatban szereplő 4 fő ismeretlent vesszük alapul. Ezek a halálozások ugyanis szinte bizonyosan a forradalom és szabadságharccal kapcsolatban következtek be.[7] A katonai veszteségek száma tehát ennél a 233 főnél biztosan magasabb, de információhiány miatt az alábbiakban csupán a több forrással alátámasztott esetek elemzésére szorítkozunk, mivel a tendenciák ezeken is jól lemérhetők.

A katonai veszteségadatok elemzése

Az 1956-os forradalom és szabadságharc vesztesége a Központi Statisztikai Hivatal 1957. év eleji jelentése[8] és a halotti anyakönyvek alapján nemrégiben elvégzett újabb kutatások[9] szerint egyaránt mintegy 2700 főre tehető. A veszteségadatok foglalkozások szerinti megoszlásában a két kutatás eredményei eltérnek ugyan egymástól, de a fegyveres erők és a honvédségi veszteség arányszámai tekintetében egyezés tapasztalható. Az elhunytak foglalkozás szerinti megoszlását – az újabb kutatás eredményei alapján – megjelenítő *1. ábráról (lásd a következő oldalon)* leolvasható, hogy az összes veszteség 13,9%-a szellemi foglalkozásúak, alkalmazottak kategóriájába tartozott. A halottak

[4] *Hunyadi Károly:* A munkás-paraszt hatalom védelmében. A fegyveres erők hősi halottai 1956–1957. Budapest, 1981. (a továbbiakban: *Hunyadi*)

[5] *Jenei Károly:* 1956-os budapesti panteon. Az 1956-os forradalom és szabadságharc hősi halottai és áldozatai a főváros temetőiben 1956–57. 1956 Alapítvány, Budapest, 1993.

[6] Négy fő halálát ugyan baleset okozta, de a helyszín közelében egy szovjet páncélos tartózkodott. Nem találtunk ugyanakkor egyértelmű bizonyítékot arra, hogy a balesetet a helyszínen tartózkodó páncélos idézte elő, így ezeket a személyeket ebben a kategóriában szerepeltetjük.

[7] Horváth Miklós korábbi kutatásai szerint a balesetekkel, öngyilkosságokkal együtt vett teljes katonai veszteség 279 fő. Vö. *Horváth Miklós:* 1956 hadikrónikája. Budapest, 2003. (a továbbiakban: *Horváth:* Hadikrónika.) 441. o.

[8] Könyvészeti adatait lásd a 180. számú lábjegyzetben.

[9] Az országos veszteségek részletes elemzését lásd *Tulipán Éva:* Az 1956-os forradalom és szabadságharc során elszenvedett veszteségek vizsgálata In: *Horváth Miklós–Tulipán Éva:* In memoriam 1956. Budapest, 2006. (a továbbiakban: In memoriam) 55–71. o.

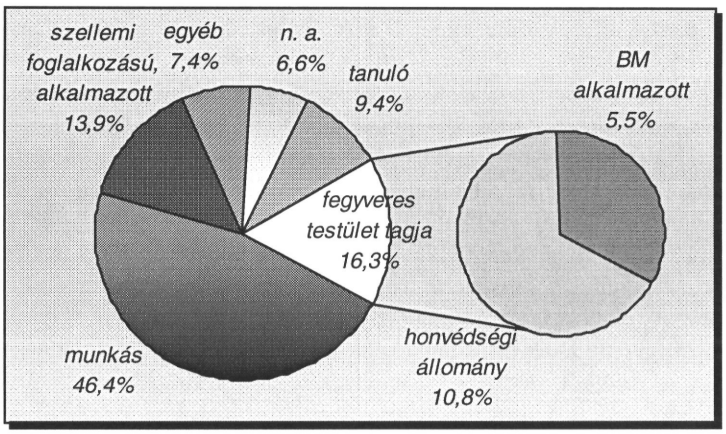

1. ábra. Az országos veszteség foglalkozások szerinti megoszlása

7,4%-a volt földműves, nyugdíjas és számos más, viszonylag alacsonyan reprezentált foglalkozást gyakorló személy, míg 6,6%-uk foglalkozását nem ismerjük. Az áldozatok csaknem felét (46,4%) munkások teszik ki. A második legnagyobb arány a fegyveres testületek tagjaié: 16,3%, amely alig valamivel haladja meg a KSH-jelentésben szereplő 15,9%-ot.

A két kutatás megegyező adatai szerint a fegyveres testületek veszteségén belül a honvédségi állomány – BM dolgozók megoszlása ⅔–⅓- os arányt mutat.

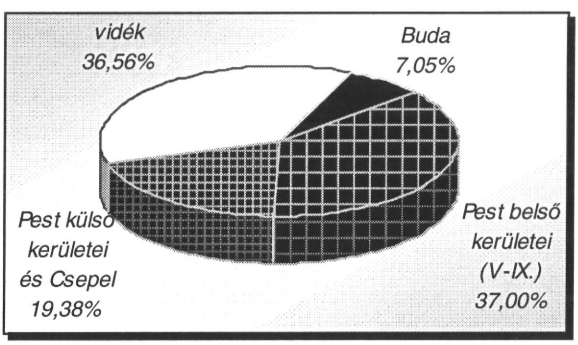

2. ábra. A halálozások területi megoszlása

A forradalom és szabadságharc során a honvédség állományában bekövetkezett halálozásokat időben és térben egyaránt nagy szórást jellemzi. A halálozások területi megoszlását ábrázoló diagramról *(2. ábra)* jól látszik, hogy 63,4%-uk Budapesten, túlnyomó többségben a pesti oldalon következett be. A katonai halálozási ráta Pest külső kerületeiben és Budán nagyjából az országos arányokhoz hasonló képet mutat, Pest belső kerületeiben kissé elmarad az országosan közel 46%-os részesedéstől. Vidéken a halálesetek fennmaradó 36,6%-a történt, ami viszont több mint 10%-kal meghaladja az országos

veszteség civilekkel együtt számított vonatkozó értékét (25,7%). A budapesti és vidéki halálozások nagyságrendi különbségéből következik ugyanakkor, hogy a fővárosi adatok jobban befolyásolják az országos tendenciákat is.

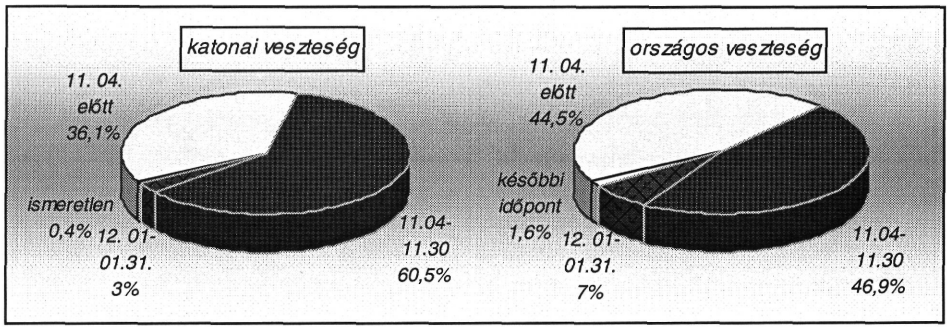

3. ábra. Halálozási arányok a forradalom és szabadságharc különböző szakaszaiban

A halálesetek 97%-a október és november hónapokban történt. Ha a kétféle adatsort (összes veszteség-katonai veszteség) a forradalom és szabadságharc időszakaszaira vetítjük *(3. ábra)* láthatjuk, hogy a katonai veszteségnek az országos veszteségnél jóval kisebb hányada esik a november 4-ét megelőző időszakra. Az elesettek majd 2/3-a pedig egy hónap leforgása alatt, novemberben veszítette életét. A honvédségi állományt ugyanakkor nem érintették a civil lakosság köréből nem kevés áldozatot követelő decemberi sortüzek, ebben a hónapban összesen 5 fő, januárban még ennél is kevesebb, 2 fő veszítette életét. A legtöbb harci cselekmény országosan a forradalom kirobbanásától november közepéig tartó időszakra esik. Ezen az időintervallumon belül – amint azt a *4. ábra* szemlélteti – mind a katonai, mind pedig az országos összveszteséget tekintve két nagyobb csúcspont található. A két görbe legmagasabb értékét egyaránt november 4-énél

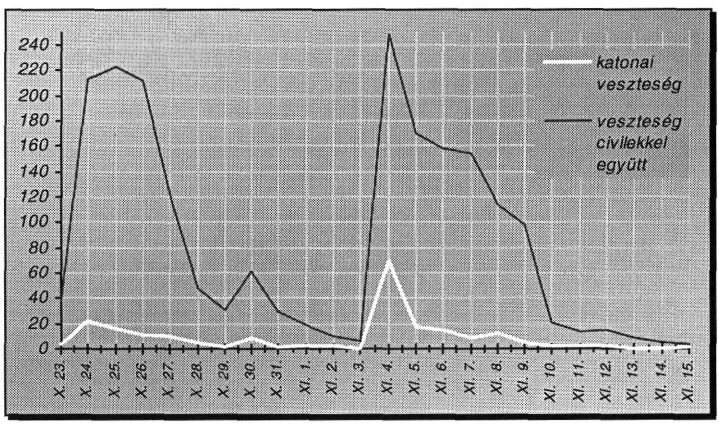

4. ábra. A katonai és országos halálozások trendjének összehasonlítása (október 23 – november 15.)

veszi fel, az első tetőpont tekintetében ugyanakkor egy nap különbséget tapasztalunk: míg a teljes lakosság októberben a legnagyobb veszteséget 25-én szenvedte el, addig a honvédség állományából 24-én estek el többen. A két csúcspont között az országos veszteség esetében azonban jóval kisebb az eltérés, mint a katonai halálozások tekintetében, ahol a novemberi csúcsérték majd 50 fővel magasabb az októberinél, az összes katonai veszteségnek pedig 30%-a ezen az egyetlen napon, november 4-én következett be. A második szovjet támadás kezdetének napján a teljes lakosság veszteségének több mint ¼-ét a katonaság körében elszenvedett veszteség tette ki.

Az említett két csúcsérték kivételével a katonai veszteség grafikonja egyetlen napon sem éri el a 20 főt. A 15 főt csak a tetőpontok utáni két napon, október 25-én és november 5-én éri el a veszteség, majd október 26-27-én meghaladja kissé, ám november 6. és 8. kivételével végig 10 fő alatt marad. A két intervenció közötti időszakban egyetlen esemény, október 30-án a Köztársaság téri pártbizottság ostroma okozott enyhe emelkedést, amikor a pártház védői közül három katonatiszt, illetve a téren és annak szűk körzetében, nagy valószínűséggel szintén az ostrom eseményeivel összefüggésben további három katonai személy veszítette életét.

	X. 23.	X. 24.	X. 25.	X. 26.	X. 27.	X. 28.	X. 30.	XI. 4.	XI. 5.	XI. 6.	XI. 7.	XI. 8.	XI. 9.
Budapest	4	22	14	9	6	4	9	20	12	14	7	10	5
Debrecen								4					
Gyál határában								3					
Kecskemét								3					
Székesfehérvár								8					
Tamási								4					
Veszprém								16					
Záhony								5					

5. ábra. Egy helyszínen és egy napon történt legtöbb halálozás

Ha a halálesetek bekövetkeztének tér-idő dimenzióit összevetjük, kirajzolódnak azok a helyszínek, ahol a Magyar Néphadsereg egy adott időpontban a legnagyobb veszteséget szenvedte el. Az *5. ábrán* látható, hogy míg az október 24-i 22 haláleset mindegyike Budapesten következett be, addig a november 4-i magas számot az ország különböző pontjain elszenvedett veszteségek együttesen eredményezik.

Közülük Budapest mellett Veszprém és (kisebb mértékben) Székesfehérvár is kiugróan magas veszteséget szenvedett el. A november 4-én több helyszínen bekövetkező halálozások mellett, Budapest esetében az ábrán éppen ellenkező jelenség figyelhető meg: a fővárosban októberben (23–28-ig és 30-án) és novemberben (4-9-ig) is több napon marad tartósan az átlag fölött a veszteség, ez eredményezi végül a budapesti halálozások – már említett – magas arányát az összes katonai veszteségen belül.

Az összes veszteség majd 40%-át két nap, október 24. és november 4. halálozási értékei adják. Az állomány teljes veszteségének 30%-a pedig egyetlen napon, november 4-én történt. Ezek az arányszámok jóval magasabbak, mint az országos veszteségen belül erre a két, illetve egy napra jutó halálozási arány: az országos veszteségnek mindössze

20%-a történt ezen a két napon, a november 4-i halálozások pedig az egész ország területén elszenvedett veszteség csupán 10,74%-át adják. Érdemes azt is megvizsgálni, milyen tényezők okozzák e két napon a honvédség soraiban tapasztalt kiugróan magas halálozás értékeit.

	fő	%
Októberi halálesetek összesen	79	100%
Ebből 10. 24-én történt	22	27,85%
10. 24-i halálesetekből Budapesten történt	22	100%
10. 24-i halálesetekből a Rádiónál történt	11	50%
Novemberi halálesetek összesen	146	100%
Ebből 11. 04-én történt	70	47,95%
11. 04-i halálesetekből Budapesten történt	20	28,57%
11. 04-i halálesetekből szovjetek által okozott	64	91,43%
Összes haláleset közül 10. 24-én és 11. 04-én történt	92	39,48%
Összes haláleset közül 11. 04-én történt	70	30,04%

6. ábra. A legmagasabb napi halálozási értékek és azok okai

A *6. ábráról* leolvasható, hogy a két legmagasabb katonai veszteséget mutató nap között lényeges eltérések adódnak. Az októberi halálesetek 28%-a történt október 24-én, míg a novemberiek majd fele (48%) egyetlen napon, november 4-én következett be. Az október 24-i halálozások mindegyike Budapesten, 50%-uk a Rádió épületénél és a környező utcákban történt, a halálesetek másik fele a fővárosban különböző helyeken és okból következett be. Ezzel szemben a november 4-i halálozásoknak csak 29%-a történt a fővárosban, 71%-uk pedig az ország 13 másik településén. Helyszínek tekintetében tehát az októberi csúcspontnál jóval nagyobb eltérés tapasztalható, a halálesetek kiváltó oka szempontjából viszont meglepően egységes a kép: a november 4-én elhunyt összesen 70 katona közül 64 fő (91,43%) életét szovjet fegyverek oltották ki.

A kutatás során, elsősorban a honvédségi személyi anyagok alapján, az esetek valamivel több mint ¾-énél (77%) sikerült a halálozás kiváltó okát – viszonylag nagy biztonsággal – megállapítani. A halálesetek 15%-ánál azonban a sebesülés körülményeiről semmiféle információval nem rendelkezünk, a honvédségi veszteség további 8%-ánál pedig a rendelkezésre álló források alapján nem sikerült megnyugtatóan tisztázni a halál bekövetkeztének körülményeit.

A további elemzésnél azokat az eseteket vesszük figyelembe (ezeket a *7. ábra* szemlélteti), amelyeknél rendelkezünk a veszteségek keletkezésének körülményeire vonatkozó információval. Ezek alapján a haláleseteket alapvetően két nagyobb kategóriába sorolhatjuk: tűzharcban (amikor mindkét fél használja a fegyverét), illetve nem tűzharcban bekövetkezett halálesetekre. Ez utóbbi feltételezi, hogy a halálesetet egyoldalú fegyverhasználat idézte elő, amellyel szemben az elszenvedő fél, azaz az elhunyt nem tanúsított fegyveres ellenállást. A kutatás előrehaladtával – számunkra is meglepő módon –, egyre inkább az a kép rajzolódott ki, hogy legalább annyi katona vesztette életét úgy, hogy nem használta fegyverét, mint ahány tűzharcban esett el. Végeredményül azt kaptuk, hogy a honvédségi veszteségek mintegy 47%-át idézte elő fegyveres küzdelemben szerzett sebesülés, míg azok 53%-át tűzharcba nem bocsátkozó katonák halálozása teszi ki.

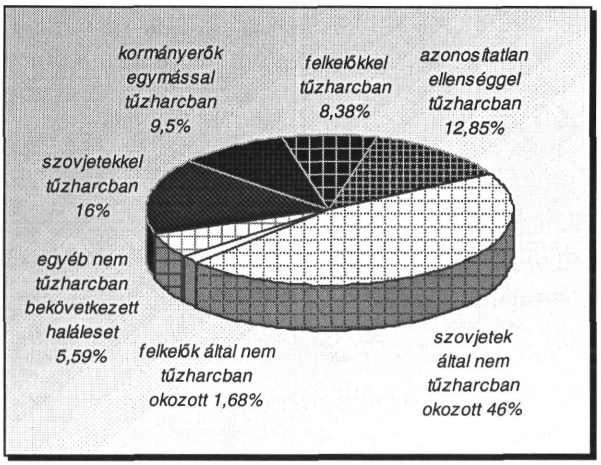

7. ábra. A halálesetek oka

A tűzharcban elhunytaknak azonban csak valamivel több, mint $^{1}/_{6}$-át (és az összes veszteség 8%-át) adják a felkelőkkel szemben vívott küzdelem áldozatai. Ennél jóval nagyobb arányban részesednek az összveszteségből azok, akik szovjetekkel szemben, vagy szervezetlenség következtében kormányerők között kialakult fegyveres összecsapások során veszítették életüket. Az elhunytak majdnem 13%-ánál csupán annyit sikerült különböző források összevetéséből megállapítani, hogy haláluk tűzharcban következett be. Ebbe a kategóriába soroltuk a Rádió épületében és annak környékén október 23-ról 24-ére virradó éjszaka elhunytakat is, ahol nem lehetett a sebesülés okát minden kétséget kizáróan tisztázni. Tudomásunk van ugyanakkor a különböző kormányerők egymás elleni fellépéséről: a tömeghez szólni kívánó Kovács László őrnagyot egy belső karhatalmista lőtte le a Rádió ablakából. Tudjuk azt is, hogy több alegység, például a Solymosi János alezredes által vezetett piliscsabaiak – a Rádió védőinek agresszív fellépése következtében – a felkelők oldalán kapcsolódtak be az épület ostromába[10]. Az egyes esetek, illetve személyes sorsok a mai napig tisztázásra várnak. Annyit azonban megállapíthatunk, hogy a katonai veszteség szóban forgó 12,85%-ának is jelentős, ám jelenleg számszerűen nem meghatározható hányada szinte biztosan nem a felkelők elleni harcban, hanem nagy valószínűséggel a kormányerők egymással vívott küzdelmében keletkezett. Amennyiben ez a feltevés bebizonyosodik és a halálozások körülményei tisztázódnak, úgy ez az arányszám akár 4%-kal is alacsonyabb, a szervezetlenség következtében történő halálozásoké pedig ugyanennyivel magasabb lehet.

Az áldozatok 16%-a a szovjet csapatokkal vívott tűzharcban veszítette életét (ennek nem egész 1%-a történt szervezetlenség miatt). Jóval magasabb azonban az egyoldalú szovjet támadás következtében elesettek száma, amely a katonai veszteség 46%-ára rúg. Így a szovjetektől (tűzharcban vagy egyéb körülmények között) kapott sérülés következtében elhunyt katonák aránya összesen eléri a 62%-ot.

[10] Az ostrom részletes leírását lásd *Horváth:* Hadikrónika. 64–67. o.

A felkelők utcai támadása során a katonai veszteség mindössze 1,68%-keletkezett, míg egyéb, nem tűzharcban szerzett sebesülés (sortűz, repülőszerencsétlenség, karhatalmi razzia stb.) következtében további 6% veszítette életét.

Szovjetek által okozott haláleset összesen		111	100%
ebből	hősi halott	21	18,92%
	szolgálati halott	30	27,03%
	a kettő együtt	51	45,95%
katonai veszteségen belül hősi halott		84	36,05%
ebből	szovjetek által okozott	21	25%
	Rádiónál	16	19,05%
katonai veszteségen belül szolgálati halott		39	16,74%
ebből	szovjetek által okozott	30	76,92%

8. ábra. A halálozások okainak és minősítéseinek összevetése

Ha a szovjet csapatok által okozott veszteségeket és a halálesetek későbbi minősítéseit összevetjük, meglepő eredményeket kapunk (*8. ábra*). A szovjetek ellen tűzharcban meghalt vagy az egyoldalú szovjet támadás során lelőtt magyar katonák közel 19%-át hősi halottá, 27%-át pedig szolgálati halottá minősítették a Kádár-rendszerben, összesen tehát a szovjetek által okozott halálozások nem sokkal kevesebb, mint fele (46%-a) lett minősített haláleset. Ha megfordítjuk az összehasonlítást, azt kapjuk, hogy az összesen 84 hősi halottá minősített katona 25%-a szovjet fegyverek által, 19%-a pedig a Rádiónál halt meg. A szolgálati halottá minősítettek között még sokkal magasabb a szovjet csapatok áldozatainak aránya: a 39 honvédségi személyből 30 (77%) ilyen módon lelte halálát.

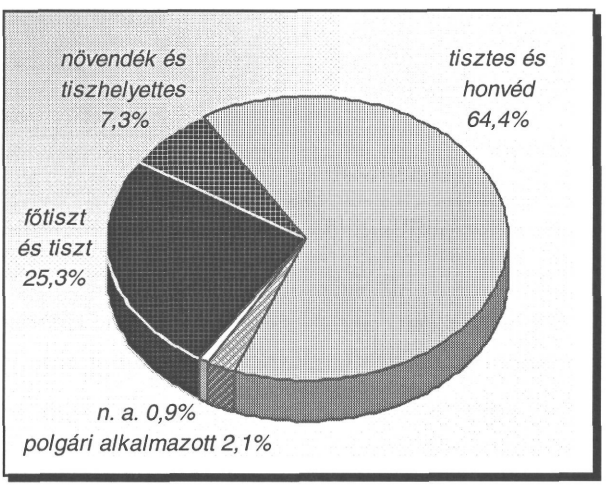

9. ábra. A katonai veszteség rendfokozatok szerinti megoszlása

A halálesetek rendfokozatok szerinti vizsgálatakor – amelyet a *9. ábra* szemléltet – azt tapasztaljuk, hogy azok majd ⅔-át tisztesek és honvédek, közel ⅓-át pedig főtisztek, tisztek, tisztiiskolás növendékek és tiszthelyettesek körében bekövetkezett halálesetek

teszik ki. A főtiszti és tiszti veszteség 44%-a, a sorállomány halálozásának 40%-a a legtöbb honvédségi halálozást követelő két napon, október 24-én és november 4-én történt. Ezenkívül a honvédek és tisztesek soraiban a halálesetek száma október 25-én és november 5–6-án, valamint 8-án is eléri vagy meghaladja a 10 főt. A honvédségi polgári alkalmazottak közül összesen 5 fő (a katonai veszteség 2,1%-a) veszítette életét a forradalom és szabadságharc során, ezen belül található a katonai veszteség 2 női áldozata (a női halálozások így az összes honvédségi haláleset 0,86%-át jelentik).

Természetes, hogy a katonai veszteségek rendfokozatok és korosztályok szerinti megoszlása (*10. ábra*) igen szoros összefüggéseket mutat. Ennek hátterében elsősorban a sorozott állomány korosztályhoz kötött behívásának gyakorlata áll. A tisztiiskolás növendékek mindegyike és a tiszthelyettesek jó része a honvédekkel és tisztesekkel egy korosztályba esnek, míg a polgári alkalmazottak, a tisztekhez hasonlóan, kevés kivételtől eltekintve a 25 évtől kezdődő kategóriákban vannak jelen. Miután azonban a tisztek és a polgári alkalmazottak között is volt néhány fiatal, a 25 év alatti korosztály részesedése az összes veszteségből meghaladja a honvédektől tiszti iskolásokig terjedő rendfokozatok együttes arányát, és végeredményben az összes katonai veszteség közel ¾-ét (74%) teszi ki. A 24 év felettiek együttes aránya 26,18%, ennek körülbelül 60%-át a 30 év alatti korosztály, 30%-át a 40 év alattiak adják.

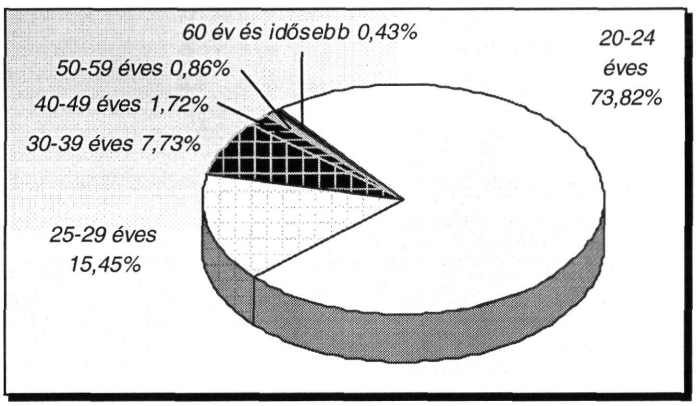

10. ábra. A katonai veszteségek korcsoportok szerinti megoszlása

Az ábráról is jól leolvasható tendenciát figyelhetünk tehát meg: ahogyan korban felfelé haladunk, úgy csökken a korosztályok részesedése a katonai veszteségből.

Ezek az arányok merőben különböznek a civilekkel együtt vett országos veszteség százalékos megoszlásától, amelynek csupán 23,46%-át tette ki a 20–24 éves korosztály, és 56,17% volt a 24 év felettiek együttes aránya. Az országos halálestek jelentős hányadát, 20,37%-át pedig a – katonai veszteségen belül jelen nem lévő – 20 év alatti korosztály soraiban bekövetkezett veszteségek adták. Nem véletlen tehát, hogy a 20–24 éves korosztályban mért országos halálozás közel 32%-át a Magyar Néphadsereg állományán

belül elszenvedett veszteség teszi ki.[11] Ez az arány a 25–39 év közötti korosztályok esetében nem éri el a 10%-ot, az idősebbek között pedig csupán 1% körül mozog.

A halálozások száma és tendenciája mellett az újonnan elvégzett kutatás fontos adalékokkal szolgál azok körülményeit illetően is. A felkelők támadásait és az általuk okozott, illetve ellenük folytatott tűzharcban keletkezett halálozásokat már az 1990-et megelőzően napvilágot látott összefoglalók is elemezték, a kutatás ezen a téren nem hozott felszínre új részleteket, ezért ezekre itt nem térünk ki. A tendenciák elemzésénél viszont láthattuk, hogy a katonai halálozások nagy részét nem ez, hanem a kormányerők szervezetlenség miatt bekövetkezett egymás elleni fellépése, valamint a szovjet csapatok támadása okozta. Az alábbiakban ezekből – a jórészt csupán 1990 óta megismerhető – személyes történetekből szeretnénk néhányat felvillantani és a halálesetek bekövetkezésének okát az elesés oka és helyszíne alapján sorra venni.

A kormányerők egymás elleni fellépése során bekövetkezett halálesetek

A kormányerők (és szovjet csapatok) tévedésből egymás ellen elkövetett akciója tudomásunk szerint csak Nyíregyházán, Zalaegerszegen és Budapesten fordult elő.

Nyíregyházán az átvonuló szovjet csapatokkal vívott tűzharcban sebesült meg Csályi Ferenc főhadnagy.

Zalaegerszegen a megyei pártbizottság épületének védelmét biztosító katonák közül néhányan, köztük Telenkó János, az összegyűlt tömeg oszlatása céljából kimentek az épület elé. Figyelmeztető lövéssel próbálták a tüntetőket távozásra bírni, mire a pártbizottság ablakából célzott sortüzet adtak le a tömegre, amelynek következtében az épület előtt tartózkodó Telenkó tizedes halálos sebesülést szenvedett.[12]

A Rádió budapesti székházának ostrománál történt haláleseteket már elemeztük.

Budapest egy másik pontján, a mai Deák téren szenvedett halálos sérülést Rácz Lajos honvéd, aki október 25-én egy olyan alegységben volt, amely az „Engels téri MÁVAUT végállomás" elfoglalását kapta feladatul. A halálának körülményeit kivizsgáló bizottsági jegyzőkönyv szerint a végállomás épületében és a tér több pontján felkelőcsoportok tartózkodtak, ezektől kellett volna megtisztítaniuk a BM Budapesti Főosztály környékét, mialatt – ezt más forrásból tudjuk[13] – a Főosztály ablakaiból rendőrök lőtték a teret. Tovább bonyolította a helyzetet, hogy – mint a fenti jegyzőkönyvből értesülünk – „a Magyar Ifjúság út sarkán szovjet gépkocsizó csapatok voltak, és azok is tüzeltek az ellenforradalmárokra, meglehetős nehéz körülmények közül". Így jutott el a 7 fős alegység tagjaként Rácz Lajos is a végállomás épületéhez, ahol a csoport „oszlopok mögé rejtőzött, mert akkor már 3 oldalról kaptunk tüzet, nem voltunk kellően biztosítva". A szemtanú beszámolója szerint Rácz Lajos ebben a szervezetlen lövöldözésben sérült meg. A bonyolult helyzetet, a szovjet tankok és magyar rendőrök jelenlétét a haláleset körülmé-

[11] A 2006-os kutatási eredményektől függetlenül a 1957-es KSH jelentés is pontosan 32%-ra teszi a katonák arányát a 20–24 éves korosztály veszteségein belül. KSH jelentés, 1957. 805. o.

[12] *Horváth:* Hadikrónika. 155. o.

[13] Uo. 171. o.

nyeit leíró későbbi beszámolók egyáltalán nem említik, csupán arról számolnak be, hogy „az Engels téren a MÁVAUT végállomásnál tűzharcot folytattak az ellenforradalmárok ellen", amelyben Rácz honvéd halálosan megsebesült.

A mai Budakeszi úton több alkalommal előfordult, hogy kormányerők különböző alakulatai egymásra lőttek. Október 26-án az akadémia útellenőrző részlegére egy civil ruhás államvédelmi beosztottakat szállító tehergépkocsiról nyitottak tüzet a Petőfi Akadémiánál.[14] Egy nappal később határőrök – miután az jelzésre nem állt meg – rálőttek egy katonákat szállító tehergépkocsira, az utasok közül három fő[15] a helyszínen vagy később a kórházban meghalt.

Az Akadémia utcában az október 25-i Kossuth téri események után nem egészen egy órával, az MDP Központi Vezetősége épületénél alakult ki tűzharc rendőrök, határőrök és katonák között, mert a védők az épület megerősítésére érkező határőröket felkelőknek nézték. A lövöldözésben a 64. hadihajós dandár két matróza halálos sebesülést szenvedett.16

A Kerepesi út és Fehér út sarkán államvédelmiek (teher)gépkocsiról tüzet nyitottak az utcai járókelőkre. A beosztási helye felé tartó Bocsárdi Oszkár honvédet is találat érte, aki később a kórházban életét vesztette.

Egyoldalú szovjet fegyverhasználat katonák ellen vidéken

A vidéki laktanyákat már november 3-án elkezdték körülzárni a szovjet csapatok, november 4-én pedig nagyobb részükre úgy nyitottak – figyelmeztetés nélkül – tüzet, hogy azok megadták magukat, és nem fogtak fegyvert ellenük.[17] Az alábbiakban azokat helyszíneket vesszük sorra, ahol egyoldalú szovjet fegyverhasználat okozta egy vagy több katona halálát.

A Gyulafirátót mellett lelőtt Bogár János honvéd esetét katonatársa elmondása alapján ismerjük, aki annak szemtanúja volt, és arról az elhunyt szüleinek is beszámolt. Érdekes megfigyelni, hogyan változik a később hősi halottá minősített honvéd halálának leírása forrásról forrásra, beszámolóról beszámolóra. A személyi anyagban található, fenti szemtanú által tett tanúvallomás szerint november első napjaiban az oroszlányi bányász zászlóaljból többen hazafelé indultak. Tehergépkocsival Zirc felé tartottak, amikor Gyulafirátót határárban szovjet katonák állították meg és igazoltatni kezdték őket. „Igazoltatás közben Bogár János elővette az igazolványát, belenyúlt a zsebébe, és feltartotta a kezét. Erre egy szovjet tisztes lökött egyet rajta, és szív körüli lövést adott rája, amibe mindjárt nem halt bele, erre Bogár szólt a szovjetnek, hogy ne lője agyon. [...] utána [a szovjet katona] megfogta a vállát és meglökte, hogy menjen le a kocsiról. Amikor a lépcsőn ment lefele, kupán lőtte. Bogár János erre elesett és azonnal meghalt."

Egy másik tanúvallomásban ugyanez a történet lényegesen tompítva jelenik meg, szovjet katona helyett pedig először egy „szovjet katona ruhába öltözött katona" kezdi el

[14] Uo. 190. o.

[15] Jilek Pál hadnagy, Takátsy György hadnagy és Kara Károly honvéd.

[16] In memoriam. Sajtó alatt.

[17] *Horváth:* Hadikrónika. 435. o.

motozni a honvédeket, majd „szovjet katonaruhába öltözött személy" adja le Bogár Jánosra a halálos lövést. A Somogy megyei kiegészítő parancsnokságnak a halálesetet összefoglaló feljegyzése pedig hivatkozik a gyulafirátóti községi tanácsra, amelynek „értesítése alapján az egyenruhás személyek az ellenforradalmi csoportnak voltak tagjai, és a szovjet csapatok elleni hisztéria fokozása érdekében öltöztek szovjet katonaruhába".

A későbbi összefoglalókban és Hunyadi Károlynak a fegyveres erők hősi halottait a Kádár-rendszer szempontjából számba vevő könyvében a történet már – 1990 előtti – végleges formájában szerepel: „Bogár János több társával együtt egy vállalati gépkocsin hazafelé tartott. Gyulafirátót közelébe értek, amikor fegyveres ellenforradalmárok megállították a gépkocsit, és a fegyvertelen katonákat leparancsolták a gépkocsiról. Igazoltatni kezdték őket, és eközben az egyik ellenforradalmár Bogár Jánost agyonlőtte."[18]

Gyulafirátóton ugyanezen a napon a szovjetek egy másik honvédet is kivégeztek, akit ismeretlenként jegyeztek be a község halotti anyakönyvébe. Ludmann Sándor nevét Mészáros Gyula helytörténész kutatásaiból ismerjük.[19]

A békéscsabai Kovács Zoltán őrnagy halálesetének leírása is változott az idő előrehaladtával. Az elhunyt felettesének 1957 nyarán jegyzőkönyvezett elmondása szerint az őrnagy november 4-én hajnalban szolgálati helyére, a Békés megyei kiegészítő parancsnokságra sietett, de „amikor a kiegészítő parancsnokság kapujába ért, a harcoló szovjet csapatok részéről egy géppuska sorozat érte". Későbbi összefoglalásokban elmarad a szovjet csapatok szerepére utaló félmondat, a „letisztult" történet pedig már úgy szól, hogy „útközben megtámadták, tűzharcba keveredett az ellenforradalmárokkal, s a túlerővel szemben alulmaradt".[20]

Kecskeméten november 4-én a benyomuló szovjet csapatok több katonát és civilt lelőttek vagy megsebesítettek. Feltehetően az őket kalauzoló államvédelmi beosztott tévedése folytán a szovjetek kíméletlenül támadták a bács-kiskun megyei kiegészítő parancsnokság épületét, ahol lelőtték Szőllősi Károly főhadnagyot.[21]

Korom István hadnagyra szintén Kecskeméten, az SZTK épülete mellett[22] nyitott tüzet egy szovjet katona. A személyi anyagában található egyik beszámoló szerint a katonatiszt „megsebesülve mellén és tüdején futni próbált, de elesett. Megmotozták, s mivel szolgálati fegyverét nála megtalálták, ennek következtében agyonlőtték". A beszámoló úgy magyarázza a halálesetet, hogy Korom hadnagy „feltételezhetően félreértés áldozata lett, mivel nagy a valószínűsége, hogy olyan valaki helyett lőtték agyon, aki körözés, illetve szökés alatt állt, és [...] nagyon hasonlított hozzá".

Gyál határárban szovjet katonák igazoltatás során lelőtték a 12. gépesített lövészezred Budapestről gyalogosan Kecskemét felé tartó három vagy négy katonáját.

---

[18] *Hunyadi* 38. o.

[19] *Mészáros Gyula:* Forradalom és szabadságharc Veszprémben, 1956. Tények, dokumentumok, visszaemlékezések. Veszprém, 2001. 393. o.

[20] *Hunyadi* 137. o.

[21] HL 56-os gyűjtemény, 2. ő. e. 447. o.

[22] *Orgoványi István–Tóth Ágnes:* Bács-Kiskun megye. In: A vidék forradalma, 1956. I. k. (Szerk. *Szakolczai Attila* és *Á. Varga László.*) 1956-os Intézet – Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 2003. (a továbbiakban: A vidék forradalma I.) 60. o.

Záhonyban öt katona halt meg a laktanya elleni szovjet támadásban, szintén november 4-én. Torjai Gyula főhadnagy ügyeletes hadműveleti tiszti szolgálatban volt, amikor „november 4-én 11.00 órakor a szovjet csapatok tisztogató hadművelete során a laktanya ellen indított támadás folytán oly súlyos szilánksérülést kapott, hogy halála azonnal bekövetkezett". A halálesetet kivizsgáló bizottság jegyzőkönyvében az is olvasható, hogy az elhunyt „mint szolgálatban lévő ügyletes tiszt halálának bekövetkezéséről egyáltalán nem tehet, és ő személyesen erre okot nem adott".[23]

Tamásiban a laktanya elé érkező két szovjet tank szétlőtte az őrbódét, majd a laktanya udvarára lőtt be géppuskával. A támadásban 4-5 fő életét vesztette.[24]

Dunaföldváron a 35. légvédelmi tüzérezred technikai állomásán szolgáló katonák hajnalban tankok dübörgésére ébredtek, majd a szovjet páncélosok és a tüzérség lőni kezdte a laktanyát, ahova két harckocsi be is tört. A támadásban megsebesült Vetési Imre honvéd, aki a dunapentelei kórházban belehalt sérüléseibe.[25]

Táborfalván november 4-én hajnalban négy harckocsi tört be a laktanyába, összetiporva kilenc löveget és ugyanannyi gépkocsit, tüzet nyitva a laktanya épületeire, amelynek következtében 1 katona életét vesztette.[26]

Debrecenben 5 katona halt meg a Kossuth laktanya elleni szovjet támadás következtében.[27]

Sárbogárdon a szovjet csapatok 3 óra 30 perckor géppuskasorozatot adtak le a gimnáziumra, és az állomás épületére. Utóbbi helyen négy fő meghalt, hárman megsebesültek. Este egy szovjet katona a postánál tüzet nyitott a 2. Gépkocsivezető Iskola járőrére, melynek következtében két katona meghalt, egy tiszt megsebesült.[28]

Székesfehérváron a sóstói repülőtér elfoglalásakor egy lefegyverzett, feltartott kézzel álló katonát, a Vadásztöltény Gyárnál pedig egy sebesült és egy magát megadó katonát lőttek le a szovjetek.[29]

Szolnokon a szovjet csapatok támadása következtében 2 honvéd halt meg.[30]

Veszprémben és Pécsett védekeztek a leghatározottabban a nemzetőrök – soraikban katonák is – a szovjet támadás ellen. A veszprémi lokátorállomásnál és a Jutasi úti laktanyában azonban nem tanúsítottak ellenállást az alakulatok. A szovjetek egyik helyszínen mentőautót lőttek szét, a másikon pedig hagyták elvérezni a sérülteket. Veszprémben a támadás következtében összesen 16 katona vesztette életét.[31]

---

[23] HL 56-os gyűjtemény, 4. ő. e. 413–414. o.

[24] *Orgoványi István:* Tolna megye In: A vidék forradalma, 1956. II. k. (Szerk. *Szakolczai Attila.*) 1956-os Intézet – Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 2006. (a továbbiakban: A vidék forradalma II.) 387. o.

[25] HL 56-os gyűjtemény, 4. ő. e. 25. o.; *Horváth:* Hadikrónika. 436. o.; A vidék forradalma II. 386. o.

[26] HL 56-os gyűjtemény, 2. ő. e. 421. o.; *Horváth:* Hadikrónika. 437. o.

[27] HL 56-os gyűjtemény, 4. ő. e. 142. o. ; *Horváth:* Hadikrónika. 437. o.

[28] HL 56-os gyűjtemény, 3. ő. e. 107. o.; *Horváth:* Hadikrónika. 436. o.

[29] HL 56-os gyűjtemény, 3. ő. e. 77–95. o., 4. ő. e. 76. o. Vö. *Horváth:* Hadikrónika. 436. o.; *Csurgai Horváth József:* Fejér megye In: A vidék forradalma II. 132. o.

[30] HL 56-os gyűjtemény, 4. ő. e. 324. o.; *Horváth:* Hadikrónika. 436. o.

[31] *Horváth:* Hadikrónika. 438–439. o.

Egyikük, Urbán László honvéd halálát a honvédség szolgálati eredetű halálesetnek nyilvánította, hozzátartozóinak anyagi helyzetét – mint az a minősített haláleseteknél gyakorlat volt – az arra illetékes bizottság kivizsgálta. A vizsgálatról szóló 1957. június 24-én kelt jelentés érdekes körülményekre derít fényt. Megtudhatjuk, hogy az elhunyt temetésére Karancslapújtőn Albert tizedessel együtt került sor, a két elhunytat, mint hősi halottakat egymás mellé temették el, holott ilyen minősítést csak Albert Pál halálesete kapott. A beszámoló szerint „a család politikai magatartása és az egész falu közvéleménye miatt a hősi halottá nyilvánítást mi nem cáfoltuk meg, véleményünk szerint, mivel [sic!] teljesen részletességgel az eseményeket nem ismerjük, s Urbán honv. halálának körülményeit [sic!] bizonyos mértékig szovjet ellenes hangulatra adna lehetőséget, halálának körülményiről nem világosítottuk fel őket". Urbán László személyi lapján úgy foglalják össze a halálesetet, hogy miután november 4-én a szovjetek körülzárták a laktanyát, lefegyverezték az alakulatot, majd „egy harckocsi tévesen tüzet nyitott, nevezett ott megsebesült, mivel orvosi segélyben nem tudták részesíteni, meghalt."

Tűzharc a szovjet csapatok ellen vidéken

A szovjetek elleni fegyveres ellenállás két olyan helyszínéről tudunk, ahol az intervenciós csapatokkal folytatott tűzharc katonai veszteséggel járt.

Dunapentelére a szovjetek először parlamentereket küldtek a város feladásáról tárgyalni, majd miután a küldöttség üres kézzel tért vissza, november 7-én kora délután megindult az offenzíva. A támadást nyolc repülőgép légicsapása készítette elő, majd a szárazföldi csapatok lőtték a tankokkal körbezárt várost, amelynek védelme négy óra múlva összeomlott. A támadásnak eddig egyetlen honvédségi áldozatáról, egy ismeretlen katonáról tudunk.[32]

Székesfehérváron csak a Tiszti Klubnál fogadta (csekély) ellenállás a szovjet csapatokat, de a páncélosok ellen nem sokáig tudták tartani az épületet a kézifegyverekkel védekező katonák,[33] akik közül négyen életüket vesztették.

Egyoldalú szovjet fegyverhasználat katonák ellen Budapesten

A fővárosban már november 4-e előtt is ismerünk egy olyan halálesetet, ahol szovjet katona – valószínűleg félelemből – fegyvert használt egy magyar tiszt ellen. A Kádár-kori értékelés szerint Illés Ferenc százados a Kilián laktanyát megtámadó ellenforradalmi csoporttal folytatott tűzharcban kapott halálos sebesülést. Személyi anyagában azonban a fenti magyarázattal együtt megtalálható az eset egyik szemtanújának attól homlokegyenest eltérő beszámolója is. A jegyzőkönyv szerint október 28-án délután az Üllői úton egy szovjet „páncél gépkocsi kerekét kilőtték, s a benne lévő harcosok a kocsiból kiugráltak, és az egyik, az ellenforradalmárok tüzelése közben a Kilián laktanya körúti oldalán az egyik alagsori szellőző ablakon beugrott. Illés százados ott állt őrségben, és a

[32] HL 56-os gyűjtemény, 4. ő. e. 452–453. o.; *Horváth:* Hadikrónika. 438. o.; A vidék forradalma II. 134. o.

[33] A vidék forradalma II. 133 o.. A tanulmány szerzője szerint öten haltak meg a Tiszti Klubnál.

szovjet katona, kinek kezében pisztoly volt megijedt, és rálőtt Illés századosra". A lövés következtében a honvédtiszt azonnal életét vesztette.

A második intervenció alkalmával a főváros több pontján lőttek agyon szovjetek magyar katonákat.

Az anyakönyvi kutatások alapján egy eddig szinte ismeretlen momentumra is fény derült: a VI. kerületi Izabella utca 52. szám alatt november 6-án 4 katonát lőttek agyon. A környéken ebben az időben a szovjet csapatok aktivitása volt jellemző. A nem túl messze lévő Dob utcában szintén ezen a napon két honvédot lőttek le szovjet katonák egy házkutatás alkalmával. Ezek alapján szinte bizonyos, hogy a négy halálesetért szintén a szovjetek tehetők felelőssé.

A Keleti pályaudvar melletti, „Tattersalként" emlegetett épületben két katonát lőttek le a szovjetek november 4-én. Egy harmadik katona, Sendula István holtteste csak november 9-én került elő, amelyet – a személyi anyaga szerint – szovjet csapatok „találtak meg" a Keleti pályaudvar környékén.

A ferihegyi repülőtér egyik nagyobb, építkezésre kiásott gödrében feküdt temetetlenül 1957. január 16-ig Stnyaszni Béla és Tarr László holtteste. A két honvéd november 4-én a benzinraktárat őrizte, amikor az őrszobán lévő társaikat a szovjet csapatok lefegyverezték. A haláleset körülményeiről tájékoztató jegyzőkönyv szerint „a lefegyverző szovjet őrnagy figyelmét felhívták, hogy két katona hiányzik még, kint vannak őrségben. Erre kiment és később visszajött azzal, hogy nincsenek ott, nem találja. Az őrség tagjait nem engedték ki megkeresni" két társukat, hanem még aznap hazaküldték őket.

A X. kerületi Pongrác út 9. szám közelében 3 vagy 4 katonát végeztek ki a szovjetek november 6-án. Eddigi ismereteink szerint 7 civil is szovjet kivégzés áldozata lett.

Szovjetek lőtték le az Árpád-híd pesti hídfőjénél Vida József honvédot november 4-én, a Petőfi Akadémia kertjében Méhes Attila honvédot november 7-én, és Óbudán Márczé János és Schnierer Miklós főhadnagyokat november 9-én.

Budapesten egyébként több haláleset körülményére csak annak helyszíne alapján következtethetünk. Igaz ez például Hamzsa László főhadnagy halálára is, akinek sorsáról csak azért rendelkezünk információval, mert tudjuk, hogy az Országos Légierő- és Légvédelmi Parancsnokságon vesztette életét. Csakúgy, mint Németh László honvéd, akinek viszont előkerült a személyi anyaga, ennek alapján valószínűsíthető, hogy mindkettejüket a szovjet csapatok sebesítették meg halálosan.

Tűzharc a szovjet csapatok ellen Budapesten

Budapesten katonai erők szervezetten csak a Jutadombnál álltak ellen a november 4-i szovjet támadásnak, itt egyenlőre nem tudunk magyar veszteségről. Nem szervezett formában viszont a városban több helyen is önként csatlakoztak katonák a szovjetek ellen harcoló csoportokhoz. Mai ismereteink szerint, ez a harc katonai áldozatokat is követelt a VIII–IX. kerület több pontján, a XI. kerületben, a külvárosban a XV–XVIII. kerületekben, Pesterzsébeten, Csepelen és Budafokon.

A Magyar Néphadsereg elesett tagjai között – mint láttuk – számos olyan személy van, akit a Kádár-rendszerben „hősi halottként" tartottak nyilván. Közülük talán a legismertebb személy Sziklai Sándor, történetének meghamisítása pedig a forradalmat követő „hőssé" nyilvánítások talán legvégletesebb példája. Sziklai 1956-ban a Hadtörténeti Múzeum parancsnoka volt, halálát egészen a kilencvenes évekig az ún. „ellenforradalom" számlájára írták. Ekkor minden kétséget kizáróan bebizonyosodott, hogy Sziklai, miután apósát és egy fiatal budakeszi lakost halálosan megsebesített, önkezével vetett véget életének.[34] Sziklai személyi anyaga ez ideig nem került elő, az 1956-os budakeszi halotti anyakönyvben azonban feljegyezték mind a honvédtiszt, mind apósa, Kiss Lajos halálát. Sziklai Sándornál a halál oka rovatba eredetileg – tényszerűen – azt jegyezték be: „lövés a koponyán, elvérzés". Egy 1959. november 4-én kelt utólagos bejegyzés azonban Sziklai Sándor halálának okát „kézigránát robbanásból és ütlegelésből származó sérülés"-re változtatta. Sziklai Sándoréval egy időben Kiss Lajos halálának okát is átírták, meghamisították: az utólagos bejegyzés „önkezű lövés"-re változtatta az eredetit, amelyben az szerepelt, hogy „fejszével fejbe verték, olyan agysérülés, mely azonnali halált okozott". A budapesti XII. kerületi halotti anyakönyvből egyébként előkerült a Sziklai által megsebesített, majd a kerületben elhunyt Márity László haláláról szóló bejegyzés, akinek nevét ma Budakeszin utca viseli. Megdöbbentő tény, hogy a megtorlás során a Sziklai Sándor meggyilkolása miatt indított perben hat halálos ítéletet hoztak, amiből kettőt végrehajtottak.[35] Négy vádlottat az ügyben életfogytiglani, hetet pedig összesen hatvan év börtönbüntetésre ítéltek.[36] Sziklai mellett három balesetben elhunyt katonatisztet[37] is „hőssé" nyilvánítottak. A ferdítések kiszűrése a „hősi halottak" esetében azért is nehéz, mert sokszor ma sem fellelhetők a halál körülményeit megnyugtatóan tisztázó források.

Horváth Miklós összefüggést lát a Kádár-rendszer „mártírjai" (a BM dolgozókkal együtt összesen 224 fő) és a forradalmat követő perekben kivégzettek száma között (229 fő). Szerinte a megtorlás során a „szemet szemért, fogat fogért" elv érvényesült, ennek alapján a hatalom törekvése az volt, hogy a „rendszer védelmében elesett" minden egyes személy halálát legalább egy „ellenforradalmár" kivégzésével bosszulja meg.[38] Horváth Miklós már korábban úgy látta, a hatalom törekedett a hősi halottak számának növelésére. A jelen kutatás alátámasztja ezt a véleményt: mint a példák és a számadatok is mutatják, sokakat nyilvánítottak „hősi halottá" azok közül is, akik nem „a kommunista rendszer védelmében", hanem más módon, nagyrészt a szovjet támadásban lelték halálukat. A hatalom így akarta legitimálni minél több személy kivégzését, amit Kádár János 1985. szeptember 25-én Moszkvában Gorbacsovhoz intézett szavai is alátámasztanak: „amikor a halálos ítéletek száma elérte az ellenforradalmi eseményekben ártalmatlanul elhunytak számát, arra kértem az elvtársakat, hogy álljanak le".[39]

---

[34] Szovjet katonai intervenció 1956. (Szerk. *Györkei Jenő* és *Horváth Miklós.*) Budapest, 2001. 102–103. o.

[35] A másik négy személyt távollétében ítélte el a bíróság.

[36] *Böőr László–Takács Tibor:* Pest megye. In: A vidék forradalma II. 277. o.

[37] Halálának időpontjában mindhárom katonatiszt a karhatalomban szolgált.

[38] *Horváth:* Hadikrónika. 447–448. o.

[39] Gorbacsov tárgyalásai magyar vezetőkkel. Dokumentumok az egykori SZKP és MSZMP archívumaiból (1985–1991). (Szerk. *Baráth Magdolna* és *Rainer M. János.*) 1956-os Intézet, Budapest, 2000. 50. o.

A MAGYAR NÉPHADSEREG[1] ÁLLOMÁNYÁBÓL A HARCOK SORÁN ELHUNYTAK[2]

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*[3]
Adolf József honvéd	Ercsi 1931. 08. 26. Szabó Mária	sorkatona nincs adat	Székesfehérvár, Tiszti klub. 1956. november 4. Lövési sérülés, elvérzés. Szovjet támadás.
Adorján János hadnagy alezredes**	Budapest 1931. 02. 16. Misik Ilona	technikus Vasvári Tiszti Iskola Budaörs	Budapest XII., Királyhágó u. 1. 1956. november 4. Haslövés. Szovjet támadás, „haslövés szovjet páncélostól."
Ajtai (Tatai) János honvéd	Dorog 1935.	nincs adat	nincs adat 1965. november 6. Lövési sérülés.

[1] A vizsgált időszakban polgári foglalkozással vagy foglalkozás nélkül anyakönyvezett lehetséges katonák:
Csernyi Ferenc – 1930. Kiss Johanna – Budapest 1956. 10. 25. (Magyaregregy, 1956. 11. 11.?)
Fodor Mihály – 1908. Farkas Teréz (1933. Alexa Veronika?) – Budapest, 1956. 10. 27.
Kasza Sándor – 1935. Dobozi Ilona – Budapest, 1956. 10. ?
Kazinczky Ferenc – 1935. Tasi Ilona – Budapest, 1956. 10. 29.
Majercsik (Manyercsik) István – Szolnok, 1932. – Budapest, 1956. 11. 10.
Ruff György – 1935. Ruff Éva – Budapest XI., 1956. 10. 27.
Duga László – 1935. Altersberger Katalin – Budapest, 1956. 10. 26., szovjet harckocsi lövése miatt.

[2] A vizsgált időszakban eddig kellően nem tisztázott körülmények között életüket vesztett katonák:
Bencze Endre honv. – 1935. Bencze Erzsébet – Kisbér, 1957. 03. 29., jobb comb- és mellkasi sérülés.
Boldi Károly honv. – 1936. – Budapest.
Csay (Csány, Csáky) László tőrm. – 1928. Szakály Borbála – Budapest XII., 1956. 03. 14., fejlövés.
Heör János honv. – 1935. Szőke Mária – Budapest.
Horváth Miklós honv. – 1935. Péntek Julianna – Budapest XIV., 1956. 02.16., koponyalövés.
Knopa Adorján őrv. – 1934. Bauer Mária – Budapest.
Komádi István őrm. – 1935. Földi Zsófia.
Kovács László honv.– 1935. – Budapest, 1956. 10. 26.
Kribusz (Kristóf) Béla honv. – 1934. – Budapest.
Lőke Gyula tiz. – 1935. – Budapest, 1956. 11. 28.
Maros György honv. – 1935. – Budapest.
Mészáros István Pál honv. – 1934. Pesti Mária – Budapest, Sebészeti Klinika, 1956. 10. 24., arclövés. (Van ilyen nevű belső karhatalmista is)
Nagy Gyula honv. – 1934. Pamlényi Mária – Budapest, 1956. 11. 06.
Navratil József őrv. – Kistarcsa.
Oláh Mihály fhdgy.– Budapest, 1956. 11. 04.
Sándor József honv. – 1933. Molnár Rozália – Budapest.
Sénik Ferenc szds. – 1931. Tabacsik Julianna – 1957. 05. 10. (15.?), lövési sérülés (HH).
Sulyok Vilmos – 1933. Boszkó Piroska – Budapest.
Tóth Ferenc honv. – Budapest, 1956. 10. ?
Varga István szkv.
Varga Kálmán – Budapest, lövési sérülés.
Venczel János tiz. – 1935. Tóth Jolán – pesti karhatalmi ezred, Budapest IV., 1957. 03. 16., szívlövés.
Véron János honv. – 1934. Árvai Erzsébet – Budapest.

[3] A táblázatokban alkalmazott jelölések: * 1990 előtt léptették elő; ** 1990 után léptették elő; HH = a haláleset 1990 előtti minősítése: hősi halott; SZH = a haláleset 1990 előtti minősítése: szolgálati halott.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Albecker Rudolf őrvezető alhadnagy*	Budapest 1935. 03. 13. Gál Terézia	sorkatona gépkocsi-vezető MN 6201 Piliscsaba	Budapest, VIII., Bródy S. u. 25. 1956. Lövési sérülés. A Rádió épületén kívül érte a találat. HH
Albert Pál továbbszolgáló tizedes alhadnagy*	1929. Bozó Verona	karhatalmista Megyei Kieg. Pság. Salgótarján	Ipolytarnóc. 1956. november 15. Hátlövés. Ipolytarnócon a határőrlaktanya elhagyásakor két tűz közé került. HH
Andrejka Jenő őrnagy alezredes*	Karád 1917. 02. 20. Paradicsom Ilona	előadó HM Kiképzési Csoportfőnökség Budapest	Budapest V., Honvéd u. 28–30. 1956. október 24. Fejlövés. A Vörös Csillag Nyomda őrségének megerősítésekor még az utcán érte a találat. HH
Antal József honvéd	Miskolc 1933. 10. 26. Pásztor Mária	nincs adat	Budapest IV. 1956. november 8. Fejlövés.
Apró József tizedes őrmester*	Jászkisér 1935. 02. 28. Török Erzsébet	sorkatona MN 2872 Kecskemét	Budapest és Kecskemét között, Bp. közelében. 1956. november 4. Lövési sérülés. Kecskemét felé út közben, igazoltatás során, szovjet katonák Fenyves Andrással és feltehetően Tóth Istvánnal együtt lelőtték. HH
Asztalos János ezredes vezérőrnagy*	Pozsony 1918. 04. 10. Kreisz Ilona	törzstiszt HM Szervezési és Mozgósítási Csfség. Budapest	Budapest VIII., Köztársaság tér. 1956. október 30. Lövési sérülés. A Budapesti Pártbizottság épületének védelmében, Papp Józseffel és Szabó Lajossal. HH
Balázs Aladár András őrvezető alhadnagy*	Várfölde 1934. 03. 04. Horváth Franciska	századírnok MN 6201 Piliscsaba	Budapest VII., Péterfy S. u. 12. 1956. október 28. Fejlövés, tarkólövés. A Baross téren, járőrözés közben, tűzharcban érte a lövés. HH
Balázs Dénes honvéd	Bana 1935. Kovács Julianna	lokátoros MN 9318 Budapest	Budapest XX., a Kisduna-parton. 1956. (november) 4. Lövési sérülés. Szovjet járőr tüzet nyitott rájuk. SZH
Balkovich Gyula százados	Budapest 1929. 03. 19. Mikó Ágnes	hallgató Petőfi Akadémia Budapest	Budapest VII., Alsóerdősor–Rákóczi út sarok. 1956. november 5. Tüdő- és haslövés. Az Akadémiáról lakása felé menet, az utcán érte halálos lövés. SZH

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Bartalis (Gábor) Sándor őrvezető hadnagy**	Komádi 1935. 12. 09. Török Erzsébet	nincs adat	Debrecen II., Sztálin krt. 78. 1956 november (október) Koponyaalapi törés. November 4-én, a debreceni laktanya elleni szovjet támadásban sérült meg Bujdosó Györggyel, Kujbus Istvánnal, Pataki Sándorral és Sólymosi Ferenccel egy időben.
Batta József honvéd	Ibrány 1935. 08. 14. Balogh Zsuzsanna	nincs adat	Budapest XX., Nagykőrösi út. 1956. november 7. Haslövés, elvérzés.
Berghammer József polgári alkalmazott	Sárpentele 1893. 10. 29. Pohl Terézia	nincs adat	Székesfehérvár, Tiszti Klub. 1956. november 4. Lövési sérülés. Szovjet támadás során érte találat.
Bikali György őrmester alhadnagy*	Szenyér 1919. 04. 01. Vass Gizella	nincs adat HM Hírközpont Budapest	Budapest XVII. 1956. november 8. Nyaki sorozatlövés. Feltehetően a szovjet támadás következtében, vagy a Jászberényi út környékén két tűz közé keveredett. HH
Bíró László őrvezető alhadnagy	Budapest 1935. 03. 04. Bíró Mária	sorkatona MN 6671 Aszód	Budapest IX., Üllői út 45–47. 1956. november 7. Lövési sérülés. A Soroksári úti tűzharcban sérült meg.
Bocsárdi Oszkár honvéd	Budakalász 1934. 09. 06. Oravecz Katalin	sorkatona MN 5435 Mátyásföld	Budapest XIV., Amerikai út 57. 1956. november 30. Gerinc- és tüdőlövés. Október 24-én államvédelmi beosztottak sebesítették meg a Fehér és Kerepesi út sarkán. SZH
Boda István honvéd	Jászberény 1935. Bagi Anna	gépkocsivezető MN 2540 Mezőtúr	Mezőtúr. 1957. január 2. Lövési sérülés. Egy szovjet katona lelőtte.
Bódi Lajos hadnagy főhadnagy*	Szamosangyalos 1930. 03. 16. Juhász Anna	hallgató Petőfi Akadémia Budapest	Budapest VIII. Bródy S. u. 5. 1956. október 24. Lövési sérülés. 10–11 óra körül a Rádió udvarán agyonlőtték. HH
Bogár János honvéd alhadnagy*	Somogyszob 1934. 04. 18. Czimbalek (Czinbolek) Anna	sorkatona MN 1212 Bodajk (Oroszlány)	Gyulafirátót. 1956. november 5. Fejlövés. Gyulafirátót határában, igazoltatás során, egy szovjet katona mellbe, majd hátulról fejbe lőtte. Valószínűleg Ludmann Sándor is így halt meg. HH

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Bojtor Ferenc tizedes alhadnagy*	Pamuk 1934. 06. 05. Major Margit	egészségügyi katona MN 2900 Veszprém	Veszprém, Károly-templom. 1956. november 4. Tüdőlövés. A lokátorállomásról szállítottak szovjetek által megsebesített katonákat a veszprémi kórházba. A kórház elhagyása után a szovjet katonák tüzet nyitottak a katonai mentőre. Ekkor halt meg Scherman Elek is. HH
Borbély László tizedes alhadnagy*	Jászfelsőszentgyörgy 1934. 09. 14. Bata Franciska	sorkatona MN 7015 Budapest	Budapest VIII., Bródy S. u. 7. 1956. október 23. Koponyaroncsolás. A Rádiónál vesztette életét. HH
Borgula András tizedes alhadnagy*	Mezőberény 1934. 01. 22. Zavada Anna	sorkatona MN 9729 Budapest	Budapest XII., Diósárok u. 1. 1956. október 24. Toroklövés. A Rádiónál sérült meg. HH
Botter (Rotter) Károly honvéd alhadnagy*	Tés 1935. 11. 01. Gáspár Rozália	sorkatona MN 4056 Veszprém	Veszprém, Dózsa Gy. u sarok. 1956. november 4. (5.) Ágyúlövedék-találat, elvérzés. A szovjetek agyonlőtték.
Bózsa István honvéd	Mecsekszabolcs 1935. 04. 30. Póra Katalin	nincs adat	Budapest IX., Mester u. 34. előtt 1956. november 8. Lövési sérülés.
Braun Károly honvéd	Nádasd 1935. 05. 06. Holczmann Gizella	sorkatona MN 2900 Veszprém	Veszprém, Marx tér 9. 1956. november 4. Fejlövés. A Veszprém határában lévő lokátorállomás elleni szovjet támadáskor halt meg Francsics Józseffel és Csányi Ferenccel együtt. SZH
Budafoki Géza Imre honvéd	1935. S. Hunics Mária	nincs adat	nincs adat 1956 november Fejlövés.
Bugyi Imre honvéd	Kiskunfélegyháza 1934. Bujár (Buják) Erzsébet	nincs adat	Dorog, Pataksor. 1956. november 18. Kézigránát miatt mellkasi sérülés.
Bujdosó György őrmester	Debrecen 1934. Kiss Margit	nincs adat MN 8736 Debrecen	Debrecen. 1956. november 4. Ágyúlövedék-találat. A debreceni laktanya elleni szovjet támadásban, Bartalis Gáborral, Kujbus Istvánnal, Pataki Sándorral és Sólymosi Ferenccel együtt. SZH

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Burucz Ferenc honvéd	Buzsák 1935. 11. 28. Burucz Rozália	nincs adat	Budapest IX., Nagyvárad tér 1. 1956. október 25. Haslövés.
Czinó (Csizók) Károly tizedes alhadnagy*	Gacsály 1935. 09. 05. Kisari Erzsébet	sorkatona MN 6581 Esztergom	Budapest V., Dunapart. 1956. október 25. Fulladás harckocsiban. Cserna Gáborral és Szőke Gyulával együtt harckocsival a Dunába csúszott. HH
Csályi (Csáji) Ferenc főhadnagy százados*	Megyaszó 1928. 08. 07. Répási Eszter	század-parancsnok MN 8529 Nyíregyháza	Nyíregyháza. 1956. október 25. (27.? 28.?) Fejlövés. Szervezetlenség következtében a szovjetek lőtték le. HH
Csányi Ferenc honvéd	Váckisújfalu 1934. 01. 14. Csellár Mária	sorkatona MN 2900 Veszprém	Veszprém. 1956. november 4. Fejlövés. A Veszprém határában lévő lokátorállomás elleni szovjet támadáskor halt meg Francsics Józseffel és Braun Károllyal együtt. SZH
Csathó Gábor tizedes	Mezőkövesd 1935. 03. 13. Vámos Borbála	sorkatona nincs adat	Tatabánya I., Semmelweis u. 183. 1956. november 4. Lőszerrobbanás okozta teljes roncsolás. A nemzetőrök által elfoglalt tatabányai államvédelmi laktanyához lőszert szállító teherautón ismeretlen okból felrobbant egy kézigránát.[4]
Cserna Gábor szakaszvezető alhadnagy*	Hatvan 1934. 05. 24. Toldi Mária	sorkatona MN 6581 Esztergom	Budapest V., Dunapart. 1956. október 25. Fulladás harckocsiban. Czinó Károllyal és Szőke Gyulával együtt a harckocsival a Dunába csúszott. HH
Cserván Gyula honvéd	Hajmáskér 1934. 07. 11. Straub Katalin	sorkatona nincs adat	Budapest VIII., Gyulai P. u. 2. 1956. november 5. Nyaklövés.
Csincsik András őrmester alhadnagy*	Magyarbán-hegyes 1933. 08. 12. Tasy Julianna	szakasz-parancsnok MN 6133 Esztergom	Szentendre. 1956. október 27. Fejlövés. Szentendre és Tahitótfalu között éjszaka, gépkocsin, menet közben érte a találat. HH

[4] *Germuska Pál:* Komárom megye. In: A vidék forradalma. II. k. (Szerk.: *Szakolczai Attila*) 1956-os Intézet – Budapest Fővárosi Levéltára, Budapest, 2006. 234. o. (A továbbiakban: A vidék forradalma, II.)

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Csutár István növendék hadnagy*	Szeged 1935. 08. 28. Boros Margit	növendék Kossuth Tiszti Iskola Budapest	Budapest IX., Üllői út 133. 1956. október 24. Fejlövés. A szovjet csapatok Népliget felől leadott lövésétől vesztette életét. HH
Dancs Miklós honvéd alhadnagy	Sátoraljaújhely 1933. 06. 29. Skrokus (Kórisz) Katalin	sorkatona MN 6581 Esztergom	Budapest VI., Izabella u. 52. 1956. november 6. Agyonlövés. Szovjet katonák Juhász Sándorral, Kamuti Lajossal és Szél Lászlóval együtt kivégezték.
Dankó Balázs István honvéd	Hajdúnánás 1934. 01.15. Vágási-Kovács Zsófia	sorkatona nincs adat	Hajdúnánás, Bocskai u. 17. 1956. december 1. Mell-lövés okozta elvérzés.
Dankó (Danka) István hadnagy főhadnagy*	Simontornya 1934. 03. 22. Suszter Anna	szakaszparancsnok MN 7093 Veszprém	Veszprém. 1956. november 4. Géppisztolysorozat. A Veszprém megyei Pártbizottság előtt a szovjetek Koszna Jánossal, Kovács Ernővel és Polák Istvánnal együtt agyonlőtték. HH
Daróczi Sándor hadnagy főhadnagy*	Berettyószentmárton 1929. 08. 29. Nagy Júlia	híradószakaszparancsnok MN 9471 Székesfehérvár	Székesfehérvár, a balatoni műút mellett. 1956. október 27. Szovjet harckocsi elgázolta. HH
Daru Lajos százados őrnagy*	Füzesgyarmat 1911. 08. 01. Barna Eszter	személyügyi tiszt XXI. Ker. Kieg. Pság. Budapest	Budapest XXI., Déli u. 2. 1956. október 24. Tüdőlövés. A Kiegészítő Parancsnokság épületének elfoglalásakor. HH
Dénes Sándor honvéd	nincs adat 1935. nincs adat	sorkatona nincs adat	Budapest. 1956. november 8. Mellkaslövés.
Drexler Ottó őrvezető	Budapest 1934. 04. 24. Fekete Gizella	sorkatona nincs adat	Budapest X., Pongrác u. 9. 1956. november 6. Fejlövés. A szovjet katonák kivégezték.
Eszterhás Róbert hadnagy főhadnagy	Kispest 1930. 11. 16. Szabó Mária	műszaki helyettes XI. Kerületi Légoltalmi Törzs Budapest	Budapest XVIII., Bartók B. u. 60. 1956. november 5. (7.) Fej- és karlövés okozta roncsolás. Feltehetően a szovjet csapatok támadása következtében vesztette életét.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Farkas Ferenc Tamás honvéd	Kispest 1935. 12. 04. Báder Erzsébet	sorkatona nincs adat	Budapest XVIII. 1956. november 8. Mellkasi zúzódás ágyúlövés következtében. Feltehetően a szovjet csapatok támadásakor vesztette életét.
Farkas István honvéd alhadnagy	Szabadszállás 1935. 08. 27. Farkas Erzsébet	sorkatona MN 4815 Székes-fehérvár	Székesfehérvár, Dózsa György tér. 1956. november 4. Lövési sérülés, nagyfokú elvérzés. Feltehetően a szovjet csapatok támadásakor vesztette életét. HH
Farkas János matróz alhadnagy*	Budafok 1933. 12. 20. Farkas Gizella Margit	sorkatona MN 9680 Budapest	Budapest VII., Péterfy S. u. 12. 1956. október 25. Lövési sérülés a koponya jobb oldalán. Október 25-én, az Akadémia utcai pártközpontnál kialakult lövöldözésben sérült meg. HH
Fekete István honvéd	nincs adat	sorkatona MN 2872 Kecskemét	Budapest. 1956. november 4. Koponyalövés. Feltehetően Kecskemét felé, út közben, igazoltatás során, a szovjet katonák Apró Józseffel, Fenyves Andrással és Tóth Istvánnal együtt lelőtték.
Fekete Lajos honvéd alhadnagy*	Zagyvarékas 1935. 06. 17. Zölei Mária	sorkatona MN 2872 Kecskemét	Budapest XIII., Róbert K. krt. 44. 1956. október 27. Fejlövés. A ZMKA vonatmegállítási akciója során, a Kőbányai pályaudvarnál, szervezetlenség következtében. HH
Fenyves (Fenyvesi) András szakaszvezető törzsőrmester*	Margita 1934. 01. 11. Gyöngy Erzsébet	sorkatona MN 2872 Kecskemét	Budapest és Kecskemét között, még Budapest közelében. 1956. november 4. Lövési sérülés. Kecskemét felé, út közben, igazoltatás során, a szovjet katonák Apró Józseffel és feltehetően Tóth Istvánnal együtt lelőtték. HH
Fischer Imre honvéd	Budapest 1934. 05. 11. Oppenheim Ilona	sorkatona nincs adat	Budapest VIII., Dobozi u. 21. 1956. november 7. Lövési sérülés.
Föglein János matróz	Mőzs 1936. 10. 09. Wágner Katalin	sorkatona MN 9680 Budapest	Budapest V., Molotov tér 3. 1956. október 24. Golyó által okozott mellkasi sérülés, elvérzés.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Földesi Zoltán főhadnagy százados*	Orosháza 1929. 02. 02. Verasztó Etel	előadó Petőfi Akadémia Budapest	Budapest VIII. 1956. október 24. Több lövési sérülés. A Rádiónál sebesült meg. HH
Francsics József őrvezető	Gersekarát 1935. 02. 26. Kaiser Julianna	sorkatona MN 2900 Veszprém	Veszprém, rádióbemérő állomás. 1956. november 4. Haslövés. A Veszprém határában lévő lokátorállomás elleni szovjet támadáskor halt meg Braun Károllyal és Csányi Ferenccel együtt.
Frankl Jolán polgári alkalmazott	Erzsébetfalva 1905. 04. 16. Frankl Cecília	nincs adat	Budapest XX. 1956. november 6. Agyroncsolás, harci sérülés.
Gaál (Gáll) Ferenc őrvezető	Kunszentmárton 1934. 02. 07. Bíró Mária	sorkatona MN 2872 Kecskemét	Budapest IX., Páva u. 33. 1956. november 5. Lövési sérülés, elvérzés. A házat ért szovjet belövés következtében, Göcsei Lászlóval együtt.
Gajdics Ernő honvéd	Pátyod 1935. 08. 08. Soltész Anna	sorkatona nincs adat	Budapest IX., Ferenc tér. 1956. november 4. Nyak- és tüdőlövés. A szovjet támadás következtében.
Gál György honvéd	Budapest 1934. 06. 03. Vas Magdolna	nincs adat	Tapolca, Ady E. u. 1–3. 1956. november 7. Tüdő- és haslövés, szívburok- és többszöri bélsérülés, agyonlövés következtében. Szovjet támadás következtében.
Gere Sándor honvéd őrnagy**	Császár 1934. 03. 20. Csaplár Margit	sorkatona MN 9001 Rétság	Budapest VI., Aradi u. 22. 1956. november 5. Lövési sérülés.
Göcsei László hadnagy	Sopronhorpács 1928. 09. 23. Pete Anna	nincs adat MN 2872 Kecskemét	Budapest IX., Páva u. 33. 1956. november 5. Lövési sérülés. A házat ért szovjet belövés következtében, Gaál Ferenccel együtt.
Greschl Jenő hadnagy	Szabadka 1934. 10. 01. Halasi Julianna	1. Vasútigazgatási Katonai Szállítás Vezetőség Budapest	Budapest VIII., Kerepesi út 7–9. 1956. november 4. Lőtt sérülés. Munkahelyén elfogták, majd az ún. Tattersaalban a szovjet katonák Maczák Gyulával együtt kivégezték.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Guj (Guy, Uly) József honvéd	Mezőpeterd 1934. 04. 06. Drinka (Drimba) Mária	gépkocsi-vezető MN 9876 Budapest	Budapest XV., Felszabadulás és Dessewffy u. sarka. 1956. november 8. Gránátrobbanás: a fej, a mellkas és a hasüreg repeszek által okozott roncsolódása.
Gutassy (Gutassi) György honvéd	Miskolc 1934. Vedres Ilona	sorkatona MN 7093 Veszprém	Veszprém, jutasi laktanya. 1956. november 4. Mindkét comb átlövése, alhas roncsolása, elvérzés. A szovjetek lefegyverezték az alakulatot, majd a kint lévő szovjet harckocsi tüzet nyitott a magyar és szovjet katonákra. A sérülteket nem részesítették elsősegélyben, hagyták elvérezni őket. Ugyanott, ugyanakkor halt meg Németh József és Urbán László is.
Gyenis László növendék hadnagy*	Pécs 1934. 05. 04. Novreczky Julianna	növendék Kossuth Tiszti Iskola Budapest	Budapest IX., Nagyvárad tér 1. 1956. október 26. Haslövés. Október 24-én éjjel a Kilián Laktanya előtt, gépkocsin ülve, haslövést kapott. HH
Gyirán (Nyírán) Ferenc honvéd	Biri 1935. 06. 24. Vasas Anna	sorkatona nincs adat	Budapest VII., Péterfy S. u. 12. 1956. november 8. Haránt haslövés. A szovjet támadás következtében.
Gyöngyösi Ede növendék	Vulkán 1934. 08. 23. Kalácsi Ilona	növendék Kossuth Tiszti Iskola Budapest	Budapest XVIII., Üllői út 472. 1956. november 8. Mellkas robbanásos sérülése. Szovjet harckocsi lövése következtében.
Haefner Erik hadnagy	Budapest 1933. 10. 24. Kotarba Róza	nincs adat MN 1095 Pápa	Veszprém. 1956. november 4. Haslövés. A támadó szovjet csapatok elleni harcban vesztette életét.[5]
Hajdú Lajos főhadnagy	Cserszegtomaj 1930. 02. 11. Kenyeres Mária	nincs adat Járási Kiegészítő Parancsnokság Veszprém	Veszprém, Szabadság tér 13. 1956. november 5. Haslövés, mell-lövés, elvérzés. Miután a szolgálati helyén szovjet katonákat talált, el akart menekülni, de a szovjet őrség agyonlőtte. SZH

[5] „Meghalt az ellenforradalom alatt, az ellenforradalom oldalán állt" – olvasható a személyi anyagában. Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Központi Irattár.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Hamzsa László főhadnagy alezredes	Miskolc 1928. 03. 20. Pobozsni Borbála	anyagi tiszt OLLEP Híradó Oszt. Budapest	Budapest XI., Villányi úti OLLEP. 1956. november 4. Szívlövés, harci sérülés. A szovjet katonák agyonlőtték. SZH
Haris László honvéd	Várpalota 1933. Kiss Anna	sorkatona MN 7392 Tamási	Tamási. 1956. november 4. A hasi szervek robbanó[6] lövedék által okozott roncsolódása. Szovjet támadáskor[7] Sivák Józseffel, Kovács Mártonnal és Kovács Ottóval együtt.
Herceg Tibor főhadnagy őrnagy**	Budapest 1921. 04. 19. Weisz Margit	instruktor Tiszti Klub Székes-fehérvár	Székesfehérvár, Tiszti Klub. 1956. november 4. Lövési sérülés, nagyfokú elvérzés. Nemzetőrként harcolt, amikor a szovjet katonák a Tiszti Klub elfoglalásakor Tánczos Istvánnal együtt lelőtték.
Hideg László tizedes alhadnagy	Csorna 1934. 10. 19. Szabó Margit	sorkatona MN 6671 Aszód	Budapest XII., Királyhágó u. 1. 1956. november 4. Arclövés. Alakulatával a Zalka Tiszti Iskolán volt, amikor a szovjet támadás következtében életét vesztette. SZH
Hole Rezső növendék	Pécs 1935. 08. 28. Weisz Ilona	növendék Kossuth Tiszti Iskola Budapest	Budapest VII., Dob u. 1956. november 6. Szívlövés. Szovjet katonák lőszert találtak náluk, ezért Zsíros Mihállyal együtt agyonlőtték. SZH
Holmann Gábor főhadnagy százados*	Rozsnyó 1932. 07. 15. Kochen Blanka	ellenőr MN 1200 Budapest	Budapest VII., Szövetség u. 14–16. 1956. október 28. Fejlövés. Nem kellően tisztázott körülmények között a Kilián laktanyában sebesült meg. HH
Horacsek Artúr honvéd	Budapest 1933. 08. 08. Horacsek Vilma	sorkatona MN 2960 Budapest	Budapest XX. 1956. november 5. Tüdőlövés, elvérzés. Szovjet akna következtében. SZH
Horák László honvéd őrmester*	Újpest 1935. 12. 28. Mészáros Erzsébet	sorkatona MN 6671 Aszód	Budapest IX., Üllői út – Határ út sarok 1956. november 4. Lövési sérülés. Szovjet csapatok elleni tűzharcban. HH

[6] Az erőszakszervezeteknél és a szovjet csapatoknál sem volt rendszeresítve robbanó lövedék, ún. dumdum golyó a vizsgált időszakban. Bizonyos körülmények együttes fennállása esetén a rendszeresített lövedékek is a robbanólövedékekhez hasonló élettani hatást fejthettek ki.

[7] A vidék forradalma, II. 387. o.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Horváth András honvéd	Ercsi 1933. 09. 15. Szűcs Mária	sorkatona nincs adat	Budapest VIII., Dankó u. 30. 1956. november 4. Sorozatlövés.
Horváth Antal főhadnagy	Pósfa 1918. 05. 05. Herman Mária	6978 Taszár pü. szolgálatvezető	Veszprém, Bem u. 6. 1956. november 5. Haslövés, elvérzés. Szovjet támadás következtében.
Horváth László honvéd alhadnagy*	Dabas 1935. 02. 26. Iványi Mária	sorkatona MN 6671 Aszód	Budapest IX., a Soroksári úti és a Határ úti kereszteződés környékén. 1956. október 26. Szívlövés. A felkelőkkel folytatott tűzharcban. HH
Horváth Pál polgári alkalmazott	Református-kovácsháza 1933. 01. 20. Abonyi Mária	nincs adat	Budapest XIV., Amerikai út 57. 1956. október 30. Fejlövés.
Hrovatin (Hrovalin, Hrovanlin, Hravati) Károly őrmester alhadnagy*	Vecsés 1935.12. 31. Laufer Mária	híradó tiszthelyettes MN 9447 Vác	Vác, Büki-sziget. 1956. október 28. Lövési sérülésből eredő elvérzés. A Büki-szigeten, a Vízmű őrségében, tűzharc közben. HH
Ihász Emil hadnagy őrnagy**	Budapest 1929. 10. 04. Garancz Margit	híradószakasz-parancsnok MN 9471 Székesfehérvár	nincs adat nincs adat nincs adat 1957. január 2-án még látták. Határátlépés közben a határőrök elfogták, akkor, bizonytalan körülmények között, meghalt.
Illés Ferenc százados őrnagy*	Újpest 1920. 06. 07. Dinnyés Margit	politikai munkás MN 1200 Budapest	Budapest IX., Üllői út 45–47.(Kilián Laktanya) 1956. október 28. Lövési sérülés. Egy, a laktanyában bujkáló szovjet katona lelőtte. HH
Illés Mihályné Györfi Ilona polgári alk.	Szabadhídvég 1930. 08. 31. Paska Katalin	nincs adat	Budapest V., Kossuth L. tér 1956. október 25. Lövési sérülés, fejroncsolás.
Illés (Vés) Béla honvéd	Budapest 1933. 08. 23. Kohl Izabella Rozália	nincs adat	Budapest X., Pongrác u. 9. 1956. november 6. Fejlövés. Szovjet katonák többekkel együtt kivégezték.
Író László honvéd őrnagy**	Mosonszentjános 1934. Wurster Gizella	sorkatona MN 6671 Aszód	Budapest VIII., Köztársaság tér. 1956. október 30. Lövési sérülés. Nem a pártház védelmében vesztette életét. A téren halt meg Kancsó Jenő is.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Istenes Elemér főhadnagy százados	Budapest 1930. 08. 21. Lukács Róza	vadászpilóta MN 7912 Kecskemét	Csongrád. 1956. október 26. Repülőszerencsétlenség következtében egész testében elszenvedett roncsolódás. HH
Jáki István honvéd	Székes-fehérvár 1935. 09. 18. Jankovics Teréz	híradó katona MN 9471 Székes-fehérvár	Székesfehérvár, Vadásztölténygyár. 1956. november 4. Lövési sérülés, nagyfokú elvérzés. Szovjet támadás következtében vesztette életét. Ekkor halt meg Nagy Rudolf is. SZH
Jilek Pál hadnagy	Budafok 1933. 07. 19. Harangi Mária	nincs adat MN 9497 Budapest	Budapest XII., Kútvölgyi út 4. 1956. október 30. Fejlövés. A „Manrézánál" a jelzés ellenére továbbhaladó gépkocsira a határőrök tüzet nyitottak. Ekkor halt meg Kara Károly és Takátsy György is. SZH
Juhász Imre honvéd alhadnagy*	Jászladány 1935. 11. 05. Sziráki Franciska	sorkatona MN 2872 Kecskemét	Budapest IX., Nagyvárad tér 1. 1956. október 28. Haslövés. Felkelők támadása következtében.[8] HH
Juhász Sándor honvéd	Püspökladány 1935. 05. 06. Fehér Julianna	sorkatona nincs adat	Budapest VI., Izabella u. 52. 1956. november 6. Agyonlövés. Szovjet katonák kivégezték Dancs Miklóssal, Kamuti Lajossal és Szél Lászlóval együtt.
Jurinovics Miklós József százados őrnagy*	Bácsalmás 1930. 12. 05. Sipos Marcella	felderítő főnök MN 1872 Kiskun-halas	Budapest XX., Soroksári út, az Atra-gyárnál. 1956. október 26. Májsérülés, elvérzés. A felkelőkkel folytatott tűzharcban. Ekkor halt meg Kara Ferenc is. HH
Kádas Ede növendék hadnagy*	Budapest 1934. 10. 09. Tóth Gizella	növendék Kossuth Tiszti Iskola Budapest	Budapest VIII., Gyulai Pál u. 2. 1956. október 27. Koponyalövés. A Tűzoltó utcában sérült meg a felkelők támadása következtében. HH
Kámán Attila hadnagy főhadnagy*	Bócfölde 1930. 10. 25. Doszpot Katalin	nincs adat MN 9420 Budapest	Budapest VIII., Baross u. 23. 1956. október 30. A bal mellkas lövési sérülése. Október 25-én sérült meg a Nagykörút – Pál utca sarkán. HH

[8] „A VIII. kerület, Frangepán utcánál egy civil csoport tüzet nyitott a gépkocsijukra, melynek következtében életét vesztette" – olvasható személyi anyagában. Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Központi Irattár.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Kamuti (Kamuthy) Lajos honvéd	Biharnagybajom 1935. 02. 24. Jenei Sára	sorkatona MN 5432 Budafok-Háros	Budapest VI., Izabella u. 52. 1956. november 6. Agyonlövés. Szovjet katonák kivégezték Dancs Miklóssal, Juhász Sándorral és Szél Lászlóval együtt.
Kancsó Jenő őrmester	Gyönk 1935. 07. 23. Horváth Anna	zenész tiszthelyettes Kossuth Tiszti Iskola Budapest	Budapest VIII., Köztársaság tér. 1956. október 30. Lövési sérülés. Nem a pártház védelmében vesztette életét. A téren halt meg Író László is.
Kanyó György honvéd alhadnagy*	Érmindszent 1935. 02. 03. Lanter Erzsébet	sorkatona MN 4611 Budapest	Budapest VIII., Bródy S. u. 7. 1956. október 24. Lövési sérülés. A Rádiónál vesztette életét. HH
Kara Ferenc növendék őrnagy**	Pestszenterzsébet 1933. 07. 31. Félinger Anna	növendék MN 9497 Budapest	Budapest XX., Soroksári út, az Atra-gyárnál. 1956. október 26. Áthatoló nyaklövés, tüdő-és gerinclövés. A felkelőkkel folytatott tűzharcban. Ekkor halt meg Jurinovics Miklós is.
Kara Károly honvéd	Budapest 1935. 05. 07. Dobránszki Hermina	sorkatona MN 9497 Budapest	Budapest XII., Budakeszi út 1956. október 27. Több lövési sérülés. A „Manrézánál" a jelzés ellenére továbbhaladó gépkocsira a határőrök tüzet nyitottak. Ennek következtében halt meg Jilek Pál és Takátsy György is. SZH
Karkecz Károly Lajos százados őrnagy*	Szolnok 1928. 11. 05. Sárosi Ilona	pol. munkás MN 9224 Nagykanizsa (Ideiglenesen a Petőfi Akadémia állományában)	Budapest VIII., Corvin köz. 1956. november 4. Lőtt sérülés. Feltehetően a szovjet támadás következtében vesztette életét. HH
Keisinger Gyula tizedes alhadnagy*	Koroncó 1934. 04. 12. Keisinger Anna	sorkatona MN 6671 Aszód	Budapest XIII., Róbert K. krt. 44. 1956. október 25. Lövési sérülés. Október 24-én a Vörös Csillag Nyomdához indultak, de út közben megsebesült. HH
Kerekes Imre tizedes	Püspökladány 1934. 10. 09. Csala Julianna	sorkatona MN 2872 Kecskemét	Kecskemét. 1956. november 2. Robbanás következtében. Tisztázatlan körülmények között Szabó Józseffel és Szabó Lajossal együtt. SZH

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Király Ernő honvéd	Budapest 1935. 10. 06. Antal Julianna	nincs adat	Budapest X., Maglódi út 89–91. 1956. november 5. Has- és fejlövés. Feltehetően a szovjet katonák végezték ki.
Kiss Albert, Cs. honvéd alhadnagy*	Nagykőrös 1935. 08. 12. Bóka Karolin	sorkatona MN 9951 Kistarcsa	Budapest VIII., Baross u. 23. 1956. október 24. A mellkas lövési sérülése. A Nagykörút és a Baross u. sarkán sérült meg, amikor rálőttek a Rádióhoz lőszert szállító járművükre. HH
Kiss György Árpád honvéd	Tiszanána 1935. G. Molnár Franciska	sorkatona nincs adat	Budapest. 1956. november 26. Lövési sérülés.
Kiss Gyula százados őrnagy*	Szombathely 1929. 06. 26. Kovács Julianna	karhatalmista 2. honvéd karhatalmi ezred Budapest	Budapest X., Maglódi út 89–91. 1956. december 15. Mellkas- és szívlövés. Tisztázatlan körülmények között vesztette életét. HH
Klimits Tibor százados őrnagy*	Budapest 1924. 07. 01. Kaszti Mária	hallgató Petőfi Akadémia Budapest	Budapest VIII., Bródy S. u. 5. 1956. október 24. Koponyaroncsolás, többszörös mellkas- és haslövés. A Rádiónál vesztette életét. HH
Knézy Tamás honvéd	Baja 1935. 06. 06. Pálos Etelka	sorkatona nincs adat	Budapest XXI., Tanácsház tér. 1956 november 7. Szív- és haslövés. Feltehetően a szovjet támadás következtében.
Kóczián (Fócsián) József honvéd alhadnagy*	Mány 1935. 09. 06. Szauer Katalin	löveg-parancsnok MN 6723 Esztergom	Budapest, Nyugati pu. 1956. október 24. Mellkaslövés. A szovjet katonák fegyverhasználata.[9] HH
Kocsány Imre őrvezető	Balmaz-újváros 1933.11. 06. Jenei Erzsébet	sorkatona MN 3932 Záhony	Záhony. 1956. november 4. Lövés. A szovjet támadás következtében.
Kopp István tizedes alhadnagy*	Pilisszentiván 1934. Auerbauer Krisztina	rajparancs-nok. MN 2248 Szabad-szállás	Budapest, Soroksár. 1956. október 24. Lövési sérülés. A felkelőkkel folytatott tűzharcban. HH

[9] Puchert János közlése. A tömeg fölé lövő szovjet katonák a harckocsikon lévő magyar katonákat találták el.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Korcsmáros Tibor László honvéd őrnagy**	Pusztaszentlászló 1935. 05. 12. Korcsmáros Erzsébet	sorkatona MN 4323/k Sárbogárd	Sárbogárd, vasútállomás. 1956. november 4. Lövési sérülés. A Postát őrizte, amikor a szovjet katonák lelőtték.
Korom István hadnagy	Mezőtúr 1929. 10. 26. Korda (Szonda) Rozália	nincs adat MN 7912 Kecskemét	Kecskemét. 1956. november 4. Tüdőlövés. Egy szovjet járőr megsebesítette. Szolgálati fegyverét nála találták, ezért agyonlőtték. SZH
Koszna (Kozma, Kaszna) János honvéd alhadnagy*	Békés (Felsőnyomás) 1934. (1935. 10. 06.) Dubanics (Dulovits Dubotis) Ilona	sorkatona MN 7093 Veszprém	Veszprém, Marx tér 9. 1956. november 4. Géppisztolysorozat, fejlövés. A Veszprém megyei Pártbizottság épülete előtt a szovjetek agyonlőtték Danka (Dankó) Istvánnal, Kovács Ernővel és Polák Istvánnal együtt. HH
Kovács Ernő honvéd alhadnagy	Méhkerék 1934. 03. 14. Rácz (Rónus) Anna	sorkatona MN 7093 Veszprém	Veszprém, Szabadság tér 1. 1956. november 4. Arc- és fejlövés. A Veszprém megyei Pártbizottság épülete előtt a szovjetek agyonlőtték Danka (Dankó) Istvánnal, Koszna Jánossal és Polák Istvánnal együtt. HH
Kovács László őrnagy alezredes*	Karcag 1923. 01. 14. Náthán Gizella	előadó Petőfi Akadémia Budapest	Budapest VIII., Bródy S. u. 5–7. 1956. október 23. Lövési sérülés. Feltehetően a Rádiónál egy belső karhatalmista lelőtte. HH
Kovács Márton honvéd	Bodony 1933. 10. 10. Patonai (Palotai, Palovai) Erzsébet	sorkatona MN 7392 Tamási	Szakály. 1956. november 4. Fejlövés. A tamási laktanya elleni szovjet támadásban sérült meg.[10]
Kovács Ottó Gábor honvéd	Budapest 1934. 02. 28. Gombos Anna (Gráczer Albina)	sorkatona MN 7392 Tamási	Tamási, honvédlaktanya. 1956. november 4. „Robbanó lövedék[11] által okozott felső testfél szétroncsolása." Szovjet támadás[12] következtében Sivák Józseffel, Kovács Mártonnal és Haris Lászlóval.

[10] A vidék forradalma, II. 387. o.

[11] L. a 6. sz. jegyzetet.

[12] A vidék forradalma, II. 387. o.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Kovács Zoltán őrnagy alezredes*	Orosháza 1905. 01. 01. Aradi Emília	beosztott tiszt Megyei Kieg. Pság. Békéscsaba	Békéscsaba. 1956. november 4. Lövési sérülés. A parancsnokság kapujában a szovjetek lelőtték. HH
Kőszegi Imre szakaszvezető alhadnagy*	Piliscsaba 1925. Weisz Erzsébet	sorkatona MN 6201 Piliscsaba	Budapest VIII., Bródy S. u. 1956. október 24. Lövési sérülés. A Rádió épületén kívül érte a lövés. Akkor halt meg Szabó Kázmér is. HH
Králl János őrvezető alhadnagy*	Adony 1934. 05. 05. Komjáti (Konyádi) Erzsébet	sorkatona MN 6201 Piliscsaba	Budapest VIII., Baross u. 23. 1956. október 23. Mellkaslövés. A Rádió épületén kívül érte a lövés. HH
Kujbus István honvéd	Nyíradony 1935. 05. 18. Kiss Erzsébet	sorkatona MN 9001 Rétság (az MN 8736 Debrecen alakulatnál jelentkezett)	Debrecen. 1956. november 4. Lövési sérülés. A debreceni laktanya elleni szovjet támadás következtében Bartalis Gáborral, Bujdosó Györggyel, Pataki Sándorral és Sólymosi Ferenccel együtt. SZH
Kupper Béla tartalékos őrnagy alezredes*	Léva 1916. 07. 01. Roskó Terézia	tartalékos tisztként a gyárőrség tagja Csepel	Budapest XXI., Déli u. 2. 1956. október 27. Lövési sérülés. Tisztázatlan körülmények között, a gyárőrség tagjaként. HH
Kuti István honvéd	Budapest 1933. 05. 27. Liska Ilona	sorkatona nincs adat	Budapest XXI., Déli u. 2. 1956. november 9. Gyomorlövés.
Lajos György hadnagy főhadnagy*	Csalipuszta 1931. 02. 23. Zvonár Ilona	hallgató Petőfi Akadémia Budapest	Budapest VIII., Bródy S. u. 7. 1956. október 25. Elvérzés. A Rádió épületénél. HH
Lakatos Dezső honvéd	nincs adat	sorkatona nincs adat	Budapest 1956. november 26. lövési sérülés November 14-én sebesült meg.
Lázár Miklós honvéd[13]	Budapest 1935. 02.14. Kránicz Teréz	sorkatona nincs adat	Budapest X., Pongrác út 9. sz. előtt 1956. november 6. Mellkaslövés. A szovjet katonák kivégezték.

[13] Egyes források szerint határőr volt.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Lengyel József szakaszvezető	Kács 1931. 03. 18. Balogh Mária	sorkatona MN 3932 Záhony	Záhony. 1956. november 04. Lövés. A szovjet támadás következtében.
Lőrincz István százados őrnagy*	Becsehely 1927. 02. 21. Bojti Katalin	zászlóalj-parancsnok MN 6671 Aszód	Budapest, Soroksári út – Timót u. sarok 1956. október 24. Lövési sérülés. A Timót utcai fegyverraktár védelmében. HH
Ludmann Sándor[14]	nincs adat	sorkatona nincs adat Ercsi	Gyulafirátót. 1956. november 05. Fejlövés. A szovjet katonák, valószínűleg igazoltatás során, Bogár Jánossal együtt agyonlőtték.
Lukács László százados ezredes*	Budapest 1919. 04. 16. Vass Szerén	tanszék-vezető Petőfi Akadémia Budapest	Budapest VIII., Bródy S. u. 1956. október 24. Lövési sérülés. A Rádió épületénél, tisztázatlan körülmények között. HH
Maczák Gyula hadnagy	Budapest 1933. 06. 05. Antal Lídia	1. Vasút-igazgatási Katonai Szállítás Vezetőség Budapest	Budapest VIII., Kerepesi út 7. 1956. november 4. Lövési sérülés. Munkahelyén elfogták, majd az ún. Tatter-saalban a szovjet katonák Greschl Jenővel együtt kivégezték.
Major László törzsőrmester	Martonvásár 1927. 04. 09. Varga Mária	nincs adat MN 5608 Kaposvár	Kisbajom. 1957. január 1. Lövési sérülés. Egy karhatalmi razzia során.
Márczé János főhadnagy	Budapest 1931. 12. 31. Kovács Magdolna	nincs adat MN 9025 Budapest	Budapest III., Kunigunda és Raktár u. sarok 1956. november 9. Lövési sérülés. Igazoltatás közben a szovjet katonák Schnierer Miklóssal együtt agyonlőtték. SZH
Marján Gábor honvéd alhadnagy*	Budapest 1933. 09. 12. Chvala Terézia	gépkocsi-vezető MN 9876 Budapest	Budapest XIII., Róbert K. krt. 44. 1956. november 1. Mellkaslövés. 30-án sérült, a halál oka bizonytalan. HH
Márk Dániel honvéd alhadnagy*	Szankmóricgát 1931. Szerb Etel	gépkocsi-vezető MN 1342 Kiskőrös	Kecskemét. 1956. október 27. Fejlövés. Tömegoszlatás és tűzharc során vesztette életét. HH

[14] Ismeretlenként anyakönyvezték, nevét Mészáros Gyula kutatásaiból tudjuk. *Mészáros Gyula:* Forradalom és szabadságharc Veszprémben. Veszprém, 2001.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Márta József honvéd	Kiskundorozsma 1935. 04. 22. Seres Mária	sorkatona MN 6015 Táborfalva	Táborfalva. 1956. november 4. A fej és a has többszörös, gránátszilánk okozta sérülése. A laktanyát ért szovjet támadás következtében.[15] SZH
Máté János főhadnagy százados*	Zsáka 1922. Murguly Julianna	politikai munkás MN 1739 Kecskemét	Budapest VII., Baross tér 1956. október 24. Mellkas- és fejlövés. Motoros futárszolgálat teljesítése közben. HH
Méhes Attila honvéd őrnagy**	Budapest 1935. 06. 16. Markó Ilona	sorkatona MN 9729 Budapest	Budapest II., Vöröshadsereg u. 21–23. 1956. november 7. Lövési sérülés. A Petőfi Akadémia kertjében a szovjet katonák agyonlőtték. SZH
Meszes József honvéd	Esztergom 1935. 05. 19. Róthmayer Terézia	sorkatona nincs adat	Budapest VII., Szövetség u. 14–16. 1956. október 24. Fejlövés.
Molnár Imre honvéd	Guta 1935. 07. 12. Bokor Irén	sorkatona nincs adat	Budapest VII., Péterfy S. u. 12. 1956. október 26. Haslövés, alkarlövés.
Mozga Gyula honvéd	Pátroha (Pátorka) 1933. 07. 20. Jámbor Zsófia	sorkatona MN 7392 Tamási	Pincehely, Vöröshadsereg u. 73. 1956. november 8. A jobb vese, a vékonybél és a vastagbél többszörös lövési sérülése. Feltehetően a tamási laktanya elleni szovjet támadás áldozata[16] Kovács Mártonnal, Kovács Ottóval, Sivák Józseffel és Haris Lászlóval együtt.
Nagy László százados őrnagy*	Konyár 1920. 12. 30. Török Júlia	testnevelő tiszt MN 9008 Várpalota	Várpalota. 1956. október 27. Fejlövés. A laktanyánál folyó tűzharcban. HH
Nagy Rudolf tizedes	Csehi 1932. Simon Mária	híradó katona MN 9471 Székesfehérvár	Székesfehérvár, Vadásztölténygyár. 1956. november 4. Lövési sérülés. A Vadásztölténygyár elleni szovjet támadás következtében, Jáki Istvánnal együtt. SZH

[15] A vidék forradalma, II. 295–296. o.

[16] Uo. 387. o. Amennyiben a feltevés helyes, a tamási laktanya elfoglalása nem négy áldozatot követelt (amint A Vidék forradalma állítja), hanem ötöt.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Németh István matróz alhadnagy*	Vereb 1935. 08. 1. Mészáros Erzsébet	sorkatona MN 9680 Budapest	Budapest XIII., Róbert K. krt. 44. 1956. október 26. Fejlövés. Október 25-én az Akadémia utcai pártközpontnál, lövöldözésben sérült meg. HH
Németh József honvéd	Sümeg 1934. Reisz Ilona	sorkatona MN 7093 Veszprém	Veszprém, Jutasi laktanya. 1956. november 4. Comblövés, elvérzés. A szovjetek lefegyverezték az alakulatot, majd a kint lévő szovjet harckocsi tüzet nyitott a magyar és szovjet katonákra. A sérülteket nem részesítették elsősegélyben, hagyták elvérezni őket. Ugyanott, ugyanakkor halt meg Gutassy György, Németh József és Urbán László is. SZH
Németh László honvéd	Nyalka 1934. 09. 15. Balogh Teréz	sorkatona sóstói reptér Székesfehérvár	Székesfehérvár, Sóstó. 1956.november 4. Lövési sérülés, elvérzés. Szovjet támadás következtében.
Németh László honvéd	Budapest 1935. 12. 09. Huszár Anna	sorkatona, szakács MN 9860 Budapest	Budapest XII., Királyhágó u. 1. 1956. november 8. Hasi lövési sérülés. November 4-én a az OLLEP épületének elfoglalásakor a szovjet katonák megsebesítették, négy nap múlva a sérülésébe belehalt. SZH
Oprendek Sándor őrnagy alezredes*	Diósgyőr 1919. 12. 05. Óvári Anna	karhatalmista karhatalmi alakulat Miskolc	Miskolc. 1956.12. október Lövési sérülés. A sortüzet követően a laktanya területén kialakult tűzharcban. HH
Orosházi (Házi) István honvéd	Sáta 1935. 11. 19. Vincze Erzsébet	sorkatona nincs adat	Budapest XVIII. 1956. november 12. (november 28.) Gránáttalálat, fejlövés, elvérzés.
Orosz Gyula főhadnagy százados*	Rónaszék 1912. 01. 21. (02.) Harnung (Hornung) Erzsébet	karhatalmista karhatalmi század Komló	A Mecsekben (Magyaregregy közelében), a Komló, Zobák és Gesztenyés közötti térségben 1956. november 12. Koponyalövés. A felkelőkkel folytatott tűzharcban. HH
Pál József honvéd	Pély 1934. 08. 19. Fodor Erzsébet	sorkatona nincs adat	Budapest VIII., Baross tér. 1956. október 30. Koponyalövés. Feltehetően a Köztársaság téren sérült meg.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Palatinusz András főhadnagy százados*	Kiskunfélegyháza 1930. 11. 14. Kürtösi Zsuzsanna	technikus 14. fegyverszertár Tápiószecső	Budapest XVIII., Vöröshadsereg útja. 70–80. 1956. október 31. Lövési sérülés és közlekedési baleset. Motoron meglőtték, aminek következtében összeütközött egy teherautóval. HH
Pannoch (Paunok, Faulnok) Miklós Rudolf honvéd	Budapest 1934. 01. 07. Ila Mária	sorkatona nincs adat	Budapest IX., az Üllői út 45. előtt 1956. november 4. Tüdőlövés.
Papp József ezredes vezérőrnagy*	Újpest 1917. 01. 06. Raffai Borbála	politikai munkás MN 5475 Budapest	Budapest VIII., Köztársaság tér. 1956. október 30. Lövési sérülés. A Budapesti Pártbizottság védelmében Asztalos Jánossal és Szabó Lajossal együtt. HH
Pataj Mihály hadnagy főhadnagy*	Békéscsaba 1930. 04. 09. Hrabovszki Mária	politikai munkás Dózsa Tiszti Iskola Tata	Budapest VIII., Rákóczi út – Szentkirályi u. sarok 1956. október 24. Sorozatlövés. A rádióhoz szállítottak utánpótlást, akkor sebesült meg Vén József is. HH
Pataki Sándor tartalékos alhadnagy	Vértes 1924. 02.12. Kozma Eszter Edit	tartalékos továbbképzésen MN 8736 Debrecen	Debrecen. 1956. november 4. „A jobb halántékán lévő 15 cm hosszúságú repesz-seb következtében azonnal meghalt." A debreceni laktanya elleni szovjet támadás következtében vesztette életét Bartalis Gáborral, Bujdosó Györggyel, Kujbus Istvánnal és Solymosi Ferenccel együtt. SZH
Piroska Lajos honvéd	nincs adat 1935. nincs adat	sorkatona nincs adat	Budapest 1956. november 12. Utcai harcban.
Polák (Oláh, Orbán) István honvéd alhadnagy	Veresháza 1934. Mészáros Mária	sorkatona MN 7093 Veszprém	Veszprém, Marx tér 9. 1956. november 4. Szem- és fejlövés. A Veszprém megyei Pártbizottság épülete előtt a szovjetek Danka (Dankó) Istvánnal, Kovács Ernővel és Koszna Jánossal együtt agyonlőtték. SZH
Rácz József százados őrnagy*	Belsőböcs 1922. 06. 06. Nagy Borbála	hallgató Petőfi Akadémia Budapest	Budapest II., Vöröshadsereg útja 21–23. 1956. október 26. Lövési sérülés. Szervezetlenség következtében, belső karhatalmistákkal vívott tűzharcban; akkor vesztette életét Vass Ernő is. HH

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Rácz Lajos honvéd alhadnagy*	Rákosszentmihály 1935. 07. 11. Czuk (Sukk) Rozália	sorkatona MN 1581 Eger	Budapest XIII., Róbert K. krt. 44. 1956. október 25. Tüdőlövés. Október 24-én, az Engels téren sebesült meg, szervezetlenség következtében. A helyszínen szovjet csapatok, rendőrök és felkelők is tartózkodtak. HH
Rima (Rinai) István szakaszvezető alhadnagy*	Túrkeve 1934. 07. 7. Auer Rozália	rajparancsnok MN 2872 Kecskemét	Budapest V. 1956. november 5. Lövési sérülés. HH
Rózsahegyi János honvéd	Bábolna 1934. 12. 18. Horváth Mária	sorkatona MN 2960 Budapest	Budapest X., Maglódi út 89–91. 1956. november 18. Gyomorlövés. November 4-én sérült meg, amikor a szovjet katonák a Külső Jászberényi úton rálőttek a teherautójukra. SZH
Sáhó János honvéd alhadnagy	Győr 1933. 09. 08. Szinek Aranka	sorkatona MN 2900 Veszprém	Veszprém, Danuvia gyár. 1956. november 4. Fejlövés. A szovjet csapatok támadása következtében.
Salamon Károly honvéd	Pápa 1934. 09. 13. Szabó Mária	sorkatona nincs adat	Budapest IX., Gyáli út 17. 1956. november 6. Lövési sérülés.
Sallai István honvéd	Balkány 1935. 07. 28. Nagy Ilona	sorkatona nincs adat	Budapest XIII., Szabolcs u. 33. 1956. november 5. Lövési gerincsérülés.
Sarkadi András honvéd	Csorvás 1935. Gura (Gara) Ilona	sorkatona nincs adat	Budapest XIII., Róbert K. krt. 44. 1956. december 15. Haslövés.
Scherman Elek őrvezető alhadnagy*	Szemenye 1933. Tamics Mária	gépkocsivezető MN 2900 Veszprém	Veszprém. 1956. november 4. Súlyos égési ártalom. A lokátorállomásról szállítottak szovjetek által megsebesített katonákat a veszprémi kórházba. A kórház elhagyása után a szovjet katonák tüzet nyitottak a katonai mentőre. Akkor halt meg Bojtor Ferenc is. HH
Schnierer Miklós főhadnagy	Székesfehérvár 1932. 11. 27. Németh Rozália	hallgató Petőfi Akadémia Budapest	Budapest III., Kunigunda és Raktár u. sarok 1956. november 9. Lövési sérülés. Igazoltatás közben a szovjet katonák a vele lévő Márczé Jánossal együtt agyonlőtték.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Sendula István tizedes	Mélykút 1935. Czifra Erzsébet	sorkatona MN 2760 Baja	Budapest, Keleti pu. 1956. november 9. Lövési sérülés. Feltehetően szovjet katonák lőtték le.[17] SZH
Simoncsics Mihály honvéd	Budapest 1934. 11. 22. Gunyhó Erzsébet	sorkatona MN 6581 Esztergom	Budapest IX. Gyáli út 1956. november 6. (október 25.) Fejlövés.
Sinkó Mihály honvéd	Ózd 1935. 09. 21. Roskovics Julianna	sorkatona nincs adat	Budapest IX., Tűzoltó u. 7. 1956. november 4. Fejlövés.
Sivák József szakaszvezető	Nád 1931. 04. 02. Rácz Margit	sorkatona MN 7392 Tamási	Tamási. 1956. november 4. Fejlövés. Szovjet támadás[18] következtében Kovács Mártonnal, Kovács Ottóval és Haris Lászlóval együtt.
Solymosi Ferenc őrvezető hadnagy**	Nyíregyháza 1935. 09. 20. Csernák Berta	sorkatona MN 8736 Debrecen	Debrecen, Tüzérlaktanya. 1956. november 4. Szívlövés. A debreceni laktanya elleni indított szovjet támadás alkalmával, Bartalis Gáborral, Bujdosó Györggyel, Kujbus Istvánnal és Pataki Sándorral együtt.
Spirka Gábor honvéd	Kispest 1935. 04. 12. Hammer Teréz	sorkatona MN 2960 Budapest	Budapest XVIII., SZTK segélyhely. 1956. november 8. Lövési sérülés, gyomor-, máj- és bélsérülés.
Stefán István honvéd	Mindszent 1933. 09. 18. Lakatos Rozália	sorkatona nincs adat	nincs adat 1956. november 9. Szívlövés, elvérzés.
Steiner Gusztáv százados őrnagy*	Újpest 1921. 10. 30. Hutter Júlia	hallgató Zrínyi Akadémia Budapest	Budapest VIII., Rákóczi út 73. 1956. november 7. Tarkólövés. A lakásán agyonlőtték. HH
Stenger Ferenc György honvéd alhadnagy*	Nyárád 1935. 11. 04. Szalai Anna	sorkatona MN 4611 Budapest	Budapest VIII., Fiumei út 17. 1956. október 24. Haslövés. A Rádiónál sebesült meg. HH

[17] A pályaudvarnál már november 4-én is több katonát kivégeztek.

[18] A vidék forradalma, II. 387. o.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Stiegelmayer Géza hadnagy főhadnagy* alezredes**	Csorvás 1931. 05. 07. Jámbor Margit	nincs adat MN 3932 Záhony	Záhony, Rákóczi Ferenc Laktanya. 1956. november 4. Szívlövés. A laktanya elleni szovjet támadás következtében. SZH
Styaszni Béla honvéd alhadnagy*	Kunmadaras 1935. 10. 21. Török Eszter	sorkatona MN 9860 Budapest	Budapest XVIII., Ferihegy. 1956. november 4. Lőtt sérülés a hason és a mellkason. A repülőteret elfoglaló szovjet katonák Tarr Lászlóval együtt agyonlőtték. HH
Sulyok Imre honvéd	Szentes 1934. 09. 23. Stepán Stefánia	sorkatona MN 9680 Budapest	Budapest XXI. 1956. október 25. (november 4.) Fejlövés.
Szabadszállási Mihály honvéd	Alpár 1934. 09. 06. Góg Mária	sorkatona MN 1342 Kiskörös	Kiskunfélegyháza. 1956. december 2. Comblövésből eredő elvérzés. Rendőr–honvéd vegyes járőr fegyverhasználata következtében. SZH
Szabó József honvéd	Fegyvernek 1934. 09. 03. Pap Róza	sorkatona MN 2872 Kecskemét	Kecskemét, Ady Endre u. 16. 1956. november 2. Robbanás következtében. Tisztázatlan körülmények között Kerekes Imrével és Szabó Lajossal együtt.
Szabó József, D. szakaszvezető	Szeged 1933. 10. 23. Csabai Julianna	sorkatona nincs adat	Budapest V., Kossuth L. tér. 1956. október 25. Lövési sérülés, elvérzés. A sortűz áldozata.
Szabó Kázmér honvéd alhadnagy*	Budapest (Székesfehérvár, Edve) 1934. 08. 18. Szunyog (Zongor, Szunyok) Krisztina	sorkatona MN 6201 Piliscsaba	Budapest VIII., Baross u. 23. 1956. október 25. Haslövés. A Rádió épületén kívül sérült meg Kőszegi Imrével. HH
Szabó Lajos alezredes ezredes*	Miskolc 1913. 12. 17. Szabó Zsófia	ezredparancsnok MN 2520 Mezőtúr	Budapest VIII., Köztársaság tér. 1956. október 30. Tüdőlövés. A Budapesti Pártbizottság védelmében Asztalos Jánossal és Papp Józseffel. HH

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Szabó Lajos tizedes	Túrkeve 1934. 09. 30. Seres Zsófia	sorkatona 2872 Kecskemét	Kecskemét, Ady Endre u. 16. 1956. november 2. Robbanás következtében. Tisztázatlan körülmények között Kerekes Imrével és Szabó Józseffel együtt.
Szabó László honvéd	Nagybátony 1935. 07. 25. Szabó Zsuzsanna	sorkatona MN 6201 Piliscsaba	Budapest XIII., Róbert K. krt. 44. 1956. november 6. Mellkaslövés. A „Budapesti Központi Kórház kórtermében borotválkozás közben egy eltévedt golyó szíven találta."[19] SZH
Szabó Miklós Kálmán növendék hadnagy*	Diósgyőr 1936. 12. 04. Horváth Irén	növendék Kossuth Tiszti Iskola Budapest	Budapest IX., Nagyvárad tér 1. 1956. október 26. (október 24.) Lövési sérülés (gerinclövés). Szovjet katonák tüzet nyitottak az iskola védőire. HH
Szabó Sándor tizedes	Budapest 1935. 02. 13. Fekete Júlia	sorkatona MN 9001 Rétság	Budapest XVI., Hősök fasora. 1956. november 5. Hasl-, gyomor- és hátgerinclövés, belső vérzés. Útban a Katonai Középiskola felé, Mátyásföldön szovjet katonák megsebesítették. SZH
Szakács Gáspár honvéd	Hadikfalva (Románia) 1935. 01. 06. Bíró Mária	sorkatona MN 9680 Budapest	Budapest XI., Kamaraerdő. 1956. november 6. Szilánksérülés a mellkason.
Szél László honvéd	Tiszamogyorós 1935. 04. 24. Hosszú Irma	nincs adat	Budapest VI., Izabella u. 52. 1956. november 6. Agyonlövés. Szovjet katonák Juhász Sándorral, Kamuti Lajossal és Dancs Miklóssal együtt kivégezték.
Szentgáli József honvéd	Dunapentele 1934. 09. 02. Herman Mária	nincs adat	Veszprém. 1956. november 4. A szovjet csapatok támadása következtében.
Szentpéteri László hadnagy főhadnagy	Szolnok 1933. 11. 16. Kiss Anna	híradó tiszt MN 6079 Esztergom	Budapest IX., Üllői út 45–47. (Kilián Laktanya) 1956. november 4. Haslövés. A szovjet támadás alatt, a Kilián Laktanyában.
Szép Lajos polgári alkalmazott alhadnagy*	Kispest 1929. 06. 29. Török Eszter	gépkocsivezető Petőfi Akadémia Budapest	Budapest II., Vöröshadsereg u. 21–23. 1956. október 27. Lövési sérülés. „A Petőfi Akadémia előtt, felkelőkkel tűzharcban."[20] HH

[19] Személyi anyag. Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Központi Irattár.

[20] Uo.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Szirom (Simon) János tizedes alhadnagy*	Kunszentmárton 1935. 10. 22. Szaszkó (Czakó) Etelka	sorkatona MN 2872 Kecskemét	Budapest VII., Péterfy S. u. 12. 1956. november 1. Mellkas- és haslövés. A VIII. kerületi tanácsház környékén sebesült meg október 26-án. HH
Szórádi Tibor százados őrnagy*	Budapest 1929. 09. 14. Markotányos Róza	sporttiszt Központi Tiszti Ház Budapest	Budapest VIII./X., Százados u. 1956. november 4. Tüdőlövés, elvérzés. A Népliget mellett szovjet harckocsiból rálőttek katonai híradó kocsijukra. HH
Szőke Gyula tizedes alhadnagy*	Budapest 1935. 02.2. Balhási Mária	sorkatona MN 6581 Esztergom	Budapest V., Dunapart. 1956. október 25. Fulladás harckocsiban. Cserna Gáborral és Czinó Károllyal együtt harckocsival a Dunába csúszott. HH
Szőllősi Károly főhadnagy százados	Okány 1931. 09. 20. Szőllősi Regina	politikai munkás Megyei Kieg. Pság. Kecskemét	Kecskemét, Kiegészítő Parancsnokság. 1956. november 4. Lövési sérülés. A kapuban szovjet katonák lőtték agyon. SZH
Takátsy György hadnagy	Budapest 1929. 03. 26. Takátsy Emma	nincs adat MN 9497 Budapest	Budapest XII., Budakeszi út. 1956. október 27. Fejlövés. A „Manrézánál" a jelzés ellenére továbbhaladó gépkocsira a határőrök tüzet nyitottak. Ennek következtében halt meg Jilek Pál és Kara Károly is. SZH
Tánczos István honvéd	Felsőmarácz 1935.05. 09. Kol Julianna	sorkatona nemzetőr alegység Sárosd	Székesfehérvár, Tiszti Klub. 1956. november 4. Lövési sérülés, nagyfokú elvérzés. Nemzetőrként harcolt, amikor a szovjet katonák a Tiszti Klub elfoglalásakor Herceg Tiborral együtt lelőtték. SZH
Tárnoki Győző matróz alhadnagy*	Budapest 1935. 07. 27. Szabó Margit	sorkatona MN 9680 Budapest	Budapest VIII., Gyulai Pál u. 2. 1956. október 24. Haslövés. Az V. kerületben az Akadémia utca és a Roosevelt tér környékén sebesült meg. HH
Tarr László honvéd alhadnagy*	Mezőcsát 1935. 12. 09. Orosz Lídia	sorkatona MN 9860 Budapest	Budapest XVIII., Ferihegyi repülőtér. 1956. november 4. Lövési sérülés a koponyán. A repülőtér elfoglalásakor a szovjet katonák Styaszny Bélával együtt agyonlőtték. HH

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Téglási András növendék őrnagy**	Arad 1934. 08. 01. Králl Margit	növendék Táncsics Tiszti Iskola Szentendre	Budakalász, Külkerület. 1956 november (október) Robbanó lövés.[21] Nagy valószínűség szerint a nemzetőrként szolgáló növendéket a község szélén egy szovjet páncélosból lőtték le.
Telenkó János tizedes alhadnagy*	Csobád 1935. 02. 24. Balogh Anna	sorkatona MN 5129 Zalaegerszeg	Zalaegerszeg. 1956. október 26. Arclövés. A pártház védőinek fegyverhasználata következtében. HH
Temesvári (Nemesvári) István szakaszvezető alhadnagy*	Kaposvár (Komárom) 1934. 06. 22. Wirkh (Wirth) Katalin	sorkatona Dózsa Tiszti Iskola Tata	Szomód, lőtér. 1956. október 25. Fejlövés. Tisztázatlan körülmények között, állítólag a felkelőkkel tűzharcban.[22] HH
Torjai Gyula főhadnagy alezredes**	Záhony (Polgár) 1932. 04. 25. Ládi Julianna	felderítő tiszt MN 3932 Záhony	Záhony. 1956. november 4. Lövés. A laktanya elleni szovjet támadás következtében. SZH
Tóth András tizedes	Mátraszőlős 1933. Kiss Erzsébet	híradós MN 9420 Budapest (Dunakeszi)	Budapest VIII., József krt. 1956. október 23. Koponyalövés, -roncsolás. Utcai harcban.
Tóth István őrvezető alhadnagy*	Kunszentmárton 1934. András Amadonáth Ilona	sorkatona MN 2872 Kecskemét	Budapest és Kecskemét között, Gyál mellett. 1956. november 4. Szívlövés. Kecskemét felé út közben, igazoltatás során, a szovjet katonák Apró Józseffel és Fenyves Andrással együtt lelőtték. HH
Tóth Mihály honvéd	Dunapentele 1935. Hingyik Mária	sorkatona MN 9800 Szolnok	Szolnoki laktanya. 1956. november 4. Repesz és géppisztolysorozat. A laktanyát ért szovjet támadáskor. SZH
Török Miklós honvéd	Kispest 1935. 05. 13. Simon Julianna	sorkatona nincs adat	Budapest XXI., Déli u. 2. 1956. november 4. (november 9.) Haslövés.

[21] L. a 6. sz. jegyzetet.

[22] Szomódon és környékén a belügyi szervek vizsgálatai szerint fegyveres összetűzésre nem került sor. (ÁBSZTL V-150-372.) A lőtéren kialakult tűzharcról l. *Hunyadi Károly:* A munkás-paraszt hatalom védelmében, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1981. 232. o.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Törteli Ferenc honvéd	Szank 1935. 08. 17. Rokolya Piroska	sorkatona MN 2918 Kecskemét	Kecskemét. 1956. november 4. „Hadműveletek alkalmával elszenvedett agysérülés." A szovjet támadás következtében.
Urbán László honvéd alhadnagy	Bocsárlapujtő 1934. 02. 11. Kovács Gizella	sorkatona MN 7093 Veszprém	Veszprém, Jutasi laktanya. 1956. november 4. Gyomorlövés, elvérzés. A szovjetek lefegyverezték az alakulatot, majd a kint lévő szovjet harckocsi tüzet nyitott a magyar és szovjet katonákra. A sérülteket nem részesítették elsősegélyben, hagyták elvérezni őket. Ugyanakkor halt meg Gutassy György és Németh József is. SZH
Vajda László honvéd	Berettyóújfalu 1934. 11. 23. Jámbor Margit	sorkatona MN 9527 Szolnok	Szolnok, Rékasi úti laktanya. 1956. november 4. Szívlövés. A laktanyát ért szovjet támadás következtében.
Varga István hadnagy főhadnagy*	Tata 1929. 10. 17. Tóth Zsófia	rendelkezési állományban Zrínyi Akadémia Budapest	Budapest, Hungária körút. 1956. október 24. Fejlövés. Lelőtték. HH
Vass (Vas) Ernő őrnagy alezredes*	Gergelyi 1922. 08. 19. Schwarcz Mária	előadó Petőfi Akadémia Budapest.	Budapest XII., Diósárok 1. 1956. október 26. Lőtt sérülés a hason és a lábon. A Vöröshadsereg és a Budakeszi út sarkán a belső karhatalmistákat szállító teherautóról tüzet nyitottak rájuk. HH
Vén József növendék hadnagy*	Öregcsertő 1935. 04. 04. Salacz Mária	növendék Dózsa Tiszti Iskola Tata	Budapest VIII., Gyulai P. u. 2. 1956. október 24. Bal vállán lövési sérülés. A rádióhoz szállítottak utánpótlást, amikor a Rákóczi út és a Szentkirályi utca sarkán Pataj Mihállyal együtt találat érte. HH
Vetési Imre József honvéd	Békés 1934. 07. 14. Vetési Zsófia	sorkatona MN 9613 Dunaföldvár	Dunapentele, Úttörő út 1. 1956. november 4. Fejlövés. A dunaföldvári laktanya elleni szovjet támadás következtében.
Vida József honvéd	Várpalota 1935. 07. 22. Németh Anna	sorkatona MN 9876 Budapest	Budapest XIII., Róbert K. krt. 44. 1956. november 5. Gerinclövés, hasi sérülés. Feltehetően a szovjet őrség sebesítette meg 4-én, az Árpád-híd pesti hídfőjénél. SZH

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Vigh László honvéd	Felsőrajk 1934. 05. 26. Pintér Gizella	gépkocsi-vezető nincs adat	Budapest XI. 1956. november 4. Fejlövés, harci sérülés. Feltehetően a szovjet támadás következtében.
Vincze István őrvezető hadnagy**	Tab 1935. 03. 08. Sásik Mária	gépkocsi-vezető MN 4323/k Sárbogárd	Sárbogárd, vasútállomás. 1956. november 5. Tüdőlövés, elvérzés. November 4-én „sorkatonaként a sárbogárdi posta őrzésére rendelték őrségbe, ahol a bevonuló szovjet katonák lelőtték."
Virág Ferenc őrmester	Kölcse (Földes) 1935. 03. 30. Nagy Flóra	nincs adat MN 3932 Záhony	Záhony. 1956. november 4. Repesztől származó gyomorsérülés, lövés. A laktanya elleni szovjet támadás következtében. SZH
Wenz (Vencz) József honvéd	Pestszentlőrinc 1934. 11. 14. Szabó Erzsébet	sorkatona nincs adat	Budapest VIII., Nap u. és Kisfaludy u. sarok. 1956. november 7. Fejlövés. A szovjet támadás következtében.
Wunderlich István őrmester alhadnagy*	Tolna 1935. 11. 30. Schalli (Sallai Sali) Katalin	lövegkezelő MN 9860 Budapest	Budapest XVIII., Hősök tere. 1956. november 4. Lövési sérülés. Állítólag egy nő lőtte le.[23] HH
Zámbó Károly Gyula honvéd	Újpest 1935. 01. 15. Sipos Vilma	sorkatona nincs adat	Budapest VIII., Baross u. 23. 1956. október 29. Lövési sérülés a bal mellkasfelen és a jobb combon.
Zsíros Mihály János tizedes	Békéscsaba 1935. 06. 06. Kovács Zsófia	sorkatona MN 6671 Aszód	Budapest VII., Lenin krt. 45. (43.) 1956. november 6. Szívlövés. A szovjet katonák lőszert találtak náluk, ezért Hole Rezsővel együtt agyonlőtték. Ideiglenesen a Dob utcában temették el.

[23] *Hunyadi Károly:* i. m. 251. o.

A FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC SORÁN ELHUNYT AZONOSÍTATLAN KATONÁK

Alapadatok	*Egyéb információ*
Budapest, VII. kerület – ismeretlen honvédségi egyenruhás férfiholttest	„1956. évi okt. 25-26. között ismeretlen időpontban Budapest VII. ker. Péterfy Sándor u. 12. sz. alatt ismeretlen fiatal férfihullát találtak. Ruházata: honvédségi egyenruha. A halál oka: jobb szemöldök fölött lövési sérülés."
Dunakeszi – ismeretlen honvédségi egyenruhás férfiholttest	„1956. nov. 12. napján délelőtt 11 órakor Dunakeszin a Székes-dűlői részen a műút melletti árokban 21 év körüli ismeretlen férfi hullát találtak. Testhossza 172 cm, haja színe: szőkésbarna, szeme színe: kékesszürke. Ruházata: katonai pufajka, kabát és nadrág, páncélos szövetsapka, fekete katonai csizma, hosszú csíkos alsónadrág, barnás sárga csíkokkal, egy kékes és egy barnás színű zsebkendő, sötétbarna ing, nadrágszíj. A múltban prímán gyógyult vakbél műtét helye a tipikus helyen. A halál valószínű ideje: 1956. nov. november A halál oka: lövés következtében létrejött agyroncsolódás.
Dunapentele – ismeretlen honvédségi egyenruhás férfiholttest	„A dunapentelei 6. számú körzet orvosa, dr. Gyurkó László 26/1956. sz. halottvizsgálati bizonyítványa szerint 1956. november 8-án a dunapentelei laktanyánál egy 25–40 éves ismeretlen férfi holttestét találták. A holttest állapota: fej és végtag nélküli törzscsonk. Ruházata: fekete klott alsónadrág, fehér kötött alsóing, vattázott katonaruha. Halál ideje: 1956. november 7. Halál oka: hadicselekmények közben közvetlen közelben bekövetkezett robbanás darabokra tépte." „A dunapentelei 6. sz. körzeti orvos, dr. Gyurkó László 27/1956. sz. halottvizsgálati bizonyítványa szerint 1956. november 8-án a dunapentelei laktanyánál egy 20–30 éves ismeretlen férfi holttestét találták. A holttest állapota: törzs nélküli fej és nyak, lábrészek és bordarészek. Haja világosbarna, szeme szürkéskék, arca hosszúkás, szája szabályos, bajusza nincs, fogai épek. Ruházata: vattázott katonakabát foszlányok, barna nyersbőr csizma, kamgarn tiszti anyagból nadrágfoszlányok. Halál ideje: 1956. november 7. Halál oka: közvetlen közelben bekövetkezett nagy erejű robbanás darabokra tépte."
Magyaregregy – ismeretlen honvédségi egyenruhás férfiholttest	„A magyaregregyi Tanács 7/4-1957. sz. átirata szerint 1956. évi november 11-én délelőtti órákban Magyaregregy Máré Vára körül 23 éves ismeretlen katonaruhás férfi hullát találtak. Ruházata: katona zubbony, nadrág, ujjatlan háromszög alakú vékony, hosszú pulóver és katona csizma. A halál oka: szívlövés"

A FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC ALATT TISZTÁZATLAN KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT ELHUNYT KATONÁK[1]

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*[2]
Bajkai János honvéd	1934. Illés Lídia	sorkatona MN 6201 Piliscsaba	Rádió. 1956. október 24.
Danczinger Gyula tizedes alhadnagy	1934. Danczinger Anna	sorkatona MN 6671 Aszód	Budapest. 1956. október 26.
Gaál László tizedes	Bősárkány 1935. 11. 13. Szabó Teréz	sorkatona MN 4715 Sármellék	Budapest. 1957. január 6. Az őrszobán őrtársa agyonlőtte. SZH
Juhász Gyula honvéd	Törökszentmiklós 1934. 02. 25. Margot Ilona	sorkatona MN 0680 Hegyeshalom	Mosonmagyaróvár, Kossuth Lajos tér 3. 1957. január 13. Has- és tüdőlövés.
Keve Mihály tartalékos hadnagy főhadnagy*	Simonyifalva 1914. 09. 18. Hoffmann Erzsébet	karhatalmista 90. önálló karhatalmi század Gyula	Kondoros határában. 1957. február 12. Koponyazúzódás, agyrázkódás, elvérzés. Tisztázatlan körülmények között otthonában, egy kondorosi tanyán vesztette életét. HH
Fábián József honvéd	Hajduszovát 1934/37. 09.12. Polgár Rozália	sorkatona nincs adat	Mosonmagyaróvár. 1956. október 26. „Láb- és haslövés."
Kiss Sándor honvéd	1935. Pásztor Erzsébet	sorkatona MN 0389	Budapest, Corvin köz. 1956. november 2.
Máthé János honvéd	Boksa-Alsó 1935.	sorkatona nincs adat	Budapest. 1956. november 26. Tűzharcban szívlövés.
Meleg László honvéd	Csorna 1934. Meleg Sára	sorkatona nincs adat	Budapest 1956. november 4.
Ott István tizedes	nincs adat	sorkatona MN 2248 Szabadszállás	Budapest.

[1] A táblázatot Horváth Miklós és Tulipán Éva készítette.

[2] A táblázatokban alkalmazott jelölések: * 1990 előtt léptették elő; ** 1990 után léptették elő; HH = a haláleset 1990 előtti minősítése, hősi halott; SZH = a haláleset 1990 előtti minősítése: szolgálati halott.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Petrik József honvéd	Rakamaz 1935. 06. 29. Nagy Erzsébet	sorkatona nincs adat	Budapest XIII., Róbert K. krt. 44. 1956. november 12. Koponyasérülés, agyrázkódás.
Szűcs Lajos honvéd	Budapest 1934.	sorkatona nincs adat	Budapest. 1956. november 26. Lövési sérülés.
Takács Gyula tizedes alhadnagy	1934. Szépi Mária	sorkatona MN 6201 Piliscsaba	Budapest.
Tóth István honvéd alhadnagy	Kunszentmárton 1934. Ujsági Mária	sorkatona MN 6201 Piliscsaba	Budapest. 1956. november 4.
Végh László honvéd alhadnagy	1934. Gál Zsuzsanna	sorkatona MN 6201 Piliscsaba	Budapest.

A FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC IDEJÉN BALESET VAGY ÖNGYILKOSSÁG KÖVETKEZTÉBEN ELHUNYT KATONÁK[1]

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*[2]
Adamecz Ferenc törzsőrmester alhadnagy	Tápiószele 1932. 07. 15. Mackó Erzsébet	beosztott tiszthelyettes MN 6417 Helyőrség Kommendáns Hivatal Esztergom	Esztergom. 1956. november 20. Baleset. A baleset helyszíne közelében egy szovjet harckocsi tartózkodott.
András István honvéd	Százhalombatta 1935. 10. 08. Novák (Nováth) Teréz	sorkatona MN 7015 Budapest	Budapest VIII., Gyulai Pál u. 2. 1956. október 31. Fejlövés. A Szabad Nép Székházban, véletlen fegyverhasználat következtében. SZH
Bihari Sándor tartalékos hadnagy főhadnagy*	Nagyar 1929. 10. Tóth Piroska	karhatalmista MN 2535 Békéscsaba	Battonya. 1956. december 13. Áramütés Battonya határában a karhatalmisták ellőtték a villanyvezetéket, és az ráesett. HH
Czvikovszky (Czirkovszky) Pál hadnagy	Pestújhely 1931. 09. 16. Csernák Ilona	statisztikai tiszt Szervezési és Mozgósítási Csfség.	Budapest XIV., Amerikai út 57. 1956. november 20. Agysérülés, fejroncsolás. Közlekedési baleset.
Fábián Jenő főhadnagy százados	Budapest 1924. 03. 08. Kovács Julianna	nincs adat	Budapest XII., Királyhágó u. 1. 1957. február 21. Szívmegrázkódtatás, nyaki és mellkasi lövési sérülés (baleset). SZH
Fodor István főhadnagy százados*	Hajdúszoboszló 1921. 10. 05. Kaszás Julianna	karhatalmista MN 6417 Esztergom	Esztergom. 1957. január 12. Fejsérülés, fegyverbaleset. Egy elfogott felkelő kísérése közben véletlenül agyonlőtte magát. HH
Grób Imre továbbszolgáló törzsőrmester	Budapest 1927. 02. 28. Horváth Gizella	nincs adat XIII. Ker. Kieg. Ság. Budapest,	Budapest XIII., Róbert K. krt. 44. 1956. november 27. Gerinccsigolya-törés autóbalesetben: borulás. „Nem az ellenforradalommal kapcsolatban halt meg."

[1] A táblázatot Horváth Miklós és Tulipán Éva készítette.

[2] A táblázatokban alkalmazott jelölések: * 1990 előtt léptették elő; ** 1990 után léptették elő; HH = a haláleset 1990 előtti minősítése: hősi halott; SZH = a haláleset 1990 előtti minősítése: szolgálati halott.

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Karakas László honvéd alhadnagy	Hencida 1935. 12. 03. Győri Szövik Ilona	sorkatona MN 6079 Esztergom	Esztergom. 1956. november 20. Baleset. A baleset helyszíne közelében egy szovjet harckocsi tartózkodott.
Lantos Pál főhadnagy százados*	Budapest 1928. 06. 03. Glück Gizella	karhatalmista 2. karhatalmi ezred Budapest	Budapest X., Maglódi út. 1956. október 31. Lövési sérülés, fegyverbaleset. Utazás közben egy rossz mozdulatától a fegyvere elsült. HH
Makhándi György hadnagy.	Újfehértó 1926. 01. 24. Szemán Zsuzsanna	nincs adat MN 6066 Hajdúsámson	Hajdúhadház. 1956. november 21. Belső elvérzés. Szolgálaton kívüli baleset következtében.
Mizser (Mizsei) Béla honvéd	Cegléd 1935. 04. 26. Gál Julianna	karhatalmista karhatalmi alegység Cegléd	Cegléd. 1956. december 27. Főverőér-roncsolás, puskalövés. Egy másik karhatalmista véletlenül lelőtte.
Moharos Lajos honvéd	Budapest 1935. 11. 03. Gál Julianna	sorkatona nincs adat Cegléd	Cegléd. 1956. október 30. Mellkas háromszori lövési sérülése. Állítólag részeg katonatársai lőtték le.
Mravik József (Mrávik, Rovik) főtörzsőrmester alhadnagy	Zagyvaszántó 1908. 12. 28. Füzér Erzsébet	elhelyezési-szolgálat-vezető MN 6079 Esztergom	Esztergom. 1956. november 20. Baleset. A baleset helyszíne közelében egy szovjet harckocsi tartózkodott.
Pinczés István főhadnagy	Hajdúszoboszló 1929. 04. 18. Török Juliánna	ezred-bemérőtiszt MN 1434 Cegléd	Cegléd. 1956. november 26. Jobb mellkas lőtt, áthatoló sérülése. Öngyilkosság
Révész József őrnagy	Tápé 1925. 10. 06. Kónya Margit	ezredpa rancsnok MN 5531 Tapolca	nincs adat 1957. január 14. Gépkocsibaleset.
Salpauer János honvéd	Újpest 1935. 06. 06. Krisztián Julianna	sorkatona MN 6201 Piliscsaba	Budapest XIII., Róbert K. krt. 44. 1957. január 16. Tüdőlövés. Január 15-én fegyvertisztítás közbeni baleset.
Sárközi Sándor honvéd	Kerta 1935. 11. 09. Takács Rozália	sorkatona MN 1581 Eger	Budapest. 1956. november 1. Szívlövés. Őrségváltáskor véletlenül elsült a fegyvere. SZH

Név, névváltozat, rendfokozat, poszthumusz rendfokozat	*Születési adatok*	*Beosztás, alakulat, szolgálati hely*	*A haláleset helye, időpontja, oka, körülményei*
Szabó Gábor főhadnagy	Nemesleányfalu 1926. 03. 04. Szperli Rozália	zászlóaljpárttitkár MN 3207 Kalocsa	Baja. 1956. december 15. Lövési sérülés. Lőfegyver által okozott baleset.
Sziklai Sándor ezredes vezérőrnagy*	Tornya 1895. 12. 27. Varga Julianna	parancsnok Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Budapest	Budakeszi. 1956. október 25. Lövés a koponyán, elvérzés, öngyilkosság. Öngyilkosságát utólag gyilkosságként állítot ták be.[3] HH
Szűr József honvéd alhadnagy	Vértesszőlős 1935. Pluhár Mária	sorkatona MN 6079 Esztergom	Esztergom 1956. november 20. Baleset. A baleset helyszíne közelében egy szovjet harckocsi tartózkodott.

[3] *Hunyadi Károly:* i. m. 224. o.

Éva Tulipán

THE CASUALTIES OF THE HUNGARIAN PEOPLE'S ARMY IN 1956

Summary

The study is a product of the investigations that were conducted in 2006 to collect and analyse the available data concerning the casualties of the Hungarian People's Army in 1956. The research was based on the personal files preserved in the Central Archives of the Military History Institute and Museum of the Hungarian Ministry of Defence. Nearly three hundred casualties had been examined. Out of that number, 229 identified and 4 unidentified people died certainly or almost certainly in connection with the revolution and war of independence. The military casualties must have totalled more than 233 though; it can be estimated to be between 250 and 300. The rest of the examined deaths were caused by accidents or suicide, or occurred under unexplained circumstances. The study provides a thorough analysis of the data regarding the abovementioned 233 people, and is illustrated with diagrams.

One of the most interesting results of the analysis is that nearly 40% of the military casualties materialised on two days: 24 October and 4 November. The military suffered 30% of its total losses on 4 November, when 70 soldiers died, 64 (91.43%) of whom were killed with Soviet weapons. About three quarters of the casualties were made up of the deaths of those aged 20-24. Less than half of the losses occurred in the course of armed combat, and only 8% died during the fights against the rebels. 10% of the casualties were caused by the disorganisation of the government forces, which resulted in their firing at each other. 16% of the victims were killed in action against the Soviet troops, and 46% of the total casualties fell as a consequence of one-sided Soviet attacks. Thus, 62% of the Hungarian military losses were inflicted by the occupying Soviet troops. Nevertheless, 46% of the soldiers that were shot by the Soviets were registered after the revolution as having been "killed in action" or "killed on duty". The number of those "killed in action" (altogether 224 people including the employees of the Ministry of the Interior) and the number of those executed in the course of the reprisals subsequent to the revolution (229 people) seem to be closely connected. The new regime tried to legalise the execution of several people on this basis, which is proved by a quotation from János Kádár, which is cited at the end of the study.

Éva Tulipán

LES PERTES DE L'ARMÉE POPULAIRE HONGROISE EN 1956

Résumé

La recherche portant sur les pertes militaires visait à rassembler et à traiter, le plus précisément possible, les pertes subies par l'Armée populaire hongroise sur la base des données et des sources connues en 2006. La recherche a été basée sur les dossiers personnels conservés dans les Archives centrales de l'Institut et Musée d'Histoire militaire du Ministère de la Défense (HM). Au total, près de trois cents décès ont été vérifiés : la mort de 229 personnes identifiées et de 4 inconnues est (quasi) certainement liée à la révolution et à la guerre d'indépendance. Toutefois le nombre de pertes en vie humaine est supérieur à 233 et doit s'élever à 250-300 personnes. Les autres décès examinés sont attribuables à des accidents ou à des suicides ou survenus dans des circonstances jusqu'alors non éclaircies. L'étude analyse en détail et présente sur des diagrammes les données relatives aux 233 personnes mentionnées ci-avant.

Cette analyse a abouti à des résultats fort intéressants : quelque 40% des pertes militaires ont été subis au cours de deux journées, le 24 octobre et le 4 novembre ; 30% des pertes totales ont eu lieu le 4 novembre et 64 soldats sur les 70 (91,43%) décédés ce jour-là sont tombés sous le feu des Soviétiques. Près de 75% des pertes concernent la tranche d'âge 20 à 24 ans. Plus de la moitié des décès ne sont pas attribuables aux fusillades. Seuls 8% des pertes résultent des fusillades entre l'armée et les insurgés. 10% des pertes sont dus au feu ami résultant de l'inorganisation des forces gouvernementales. 16% des victimes ont perdu la vie au cours de fusillades menées par les troupes soviétiques, la proportion des soldats tombés du fait de l'attaque soviétique unilatérale représente les 46% des pertes totales. Par conséquent, 62% des pertes militaires hongroises ont été causées par les troupes soviétiques entrant. Néanmoins, 46% des soldats tués par balle par les Soviétiques ont été enregistrés comme des « morts pour la Patrie » ou « morts dans l'exercice de leur mission ». Le nombre des « morts pour la Patrie » (224 personnes, fonctionnaires du Ministère de l'Intérieur inclus) et celui des exécutés (229 personnes) lors de la répression après la révolution sont étroitement liés. Le régime Kádár s'en est servi pour légitimer le nombre élevé des exécutions, ce qui est également étayé par une citation de Kádár communiquée à la fin de l'étude.

Éva Tulipán

DIE VERLUSTE DER UNGARISCHEN VOLKSARMEE IM JAHRE 1956

Resümee

Die durchgeführte militärische Verlustforschung richtete sich auf Grund der im Jahre 2006 kennen lernbaren Daten und Quellen auf die möglichst genaue Zusammentragung und Aufarbeitung der im Bestand der Ungarischen Volksarmee erlittenen Verluste. Die Forschung basiert auf den Personaldokumenten, die in der Zentralregistratur des Instituts und Museums für Militärgeschichte des ungarischen Ministeriums für Landesverteidigung zu finden sind. Insgesamt wurden nahezu dreihundert Todesfälle untersucht. Hiervon sind 229 dem Namen nach bekannte Personen und 4 unbekannte Personen ganz oder fast sicher im Zusammenhang mit der Revolution und dem Freiheitskampf verstorben. Die Zahl der Soldatenverluste ist mit 250-300 Mann größer, als diese 233 Mann. Die anderen untersuchten Todesfälle sind infolge eines Unfalls oder Selbstmords, bzw. auf Grund bisher ungeklärter Umstände eingetreten. Die Studie analysiert die Daten bezüglich der erwähnten 233 Personen detailliert und veranschaulicht sie in Diagrammen.

Zu den interessantesten Ergebnissen der Analyse zählt, dass sich nahezu 40% der Soldatenverluste an zwei Tagen, am 24. Oktober und am 4. November ereigneten. 30% des gesamten Soldatenverlustes ereigneten sich am 4. November, das heißt, von den 70 Soldaten, die an diesem Tag umgekommen sind, wurden 64 Mann (91,43%) durch sowjetische Waffen getötet. Fast ¾ der Verluste entfallen auf die Todesfälle in der Altersgruppe zwischen 20 und 24 Jahren. Mehr als die Hälfte der Todesfälle ereignete sich nicht in einem Feuergefecht; im Feuergefecht mit den Aufständischen kamen nur etwa 8% der Personen um. 10% der Verluste ist infolge der Nicht-Organisiertheit der Regierungskräfte auf das Feuergefecht untereinander zurückzuführen. 16% der Opfer kamen im Feuergefecht mit den sowjetischen Truppen ums Leben; der Anteil der infolge des einseitigen sowjetischen Angriffes Gefallenen beträgt 46% der Gesamtverluste. Somit wurden 62% der ungarischen Soldatenverluste von den einmarschierenden sowjetischen Truppen verursacht. 46% der von den Sowjets erschossenen Soldaten waren jedoch im Kádár-System als „Heldentote" oder „Diensttote" registriert. Die Zahl der „Heldentoten" (zusammen mit den Mitarbeitern des ungarischen Innenministeriums 224 Mann) und die Zahl der im Laufe der Vergeltung nach der Revolution Hingerichteten (229 Mann) zeigt eine starke Korrelation. Das Kádár-Regime wollte auf diese Weise die Hinrichtung von möglichst vielen Personen legitimieren, was auch durch das Zitat von János Kádár belegt wird, das am Ende der Studie kundgetan wird.

Ева Тулипан

ПОТЕРИ ВЕНГЕРСКОЙ НАРОДНОЙ АРМИИ 1956 ГОДА

Резюме

Исследования военных потерь, которые потерпел личный состав Венгерской Народной Армии, были направлены на более точный сбор и обработку данных, выявлнных на основании источников в 2006 году. Исследования основывались на личных материалах, которые имелись в Центральном Архиве Военно-Исторического Института и Музея Министерства Обороны. Всего было исследовано около трехсот смертельных случаев. Из них 229 человек, фамилии и имена которых известны, и четыре человека с низвестными фамилиями наверняка или почти наверняка погибли в связи с событиями революции и борьбы за свободу 1956 года. Число военных потерь превышает цифру 233, их можно определить приблизительно числом 250-300 человек. Остальные иссследованные смертельные случаи произошли или в ходе аварий, или самоубийств или при неизвестных обстоятельствах. В статье дается детальный анализ данных, касающихся этих 233 человек, в сопровождении наглядных диаграмм.

Наиболе интересным результатом исследования является то, что примерно 40 % военных потерь приходится на два дня восстания, а именно на 24 октября и 4 ноября. 30 % всех военных потерь приходятся на 4 ноября. Из погибших в тот день всего 70 воинов 64 человека (91,43 %) погибли от советского оружия. Почти три четверти погибших были в возрасте 20-24 лет. Более половины смертельных случаев произошло не в боевых действиях. От боевых действий, проводившихся против повстанцв, погибло всего 8 %. 10 % потерь возникло в результате неорганизованности правительственных сил, в результате огневых действий своих против своих. 16 % жертв отдало жизни в боевых действиях против советских войск. Вследствие одностороннего наступления советских войск погибло 46 % павших. Таким образом 62 % внгерских военных потерь было причинено вошедшими советскими войсками. И все же 46 % воинов, убитых советскими солдатами во время режима Калдара учитывались как „павшие смертью храбрых" или „павшие при выполнении служебных обязанностей". Число „погибших смертью храбрых" (вместе с работниками министерства внутренних дел всего 224 человека) и число казненных в ходе расправ после революции (229 человек) показывает тесную взаимосвязь. Правительство Кадара таким образом хотело сделать лигитимной расправу с как можно большим числом участников революции, об этом свидетельствуют также и слова Яноша Кадара, приведенные в качестве цитаты в конце статьи.

SZABÓ MIKLÓS

A MAGYAR NÉPHADSEREG ÉS A ZRÍNYI MIKLÓS KATONAI AKADÉMIA AZ 1956-OS FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC IDŐSZAKÁBAN

Adalékok a Magyar Néphadsereg 1956. évi történetéhez

A több szempontból is történelminek bizonyult 1956-os esztendőben – a korábbi évekhez hasonlóan – meglehetősen ellentmondásosan zajlottak a nemzetközi politikai események, hiszen egyszerre voltak jelen az enyhülési és feszültségi mozzanatok, ugyanúgy, mint az engedmények és a megtorlások.

A nemzetközi légkör enyhülését szolgálták az olyan események, mint pl. hogy: Ausztria belépett az Európa Tanácsba; lezajlott a Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP) XX. kongresszusa (1956. február 14–25.); Marokkó és Tunézia függetlenné válása (március); a szovjet kormány nyilatkozata a fegyveres erők további 1,2 millió fővel való csökkentéséről (május 15.); a szuezi csatornaövezet kiürítésének befejezése (június 13.); az SZKP Központi Bizottságának (SZKP KB) határozata „A személyi kultusz és következményeinek leküzdéséről" (június 30.); a japán–szovjet nyilatkozat a hadiállapot megszűnéséről és a diplomáciai kapcsolatok felvételéről (október 19.); a szovjet tiltakozás az Egyiptom elleni brit–francia–izraeli agresszió miatt (október 31.),[1] végül Port Said megszállásának feloldása (december 22.).

Ugyanakkor bőven előfordultak olyan politikai, vagy katonai lépések is, amelyek éppen akadályozták az enyhülési folyamat kibontakozását. Ilyen volt – egyebek mellett – az NDK Nemzeti Néphadseregének létrejötte (1956. január 18.); a lengyelországi Poznańban lezajlott rendszerellenes felkelés (június 28.); Nasszer elnök bejelentése a Szuezi-csatorna Társaság államosításáról (július 26.); a magyarországi forradalom és szabadságharc (október 23 – november 4.); Izrael támadása Egyiptom ellen (október 29.); a Szovjetunió, valamint a többi szocialista állam közötti barátság és együttműködés fejlesztésének, továbbá megszilárdításának alapelveiről szóló „Nyilatkozat" (október 30.); a brit–francia ultimátum Egyiptomhoz, csapatainak a szuezi övezetből való kivoná-

[1] A magyar katonai hírszerzés magas színvonalát jellemzi az a tény, hogy a párizsi katonai attasé már szeptember elején az alábbi – később meglehetősen pontosnak bizonyult – jelentést küldte Budapestre: „Az Egyesített Vezérkar Egyiptom elleni támadásának elgondolása fegyveres beavatkozás esetén a következő lenne: Északról, Cyprusról kombinált francia és brit erők egyidejű földi, légi és tengeri előkészítő hadművelete után ejtőernyős alakulatok ledobásával biztosítanák a szárazföldi erők és szállítórepülőgépek partraszállását. A Csatorna-övezetben ezzel párhuzamosan akcióba lépnek a Líbiában és Jordániában lévő angol bázisokon elhelyezett erők, valamint a Szomáliban és Djibuti(ban) összevont francia csapatok. A DK-i irányban megindult támadás alátámasztására repülőgépanyahajókat (sic!) vonnak össze a Vörös tenger bejáratánál, megerősítve újzélandi és ausztrál erőkkel. A francia hatóságok e célból mozgósítottak a Földközi tengeri Flotta mellett a már jelzett két hadosztályon kívül három repülőgépanyahajót (sic!), kereskedelmi hajókat, gyarmati, ejtőernyős és idegenlégiós csapatokat – az indokínai expedíciós hadtesthez hasonló elvek szerint. A főerők csoportosítását Toulon-ban, Algír-ben (sic!) és Djibuti-ban folytatják. Cypruson állomásozik jelenleg 7 000 francia és 25 000 angol vegyes fegyvernemhez tartozó katona. A francia kormány intervenció esetén újabb tartalékosokat hív be." Ezzel szemben egészen más véleményen voltak az itthoni aktatologatók: „A Magyar Néphadsereg Vezérkarának értékelése szerint a fenti katonai intézkedésre a jelenlegi politikai helyzetben nem valószínű, hogy sor kerül." (Erre mondhatta szegény párizsi attasénk október 31-én: „Voila!" – Sz. M.) Hadtörténeti Levéltár, Magyar Néphadsereg (a továbbiakban: HL MN) 1956/T - 2. őrzési egység (ő. e.) (1956. 09. 11.).

sára (október 30.), majd több napos bombázás után a brit és francia csapatok partraszállása Port Saidban; a szovjet katonai invázió Magyarország ellen (november 4.);a szovjet figyelmeztetés a brit és a francia kormányhoz (november 5.); végezetül pedig a Fidel Castro által vezetett forradalmárok partraszállása és a fegyveres harc kezdete Kubában (december 2.).

A nemzetközi élet e vargabetűi természetesen befolyásolták a magyar belpolitikai viszonyokat is. Így pl. az SZKP 1956. február 14-e és 25-e között zajló XX. kongresszusa több szempontból is hatalmas befolyást gyakorolt a magyar belpolitikára. Mivel még a zárt ülésen elhangzottak is hamar kiszivárogtak, a közvélemény többsége arra számított, hogy a magyar pártvezetés szintén levonja a szükséges következtetéseket. Éppen ezért váltott ki hatalmas megdöbbenést a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének (MDP KV) 1956 márciusi ülésén Rákosi Mátyás[2] beszéde, mely szerint az SZKP XX. kongresszusa az MDP politikájának helyességét igazolta. Bár Kádár János,[3] Horváth Márton, Szántó Zoltán és Molnár Erik[4] bírálta ezt a helyzetértékelést, a KV egyhangúlag jóváhagyta a beszámolót. Ennek következtében mindinkább aktivizálódott a kommunista reformértelmiség, melynek egyik következménye a Petőfi Kör első nagyobb rendezvénye volt, március 17-én. Az egyre erősödő antisztálinizmus már arra késztette a kormányt, hogy felhívja a szovjet vezetés figyelmét a Rákosi által képviselt politika veszélyére. Így Hegedűs András[5] miniszterelnök május 4-én arról tájékoztatta Jurij Andropov szovjet nagykövetet, hogy „Rákosi az utóbbi időben keveset foglalkozik a jelentős politikai és népgazdasági problémákkal, időnként pedig nem fordít kellő figyelmet a párt

---

[2] Rákosi Mátyás (1892–1971) politikus, a Magyar Kommunista Párt (MKP), majd a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetésének és Politikai Bizottságának (MDP KV és Pol. Biz.) tagja (1945–1956), főtitkára (1948–1953), majd első titkára (1953–1956); miniszterelnök-helyettes (1949–1952), miniszterelnök (1952–1953). Az 1949–1953-as években totális diktatúrát gyakorolt, ezért egyike azoknak, akiket a fő felelősség terheli az akkor kibontakozott törvénytelenségekért, személyi kultuszért. 1956-ban a Szovjetunióba menekült, s ott is halt meg. Hamvait a budapesti Farkasréti temetőben helyezték el. *Markó László:* Ki kicsoda a magyar történelemben. Budapest,, 2005. 245–246. o. (A továbbiakban: *Markó.*)

[3] Kádár János (1912–1989) politikus, az MKP KV és a Pol. Biz. (1945–1948), majd az MDP KV (1948–1951, illetve 1956) és Pol. Biz. (1948–1951, valamint 1956), a Szervező Bizottság (1950–1951) tagja, 1956-ban a KV titkára, majd első titkára, továbbá a KV Elnökségének elnöke. A Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Ideiglenes Intéző Bizottságának (1956–1957), majd Központi Bizottságának (KB) (1957) elnöke. A KB és a Pol. Biz. (1957–1988) tagja, a KB első (1985-től fő-) titkára, 1988-tól a párt elnöke. Belügyminisztersége (1948–1950) alatt zajlottak – egyebek mellett – a Rajk- és a tábornokperek. 1951-ben őt is letartóztatták és életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélték, de 1954-ben rehabilitálták. Nagy Imre 1956-os kormányában államminiszter, majd a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány (FMPK) miniszterelnöke (1956–1958 és 1961–1965). Többszöri ígérete ellenére sem akadályozta meg Nagy Imre elítélését és kivégzését. *Markó:* 146–147. o.

[4] Molnár Erik (1894–1966) történész, közgazdász, filozófus, politikus. Az Magyar Tudományos Akadémia tagja (lev.: 1948, r.: 1949). Az MDP KV tagja (1948–1956). 1944 és 1954 között különböző (népjóléti; tájékoztatásügyi; külügy-; igazságügy-) miniszteri tárcákat töltött be, miközben volt moszkvai nagykövet (1948–1949), a Legfelsőbb Bíróság elnöke (1953–1954) és az MTA Történettudományi Intézet igazgatója (1949), valamint a Magyar Történeti Társulat elnöke (1956–1964). Kossuth-díjas (1948 és 1963). *Markó:* 211. o.

[5] Hegedűs András (1922–1999) politikus, szociológus. Az MDP KV (1950–1956) és a Pol. Biz (1951–1956) tagja, a Szervező Bizottság póttagja (1950–1951), majd tagja (1951–1956); a KV titkára (1950–1951). Miniszterelnök-helyettes (1953–1955), illetve miniszterelnök (1955–1956). 1955 májusában aláírta a Varsói Szerződés (VSZ) csatlakozási okmányát. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) elnökhelyettese (1961–1963), majd 1963-tól vezette az MTA – általa megszervezett – Szociológiai Kutatócsoportját, azonban 1968-ban leváltották, mert tiltakozott a VSZ csehszlovákiai bevonulása ellen. A pártállamot bíráló tanulmányai miatt 1973-ban kizárták az MSZMP-ből. *Markó:* 117–118. o.

előtt álló halaszthatatlan feladatokra."[6] Rajta kívül a Magyar Dolgozók Pártja más vezetői is szót emeltek a diplomatánál. Ezek az interveniálások, valamint a Politikai Bizottság (Pol. Biz.) nyomása is szerepet játszhattak abban, hogy Rákosi a május 18-i budapesti pártaktíván végre elismerte a személyi kultusz kibontakozásában és a törvénytelenségekben játszott felelősségét. Ez a megkésett önkritika egyelőre –látszólag – elég volt ahhoz, hogy a június 7-e és 14-e között Magyarországon tartózkodó Szuszlov, az SZKP „főideológusa," az elnökség maximális bizalmáról biztosítsa a magyar első titkárt.

Mindez azonban rövid időre szólt, ugyanis miután a június végi moszkvai csúcstalálkozón Tito kijelentette, hogy nem hajlandó közeledni Rákosihoz (bár nem találta alternatíváját sem! – Sz. M.), július elején pedig Gerő Ernő[7] arról tájékoztatta Andropov nagykövetet – amit talán a diplomata maga is érzékelt –, hogy Magyarországon a helyzet „nagyon is komoly,"[8] és talán nem kellene a szovjet vezetésnek annyira ragaszkodnia Rákosihoz. Így a „helyszíni tájékozódásra" Budapestre küldött Anasztaz Mikojan aktív közreműködésével a KV 1956. július 18–21-i ülése úgy döntött, hogy felmenti Rákosi Mátyást első titkári és politikai bizottsági tagságából, s utódjául – nem kevés ellenvélemény ellenére, sőt vállalva a korábbi politika folytonosságának érzetét – Gerő Ernőt választotta. Másnap Rákosi és felesége örökre elhagyta Magyarországot. Ezen az ülésen választotta a KV egyik titkárává Kádár Jánost és zárta ki a pártból Farkas Mihályt,[9] illetve javasolta az Elnöki Tanácsnak, hogy fossza meg katonai rendfokozatától.

A késő nyári–koraőszi hónapokban feltartóztathatatlanul radikalizálódott a magyar társadalom. Ebben az egyre feszültebbé váló helyzetben vált „gyúeleggyé" Rajk László,[10] Pálffy György[11] altábornagy, Szőnyi Tibor[12] és Szalai András[13] október 6-i, illetve a

---

[6] *Gergely Jenő – Izsák Lajos:* A huszadik század története. Budapest, 2000. 361–362. o. (A továbbiakban: *Gergely – Izsák.*)

[7] Gerő Ernő (1898–1980) politikus. Az MKP, majd az MDP KV (1944–1956), illetve a Pol. Biz. (1945–1956) tagja. Az MDP első titkára (1956). 1950 és 1953 között (Rákosival és Farkas Mihállyal) az országot ténylegesen, minden kontroll nélkül irányító 3 fős, titkos Honvédelmi Bizottság tagja. Miniszterelnök-helyettes (1952–1953), majd első miniszterelnök-helyettes (1953–1956). Az egyik fő felelősségét viseli a személyi kultuszért, a törvénytelenségekért és az elhibázott gazdaságpolitikáért. *Markó:* 103–104. o.

[8] *Gergely – Izsák:* 363. o.

[9] Farkas Mihály (1904–1965) politikus, az MKP és az MDP KV (1944–1956), a Titkárság (1945–1946, 1848 –1953, majd 1953–1955), a Pol. Biz. (1945–1953, illetve 1953–1955) tagja. Az MKP, majd az MDP főtitkárhelyettese (1945–1951). A KV Katonai Bizottsága elnökeként (1946–1949) ő irányította a párt katonapolitikáját, felügyelte a rendőrséget és a politikai rendőrséget. Honvédelmi miniszterként (1948–1953) ő hozta létre a szovjet típusú Magyar Néphadsereget. 1949-től vezérezredes, 1952-től hadseregtábornok. Kiemelkedő szerepet játszott a koncepciós perek kezdeményezésében és irányításában. 1956 júliusában kizárták a pártból és lefokozták honvéddá. 1956. október 13-án letartóztatták, majd 1957 tavaszán első fokon 6, másodfokon 14 évi börtönbüntetésre ítélték. 1960 áprilisában egyéni kegyelemmel szabadult, majd haláláig a Gondolat Kiadónál volt idegen nyelvi lektor. *Markó:* 87–88. o.

[10] Rajk László (1909–1949) politikus, az MKP, majd az MDP KV (1945–1949) és Pol. Biz. (1945–1949) tagja, a Magyar Függetlenségi Népfront főtitkára (1949), bel- (1946–1948), majd külügyminiszter (1948–1949). 1949. 05. 30-án letartóztatták, koncepciós perben kötél általi halálra ítélték és kivégezték. 1955-ben rehabilitálták. *Markó:* 241–242. o.

[11] Pálffy György (1909–1949) az MDP KV tagja (1948–1949). 1932-ben végezte el a Ludovika Akadémiát, 1937–1939-ben pedig a Hadiakadémiát. 1940-ben lemondott vezérkari századosi rangjáról, s az Egyesült Izzónak lett magántisztviselője, majd cégvezetője. 1942-ben csatlakozott az illegális kommunista mozgalomhoz. 1944-ben tagja lett a Magyar Front Katonai Propaganda Bizottságának, majd a Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP) Katonai Bizottságának a vezetője. 1945–1947 között a Honvédelmi Minisztérium (HM) Katonapolitikai osztályának volt a vezetője, s mint ilyen, felelős annak törvénytelen akcióiért. 1948-ban a had-

koncepciós perekben kivégzett honvédtábornokok, Sólyom László,[14] Illy Gusztáv, Beleznay István, Pórffy György, Révay Kálmán, Dr. Merényi Gusztáv és Lőrincz Sándor október 13-i újratemetése, amik hozzájárulhattak ahhoz, hogy ez utóbbi napon rehabilitálták és vették vissza a pártba Nagy Imrét.[15]

1956. október 23-án kitört a forradalom, másnap a KV javaslatára az Elnöki Tanács ismét Nagy Imrét nevezte ki miniszterelnöknek, helyettesévé pedig Hegedűs Andrást. Ugyanekkor a Központi Vezetőség megerősítette első titkári posztján Gerő Ernőt. Ez utóbbi azonban pünkösdi királyságnak bizonyult, hiszen másnap Kádár János vezetésével újjáalakult az MDP Központi Vezetősége. Még aznap a miniszterelnök új kormányt alakított, október 26-án pedig rádióbeszédben jelentette be, hogy a kormány tárgyalásokat kezdett a Magyarországon lévő szovjet haderő visszavonásáról. Két nappal később Kádár János vezetésével hattagú elnökség vette át az MDP irányítását, a KV pedig „nemzeti demokratikus forradalomnak"[16] minősítette a zajló eseményeket. Ugyanaznap tárgyalt Nagy Imre miniszterelnök Andropov nagykövettel, majd 13 óra 20 perckor azonnali tűzszünetet rendelt el. Szintén 28-án az ENSZ Biztonsági Tanácsa is napirendre tűzte a magyarországi helyzet megtárgyalását.

---

sereg főfelügyelője, később a honvédelmi miniszter első helyettese. A Rajk-per katonai hátterének igazolására koholt vádak alapján 1949 októberében halálra ítélték és kivégezték. 1955-ben részlegesen rehabilitálták. *Markó:* 226–227. o.

[12] Szőnyi Tibor (1903–1949) az MDP KV Káderosztályának vezetője (1947–1949), a KV és Szervező Bizottságának tagja (1948–1949). Koholt, kémkedési vádak alapján 1949 májusában letartóztatták, s kínzással kikényszerített vallomása képezte a Rajk-per alapját. 1949 októberében kötél általi halálra ítélték és kivégezték. 1955 novemberében rehabilitálták. *Markó:* 273–274. o.

[13] Szalai András (1917–1949) az MKP, majd az MDP Káderosztályának helyettes vezetője (1947–1949). A Rajk-per ötödrendű vádlottjaként kötél általi halálra ítélték és 1949. október 15-én kivégezték. 1955-ben rehabilitálták. *Markó:* 260–261. o.

[14] Sólyom László (1908–1950) altábornagy, 1931-ben végezte el a Ludovika Akadémiát, 1939-ben pedig a Hadiakadémiát. Nem értett egyet Magyarország háborús szerepvállalásával, ezért vezérkari századosként, 1941 augusztusában nyugdíjazását kérte. Ezt követően az Egyesült Izzó és Villamossági Rt tisztviselője lett. 1942-ben belépett az illegális KMP-be, majd 1944-ben a párt Katonai Bizottságának lett a tagja, s részt vett a Kiss János altábornagy vezette Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadítási Bizottságának a tevékenységében is. 1945 januártól Budapest rendőrfőkapitánya, 1946 májusától a HM katonai főcsoportfőnöke, 1948 decemberétől vezérkari főnök. 1947-ben ő szervezte meg a Honvéd Hadiakadémiát, s volt annak első parancsnoka. 1950-ben koholt vádak alapján letartóztatták, halálra ítélték és augusztus 19-én kivégezték. 1954-ben részben, 1990-ben teljesen rehabilitálták. *Markó:* 256. o.

[15] Nagy Imre (1896–1958) politikus, egyetemi tanár, az MTA tagja (l.: 1950; r,: 1953) Az MKP KV (1944–1948) és a Pol. Biz. (1945–1949), illetve az MDP KV (1948–1951) és a Pol. Biz. (1951–1955; 1956), továbbá Elnökségének (1956. október 28–30.), majd az MSZMP Ideiglenes Bizottságának (1956. október 30 – november 2) tagja. Miniszterelnök-helyettes (1952–1953), illetve miniszterelnök (1953–1955, valamint 1956). Első miniszterelnöksége idején leállította a nehézipar erőltetett fejlesztését, és a mezőgazdaság erőszakos kollektivizálását, megszüntette az internálótáborokat és a kitelepítést, létrehozta a Hazafias Népfrontot. Mindez közrejátszott abban, hogy Rákosiék átmeneti megerősödése idején, 1955-ben leváltották miniszterelnöki tisztségéből, majd kizárták a KV-ből és a Pol. Biz-ből. Ekkortól vált fokozatosan a reformellenzék vezérévé. 1956. november 1-jén kinyilvánította Magyarország kilépését a VSZ-ből és az ország semlegességét. A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány menlevele ellenére szovjet tiszti különítmény elfogta a jugoszláv követséget elhagyó politikusokat és Romániába szállították őket. 1957-ben társaival együtt perbe fogták. 1958. június 15-én a „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezése és vezetése, valamint hazaárulás" vádjában bűnösnek találták és kötél általi halálra ítélték. Egyik vádpontot sem fogadta el, kegyelmet nem kért. Másnap kivégezték. *Markó:* 214–216. o.

[16] *Csendes László – Gellért Tibor:* Kronológia a Honvédség történetéből 1945–1990. HVK Tudományos Munkaszervezési Osztály, 1993. 178. o. (A továbbiakban: *Csendes – Gellért.*)

November 1-jén Nagy Imre magához kérette Andropovot és követelte a hazánkba újonnan beérkező szovjet csapatok azonnali kivonását. Ezt követően 19 óra 50 perckor rádióbeszédet mondott, melyben – egyebek között – bejelentette, hogy: „A magyar nemzeti kormány a magyar nép és a történelem előtt, mély felelősségérzettől áthatva, a magyar nép millióinak osztatlan akaratát kifejezve, kinyilvánítja a Magyar Népköztársaság semlegességét és kilépését a Varsói Szerződésből."[17] Ezt írásban közölte a szovjet nagykövettel, illetve táviratban Dag Hammarskjölddel, az ENSZ főtitkárával. Kádár János a Magyar Rádióban – hangfelvételről – ugyanakkor elmondott beszédében leszögezte, hogy október 23-án „dicsőséges felkelés"[18] zajlott és a harc a demokratikus vívmányokért folyt.

November 3-án a miniszterelnök ismét átalakította kormányát. Éjfélkor Szerov hadseregtábornok, az Állambiztonsági Bizottság (KGB) parancsnoka Tökölön letartóztatta a szovjetekkel tárgyaló magyar delegációt. Másnap kezdetét vette a hazánk elleni második szovjet invázió. A hajnali órákban elhangzott a Magyar Rádióban Nagy Imre történelmi bejelentése: „Itt Nagy Imre beszél, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa elnöke! Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar demokratikus kormányt. Csapataink harcban állnak! A kormány a helyén van! Ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével."[19]

Közel ezzel egy időben a szolnoki rádió hangszalagról közvetítette Kádár János beszédét, miszerint megalakult a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány (FMPK), amely a Szovjetunió fegyveres erőinek segítségével megkezdte harcát az *ellenforradalom* felszámolására. Dr. Münnich Ferenc,[20] miniszterelnök-helyettes, a fegyveres erők minisztere pedig arra utasította a Magyar Néphadsereg (MN) alakulatait, hogy ne nyissanak tüzet a szovjet csapatokra, hanem küldjenek eléjük parlamentereket.

Röviddel a drámai rádiónyilatkozat elhangzása után, Nagy Imre és néhány vezető társa a jugoszláv követségre menekült, ahol családjukkal együtt, összesen 43-an, menedékjogot kaptak.

November 11-i rádióbeszédében Kádár János, a négy nappal korábban nevet változtatott Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) és a kormány első embereként, bejelentette, hogy a felkelést leverték. E sommás – egyben a vágyakat kifejező – vélemény csak

---

[17] *Csendes – Gellért:* 185. o.

[18] Uo.

[19] *Romsics Ignác:* Magyarország története a XX. században. Budapest, 2001. 396. o. (A továbbiakban: *Romsics.*)

[20] Dr. Münnich Ferenc (1886–1967) politikus. 1911-ben tiszti vizsgát tett, 1915-ben orosz hadifogságba esett. 1917-ben lett tagja a bolsevik pártnak, majd 1918-ban részt vett a polgárháborúban. Hazatérte után jelentős szerepet vállalt a KMP létrehozásában. A Tanácsköztársaság idején a Hadügyi Népbiztosság szervezési osztályának a vezetője, majd a budapesti Vörös Őrség, illetve a VI. hadosztály politikai biztosa, június végétől pedig, a szlovák Vörös Hadsereg parancsnoka volt. Augusztusban Bécsbe menekült, majd 1920–1921-ben a Kárpátalján ténykedett, 1922-től Moszkvában élt. 1936-ban a 15. spanyol hadosztály vezérkari főnökeként, később a 11. nemzetközi brigád parancsnokaként vett részt a polgárháborúban. 1946 májusától rendőr altábornagyként Budapest rendőrfőkapitánya. Az 1949–1956-os években különböző nagykövet posztokon szolgált. 1956. október 24-től az MDP KV tagja; 26–31-ig a Nagy Imre-kormány belügyminisztere; 1956 november és 1958 január között miniszterelnök-helyettes volt, s mint ilyen, felügyelte a fegyveres erőket. Az 1958–1961. években a Minisztertanács elnöke. 1961-től a második Kádár-kormány államminisztere volt, 1965-ben nyugdíjazták. *Markó:* 212. o.

annyiban volt igaz, hogy a jelentősebb fegyveres csatározások befejeződtek, ugyanis Király Béla[21] vezérőrnagy, a Nemzetőrség főparancsnoka és egyben Budapest helyőrségparancsnoka, november 4-én a budai hegyekbe vonult vissza, majd a Nagykovácsi környéki ütközetet követően, a döntő túlerő elől, emigrációba vonult. „Egyre inkább világossá vált, hogy a Kádár-rezsim marad, míg Nagy Imre hollétéről továbbra sem tudtunk semmit. E körülményekre tekintettel, a Nemzetőrség Főparancsnokságának fenntartása értelmét vesztette. A törzset feloszlattam, és társaimmal fegyveres menekültekként folytattuk utunkat tovább, Ausztria felé."[22] – emlékezett vissza a tábornok. Ennek ellenére a későbbi hetekben még voltak szórványos lövöldözések, s kisebb nagyobb tüntetésekre is sor került. A helyzet konszolidációja olyannyira távolinak tűnt, hogy november 14-én megalakult a Nagy-Budapesti Központi Munkástanács, amely a szovjet csapatok kivonását, a Nagy Imre-kormány visszaállítását, valamint a politikai demokrácia intézményes biztosítását követelte. Ezzel egyidejűleg elítélt minden restaurációs törekvést és hitet tett a szocializmus alapelvei – többek között az *állami, valamint a társadalmi tulajdon fenntartása* – mellett. Az aznap a munkástanácsok megbízottaival tárgyaló Kádár János kijelentette, hogy Nagy Imrét nem tekinti ellenforradalmárnak és mozgási szabadságát sem kívánja korlátozni, „csak tőle függ, hogy részt vesz-e a politikai életben."[23] Sajnos azonban nem csak ez az ígéret, hanem a november 21-én aláírt jugoszláv-magyar kormányközi megállapodás sem tartatott be, mely szerint a magyar kormány garantálja a jugoszláv követségen menedéket leltek hazatérését és büntetlenségét, ugyanis a másnap hazánkban tárgyaló Gheorghiu-Dej első titkárral és Shivu Stoica miniszterelnökkel – egyebek mellett – valószínűleg megállapodtak Nagy Imre és társai Romániába szállításáról is. Így, a november 15-én, 18 óra 30 perckor a jugoszláv követségről kihajtó autóbuszt rövidesen szovjet tisztek tartóztatták fel, a diplomatákat eltávolították, a politikusokat pedig családtagjaikkal együtt a mátyásföldi KGB-parancsnokságra[24] hurcolták. Miután másnap Nagy Imre megtagadta az önkéntes külföldre távozást és Dr. Münnich Ferenc altábornagy eredménytelenül ajánlotta fel külön-külön mindenkinek a politikai átállás lehetőségét, repülőgépen Romániába szállították őket. E tényt „némileg" elferdítve hozta a 24-én kiadott hivatalos magyar közlemény, miszerint: „Nagy Imre és társai már több mint két hete a magyar kormány engedélyét kérték, hogy a Magyar Népköztársaság területéről egy másik szocialista ország területére távozhassanak. A Román Népköztársaság kormányának beleegyezése alapján Nagy Imre és társai november 23-án a Román Népköztársaság területére távoztak."[25]

Sőt, a színjáték még ezt követően is folytatódott. November 28-i rádióbeszédében Kádár János kijelentette: „Mi ígéretet tettünk, hogy velük szemben – az általuk is utólag

---

[21] Király Béla (1912–) Ludovika Akadémiát és Hadiakadémiát végzett, a keleti hadszíntéren szolgált vezérkari tisztként. A Magyar Néphadsereg gyalogsági parancsnoka, majd a Honvéd Akadémia parancsnoka. Koncepciós perben halálra, majd életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. 1956 szeptemberben kiszabadult, október–novemberben a Nemzetőrség főparancsnoka. Az Egyesült Államokba menekült, ahol egyetemi tanár. A rendszerváltás után vezérezredes, országgyűlési képviselő, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja.

[22] *Király Béla:* Amire nincs ige. Visszaemlékezések, 1912–2004. Budapest, 2004. 260. o.

[23] *Csendes – Gellért:* 193–194. o.

[24] 1956. október 4-ig a „II. Rákóczi Ferenc" Katonai Középiskolának, ma a Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Karának helyet adó iskolaépület.

[25] *Csendes – Gellért:* 196. o.

elismert – múltbeli súlyos cselekményeikért büntető eljárást (sic!) nem indítunk. Ezt be is tartjuk, távozásukat nem tekintjük örök időkre szólónak."[26] Ha – esetleg – akkor komolyan is gondolta a miniszterelnök, ez rövidesen szertefoszlott, hiszen a november 30-án Budapesten tartózkodó Szuszlov, Malenkov, Arisztov és Szerov megállapodott Kádár Jánossal, valamint Dr. Münnich Ferenccel arról, hogy sürgősen beindítják a megtorló gépezetet. Sőt, kijelölték azt a 6–8 vezetőt is – köztük a Széna téri Szabó Jánost – „akiknek rendkívüli bírósági eljárás alapján történő kivégzésével példát kívántak statuálni."[27]

A november eleje és december közepe közötti időszakban mind a fővárosban, mind vidéken a sztrájkok és tüntetések – esetenként ellentüntetések – sora söpört végig, helyenként, pl. Salgótarjánban, Miskolcon és Egerben, sortüzek is eldördültek, több tucat halottat hagyván maguk mögött. Ezt követően fokozatosan normalizálódott a helyzet. Egyes források szerint 1956. október 23-a és 1957 januárja között mintegy 2 500 fő vesztette életét. Köztük 44 %-ot tettek ki a 25 év alattiak, 58 %-uk pedig fizikai munkás volt. A halálesetek 78 %-a, a mintegy 20 000 sebesülés 77 %-a Budapesten következett be. A sebesültek közel fele 30 év alatti volt.[28] A személyi veszteségekhez sorolandó az a tény is, hogy ezekben a hetekben mintegy kétszázezren hagyták el az országot – az akkori zsargon szerint „disszidáltak." Az október–novemberi harcok mintegy hárommilliárd forintnyi kárt okoztak épületekben, termelőeszközökben és -berendezésekben.[29]

A szovjet csapatok november 4-ét követően – Szerov hadseregtábornok jelentése szerint – 4 700 (más adatok alapján 6 380) főt vettek őrizetbe. Ebből 1 400 személyt tartóztattak le, s közülük 860 főt Ungvárra és Sztrijbe deportáltak.[30] Bár a magyar kormány november 18-án hivatalos közleményben cáfolta, hogy fiatalokat és más személyeket a Szovjetunióba szállítottak volna,[31] a valóság az, hogy csak később, Kádár János és Dr. Münnich Ferenc többszöri tiltakozása eredményeként szállították őket haza, és ügyüket a magyar hatóságok hatáskörébe utalták.

A szovjet csapatoknak is komoly veszteségeik voltak: a hadműveletekben alkalmazott 7 349 tiszt, valamint 51 472 tiszthelyettes és sorkatona közül 2 260 fős veszteséget kellett „elkönyvelni," ezen belül 85 tiszt, valamint 584 tiszthelyettes és sorkatona, azaz 669 fő vesztette életét, 51 fő – köztük 2 tiszt – eltűnt, 1968 fő pedig megsebesült.[32]

*

Ez a rendkívül ellentmondásos, hol feszültségeket, hol pedig enyhülést magában hordozó kül- és belpolitikai helyzet módfelett megnehezítette, sőt meg is akadályozta a Magyar Néphadsereg egyenletes, tervszerű, kiegyensúlyozott, fejlődését 1956-ban. Az év január 1-jén a Magyar Néphadseregben 26 231 tiszt – köztük 30 tábornok – szolgált, akiknek további illetményrendezése érdekében folytatódtak az 1955 szeptemberében

[26] *Csendes – Gellért:* 197. o.

[27] *Gergely – Izsák:* 401. o.

[28] *Romsics:* 396. o.

[29] *Gergely – Izsák:* 398–399. o.

[30] Uo. 398. o.

[31] *Csendes – Gellért:* 194–195. o.

[32] *Horváth Miklós:* 1956 hadikrónikája. Budapest. 2003. 443. o. (A továbbiakban: *Horváth.*)

megkezdett erőfeszítések. Így Bata István[33] vezérezredes, honvédelmi miniszter 1956. február 2-án levelet intézett Rákosi Mátyáshoz, a Honvédelmi Tanács elnökéhez „A néphadsereg egyes beosztásainak illetményrendezése" tárgyában.[34] Jelentette, hogy 1955 augusztusi beszámolója alapján végrehajtotta az illetmények, pótlékok és jutalmak felülvizsgálatát. A felülvizsgálat megállapította, hogy a többszöri átszervezés során nem szabályozták az új beosztások illetményeit; az 1949–1951-ben engedélyezett pótlékok 80%-a már nem indokolt, melyek eltörlésével 8 000 000 Ft megtakarítható, s a polgári alkalmazottak bére is elmarad a népgazdaság hasonló beosztású dolgozóinak fizetésétől. Ha ebből a nyolcmilliós megtakarításból 6 500 000 Ft-ot „a hadsereg gerincét képező alegység és egységparancsnokok (szakasz, század, üteg)" (15. f.) fizetésemelésére lehetne fordítani (egy kötelékben lévő szakaszparancsnok, hadnagy illetménye akkor 1 300 Ft volt – Sz. M.), akkor 8 000 fő illetményét tudnák havi 60 – 80 Ft-tal emelni. A honvédelmi miniszter igyekezett a Honvédelmi Tanácsot megkerülve, Rákosi Mátyással rendezni a kérdést, emlékeztetve őt arra, hogy „a párt által jóváhagyott H. T. szervezetéről és ügyrendjéről szóló határozat 8. pontja kimondja, hogy »egyes határozatok végrehajtása során nem alapvető kérdésekben az elnök a Tanács nevében hoz határozatot«".[35]

Február 10-én alapvetően azonos tartalmú levelet küldött Hegedűs Andrásnak, a Minisztertanács elnökének is, erőteljesen kihangsúlyozva, hogy javaslata „külön anyagi kihatással nem jár, sőt 1.5 – 2 millió forintot sikerült megtakarítani, kívánatos volna, hogy az új illetmények fizetésére vonatkozó parancsomat március 1-jén kiadjam. A kérdésről tájékoztattam Rákosi elvtársat, valamint Olt és Antos elvtársakat, kiknek elvileg kifogásuk a rendelkezéssel kapcsolatban nincs, de Rákosi elvtárs szükségesnek tartja, hogy a parancs kiadása előtt kérjem ki Hegedűs és Gerő elvtárs véleményét is."[36] Ezek után nem csodálható, hogy Hegedűs András már másnap ráírta a levélre: „egyetértek."[37]

Antos István, az MDP KV Terv- és Költségvetési Bizottságának elnöke a Rákosi Mátyás számára készített február 27-i feljegyzésében támogatta az elképzelést. (*L. a következő oldalon!*) A feljegyzésre valaki kézírásos kiegészítést tett, melynek hatására – a honvédelmi miniszter javaslatától eltérően – Rákosi a Honvédelmi Tanács elé vitette az ügyet.[38]

Valószínűleg „a biztonság kedvéért" Bata vezérezredes március 14-én olyan határozati javaslatot terjesztett fel a Honvédelmi Tanácshoz, hogy az 1956. július 1-jei hatállyal 24 500 főben határozza meg a Magyar Néphadsereg polgári alkalmazottainak a létszámát, ugyanakkor utasítsa a minisztert, hogy azt az év végére csökkentse 20 000-re.[39]

---

[33] Bata István (1910–1982) politikus, katonatiszt. Ezredes (1949), vezérőrnagy (1950), altábornagy (1950), vezérezredes (1953). Az MKP tagja 1945-től, az MDP KV póttagja (1951–1953), tagja (1953–1956), a Pol. Biz. póttagja (1953–1956). 1949–1950-ben szovjet katonai akadémiát végzett, majd az Országos Légvédelmi Parancsnokság (OLLEP) parancsnokhelyettese; 1950–1953-ban vezérkari főnök, 1953–1956-ban honvédelmi miniszter. 1956. október 24-én leváltották. Ettől kezdve 1958-ig a Szovjetunióban élt. 1959-ben megfosztották rendfokozatától. Ez évtől a Budapesti Közlekedési Vállalat dolgozója. Új Magyar Életrajzi Lexikon. (Főszerk.: *Markó László.*) Budapest, 2001. 496. o.

[34] HL MN 1956/T – 2. ő. e. (1956. 02. 02.).

[35] Uo. 15. f.

[36] Uo. 18. f.

[37] Uo. 17. f.

[38] A feljegyzésben szereplő „György elvtárs," György István alezredes, a HM titkárság akkori vezetője volt.

[39] Uo. 20. f.

R/216. 21
I. 27.

A H.T. anyagához.
SZ-III-6.
Rákosi

Szigorúan bizalmas!
Készült 2 pl.-ban BM
K/9/242

MAGYAR TULAJDONI LEVÉLTÁR

Feljegyzés Rákosi elvtárs részére

A néphadsereg részleges illetményrendezésére benyújtott javaslatot megvizsgáltattam. A rendezés előkészitése kellő körültekintéssel történt; a pótlékok csökkentése és az igy felszabaduló összeg nagyobb részével az alapbérek emelése indokolt és helyes irányban fejleszti a néphadsereg illetményrendszerét. Helyes az is, hogy az alsóbb parancsnokok fizetését emelik, mert ezáltal csökkennek a meglevő bérfeszültségek.

A tervezett intézkedés pénzügyi mérlege a következő:

Megtakaritás a pótlékok megvonásából	7.020.000 Ft
Az új besoroláshoz felhasználandó	4.693.200 "
Tényleges megtakaritás	2.326.000 Ft

A fentiek alapján javaslom a részleges illetményrendezés engedélyezését. A rendezés elhalasztása nem célszerü, mert a György elvtárs feljegyzésében felvetett általános illetményrendezés csak jelentős anyagi áldozattal lenne megvalósitható és erre 1956-ban nincs fedezet.

Budapest, 1956. február 27.

Antos

/Antos István/

Nos, a honvédelmi miniszter erőfeszítései nem voltak eredménytelenek: ha egy hónapnyi csúszással is, de 1956. április 1-jén kiadhatta 0020. számú parancsát[40] „A Magyar Néphadsereg személyi állományának illetmény (munkabér) besorolására, valamint más pénzbeni juttatások rendelkezésére vonatkozó »Végrehajtási Utasítás« életbeléptetése" tárgyában. E szerint a tiszti rendfokozati törzsilletményt 11 fokozatba sorolták: 1-es – hadseregtábornok – 1970 Ft, 300–300 Ft-tal kapott kevesebbet a vezérezredes és az altábornagy, tőlük 250 Ft-tal a vezérőrnagy; az 5-ösbe sorolt ezredest 870 Ft illette meg, 120–120 Ft-tal kevesebb az alezredest és az őrnagyot, és további 40–40 Ft-tal csökkent a századosi, a főhadnagyi, a hadnagyi és alhadnagyi törzsilletmény. Így az 1-es, hadseregtábornoki 1970 Ft-os és a 11-es alhadnagyi, 410 Ft-os törzsilletmény közel ötszörös különbséget takart.

Az illetményrendszer másik komponensét adó tábornoki és tiszti beosztási illetmény 22 illetménycsoportra oszlott az 1-es, legmagasabb, 3 100 forintostól a 22-es, legalacsonyabb, 750 Ft-osig terjedő határok között. Az 1-es és 2-es kategóriák között 300, a 2-es és 6-os között 200–200, a 6-os és 9-es között 100–100, a 9-es és 10-es között 120, a 10-es és 12-es között 100–100, a 12-es és 14-es között 80–80, a 14-es és 16-os között 70–70, a 16-os és 17-es között 60, a 17-es és 19-es között 50–50, a 19-es és 20-as között újra 70, s végül a 20-as és 22-es között 50–50 Ft-tal csökkent a beosztási illetmény összege.

Amint a társadalom többségének, a hadsereg állományának a gondolkodását is alapvetően befolyásolta: az SZKP 1956. februári XX. kongresszusának ama megállapítása, hogy „A háború többé nem végzetszerűen elkerülhetetlen: van reális lehetőség a harmadik világháború megakadályozására."[41] E tételnek számos – pozitív és negatív – következménye lett a Magyar Néphadsereg vonatkozásában is. Talán – a XX. kongresszus más megállapításaival egyetemben – ez is közrejátszhatott abban, hogy a Minisztertanács az április 19-i határozatával – az addigi kizárólagos pártirányítás *mellett* – állami ellenőrzés alá vonta a Fegyveres Erőket és Szervezeteket; május 10-én az Magyar Néphadsereg műszaki csapatai megkezdték a műszaki zárrendszer felszedését a magyar-osztrák határon, illetve – az MDP KV júliusi határozata alapján – a Minisztertanács augusztus 1-jén határozatot hozott a Magyar Néphadsereg 15 ezer fővel való csökkentéséről. Ez utóbbi elhatározásán túl a Kormány azt is bejelentette a parlament júliusi ülésén, hogy a következő évben 35 %-kal kevesebbet kívánnak költeni, mint 1953-ban.[42]

A tiszti alap- és felsőfokú képzés tekintetében meghatározó jelentőségű volt Hegyi László vezérőrnagy, a vezérkari főnök általános helyettese 1956. június 19-én kelt, a katonai akadémiák és tiszti iskolák átszervezésére vonatkozó 00544. számú utasítása:[43]:

„I., A katonai akadémiák vonatkozásában:

a »Sztálin« Katonapolitikai Akadémián, valamint a »Zrínyi Miklós« Katonai Akadémia Hiradó, valamint Műszaki Fakultásain a kiképzési idő 1956. december 1-jétől *4 év;*

[40] HL MN 1967/T – 7–8. ő. e. (1956. 04. 01.), illetve HL MN 1967/T – 190/I. ő. e. (1956. 04. 01.).

[41] *Csendes – Gellért:* 159. o., valamint Magyarország hadtörténete. I–II. k. (Főszerk.: *Liptai Ervin.*) Budapest, 1985., II. k. 555. o.

[42] *Csendes – Gellért:* 161. és 163. o., valamint Magyarország hadtörténete, II. k. 555. o.

[43] HL MN 1956/T – 103/1. ő. e. (1956. 06. 19.) 01773/ZMKA Pság. – 1956. 06. 25.

a ZMKA-n a többi fakultáson továbbra is *3 éves* a kiképzés. A két akadémián a jelenlegi III. évfolyamon tanuló tiszteket 1956-ban még ebben a rendszerben kell kibocsátani;

a kiképzés kezdete 1956-tól minden évben december 1-je;

a végzett tiszteket a 3 éves képzést folytató fakultásokon 1958-tól minden évben április 10-éig, a 4 éves képzést folytató fakultásokon pedig szeptember 30-áig kell kibocsátani; a Zrínyi Akadémia Levelező Fakultásán 1956 őszétől csak összfegyvernemi oktatás folyjon.

A »Petőfi« Katonapolitikai Tiszti Iskola megszűnik, s a »Sztálin« Katonapolitikai Akadémia 2 éves *továbbképző tanfolyamaként* működik tovább.

II. A tiszti iskolák vonatkozásában:

a »Dózsa« Lövész-, valamint a »Rákosi« Páncélos- és gépkocsizó Tiszti Iskolát Tatán, egy parancsnokság alatt kell összevonni, folytatva a korábbi képzést;

a »Kossuth« Tüzér-, továbbá a »Gábor Áron« Tüzértechnikus Tiszti Iskolát is integrálni kell az utóbbi bázisán, valamint a »Kiss János« laktanya egy részében, folytatva a tüzér, a légvédelmi tüzér, a tüzér- és a rádiótechnikus tisztek képzését;

a »Zalka« Híradó- és a »Táncsics« Műszaki Tiszti Iskolákat ugyancsak össze kell vonni Szentendrén, folytatva a műszaki, a híradó-, vegyivédelmi és hadihajós tisztképzést;

a »Kilián« Repülőhajózó, illetve a »Vasvári« Repülőszaktiszti Iskolák helyzete nem változik;

a »Ságvári« Hadtáptiszti Iskola megszűnik, a III. évfolyam képzése a »Zrínyi« Akadémia Hadtápfakultásán folytatódik és fejeződik be;

a tiszti vizsgákat 1956. augusztus 31-ig, a tisztavatást szeptember 5-éig kell befejezni." – szólt a tanintézetek életét felkavaró, de a takarékosságot szolgáló drákói utasítás.

Látván, hogy az MDP KV 1956. júliusi határozatának biztató elemei – a pártvezetés megosztottsága következtében – hónapok múltán sem valósultak meg, nem csak a társadalomban, hanem a fegyveres erőknél is elmélyült a bizonytalanság és az elégedetlenség. Ebben különösen kiemelten szerepelt az a tény, hogy a tisztek többsége szinte évente váltott beosztást és helyőrséget, így mintegy 20 %-uk volt kénytelen külön élni családjától. Ezért, a Magyar Néphadsereg politikai hangulatának folyamatos romlását érzékelvén, szeptember hónapban a nagyobb helyőrségekben állománygyűléseket tartottak, amelyeken az Elnöki Tanács elnöke, a kormány tagjai és a hadsereg vezető beosztású parancsnokai voltak az előadók. Ezeken sok kérdést meg tudtak válaszolni, sokat viszont nem. Úgyszintén az egyre feszültebb helyzet csillapítására október 12-én, egy nappal a koncepciós perekben elítélt honvédtábornokok újratemetése előtt, a Legfelsőbb Ügyészség letartóztatta Farkas Mihály, volt honvédelmi minisztert.[44]

Hasonlatosképpen az egyre erősödő nemzeti érzéssel függhetett össze, hogy Bata vezérezredes még szeptember 22-én levélben fordult szovjet kollégájához, Zsukov marsall, honvédelmi miniszterhez, melyben javasolta 34 tanácsadói státusz megszüntetését, ugyanakkor 6 új státusz létrehozását, miáltal a Magyar Néphadseregben működő szovjet katonai tanácsadók létszáma 54-re változott volna. Alapvetően a főcsoportfőnökségeken és csoportfőnökségeken, a katonai térképészetnél, az OLLEP-en, a hadtesteknél és had-

[44] *Horváth:* 24. o., valamint *Csendes – Gellért:* 165. o.

osztályoknál, továbbá a két katonai akadémián működő tanácsadói helyek megszüntetésére, illetve a felálló hadsereg-parancsnokságon öt, továbbá az OLLEP tüzér parancsnoka mellett egy hely létrehozására tett javaslatot a magyar honvédelmi miniszter.[45]

A honvédelmi vezetés 1956. október 22–24-re – ezredparancsnoktól és politikai helyettesétől fölfelé – magasabb parancsnoki értekezletre rendelte be Budapestre a Magyar Néphadsereg vezető állományát. Lett volna mit megbeszélni, hiszen folyt az új kiképzési év beindításának előkészítése; a létszámcsökkentés miatt alakulatok voltak megszűnőben; 1953. november 15-től 1956. október 23-ig 12 322 (ezen belül 1956. január 1-től október 23-ig 2 633) tisztet szereltek le; eltörölték a szigorított hadműveleti szolgálatot; rohamosan romlott a hadsereg hangulata és fegyelme.[46] Az országban gyors ütemben növő feszültség hatására azonban az illetékesek lemondták az értekezletet, de sok parancsnok a kritikus időre nem ért vissza csapatához.

*

Az MDP Központi Vezetősége október 23-án este úgy döntött, hogy miután fegyveres támadás indult a néphatalom ellen, fegyveres erővel kell felszámolni azt. Budapesten azonban csak a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, valamint a Petőfi Sándor Katonai Politikai Akadémia, továbbá a helyi fegyvernemi tisztiiskolák képeztek katonai erőt, ezért a honvédelmi vezetés azt javasolta a Politikai Bizottságnak, hogy, vidéki alakulatok felrendelésén túl, kérjék a szovjet csapatok demonstratív megmozdulását is. Az MDP Központi Vezetősége az „ellenforradalmi lázadás" leverésének irányítására – október 24-én – teljhatalommal rendelkező Katonai Bizottságot hozott létre, melynek tagjai Apró Antal[47] (elnök), Fehér Lajos,[48] Földes László,[49] Kovács István, az MDP Budapesti Pártbizottságá-

[45] HL MN 1956/T – 2. ő. e. (1956. 09. 22.).

[46] *Csendes – Gellért:* 166. és 153–154. o.

[47] Apró Antal (1913–1994) politikus, 1931-től az illegális KMP tagja, 1936 és 1941 között hétszer internálták, vagy börtönözték be. 1944. szeptembertől a KMP KB tagja, részt vett az ellenállási mozgalomban. Az MKP, az MDP és az MSZMP KV, illetve KB tagja (1945–1988); az MKP Pol. Biz. póttagja (1946); az MKP, az MDP és az MSZMP Pol. Biz. tagja (1846–1980, kivéve 1953. június–október); az MDP Szervező Bizottságának tagja (1946–1952). A Szakszervezetek Országos Tanácsának főtitkára (1948–1952), építőanyagipari miniszter (1952–1953), az építésügyi miniszter első helyettese (1953), miniszterelnök-helyettes (1953–1956), a Hazafias Népfront Országos Tanácsának elnöke (1956–1958), a Nagy Imre-kormány építésügyi minisztere (1956. október 26–31.), a Kádár-kormány iparügyek irányításával megbízott minisztere, miniszterelnök-helyettes (1957–1971), Magyarország állandó képviselője a KGST-ben (1961–1971), az országgyűlés elnöke (1971–1984). *Markó:* 19. o.

[48] Fehér Lajos (1917–1981) politikus, újságíró. 1942-től a KMP, 1944 szeptembertől a KMP Katonai Bizottságának a tagja, a budapesti partizáncsoportok egyik szervezője és irányítója. Az MDP KV póttagja (1954–1956), az MSZMP KB (1956–1981), az Ideiglenes Intéző Bizottság (1956–1957), valamint a Pol. Biz. (1957–1975) tagja. Alezredesként a Budapesti Rendőr-főkapitányság politikai osztályának helyettes vezetője (1945–1946), majd a Szabad Föld felelős szerkesztője, főszerkesztő-helyettese volt (1947–1954). 1953-tól Nagy Imre reformpolitikájának a híve. Az MSZMP KB mezőgazdasági titkára (1959–1962), 1962. novembertől a Minisztertanács elnökhelyettese, s fő érdeme, hogy a mezőgazdaságban már 1966-ban bevezették az új gazdaságirányítási rendszert. A gazdasági reform bukásával egyidejűleg, 1974-ben nyugdíjazták. *Markó:* 88–89. o.

[49] Földes László (1914–2000) politikus 1937-től a KMP tagja, 1944-ben bekapcsolódott a Magyar Front tevékenységébe. 1944 novemberében megszervezte és vezette az MKP újpesti területi bizottságát, december – januárban az újpesti partizáncsoport parancsnoka volt. Az MDP KV káderosztályának helyettes vezetője (1948–1951), a KV (1956), majd az MSZMP KB (1956–1970) tagja, a KB káderosztályának vezetője (1956–

nak első titkára és Mező Imre[50] voltak.[51] Javaslatukra a kormány kihirdette a statáriumot, amnesztiát biztosítva azoknak, akik a meghatározott időpontig leteszik a fegyvert.

A katonai vezetés nem adott határozott parancsokat a csapatoknak. A leggyakoribb utasítás az volt, hogy „Tegyen belátása szerint", illetve megtiltotta a fegyverhasználatot – még megtámadtatás esetére is (bár nem is igen lett volna rá mód, mert pl. a vidékről felrendelt harckocsik esetében nem engedtek a lövegekhez lőszert felmálházni). Ezen a tanácstalanságon nem nagyon lehet csodálkozni, hiszen a Személyügyi Főcsoportfőnökség 1956 őszi – az iskolai végzettséget vizsgáló – értékelése szerint: „E tekintetben legrosszabb a helyzet a HM-ben, ha csak azt vesszük figyelembe, hogy a HM tisztjei közül 38,7 % végzett magasfokú (sic!) katonai iskolát... A HM tiszti állományának 10,3 %-a 6 elemit, vagy ennél kevesebb iskolát; 44,9 %-a 8 elemit, vagy 4 középiskolát; 24,9 %-a érettségit tett és 19,9 %-a egyetemet, főiskolát végzett.".[52]

1956. október 23-án 17 órakor Pesti Endre ezredes, akadémiaparancsnok összetartást rendelt el a Petőfi Sándor Politikai Akadémián tartózkodó személyi állomány számára. Az esti órákban Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter felhívta az akadémia parancsnokát, s a városban kialakult helyzetre való tekintettel megkérdezte, számíthat-e az akadémiára. A válasz igenlő volt, így nemsokára megérkezett a parancs a Honvédelmi Minisztériumból, hogy a Petőfi Akadémia állományából szuronyos puskával, 40–40 lőszerrel rendeljen ki 150 főt a Magyar Rádió védelmének megerősítésére; a rend helyreállításának, valamint a Gerő-beszéd megtartásának a biztosítására. A honvédelmi miniszter határozott parancsot adott Pesti ezredesnek, hogy a „népre lőni nem szabad!" Ez azonban határozatlanságot, belső káoszt idézett elő a feladatra önként jelentkezettekben. Mivel az akadémia még riadógépkocsival sem rendelkezett, több mint 1 órás késéssel, pár perccel 20 óra előtt indulhattak ki a Magyar Rádióhoz. A Múzeum körút és a Bródy Sándor utca sarkán hatalmas, ellenséges indulatú tömegbe ütköztek. Trizna István alezredest, az akadémiaparancsnok kiképzési helyettesét, a csoport parancsnokát bántalmazták és követelték visszavonulásukat. A fegyverhasználat tilalmára való tekintettel kénytelenek voltak visszatérni az akadémiára. Ezt a tömeg tapssal és éljenzéssel fogadta.

Amikor az incidensről jelentettek a Honvédelmi Minisztériumnak és a vezérkari főnöknek, újabb határozott utasítást kaptak a feladat végrehajtására, fenntartva a „népre lőni nem szabad" parancsot. Ezt a hatalmas ellentmondást a csoport úgy próbálta megoldani, hogy zsebekbe rejtett pisztolyokkal, könnyfakasztó- és kézigránátokkal, nemzeti színű zászló alatt, 48-as dalokat énekelve közelítették meg ismét a Magyar Rádió épüle-

---

1957), belügyminiszter-helyettes (1958–1964), mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszterhelyettes (1967–1971), a Hungexpo vezérigazgatója (1972–1981). Új Magyar Életrajzi Lexikon, 766. o.

[50] Mező Imre (1905–1956) politikus. 1929-től a belga KP tagja, 1936-tól a nemzetközi brigádok állományában részt vett a spanyol polgárháborúban. 1941-től a francia ellenállási mozgalomban tevékenykedett, 1944-ben a Hazafias Milícia egyik vezetőjeként az augusztus 17-i párizsi felkelés egyik előkészítője. 1945 nyarától az MKP, majd az MDP nagy-budapesti pártbizottságának munkatársa, később osztályvezetője volt. 1950–1953-ban és 1954–1956-ban az MDP Budapesti Bizottsága titkári funkcióját töltötte be. 1956-ban Nagy Imre támogatójának számított, október 23-án állást foglalt az egyetemisták tüntetésének engedélyezése mellett. Október 30-án a Budapesti Pártbizottság Köztársaság téri székházának ostromakor parlamenterként halálos sebesülést szenvedett. *Markó:* 207–208. o.

[51] *Csendes – Gellért:* 170. o.

[52] Uo. 155. o.

tét. A Honvédelmi Minisztérium illetékesei megígérték, hogy bebocsátásukat biztosítandó értesítik a védőket, de ez nem történt meg. Így riasztólövésekkel, könnyfakasztó gránátokkal és fecskendőkkel „fogadták" az akadémistákat, akik közül mindössze 35–40 fő jutott be az épületbe. A többiek visszatértek a tanintézetbe, vagy elvegyültek a tömegben.[53] (A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia ezen időszakbeli tevékenységét a tanulmány második része tárgyalja.)

Október 25-én a Kossuth Tüzér Tiszti Iskola növendékei vívtak súlyos harcokat, mindkét oldalon jelentős veszteségekkel. E napon érkezett Maléter Pál[54] ezredes 5 harckocsival a Nagykörút és Üllői út sarkán lévő Kilián Laktanyába, s bonyolódott fegyveres incidensbe a Corvin közi csoporttal. Janza Károly altábornagy átvette a Honvédelmi Minisztérium vezetését, bár kinevezésére csak 2 nappal később került sor. Szintén 25-én a Földművelésügyi Minisztérium tetejéről a Kossuth téren lévő tömegre zúdított géppuskatűznek közel 100 halálos és rengeteg sebesült áldozata lett.[55]

A harcok vidéken is felerősödtek 26-án. Pécsett támadás érte az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) megyei főosztályát; Sztálinvárosban (ma Dunaújváros) megtámadták a légvédelmi tüzéreket – több halott és sebesült; a mosonmagyaróvári határőrlaktanyánál sok polgári személy vesztette életét, 4 határőrtisztet meglincseltek; a győri határőrlaktanyából fegyvert szerezni akarókra sok halottat és sebesültet eredményező tüzet nyitottak a védők; Gyurkó Lajos[56] vezérőrnagy, kecskeméti hadtestparancsnok repülőgépeket vetett be a kiskőrösi, kecskeméti, tiszakécskei és csongrádi tüntetők ellen; Miskolcon a letartóztatottak szabadon bocsátását követelők közül 10-en meghaltak. A tömeg 7 rendőrt és ÁVH-st lincselt meg. E napon adta Janza Károly altábornagy, honvédelmi miniszter parancsba, hogy „A fegyveres csoportok ellen bevetett katonai egységek szünet nélkül folytassák azok megsemmisítését és a rend helyreállítását."[57]

---

[53] HM HL Petőfi Sándor Politikai Akadémia (Budapest) 1956-os gyűjtemény 1. ő. e.

[54] Maléter Pál (1917–1958) katonatiszt, ezredes (1954), vezérőrnagy (1956. október 2.), vezérezredes (posztumusz, 1990). Orvosegyetemi tanulmányokat kezdett Prágában, majd Budapesten, de a Ludovika Akadémiát végezte el 1942-ben. 1944 májusában sebesülten esett szovjet fogságba, ezt követően partizániskolára jelentkezett, majd szeptember–októberben egy vegyes partizánosztag parancsnokaként harcolt Erdélyben. 1945-ben Debrecenben a kormány védelmét ellátó őrzászlóalj, majd Budapesten a HM őrszázad parancsnoka. 1945-től az MKP tagja. A 40-es évek végén a Határőrségnél, illetve a Testőrségnél, majd hadtest-törzsfőnökként (1950–1952) és a Vezérkarnál (1952–1956) szolgált, 1956 augusztustól a katonai műszaki kisegítő alakulatok parancsnoka volt. Október 29-én a felkelők oldalára állt, 31-én részt vett a Forradalmi Karhatalmi Bizottság megalakításában. E naptól a honvédelmi miniszter első helyettese, november 3-ától honvédelmi miniszter. E napon Tökölön, a szovjet csapatokkal tárgyaló kormányküldöttség tagjaként letartóztatták. A Nagy Imre-per ötödrendű vádlottjaként 1958. június 15-én halálra ítélték és másnap kivégezték. 1989. június 16-án ünnepélyesen újratemették, július 6-án jogilag is rehabilitálták. *Markó:* 197–198. o.

[55] *Romsics:* 393. o.

[56] Gyurkó Lajos (1912–1979) pék, vezérőrnagy. Öt elemi iskolát végzett. 1949-ben a Magyar Néphadsereg féléves törzstiszti tanfolyamának elvégzése után lövész alezredessé, s az 1. számú ejtőernyős zászlóalj parancsnokává nevezték ki. 1950-ben a 12. lövészhadosztály parancsnoka. 1951–1954-ben a Szovjetunióban elvégezte a Vorosilov Katonai Akadémiát, majd a kecskeméti 3. hadtest parancsnoka lett. Részt vett az 1956-os forradalom leverésében. Október 27-én Kecskeméten a börtönhöz vonulókba lövetett, Tiszakécskén, Csongrádon és Szegeden alacsonyan szálló vadászgépekkel géppuskáztatta a tömeget. 1960-ban, a terror enyhültével, mint a konszolidációra nézve nem kívánatos személyt, elbocsátják a hadseregből [...] Magyar Életrajzi Lexikon. Kiegészítő kötet. Budapest, 1994. 337. o.

[57] *Csendes – Gellért:* 174–178. o.

Az új honvédelmi miniszter és Dr. Münnich Ferenc altábornagy, belügyminiszter 28-án közös parancsban rendelte el a sapkákon lévő állami címer nemzeti színű szalaggal történő felváltását; az „elvtárs" helyett bevezette a „bajtárs" megszólítást.[58]

Ugyancsak október 28-án, 13 óra 20 perckor Nagy Imre miniszterelnök azonnali tűzszünetet rendelt el. Bejelentette, hogy megszüntetik az Államvédelmi Hatóságot. Kérésére a szovjet csapatok visszatértek laktanyáikba. E napon lett Király Béla vezérőrnagy a Nemzetőrség főparancsnoka.

Október 30-án beszüntette működését az Apró Antal vezette Katonai Bizottság. Szintén e napon Janza Károly altábornagy, a „forradalmi fegyelem érdekében" elrendelte a Forradalmi Katonai Tanácsok létrehozását, amely szervezeteknek – egyebek mellett – feladatául szabta: „minden fokon a honvédelmi miniszter által kinevezett parancsnokok minden fontosabb parancsainak, intézkedésének megvitatása és javaslat tétele [...]. Amennyiben a Katonai Tanács többsége nem ért egyet a parancsnok parancsaival, a parancsnok jelentse felsőbb parancsnokának."[59] Október 30. legvéresebb eseményét a budapesti pártház ostroma jelentette, melynek során életét vesztette Mező Imre, a budapesti első titkár, Asztalos János ezredes és Papp József ezredes, súlyosan megsebesült Tóth Lajos[60] ezredes. A székház védelmében részt vett ÁVH-s sorkatonák közül többet a székház előtt kivégeztek.

Király Béla vezérőrnagy parancsnoksága alatt október 31-én megalakult a hadsereg, a rendőrség és a nemzetőrség egységes irányítását garantáló Forradalmi Karhatalmi Bizottság. E napon nevezték ki a honvédelmi miniszter helyettesévé Maléter Pál ezredest. A rendfokozati jelzések átkerültek a vállról a zubbonyhajtókára, s elkezdődött a Bocskai-sapkák gyártása is. A november 2-án megalakult koalíciós kormány honvédelmi minisztere – az időközben vezérőrnaggyá előléptetett – Maléter Pál lett.[61]

A november 4-i szovjet intervenció következtében mind a fővárosban, mind vidéken kemény harcok bontakoztak ki. A budapesti rend helyreállításának céljával november 9-én Csémi Károly[62] alezredes parancsnoksága alatt, a Dózsa György úti Sporttiszti Iskolán 335 fővel megalakult az 1. karhatalmi ezred. Másnap kihirdették a statáriumot. A fegyveres erők minisztere[63] november 10-én adta ki közleményét (a Népszabadság 1956. november 11-i számában jelent meg – Sz. M.), melyben felszólította a Budapesten tartózkodó honvédtiszteket, hogy 11-én jelentkezzenek szolgálatra a két katonai akadémia

[58] *Csendes – Gellért:* 179. o.

[59] Magyarország hadtörténete. II. k. 559–560. o.

[60] Tóth Lajos (1922–) vezérőrnagy. A magasabb parancsnoki tanfolyam elvégzése után, az akkor felállított Honvéd Akadémia parancsnokának tanulmányi helyettese; a moszkvai »Vorosilov« Vezérkari Akadémiáról hazatérve, az 1954–1969-es években MN VK szervezési és mozgósítási, ezt követően hadműveleti csoportfőnöki, megbízott vezérkarfőnöki, majd vezérkarfőnök általános helyettesi beosztásokat látott el; 1969 és 1975 között a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoka, s mint ilyen, az első valóban korszerű akadémiai reform elindítója. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) „Pro Militum Artibus" kitüntetettje.

[61] Magyarország hadtörténete. II. k. 561. o.

[62] Csémi Károly (1922–1992) katonatiszt, vezérezredes. A Honvéd Akadémia, majd a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Páncélostanszékének a vezetője (1953–1956), hadosztályparancsnok (1956–1957), a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoka (1957–1961), az 5. hadsereg parancsnoka (1961–1963), vezérkari főnök, miniszterhelyettes, a honvédelmi miniszter első helyettese (1963–1973), a VSZ Egyesített Fegyveres Erők főparancsnokának magyar helyettese (1969–1984), honvédelmi minisztériumi államtitkár (1973–1984).

[63] HL MN 1967/T – 7–8. ő. e. (1956. 11. 10.).

egyikén, vagy új szolgálati helyükön. November 13-án Budán, a Petőfi Akadémián megalakult a 3. karhatalmi ezred, parancsnoka Pesti Endre ezredes lett. A Honvéd Karhatalom irányítására Uszta Gyula[64] vezérőrnagy vezetésével létrejött a Katonai Tanács.

A Magyar Néphadsereg újjászervezésének irányítására hadsereg-parancsnokság alakult, amely átmenetileg ellátta a Honvédelmi Minisztérium és központi szervei (a Vezérkar és a főcsoportfőnökségek) feladatkörét is. Ezzel összefüggésben, szintén november 13-án, a fegyveres erők minisztere 01. számú parancsában[65] meghatározta a hadseregparancsnokság vezető állományát: Uszta Gyula vezérőrnagy, hadseregparancsnok; Gyurkó Lajos vezérőrnagy, parancsnokhelyettes; Kovács Imre vezérőrnagy, törzsfőnök; Ugrai Ferenc ezredes, tüzérparancsnok; Ilku Pál vezérőrnagy, propagandaosztály-vezető; Váradi Gyula vezérőrnagy, páncélosparancsnok; Tóth Lajos ezredes, hadműveletiosztály-vezető; Penczi József ezredes, híradófőnök; Szabó József ezredes, műszaki főnök; Muczina Ferenc ezredes, hadtápfőnök; Reményi Gyula ezredes, vegyivédelmi főnök; Madarász Ferenc vezérőrnagy, légvédelmi parancsnok; Soós Sándor ezredes, szervezési és mozgósítási osztályvezető; Horváth Mihály vezérőrnagy, anyagtervezési osztályvezető; Hegyi László vezérőrnagy, harckiképzési osztályvezető, Borbás Máté vezérőrnagy, személyügyi osztályvezető; Csonka Tibor alezredes, pénzügyi osztályvezető és Trepper Iván[66] ezredes, titkárságvezető személyében.

A fegyveres erők, de mindenekelőtt a karhatalom politikai egységének megteremtését szolgálta az ezekben a napokban kiadott „Tiszti Nyilatkozat" aláíratása: az aláírók elfogadták a kormány programját; elismerték készségüket a minden ellenvetés nélküli fegyveres harcra és hitet tettek a szovjet–magyar fegyverbarátság mellett. Ennek aláírása előfeltétele volt a további hivatásos szolgálatnak. A lehetőséggel a tisztikar mintegy 80 %-a élt.[67] Ennek is köszönhetően november 16-án a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián – Borbás Máté[68] vezérőrnagy parancsnoksága alatt – megalakult a 2. karhatalmi ezred. Ezzel a fővárosban 3 420 karhatalmista teljesített szolgálatot.[69] Időközben nagy ütemben folyt a vidéki karhatalmi egységek szervezése is.

---

[64] Uszta Gyula (1914–1955) altábornagy, miniszterhelyettes, a Magyar Honvédelmi Szövetség országos elnöke. Erdőőr volt. 1943 óta tagja a pártnak. Részt vett a Szovjetunióban, Fjodorov egységében, majd a Kárpát-Ukrajnában működő Rákóczi-csapat parancsnokaként a Magyarország felszabadításáért folyó antifasiszta partizánmozgalomban. A felszabadulás után felelős pártfunkciókat töltött be; egy ideig Zemplén megye főispánja volt. 1948-tól a néphadsereg tisztje. Országgyűlési képviselő, az Elnöki Tanács tagja. Az MSZMP Központi Bizottságának tagja (1957-től). Új Magyar Lexikon, Budapest, 1962. 565. o.; Uszta Gyula: altábornagy. 1956–1970 között a honvédelmi miniszter első helyettese, 1970-től a Magyar Partizánszövetség főtitkára, 1966-tól az MSZMP Központi Ellenőrző Bizottságának tagja. 1969-től az Ellenállók Nemzetközi Szövetsége (FIR) vezetőségi tagja. Tagja az Elnöki Tanácsnak, országgyűlési képviselő. Uo. Kiegészítő kötet, 1981. 633. o.; Uszta Gyula: altábornagy. 1982-ig volt a Magyar Partizánszövetség főtitkára. 1982. jan.-tól a Magyar Ellenállók, Antifasiszták Szövetségének alelnöke." Uo. Kiegészítő füzet, 1983. 15. o. (1995-ben halt meg – Sz. M.).

[65] HL MN 1967/T – 7–8. ő. e. (1956. 11. 13.).

[66] Trepper Iván ezredes, később a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnokának szárazföldi-összfegyvernemi helyettese volt.

[67] Magyarország hadtörténete. II. k. 562. o.

[68] Borbás Máté (1916–1991) őrnagy (1949), alezredes (1951), ezredes (1952), vezérőrnagy (1954). A 6 hónapos Törzstiszti tanfolyam (1948–1949) és a leningrádi egyéves Magasabb tüzértanfolyam (1949–1950) elvégzése után az MN tüzérparancsnokának törzsfőnöke (1951–1953), majd az MN tüzérparancsnoka (1953–1955) volt. A moszkvai „Vorosilov" Vezérkari Akadémia hallgatója (1955–1957), ezt követően az OLP (1958–1961), illetve a ZMKA (1961–1969) parancsnoka, a kiképzési főcsoportfőnök testnevelési és sportügyeket felügyelő helyettese (1969–1971).

[69] Magyarország hadtörténete. II. k. 562. o.

Münnich altábornagy, mint a fegyveres erők minisztere, november 28-án kiadott 5. számú parancsában[70] intézkedett az új rendfokozati jelzések viselésére. Eszerint „Az új rendfokozati jelzéseknél – a fegyvernemek és testületek hajtókaszíneinek változatlanul hagyása mellett – alkalmazni kell a nemzeti hagyományokat tükröző, hímzett sújtással való szegélyezést." Az áttérést lehetőleg az év végéig be kellett fejezni.

A Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség 0066/csf. - 1958. 01. 06. számú irata szerint[71] Uszta Gyula vezérőrnagy, hadseregparancsnok 1956 novemberében javaslatot terjesztett elő a fegyveres erők miniszteréhez a Magyar Néphadsereg újjászervezése tárgyában. Ezzel összefüggésben „alaptételként" fogalmazódott meg a követelmény: „a személyi állomány kiválasztásnál biztosítani kell, hogy a hadsereg tiszti-kara (sic!) osztályhű, a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány mellett álló személyekből tevődjön össze." A javaslatban egy 7–800 fős Honvédelmi Minisztériummal és 5–600 fős őrzászlóaljjal számoltak.

A harcoló erőkbe három gépkocsizó lövészhadosztályt, egy-egy páncéltörő, valamint kivonuló légvédelmi tüzérezredet, egy-egy műszaki utász, önálló pontonos hidász, továbbá önálló vegyivédelmi zászlóaljat, egy-egy önálló híradóezredet, vadászrepülő-hadosztályt, illetve vegyes repülőezredet, egy-egy honi légvédelmi hadosztályt, rádiótechnikai, továbbá önálló honi légvédelmi zászlóaljat és hadihajós dandárt, valamint páncélos- és gépkocsivezető-képző zászlóaljat, önálló rádiófelderítő ezredet, s nem utolsó sorban a fegyvernemek hadtápszolgálalatát tervezték.

A fentieken kívül létre kívántak hozni egy-egy egyesített katonai akadémiát, egyesített katonai tiszti iskolát, valamint hajózó- és repülőtechnikus tiszti iskolát.

Az új Magyar Néphadsereg katonaállományát 50 000 főre javasolták. Az elképzelt, 6 000 ezer fős gépkocsizó lövészhadosztály két gépkocsizó lövészezredből, egy-egy tüzérezredből (két 122 mm-es és egy 76 mm-es ágyús tüzérosztály), egy 76 mm-es páncéltörő tüzérosztályból (18 löveg), egy légvédelmi tüzérosztályból (12 db 37 mm-es és 6 db 85 mm-es légvédelmi löveg), egy harckocsi-zászlóaljból (22 harckocsi), valamint egy-egy műszaki utász, híradó- és felderítő zászlóaljból épült fel.

A tervezett honi légvédelmi tüzérhadosztály állományát két közepes légvédelmi tüzérezred (9 üteg/ezred, 8 löveg/üteg), egy könnyű légvédelmi tüzérezred (9 üteg, 6 löveg/üteg) alkotta volna, összesen 144 db 85 mm-es és 54 db 37 mm-es légvédelmi ágyúval.

Ami a javasolt vadászrepülő-hadosztályt illeti, hadosztály-parancsnokságból (4 repülőgép) és három vadászrepülő-ezredből állt volna, ezredenként 38 repülőgéppel.

A felsorolt, feltöltött kötelékek felállításának végrehajtását a következő ütemben javasolták:

1957-ben: Honvédelmi Minisztérium; őrzászlóalj; két gépkocsizó lövészhadosztály; a páncéltörő, illetve a légvédelmi tüzérezredek; az önálló műszaki utász, az önálló pontonos és hidász, valamint az önálló vegyivédelmi zászlóaljak; híradóezred; páncélos- és gépkocsivezető-kiképző zászlóalj; egyesített akadémia; egyesített katonai tiszti iskola, továbbá a fegyvernemek hadtápintézetei. Úgyszintén ebben az évben javasolták megkezdeni a vadászrepülő-hadosztály felállítását.

[70] HL MN 1967/T – 7–8. ő. e. (1956. 11. 28.).

[71] HL MN 1967/T – 244. ő. e. (1956. 11. 29.).

A tervezet szerint január-február folyamán a folyó évben létrehozandó alakulatokhoz be kell vonultatni az 1936-ban született újoncokat. Az 1958-ban felállítandó alakulatok részére biztosítani kell a szükséges tiszti állományt. Ennek érdekében az 1957-ben beosztás nélkül maradt tiszteket továbbképzésben, illetve átképzésben kell részesíteni az 1958-as szükségletek figyelembevételével.

Az Magyar Néphadsereg csapatainak 1957. évi teljes fenntartási költségét mintegy 1 500 000 000–1 600 000 000 Ft-ra prognosztizálták a tervezők.

1958-ban felállítandó egy gépkocsizó lövész-, valamint egy honi légvédelmi tüzérhadosztály, illetve be kell fejezni a vadászrepülő-hadosztály megszervezését. Mindezt 400 000 000 Ft-os költséggel vélték megvalósíthatónak.

Az 50 000 fős katonai és 13–14 000 fős polgári alkalmazotti állománnyal rendelkező Magyar Néphadsereg – a tervezők szerint – mintegy 2 000 000 000 Ft-os költségvetést tett volna szükségessé (az új technikai eszközök beszerzésének összege nélkül). A katonai szakemberek indokoltnak tartották a korábbi szolgálati idők fenntartását: a szárazföldi csapatoknál 2 év; a honi légvédelmi tüzérségnél, a rádiófelderítő ezrednél, valamint a hadihajós dandárnál: 3 év, a határőrségnél pedig 27 hónap.

„Újszerű" volt az a javaslat, mely szerint: „Tekintve, hogy a hadsereg létszáma csökken, kevesebb lett a magasabb egységek (sic!) száma és a hadseregben jelentős számban vannak olyan tábornokok és tisztek, akik vagy a Szovjetunióban, vagy itthon akadémiát végeztek, célszerűnek tartom, hogy a hadseregben ne legyenek tanácsadók. Szükséges viszont az együttműködés fenntartása érdekében, hogy az Egyesített Fegyveres Erők törzsénél a Magyar Néphadseregnek képviselője legyen és ugyancsak legyen képviselője az Egyesített Fegyveres Erők parancsnokságának a Honvédelmi Minisztériumban."

Az irat 2. számú mellékletét képező kormányelőterjesztés-tervezetben alapvetően tömören megismételték a javaslatban foglaltak lényegét. Ezenfelül rögzítették az elérendő állományarányokat: 10–11 000 tiszt, 2 500–3 000 tiszthelyettes és 36 000–37 500 legénységi állományú. Dicséretes előrelátásról tanúskodik az a javaslat is, miszerint: „A hadsereg várható fejlesztését figyelembevéve (sic!) szükséges hogy az ideiglenesen feleslegként mutatkozó, mintegy 4–4 500 tisztet és tsz. tts-t (továbbszolgáló tiszthelyettest) megőrizzük. Ezért célszerű ezen tisztek egyrészét (sic!) akadémiára, tiszti tanfolyamokra küldeni, illetve a rendőrség, határőrség és büntetésvégrehajtás (sic!) szerveinél felhasználni."

Végezetül javaslat fogalmazódott meg a HM vezető beosztású tábornokai és tisztjei tekintetében.

December 4-én Uszta Gyula vezérőrnagy, a Katonai Tanács elnöke, a hadsereg újjászervezéséről szóló nyilatkozatában[72] bejelentette, hogy országosan befejeződött a Tiszti Nyilatkozatok aláírása; elmarad az újoncbevonulás és az új haderő is jóval kisebb létszámú lesz. Az MSZMP Intéző Bizottsága (IB) e napon döntött központi forradalmi zászlóalj létrehozásáról, melynek tagjaira vonatkozóan Czinege Lajosnak[73] és Gáspár Sándornak[74] kellett személy szerinti javaslatot tennie, felállításáért pedig Uszta vezérőrnagy felelt.

---

[72] *Csendes – Gellért:* 199. o.

[73] Czinege Lajos (1924–1998) politikus, 1945-től az MKP tagja, a Jász-Nagykun-Szolnok megyei PB szervezőtitkára. 1951: százados, majd alezredes, a HM tüzércsapatok parancsnokának politikai helyettese (1951 – 1954). Az MDP KV Adminisztratív osztályának vezetőhelyettese (1954–1955), vezetője (1955–1956); a KV Katonai Bizottságának tagja (1956–1957); az MSZMP Szolnok megyei Bizottságának első titkára (1957–

Az új, lényegesen kisebb haderővel kapcsolatos elképzeléssel összefüggésben – a hadseregparancsnok november végi javaslatával összhangban[75] – szintén december 4-én készült el Soós Sándor ezredes, kiképzési és mozgósítási osztályvezető előterjesztésében egy jelentés.[76] Ebben szükségesnek tartotta annak tisztázását, hogy:

- a tervezett egy önálló vegyes tüzérezred helyett nem volna-e célszerűbb egy hadosztályt létrehozni, hiszen a rendelkezésre álló tartalék létszám ezt lehetővé tenné;
- amennyiben nem állítanák fel a vadászrepülő-hadosztályt, a vegyes repülőezredet és az azokat kiszolgáló rádiótechnikai, valamint híradó-zászlóaljat, akkor helyettük hadrendbe állíthatóak volnának a gépkocsizó lövészhadosztályok harmadik gépkocsizó lövészezredei;
- az így megtakarított létszámból viszont a tervezett önálló kivonuló légvédelmi ezred hadosztállyá volna fejleszthető, amely így már – átmenetileg – meg tudná oldani a honi légvédelmi biztosítási feladatokat is;
- fegyelmező zászlóalj helyett fegyelmező századot kell létrehozni.

A katonai tanintézetek területén javasolta, hogy:

- egyetlen katonai akadémiát kellene létrehozni összfegyvernemi, nevelőtiszti (ekkor még nem merték leírni, hogy társadalomtudományi? – Sz. M.) és hadmérnöki tagozattal. Az új hadsereglétszámból adódó – mintegy 50–60 fős fölösleget, főleg a 3. évfolyamról – a csapatokhoz kell irányítani;
- az Egyesített Tiszti Iskola végezze az összes fegyvernemi tiszti képzést. Az ott várható, kb. 200–270 fős pluszlétszámot a leggyengébbek leszerelésével kell felszámolni;
- egyesített repülőtiszti és mechanikus tiszthelyettesi iskolát volna célszerű felállítani, amennyiben lesznek repülőcsapatok;
- a katonai középiskola évfolyamonként olyan létszámmal működjék, hogy biztosítani tudja a tiszti iskolai növendéki szükségletet;
- az Egyetemi Katonai Tanszékek működését meg kell szüntetni és kidolgozandó volna az egyetemi hallgatók tartalékos tiszti képzésének új rendszere.

Az új Magyar Néphadsereg létszámát 50 000 főre + 13 421 polgári alkalmazottra tervezték, melyből a HM 1 300, a katonai akadémia pedig 835 fővel és 300 hallgatóval részesedett volna. Ez, valamint a 69. számú lábjegyzetben vázolt javaslat – mint egy későbbi iratból[77] kikövetkeztethető – lényegében a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány

---

1960); a KB tagja (1959–1988) és a Pol. Biz. póttagja (1961–1970). Honvédelmi miniszter (1960–1984), altábornagy (1960), vezérezredes (1962), hadseregtábornok (1978). A Minisztertanács elnökhelyettese volt 1984 és 1987 között. Az 1989-ben személyét érintő korrupciós, illetve hatalmi visszaélések vonatkozásában napvilágot látott vádak következtében lemondott rendfokozatáról. Új magyar életrajzi lexikon, 1043–1044. o.

[74] Gáspár Sándor (1917–2002) politikus, 1936-tól az MSZDP, 1940-től egy kommunista csoportosulás, 1945-től pedig az MKP; az MKP KV (1946–1948), az MDP KV (1948–1956), majd az MSZMP KB (1956–1988) és Pol. Biz. (1962–1988) tagja. 1952-től a Szakszervezetek Országos Tanácsának (SZOT) a főtitkárhelyettese, 1955–1956-ban elnöke volt. A SZOT főtitkára (1956–1959 és 1965–1983), illetve elnöke (1983–1988). Az MSZMP Budapesti Bizottságának első titkára (1959–1961 és 1963–1965), a KB titkára (1961–1962), majd a Szakszervezeti Világszövetség elnöke (1978–1989) tisztét töltötte be. *Markó:* 102. o.

[75] L. a 69. számú lábjegyzetet!

[76] HL MN 1967/T – 223. ő. e. (1956. 12. 04.).

[77] HL MN 1967/T – 241. ő. e. (1957. 09. 26.).

1956. december 8-i határozatát, valamint a Honvédelmi Tanács december 22-i, 1/101/1956. számú határozatát készítette elő.

Uszta vezérőrnagy december 5-én a 06. számú hadseregparancsnoki parancsában[78] „A rend, nyugalom és a közbiztonság konszolidálása, valamint az egységes irányítás" érdekében Budapestet három karhatalmi körzetre osztotta – 1.: a IV–VII. és a XIII–XVI. kerület (parancsnoka: Csémi Károly alezredes); 2.: a VIII–X. és a XVII–XX. kerület (parancsnoka: Borbás Máté vezérőrnagy); 3.: a budai kerületek (parancsnoka: Pesti Endre ezredes).

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány (FMPK) 1956. december 8-án határozatot hozott a hadsereg új szervezetének kialakításáról és a leendő létszámviszonyairól. Közvetlen célként a hadsereg szervezetének csak a legszükségesebb szinten való helyreállítását jelölte meg. Ugyanakkor fontosnak ítélte a Honvédelmi Minisztérium irányító funkciójának helyreállítását. Ennek előkészítéseként a fegyveres erők minisztere a december 11-én kelt 8. számú parancsában[79] tette közzé, hogy a FMPK felmentette honvédelmi miniszterhelyettesi tisztségéből Szabó Istvánt, Uszta Gyulát, Madarász Ferencet és Hazai Jenőt, illetve a honvédelmi miniszter első helyettesévé kinevezte Uszta Gyula vezérőrnagyot. E parancs arról is tudósított, hogy a Népköztársaság Elnöki Tanácsa felmentette vezérkarfőnöki beosztásából Kovács Istvánt, s egyben vezérkari főnökké kinevezte Hegyi László vezérőrnagyot.

Uszta Gyula vezérőrnagy az MSZMP Intéző Bizottsága december 28-i ülésén „sajátosnak" minősítette a karhatalom teljesítményét, amikor kijelentette: „Igaz, hogy a karhatalom megállja a helyét, de azért, mert a háta mögött van a szovjet hadsereg."[80]

A fegyveres erők minisztere az 1956. december 31-én kelt 01. számú parancsában[81] tartalékállományba helyezte Tóth Lajos vezérőrnagyot, a Magyar Néphadsereg 1952–1956 közötti vezérkari főnökét, Hazai Jenő vezérőrnagy, politikai főcsoportfőnököt és Hídvégi Ferenc vezérőrnagyot, a politikai főcsoportfőnök helyettesét. (Végkielégítésként 1 havi összilletményüknek megfelelő összeget kaptak; 35–39 évesen egyikük sem volt szolgálati nyugdíjra jogosult – Sz. M.).

Az ugyanezen a napon kelt 010. számú parancsában[82] helyezte nyugállományba a fegyveres erők minisztere Bata István vezérezredes és Janza Károly altábornagy, volt honvédelmi minisztereket, valamint Szabó István altábornagyot, a korábbi személyügyi főcsoportfőnököt. Érdekes módon, csak a két utóbbi személy részére engedélyezte az előző 1 havi összilletményüknek megfelelő végkielégítés kifizetését. (A fegyveres erők minisztere, az 1957. január 30-án kelt 017. számú parancsában[83] 2 havira emelte Szabó altábornagy végkielégítési összegét – Sz. M.)

Ezzel befejeződött a Magyar Néphadsereg történetének legnehezebb, legtragikusabb esztendeje, amely helyzetéből csak fölfelé vezetett az útja.

---

[78] HL MN 1967/T – 7–8. ő. e. (1956. 12. 05.).

[79] HL MN 1967/T – 7–8. ő. e. (1956. 12. 11.).

[80] *Csendes – Gellért:* 202. o.

[81] HL MN 1967/T – 48. ő. e. (1956. 12. 31.).

[82] HL MN 1967/T – 57–58. ő. e. (1956. 12. 31.).

[83] HL MN 1967/T – 57–58. ő. e. (1957. 01. 30.).

A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia az 1955–1956-os tanévben

Az előbbiekben fölvázoltuk azokakat a – nézetünk szerint – legfontosabb kül-, bel- és katonapolitikai tényezőket, eseményeket, amelyek alapvetően meghatározták a Magyar Néphadsereg 1956. évi helyzetét, mozgásterét. Most azt vizsgáljuk meg, hogy ilyen viszonyok közepette miként működött a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia.

A tanintézet új tanéve biztatóan indult, mivel Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter az 1955. október 20-án kelt 0689/Szü. Fcsfs. – 1955. számú parancsában[84] olyan személyeket erősített meg beosztásukban, vagy helyezett át az akadémiára, akik ezt követően hosszú időn át szolgálták magas szinten a felsőfokú tisztképzést, vagy meghatározó beosztásokban a Magyar Néphadsereget. Közülük is kiemelendő Naményi Pál őrnagy (később vezérőrnagy, hadtest-törzsfőnök, akadémiaparancsnok-helyettes, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem „Pro Militum Artibus" kitüntetettje), Sódar Antal százados (alezredes, tanszékvezető-helyettes), Szabó László hadnagy (alezredes, főtanár, a hadtudomány kandidátusa), Farkas Róbert alezredes (ezredes, tanszékvezető, a hadtudomány kandidátusa), Szakasits Győző ezredes (tanszékvezető), Gutheil Jenő százados (alezredes, a vezérkar egyik legkiemelkedőbb, a tisztképzésért felelős szakembere, a hadtudomány kandidátusa), Bányai Gyula főhadnagy (alezredes, főtanár, a hadtudomány kandidátusa), Tóth Illés őrnagy (alezredes, főtanár), Mazán Pál főhadnagy (vezérőrnagy, MN haditechnikai csoportfőnök), Szabó Sándor alezredes (ezredes, tanszékvezető), Madaras Péter főhadnagy (ezredes, tanszékvezető, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje), Kolozsvári Sándor százados (ezredes, tanszékvezető, a hadtudomány kandidátusa), Damó László százados (vezérőrnagy, a vezérkari főnök helyettese, a hadtudomány doktora), Szántó Imre főhadnagy (alezredes, tanszékvezető-helyettes, a hadtudomány kandidátusa), P. Szabó Balázs főhadnagy (alezredes, főtanár), Gál Péter főhadnagy (alezredes, tanszékvezető-helyettes, a hadtudomány kandidátusa), Szabó József százados (vezérőrnagy, MN repülőfőnök, a hadtudomány doktora, egyetemi tanár), Szili Ferenc százados (ezredes, hadosztály műszaki főnök, tanszékvezető), dr. Estók János főhadnagy (ezredes, tanszékvezető), Haász János százados (az első híradótanár volt, aki szovjet akadémiát végzett, 1956 októberi tevékenysége miatt Ausztráliába emigrált), Szabó Árpád főhadnagy (alezredes, tanszékvezető-helyettes), Móricz Lajos alezredes (ezredes, a hadtudomány doktora), Hajma Lajos százados (ezredes, a vezérkar egyik elismert szaktekintélye, a hadtudomány kandidátusa), Urbán Vilmos hadnagy (alezredes, tanszékvezető-helyettes), Pacsek József százados (vezérezredes, vezérkari főnök). Két nappal később a 0461/Szü. Fcsfs. – 1955. számú parancsával[85] a honvédelmi miniszter nyugállományba helyezte Monoszlai Gyula ezredest, a tanulmányi osztály korábbi vezetőjét.

Matékovits Endre[86] vezérőrnagy, akadémia-parancsnok 1955. november 8-án kelt

[84] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1955. 11. 01.) ZMKA PK 097. sz. pcs. (1955. 11. 01.).

[85] Uo. ZMKA PK 097. sz. pcs. (1955. 11. 01.).

[86] Matékovits Endre (1909–1985) 1927 októberében kezdte meg tanulmányait a Ludovika Akadémián, ahová csapatszolgálat után került vissza fegyvertan tanárnak (1939–1943), majd a várpalotai Lőiskola előadója. 1944 októberében századosként zászlóaljparancsnoki beosztásban harcolt, de mert zászlóalja nem tette le az esküt Szálasira, ezért visszaminősítették aknavetőszázad-parancsnokká. A szovjet csapatokhoz parlamentert küldve, november 4-én letette előttük a fegyvert. Hadifogság után, 1947. 12. 01-jén behívták a Kossuth Akadémiára, ahol előadóként, majd törzstisztként szolgált. 1949–50-ben a „Dózsa" Gyalogsági Tiszti Iskola pa-

099. számú parancsában[87] intézkedett a Különleges Fakultásnak a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiába történő beolvasztására. (Ennek az volt az előzménye, hogy a honvédelmi miniszter 1955. szeptember 22-én kelt 001065/MNVK Szerv. és M. Csfség - 1955. 09. 27. számú intézkedésében[88] döntött – egyebek mellett – a HM Központi Tiszti Tanfolyam megszüntetéséről, s az addig állományába tartozó – a szovjet katonai akadémiákra vezényeltek nyelvi felkészítését végző – Különleges Tanfolyamnak, valamint Mozgósítási (M) Tanfolyamnak a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiába integrálásáról[89] – Sz. M.) Ennek megfelelően az akadémia parancsnoka – a többi fakultáshoz hasonlóan – a saját, közvetlen alárendeltségébe helyezte a Különleges Fakultást, amelynek parancsnokát (bár erre nem utalt név szerint, de más iratokból tudható, hogy Móricz Lajos alezredes lett a fakultásparancsnok – Sz. M.) arra utasította, hogy a tanulmányi helyettest tájékoztassa az addigi tanulmányi helyzetről, s vele beszélje meg a további teendőket; készítse elő az új tanfolyam beindítását és a szükséges módszertani foglalkozásokat.

Úgyszintén intézkedett az illetékes akadémiai szervek felé is a fakultás zökkenőmentes beillesztése érdekében.

Ugyanebből az akadémia-parancsnoki parancsból derül ki a hallgatók fokozottabb megbecsülésére való törekvés. Hivatkozván az akadémia Szervi Határozványa III. fejezet b. pontjára, miszerint az „lehetőséget nyújt, hogy az I. évfolyamot elvégzett hallgatókat, akik kötelékben lévő zászlóaljparancsnoki beosztási illetménynél alacsonyabb illetménycsoportba (sic!) vannak, a 13.-as beosztási illetménycsoportba besorolhassuk bizonyos feltételek mellett."[90]. Ezért az akadémia-parancsnok javaslatot kért az I. és II. évfolyam vizsgáinak befejeztével az új besorolás elkészítésének elősegítésére. Ugyanakkor azt is a javaslattevő fakultásparancsnokok és politikai helyetteseik figyelmébe ajánlotta, hogy az előresorolás nem kötelező, csak lehetőség; a legalacsonyabb illetménycsoportból ne egyszerre emeljenek a legmagasabba, s különösen az I. éves hallgatóknál használják fokozatos ösztönzésre; azoknál a hallgatóknál, akiknek tanulmányi eredményei lehetővé tennék, de fegyelmezetlenek, csak kisebb mértékben emeljenek, de el is tekinthetnek az előresorolástól.

A 0100. számú akadémia-parancsnoki parancsban[91] intézkedtek a Levelező Fakultás november 11-i pótfelvételijére is. Ezen azok vehettek részt, akik november 3-án nem tudtak megjelenni, vagy akiknek engedélyük volt a halasztásra, illetve az akadémia tanárainak kellett vizsgázniuk tereptanból és a saját fegyvernemi ismeretükből. Itt az elöljárók „léphettek közbe", ugyanis Matékovits vezérőrnagy az október 25-én kelt 093. szá-

---

rancsnoka, 1950–53-ban hadműveleti csoportfőnök. 1953. 12. 01–1956. 09. 22. között a Honvéd (majd névváltozását követően a Zrínyi Miklós Katonai) Akadémia parancsnoka. 1956. 09. 22-től kiképzési csoportfőnökhelyettes. 1957. 03. 08-án tartalékállományba helyezték. A ZMNE posztumusz a „Pro Militum Artibus" címet adományozta számára

[87] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1955. 11. 08.).

[88] HL MN 1967/T – 163/I. ő. e. (1955. 09. 22.).

[89] Egyes tanulmányok szerint (L.: *Dr. Bakity Boldizsár alez. – Dr. Mátyási Antal alez.:* Szervezési, hadkiegészítési és igazgatási tanszék. *Akadémiai Közlemények,* 120/3. szám. Az akadémia szerveinek története III/B kötet. Szárazföldi ágazat tanszékeinek története. ZMKA, Budapest, 1985. 145. o.) a Tolmácstiszti Iskolát integrálták az akadémiába, de az már korábban megszűnt, s beolvadt a HM Központi Tiszti Tanfolyamába.

[90] HL MN 1961/T–33. ő. e. (1955. 11. 08.) 297. f.

[91] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1955. 11. 09.).

mú parancsában[92] – a 011879/Be. – 1955. számú rendeletétől eltérően – engedélyezte, hogy az akadémia oktatói az általuk tanított tantárgyból és tereptanból ne felvételizzenek.

A szerencsésebbeknek már nem a felvételi, hanem az év végi számonkérés emelte az adrenalinszintjét. Ugyanis, a honvédelmi miniszter 0416/Szü.Fcsfség. – 1955. számú rendelete kapcsán Matékovits vezérőrnagy intézkedett az akadémia állományába tartozó levelező hallgatók év végi vizsgáival kapcsolatban.[93] Eszerint december 14. és 30. között vizsgázniuk kellett orosz nyelvből (írásbeli és szóbeli), hadtörténelemből, történelmi materializmusból, politikai gazdaságtanból, harcászatból (szóbeli), valamint a saját fegyvernemi szaktárgyból (tüzér lőutasítás, páncélos-fegyvernemi ismeretek, hadiútépítés, illetve katonai rádióismeretek).

Az akadémia parancsnoka a Személyügyi Főcsoportfőnökség útján a 02893/Pság. – 1955. 11. 15. számon[94] jelentett a honvédelmi miniszternek a Levelező Fakultás 1955–1956. tanévi I. évfolyamának felvételi vizsgáiról. A berendelt 86 főből 76-an felvételiztek, 5 fő visszalépett, 1 tiszt kért 1 éves halasztást, 4 fő pedig nem jelent meg. Nos, nem nyílt mód nagy válogatásra, hiszen a miniszter a 0608/Szü.Fcsfség. – 1955. számú rendeletében 20 összfegyvernemi; 4–4 légvédelmi tüzér, páncélos-, műszaki, hadtáp-, valamint 7 híradótiszt felvételét rendelte el. Ezen felül engedélyezte az akadémia 17 tanárának beiskolázását is. Matékovits vezérőrnagy azonban további 5 oktatójának (köztük Damó László százados, hadtápfőtanár és Gutheil Jenő százados, hadműveleti-harcászati főtanár) Levelező Fakultásra történő felvételét kezdeményezte.

A 0103. számú akadémia-parancsnoki parancs[95] rögzítette az 1954–1955. tanév lezárásával, illetve az 1955–1956. tanév beindításával kapcsolatos teendőket. Az akadémia parancsnoka hangsúlyozta, hogy „A múlt évtől eltérően a parancsnokok ezen alapvető munkájával kapcsolatos tevékenységeit szervezettebbé és irányítottabbá kívánom tenni, ezért szükséges, hogy a parancsnokoknak feladatokat szabjak ezen munkájuk előkészítésére."[96] Nos, valóban meglehetősen aprólékos, talán „szájbarágós" feladatszabás következett, ami valószínűleg egyes parancsnokok tapasztalatlanságával függhetett össze.

Megparancsolta tehát, hogy minden fakultásparancsnok, valamint tanszék- és osztályvezető haladéktalanul lásson hozzá az elmúlt kiképzési évet értékelő, illetve az új tanévre vonatkozó célkitűzéseket és utasításokat tartalmazó „konkrét beszámolók" elkészítéséhez. Ennek során ki kell térni az adott terület politikai, erkölcsi–fegyelmi helyzetére; a tisztek politikai és szakmai kiképzésére; a szervezeti egység szakmai feladataira; a területüket érintő anyagi kérdésekre, különös tekintettel a takarékosságra és az anyagi fegyelemre. A honvédelmi miniszter november 21–22-én megtartandó magasabbparancsnoki értekezletét követően megjelenő miniszteri parancs, valamint a november 25-i akadémia-parancsnoki célkitűzések alapján konkrét utasításokat kell adni az adott terület erkölcsi–fegyelmi helyzetének és szakmai munkájának megjavítására. (A pontosításokat november 26–28-a között kellett végrehajtani.)

---

[92] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1955. 10. 25.) 271. f.

[93] Uo. (1955. 11. 10.) 301–302. f.

[94] HL MN 1955/T – 94/2. ő. e. (1955. 11. 15.).

[95] HL MN 1955/T – 33. ő. e. (1955. 11. 16.).

[96] Uo. 310. f.

A tanszék- és osztályvezetői értékeléseket november 29-én délután kellett megtartani, maximum 3 óra időtartamban, ahol hozzászólásra nem kerülhetett sor, csak parancsnoki értékelésre és feladatszabásra.

A hallgatókat érintő kérdésekről és feladatokról – a fakultásparancsnokok és politikai helyetteseik jelenlétében – december 2-án kívánt tiszti gyűlést tartani Matékovits vezérőrnagy. Ezt követően december 8-áig kellett megtartani a fakultásparancsnoki tiszti gyűléseket, melyeken mindhárom évfolyamnak részt kellett vennie. A tiszti gyűlés végén került sor a fakultásparancsnoki észrevételekre és feladatszabásra az elsőévesek részére, majd elbocsátásukat követően a második és a harmadik évfolyam vonatkozásában.

Az új hallgatókat november 29–30-án kellett fogadni, a tanítás december 1-jén kezdődött.

Az akadémia parancsnoka november 28–29-én a tanintézet minden helyiségét meg kívánta szemlélni, amin minden ott dolgozó tisztnek és polgári alkalmazottnak részt kellett vennie, az előbbieknek kifogástalan állapotú kamgarn ruhában, csizmában, derék- és vállszíjban, előírásszerű hajviselettel. Ennek során mindenkinek módot kívánt adni a munkájával kapcsolatos, illetve magántermészetű problémájának előadására.

„Elvárom az Akadémia egész személyi állományától, hogy a fenti pontokban elrendeltek maradéktalan végrehajtásával és alapos előkészítésével elősegíti az új kik. év tervszerű beindítását és okulva az elmúlt évben elkövetett hibákon – mindent megtesz a hibák kijavítására – Akadémiánk fegyelmi, szakmai és anyagi helyzetének megjavítására, Akadémiánk helyzetének további megszilárdítására"[97] – fejeződött be a némileg „kisiskolásnak" tűnő, de bizonyára indokolt részletességű akadémia-parancsnoki parancs.

A fentieken túlmenően külön parancs[98] szabályozta a kiképzési évet november 25-én értékelő értekezlet lefolyását. E szerint az akadémia-parancsnok kb. 80 perces értékelését követően a fakultásparancsnokoknak, valamint a tanszék- és osztályvezetőknek 10–10 percben be kellett mutatniuk a feladatok sikeres végrehajtását biztosító módszereiket és intézkedéseiket, illetve rá kellett mutatniuk a gátló tényezőkre és hiányosságokra. A tanárok és beosztottak számára 5–5 perc állt rendelkezésre. Ezt követően tervezték a 0056. számú miniszteri parancs ismertetését, valamint, a magasabbparancsnoki értekezlet alapján, az 1955–1956. évi főbb feladatokat.[99] Az értekezletet az előző kiképzési évben kiemelkedő teljesítményt nyújtók megjutalmazásával kívánták befejezni.

Az új tanév előkészítéseként november 28-án adták ki[100] a december 1-jétől érvényes napirendet. E szerint a munkaidő 08.30-tól 17.00-ig tartott, 30 perces étkezési szünettel. Szombaton és munkaszünet előtti napokon a munkaidő 14.00-ig (a nem étkezők számára 13.30-ig) tartott. A parancs szerkesztői fontosnak tartották egyértelműsíteni: „A munkaidő kezdetét úgy kell értelmezni, hogy a megjelölt időpontban már mindenki munkahelyén dolgozik. A [...] gépírók és rajzolók 08.25-re foglalják el munkahelyeiket, hogy a sokszorosítási, illetve rajzolói munka pontosan munkaidő kezdetére megkezdhető legyen."[101]

---

[97] HL MN 1955/T – 33. ő. e. (1955. 11. 16.) 311/a. f.

[98] HL MN 1955/T – 33. ő. e. ZMKA PK 0107. sz. pcs. (1955. 11. 23.).

[99] Sajnos sem az akadémia-parancsnoki értékelés és feladatszabás anyagát, sem az említett két HM-okmányt nem találtam meg.

[100] HL MN 102/03. 405. ő. e. ZMKA 279. sz. pcs. (1955. 11. 28.).

[101] Uo. 1478. f.

A hallgatók számára hétköznapokon 07.00-kor volt ébresztő, 08.30-tól, általában 10, de „középen" 20 perces szünetekkel, hat 50 perces tanóra következett 14.30-ig, majd 1 órás ebéd- és pihenőidő. 15.30-tól 16.15-ig gyakorló foglalkozás volt, 16.30-tól 20.00-ig kötelező önképzés, 20.00-tól 20.20-ig T. anyag leadása; 20.20-tól 20.40-ig vacsora; 20.40-től 23.00-ig egyéni és klubfoglalkozás, majd 23.00-kor takarodó. A szombati, illetve a szünnap előtti napirend annyiban tért el, hogy 06.45-kor volt ébresztő; 08.00-tól 14.00-ig tartottak a tanórák, 14.00-től 14.40-ig az ebéd- és pihenőidő. 14.40-től egyéni és klubfoglalkozás következett, 23.00-kor volt a takarodó. Terepfoglalkozások esetén 06.00-kor volt ébresztő, 07.00-kor az indulás, 15.30-kor a visszaérkezés, majd az ebéd. Pártrendezvények minden hónap utolsó hetének valamelyik hétköznapján voltak szervezhetők 18.00-tól, politikai tájékoztatók pedig minden kedden 16.30-tól 17.30-ig. A kötelező klubfoglalkozásokra minden szerdán 15.30-tól 17.30-ig került sor.

A tanintézet – pillanatnyi – személyügyi helyzetét a ZMKA PK 0112. parancsa[102] igyekezett tisztázni. Ekkor került a tanintézetbe hadtápfőnöknek Györkei Kálmán százados (később ezredes, az akadémiaparancsnok hadtáphelyettese) és az idővel nem csak szaktudásáról, de vaskos vicceiről is híressé vált Bócsik László százados (alezredes, főtanár). Mindketten nyugdíjukig szolgáltak az akadémián.

Ebben a parancsban tették közzé a honvédelmi miniszter október 29-én kelt 0752/Szü.Fcsf. – 1955. számú parancsát, melyben 18 akadémiát végzett tisztet helyezett át az OLLEP, illetve különböző repülőalakulat állományába, többek között dr. Galovicz János főhadnagyot (ezredes, a ZMKA PK légvédelmi-repülő helyettese, parlamenti tanácsadó).

Ekkor jelent meg a miniszter 0697/Szü.Fcsf. – 1955. (10. 19.) számú parancsa, melyben beiskolázta a ZMKA 3 éves tagozata első évfolyamának hallgatóit: az Összfegyvernemi Fakultásra 40, a Tüzér Fakultásra 60, a Híradó Fakultásra 19, a Műszaki Fakultásra 20, valamint a Hadtáp Fakultásra 19, összesen 158 főt. Egy október 31-én kelt 0937/Szü.Fcsf. – 1955. számú miniszteri parancs pótlólag még 1 főt helyezett a Tüzér Fakultás állományába. Ekkor kezdte meg akadémiai tanulmányát Slezák István százados (később vezérőrnagy, a Kiképzési Főcsoportfőnökség gépesített-harckocsi csoportfőnöke), Vadászi Tibor főhadnagy (vezérőrnagy, szervezési és mozgósítási csoportfőnök), Szeles Péter Pál őrnagy (ezredes, tanszékvezető), Sztanó Géza főhadnagy (vezérőrnagy, az MN vegyivédelmi főnöke, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje), Bányai Antal főhadnagy (alezredes, a ZMKA vegyivédelmi tanszékvezető-helyettese), Paróczi Ottó főhadnagy (vezérőrnagy, az MN légvédelmi rakéta és tüzérfőnöke), dr.Déry Konstantin százados (ezredes, a ZMKA Híradó tanszékének vezetője) és Lapos Mihály százados (vezérőrnagy, az MN hadtápfőnökének első helyettese, a hadtudomány doktora).

A honvédelmi miniszter november 8-án kelt 0997/Szü.Fcsf. – 1955. számú parancsával 14 főt osztott be az akadémia Magasabb parancsnoki páncélostanfolyamára, köztük dr. Száva Péter őrnagyot (ezredes, tanszékvezető.) és Zábori Sándor őrnagyot (ezredes, a Kossuth Lajos Katonai Főiskola – KLKF – kiképzési osztályvezetője). A szintén ezen a napon kelt 0498/Szü.Fcsf. – 1955. számú miniszteri paranccsal osztották be a ZMKA 1 éves Magasabb parancsnoki tanfolyama 14 tüzérhallgatóját, majd egy újabb – november

[102] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1955. 11. 30.).

19-i paranccsal – további 1 hallgatót. Úgyszintén ebből az akadémia-parancsnoki parancsból tűnik ki, hogy az alárendelt parancsnokok pontosan végrehajtották Matékovits vezérőrnagy korábbi, 099. számú parancsában rögzített, a hallgatók magasabb illetménybesorolására vonatkozó intencióit, hiszen, meglehetősen differenciáltan, a 13–18-as illetményfokozatba soroltak 89 hallgatót.[103].

A Csémi Károly alezredes, a ZMKA Páncélos- és gépesített tanszékének vezetője által aláírt, a hallgatók részéről az 1955–1956. tanévben kidolgozandó diplomamunkák jegyzékét[104] Matékovits vezérőrnagy a 03019. számú iratban, 1955. december 1-jén küldte meg az MN Páncélos Parancsnokságra. A dolgozatokban hadosztály-hadtest szinten működő gépesített hadosztály, [...] ezred, illetve harckocsi-rohamlövegezred, megerősített harckocsiszázad tevékenységét kellett megtervezni.

Az akadémia parancsnoka 03052. számon december 5-én terjesztette fel december 1-jei harcértékjelentését a vezérkari főnökhöz,[105] mely szerint december 1-jén a rendszeresített/meglévő állomány a következő képet mutatta: tábornok és tiszt 320/298 fő; továbbszolgáló tiszthelyettes 51/36 fő, sortiszthelyettes 3/6 fő; honvéd 38/42 fő; tiszti hallgató 522/507 fő; polgári alkalmazott 266/256 fő. Tehát a rendszeresített 1206 főből összesen 61 hiányzott, ami még elviselhetőnek volt tekinthető. A hallgatók fakultásokkénti megoszlása a következő volt:

Évfolyam	*Összfni*	*Tüzér*	*Páncélos*	*Repülő*	*Műszaki*	*Híradó*	*Hadtáp*	*Összesen*
1. évf.	40	61	-	–	20	19	19	159
2. évf.	46	35	20	15	13	12	20	161
3. évf.	41	37	19	16	15	14	15	157
Összesen	*127*	*133*	*39*	*31*	*48*	*45*	*54*	*477*

Ha e táblázatot összevetjük a rendszeresített hallgatói állománnyal, megállapíthatjuk, hogy az 1. és 3. évfolyamon 3–3 hallgató hiányzott, ugyanakkor a 2. évfolyamon még 1 „létszám fölötti" hallgató is tanult.

A táblázatban szereplő alaptagozati hallgatókon túl az 1 éves magasabb parancsnoki tanfolyamon 16 tüzér és 14 páncélos hallgató tanult, tízzel kevesebb a rendszeresítettnél. Ami az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) tisztjeit illeti, 17 tanult az Összfegyvernemi, 3 a Híradó, 7 pedig a Hadtáp Fakultáson. Tehát az akadémián 507 honvéd és 27 ÁVH-s tiszt kezdte meg, illetve folytatta tanulmányait az 1955–1956. tanévben.

Az év utolsó hónapjában változás következett be az akadémia vezetésében is mivel a honvédelmi miniszter az 1955. december 16-án kelt 0538. parancsában[106] a Személyügyi Főcsoportfőnökség Szovjetunióban tanuló személyi tartalékcsoportjából felmentette, egyben áthelyezte és kinevezte a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnok általános

[103] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1955. 11. 30.) 335/a – 336. f.

[104] HL MN 1955/T – 94. ő. e. 10/3. cs. (1955. 12. 01.).

[105] Uo.

[106] HL MN 1967/T – 38. ő. e. (1955. 12. 16.), valamint HL MN 1961/T – 33. ő. e. ZMKA PK 0125. sz. pcs. (1955. 12. 30.).

helyettesének Márton András[107] ezredest. (A fiatal parancsnokhelyettes még nem sejthette, hogy e megtiszteltetésnek alig egy év múlva tragikus következményei lesznek – Sz. M.)

A ZMKA PK december 22-én kelt 0121. számú parancsában jelentette meg a honvédelmi miniszter 0505. és 0583/Szü.Fcsfség. – 1955. számú rendeleteit, melyek szerint az akadémia állományából a Levelező Fakultás I. évfolyamára 22, II. évfolyamára pedig 1 fő nyert felvételt. Az előbbiek között szerepelt Pusztai János főhadnagy (később ezredes, a hadtudomány doktora, a ZMKA PK első helyettese, hadosztálytörzsfőnök), Halmai László százados (alezredes, a ZMKA szakcsoportvezető főtanára), Enzsöl Gyula főhadnagy (ezredes, a hadtudomány kandidátusa, a ZMKA tanszékvezetője) és Lex Mihály százados (ezredes, a ZMKA tanszékvezetője, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje), valamint Gutheil Jenő és Damó László százados.

Matékovits Endre vezérőrnagy december 21-i 0122. számú parancsában[108] intézkedett a Levelező Fakultás év végi vizsgáira, valamint év eleji összevonására. E szerint az I. és II. évfolyam év végi vizsgáit 1956. január 3. és 7. között kellett végrehajtani, minden hallgató számára marxizmus-leninizmusból és hadtörténelemből (szóbeli), valamint harcászatból és orosz nyelvből (szóbeli és írásbeli). Ezen kívül a tüzéreknek tüzér, a légvédelmieknek pedig légvédelmi lőutasításból; a páncélosoknak páncélos-lőkiképzésből és páncélostechnikából; a műszaki I. évfolyamnak erődítésből, míg a II. évfolyamnak akna- és robbanózárakból; a híradó I. évfolyamnak elektrotechnikából, a II. évfolyamnak pedig rádiótechnikából; a hadtáphallgatóknak viszont bőr- és textiltechnológiából, gépkocsitechnikából és közlekedésrendészetből, továbbá üzemanyag-technológiából és élelmezés-ismeretből.

Az év eleji összevonást 1956. január 9. és 20. között kellett megejteni. Ennek során előadásokat kellett tartani az I. szemeszter alapvető harcászati tárgyköreiből; tüzér-, légvédelmi tüzér-, páncélos-, műszaki, repülőtechnikai és híradótechnikai bemutatót kellett szervezni, majd csoportos foglalkozást a harcászati feladat alapvető foglalkozásaiból.

A honvédelmi miniszter 1956. január 5-én kelt 0201. számú parancsában[109] kinevezte Kerekes Béla vezérőrnagyot az akadémia kidolgozó csoport főtanárának. Ez a tény csak látszólag volt megtiszteltetés a tanintézet számára, hiszen egy korábbi parancsból[110] tudható, hogy „Kerekes Béla [...] vezérőrnagy, a »II. Rákóczi Ferenc« Katonai Középiskola parancsnoka – az iskola célkitűzéseit meg nem értve – felelősségteljes beosztásában liberális és megalkuvó magatartást tanúsított. Vezetése alatt a katonai középiskola nem tudta betölteni a Párt és a kormány által meghatározott hivatását. Kerekes vőrgy. liberális, megalkuvó magatartása gátolta a kommunista nevelés módszereinek a kialakulását [...]. Munkájában mellőzte a Párt- és Disz-szervezet segítő erejét, sőt magatartása fékezőleg hatott a Párt- és Disz-szervezet tevékenységére. Mindezek alapján Kerekes Béla vőrgy. a

[107] Márton András (1924–) tanító, majd hivatásos tiszt. A „Hunyadi" Lövész Tiszti Iskola parancsnoka 1951-től, illetve a „Vorosilov" Vezérkari Akadémia elvégzése után a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnokhelyettese, 1956. október 1-jétől parancsnoka. A forradalom alatti magatartásáért 10 év börtönre ítélték, de 1962. április 3-án amnesztiával szabadult. Rehabilitálták, kinevezték altábornaggyá. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem „Pro Militum Artibus" kitüntetettje.

[108] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1955. 12. 21.).

[109] HL MN 1967/T – 47. ő. e. (1956. 01. 05.).

[110] HL MN 1956/T – 1. ő. e. A Magyar Népköztársaság honvédelmi miniszterének 01. sz. tiszti parancsa (1955. 12. 22.).

katonai középiskola parancsnoki beosztására alkalmatlanná vált. Ezért [...] beosztásából azonnali hatállyal leváltom és alacsonyabb beosztásba helyezem."

Annak következtében, hogy a honvédelmi miniszter elrendelte: a zászlóaljparancsnoki, vagy annál magasabb beosztásban lévők az 1958–1959. kiképzési év végére olyan mértékben sajátítsák el az orosz nyelvet, hogy a mindennapi élethez és az egyszerűbb katonai kifejezésekhez szükséges ismereteket megszerezzék, valamint e téren képesek legyenek kifejezni magukat, az akadémia parancsnoka 1956. január 21-i parancsában[111] a teljes tiszti állomány részére elrendelte, hogy 24-étől minden hét keddjén 16.15-től 18.15-ig (pótfoglalkozás a szolgálatilag, vagy betegség miatt távol lévők részére pénteken 16.00-tól 18.00-ig) nyelvoktatásban vegyenek részt. Azokra, akik a gimnáziumi tanulmányaik során oroszt tanultak, ez a parancs nem vonatkozott. Ugyanakkor szovjet akadémiát végzett 8 tisztnek – köztük Csémi Károly alezredesnek, Pacsek József századosnak és P. Szabó Balázs alezredesnek angol nyelvoktatáson kellett részt vennie. Az újonnan az akadémiára kerülteket, parancsnokaiknak – a Tanulmányi osztály útján – azonnal be kellett osztaniuk. Arról, hogy valószínű lemaradásukat miként pótolják, nem született intézkedés.

A foglalkozásvezetőknek külön „Foglalkozási és Előmeneteli Naplót" kellett vezetniük, valamint az Idegen nyelvek és általános ismeretek tanszék vezetőjének szombatonként 12.00-ig jelentenie kellett a foglalkozások menetéről, a hiányzókról, stb. a tanulmányi helyettesnek. „Remélem, hogy az Akadémia minden tisztje képességéhez mérten mindent el fog követni, annak érdekében, hogy az orosz nyelv tanulása terén – amelynek elsajátítása a Szovjetunió vezette hatalmas és egyre növekvő béketábor közös hadseregében szolgáló tisztek számára elengedhetetlen –, az előírt követelményeknek megfelelő előrehaladást érjen el és e tekintetben is példamutatóan teljesítse a Honvédelmi Miniszter Elvtárs parancsát." – szólt Matékovits vezérőrnagy kérése. Sajnos, sok évtizedes tapasztalat alapján kimondható: mind az akadémia, mind a Magyar Néphadsereg vonatkozásában alapvetően teljesítetlen maradt a miniszteri és az akadémia-parancsnoki elvárás. A levelező képzésre felvett akadémiai oktatók sem „úszták meg" a dolgot: a január 27-i akadémiaparancsban[112] már velük kapcsolatban is intézkedtek.

Az 1955. évi államvizsgákon „Nem megfelelő"-en szereplő három hallgató államvizsgájára (2 fő összfegyvernemi harcászatból, 1 fő páncélosharcászatból és mindhárman az SZKP történetéből) 1956. január 31-én került sor. A „módját" is megadták: még a vizsgabizottságnak is kamgarn ruhában, boxcsizmában, vállszíjas derékszíjban és eredeti kitüntetésekkel kellett megjelennie.[113]

Matékovits vezérőrnagy február 1-jén, 012. számú parancsában[114] intézkedett a 6-án induló (szovjet akadémiákra) Felkészítő tanfolyam beindításával kapcsolatos előkészületekre. Ugyancsak februárban indult a Különleges tanfolyam is, amelyre a honvédelmi miniszter február 18-án kelt 0138/Szü.Fcsfség. – 1956. számú parancsával[115] 2 tisztet iskolázott be, valamint a Tüzértechnikus Tiszti Iskola 6 növendékét.

---

[111] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1956. 01. 21.).

[112] HL MN 1961/T – 33. ő. e. ZMKA PK 010. sz. pcs. (1956. 01. 27.).

[113] HL MN 1961/T – 33. ő. e. ZMKA PK 011. sz. pcs. (1956. 01. 30.).

[114] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1956. 02. 01.).

[115] HL MN 1961/T – 33. ő. e. ZMKA PK 027. sz. pcs. (1956. 03. 12.).

Ugyanekkor intézkedett az akadémia parancsnoka a Levelező Fakultás hallgatóinak negyedévi beszámolói tekintetében is, amelyekre március 15. és április 15. között került sor orosz nyelvből, hadtörténelemből és társadalomtudományból.[116]

Egy évvel a „Zrínyi Miklós" név felvételét követően, 1956. március 14-én leplezték le az akadémia névadójának – napjainkban is fennálló – szobrát.[117]

Az akadémia parancsnoksága továbbra is figyelmet fordított a – nem kis mértékben túlterhelt – hallgatók lehetőség szerinti pihentetésére. Így 1956-ban is lehetővé tette, hogy az április 29-től május 8-áig tartó tavaszi szünet idején – családostól – üdülhessenek honvédségi üdülőkben, mindenekelőtt Balatonkenesén.[118]

A korábban említett Kerekes Béla vezérőrnagy (1917. augusztus 17-ével ismerték el hivatásos szolgálata kezdetét) vesszőfutása is véget ért 1956. március 29-ével, ugyanis a honvédelmi miniszter 0258. számú parancsában[119] 2 hónapon át folyósítható előző havi összilletménnyel tartalék állományba helyezte. Ugyanakkor e parancs, a 36 év 9 hónap 4 napos beszámítható szolgálati időn túl, a nyugdíjhatározat végrehajtási utasítására hivatkozott.

A honvédelmi miniszter 1956. április 1-jén kelt 0020. számú parancsával[120] léptette életbe az új illetményrendszert. Ebben a rendfokozatokhoz rendelt törzsilletményeket 1–11-es, a beosztási illetményeket pedig 1–22-es illetménycsoportba sorolták. Mindkét esetben a 1-es volt a legmagasabb. Az akadémiaparancsnokot a 3-asba (VK. csoportfőnöki beosztással azonos); a helyetteseket 5-ösbe (csoportfőnök-helyettesi); a fakultásparancsnokokat, valamint a tanszék- és osztályvezetőket a 6-osba (hadosztályparancsnok-helyettesi); az „M" tanfolyam parancsnokát, továbbá a hadtörténeti, valamint a tereptan és katonaföldrajz tanszékvezetőt a 7-esbe (hadosztály hadtáp-, vagy tüzérfőnöki); az évfolyamparancsnok, a hadtápfőnök, továbbá a gyalogsági lőkiképzési és testnevelési, az idegen nyelvek és általános ismereti, illetve a lőkiképzési tanszékvezetők a 8-asba (VK hadműveleti kiképzési osztályvezető-helyettesi); a főtanárok, főelőadók a 8–13-asba (hadosztály fegyvernemi, illetve szolgálatiág-főnöki) soroltattak.

A hallgatói állomány az I. évfolyamon a magával hozott illetményre volt jogosult; az április 1-jén hallgatói jogviszonyban állók illetménye változatlan maradt; az I. és a II. évfolyam elvégzését követően a 13-asnál alacsonyabb beosztási illetménnyel rendelkezők előresorolására – a tanulmányi eredmények, illetve szociális körülmények figyelembe vételével – az akadémiaparancsnok (az MN Pénzügyi Csoportfőnökség útján) a miniszterhez fordulhatott javaslattal.

A honvédelmi miniszter április 19-én kelt 023/H.M. – 1956. számú parancsával – február 8-i visszamenőleges hatállyal – további 4 tisztet osztott be a ZMKA Különleges Fakultására, illetve a másnap kiadott 0279/H.M. – 1956. számú parancsában beosztott hallgatónak az Előkészítő tanfolyamra 4 főt, köztük Kazai Barna századost[121] (később

[116] HL MN 1961/T – 33. ő. e. ZMKA PK 027. sz. pcs. (1956. 03. 12.).

[117] HL MN 102/3. 406. ő. e. ZMKA 57. sz. pcs. (1956. 03. 12.).

[118] Uo. ZMKA 62. sz. pcs. (1956. 03. 17.).

[119] HL MN 1967/T – 47. ő. e. (1956. 03. 29.).

[120] HL MN 1967/T – 190/I. ő. e. (1956. 04. 01.).

[121] HL MN 1961/T – 33. ő. e. ZMKA PK 049. sz. pcs. (1956. 05. 08.).

vezérőrnagy, a Kossuth Lajos Katonai Főiskola parancsnoka, a ZMNE „Pro Militum Artibus" kitüntetettje).

Az akadémia parancsnoka május 8-án kiadott 049. számú parancsában[122] intézkedett a Levelező Fakultás június 6-a és 30-a közötti félévi vizsgáira, melyeket úgy kell megtervezni, hogy 18–23. között kerüljön sor a félévi beszámolóra, 25–27. között konzultációra és szemináriumra a „Védelem" tárgykörből, továbbá 28–30. között pedig a „Védelem" teljes feladat első három csoportos foglalkozására.

A „folyóátkeléssel egybekötött támadás" feladatot az összevonás alatt nem kell levezetni, elég, ha kiadják a levelező hallgatóknak áttanulmányozásra. A „Védelem" előadásokat sem kell megtartani, a kiküldött anyag alapján felkészülve kell részt venni a konzultáción és szemináriumon. A szakmai beszámolók kérdéseit a harcászati beszámolókba kell beépíteni. Ellenőrző feladat írására sem kerül sor – szólt az akadémiaparancsnoki intézkedés.

Mind az 50-es évek közepi tüzelőanyag-helyzetre, mind a hivatásos állomány anyagi viszonyaira következtetni lehet a május 28-án kelt 119. számú akadémia-parancsban[123] foglaltakból, amely az ez évi tüzelőakciót részletezte. E szerint abban csak családfenntartó, önálló lakással rendelkező tisztek, tiszthelyettesek és polgári alkalmazottak vehettek részt. Az 1 szoba–konyhás lakással rendelkezők 3 q tűzifára, valamint 6 q brikettre és 9 q szénre; a 2 szoba–konyhásak 4+6+12; a 3 szoba–konyhával rendelkezők 4+6+15, míg az önálló lakással bíró nőtlenek mindössze 1 q tüzifára, 2 q brikettre és 3 q szénre tarthattak igényt. A 10 q szénre és 2 q fára érvényes 400 Ft-os utalványra részletfizetést lehetett kérni. Tisztán fát, vagy kokszot csak azok igényelhettek, akiknek az ingatlankezelő igazolta, hogy fa-, illetve koksztüzelésű kályhával rendelkeznek, de ez esetben a megkapható mennyiség felső határa 13 q volt. Az igények összefogására a parancsnokoknak „tüzelőfelelősöket" kellett kijelölniük, akik felvették az igénylőlapokat, amelyeken havi bontásban kellett rögzíteni, hogy melyik hónapban mennyi tüzelőanyagot terveznek átvenni. Itt is volt azonban egy „főszabály:" az igényelt mennyiség 70 %-át a nyár folyamán kellett átvenni.

Bár olyan irattal nem találkoztam, amely utalt volna az akadémián tartandó miniszteri szemle céljára, vagy eredményére, az akadémiaparancsnok június 5-i 058. számú parancsából[124] annyi kiderült, hogy a szemle kiértékelésére 1956. június 15-én került sor a teljes törzs- és tanári állomány előtt.

Hegyi László vezérőrnagy, a vezérkari főnök általános helyettese 1956. június 19-én adta ki – a honvédelmi miniszter parancsára – a 00544/1956. 06. 22. számú utasítást a katonai akadémiák és tiszti iskolák átszervezésére.[125] E szerint: „Az akadémiákon [...] folyó kiképzés és nevelés megjavítása, a kiképző és nevelő káderek ésszerűbb felhasználása, az akadémiák [...] fenntartásának gazdaságosabbá tétele érdekében" a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Műszaki, valamint Híradó Fakultásain – 1956. december 1-jétől – 4 évre emelték a kiképzési időt, míg a többi fakultáson maradt a 3 év; az akkor III. évfo-

[122] HL MN 1961/T – 33. ő. e. ZMKA PK 049. sz. pcs. (1956. 05. 08.).

[123] HL MN 102/03. 406. ő. e. (1956. 05. 28.).

[124] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1956. 06. 05.).

[125] HL MN 1956/T – 103/1. ő. e. 01773/ZMKA Pság. – 1956. 06. 25.

lyamon tanuló tiszteket 1956-ban még a régi rendszerben kell kibocsátani; a kiképzés kezdete 1956-tól minden évben december 1-je; a végzett tiszteket a hároméves képzést folytató fakultásokon 1958-tól minden évben április 10-éig, a négyéves képzést folytató fakultásokon pedig szeptember 30-áig kell kibocsátani; a Zrínyi Akadémia Levelező Fakultásán 1956 őszétől csak összfegyvernemi oktatás folyjon, végezetül: a „Ságvári" Hadtáptiszti Iskola megszűnik, a III. évfolyam képzése a „Zrínyi" Akadémia Hadtápfakultásán folytatódik és fejeződik be – szólt az utasítás.

Ezzel összhangban adta ki július 21-én Matékovits Endre vezérőrnagy 076. számú parancsát[126] a ZMKA 3, illetve 4 éves Alaptagozatára felvételizők 1956. augusztus 1. és 11-e között zajló vizsgáinak előkészítésére. E szerint a 60–65 fős csoportoknak az 1. nap délelőttjén orvosi, délután pedig általános ismereti vizsgákon kellett részt venniük, a 2. napra pedig szakmai (szóbeli) vizsgáztatást, illetve káderezést terveztek. A vizsgatantárgyakat a következők képezték: társadalomtudomány, fegyvernemi alapismeretek, történelem, tereptan, földrajz és orosz nyelv (ezekből mindből szóbeli vizsgát kellett tenni). Írásbelizni magyar nyelvből, mennyiségtanból, valamint – csak a légvédelmi tüzér és a híradó tiszteknek – fizikából és kémiából kellett.

Nagy valószínűséggel érdemes lehetett mindent megtenni a sikeres felvételi érdekében, hiszen az, bizonyos – átmeneti – védettséget jelenthetett részükre a Minisztertanács 3512/VIII.1./1956. számú határozatával[127] szemben, ami december 1-jei hatállyal további 15 000 fővel csökkentette a Magyar Néphadsereg létszámát. Akiknek mégis el kellett hagyniuk a pályát, kevés vigaszt nyújthattak Hegedűs András miniszterelnök azon utasításai, miszerint a Minisztertanácsnak alárendelt, vagy az általa felügyelt szervezetek vezetőinek felvételnél előnyben kell részesíteniük a Magyar Néphadseregből leszerelteket; egy részüket a hadsereg bizalmi beosztást ellátó polgári alkalmazottaiként kell alkalmazni; hogy *egyes esetekben* 6 havi végkielégítésben részesülhettek, illetve hogy a munka- és társadalombiztosítási jogviszonyukat 6 hónapban állapították meg. Érdekes, hogy ezt a határozatot csak 1957. március 12-én „szentesítette" – saját kezűleg – Kádár János a Honvédelmi Tanács elnöke és Horváth Mihály vezérőrnagy, a H.T. titkára, s igazolta aláírásával 20-án eredetivel való egyezését György István alezredes, a HM Titkárság vezetője. Csak ezt követően vételezte be a Szervezési és M. Csoportfőnökség március 22-én, a 00769. számon.

1956 nyarán az akadémián szolgáló tisztek hangulatát, az egzisztenciális bizonytalanságon túl, olyan tények is befolyásolták, mint pl. a tanintézet Politikai osztálya által szervezett irodalmi est, ahol „kifejezésre jutott, hogy helytelen a párt politikája, sőt egyesek kétségbe vonták társadalmi rendszerünk helyességét is."[128] Úgyszintén júliusban, amikor Bata István meglátogatta az akadémiát, addig elképzelhetetlen dolog történt az állománygyűlésen, amire az egyik résztvevő így emlékezett vissza: „a miniszter [...] saját maga olvasta fel az írásban leadott kérdést, ami így hangzott: »Miért nem mondanak le

[126] HL MN 1961/T -33. ő. e. (1956. 07. 21.).

[127] HL MN 1967/T – 237. ő. e. (1956. 07. 28.) 154. f. 4. sz. melléklet a 00941/1957. VK. Szerv. és M. Csf-ség számhoz.

[128] *Dr. Bartos Jenő alez. – Kovács Lajos nyá. alez. – Hajdó József nyá. alez.:* Repülő hadműveleti–harcászati tanszék. *Akadémiai Közlemények*, 120/4. sz. Az akadémia szerveinek története IV. k.. A légvédelmi és repülő ágazat tanszékeinek története. ZMKA, Budapest, 1986. 29. o.

azok a vezetők – elsősorban Rákosi elvtárs – akik lejáratták magukat a nép előtt?« [...] Majd a miniszter kivörösödve üvölteni kezdett: »Ki az a Doma százados, aki ezt a kérdést nekem fel merte tenni! Álljon fel! Hogy mer egy százados a népre hivatkozni?!« [...] A miniszter nyugalmat erőltetve magára valami olyasmit mondott, hogy »tragédia lenne a nemzet számára, ha Rákosi elvtárs lemondana« és ismét megfeledkezve magáról felemelte hangját és »férges gyümölcsnek« nevezte a kérdést megfogalmazó tisztet és reményét fejezte ki, hogy »az olyanok, mint maga, százados, az első fuvallatra le fognak hullani a fáról.«"[129]

Az akadémiaparancsnok augusztus 2-án kelt 081. számú parancsa[130] intézkedett az 1955–1956. kiképzési év záróvizsgáira, melyben aprólékosan kitért a felkészülés módjára, a konzultációkra, a díszöltözetben való vizsgázásra, a vizsgák alatti beszélgetési és dohányzási tilalomra, stb.

Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter augusztus 4-én hagyta jóvá az akadémia ősztől érvényes, új állománytábláját,[131] ami jelentős szervezeti változásokat takart. Az a kisebb horderejű változások közé sorolandó, hogy önálló Tereptan tanszékké vált a korábbi Tereptan és katonai földrajz tanszék; Hadtörténelmi tanszékké lett az eddig Hadművészet-történeti tanszék, akárcsak az Általános műveltségi tanszék (korábban: Idegen nyelvek és általános ismeretek tanszéke). Az eddig működő fakultásoknak az év végéig tagozatokká kellett átalakulniuk. Az új Összfegyvernemi tagozat magába olvasztotta a korábbi Páncélosfakultást; a pillanatnyilag működő Tüzér és légvédelmi tüzér fakultásnak ketté kellett válnia Tüzér, illetve Légvédelmi tüzér tagozatra; megszűnt a Repülőfakultás, továbbá a Levelező Fakultás; megőrizte önállóságát a Műszaki, a Híradó, valamint a Hadtáp tagozat, s újként fel kellett állnia mind a Vegyi, mind az Előkészítő és az „M" tagozatnak, valamint az átvett 100 hadtáp-növendéket képező Hadtápkiképző törzsnek.

Ami az új létszámhelyzetet illeti, a tanári állomány létszáma az akkor érvényes 311-ről 298-ra csökkent, miközben az 560 fős (ebből 38 ÁVH-s) hallgatói létszám 552 (ebből 40 ÁVH-s) hallgatóra + 100 hadtáptiszti növendékre módosult. Csökkent a tanintézet megbecsültsége is, hiszen az 1 altábornagyi és 3 vezérőrnagyi státuszt egyetlen vezérőrnagyira, a 35 ezredesit 19-re, a 114 őrnagyit 106-ra, a 2 hadnagyit 0-ra csökkentették, miközben a 136 alezredesit 137-re, a 20 századosit 30-ra, a 0 főhadnagyit pedig 5-re emelték.

A III. évfolyamos hallgatókat – természetesen kivéve azokat, akiknek végzés után az akadémián ajánlottak beosztást – kevésbé foglalkoztatta az új állománytábla, hiszen mindannyian az évzáró vizsgákra koncentráltak, s nem is eredménytelenül, legalábbis az 1956. október 23-án összeállított „Összesített jegyzőkönyv a ZMKA Alaptagozat III. évfolyam hallgatóinak »Évzáró vizsgán« elért eredményéről az 1955–56. kik. évben" címet viselő dokumentum a következő eredményeket mutatja:[132]

---

[129] *Kolozsvári Sándor:* A dolgozó népet szolgáltam? ZMNE, Budapest, 2001. 72. o.

[130] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1956. 08. 02.).

[131] HL MN 1961/T –169. ő. e. (1956. 08. 04.).

[132] HL MN 1961/T – 30. ő. e. 0579/ZMKA Pság. – 1959. 03. 20.

Osztály	*SZKP tört.*	*MDP tört.*	*Párt-pol. m.*	*Harcászat*	*Tü. lőkik.*	*Lgv. t. lőkik.*	*Pc. lőkik.*	*Hír. mű. ism.*	*Híd-ép.*	*Ag. nyt.*	*Oszt. átlag*
Löv.	4,31	4,25	4,68	4,43							*4,42*
Löv.	4,18	4,43	4,50	4,43							*4,38*
Löv.	4,13	4,33	4,53	4,20							*4,30*
Pc.	4,22	4,22	4,44	4,16			4,28				*4,24*
Tü.	4,23	4,19	4,45	4,38	4,05						*4,26*
Lgv.t.	4,31	4,13	4,50	4,50		4,37					*4,36*
Rep.	4,33	4,55	4,62	4,75							*4,56*
Mű.	4,21	4,00	4,35	3,92					3,26		*3,95*
Hír.	4,25	4,31	4,00	4,68				4,06			*4,26*
Htp.	4,45	4,30	4,55	4,55						4,75	*4,53*
Átlag	*4,26*	*4,27*	*4,46*	*4,40*	*4,05*	*4,37*	*4,28*	*4,06*	*3,26*	*4,75*	*4,30*

Mint látható, a legjobb eredménnyel a C–7 repülőosztály dicsekedhetett, s nem sokkal mögötte a C–10 hadtáposztály, míg az utolsó helyen – az egyetlen négyes átlag alatti – a 3.95-ot teljesített C–8 műszaki osztály végzett. A meglehetősen magas társadalomtudományi átlagokról nem állapítható meg, hogy a vizsgáztatók voltak-e „vajszívűek", vagy a kor szelleme nem engedte meg a hallgatóknak, hogy ideológiai tárgyakból „gyengélkedjenek". A hadihídépítés gyenge vizsgaeredményével „vízben hagyhatták" oktatóikat is! Ennek ellenére az évzáró vizsgák eredményei alapján bizonyos magabiztossággal készülhettek az államvizsgára.

A tanév végi, sűrűsödő feladatokat jól tükrözték az egyre gyakoribb lépések, mint pl. a diplomafeladatok megvédésére és az államvizsgák végrehajtására vonatkozó intézkedés.[133] Eszerint a diplomafeladatok megvédését a szeptember 3–9. közötti periódusra tervezték. A bíráló csúcsbizottság elnökévé Tóth Lajos vezérőrnagy, vezérkari főnököt, helyetteséül pedig Kovács István vezérőrnagy, hadműveleti csoportfőnököt kérték fel. Az összfegyvernemi bizottság elnökének is a hadműveleti csoportfőnököt (vagy helyettesét) kérték fel, míg az alája tartozó három albizottság elnöki teendőit a vezérkar osztályvezetői (helyettesei), a 2–2 tagját pedig a ZMKA parancsnokhelyettese, tanszékvezetője, vagy helyettese látta el. A fegyvernemi bizottságok elnöki posztjaira a fegyvernemi parancsnokok kerültek.

Ami a szeptember 10–29. közötti államvizsgákat illeti, a társadalomtudományi vizsgabizottság elnöki tisztét a politikai főcsoportfőnök helyettese töltötte be, a többiek összetétele megegyezett a diplomafeladatok védésére létrehozott bizottságokéval és albizottságokéval. Orosz nyelvből írásbeli és szóbeli államvizsgát kellett tenni. Egy másik parancsból – áttételesen – a tüzelőanyag-ellátás gondjairól is tudomást szerezhetünk: „mivel az Országos Tervhivatal újabb tüzelőanyag keretet (sic!) nem engedélyezett, így a H. M. Elhe. Csf-ség tüzelő alosztály (sic!) a pótigénylést nem vette figyelembe."[134]

[133] HL MN 1961/T – 33. ő. e. ZMKA PK 088. pcs.(1956. 08. 27.).

[134] HL MN 102/3 – 406. ő. e. ZMKA 200. sz. pcs. 133. f.

A honvédelmi miniszter 1956. szeptember 22-én kelt 0402. számú parancsával[135] Márton András ezredest, az akadémiaparancsnok eddigi általános helyettesét nevezte ki akadémiaparancsnokká, elődjét: Matékovits Endre vezérőrnagyot pedig a kiképzési csoportfőnök helyettesévé. E megtisztelő kinevezéssel indult el Márton ezredes az alig 1 hónapos akadémiaparancsnoki úton, melynek végén, bár bebizonyította rátermettségét és hazafiságát, katonai karrierje kettétörésével és 10 évi elítéltetéssel fizetett. Ugyanakkor a miniszteri parancs kelte annyiban megtévesztő, hogy az okmányból nem derül ki a kinevezés/áthelyezés dátuma, az viszont tény, hogy a szeptember 27-én kelt 099. akadémiaparancsot még Matékovits vezérőrnagy írta alá, viszont az október 2-i 0100. számút[136] – melyben változtatás nélkül ismételték meg a miniszteri parancsot – már Márton ezredes látta el kézjegyével.

Így még a szeptember 25-i 097. számú parancsában[137] is Matékovits vezérőrnagy intézkedett az új állománytábla szerinti szervezetre való áttérésre, aminek időpontjaként szeptember 28-át határozta meg. Erre a napra kellet megszüntetni a fakultásokat és áttérni a tagozatok rendszerére. A tagozatparancsnokoknak külön kellett intézkedniük a hallgatói osztályaik átköltöztetésére, aminek végrehajtási időpontjaként a november 1. és 20. közötti mintegy 3 hetet határozta meg.

Valójában, az 1955–1956. tanév államvizsgái szeptember 14. és 28. között zajlottak a következő eredménnyel:[138]

Osztály	*Létszám*	*Társ. tud.*	*Harcászat*	*Orosz*	*Tü. löv. t.*	*Létü. kik.*	*Hír. mű.*	*Elló. sz.*	*Oszt. átlag*
C-1. lövész	16	4,25	4,50	4,25					*4,33*
C-2. lövész	16	4,00	4,50	4,31					*4,27*
C-3. lövész	17	4,13	4,46	4,13					*4,24*
C-4. páncélos	19	4,05	4,55	3,94					*4,18*
C-5. tüzér	21	4,09	4,33	4,00	4,24				*4,16*
C-6. légv. tü.	16	4,31	4,56	4,50		4,50			*4,47*
C-7. repülő	16	4,62	4,68	4,55					*4,62*
C-8. műszaki	14	3,71	4,00	3,80					*3,84*

[135] HL MN 1967/T – 48. ő. e. (1956. 09. 22.).

[136] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1956. 10. 02.).

[137] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1956. 09. 25.).

[138] HL MN 1961/T – 13. ő. e. 0426/ZMKA Pság. – 1958. 02. 20.

Osztály	*Létszám*	*Társ. tud.*	*Harcászat*	*Orosz*	*Tü. löv. t.*	*Létü. kik.*	*Hír. mű.*	*Elló. sz.*	*Oszt. átlag*
C-9. híradó	16	4,31	4,69	4,00			4,81		*4,45*
C-10 hadtáp	20	4,20	4,45	4,20				4,65	*4,37*
Átlag	*171*	*4,17*	*4,47*	*4,17*	*4,24*	*4,50*	*4,81*	*4,65*	*4,29*

Mint látható, meglehetősen magas átlagok születtek, kettes osztályzatot senki sem „érdemelt ki" – már csak a bizottságok követelménytámasztásában kell bíznunk! Igaz, az évzáró vizsgák eredményei „megelőlegezték" ezeket az értékeket.

Hasonlóan bízhattak a bizottságban – hacsak nem rendelkeztek a jövőbe látás ritka adottságával – a Személyügyi Főcsoportfőnökség munkatársai is, akik már a szeptember 27-én kelt 0426. számú miniszteri parancsban[139] megjelentették a ZMKA 3 éves tagozatán tanulmányaikat befejezettek kinevezését, annak ellenére, hogy 28-án még zajlottak a harcászati és – részben – az orosz államvizsgák. Ekkor végzett Kucsa János főhadnagy (később alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettese), Baán János százados (alezredes, tanszékvezető-helyettes, a hadtudomány kandidátusa), Keresztes Sándor százados (alezredes, a ZMKA főtanára), dr. Németh Kálmán százados (alezredes, a ZMKA osztályvezetője,), Leányvári Ferenc százados (alezredes, a KLKF tanszékvezető-helyettese), Kolonics László főhadnagy (alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettese), Seebauer Imre főhadnagy (alezredes, a ZMKA tanszékvezető-helyettes, a hadtudomány kandidátusa), Komáromi István főhadnagy (vezérőrnagy, hadtestparancsnok), D. Szabó István százados, (ezredes, a ZMKA osztályvezetője) és Karlinger Ferenc százados (ezredes, tanszékvezető).

A 0101. számú akadémiaparancsnoki parancsból[140] az is kiderül, hogy „»Kiváló« diplomát aranyéremmel" érdemelt ki a 3 éves kemény és következetes tanulmányi munkájával Baán János százados, Kovács Sándor százados, Dombrádi Gyula százados (később alezredes, a KLKF főtanára – Sz. M.), Papp István főhadnagy, D. Szabó István százados és Zimonyi István őrnagy, valamint további 18 fő kapott „Kiváló diplomát". Az előbbi eredményt/munkát 2, az utóbbit 1 havi fizetéssel azonos jutalommal ismerték el. Érthetetlen viszont, hogy a 171 eredményesen államvizsgázottal szemben ebben a parancsban, miért csak 166 diplomát szerzett tisztet soroltak fel.

Márton András ezredes – és néhányuk – esetében az élet igazságtalan „fintorának" tekinthető, hogy 1956 október végén (a nap nincs kitöltve) már meg is kapta a 0460. számot az a honvédelmi miniszteri parancs,[141] mely szerint „Előterjesztésemre a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1956. évi október hó [...] -n kelt [...] határozatával Néphadseregünk harckészültségi fokának emelése érdekében kifejtett eredményes munkás-

[139] HL MN 1967/T – 48. ő. e. (1956. 09. 27.).

[140] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1956. 10. 06.).

[141] HL MN 1961/T – 33. ő. e. (1956 10.) 949. f.

ságuk elismeréséül [...] hivatásos állományú vezérőrnaggyá kinevezte [...]" s a 11 fős névsor első helyén a ZMKA parancsnokának neve állt *(L. a következő oldalon!)*. A történelem szele azonban elsöpörte, nem csak a tölgyfalombját, de a rendfokozatát is!

Az akadémia hallgatói azonban nem örvendezhettek sem a sikeres államvizsgáknak, nem a tanév végének, mert a történelem közbeszólt...

*

1956. október 23-án 14 órakor a ZMKA Politikai osztályán megjelent a Petőfi Politikai Akadémia küldöttsége, s tárgyalásokat kezdett Márton András ezredes, akadémia-parancsnokkal és politikai helyettesével, Solti Győző alezredessel, valamint a fakultások képviselőivel. Ezt követően állománygyűlést hívtak össze, melyen – a Petőfi Akadémián történtekhez hasonlóan – egyes társadalomtudományi tanárok sürgették leginkább a tömeghangulattal való azonosulást. Így ezen a rendezvényen döntöttek a lengyel társakadémiának küldendő távirat szövegéről, melyben üdvözölték annak a lengyel eseményekkel kapcsolatban tanúsított magatartását. Úgyszintén „általánosságban" elfogadták az egyetemisták követeléseit, s bizottságot hoztak létre „a részletek további kidolgozására." Erre azonban nem került sor, mivel időközben változott a helyzet:[142] Piros László[143] belügyminiszter mégis engedélyezte a tüntetést, így Solti alezredes sem látta okát, hogy megtiltsa az akadémia személyi állományának az azon való részvételt. Az események alakulásának hatására azonban – bár sem a Honvédelmi Minisztérium, sem a vezérkar nem rendelt el karhatalmi riadót (ez a Hadműveleti Csoportfőnökség számára is csak a 19.00 és 19.30 közötti időszakban történt meg[144]) – Márton ezredes még az esti órákban riadót rendelt el az akadémián. Szükség is volt rá, hiszen civil csoportok aznap több ízben követeltek fegyvert az akadémia illetékeseitől, mondván: „Ha magyarok vagytok, fegyvert adtok, nem nézheti a honvédség, hogy a munkásokat lövik a városban."[145] Az akadémia parancsnoka azonban nem teljesítette kívánságukat.

Az akadémia védelmét 8 golyószórós-géppuskás csoport látta el. Ezekre az első órákra így emlékezett vissza az események egyik részese: „Az akadémiára beérve magamhoz vettem géppisztolyomat és jelentkeztem Zentai Gyula alezredesnél, az akadémia parancsnok (sic!) tanulmányi helyettesénél, aki energikusan intézte az akadémia területének védelmével kapcsolatos ügyeket. Engem [...] a Hungária körúti vasrács kerítéshez

---

[142] HL Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (Budapest) 1956-os gyűjtemény 1. ő. e. 330. f. (A továbbiakban: HL ZMKA 56-os gyűjt.)

[143] Piros László (1917–) hentessegéd, 1943-ban esett szovjet hadifogságba, majd a partizániskola elvégzése után harcolt a Szovjetunióban és Lengyelországban. 1945-ben a Szakszervezeti Tanács titkára, később főtitkárhelyettese (1945–1949); az MDP KV póttagja (1948–1949), tagja (1949–1956), illetve a Pol. Biz. póttagja (1950–1953 és 1955–1956). Az ÁVH Határőrség parancsnoka vezérőrnagyi rendfokozatban (1950–1953), a belügyminiszter első helyettese (1953–1954), illetve belügyminiszter 1954–1956). 1956 novemberétől a Szovjetunióban élt, majd hazatérve, 1958–1977-ig a Szegedi Szalámigyár főmérnöke, később igazgatója volt. *Markó:* 236. o.

[144] A VK. Hadműveleti Csoportfőnökség szerepe és ténykedése az 1956. október 23. és november 4. közötti ellenforradalmi események alatt. HL MN 1962/T – 11. ő. e. 095/Hdm. Csfség – 1957. 03. 12.) 5. f. (A továbbiakban: VK Hadm.)

[145] VK Hadm. 331. f.

HL MN 1961T-48.é.e.
(56. old.)

949

TITKOS!

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG HONVÉDELMI MINISZTERÉNEK
0460 SZÁMÚ

PARANCSA

A SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYRA VONATKOZÓLAG

BUDAPEST, 195 6. évi október hó ____-n.

Előterjesztésemre a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1956.évi október hó -n kelt határozatával Néphadseregünk harckészültségi fokának emelése érdekében kifejtett eredményes munkásságuk elismeréséül

~~ISTTON ANDRÁS~~ /:1924.Tamás Julianna:/ ezredest,
TÓTH LAJOS /:1922.Bácsai Lenke:/ ezredest,
~~GÖRBYDI JÓZSEF~~ /:1910.Komor Mária:/ ezredest,
MUCZINA FERENC /:1909.Konyeczni Margit:/ ezredest,
~~SZŰCS MIKLÓS~~ /:1921.Nagy Irén:/ ezredest,
~~GALGÓCZI KÁROLY~~ /:1918.Cseszmák Emília:/ ezredest,
~~DR.JULIGZ PÁL~~ /:1916.Barabás Blanka:/ orvos ezredest,
DR.FARÁDI LÁSZLÓ /:1909.Kreusz Margit:/ orvos ezredest,
DR.SZÁNTÓ GYÖRGY /:1907.Földes Sára:/ orvos ezredest,
PESTI ENDRE /:1920.Vitek Erzsébet:/ ezredest és
~~SZIKLAI SÁNDOR /:1895.Varga Julia:/ ezredest~~

hivatásos állományu honvéd

v e z é r ő r n a g y á

k i n e v e z t e .

B A T A I S T V Á N vezérezredes
a Magyar Népköztársaság Honvédelmi Minisztere.

irányított azzal, hogy a már ott lévők feletti parancsnokságot átvéve, akadályozzam meg az idegenek esetleges behatolását az akadémia területére [...] a Hungária körúton több fellobogózott teherautó robogott végig, tele puskával ellátott civilekkel [...]."[146]

Az aszódi 15. gépesített ezred 2. zászlóalját 23-án késő este azzal indították útba Budapestre, hogy tisztítsa meg a Kossuth Lajos teret a tüntetőktől, ám Cinkotára érve megtudták, a téren akkora a tömeg, hogy értelmetlen lenne odavonulni, ezért a Zrínyi Akadémiára irányították a zászlóaljat. (Lapszéli megjegyzés az iraton: „éjfélkor már a parlament előtt nem volt tömeg"[147].) A zászlóalj 24-én 01.00-ra be is érkezett az akadémiára, ahol „[...] az Akadémia tisztjeinek egy része körbefogta a katonákat, és arra buzdították őket, hogy tagadják meg a parancsot, ne lőjjenek (sic!)a népre, hanem menjenek az ÁVH-sok ellen a Stúdióhoz [...]."[148]

Október 24-én az akadémia tisztjei a következő főbb feladatokat látták el:

– 2 tiszt, az akadémia gyakorló harckocsija, és az aszódi zászlóalj 60 katonája kimentett az ostromlott XIV. kerületi rendőrkapitányságról 25 rendőrt;

– átvette a volt Hadtáptiszti Iskola őrzését, az ott tárolt lőszert átszállították az akadémiára;

– kb. 80 fő átvette a Szabad Nép székházának őrzését;

– az akadémia egyik alezredese az akadémia gyakorló harckocsijával, a kecskeméti 12/1–2. gépkocsizó lövészzászlóaljjal együttműködve, biztosította a HM tiszti lakóépületeit, egy másik tiszti csoport pedig a tiszti családok által lakott Tolbuhin laktanyát;

– 50 tiszttel és 50 sorkatonával másfél napon át biztosították a XIII. kerületi Kontakta Villanyfelszerelési Gyárat.

„Az Akadémián még akkor aránylag mindenki nyugodtan viselkedett. A hallgatók közül akadtak, akik vizsgáikra készültek a tantermeikben. Ez a készülés azonban nem volt elmélyült, mivel legtöbben a politikai eseményeket tárgyalták. A hangulat általában olyan volt, hogy mindenki egyhangúlag elítélte [a] Rákosi–Gerő időszak 12 évi káros politikai és gazdasági önkényét. Mérhetetlenül becsapottnak érezték magukat. Mindenki azon tűnődött, hol vannak a hadsereg vezetői: a H. M., a VKF. és a különböző helyettesek, stb. Miért nem nyilatkoznak, miért nem vezetnek, irányítanak? Mindenki azt szerette volna tudni, hogy mi a tulajdonképpeni helyzet és milyen álláspontot kell a Néphadseregnek elfoglalni? Sajnos erre akkor senkitől sem kaptunk választ. A hadsereg felső vezetése hallgatott és magára hagyta a hadsereget."[149] – szólt a hónapokkal későbbi, de még mindig elkeseredettséget tükröző összefoglaló.

Ennek ellenére – mint látható – az akadémián viszonylag szervezetten látták el a rájuk rótt feladatokat, bár nem volt könnyű, hiszen a Hadműveleti Csoportfőnökség összefoglalója már erről a napról megállapította, hogy „felső vezetés nincs. Az Akadémia pk. és tö-e (parancsnok és törzse – Sz. M.) teljesen tanácstalan és tájékozatlan. A Pol. Fcsf-

[146] VK Hadm. 331. f., valamint *Móricz Lajos:* Békében és háborúban. Egy magyar katonatiszt emlékei a XX. század nyolc évtizedéről. Budapest, 2000. 177. o. (A továbbiakban: *Móricz* 2000.)

[147] VK Hadm. 5. f.

[148] *Horváth:* 140. o.

[149] HL ZMKA 56-os gyűjt. 335–336. f.

ség [személy szerint Hazai vőrgy.] nem küldött ki senkit, hogy a tiszteket tájékoztassa. [Ezt többször kérte Márton ezds., valamint Szentesi és Solti alez. is.]"[150]

Október 25-én:

– a Magyar Rádióban többször is elhangzott honvédelmi miniszteri felhívásra 220 tiszt, 85 tiszthelyettes és 130 honvéd vonult be szolgálati helyére, így az akadémián megszervezhettek belőlük egy tartalék zászlóaljat;

– két golyószórós raj biztosítása mellett a Zách, illetve a Csángó utcából üzemanyagot szállítottak a HM-be, a szovjet harckocsik számára;

– mivel olyan hír terjedt el, hogy egy miskolci szerelvényen fegyveres felkelők jönnek a fővárosba, a Műszaki Tagozat nyeles kézigránátokkal több helyen sínrobbantást hajtott végre a pálya Könyves Kálmán körúti és Pongrác úti töltésszakaszán;

– az akadémia melletti ÁVH-laktanya őrsége tüzet nyitott a Hungária körúton elhaladó két szovjet harckocsira, mert felszólításukra nem álltak meg. Egy őrnagy és két sorkatona megsebesült, akiket az akadémiaparancsnok a tanintézet egészségügyi ügyeletére kísért, hogy elsősegélyben részesítsék őket, a súlyosabb állapotban lévő őrnagyot az akadémia páncélautójával egy ideiglenes szovjet katonai kórházba szállították;

– két harckocsi biztosítása mellett egy tiszti csoport fegyvert és lőszert szállított az V., a VI. és a VIII. kerületi pártbizottságra, valamint a Vörös Csillag Nyomdába, az ott szolgálatban lévő saját alegységek számára;

– egy 120 fős alegység a Külföldieket Ellenőrző Országos Központot (KEOK), egy 50 fős pedig a Május 1. úti belügyi raktárat biztosította;

– a Hungária körút és a Hős utca sarkán feltartóztattak egy 5 tonnás tehergépkocsit, melyen lopott motorkerékpárokat találtak.

Bár az akadémia ekkori tevékenységéről szóló hivatalos összefoglaló nem említette, de az események részese szerint ezen a napon a Szabad Nép-székház és a Nemzeti Színház – akadémiáról kiküldött – védői átestek a tűzkeresztségen, amikor is a Nemzeti Szálló tetejéről valaki tüzet nyitott a Népszínház utcánál lévő szovjet katonákra, akik azt hitték, a zrínyisek lőttek rájuk. Ezért rövidesen harckocsilöveg- és géppuskatűzzel árasztották el az épületeket. Szerencsére a védők nem szenvedtek komolyabb sebesülést. Később tisztázódott a félreértés.[151]

A Hadműveleti Csoportfőnökségen szolgáló néhány személyre aránytalanul nagy teher és felelősség hárult, ami már 25-én kisebb „kiboruláshoz" vezetett: „Zólomy ezds.[152] visszatérve a szolgálati helyiségébe így tört ki: »itt senki nem mer intézkedni, már úgy néz ki, hogy én vagyok a VKF., hogy a vezetést nekem kell átvenni [...] én vagyok a miniszter és a VKF. is [...]«"[153] –, mivel fentről nem kapott semmilyen irányítást, vagy parancsot.

---

[150] VK. Hadm. 10. f.

[151] *Urbán Vilmos:* A haza fegyveres szolgálatában 1949–1990. Szeged, 2000. 154–155. o. (A továbbiakban: *Urbán.*)

[152] Október 23-án a Magyar Rádió védelmének vezetésével bízták meg, de már nem tudott bejutni az objektumba; ezt követően – egyéb feladatok ellátása mellett – 25–31. között a HM főügyeletesi szolgálatot ellátók egyike volt, de vezette a budapesti helyzetet nyilvántartó csoportot is.

[153] VK Hadm. 10. és 12. f.

Október 26-án:

– a VK Katonai Közlekedési Osztályától olyan hír érkezett, hogy Miskolcról 4 lőszeres vagonból, és fegyvereseket szállító 4 személykocsiból álló szerelvény érkezik a fővárosba. Ezért 15 főt rendeltek ki a Rákos vasúti állomásra, ahova viszont nem érkezett ilyen szerelvény. Ekkor átmentek Kőbánya felső pályaudvarra, ahol a miskolci gyorsot akarták megállítani, és mert a fékezést késedelmesnek ítélték, tüzet nyitottak a vonatra. Bár lőszert, fegyvert nem találtak, és elnézést kértek az utasoktól, ettől nem nyerte vissza életét a sortűz következtében életét vesztett két személy, s nem vált meg nem történtté öt sebesülés;

– e napon egy 95 fős alegység váltotta fel a Szabad Nép-székház és a Szabad Nép-garázs, egy 20 fős pedig a Nemzeti Színház őrségét. Ezek az erők 29-éig látták el szolgálatukat;

– az akadémiára „beszállásolt" egri, aszódi és kecskeméti kötelékeket ellátták fehérneművel és takaróval.

Október 27-én:

„27-én, 28-án a HM-ban fokozódott a zűrzavar. A legfelsőbb vezetők fűhöz, fához kapkodtak és mindenhez a Pol. Bizottság HM-ben lévő tagjainak hozzájárulását kérték. Egy alkalommal Tóth vőrgy. elrendelte, hogy a vidéki helyőrségek pka-i az esetben, ha a tömeg fenyegetőleg lép fel, használják fegyverüket. Kovács István – a KV. Pol. Bizottság tagja – ezt határozottan megtiltotta. Ezért Tóth vőrgy. is kikelt magából. A parancsok jöttek-mentek, keresztezték egymást, azonban határozott vezetés és a csapatok felé intézkedés, tájékoztatás nem volt. Nem volt együttműködés a szovjet csapatokkal, melynek következtében nem egyszer a szovjet csapatok [a] magyar csapatokat és viszont lőtték. Pl. 27-én a Nemzeti Színházat megszállta az Akadémiáról kiküldött ti-i különítmény, kb. 30–40 fővel, hogy így biztosítsák a Szabad Nép Székházát. Ugyanakkor a szovjet csapatok lőtték a Nemzeti Színházat, azt hitték, hogy felkelők vannak ott.[154] A Hdm. Csf-ségen kialakult egy olyan nézet, hogy az egyes csapatok pk-ai összejátszanak a felkelőkkel, akik valami képen (sic!) minden intézkedést megtudnak. Ehhez természetesen az is hozzájárult, hogy még a városi telefonon is folytak bizalmas beszélgetések, akkor amikor már feltehető volt, hogy a »K« és MV vonalakat is lehallgatják"[155] – szólt az összefoglaló.

– Az akadémia személyi állományának gyűlése elfogadta „A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia köszönti a nemzeti kormányt" c. határozatot, melyben békére és alkotó munkára hívta fel a budapesti fiatalokat, s egyben kiállt az újonnan megalakult Nagy Imre-kormány mellett[156]. Ez a nyilatkozatot a Szabad Népben meg is jelent;

– a tanintézet átvette a VIII. kerületi Tanácsháza, 2x100 fős váltással pedig a Róna utcai rendőrségi raktár védelmét;

---

[154] Érdekes módon, a ZMKA jelentése nem tett erről jelentést, Urbán Vilmos nyugállományú alezredes pedig – mint láttuk – két nappal korábbra datálta, de talán a szolgálati jelentésen alapuló hivatalos összefoglaló lehet a mérvadóbb.

[155] VK Hadm. 15. f.

[156] *Dr. Oroszi Antal nyá. alezredes:* A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia történetének összefoglalása (1947–1996). A magyar katonai vezető- és tisztképzés története. HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály, Budapest, 1996. 255. o.

– mivel az egyik tiszt szovjet állampolgárságú feleségét a nemzetőrök – mint kémnőt – letartóztatták, Márton András ezredes, felkutatva a hölgy hollétét, bebizonyította a vád alaptalanságát és kieszközölte szabadlábra helyezését. Hasonló atrocitások megelőzése érdekében több tisztfeleséget a tanintézetben helyezett el az akadémia parancsnoka;

– egy alegységet a MÁVAG-ba rendeltek ki, ahonnan november 2-áig ellenőrizték az Orczy tér és a Népszínház utca környékét.

Október 28-án:

– az akadémiáról kiküldött tiszti csoportnak sikerült lebeszélni szándékukról a VIII. kerületi pártbizottság megrohamozására készülőket;

– az ÁVH feloszlatását követően „gazdátlanul maradt" laktanya[157] további kifosztását megakadályozandó, az akadémiaparancsnok parancsára az Egészségügyi Szolgálat átmentette a maradék orvosi műszereket, mérgeket, kábítószereket; a Híradó Tagozat pedig a híradóanyagot;

– a Szabad Nép székházát védő csoportból 42 főt átirányítottak az Atheneum Nyomda biztosítására;

– az akadémia tagjai vért adtak a Központi Kórház számára;

– „Az Akadémia Parancsnokság által a József központba kirendelt tiszti csoport a délelőtti órákban tűzharcba került a felkelőkkel, aminek következtében Richter Márton fhdgy. megsebesült. A felkelők (kb. 200 főből álló csoport) bekerítették a József központban tartózkodó tiszti csoportot. A felkelők, miután meggyőződtek arról, hogy tiszti csoportunk nem ÁVÓ-sokból áll, felajánlották a fegyverszünetet. A fegyverszünethez a H. M. megadta beleegyezését, aminek következtében az létrejött. Este – a fegyverszünet megkötése után – a tiszti csoport a Víg utcai rendőrségre ment át és a nemzetőrökkel, valamint rendőrökkel együtt a Kálvária tér és a Dankó Pista utca torkolatánál várták az előzetesen megbeszélt fegyverletételt, ez azonban elmaradt."[158] – szólt a jelentés;

– e nap krónikájához tartozott még, hogy a fegyverek összeszedésére kiküldött 10 fős tiszti csoport a Baross utca és a Bacsó Béla utca sarkán fegyveres polgári személyekkel több órás tűzharcba keveredett.

Október 29-én:

– kb. ebben ekkor kezdődött a m. kir. vezérkari tisztek jelentkezése a HM-ben,[159] aminek – mint később látni fogjuk – voltak akadémiai „vonzatai" is;

– e napon bevonult az akadémiára a Szabad Nép székházát napok óta biztosító alegység, viszont tovább folyt az Atheneum Nyomda védelme;

– „15.00-kor Márton ezds. parancsára az Akadémia személyi állománya az Akadémián sorakozott [...]. Márton ezds. buzdító beszédet mondott, majd elrendelte, hogy szálljanak gépkocsikra és menjenek végig a Hungária krt-on, a Kerepesi úton és a Rákóczi úton, menetközben énekelve, [majd] közölte, hogy a Nagykörúton [Rákóczi út sarok] magyar harckocsik várják a csoportot. Azok mögé besorolva [...] menjenek végig a

[157] Akkor Bajcsy-Zsilinszky laktanya, ma az Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Biztonsági Szolgálatának laktanyája a Kerepesi út – Hungária körút sarkán.

[158] HL ZMKA 56-os gyűjt. 350–351. f.

[159] VK Hadm. 16. f.

Nagykörúton a Kilián laktanyáig. Ott várja őket egy magyar ezredes a H. M.-ből, aki már tárgyalt a szovjet csapatokkal és a felkelőkkel. A tiszti csoportnak – tudomásunk szerint[160] – az volt a feladata, hogy a »Corvin csoport«-ot kiemelje. Amikor a csoport a Rákóczi út és a Nagykörút sarkára ért, Teleki Lajos alez., aki az első gépkocsin ült, azt tapasztalta, hogy ott már magyar harckocsi nem volt. Teleki alez. azt gondolta, hogy a harckocsik már lementek a Kilián laktanyához és ezért a gépkocsi oszloppal [sic!] együtt ő is oda tartott. Amikor a Rákóczi térhez értek, polgári személyekből álló nagy tömeg állította meg őket. Azt mondták nekik, hogy ne menjenek tovább, mert szovjet csapatok tűz alatt tartják a Nagykörutat. Teleki alez. ezért leszállította a tiszt bajtársakat a kocsikról és őket a Rákóczi térrel szemben lévő egyik mellékutcában sorakoztatta. Időközben egy harckocsin megérkezett Márton ezds., akinek Teleki alez. jelentette a helyzetet. Márton ezds. harckocsijával a csoport élére állt [...] a Rökk Szilárd utcába ment. Amikor ebbe az utcába bement a csoport, a házakból egyszerre igen sok fegyveres polgári személy vette körül őket, az ablakokból pedig géppuskák és golyószórók irányultak rájuk. [...] Az akadémiai csoport igen nehéz helyzetbe került a felkelőkkel szemben, akiknek módjukban állt az akadémiai csoportot egy szálig kiirtani [...] Teleki alez. véleménye szerint Márton ezds., miután látta, hogy az akadémiai csoport milyen veszélyes helyzetbe jutott, manőverezésbe fogott, hogy az ott lévő 150 tisztet megmentse. Teleki alez. véleménye szerint Márton ezds. előtt két lehetőség volt [...], vagy az egész tiszti csoport elpusztul, vagy pedig megfelelő manőverezéssel [...] megvárja a reggelt és ezzel megmenti a 150 fő életét. Márton ezds. a második lehetőséget választotta [...] a következőket mondta a felkelőknek: »Ő elmegy a szovjet csapatokkal tárgyalni, hogy a tűzszünet értelmében vonuljanak vissza Budapestről. Ha a szovjet alegységek kivonulnak, akkor ez a csoport fogja átvenni az általuk megszállt körzetet annak további biztosítására.« [...] A felkelőket igen nehezen lehetett meggyőzni arról, hogy Márton ezds. nem akarja őket becsapni [...] Márton ezds. kb. 3 óra hosszat volt távol [...], elmondta, hogy a szovjet parancsnokságon megtörtént a megegyezés. A felkelők ezt nagy lelkesedéssel fogadták. Márton ezds. megkérdezte a tömeget, hogy hajlandó-e őt parancsnoknak [...] elfogadni. Ha igen, akkor álljanak sorakozva a tiszti csoport mögé. Ezt a parancsot azonban a tömeg nem hajtotta végre. Ehelyett két oldalt közrefogták a tiszti csoportot, mert még mindig bizalmatlanok voltak [...] Végre nagy nehezen összerendeződtek és a menet elindult a Kálvin térig. Ott a csoport széthúzódott a Múzeumtól a Szabadság-hídig és így szétszórva várta a reggelt [...] Kb. reggel 6 órakor kocsira szálltak és visszajöttek az Akadémiára [...]. Ez alkalommal a felkelők kb. 20 szovjet katonát fogtak el, akiket ott a helyszínen ki akartak végezni. A kivégzésüket az akadémiai tiszti csoport akadályozta meg. A szovjet harcosokat a legközelebbi szovjet parancsnokságnak adták át."[161] Az eseményről Márton ezredes is megemlékezett interjúkötetében,[162] bár elmondása szerint az 25-én történt, s a menetvonal is bizonyos eltérést mutat, de végül is 2005 nyarán Márton altábornagy úr maga s úgy vélte, hogy a napi eseményjelentés alapján pár hónappal később összeállított beszámoló pontosabb lehet, mint közel fél évszázadra visszatekintő emlékezése;

[160] Azaz a jelentést hetekkel később összeállítók tudomása szerint.

[161] HL ZMKA 56-os gyűjt. 352–355. f.

[162] *Sári Katalin:* Ezredesként a forradalomban. Budapest, 1998. 33–36. o. (A továbbiakban: *Sári.*)

– az idézett eseménysorral kapcsolatban Solti alezredesnek az volt a véleménye, hogy „fent nem egészen értenek egyet ezzel az akcióval, de a történelem majd igazolni fogja, hogy helyes volt-e ez, vagy sem [...].”[163] Sajnos, rövid távon az utóbbi valósult meg;

– a Műszaki Tagozatból kijelölteknek egy szovjet katonát kellett eljuttatniuk a Józsefközpontba, onnan pedig egy szovjet főhadnagyot, két katonát és egy tolmácsot a szovjet csapatok által megszállt HM-be. Nagy nehézségek árán mindkét feladatot végrehajtották;

– a szomszédos ÁVH-laktanya kiürítése után 26-an kaptak menedéket az akadémián. Két szovjet tisztet magyar egyenruhában juttattak vissza parancsnokságukra. Úgyszintén épségben adták át követségüknek az akadémián tanuló két koreai tisztet;

– a Hadtáp Tagozat közreműködött az ÁVH-laktanya ruházati és gépkocsianyagának az akadémiára történő átszállításában, így akadályozván meg azok civilek általi további széthordását. Ugyancsak az akadémiára mentették át a Belügyminisztérium egyik ruharaktárának készletét is;

– e napon távmondat érkezett a HM-ből, miszerint az akadémián is meg kell alakítani az Ideiglenes Forradalmi Katonai Tanácsot;

– este a Honvédelmi Minisztériumtól segítséget kértek a Köztársaság téri pártszékházhoz. Ennek alapján az akadémiáról kirendeltek egy szakaszt, „az egész azonban csak vaklárma volt.”[164]

Október 30-án

különösen súlyos és tragikus események zajlottak, amelyekre egészen más hangsúlyokkal emlékeztek vissza a Hadműveleti Csoportfőnökség, illetve a Zrínyi Akadémia jelentésének összeállítói:

– „A reggeli órákban a Külügyminisztériumból telefonáltak, hogy biztosítani kell a szovjet követséget, a szovjet lakóházakat Budán, mert ezek előtt [...] nagyobb tömeg jelent meg [...]. Ugyanakkor különböző tanácsok, pártszervezetek, BM. különböző szervei kértek segítséget. Kovács vőrgy. és Szűcs ezds. olyan utasítást adtak, hogy az Akadémiától, valamint Csémi alez. és Virágh ezds-től biztosítsunk [...] erőket [...]. A délelőtti órákban segítséget kértek a köztársaság téri pártszékházhoz [...]. Nagyobb erő sehol se volt, az ala-ok (alakulatok) szét voltak aprózva [...]. Az Akadémia is utasítást kapott, hogy küldjön ki legalább 100 főt a Köztársaság tér megtisztítására. Az Akadémiáról jelentették, hogy kb. 40–50 főt tudnak biztosítani, mert egyébként kevés erejük marad az akadémia védelmére, ha őket megtámadják [...]. Később Orbán őrgy. telefonált és Szentesi alez-nek jelentette, hogy ágyúkkal lövik a Pártházat, a helyzet katasztrofális. Szentesi alez. közölte vele hogy [...] az Akadémiáról kiküldött 40 fő nem tud bejutni a Köztársaság térre, mert a hatalmas tömeg minden oldalról elzárta a mellékutcákat;”[165]

– „A Köztársaság térről 13.00^{h}-kor igénylés érkezett az Akadémiára, hogy küldjünk oda fegyveres erőt. Slézinger alez. csoportját rendelték ki. Galló őrgy. ezt már megelőzően jelentette, hogy olyan nagy a tömeg ott, hogy harckocsival nem lehet bemenni.”[166] – ennyivel intézte el az akadémiai összefoglaló a Köztársaság téri tragédiát;

[163] HL ZMKA 56-os gyűjt. 355. f.

[164] VK Hadm. 16. f.

[165] Uo. 16–17. f.

[166] HL ZMKA 56-os gyűjt. 359. f.

– a Külügyi Osztály kérte az akadémiát, hogy a szovjet csapatok által elhagyott – de nagy értékeket tartalmazó – Sztálin út 114. számú épület őrzését vegyék át. Ezt a Műszaki Tagozat 3 tanára és 5 hallgatója látta el mindaddig, amíg a szovjet csapatok vissza nem tértek;

– az Akadémia átvette az ÁVH-laktanya őrzését;

– Márton ezredes 40 főt küldött a Parlament őrzési feladatainak ellátására, s csak november 7-én váltották fel őket a szovjet csapatok;[167]

– az akadémia parancsnoka 10 főt kiküldött a Corvin közbe, hogy szakaszparancsnoki beosztásban katonai egységekbe szervezze a fegyveres felkelőket. „A »Corvin-csoport« szembenállt [sic!] a »Kiliánnal« és Márton ezds-t akarta Honvédelmi Miniszternek. Nov. 3-án tisztjeinket hazaküldték és másnap már nem is mentek vissza."[168] E csoport kiküldését egy másik forrás így rögzítette: Márton ezredes parancsára 12 (!) önként jelentkező tisztből álló, a parancsnokáról „Dienes csoport"-nak nevezett alegység ment ki a Corvin-közbe, „hogy megpróbáljanak valamiféle katonai rendet összehozni, egyfajta keretet adni az ott összejött csoportnak, és némi katonai alapképzésben részesíteni (főleg fegyverismeretből) az ott összegyűlt srácokat."[169] E csoportnak volt tagja a Híradó tanszék főtanára, Haász János százados, aki híradófőnöki feladatot töltött be ott.[170]

Október 31-én:

– megkezdődött a szovjet csapatok kivonása;

– az akadémiáról 8 főt kirendeltek a Nádor utcai pártház védelmére.

November 1-jén:

– a HM-lakótelep biztosítását több napja ellátó Farkas Róbert alezredes és a harckocsi bevonult az akadémiára;

– „A Zrínyi Akadémia személyi állománya az újságokból és a rádióból értesült, hogy új parancsnokuk Székely Béla vezérőrnagy lett, míg Márton András ezredest a budapesti külső védelmi gyűrű parancsnokává nevezték ki. A Zrínyi Akadémia Forradalmi Tanácsa Székely Béla vezérőrnagyot nem fogadta el parancsnokának, s arra kérte Márton András ezredest, hogy ne távozzon el az akadémiáról. Márton ezredes iránt sok felkelő csoport [sic!] is kiterjesztette bizalmát. November első három napján több küldöttség és sok egykori vezérkari tiszt járt Márton ezredesnél. Ez utóbbiak közül többen ajánlották fel szolgálatukat"[171] – emlékezett vissza az események egyik átélője;

– az akadémiáról 40 főt rendeltek ki a Belügyminisztériumhoz az ott összegyűlt tömeg feloszlatására.

November 2-án:

– tovább folyt az objektumok őrzése és a járőrözés az akadémiának kijelölt körzetben;

---

[167] Urbán: i. m. 160–164. o.

[168] HL ZMKA 56-os gyűjt. 360. f.

[169] *Kolozsvári Sándor:* A dolgozó népet szolgáltam? ZMNE, Budapest, 2001. 78–79. o.

[170] A november 4-i szovjet támadást követően – nem kimondottan híradófeladatként – Haász százados kilőtte a Kisfaludy és az Üllői út kereszteződésébe beállt harckocsit, végül, sebesülten, Ausztráliába emigrált.

[171] *Móricz Lajos:* A magasabb tisztképzés magyarországi történetének elvi, szervezeti és vezetési kérdései. *Akadémiai Közlemények,* 1991. 178. sz. 23–24. o.

– Lipták János alezredes elnökletével megalakult a Végleges Forradalmi Katonai Tanács. Elsődleges feladatául a személyi állomány ügyes-bajos dolgainak intézését szabták (a néhány napos vidéki szabadságok megtervezése; az akadémia rendjének és fegyelmének helyreállítása; a személyi állomány járandóságának igazságos elosztása, stb.). Ezen kívül tervbe vették az elöljárók elé terjesztendő „követelés" megfogalmazását, erre azonban már nem maradt idejük.

November 3-án:

– a m. kir. tisztek – korábban, (október 29-én) jelzett – „visszaáramlásának" köszönhetően, Janza Károly altábornagy, honvédelmi miniszter 0462. és 0465. parancsaiban[172] november 1-jei hatállyal visszavette a honvédség hivatásos állományába Zsilinszky (a parancsban tévesen Zsilinszki) Sándor alezredest[173] és Kerekes Béla vezérőrnagyot;

– Márton ezredes parancsára megkezdődött a „szétzilált" anyagi helyzet rendbehozatala, a nyilvántartások felfektetése;

– A Forradalmi Katonai Tanács két ülést is tartott e napon. Az elsőn a többség elvetette a javaslatot, hogy el kell távolítani a tanintézetből a politikai tiszteket és a tolmácsokat. A főleg szociális kérdésekkel foglalkozó második tanácskozás félbeszakadt, mert megjelent Dudás József és felesége, s azt kérte, hogy az akadémia nyújtson segítséget csoportja renitenskedő alvezéreinek megzabolázásához. Márton ezredes parancsára a házaspárt letartóztatták, de rövidesen – a HM-ből jött utasításra – szabadlábra helyezték őket. Ekkor kereste fel a Forradalmi Katonai Tanácsot a „Corvin-csoport" delegációja is, amely katonai segítséget kért az akadémiától, amit azonban megtagadtak tőlük;

– az akadémiáról kirendelt őrség e napon átadta a Bajcsy-Zsilinszky laktanya őrzését a bajai ezrednek;

– „Márton ezds. az ezen a napon tartott tisztigyűlésen [sic!] felszólalt a politikai osztály, a társadalomtudományi tanszék és a személyügyi osztály beosztottainak érdekében, aminek következtében a tisztigyűlés [sic!] nevezetteknek bizalmat nyilvánított. Ez elsősorban Solti Győző alez-re vonatkozott, aki továbbra is megmaradt az Akadémia Parancsnok törzsében. Ezen a tiszti gyűlésen ezenkívül Márton ezds. röviden ismertette a politikai hely[z]et katonai vonatkozásait, kijelentette, hogy tárgyalások folynak a szovjet parancsnoksággal, a szovjet csapatok országból való kivonása tárgyában. Azt mondta, hogy az a szándékunk, hogy amennyiben 24 órán belül a tárgyalások nem vezetnek eredményre, úgy az ország apraja-nagyja felkel a haza védelmére."[174] (Az összefoglaló jelentés margóján ennél az utolsó mondatnál valaki három felkiáltójelet tett.)

November 4-én:

– hajnalban, Nagy Imre miniszterelnök beszédét követően, az akadémia Forradalmi Katonai Tanácsa megtartotta harmadik – egyben utolsó – ülését, melyen úgy döntöttek, hogy nem tesznek eleget a rádiófelhívásnak, nem szállnak szembe a szovjet csapatokkal. Ezt a döntést Márton András ezredes tudomásul vette, és elrendelte, hogy a személyi ál-

[172] HL MN 1967/T – 48. ő. e. (1956. 11. 03.).

[173] Zsilinszky Sándor alezredes a Honvéd Akadémia egyik legfelkészültebb oktatója volt, aki koholt vádak alapján vált a Király Béla-per egyik vádlottjává és elítéltjévé. *M. Szabó Miklós:* A magyar katonai felsőoktatás története 1947–1956. Budapest, 2004. 98. o.

[174] HL ZMKA 56-os gyűjt. 366. f.

lomány tartózkodjék mindennemű ellenséges cselekedettől. A beosztottakat az épületek alagsorába rendelte, ő pedig, akadémia-parancsnoki minőségében, Solti Győző alezredes, politikai helyettessel az akadémia főbejáratánál bevárja a szovjet csapatokat – szólt a hivatalos összefoglaló jelentés.[175] Márton altábornagy viszont a következőképpen emlékezett vissza erre a fontos epizódra 1998-ban: „November 4-én reggel nyolc órakor az akadémia kapuügyeletese jelentette: páncélosok jönnek a Hungária körúton, és harckocsi állt meg az akadémia kapuja előtt; kiszállt belőle egy szovjet kapitány, és követeli a parancsnokot. Kimentem [...]. A zubbonyomra ki volt tűzve a szovjet vezérkari akadémia elvégzését tanúsító jelvény [...], a szovjet mintájú ezredesi rendfokozatom is jól látható volt [...]. Amikor odaértem hozzá, oroszul köszöntöttem és felszólítottam: – Jelents! Hallgatlak! A tegezéssel még inkább sikerült vele a rangkülönbséget érzékeltetnem. Láttam rajta, nagyon elképedt [...]. Majd nem jelentés formájában, de elmondta: saját parancsnoki vonalán azt az utasítást kapta, az akadémiának előttük kell letenni a fegyvert [...]. – A szovjetek nekem parancsot nem adhatnak, mert van nekem miniszterem és van magyar kormány. Ez akadémia. Ha azt akarja, hogy hozzuk ki a fegyvereinket, akkor kihozom az összes szabályzatot. Itt nincs fegyverzet [...], jelentsd a parancsnokodnak: az akadémián a parancsot végrehajtottad! Részemről befejeztem! – tettem hozzá a végén parancsnoki határozottsággal, keményen. Kezet fogtam a szovjet tiszttel, és visszamentem az akadémiára."[176]

Egy harmadik verzió szerint: „A rádió híreket meghallgatva Zentai alezredeshez [az akadémiaparancsnok tanulmányi helyetteséhez] mentem, aki »megbízott« a Kerepesi úton várható szovjet csapatokkal való kapcsolat felvételével. Teljes sötétség volt még, amikor a Hungária körútnál és a Kerepesi út kereszteződésénél megállítottam egy szovjet páncélost és közöltem a benne lévőkkel, hogy a közelben lévő katonai akadémia személyi állománya semmilyen ellenállást nem kíván tanúsítani. Ezután rövid rádiózás következett, majd egy harckocsi, amelyre felkapaszkodtam, befordult a Hungária körútra és beállt az akadémia udvarára"[177] – emlékezett vissza az események aktív részese;

– kora reggel az akadémia gépkocsitelephelyén elhelyezett HM-fegyverraktárat polgári személyek feltörték, s fegyvereket hordtak el onnan. Erről tudomást szerezve, az akadémiaparancsnok utasítására az akadémia főügyeletese megakadályozta a további „fegyvervételezést;"

– „November 4-én kb. 08.00 órakor a szovjet csapatok – Márton ezds. és Solti alez.-el történt megbeszélés alapján – befejezték az Akadémia megszállását. A helyi szovjet parancsnok megengedte, hogy az Akadémia tisztjei megtarthatják pisztolyukat 14 tölténnyel, de az egyéb fegyvereket és lőszert össze kellett szedni és leadni. A laktanya elhagyását egyenlőre megtiltották."[178] – rögzítette az összefoglaló jelentés. Ellentmondani látszik viszont ennek – vagy csak egy későbbi, megváltozott helyzetről számolt be? – Móricz Lajos ezredes, aki szerint „Délután a Zách utca felől szovjet gyalogos kötelék jött az akadémia területére. Parancsnokuk lefoglalta a fegyverraktárt és elrendelte a nálunk lévő fegyverek leadását is. Hiába bizonygattuk, hogy mi nem voltunk és nem va-

[175] HL ZMKA 56-os gyűjt. 368. f.

[176] *Sári:* 59–60. o.

[177] *Móricz* 2000. 182. o

[178] HL ZMKA 56-os gyűjt. 369. f.

gyunk részesei a harcoknak. Ez a bizalmatlanság sokakban okozott keserűséget. A peszszimisták a hadifogság lehetőségét sem tartották kizártnak. Ettől félve többen elhagyták az akadémiát.[179] Persze, lehet hogy csak az események csúsztak némileg össze a közel 50 év távlatában a szerző emlékezetében, ugyanis az összefoglaló jelentés szerint „Estefelé tovább rendeződött a helyzet. Az akadémia tisztjeinek lelkiállapota megnyugodott, bár sokan aggódtak családjaik miatt. A laktanya őrzésében a szovjet bajtársakkal együtt az Akadémia tisztjei is közreműködtek. Az akadémián a közlekedést korlátozták 19.00 h-tól mindenki az elhelyezési körletében volt köteles tartózkodni. Ez a helyzet másnap [november 5.-én] annyiban megváltozott, hogy az Akadémia tisztjei pisztolyainak leadását is elrendelték, tekintettel arra, hogy egy az Akadémia mellett elhaladó szovjet alegység tüzet kapott és a szóbanforgó [sic!] alegység parancsnokának az volt a véleménye, hogy a támadás az Akadémiáról érte."[180]

Az ezt követő napokban az akadémia személyi állománya mind nagyobb feladatot kapott a laktanya őrzése vonatkozásában és semmilyen súrlódás nem merült fel köztük, valamint a megszálló csapatok között, melyek a hónap közepe táján el is hagyták az akadémia területét.

Márton ezredes a november 8-án kelt 1. számú napiparancsában[181] intézkedett az akadémia rendjének és fegyelmének további megszilárdítására. Ennek érdekében elrendelte sorozatlövő fegyverrel ellátott, 40 fős őrség felállítását. A tisztek visszakapták pisztolyukat és hozzá 14 db lőszert, minden más lőszert és fegyvert viszont le kellett adni a tüzérfegyverzeti szolgálatfőnöknek. Úgyszintén be kellett szolgáltatni minden, illetéktelenül széthordott ruházati anyagot.[182] A parancsnokoknak a saját területükön 9-én 12.00-ig végre kellett hajtatniuk az épületrészek teljes rendjét. Meg kellett követelni az egységes öltözetet, s az udvaron is csak köpenyben, vállszíjas derékszíjjal és – az e napon kiadott, a címert helyettesítő nemzeti szalaggal ellátott – társasági sapkában lehetett közlekedni. A kijárás addigi rendszerét megszüntette, az akadémiát elhagyni – kivételesen indokolt esetben – csak ő engedélyével volt lehetséges.

A 3. számú akadémiaparancs[183] 1. pontja a köszönetnyilvánítását volt: „Az elmúlt nehéz napokban Akadémiánk megőrizve nyugalmát, a józan gondolkodást, egységesen és szilárdan kiállt az Akadémia megmentése, népünk vagyonát és igen nagy értékét képező raktári készletek megőrzése, a rend és fegyelem megőrzése érdekében. Ezért minden parancsnoknak, tisztnek, tiszthelyettesnek és polgári dolgozóknak [sic!] köszönetemet fejezem ki. Egyben felhívom a teljes személyi állomány figyelmét, hogy egyetemesen lépjen fel és ítélje el a fegyelem, a rend megbontóit [...] közös erővel védje meg Akadémiánkat, eddig is jellemző, népünkhöz való tántoríthatatlan hűségét, magas erkölcsi színvonalát és vessen véget a minden alapot nélkülöző és a személyi állomány hangulatát nyugtalanító hírek terjesztésének. Elvárom, hogy Akadémiánk teljes személyi állománya to-

[179] *Móricz* 2000. 182. o.

[180] HL ZMKA 56-os gyűjt. 369–370. f.

[181] HL MN 102/03. 46. ő. e. (1956. 11. 08.).

[182] A tisztek fehérneműcseréjét félreértve a kecskeméti alakulat katonái fosztogatni kezdték a ruházati raktárt.

[183] HL MN 102/03. 46. ő. e. (1956 11. 10.).

vábbra is támogatást nyújt a rend és fegyelem megszilárdításában és utasításaimat, parancsaimat maradéktalanul teljesíti. Ez az alapja annak, hogy Akadémiánk mielőbb rendes viszonyok között eddigi célkitűzéseinek és rendeltetésének megfelelően végezhesse munkáját" – szólt az akadémiaparancsnoki üzenet.

Dr. Münnich Ferenc altábornagy, miniszterelnök-helyettes, a fegyveres erők minisztere november 10-én, a Magyar Rádióban elhangzott, illetve pl. a Népszabadság november 11-i számában megjelent felhívása[184] alapján, november 11-e és 13-a között 2 300 tiszt vétette magát nyilvántartásba az Akadémián, akiknek egy része a későbbiekben visszament alakulatához, egy része leszerelt, egy részéből pedig megalakult a 2. Karhatalmi Ezred 1–2. százada. A további szolgálatnak ugyanis előfeltétele volt a Tiszti Nyilatkozat aláírása, ami azonban „Az Akadémia személyi állományának lelkiállapotát erősen megzavarta."[185]

November 12-én este Márton ezredes tanszékvezetői értekezletet tartott, ahol „kijelentette, hogy ő, bár nem mindennel ért egyet ami a nyilatkozatban van, – de aláírja azt. [főleg a »feltétel nélküli« egyetértés és a kétheti fizetés kérdéséről volt szó]"[186] Bár arra utasította a tanszékvezetőket, hogy alárendeltjeikkel ismertessék meg a „Nyilatkozatot," „de a döntést [aláírást] nem kell elsietni."[187] Kezdeményezésére egy bizottság javaslatokat dolgozott ki a „Nyilatkozat" szövegének megváltoztatására, amit az akadémiaparancsnok át is adott Dr. Münnich Ferencnek. Másnap az akadémiára kiküldött Uszta vezérőrnagy egynapos határidőt adott az aláírásra. 1956. december 30-ig 108 hallgató és 70 törzsbe beosztott tiszt szerelt le.[188]

Bár Márton András ezredes aláírta a nyilatkozatot – állítása szerint a tárgyalás eredményeként Dr. Münnich Ferenc „saját kezével törölte a »feltétel nélkül« szavakat, s azt mondta [...], hogy a Nyilatkozat az Akadémiára nem vonatkozik."[189] – Uszta vezérőrnagy, az 1956. november 14-én kelt 02. számú hadseregparancsnoki harancsában[190] ismertette, hogy „A Magyar Népköztársaság Fegyveres Erőinek Minisztere Márton András ezredest saját kérelmére a »Zrínyi Miklós« Katonai Akadémia parancsnoki teendőinek ellátása alól azonnali hatállyal felmentette. Egyben Borbás Máté vezérőrnagyot, a »Zrínyi Miklós« Katonai Akadémia parancsnoki teendőinek ellátásával a mai napon megbízta."

E „hivatalos verzió" mellett Márton András nyugállományú altábornagy így emlékezett vissza e bonyolult időszakra: „Az akadémián lévő tisztek zöme azon az álláspon volt: nem írja alá [...]. Újra tisztigyűlést [sic!] hívtam össze. Közben váratlanul hívott telefonon Münnich Ferenc, a Fegyveres Erők minisztere. Arra kértem őt: engedélyezze, hogy a Tiszti nyilatkozat aláírása ne vonatkozzon az akadémiára, mert megbontja az oktatási intézmény egységét [...]. Azt válaszolta: jó, rendben van, de nekem alá kell írnom

[184] HL MN 1967/T – 7–8. ő. e. (1956. 11. 10.).

[185] HL ZMKA 56-os gyűjt. 373. f.

[186] HL ZMKA 56-os gyűjt. 373. f.

[187] Uo.

[188] Uo. 374. f.

[189] Uo.

[190] HL MN 1967/T – 7–8. ő. e. (1956. 11. 14.).

a Tiszti nyilatkozatot. Ez meg is történt. Ugyanakkor Uszta Gyula és Ilku Pál az akadémián arra utasítottak, szervezzem meg az [sic!] a Tiszti nyilatkozat aláírását. Erre Uszta vezérőrnagynak azt válaszoltam: – Szó sem lehet róla! Beszéltem Münnich altábornaggyal [...]. Még mindig tartott a tisztigyűlés [sic!], amikor jött az üzenet: K-vonalon azonnal hívjam fel Münnichet. Felhívtam, s a következőket közölte velem: – Ne okoskodjon! Ne forrófejűsködjön! Csinálja, amit Uszta mond! – De Münnich elvtárs! Ön [...] engedélyt adott [...]. Ha Ön ragaszkodik ahhoz, hogy az akadémiának alá kell írni, miután velem aláíratta a Tiszti nyilatkozatot, akkor azonnal kérem a felmentésemet [...]. Ennek tulajdoníthattam a Fegyveres Erők miniszterének 01. számú, s az azt követő 02. számú hadseregparancsnoki parancsot, amely november 14-én jelent meg. Tárgya: felmentés és beosztás."[191]

November 17-én – jelentős részben az akadémia „Tiszti Nyilatkozat"-ot aláíró személyi állományából – Borbás Máté vezérőrnagy, akadémiaparancsnok irányításával 535 fővel megalakult a 2. karhatalmi ezred, amely a VIII–X. és XVIII–XX. kerületben látott el szolgálatot.[192]

A honvédelmi vezetés élelmiszerrel is támogatta az állományában maradtakat és családjukat. Ennek megfelelően a november 16. és 30. közti időszakra 50 dkg zsírt, 1 kg lisztet, 40 dkg cukrot, 25 dkg sót, 1–1 kg babot és száraztésztát lehetett személyenként, térítés ellenében igényelni.[193]

Az akadémia szerepének átmeneti változását jelezhette az a tény is, hogy november 22-én még a ZMKA 9. számú parancsa jelent meg, 26-án pedig már a 2. Karhatalmi Ezred 10. számú parancsa. Az előbbit Borbás vezérőrnagy a ZMKA, az utóbbit a 2. Karhatalmi Ezred parancsnokaként írta alá.[194]

Ezzel párhuzamosan azonban folyt a „konszolidált jövő" előkészítése is: Uszta Gyula vezérőrnagy, hadseregparancsnok már 1956 novemberében felterjesztette a fegyveres erők miniszteréhez a Magyar Néphadsereg újjászervezésére vonatkozó javaslatát, melyben a „Katonai Tanintézetek" címszó alatt egy egyesített katonai akadémia, egy egyesített fegyvernemi tiszti iskola, valamint egy hajózó- és repülőtechnikus tiszti iskola szerepelt, összesen 5000 fővel.[195] Sőt, a Soós Sándor alezredes, szervezési és mozgósítási osztályvezető által december 4-i dátummal felterjesztett, 0015/Szerv. és M. Csfség – 1956. 12. 17. számú jelentés[196] már részletezte is a „Katonai Akadémia" felépítését: összfegyvernemi, nevelőtiszti és hadmérnöki (!) tagozatból állna, 250 tiszttel, 15 tiszthelyettessel, 20 honvéddal, 250 polgári alkalmazottal és 300 hallgatóval. Ennek alapján jelent meg december 11-én a hadseregparancsnok 5. számú utasítása,[197] mely szerint: „A hadsereg szervezésében beállott változásoknak és a takarékosság elveinek megfelelően az

[191] *Sári:* 66–67. o.

[192] HL ZMKA 56-os gyűjt. 375–376. f.

[193] HL MN 102/3. 406. ő. e. ZMKA 8. sz. pcs. (1956. 11. 21.).

[194] HL MN 102/3. 406. ő. e.

[195] HL MN 1967/T – 244. ő. e. (1956. 11. 29.) 1. f.

[196] HL MN 1967/T – 223. ő. e. (1956. 12. 04.).

[197] HL MN 1967/T – 7–8. ő. e.

eddig külön működő Zrínyi, illetve Petőfi Akadémia összevonását rendelem el. Az összfegyvernemi akadémia elhelyezési körletéül a „Zrínyi" Akadémiát jelölöm ki. Az összfegyvernemi akadémia szervezésére és kiképzésére később intézkedem [...]. Az átszervezés nem érinti a 2. és 3. karhatalmi ezredek elhelyezését, amelyek továbbra is az akadémiában[198] maradnak."

Az így egyesült két akadémia állományából a harcok során életét vesztette Lukács László ezredes; Kiss Gyula, Kovács László és Vass Ernő alezredes; Fickó Győző, Jambrik József, Kiss Gyula, Klimits Tibor, Rácz József és Steiner Gusztáv őrnagy; Földes Zoltán és Lantos Pál százados; Bódi Lajos, Lajos György és Varga István főhadnagy, valamint Szép Lajos alhadnagy. (A rendfokozatok a hősi halált követő előléptetéseket tükrözik – Sz. M.) E 16 főből heten a Magyar Rádiónál, hatan járőrszolgálatban, ketten a szolgálati helyre történő bevonulás közben, 1 fő pedig a Kilián laktanyánál veszítette életét. Ami a megtorlást illeti, Márton András ezredest 10, Dienes Ödön ezredest 15, Nagy Kálmán alezredest 15, Görgényi László őrnagyot 5, Zalavári Pál őrnagyot 4 évre, Pércsi Lajos őrnagyot halálra ítélték.[199]

A Zrínyi Akadémia állományából 1956. december 30-áig 108 hallgató és 70 törzsbe beosztott tiszt szerelt le.[200]

Ezzel lényegében lezárult az akadémia 1955–1956-os – tragikussá vált – tanéve. A következő hónapok, az oktatás 1957. április 8-i újrakezdéséig, karhatalmi szolgálattal teltek.

[198] Azaz a Hungária körúton és a II. kerületi Vörös Hadsereg útján, mely utóbbiban a „II. Rákóczi Ferenc" Katonai Középiskola is helyet kapott.

[199] *Urbán:* 173–174. o.

[200] HL Zrínyi Miklós... i. m. 374. f.

Miklós Szabó

THE HUNGARIAN PEOPLE'S ARMY AND THE MIKLÓS ZRÍNYI MILITARY ACADEMY DURING THE 1956 REVOLUTION AND WAR OF INDEPENDENCE

Summary

As a continuation of publishing the history of the Miklós Zrínyi Military Academy, the author summarises the most important events of Hungarian domestic and foreign policy, which determined the position of the Hungarian People's Army in 1956 and had an indirect effect on the future of military higher education. He also outlines the state of Hungarian internal affairs, the hopes raised by the 20th Party Congress of the Communist Party of the Soviet Union, and the disappointment that followed; as well as the subsequent radicalisation of political endeavours, which resulted in the events of October-December 1956.

The author drafts the most significant aspects of the state of the Hungarian People's Army in 1956, the troubles of development, the most important measures taken by the supreme army command from October to December to prevent the People's Army from disintegration and to re-establish the armed forces. In the second part of the study, he discusses the events that took place during the academic year of 1955-1956 at the Miklós Zrínyi Military Academy, with special regard to the issues of the period between October and December 1956.

Miklós Szabó

L'ARMÉE POPULAIRE HONGROISE ET L'ACADÉMIE MILITAIRE MIKLÓS ZRÍNYI DURANT LA RÉVOLUTION ET LA GUERRE D'INDÉPENDANCE DE 1956

Résumé

Poursuivant l'écriture de l'histoire de l'Académie militaire Miklós Zrínyi, l'auteur recueille les événements majeurs de politique intérieure et extérieure de nature à déterminer fondamentalement la situation de 1956 de l'Armée populaire hongroise et indirectement aussi l'avenir de l'enseignement militaire supérieur. Ensuite, il esquisse l'évolution de la politique intérieure hongroise – déterminée par les éléments ci-dessus –, les espoirs suscités par le 20e congrès, puis les déceptions à l'origine de la radicalisation des volontés politiques qui ont conduit aux événements d'octobre à décembre 1956.

Par la suite, il esquisse les éléments déterminants de la situation de l'Armée populaire hongroise, les problèmes de son développement, les mesures principales prises en octobre-décembre par le commandement en vue d'empêcher la déliquescence de l'armée populaire et de créer une force armée. Pour finir, dans la deuxième partie de l'étude, l'auteur continue ses écrits précédents en présentant les événements de l'année académique 1955–1956 de l'Académie militaire Miklós Zrínyi avec une attention particulière à la période allant d'octobre à décembre.

Miklós Szabó

DIE UNGARISCHE VOLKSARMEE UND DIE MILITÄRAKADEMIE ZRÍNYI MIKLÓS IN DER ZEIT DER REVOLUTION UND DES FREIHEITSKAMPFES VON 1956

Resümee

Der Autor sammelt in der vorliegenden Studie – als Fortsetzung der Verfassung der Geschichte der Militärakademie Zrínyi Miklós – diejenigen für am wichtigsten gehaltenen außen- und innenpolitischen Ereignisse, die die Situation der Ungarischen Volksarmee im Jahre 1956 und indirekt die Zukunft des militärischen Hochschulwesens grundlegend bestimmten. Im Anschluss daran legt er den Verlauf der ungarischen Innenpolitik, der auch durch die obigen Umstände determiniert war, die vom XX. Kongress gehegten Hoffnungen und die anschließenden Enttäuschungen und schließlich die politischen Bestrebungen dar, die sich als Folge des Obigen radikalisierten und zu den Ereignissen im Oktober-Dezember 1956 führten.

Danach stellt er die bestimmenden Elemente der Situation der Ungarischen Volksarmee im Jahre 1956, die Probleme der Entwicklung und die wichtigsten Maßnahmen der Armeeführung vom Oktober-Dezember vor, die auf die Verhinderung des Zerfalls der Volksarmee und auf die Schaffung der bewaffneten Kraft gerichtet waren. Schließlich gibt der Verfasser im zweiten Teil der Studie als Fortsetzung seiner früheren Schriften die Ereignisse der Militärakademie Zrínyi Miklós im Studienjahr 1955–1956 kund, wobei er sich insbesondere die Ereignisse zwischen Oktober und Dezember im Zusammenhang mit der Akademie vor Augen hält.

Миклош Сабо

ВЕНГЕРСКАЯ НАРОДНАЯ АРМИЯ И ВОЕННАЯ АКАДЕМИЯ ИМЕНИ МИКЛОША ЗРИНИ В ПЕРИОД РЕВОЛЮЦИИ И БОРЬБЫ ЗА СВОБОДУ 1956 ГОДА

Резюме

Автор статьи, продолжая написание истории Военной Академии имени Миклоша Зрини, концентрирует внимание на тех внешних и внутриполитических событиях, которы он считает наиболее важными, которые существнным образом определили состояние Вигерской Народной армии в 1956 году, и опосрдованно перспективы военного высшего образования в Венгрии. Затем автор характризует складывание венгерской внутренней политики, детерминированной на основаниии вышесказанного, покахзывает надежды, которые были вызваны XX съездом КПСС и последовавшие за этим разочарования. Исследователь описывает политические стремления к радикализации, оставшиеся неосуществленными, вследствие чего и приведшие к событиям октября – декабря 1956 года.

Автор рассматривает определяющие элементы положения Вигерской Народной армии в 1956 году, проблемы, связанные е развитием, наиболее важные меры, принятые руководством армии в декабре месяце в целях предотвращения развала армии, а также шаги, прдпринятые по созданию современных вооруженных сил. Во второй части статьи в качестве продолжения своих прежних иссследований автор дает характеристику событий в Военной Академии в 1955-1956 учбном год, уделяя особое внимание показу событий в акадмии с октября по декабрь месяц 1956 года.

MAKAI ÁGNES

A „NÉPPEL TÜZÖN-VIZEN ÁT"

1956-os nemzetőr-dokumentumok

Évtizedek óta őriz a Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai Gyűjteménye egy 1956-os ritkaságot. A mellre tűzhető jelvény ugyan a rendszerváltás óta nem teljesen ismeretlen (szerepelt a saját „13 nap..." című emlékkiállításunkon,[1] másolata megtalálható a Terror Háza állandó kiállításán), de tudományos igényű publikálása mindeddig váratott magára.

A közzététel késlekedése ugyanakkor gyarapodással is járt: az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulójához közeledve, 2006 tavaszán olyan, a jelvényhez szervesen hozzátartozó igazolványok kerültek egy egykori nemzetőrtől – ajándékképpen – a Múzeumba,[2] melyekkel együtt sokkal hitelesebbé, értelmezhetőbbé és ezáltal értékesebbé válhatott maga az ominózus tárgy: az 1956-os Nemzetőrség tagjai számára tervezett jelvény is.

A tárgyegyüttes közgyűjteménybe kerülése a történet végét jelzi. Kezdete viszont az 1956-os forradalom és szabadságharc napjaiba, a Nemzetőrség megalakulásának idejére nyúlik vissza.

A Magyar Országos Levéltárban, a Nagy Imre-iratok között található egy jegyzőkönyv, amely 1956. október 31-én a Forradalmi Karhatalmi Bizottságnak az akkori Kilián György (régebben Mária Terézia) laktanyában megtartott alakuló gyűlésén készült.[3] A gyűlésen megjelentek a forradalmi felkelő csoportok küldöttségei; az irat szerkesztője külön kiemelte a honvédség, a rendőrség, valamint az értelmiség képviseletét. A rendezvényt Maléter Pál,[4] az nap kinevezett honvédelmi miniszterhelyettes nyitotta meg, a beszámolót pedig Király Béla[5] tartotta.

Király leszögezte, hogy a forradalom vívmányait csakis összefogott erőkkel, egységes vezetéssel lehet megvédeni. Hivatkozott arra, hogy a Minisztertanács nevében Nagy Imre a Forradalmi Karhatalmi Bizottságot bízta meg a karhatalom egységes, központi vezetésének ellátásával.

---

[1] „13 nap..." Forradalom és szabadságharc Magyarországon 1956. október 23.-november 4. időszaki kiállítás a Hadtörténeti Múzeumban, 1991. Rendezte B. Kalavszky Györgyi, Korsós László.

[2] Eckschmiedt György tulajdonából, akinek ezúton is köszönjük az értékes dokumentumokat.(L. még a 29. sz. jegyzetet.)

[3] Jegyzőkönyv. Felvéve a Kilián laktanya helységébe (sic!) 1956. október 31-én a Forradalmi Karhatalmi Bizottság alakuló gyűlésén. (Másolat.) Magyar Országos Levéltár, Nagy Imre és társai per iratai. XX-5-h. Operatív iratok 2. doboz 6. kötet 30–38. o. (a továbbiakban: MOL FKB Jegyzőkönyv, okt. 31.). Köszönettel tartozunk Horváth Miklós hadtörténésznek a forrás rendelkezésünkre bocsátásáért. A jegyzőkönyvből részleteket közöl *Horváth Miklós:* 1956 hadikrónikája. Budapest, 2003. (a továbbiakban: *Horváth* 1956) 307–310. o.

[4] Maléter Pál (1917–1958) katonai vezető, 1956. november 3-án kinevezett honvédelmi miniszter. Nagy Imre miniszterelnök kérésére bekapcsolódott a Nemzetőrség szervezésébe. November 3-án a szovjetek letartóztatták. 1958. június 15-én a Nagy Imre-per ötödrendű vádlottjaként halálra ítélték, másnap kivégezték. 1989-ben rehabilitálták.

[5] Király Béla (1912–) katonai vezető, hadtörténész. Az 1956 októberi forradalom során a Forradalmi Karhatalmi Bizottság elnöke, a Nemzetőrség főparancsnoka, Budapest katonai parancsnoka. A szovjet invázió, a forradalom és szabadságharc vérbefojtása után, 1956 november végén emigrált, az Egyesült Államokban élt, több amerikai egyetemen oktatott. 1989-ben, a rendszerváltást követően, hazatért.

Az október 31-i gyűlés programjában a Forradalmi Karhatalmi Bizottság megalakulása, feladatainak körvonalazása, Operatív Bizottságának létrehozása, illetve a Nemzetőrség megalakításának deklarálása szerepelt. A Nemzetőrséget – amely a jegyzőkönyv megfogalmazásában „a győzelmes nemzeti demokratikus forradalom vívmányainak restaurációs és reakciós kísérletek ellen való védésére alakult önkéntes fegyveres szolgálat, illetve fegyveres alakulat" – „[...] mint a magyar nemzet fegyveres testületét a harcokban részt vett egységekből, a munkás és ifjúsági osztagokból, munkásőrségekből" kívánták létrehozni.[6] Király Béla kiemelten hangsúlyozta beszámolójában, hogy minden olyan fegyveres egységnek, amely nem tartozik a honvédséghez vagy a rendőrséghez, a gyűlés napján, nemzetőrségként, egységes fegyveres testületté kell válnia, „hogy az a gigászi erőfeszítés és hősi helytállás, amit önök eddig egymástól elszigetelve vittek véghez, [...] hatalmas egységes erővé a magyar nemzetőrséggé egyesüljön."[7] Hivatkozott arra is, hogy a megalakuló új nemzetőrség „a dicsőséges 1848-as magyar forradalom és szabadságharc örököse, hagyományainak letéteményese," de a 48-as hagyomány mellett „az egész világ által elismert fényes, saját hazai győzelmekkel is rendelkezik."[8]

A nemzetőrség létrehozása kapcsán szó esett a beszédben a kidolgozandó szervezeti szabályzatról: konkrétumok hangzottak el a nemzetőr alakulatokról, a vezetési és szervezési egységekről, valamint egyebek mellett a szervezet „jelvényeiről" – ezek között jelölték meg a csapatzászlót és a pontosabban nem körvonalazott, bizonyára mellen viselhető jelvényt –, illetve igazolványairól.

Minden nemzetőr a szervezet jelvényét viseli majd – olvashatjuk a szövegben –, amelyet a Forradalmi Karhatalmi Bizottság „a forradalmi ifjúság iparművészeivel" valósíttat meg, s amelyben szerepelnie kell a Kossuth-címernek is. A Bizottság felelt azért is, hogy a jelvények minél hamarabb elkészüljenek és rendeltetési helyükre, a nemzetőrséghez eljussanak.[9]

A beszéd részletesen foglalkozott az alakulatok és tagjaik okmányokkal igazolható legalitásával: „Minden nemzetőr alakulat működését a Forradalmi Karhatalmi Bizottság Operatív Bizottsága által irányított írásbeli okmány alapján kezdi meg. Ez okmány birtokában a megalakuló nemzetőr alakulat nemzetőreit az operatív bizottság által kiállított személyazonossági igazolványokkal ellátja. [...] A honvédséghez és a rendőrséghez nem tartozó személyek fegyvert csak nemzetőr alakulat által kiállított személyazonossági igazolvánnyal viselhetnek."[10] Ehhez a joghoz számítható az is, hogy a testülethez nem tartozó polgári személyektől a fegyvereket a nemzetőrség volt hivatva bevonni.

Király Béla a jelenlevőknek, bajtársainak ígéretet tett arra, hogy „Napokon belül a Kossuth címeres díszes és megtisztelő nemzetőr jelvény fogja díszíteni melleteket [...] és rövidesen nemzetőri személyazonossági igazolvány fogja fegyveres jelvényviselési jogotokat igazolni."[11]

---

[6] MOL FKB Jegyzőkönyv, okt. 31. 31–32. o.; *Horváth* 1956. 302., 308. o.

[7] MOL FKB Jegyzőkönyv, okt. 31. 32. o.

[8] MOL FKB Jegyzőkönyv, okt. 31. 31. o.

[9] MOL FKB Jegyzőkönyv, okt. 31. 32–33. o. A szövegnek ez a része csaknem azonos a Forradalmi Karhatalmi Bizottság megalakításának Előkészítő Bizottsága által október 30-án kidolgozott szervezeti szabályzattervben írottakkal. Ezt közli *Horváth* 1956. 303–304. o.

[10] MOL FKB Jegyzőkönyv, okt. 31. 33. o., *Horváth* 1956. 304. o.

[11] MOL FKB Jegyzőkönyv, okt. 31. 34. o.

Mindezek az intézkedések a felelőtlen zavarkeltőktől és a jogtalan fegyverviselőktől való megkülönböztetést szolgálták, amire a nyugtalan időszakban igen nagy szükség volt.

Szó esett még a gyűlésen a frissen megalakult nemzetőrség egységes ruházatáról, amelyen helyet kap majd az új jelvény: a jegyzőkönyv utolsó oldalának tanúsága szerint ez munkaruha, azaz „overál" lett volna.[12]

Nem tartozik szorosan a témához, de a hangulatot mindenképpen érzékelteti, hogy a gyűlés folyamán a helyszínre érkeztek az Írószövetség küldöttei is, a magyar írók támogatásáról biztosítva a Forradalmi Karhatalmi bizottságot és a munkásosztályt. Tamási Lajos költő ezt követően felolvasta „az elmúlt napokban írt versét": a „Piros vér a pesti utcán"-t.[13]

A gyűlésen hozott határozatok, kiosztott feladatok végrehajtása bámulatos intenzitással indulhatott meg, bár a szereplők nem sejthették, hogy a munkára már csak három napjuk marad.

A Belügyminisztérium Politikai Nyomozó Főosztálya Vizsgálati Osztályán 1957. július 23-án végbement kihallgatás jegyzőkönyvéből[14] derült fény arra, hogy a Forradalmi Karhatalmi Bizottság 1956. október 31-én délben tartott gyűlése után – többek között – a nemzetőr jelvények készíttetésének ügyintézésével Földvári Attilát, a Ganz Vagongyár dolgozóját bízták meg. Az akkor 26 éves orvos-felcser – aki nős volt és Budapesten, a IX. kerületben, a Mester u. 9-ben lakott – a gyár nemzetőrségének parancsnokhelyetteseként, küldöttként vett részt az eseményen, s Király Béla jelölte ki arra, hogy a Forradalmi Karhatalmi Bizottság Operatív Bizottságában az üzemőrségek képviselőjeként tevékenykedjen. Horváth Miklós a Király Béla törzsének tagjaként megjelölt Lantos József őrnagy helyetteseként említi Földvári Attilát a nemzetőrök bérezésének intézése kapcsán.[15]

Földvárit az 1957 júliusi kihallgatáson elsősorban Kopácsi Sándorra[16] vonatkozó információkért faggatták. A jegyzőkönyv szerint elmondta, hogy Kopácsi Sándorral október 31. és november 4. között minden nap találkozott, hiszen, Király Béla helyetteseként, Kopácsi az ő elöljárója is volt. Két esetben – hangzott a vallomás – „a nemzetőr jelvények elkészítésének állásáról jelentettem neki, utasított a jelvények elkészítésének további intézésére [...]."[17] Földvári egyébként nemzetőr csoportok fegyverrel történő ellátásában is közreműködött.

A jelvény tervezésének és a mintadarabok gyártásának részleteire a kihallgatási jegyzőkönyv sajnos nem tért ki.

---

[12] MOL FKB Jegyzőkönyv, okt. 31. 38. o.

[13] MOL FKB Jegyzőkönyv, okt. 31. 34. o. Tamási Lajos (1923–1992) költő, könyvtáros, szerkesztő, a forradalom idején az Írószövetség tagja. Ez a költeménye akkoriban, a forradalom riadójaként, sokszorosítva terjedt a lakosság körében, bár újságban is megjelent.

[14] Jegyzőkönyv Földvári Attila kihallgatásáról. Budapest, 1957. július 23-án. MOL Nagy Imre és társai iratai XX-5-h 21. doboz, 30. k., 135–138. o. (a továbbiakban: Kihallgatási jkv. 1957.) Horváth Miklós hadtörténész szíves közlése.

[15] *Horváth* 1956. 357. o.

[16] Kopácsi Sándor (1922–2001) rendőrtiszt, 1956 október 31-től a Forradalmi Honvédelmi Bizottság tagja, november 3-tól a nemzetőrség helyettes parancsnoka. 1958. június 15-én a Nagy Imre-per hatodrendű vádlottjaként életfogytiglanra ítélték. 1975-től Kanadában élt. 1989-ben rehabilitálták és hazatelepült.

[17] Kihallgatási jkv. 1957. 136. o.

A Fővárosi Főügyészség illetőleg a Fővárosi Bíróság iratanyagában is található több összeállítás Földvári Attila forradalom alatti tevékenységéről. Ezekben is olvasható, hogy „Megbízást kapott a nemzetőr jelvények elkészíttetésére és ezért többször is járt a Pénzverdében."[18]

A nemzetőr jelvény közgyűjteménybe jutásának hátterét a Hadtörténeti Múzeum irattárában található két korabeli levél képezi. Az egyiket 1956. december 21-iki keltezéssel a Hadtörténelmi Múzeum Parancsnokságáról küldték az „Állami Pénzverde Vállalat Igazgatóságának" a következő szöveggel: „Kérem az Állami Pénzverde által készített »Nemzetőri jelvény« 1 példányát muzeumi megőrzés végett a Hadtörténelmi Muzeumnak átadni." A levelet Dr. Csillag Ferenc alezredes, parancsnok[19] írta alá, s december 22-én továbbították.[20]

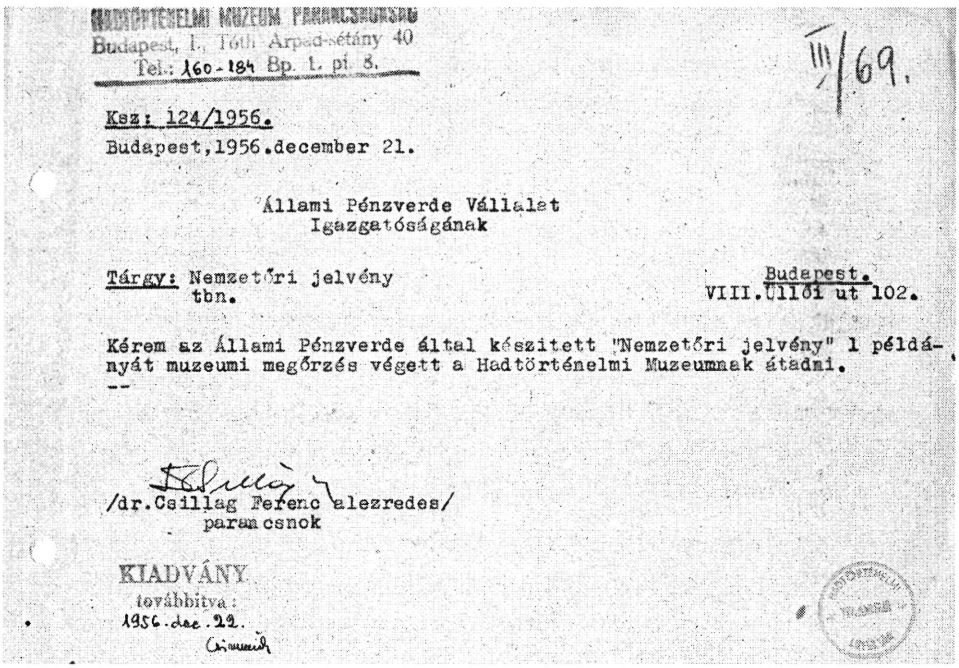

HADTÖRTÉNELMI MÚZEUM PARANCSNOKSÁG
Budapest, I., Tóth Árpád-sétány 40
Tel.: 160-184 Bp. I. pf. 8.

III/69.

Ksz: 124/1956.
Budapest, 1956. december 21.

Állami Pénzverde Vállalat
Igazgatóságának

Tárgy: Nemzetőri jelvény
tbn.

Budapest.
VIII. Üllői út 102.

Kérem az Állami Pénzverde által készitett "Nemzetőri jelvény" 1 példányát muzeumi megőrzés végett a Hadtörténelmi Muzeumnak átadni.
--

/dr. Csillag Ferenc alezredes/
parancsnok

KIADVÁNY
továbbitva:
1956. dec. 22.

[18] Budapest Fővárosi Levéltár (BFL) Fővárosi Főügyészség, Titkos ügykezelésű (TÜK) iratok, XXV. 60. e.; BFL Fővárosi Bíróság, TÜK iratok, XXV. 4. f. Részlet Földvári Attila tevékenységének leírásából: „1956 10. 23-án a Ganz Vagon és Gépgyárban dolgozott. Részt vett a gyárban összehívott gyűlésen, amelyen követeléspontokat állítottak össze. 1956. 10. 29-én a gyárban megbízták a nemzetőr zászlóalj megszervezésével. Később az ideiglenes munkástanács megbízásából az ideiglenes üzemőrség parancsnok-helyettese lett. 1956. 10. 31-én részt vett a Kilián laktanyában tartott értekezleten. Király Béla kijelölése alapján bekerült a forradalmi karhatalmi bizottság operatív bizottságába. A Budapesti Rendőrfőkapitányságon ellátott feladata során hatáskörét sok esetben túllépve fegyver és egyéb kiutalásokat írt alá." A Fővárosi Bíróság 8082/1958. sz. ítéletével Földvári Attilát elítélte. Az adatokat Laczovics Erika segédlevéltárosnak köszönjük.

[19] Dr. Csillag Ferenc (1907–1989) honvédtiszt, fegyvertörténész, a Hadtörténeti Múzeum munkatársa, majd parancsnoka.

[20] Hadtörténelmi Levéltár Saját irattár. A Hadtörténeti Múzeum iratai(a továbbiakban HL HTM) 124/1956.

A válaszküldemény példás gyorsasággal érkezett az Állami Pénzverőből: „Hivatkozással 1956. december 21-én kelt 124/1956 szám alatt vállalatunkhoz intézett megkeresésükre, csatoltan átszármaztatunk 1 db. 00002 sorszámú »nemzetőri jelvény«-t a Hadtörténelmi Muzeum részére. Budapest, 1957. január 10." „ÁLLAMI PÉNZVERŐ" bélyegzés és Csont (?) nem egyértelműen azonosítható aláírás.[21] A lap hátoldalára ceruzával jegyezték föl, hogy „Tervezte Iván István tervező-művész".[22] Alább Csillag Ferenc aláírása igazolta az átvételt: „növedékbe vettük 1957. január 24. 0890/É sz. a." Ez a szám valójában a jelvény leltári száma, amelyen ma is szerepel a hivatalos nyilvántartásban, de előzetesen az új szerzeményezést beírták az úgynevezett Növedéki Naplóba, ott is van nyoma.[23]

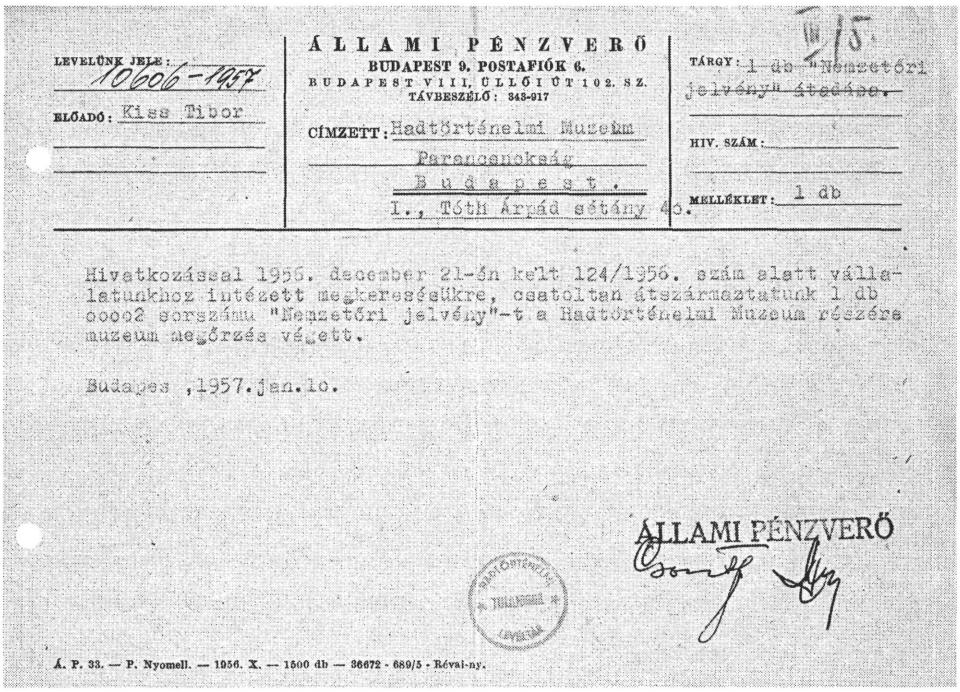

LEVELÜNK JELE: 10606-1957

ELŐADÓ: Kiss Tibor

ÁLLAMI PÉNZVERŐ
BUDAPEST 9. POSTAFIÓK 6.
BUDAPEST VIII., ÜLLŐI ÚT 102. SZ.
TÁVBESZÉLŐ: 343-917

CÍMZETT: Hadtörténelmi Muzeum
Parancsnokság
B u d a p e s t .
I., Tóth Árpád sétány 40.

TÁRGY: 1 db "Nemzetőri jelvény" átadása.

HIV. SZÁM:

MELLÉKLET: 1 db

Hivatkozással 1956. december 21-én kelt 124/1956. szám alatt vállalatunkhoz intézett megkeresésükre, csatoltan átszármaztatunk 1 db 00002 sorszámu "Nemzetőri jelvény"-t a Hadtörténelmi Muzeum részére muzeum megőrzés végett.

Budapest, 1957.jan.10.

ÁLLAMI PÉNZVERŐ

Á. P. 33. — P. Nyomell. — 1956. X. — 1500 db — 36672 - 689/5 - Révai-ny.

A tárgy törzslapján (hivatalos nyilvántartó lapján) is ott szerepel a tervező Iván István, valamint a készítő vállalat neve, továbbá a gyártás időpontja (1956. október vége). Az idézett írásos forrásokban ezt megelőzően sehol sem található adat – bizonyára szóbeli tájékoztatás, hogy „Az Állami Pénzverő közlése szerint mindössze 3 példány készült belőle" – is ezen a kartonon bukkan fel először.

[21] HL HTM 13/1957.

[22] Iván István (1905–1968) iparművész, ötvös, vésnök, a Magyar Állami Pénzverő tervező művésze. (*Zádor Anna – Genthon István* [főszerk.]: Művészeti Lexikon. Budapest, 1981. II. k., 480. o.; *Gosztonyi József – dr. Mészáros István:* Magyar és magyar vonatkozású érmek mesterjegyei. Budapest, 2000. 66. o.)

[23] Hadtörténeti Múzeum, Növedéki Napló I. 1948-tól. 5789. sz.

A fenti iratok kapcsán felmerülhet a kérdés, mi módon jutott Csillag Ferenc tudomására a jelvény létezéséről szóló információ, hiszen ő kezdeményezte a tárgy megszerzését. Netán nyújtott-e a Múzeum a jelvény tervezéséhez valamilyen szakmai segítséget?

A Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai Gyűjteményét akkor Halápi László hadnagy, művészettörténész vezette. Visszaemlékezése szerint a forradalom napjaiban a Nemzetőrség képviseletében néhányan megkeresték a Múzeumot, s az általa kiválogatott kitüntetések, jelvények – köztük a 48-as szabadságharc anyaga – tanulmányozása révén gyűjtöttek ötleteket a nemzetőr jelvény tervezéséhez. Arcokra, nevekre volt kollégánk már nem emlékszik, de arra igen, hogy a sok kereszt és csillag nemigen nyerte meg az érdeklődők tetszését.[24] Halápi közlése pótolja a hiányzó láncszemet és magyarázza Csillag alezredes gyűjtemény-gyarapító tényked̈ését, egyúttal rávilágít arra, hogy a Hadtörténeti Múzeumnak is jutott szerep a jelvény létrehozásában.

Mindez azért rendkívül érdekes, mert megkeresésünkre a Pénzverő még meglévő, korabeli adminisztrációjában, illetve raktáraiban végzett kutatások során megtalálták a jelvény gyártásához szükséges, itt látható verőtövet. Szakmai vélemény szerint a munkálatok gyorsítása érdekében, a vezérszerszám elhagyásával, rögtön verőtő készülhetett, „az időszak használatos technológiájával, úgynevezett pantografálással.[25] Erre utalnak a jelvényen a lekerekített betűvégződések."[26] Hivatalos feljegyzés, tervrajz egyelőre nem került elő, sőt valószínűnek látszik, hogy a munkálatokat az idő rövidsége miatt akkor nem dokumentálták, később pedig már, a sorozatgyártás elmaradása okán, a dolog jelentőségét veszítette.

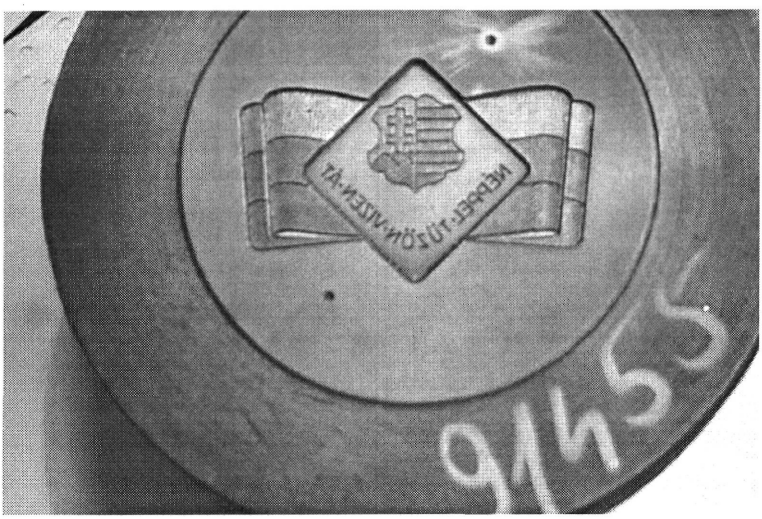

[24] Halápi László (1928–) nyá. alezredes, művészettörténész szóbeli közlése. 1952–1985 között dolgozott a Hadtörténeti Múzeumban tudományos munkatársként. Vezette a Képzőművészeti Gyűjteményt, majd a Kiállítási osztály, utóbb a Gyűjteményi osztály vezetője volt. Köszönjük szíves segítségét.

[25] Vezérszerszám: acélba vésett pozitív minta. Verőtő: acél negatív minta. Pantografálás: lemezre történő gépi vésési eljárás.

[26] Köszönettel tartozunk Bánki Sándor, a jogutód Metal-Art Nemesfémipari Zrt. műszaki igazgatója, és munkatársai készséges segítségéért.

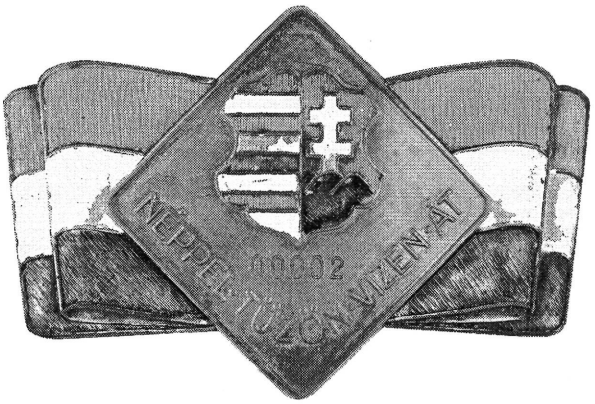

A fekvő téglalap alakú fém jelvény voltaképpen kétszeresen visszahajtott, nemzetiszínű szalagcsokor, amelynek középrészét bronz színű, lekerekített sarkú, csúcsára állított négyzet képezi. A négyzet mezejében színes Kossuth-címer van, alatta beütött „00002" sorszám és, a négyzet két alsó oldalvonalával a sarkot kivéve párhuzamosan futó, kidomborodó „NÉPPEL TÜZÖN VIZEN ÁT" felirat[27] olvasható. A jelvényt piros, fehér és zöld zománcfestéssel színezték, ami már lekopott, hiányos. A felületen a festék alatt a színek heraldikai jelöléséhez hasonló vonalkázás látható, ami – a fémszalag szegélyét figyelembe véve – zománcágynak tűnik. A préseléssel előállított darab hátlapjára cinforrasztással került a felerősítésre szolgáló, drótból hajlított tű és kampó. A jelvény mérete 78 x 51 mm, anyaga tombak (rézötvözet).[28]

A vélhetőleg nagy sietséggel tervezett jelvény konstrukciója a szakembert óhatatlanul az 1848-49-es magyar szabadságharc idején, Kossuth Lajos kezdeményezésére alapított, de csak ideiglenes viselésre szánt jelvényekre emlékezteti – a Magyar Katonai Érdemrend vízszintes selyemszalagra csatként húzott koszorú formájában adományozott II. és III. osztályára. Figyelemre méltó Petőfi verssorának jelmondatul választása is: minden bizonnyal célzottan utal ugyanarra az 1848-49-es nemzeti forradalmi hagyományra, amelyet a Rákosi rendszer magának igyekezett kisajátítani.

Az elkészült mintadarab – a cikkünkben közölt, fent látható jelvény – gyűjteményünk féltve őrzött értékei közé tartozik. Egyedi tárgyként kezeljük, mert bár nincs okunk kételkedni a Pénzverő egykori nyilatkozatában, miszerint három példánya készült el, egyelőre a másik két jelvény sorsáról semmit sem sikerült kideríteni. Egyiküket talán bemutatásra küldte a megrendelőhöz a Pénzverő, s így elkallódhatott, lefoglalhatták, megsemmisíthették. A múzeumi példány esetében az azonnali nyilvántartásba vétel, leltározás garanciát jelentett arra nézve, hogy biztosan megmarad.

Ennek az unikális forradalmi emléktárgynak a közzétételével, reményeink szerint, elősegítjük a másik két lappangó darabra vonatkozó ismeretek bővülését, jó esetben maguknak a tárgyaknak a napvilágra kerülését.

---

[27] Petőfi Sándor A XIX. század költői című, programadó költeményének egyik verssora.

[28] Hadtörténeti Múzeum, Numizmatikai Gyűjtemény, leltári száma 0890/É.

A kapcsolódó dokumentumok – mint már utaltunk rá – a jelvény után csaknem 50 évvel kerültek gyűjteményünkbe.[29]

Közülük – általános életrajzi vonatkozásai miatt – elsőként a személyazonossági igazolványt ismertetjük.[30] Az 1935. július 12-én született Eckschmidt György (Győző) (Anyja Győri Anna, apja Eckschmidt János) részére állította ki a Belügyminisztérium Budapesti Főosztálya 1954. április 14-én. Abban az időben az ifjú tulajdonos gimnáziumi tanuló volt, Budapesten, a IX. kerület, Mester u. 15.sz., majd a Ferenc körút 33. sz. alatt lakott. A 12 x 8,5 cm nagyságú okmány érvényessége 1959. április 14-ig szólt, de egy benne található, 1956. december 5-i, angliai bélyegzésből megtudható, hogy Eckschmidtnek akkorra már el kellett hagynia szülőhazáját. Ez az okmány azért fontos, mert hitelesítette a csak vele együtt érvényes dokumentumokat.

A következő irat a Budai Egyetemi Albizottság Igazolványa.[31]

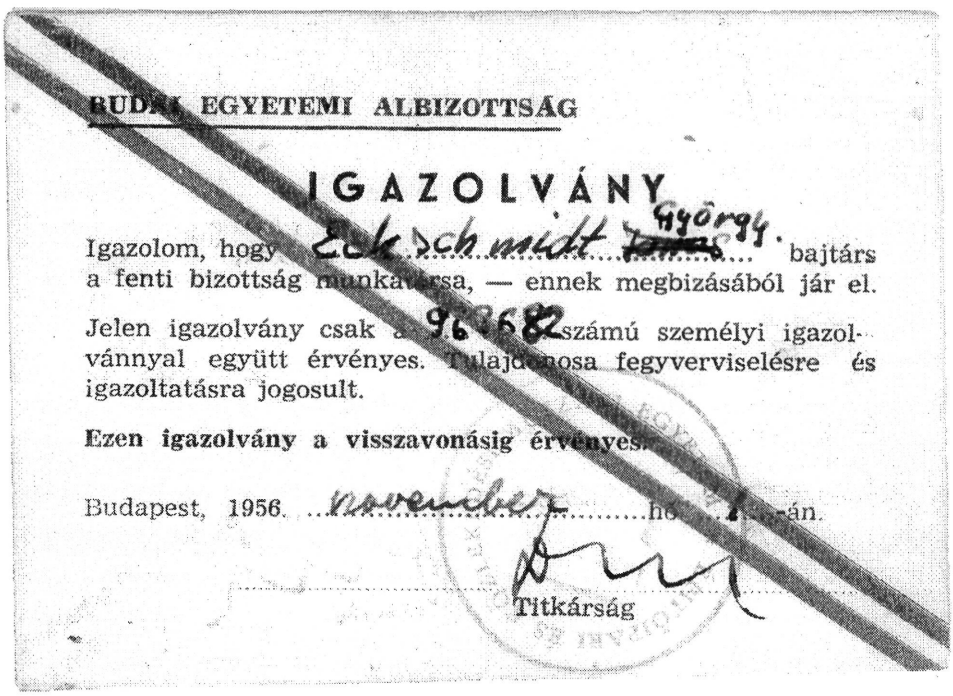

BUDAI EGYETEMI ALBIZOTTSÁG

IGAZOLVÁNY

Igazolom, hogy Eckschmidt György bajtárs a fenti bizottság munkatársa, — ennek megbizásából jár el.

Jelen igazolvány csak a 96368 számú személyi igazolvánnyal együtt érvényes. Tulajdonosa fegyverviselésre és igazoltatásra jogosult.

Ezen igazolvány a visszavonásig érvényes.

Budapest, 1956. november hó 7-én.

Titkárság

[29] Eckschmiedt György, az ajándékozó –kérésünkre küldött önéletrajza szerint – 1956-ban a Mezőgazdasági Gépészmérnöki Főiskola hallgatója volt. Október 23-tól részt vett a forradalom eseményeiben. Marián István alezredes ajánlatára lett tagja a nemzetőrség Budai Egyetemi Albizottságának. (V. ö.: *Horváth* 1956. 335. s köv. o.) November 4. után a várható megtorlás elől Ausztriába menekült, majd Angliába került, végül Kanada fogadta be. Ott dolgozhatott, tanulhatott. Több diplomát szerzett, majd minőségi mérnökként futott be eredményekben gazdag életpályát. Az értékes dokumentumokat – amelyek megszerzéséhez pártoló segítséget kaptunk Czink Pétertől, a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége Vancouveri Csoportjának vezetőjétől – a Múzeum Kéziratos Emlékanyag Gyűjteményében őrizzük. Az iratokat közlésre Szoleczky Emese gyűjteményvezető főmuzeológus bocsátotta rendelkezésünkre, amelyet ez úton is köszönünk.

[30] Száma: AU-I. 962682. HTM Kéziratos Emlékanyag Gyűjtemény, 2006.210.1./KE.

[31] HTM Kéziratos Emlékanyag gyűjtemény, 2006.209.1./KE.

1956. november 1-jén állították ki és az „Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem" feliratú körbélyegzővel hitelesítették. Bizonyítja, hogy „Eckschmidt György bajtárs a fenti bizottság munkatársa. Ennek megbízásából jár el. Jelen igazolvány csak a 962682. számú személyi igazolvánnyal együtt érvényes. Tulajdonosa fegyverviselésre és igazoltatásra jogosult." A 10,6 x 7,6 cm nagyságú lapon a bal felső sarokból kiinduló átlós nemzetiszínű csík húzódik.

Az igazolvány egybecseng a fentiekben idézett, október 31-i gyűlés jegyzőkönyvének egyik bekezdésével: a hozzászólások között „Beszéltek továbbá arról, hogy az egyetemi forradalmi tanács albizottságának 15 000 (sic!) fegyverese van, akik könnyen szervezhetők," hiszen diákotthonokban laknak, és esküt tesznek arra, hogy „mindvégig kitartanak eszméjük mellett."[32]

Témánk szempontjából talán a harmadik dokumentum a legfontosabb:

07577

NEMZETŐRSÉGI IGAZOLVÁNY

Név: Eckschmidt György

Születési év: 1935. VII. 12.

Anyja neve: Győri Anna

Nemzetőr részére, aki fegyverviselésre és nemzetőri jelvény viselésére jogosult. Pu. DG 8211 sz. fegyver részére kiadva.

Budapest, 1956. November hó 3. n.

Nemzetőr Zlj. (Ö. szd.) parancsnoka

aláírása

NEMZETŐRSÉG * Főparancsnoksága

„07577 Nemzetőrségi igazolvány Eckschmidt György (1935. VII. 12., anyja neve Győri Anna) nemzetőr részére, aki fegyverviselésre és nemzetőri jelvény viselésére jogosult. Pu. DG 8211 sz. fegyver részére kiadva." A Budapesten, 1956. november 3-án kelt igazolványon a nemzetőrzászlóalj-parancsnoki rubrikában Kopácsi Sándor aláírása szerepel, s a „Nemzetőrség Főparancsnoksága" feliratú körbélyegző hitelesíti, amelynek

[32] MOL FKB Jegyzőkönyv, okt. 31. 34. o.

közepén két babérággal ékesített Kossuth-címer helyezkedik el. Ezen a 8,5 x 11,5 cm nagyságú dokumentumon bal alsó sarkától jobb felső sarkáig nemzetiszínű csík húzódik.[33]

Ez az az igazolvány, amelyről – a jelvénnyel egyetemben – már az alakuló értekezleten intézkedés történt, voltaképpen vele együtt vált legitimmé a jelvény (és a fegyver) viselése. A kis kartonlapon olvasható sorszám pedig minden bizonnyal rákerült volna tulajdonosa jelvényére, ha az igényelt több ezres mennyiség elkészül.

Az igazolványok gyártásáról egyelőre nem rendelkezünk információval, igénylésük módjáról viszont tudósít Horváth Miklós: „Október 31-től a Forradalmi Karhatalmi Bizottságtól a kerületi, üzemi és ifjúsági forradalmi bizottságok megbízottai sokszorosított űrlapokon igényelhettek igazolványokat és fegyvert a nemzetőr-alakulatok, illetve a gyárőrségek részére. Az űrlapokat az illetékes kerületi, üzemi, hivatali forradalmi bizottságok elnökei írták alá. A beérkezett kérvényeket Kiss rendőr alezredesnek vagy Vári őrnagynak kellett láttamoznia ahhoz, hogy az azon feltüntetett mennyiségű igazolványt és fegyvert a kérelmezők megkapják. Ez a rendszer november 2-ig létezett", akkor felfüggesztették.[34] Horváth Miklós hadtörténész kollégánk számítása szerint a Forradalmi Karhatalmi Bizottság Szervezési Osztálya összesen 18 362 darab igazolványt adott ki.[35]

A nemzetőrségi igazolvány konkrétan nem a mi jelvényünkhöz tartozik ugyan, de elvben kapcsolható hozzá, létezése, adatai pedig – éppúgy, mint a másik két dokumentuméi – alátámasztják és megerősítik a levéltári forrásokban írottakat.

Tekintettel arra hogy a 13 nap eseménytörténetéhez különösen kapcsolódó műtárgyak, dokumentumok fennmaradása meglehetősen szórványos, a jelvény és az igazolványok, tárgyegyüttesként, jelentős történeti-muzeológiai értéket képviselnek és gazdagítják a Hadtörténeti Múzeum 1956-os anyagát.

[33] HTM Kéziratos Emlékanyag Gyűjtemény, 2006.208.1./KE.

[34] *Horváth* 1956. 356. o.

[35] *Horváth* 1956. 312. o. A Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonában lévő, 13158. sz. igazolványról színes képet közöl *Izsák Lajos* (főszerk.), *Stemler Gyula* (szerk.): Krónika 1956. Budapest, 2006. 155. o.

Ágnes Makai

"WITH THE PEOPLE THROUGH FIRE AND WATER"

Documents of the 1956 National Guard

Summary

The study deals with the insignia of the National Guard of the 1956 revolution, designed by medallist István Iván and manufactured by the Hungarian National Mint in Budapest after 31 October 1956. The badge is a unique relic of the revolution, as the only copy known to exist out of the three specimens that were originally made has been preserved by the Hungarian Military History Museum. Back then, the Museum obtained this item, because the staff had provided professional assistance in the planning. The relating documents were donated to the public collection in 2006. The badge and the certificates together represent significant historic value.

Ágnes Makai

«VAINCRE TOUS LES OBSTACLES AVEC LE PEUPLE»

Documents de la garde nationale datant de 1956

Résumé

L'article présente l'insigne de la garde nationale de la révolution hongroise de 1956, conçu par l'orfèvre István Iván, fabriqué après le 31 octobre par la Monnaie de Budapest. Il s'agit d'un souvenir unique de la révolution : parmi les trois pièces types réalisées seul l'exemplaire conservé au Musée d'Histoire militaire est connu. Le musée a su s'en procurer un, car ses collaborateurs ont contribué à la conception de l'insigne. Les documents connexes ont été offerts à la collection en 2006. L'insigne et les pièces d'identité représentent ensemble une valeur historique et muséologique importante.

Ágnes Makai

„MIT DEM VOLK DURCH DICK UND DÜNN"

Nationalgarde-Dokumente des Jahres 1956

Resümee

Die Studie stellt das Abzeichen der Nationalgarde der ungarischen Revolution von 1956 vor, das auf Grund des Plans des Goldschmiedkünstlers Iván István nach dem 31. Oktober in der Ungarischen Staatlichen Münzanstalt in Budapest hergestellt wurde. Es ist ein unikales Andenken der Revolution, denn von den drei fertig gestellten Musterstücken ist zurzeit lediglich das im ungarischen Museum für Militärgeschichte verwahrte Exemplar bekannt. Das Museum hatte

dieses damals deshalb erhalten, weil seine Mitarbeiter bei der Planung behilflich waren. Die Dokumente im Zusammenhang mit dem Abzeichen kamen 2006 als Geschenk in die Sammlung. Das Abzeichen und die Zertifikate stellen zusammen als Einheit einen bedeutenden historisch-museologischen Wert dar.

Агнеш Макаи

„С НАРОДОМ СКВОЗЬ ОГОНЬ И ВОДУ"

Документы национальной гвардии 1956 года

Резюме

В статье показывается значок-эмблема национальной гвардии венгерской революции 1956 года, который выпускался после 31 окктября по проекту ювелира Иштвана Иван будапештским Государственным Монетным Двором. Это уникальный рпамятник революции, ибо из изготовлнных всего трех значков в настоящее врмя известен только экземпляр, сохранившийся в Военно-Историческом Музее. Этот экземпляр Музей получил за то, что работники Музея оказали содействие в проектировании значка. Связаные с этим документы попали в коллекцию в виде подарка. Этот значок и удостоврния представляют собой значителдьную историко-музологическую ценность как оригинальный ансамбль экспонатов.

SUBA JÁNOS

A MAGYARORSZÁG HATÁRÁN LÉTESÍTETT MŰSZAKI ZÁRAK FELSZÁMOLÁSA 1956-BAN[1]

A magyar pártvezetés teljesen magáévá tette a szovjet pártvezetés helyzetértékelését a nemzetközi helyzet „fokozódásáról" és a harmadik világháború kitörésének lehetőségéről. A magyar katonai célok között Jugoszlávia fontos helyet foglalt el. Jugoszlávia önállósuló politikáját, a nyugati világ országaihoz való közeledését a legsúlyosabb vádakkal illették. Ezek a politikai torzulások maguk után vonták a magyar hadseregfejlesztési tervek fokozott ütemű gyorsítását és irreális méretű bővítését. A hadműveleti elképzelések alapján kidolgozott tervekben fontos szerep jutott a magyar–jugoszláv határszakasz megerősítésének, műszaki biztosításának, illetve később a határszakaszon kiépített erődvonalnak.

Először az ország déli határának műszaki biztosítása, drótakadályokkal való lezárása történt meg. Már 1949 elején megkezdték a déli és a nyugati határvonalnál a „határvédelem műszaki alátámasztását." Ez a műszaki akadály egy- és kétsoros drótkerítésből állt. 1949 decemberében a határőrség – amely mindig is a kommunista párt befolyása alatt állt – kivált a honvédség kötelékéből és az Államvédelmi Hatóság alárendeltségébe került. Ez azt jelentette, hogy a határvédelem belső funkciói kerültek előtérbe, melyek arra voltak hivatva, hogy az ország lakosságát megakadályozzák a határ megközelítésében és átlépésében.[2]

1949 nyaráig 227,5 kilométer kettős drótkerítést és 194,55 kilométer egyes drótkerítést építettek meg. Ezt később, összesen 942 559 folyóméter hosszúságban, aknazárral egészítették ki,[3] 572 139 folyóméteren 49 M. gyalogsági taposóaknák, 343 752 folyóméteren pedig 49 M. érintőaknák felhasználásával; 26 658 folyóméteren vegyes aknamezőt telepítettek, összesen mintegy 2 000 000 aknát.[4]

1949-től 1955 végéig folyamatos volt az aknásítás és az aknasűrűség növelése, mert a 49 M. taposóaknákat – amelyek élettartama csak 1–2 év volt – 1952-től cserélni kellett. 1949-ben az aknamezőket a drótakadályok közé telepítették, ám ez nem vált be, ezért 1952-től a különösen „veszélyeztetett" szakaszokat többsoros aknamezővel látták el.

---

[1] A dolgozat egy nagyobb tanulmány – Erődítések, védelmi rendszerek, műszaki zárak Magyarország határain – egyik rövidített részlete. A dolgozat megíráshoz felhasználtuk a Hadtörténeti Levéltár (HL) Magyar Néphadsereg (MN) irataiból: a Műszaki Parancsnokság (Erődítési Parancsnokság) iratait (MP/EP), a 2. önálló aknakutató zászlóalj (2. ö. aku. zlj.) iratait, valamint *Halassy Gábor:* Az MN Műszaki Főnökség rövidített története 1944–1980. (HL MN Kéziratgyűjtemény [KGY]-A. II/b-31.) és *Léka Gyula:* Magyarország déli és nyugati határain létesített műszaki zárak, erődrendszerek felszámolása, a „vasfüggöny" lebontása (HL Tanulmánygyűjtemény [TGY] II-A. VIII /E-3.) kéziratát, valamint a korabeli Műszaki utasítás c szabályzatot, és az Aknatelepítési és mentesítési eszközök és Az aknamentesítés kitűzésének módszerei című segédletet.

[2] A határőrség fejlődésére l. *Gáspár László:* A határőrség fejlődése 1950–1956 között című doktori értekezését. Kézirat, Budapest. 1989.

[3] *Suba János:* A szocialista határőrizet egyik eszköze: az aknazár. In: „A Közbiztonság közös Európai örökségünk." *Rendvédelem-történeti füzetek,* 2005. XI. évf. 13. szám. 139–143. o. (A továbbiakban: *Suba.*)

[4] *Suba* 140. o.

A magyar–jugoszláv vegyes bizottság a műszaki zárak megszüntetéséről folytatott tárgyalásain megállapította, hogy a zárak fenntartása rossz hatással van a kapcsolatok rendezési folyamatára. Kedvezőtlenül befolyásolja a határ menti lakosság életkörülményeit, különös tekintettel a földek megművelésére. Megállapították, hogy Jugoszlávia részéről már 1955 májusában megkezdődött az aknamezők felszámolása.

1956 májusában az osztrák kommunista párt is kéréssel fordult az MDP Központi Vezetőségéhez a határzárak megszüntetése érdekében. A Magyar Népköztársaság kormánya nyilatkozataival és az osztrák semlegesség gyors elismerésével kifejezésre is juttatta, hogy szélesíteni kívánja a jószomszédi kapcsolatokat.

A Magyar Népköztársaság kormánya 1955. szeptember 1-jei határozatával rendelte el a taposóaknák felszedését és a robbanóanyagok összegyűjtését. Ez azt jelentette, hogy a műszaki zár teljes területén ki kellett irtani az aljnövényzetet, le kellett bontani a drótkerítéseket, fel kellett szedni a gyalogság elleni taposóaknákat és a helyszínen meg kellett, semmisíteni az érintőaknákat. [5]

A kormánydöntés alapján a BM Határőrség és a Magyar Néphadsereg műszaki csapatai 1955 októberében hozzákezdtek a határzárak eltávolításához.[6] A határőrség parancsnokának a Belügyminisztériumhoz küldött jelentése szerint a 3., 4. és 5. kerület szakaszain az aknamentesítést 1955. november 26-án kezdték meg és 1955. december 13-ig a három kerületben 185 851 m^2 területet mentesítettek és 10 322 db aknát semmisítettek meg. [7] Az intenzív mentesítési munka azonban csak 1956 március 26-tól indult. Akkor született meg ugyanis az Országgyűlés határozata, és a Minisztertanács rendelete a határzárak eltávolításáról; a Belügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium döntése nyomán elkészültek a mentesítés végrehajtására vonatkozó konkrét elképzelések.

Tervek

A konkrét tervezés lényegében 1955. november 22-én indult, az után, hogy a belügyminiszter a honvédelmi miniszter segítségét kérte a déli határon lévő műszaki zárak felszámolásához. Az átirat szerint a határőrség műszaki erői már megkezdték a munkát, de szükségesnek ítélték a honvédség segítségét is. Az erre vonatkozó tervet a Belügyminisztérium 1955. december 3-án terjesztette a Honvédelmi Minisztérium elé.[8] A terv szerint a zárak eltávolítását a határőrség végzi, melynek során a déli szakaszon 630 km kétsoros drótakadályt kell felszámolni, s a közöttük és előttük telepített 950 000 taposóaknát és 2 500 érintőaknát felszedni és hatástalanítani. A mentesítendő terület – 10 m

[5] Az akkor érvényben lévő utasítások az Aknatelepítési és mentesítési eszközök 137. pontja és a Műszaki utasítás 308. pontja tiltották a gyalogság elleni taposóaknák kézzel való felszedését és hatástalanítását. A mentesítés végrehajtása rendkívül bonyolult és veszélyes volt. Ez arra késztette az aknakutató zászlóalj parancsnoki állományát, hogy olyan módszereket dolgozzon ki, amelyek ilyen körülmények között is biztosítják a balesetmentes végrehajtást.

[6] A Honvédelmi Tanács 1955. december 19-én kelt 88/031/1955. sz. határozatával utasította a Belügyminisztert, hogy a déli határszakaszon lévő műszaki zárakat szüntesse meg. HL MN MP/EP iratai, 1967/T/279. ő. e. 266. doboz.

[7] HL MN MP/EP iratai, 1957/T/109., 128. ő. e.

[8] HL MN MP/EP iratai, 1957/T/109., 128. ő. e.; 1967/T/279. ő. e. 266 doboz.

szélességgel számolva – 6 300 000 m^2, azaz 1095 katasztrális hold. A határőrség az aknamentesítésre 120 műszaki katonával, a drótakadály eltávolítására 320 határőr sorkatonával rendelkezik, így a feladatot 469 nap alatt tudná megoldani. A munkák gyorsítására a határőrséget 300 fővel kellene megerősíteni, melyre a HM Műszaki Főnökség szerint a 2. önálló aknakutató zászlóalj volna a legmegfelelőbb. Az így megerősített határőrség 140 nap alatt hajthatná végre a felszámolást.[9]

A mentesítési munkák érdekében más jellegű feladatok is megoldásra vártak. Részletes műszaki felderítés után, az okmányok – az aknamezők törzskönyvei – alapján, meg kellett határozni a telepítés rendszerét. Ezután következhetett a részletes tervek egyeztetése és felterjesztése a Belügyminisztériumhoz 1956. január 15-ig.

Végre kellett hajtani továbbá az aknamentesítésben résztvevő személyi állomány kiképzését, amire a terv szerint két hónap állt rendelkezésre a nagyatádi határőrzászlóalj területén, a 2. önálló (honvéd) aknakutató zászlóalj tematikája alapján, ám a BM Határőrség műszaki szaktiszti állományával.[10]

A határőrök munkáját a Határőr Parancsnokság, a 2. önálló aknakutató zászlóaljat az MN Műszaki főnökség irányította, az egységes vezetést a két minisztérium részéről létrehozott szűk csoport végezte volna.

A mentesítés a terv szerint 1956. március 15-től 1956. április 6-ig Felsőszölnöktől délnyugati irányba haladt volna az Őriszentpéter–Nemesnép irányban, október 19-ig pedig a Lenti – Kübekháza irányban, a mentesítő erők települési helyeinek pontos meghatározásával. A fenti elképzelések mind a létszámra, mind a mentesítendő területek elosztására vonatkozóan változhattak.

Az MN Műszaki Csapatok parancsnokának 01612/5. sz. feladatterve rögzítette a végrehajtó szervezeteket és meghatározta a szükséges létszámot:[11]

- a VI. hadtest területén (112 km hosszúságban) 150 tiszt, 76 tiszthelyettes, 504 honvéd, 40 tartalékos tiszt, 280 tartalékos honvéd, összesen 1050 fő;
- a IX. hadtest területén (88 km hosszúságban) 112 tiszt, 54 tiszthelyettes, 373 honvéd, 30 tartalékos tiszt, 210 tartalékos honvéd, összesen 779 fő;
- a III. hadtest területén (86 km hosszúságban) 99 tiszt, 48 tiszthelyettes, 319 honvéd, 30 tartalékos tiszt, 210 tartalékos honvéd, összesen 706 fő;
- a határőrség műszaki zászlóalja (142 km hosszúságban) 54 tiszt, 17 tiszthelyettes, 600 honvéd, összesen 671 fő;
- az aknakutató zászlóalj (100 km hosszúságban) 48 tiszt, 12 tiszthelyettes, 400 honvéd, összesen 460 fő.

Összességében 538 km hosszúságban 463 tiszttel, 207 tiszthelyettessel, 2196 honvéddal, 100 tartalékos tiszttel és 700 tartalékos honvéddal, összesen 3666 fővel számoltak a tervek.[12]

---

[9] HL MN MP/EP iratai, 1967/T/279. ő. e. 266. doboz.

[10] HL MN 2. ö. aku. zlj. iratai, 1956/T/91. doboz.

[11] HL MN MP/EP iratai, 1967/T/279. ő. e. 266. doboz.

[12] Egyes források szerint a tervezet figyelembe veszi, hogy az 1955 októberében kezdődött mentesítés 1956 márciusáig már jelentős területet hatástalanított. Érdekes, hogy a tervezet nem ad magyarázatot arra, hogy két határszakasz – melynek teljes hossza megközelíti a 1000 km-t – mikor és kik által került mentesítésre.

A déli határszakasz aknamentesítése

A BM Határőrség országos parancsnoka 1956. március 10-i, a belügyminiszterhelyetteshez felterjesztett javaslatában a déli határszakasz mentesítésével kapcsolatban a következőket írta: a déli határszakaszon az aknamezők és a drótakadályok eltávolítását 558 km hosszban kell elvégezni.

Ehhez rendelkezésre áll: egy határőr műszaki század, (a kerületek műszaki szakaszai), a vezényelt állományból felállításra kerülő önálló határőr műszaki zászlóalj három századdal, 15 fő tűzszerész a BM légoltalmi zászlóalj állományából, valamint a honvédségtől a 2. önálló aknakutató zászlóalj, teljes létszámával és 120 főnyi erősítéssel.

Az MN műszaki parancsnok – aki teljes felelősséggel tartozott a mentesítés végrehajtásáért – pontosan meghatározta a végrehajtó műszaki csapatok állományát, a mentesítésre történő felkészítés feladatait, a mentesítendő határszakaszokat és a határidőket.

Figyelembe véve, hogy a mentesítés terén a Magyar Néphadsereg műszaki csapatai közül a 2. önálló aknakutató zászlóalj rendelkezett a legtöbb tapasztalattal, őket jelölte ki a mentesítő állomány kiképzőjévé. A zászlóalj ugyanis 1955 őszén már hajtott végre próbamentesítést, és kialakította az aknamentesítés eszközeit és módszereit, illetve 1956 februárjában, Marcaliban, kiképzett mintegy 150–160 tisztet és tiszthelyettest is a különböző műszaki alakulatok állományából.[13]

A műszaki parancsnok 1956. április 17-i parancsa értelmében az aknakutató zászlóaljnak a mentesítő erők felkészítése után a déli határszakaszon 101 km hosszban kellett végrehajtania a mentesítést.

A parancs rögzítette a sávhatárokat és meghatározta a végrehajtás határidejét (kezdés 1956. március 28-án; befejezés 1956. június 20-án).

A kiképzés terén elrendelte 800 fő tartalékos felkészítését, valamint a hadtest és hadosztály műszaki zászlóaljak segítésére azok 60 fővel való megerősítését a mentesítés teljes időtartamára. [14]

A zászlóalj a kiképzés megkezdése előtt, 1956. március 17-én Marcaliból áttelepült Szegedre (a karhatalmi tiszthelyettes Iskolába). Március 28-án kezdték meg a mentesítést a Kübekházától keletre eső területen és a Tisza bal partjánál, és április 16-án fejezték be. Ez idő alatt 15 km-es szakaszon 19 711 gyalogság elleni aknát semmisítettek meg.

A zászlóalj április 17-én áttelepült Hódmezővásárhelyre, ahol a hadosztály műszaki zászlóaljak kiegészítésére bevonultatott tartalékos állomány kiképzését végezte. A 800 fő tartalékos 10 századba szervezve érkezett a helyőrségbe. A kiképzésre, a mentesítendő rendszernek megfelelően, 10 század-gyakorlóteret kellett berendezni április 24-én 18.00 óráig. A szükséges aknaanyagot a határőrség szolgáltatta, a többi anyagot Hird településről szállították át április 18–19-én.

A kiképzés 1956. április 23-tól 1956. május 12-ig tartott. Az összes kiképzési idő 128 óra volt, melyből 10 órát robbantásra, 10 órát aknaismeretre, 88 órát az aknamentesítés

[13] HL MN 2. ö. aku. zlj. iratai, 1956/T/91. doboz.

[14] Műszaki Parancsnokság.Végrehajtási utasítás a 2. ö .aku. zlj. részére a mű. zárak eltávolítására (1956. 07. 19) HL MN 2. ö. aku. zlj. iratai, 1956/T/91. doboz.

ismertetésére és gyakorlására fordítottak. Ez alatt az idő alatt elsajátították mindazokat a fogásokat, amelyek szükségesek voltak a mentesítés biztonságos végrehajtásához.

A tartalékos kiképzése után az aknakutató zászlóalj május 17-től a Tisza jobb partján folytatta tevékenységét. A déli határszakaszon négyszer települt át, naponta 1600–2000 folyómétert tisztított meg, és Madarason fejezte be a munkát. Kübekháza és Madaras között 91 500 folyóméternyi területet mentesített, 97 600 gyalogsági taposóaknát és 25 érintő aknát semmisített meg. Ezt követően áttelepült a nyugati határszakaszra. [15]

Az önálló határőr műszaki zászlóalj 1956. április 21-ig Nagyatádon folytatott kiképzést, majd átvonult Gara körzetébe, ahol június 15-re befejezte a mentesítést.

A hadtestek műszaki zászlóaljainak április 25-től június 15-ig tervezett, de július 20-ra elhúzódott tevékenységéről a BM. Határőrség Országos Parancsnokságának 1956. március 28. intézkedése ad tájékoztatást.

A zászlóaljak kezdő települési helyei (kezdő pontjai): 29. műszaki zászlóalj Katymár, 92. műszaki zászlóalj Gerechátmajor, 53. műszaki zászlóalj Kásás, 19. műszaki zászlóalj Szentborbás, 15. műszaki zászlóalj Péterhida , 14. műszaki zászlóalj Somogyudvarhely , 82. műszaki zászlóalj Tótszerdahely, 67. műszaki zászlóalj Tornyiszentmiklós, 68. műszaki zászlóalj Nemesnép, 30. műszaki zászlóalj Szalafő. A munkát a zászlóaljak a kezdőponttól nyugati irányba haladva, a saját terveik alapján végezték.[16]

A nyugati határszakasz mentesítése

A Honvédelmi Minisztérium és a Belügyminisztérium jelentései szerint a nyugati határszakaszon a határőrség önálló zászlóalja (1956. május 9-től), a 2. önálló aknakutató zászlóalj (1956. július 27-től), illetve a hadtestek műszaki zászlóaljai (a 6. hadtest négy műszaki zászlóalja 1956. június 1-től) vettek részt a műszaki zárak felszámolásában. Az aknakutató zászlóalj 1956. július 23-án indult el és 24-én este érkezett meg az új munkaterületre, a sorokpolányi erdőbe. [17]

A nyugati határszakaszon telepített robbanó aknazárak és a nem robbanó műszaki zárak (drótakadályok) a földrajzi körülmények miatt lényegesen eltértek a déli szakaszon telepített záraktól. A domborzati viszonyok és a terep fedezete, a buja növényzet nagyon megnehezítette a felderítést és a mentesítést. Különösen az érintőaknák okoztak sok gondot, ezért olyan, új módszert kellett kidolgozni, ami lehetővé tette a biztonságos munkát. Az eljárást a zászlóalj személyi állományával egynapos foglalkozás keretében ismertették meg, és csak ez után (július 27-én) kezdődhetett a terep mentesítése, ám így is történtek sérülések, elsősorban a nehéz terepviszonyok miatt. Komoly gondot okozott a Szentpéterfa község határában, a nagymázsai őrs területén rendszertelenül telepített aknák felszedése, amit a sűrű növényzet és a kemény talaj is nehezített.

A zászlóalj a nyugati határszakaszon, négy őrs területén, 36 850 folyóméter hosszban mentesített, melynek során megsemmisített 5 769 gyalogsági taposóaknát és 2 435

[15] A 2. ö. aku. zlj. összefoglaló jelentése az 1956. 03. 17–10. 19. közötti időszak aknamentesítéséről. HL MN MP/EP iratai, 1967/T/279. ő. e. 266. doboz.

[16] HL MN MP/EP iratai, 1957/T/109., 128. ő. e.; 1967/T/279. ő. e. 266. doboz.

[17] HL MN 2. ö. aku. zlj. iratai, 1956/T/91. doboz; HL MN MP/EP iratai, 1967/T/279. ő. e. 266. doboz.

érintőaknát. Mentesítetlen területet nem hagyott hátra. A munkát szeptember 19-én fejezte be,[18] a két határszakaszon, összesen 128,4 km-en, 104 359 taposóaknát és 2 460 db érintőaknát semmisített meg. A kimagasló teljesítményért 224 fő kapott kitüntetést.

Az önálló határőr műszaki zászlóalj a nyugati határszakaszon az első ütemben, május 9-től 21-ig, két század erővel, a magyar–osztrák vízügyi egyezményben foglaltak szerint, a Pinka folyó mentén, hét helyen, összesen 12 km-en számolta fel a műszaki zárat. Ez idő alatt a zászlóalj két százada Sopron térségben előkészítő munkát végzett.

A második ütemben a zászlóalj a Fertőrákos – Tőzeggyár, a harmadik ütemben a Tőzeggyár – Rajka szakaszon, majd Nagycenk – Peresznye területén; végül a Nagycenk – Fertőrákos (a soproni zsák) közötti szakaszon végezte el a mentesítést.

A nyugati határszakaszon történő mentesítési munkálatokban a honvédség részéről a 6. hadtest 82., 67., 68. és 30. műszaki zászlóalja vett részt. Munkájukat július 1-jén a déli határról végrehajtott áttelepüléssel kezdték meg. Munkaterületük a magyar–jugoszláv–osztrák hármas határtól (a Pinka folyó körzetének kivételével) Kőszeg térségéig terjedt.

A kormány által elrendelt mentesítési feladatok végrehajtását mind a Honvédelmi Minisztérium mind a Belügyminisztérium fokozott figyelemmel kísérte, és jelentést kért a Magyar Néphadsereg műszaki parancsnokától a munka állásáról. A jelentés megállapítja, hogy a déli és a nyugati határszakaszon folyó aknamentesítésben a Magyar Néphadseregtől 11 műszaki zászlóalj, a BM Határőrségtől pedig 1 határőr műszaki zászlóalj vett részt, összesen 3 666 fővel. Az eltelt időszakban:

- a 3. hadtest zászlóaljai 78 850 folyóméterrel végeztek, elmaradásuk 98 000 folyóméter (45 %);
- 6. hadtest zászlóaljai 72 032 folyóméterrel végeztek, elmaradásuk 75 000 folyóméter (28 %);
- a 9. hadtest zászlóaljai 115 887 folyóméterrel végeztek, elmaradásuk 68 000 folyóméter (62 %);
- a 2. önálló aknakutató zászlóalj 70 156 folyóméterrel végzett, elmaradása 30 000 folyóméter (70 %).

A Magyar Néphadsereg összesen 336 925 folyóméterrel végzett, hátra volt még 271 000 folyóméter (51 %), a határőr műszaki zászlóalj 66 008 folyóméterrel végzett, hátra volt még 293 000 folyóméter (30 %). Összesen 402 923 folyóméter mentesítése készült el, hátra volt még 564 000 folyóméter (40%). A Magyar Néphadsereg erőire további 271, a BM Határőrségre 293 km várt még. [19]

A munkák befejezésére vonatkozóan a jelentés rögzítette: a Minisztertanács által meghatározott határidő (augusztus 15.) az adott körülmények között nem tartható, mert:

– a rendkívüli események miatt több esetben szüneteltetni kellett a munkát;

– a mentesítés egyes fogásait újból gyakorolni kellett;

– bár a hadtest műszaki erői (1956. augusztus l-től) 13 zászlóaljból álltak, de állományuk kis létszámú volt; a tényleges munkát végzők száma zászlóaljanként 80–120 fő volt, így a honvédségi műszaki zászlóaljak összlétszáma csak 1 300 főt tett ki;

[18] HL MN MP/EP iratai, 1967/T/279. ő. e. 266. doboz.

[19] Uo.

– több napos kiesést idézett elő a rendkívüli nehéz terep és a rossz időjárás;

– az úgynevezett „kizárt területek" nagyságát a határőrség nem tudta megadni, így azokkal nem számoltak, a munka folyamán ugyanakkor egy további 60 km nagyságú terület mentesítését is el kellett végezni;

– a határőrség a tervezettnél két héttel később kezdte el a munkát;

– a rendszertelen telepítés miatt – amiről semmilyen okmány nem állt rendelkezésre – a munka lassan, fokozott óvatossággal haladt.

Mindezeket figyelembe véve a munka augusztus 15–20. közötti befejezése várható, de csak abban az esetben, ha a zászlóaljakhoz bevonultatott állomány a feladat elvégzéséig visszatartható. Amennyiben a tartalékos állomány július 15-én leszerelne, és helyette a Magyar Néphadsereg vezérkari főnökének helyettese a 12. műszaki dandártól kirendeli a 97. és 111. műszaki zászlóaljat (összesen 374 fő), a munkák 1956. szeptember 20-ra fejeződnének be. A befejezés ideje azért tolódna ki, mert így az aknamentesítésben résztvevők létszáma az Magyar Néphadsereg részéről 454 fővel csökkenne. Ez a megoldás az előbbi 1 700 000 Ft-tal szemben 4 526 000 Ft többletkiadással járna.[20]

A katonai felső vezetés az utóbbi mellett döntött és 1956. július 20-ával kirendelte a két alakulatot a műszaki zárak mentesítésére.[21] A 800 tartalékos 1956. augusztus 1-én leszerelt.

A műszaki zárak déli és nyugati határszakaszon végrehajtott felszámolásáról szóló összesített jelentésből megállapítható, hogy a Magyar Néphadsereg és a Belügyminisztérium kirendelt műszaki csapatai 1956. március 28-tól 1956. október 20-ig 774 km-en mintegy 700 000 db taposó-, illetve érintőaknát hatástalanítottak. A munkák során 35 fő szenvedett sérülést.

A déli és a nyugati határszakasz teljes aknamentesítésének végrehajtásáról a belügyminiszter és a honvédelmi miniszter 01458. számú, a Központi Vezetőséghez, a Minisztertanácshoz és a Honvédelmi Tanácshoz felterjesztett jelentése[22] ad megbízható tájékoztatást, amely szerint a műszaki alakulatok 1956. szeptember 18-ra befejezték a műszaki zárak teljes eltávolítását. Ennek során összesen 1018 km hosszú műszaki zárat távolítottak el. A munkák során 2 fő meghalt, 17 fő súlyosan, 20 fő könnyebben megsérült.

Az 1956-os forradalom leverését követően a szovjet és a magyar párt- és állami vezetés megállapította, hogy „annak kiváltásában a nyugati államok és Ausztria aktív közreműködésének" is jelentős szerepe volt. Ezért a forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1957. március 22-i határozata alapján a Honvédelmi Miniszter elrendelte a nyugati országhatár műszaki zárakkal való lezárását, és az újraaknásítás végrehajtását. Így a nyugati határ mentén 1962 végére 282 km új típusú műszaki zár épült. Az osztrák határ teljes lezárását 1963-ra fejezték be.

[20] Amit a 0635/56. 06. 30. sz. jelentés mutat: HL MN MP/EP iratai, 1967/T/279. ő. e. 266. doboz.

[21] A Műszaki Parancsnokság 0687/56. 07. 19. sz. utasítása. HL MN MP/EP iratai, 1967/T/279. ő. e. 266. doboz.

[22] HL MN MP/EP iratai, 1967/T/279. ő. e. 266. doboz.

János Suba

THE ELIMINATION OF THE MECHANICAL BARRAGES ON THE HUNGARIAN BORDER IN 1956

Summary

At the southern section of the Hungarian border 227.5 kilometres of double wire fence and 194.55 kilometres of single wire fence were established until the summer of 1949. Later, a mine barrage 942,559 metres in total length was added to this. M49 infantry land-mines had been laid in a length of 572,139 metres, M49 automatic mines had been placed in a length of 343,752 metres, while a mixed minefield 26,658 metres in length was set up with approximately 2 million mines.

The government decree of 1 September 1955 ordered that land-mines should be raised, explosives collected and mechanical barrages eliminated. The intensive work of clearing the borderland of mines and explosives began on 26 March 1956. The task had been accomplished in a length of 538 kilometres by 3,666 people (463 officers, 207 NCOs, 2,196 men, 100 reserve officers and 700 reservist soldiers), organised into one border guard and eleven army engineer battalions. Between 28 March and 20 October 1956, the engineers of the Hungarian People's Army and the Ministry of the Interior cleared a 774-kilometre sector of about 700,000 land-mines and automatic mines. The elimination of the mechanical barrages had been completed by 18 September 1956, in a total length of 1,018 kilometres.

János Suba

ÉLIMINATION EN 1956 DES DISPOSITIFS MIS EN PLACE POUR LA FERMETURE DES FRONTIÈRES DE HONGRIE

Résumé

Jusqu'à l'été 1949 ont été mis en place, sur le tronçon de frontière méridionale de la Hongrie, 227,5 kilomètres de clôture double et 194,55 kilomètres de clôture simple en fil de barbelé avant d'être complétées d'un barrage de mines long de 942.559 mètres courant composé de mines antipersonnelles M-49 sur 572.139 mètres courant et de mines de contact M-49 sur 343.752 mètres courant. Sur 26.658 mètres courant un champ de mines mixte a été réalisé avec, au total, quelque 2.000.000 de mines.

La décision gouvernementale du 1er septembre 1955 a ordonné l'enlèvement des mines antipersonnelles, la collecte des explosifs et l'élimination des dispositifs mis en place pour la fermeture des frontières. Le 26 mars 1956 ont commencé les travaux de déminage intensifs sur une longueur de 538 km avec la participation de 463 officiers, 207 sous-officiers, 2196 soldats, 100 officiers de réserve et 700 soldats réservistes. Organisés dans 11 bataillons de soldats et un bataillon du génie de garde-frontières, 3666 personnes au total ont participé à ces travaux. Du 28 mars 1956 au 20 octobre 1956, les troupes du génie de l'Armée populaire hongroise et du Ministère de l'Intérieur ont désamorcé, sur 774 km, 700.000 mines antipersonnelles et de contact. Le 18 septembre 1956, tous les dispositifs mis en place pour la fermeture des frontières ont été éliminés sur une longueur de 1018 km.

János Suba

DIE AUFLÖSUNG DER AN UNGARNS GRENZE ERRICHTETEN TECHNISCHEN SPERREN IM JAHRE 1956

Resümee

Entlang des südlichen Grenzabschnittes wurden bis Sommer 1949 ein doppelter Drahtzaun von insgesamt 227,5 Kilometern und ein einfacher Drahtzaun von insgesamt 194,55 Kilometern Länge errichtet. Diese wurden später auf einer Länge von insgesamt 942 559 Laufmetern durch eine Minensperre ergänzt. Auf einer Länge von 572 139 Laufmetern wurden Infanterie-Tretminen vom Muster 49, auf 343 752 Laufmetern Berührungsminen vom Muster 49 verwendet; auf 26 658 Laufmetern wurde ein gemischtes Minenfeld mit insgesamt etwa 2 000 000 Minen errichtet.

Die Regierung verordnete mit ihrem Beschluss vom 1. September 1955 die Räumung der Tretminen, das Einsammeln der Sprengstoffe und den Abriss der technischen Sperre. Die intensive Räumungsaktion begann am 26. März 1956. Auf einer Länge von 538 km nahmen 463 Offiziere, 207 Unteroffiziere, 2196 Honved-Soldaten, 100 Reserveoffiziere und 700 Honved-Reservisten – organisiert in 11 technische Honved- und 1 technisches Grenzschutzbataillon –, also insgesamt 3666 Mann an den Arbeiten teil. Die von der Ungarischen Volksarmee und dem ungarischen Innenministerium aufgebotenen technischen Truppen machten zwischen dem 28. März 1956 und dem 20. Oktober 1956 auf einer Länge von 774 km insgesamt etwa 700 000 Stück Tret-, bzw. Berührungsminen unwirksam. Der vollständige Abriss der technischen Sperre wurde auf einer Länge von insgesamt 1018 km bis zum 18. September 1956 beendet.

Янош Шуба

ЛИКВИДАЦИЯ ИНЖЕНЕРНЫХ ЗАГРАЖДЕНИЙ, ПОСТАВЛЕННЫХ НА ГРАНИЦЕ ВЕНГРИИ В 1956 ГОДУ

Резюме

На южном участке государственной границы до лета 1949 года было возведно двойное проволочное заграждение протяженностью 227,5 км и однорядное проволочное заграждение длиной 194,55 километров. Позднее заграждение было дополнено минным заграждением общей протяжнностью 942 559 погонных метров. В 572 129 погонных метрах были вмонтированы пехотные мины 49 М и в 343 752 погонных метрах – контактные, действовавшие на соприкосновение, мины 49 М. На территории в 126 658 погонных метров были устновлены смешанные минные поля с применением всего 2 000 000 мин.

1 сентября 1955 года постановлением правительства все пехотные мины и взрывные материалы были собрвны, а инженерные заграждения демонтированы. Интенсивные демонтажные работы были начаты с 26 марта 1956 года на территории протяженностью 538 км, с привлечентием к ним 463 офицеров, 207 сержантов, 2 196 рядовых, 100 офицеров запаса и 700 рядовых запасников. Из них было сформировано 11 хонведских и 1 пограничный игнженерный батальон всего в составе 3 666 человек. Откомандированнные инженерные части Венгерской Народной армии и Минимстерства Внутренних Дел в период с 28 марта по 20 октября 1956 года разминировали всего 774 киломаетров территории и демонтировали 700 000 штук пехотных и контактных мин. Инженрные заграждения протяженностью всего 1018 км были полностью сняты к 18 сентября 1956 года.

DÁVID FERENC

VÁGOTPUSZTA, 1956

A „Mecseki Láthatatlanok" nyomában

Bevezető

A magyar hadtörténelem legfiatalabb eseményeit képviselik az 1956-os szabadságharc összecsapásai. Ötven évvel a harcok után még több szemtanú él, így azt gondolhatnánk, hogy kevés a tisztázatlan kérdés; a harc forgataga, az életveszély és az erős lelki nyomás hatására azonban a szemtanúk beszámolói többb ellentmondást tartalmaznak.

Ahogy a bűncselekményeknél a helyszínelés feladata tisztázni a tanúvallomások kérdéses pontjait, úgy a hadtörténetben a csata- és hadszíntérkutatás végzi el ezt a feladatot. A szakszerűen feltárt és felmért nyomok a helyszínt objektív forrássá avatják. Sajnos a szabadságharc összecsapásai a harctérkutatás eszközeivel nem vizsgálhatók, mivel azok zömében városi környezetben zajlottak, így napjainkra a nyomok szinte teljesen megsemmisültek. Természetesen akadnak kivételek, mint azt a Kossuth téri tűzpárbaj rekonstruálása is példázza, ahol az épületek falán napjainkban is jól beazonosíthatók a lövések nyomai. Ez viszont csak olyan kivétel, ami erősíti a szabályt, nevezetesen, hogy a csata- és hadszíntérkutatás csak kevésbé bolygatott területen adhat hiteles eredményeket.

2006 tavaszán a Magyar Hadtudományi Társaság Csata és Hadszíntérkutató Szakosztályának pécsi csoportja elhatározta, hogy a szabadságharc történetében ritkaságnak számító, lakott területektől távol, erdős, hegyes terepen lezajlott összecsapás nyomainak kutatásába kezd, így állítva emléket a „Mecseki láthatatlanok" hősies harcának.

A kutatás történeti háttere

A kutatás megkezdéséhez az alapot a dr. Romváry András és Rozs András szerkesztésében megjelent „Mecseki Láthatatlanok, Pécs – 1956" című könyv jelentette. A kötetben a Mecsekben lezajlott harcok eseményeit Hajdu Imre rekonstruálja két egykori szabadságharcos visszaemlékezése alapján. Nagy Józseffel interjú készült, míg Kubicza János emlékiratot készített, amit külön értékessé tesz számunkra korabeli spirálfüzetének faximiléje, a benne szereplő kézzel rajzolt térképekkel együtt.

Kutatásunk szempontjából Kubicza János visszaemlékezése a leglényegesebb. Kubiczát 1939-ben avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián, 1945. februárjában, mint százados esett hadifogságba, végül 1949-ben, mint „megbízhatatlan személyt" nyugdíjazták a Pécsi 2. Kerületi Parancsnokságtól.[1] Spirálfüzetének kézzel rajzolt térképei precízek, és hozzájuk fűzött sorai rengeteg információval bírnak a történelmet kutatók számára. Kubicza, mint a magyar királyi honvédség, majd a demokratikus honvédség

[1] *Dr. Romváry Ferenc–Rozs András:* Mecseki Láthatatlanok, Pécs – 1956. Pécs Története Alapítvány kiadása; Pécs, 1996. (a továbbiakban: „Mecseki Láthatatlanok") 95. o.

tisztje, egyedülálló személy volt a mecseki ellenállók között a tekintetben, hogy magas szintű katonai végzettséggel rendelkezett. Az ő füzetéből ismerjük a szakaszok és fegyverzet elhelyezkedését Vágotpusztán, az őrjáratok útvonalát, a biztosító állások és tábori őrsök egykori helyzetét, és a település lerohanásának méretarányos vázlatát. Utóbbin jelöli az aknavetőtűz és az aknavetők vélt felállítási helyét, a támadócsoportok támadási és az ellenállók kitérő mozgásának irányát. Bár füzetébe keveset ír, térképei beszédesek. Ezekre az idézett mű nem minden esetben tér ki, de a lezajlott események tükrében mindenképpen szükséges elemezni őket.

Az események ismertetése, az ellenálló csoport harcértéke

1956 novemberében, amikor a túlerővel szemben elbukott a szabadságharc, a pécsi forradalmárok egy népes csoportja elhatározta, hogy tovább folytatja a harcot a Mecsekben. A „Mecseki Láthatatlanok" tisztában voltak azzal, hogy a páncélosokkal és tüzérséggel megerősített szovjet csapatokkal és a karhatalmista alakulatokkal szemben csak az erdők rejtekéből vívott partizánharc lehet sikeres. Az ellenállás egyik legfontosabb bázisa a járművel nehezen megközelíthető Vágotpuszta volt. A csoport november 7-től tartózkodott itt, és az időt kihasználva megkezdték a katonai tapasztalatokkal nem rendelkező ellenállók kiképzését.

A csoport összlétszáma elérhette a 340 főt, de a pontos számot nem lehet megállapítani, hiszen voltak olyanok, akik közben lemorzsolódtak és otthagyták az ellenállást, míg mások csak később csatlakoztak. A csoportból csak 20-25 fő volt korábban hivatásos katona, és csak egy fő volt tiszt.[2] A nem katonaviselteket igyekeztek legalább elméleti szinten felkészíteni a harc alatt tanúsítandó magatartásra és a fegyverek kezelésére.[3]

Fegyverzetüket a Magyar Néphadseregben rendszeresített, szovjet tervezésű fegyverek alkották, azonban elképzelhető, hogy nem mindenkinek jutott ezekből. Többségük Nagant puskákkal[4] és Tula Tokarjev pisztolyokkal rendelkezett. A csoportnak volt még egy géppuskája,[5] valamint gyaníthatóan – bár a források ellentmondóak – mintegy 25-27 darab[6] más sorozatlövő fegyvere is.[7] Lőszerük kb. egy harci napra elegendő volt. Ezen felül rendelkeztek még ismeretlen darabszámú 1942 M. nyeles kézigránáttal is.[8]

---

[2] „Mecseki Láthatatlanok" 117. o.

[3] Uo. 102. o.

[4] Ezek lehettek szovjet eredetű 91/30 M. puskák és 1944 M. karabélyok vagy ugyanezen típusok 1948 M. magyar gyártásai.

[5] A géppuska típusára vonatkozóan nem áll rendelkezésünkre megfelelő forrás, de nagy valószínűséggel a Néphadseregben rendszeresített Gorjunov géppuskáról van szó, ami szintén a Nagantokhoz használt 7,62x54R-es lőszerrel tüzelt.

[6] „Mecseki Láthatatlanok" 117. o. Ez a szám ellentmond a „Hadak útján" 1957. évi augusztusi számában olvashatónak (uo. 14–21. o.), az utóbbi forrás fegyverzetre vonatkozó számait használja Hajdu Imre is (uo. 93. o.). Az ellentmondás egy elírásból származhat, én a Kubicza-féle spirálfüzet számadatait tartom helyesnek. Véleményem szerint ugyanis a „Hadak útján"-ban leírt, a rajok állományába sorolt 1-2 golyószóró, 3-4 géppisztoly helytelen. Előbbiek alapján az ellenállók összes gépfegyvereinek a száma (18+1 rajjal számolva) golyószórók esetében kb. 29 db, géppisztolyok esetében kb. 67 db (összesen kb. 96 db), ami lényegesen nagyobb eltérés a korábban idézett 25-27 db-hoz képest. A szokatlanul nagy tűzerő a rajok esetében egy elírás következménye. Ha a „raj" szót próbaképpen a „szakasszal" helyettesítjük, akkor (6 szakasszal számolva) kb. 9 db golyószórót

A harcképes ellenállókat 6 szakaszba, egyenként 3 rajjal (kb. 40 fő/szakasz) szervezték, melyeket a parancsnokság közvetlenül irányított. A parancsnokság a parancsnokból, helyetteséből és a munkájukat segítő parancsnoki törzsből állt. Létrehoztak egy különleges rajt 8 fővel páncélleküzdésre, egy egészségügyi részleget (egészségügyi tisztessel és 7-8 ápolónővel), valamint egy élelmezési részleget 10 fővel. (*Lásd a Mellékletet!*) Ruházatukat tekintve a többségnek polgári ruhája volt.[9]

A szakaszok elhelyezése, a védőállások kiépítése tükrözi a védelemmel és az ellenség vélt támadási irányával kapcsolatos elképzeléseiket. A településtől északkeletre és délkeletre a hegyoldalakban állásokat építettek az ellenség támadásának megállítására. Ezek az állások részben fedezik a település oldalait, de inkább a Vágotpusztától keletre húzódó völgyre néznek.[10] Ugyanez mondható el a szakaszok tervezett elhelyezéséről is. A rendelkezésre álló erők nagy részét a település keleti oldalára koncentrálták (északról dél felé haladva: Parancsnokság[11], „Józsó", „Angyal", „Ottó", „László" szakaszok), illetve a csoport egyetlen géppuskáját is itt, az „Ottó" szakasz védősávjában állították fel. Ezzel tulajdonképpen egy tűzzsákot hoztak létre, ahol az ellenállócsoport tűzfegyvereinek jelentős része a tőle keletre elnyúló völgyet lőtte. A legkisebb létszámú „Sándor" és „Karcsi" szakaszok, a vonatrészleggel együtt a védelem második vonalába kerültek, a település nyugati oldalára. Bár az ellenállóknak minden égtáj felé voltak 1-2 km-re kiküldött biztosító őrseik, Vágotpuszta keleti oldalát 4 szakaszszal, a Parancsnokság alakulataival, géppuskával, a hegyoldalakon kiépített állásokkal és az azokat megszálló ismeretlen erőkkel tervezték megvédeni, míg a többi irányt csak 2 szakasz fedezte. A szakaszok elhelyezkedését indokolja, hogy Vágotpusztától 2 km-re keletre húzódik a Kaposvárt Péccsel összekötő főút, amelyen mindvégig folyamatos mozgás volt tapasztalható a vonuló szovjet páncélos- és gépesített alakulatok kapcsán, így érthető hogy egy későbbi támadást is ebből az irányból várhattak.[12]

Berendezkedésük után vállalkozásokat hajtottak végre, több-kevesebb sikerrel, míg végül ismertté vált a búvóhelyük. November 11-én, a várható támadást elkerülendő, elhatározták, hogy áttelepülnek a sokkal jobban védhető Kisújbányára.[13] Kubicza még aznap este elhagyta Vágotpusztát az „Ottó" szakasszal (ebbe volt beosztva a másik visszaemlékező, Nagy József is), és egy felderítő rajjal előrement Kisújbányára. A csoport zömének, kb. 300 főnek[14] másnap virradatkor kellett volna követnie a kiküldött egysége-

---

és kb. 21 db géppisztolyt (összesen kb. 30 db) kapunk. Ez a szám már lényegesen közelebb áll a Kubicza-féle összeíráshoz; a 7-8%-os eltérés csupán a nem meghatározott szorzókból adódhat.

[7] PPSh-41-es géppisztolyok és valószínűleg DP-28-as golyószórók.

[8] „Mecseki Láthatatlanok" 107. o. Páncélvadászatra két fejrészt összetekerve egy kis doboz glicerinnel alkalmazták a „nyeles"-t.

[9] Uo. 93–94. o., továbbá az állománytábla megtalálható az 1. számú függelékben.

[10] Bár nincsen adatunk rá, hogy milyen erőket szabadítottak fel ezek megszállására, valószínűnek tűnik, hogy erre a második lépcsőben elhelyezett „Sándor" és „Karcsi" szakaszok állományát használták fel. Ez a két szakasz kapta a legkisebb állományszámot is.

[11] Itt helyezkedett el az egészségügyi részleg és nagy valószínűséggel a különleges raj is (utóbbi nincs külön feltüntetve).

[12] Ez a későbbiek során be is következett a várt irányból.

[13] Vágotpusztától ÉK-re 15 km-re.

[14] A szám maximumot jelöl az elvonuló csapategységek nélkül.

ket, de az elvonulást megelőző készülődés elhúzódott. Ekkor ismeretlen létszámú[15] szovjet csapatok és magyar karhatalmi alakulatok keletről benyomultak a településre, és megfutamították az ellenállókat. Az erdőben a parancsnokoknak sikerült a csoport egy részét összeszedni és átvonulni velük Kisújbányára. A támadás után két teljes szakasz eltűnt,[16] csak körülbelül 150 fő érte el Kisújbányát, ahol az előreküldött alakulatokkal együtt hozzávetőleg 200 fős összlétszámmal lehet számolni.[17] Innen egy komolyabb akciót vezettek a pécsváradi rendőrőrs ellen, ami sikertelenül végződött.

Utolsó felvonásként, mintegy feladva a szervezett ellenállás lehetőségét, november 15-én, éjfél körül visszatértek Vágotpusztára. A csoport ekkor már csak töredéke volt önmagának, mivel többen már útközben leszakadoztak. Másnap délelőtt a „Mecseki Szabadságharcos Csoportot" hivatalosan is feloszlott. A nyugatra menekülést 58-an választották, ők egyéni fegyverzetükkel, illetve egy golyószóróval indultak útnak.[18] Akik az itthon maradás mellett döntöttek, azok Pécs felé távoztak, és az erdőben elrejtették fegyvereiket.

A terepkutatás előkészítése

A kutatási hely kiválasztása nem jelentett problémát, Vágotpuszta rögtön felkeltette a figyelmünket. Az itt lezajlott események, a település lerohanása ugyanis amolyan „fehér folt"-nak számít a szabadságharc történetében. A szovjetek csapatok és a magyar karhatalmisták tevékenységéről nem áll rendelkezésünkre elég adat, ezért a szabadságharcosok beszámolóira vagyunk kénytelenek hagyatkozni.

A szovjet és karhatalmista erőknek már tudomásuk volt az ellenállók hollétéről, és felszámolásukra készülhettek aznap, amikor azok főereje elhagyni készült a települést. A reggeli indulás elhúzódott, viszont a kiküldött biztosító őrsöket idő előtt visszavonták. 9.30 és 10 óra körül rövid aknavetőtűz zúdult a felkelőkre, ami után a szovjetek és a államvédelmisek meglepték őket, és keletről két (vagy három[19]) irányból benyomultak a településre. Már az aknavető tűz alatt pánik törhetett ki a nagyobbrészt katonailag képzetlen és felkészületlen felkelők között, és a szakaszparancsnokok nem tudták megszervezni a védelmet. A partizántaktikát követve, a nagyobb veszteségek elkerülése érdekében (amennyire a zavarótűz engedte) igyekeztek a településtől nyugatra befutni az erdőbe és eltűnni a keletről közeledő ellenség elől. Kubicza (társai elmondása alapján) 15 perces aknavetőtűzről ír,[20] ami után a közeledő szovjetek és karhatalmisták elől a csoport tagjai északnyugati és délnyugati irányba futva igyekeztek egérutat nyerni. Bár

[15] Kubiczának a vágotpusztai lakosság 300-400 főről számolt be, melyet ő túlzónak talált. „Mecseki Láthatatlanok" 105. o.

[16] A „Karcsi" és „László" szakaszról van szó, amelyek Vágotpuszta déli részében voltak elhelyezve. „Mecseki Láthatatlanok" 117. o.

[17] Uo. 105. o.

[18] Uo. 112. o.

[19] Uo. 267. o. Itt Kubiczának az előbbivel megegyező térképe szerepel, de ábrázol egy támadó csoportot, ami a völgyön keresztül nyomul be településre, ám vizsgálataink szempontjából ez lényegtelen.

[20] „Mecseki Láthatatlanok" 118. o. A méretarányos térkép alapján az aknavetőtűz a települést, illetve az attól nyugatra lévő területet érte, kb. 200 méter szélességben.

rendelkeztek egy háromtonnás Csepel típusú tehergépkocsival, a menekülés során csak azt a hadianyagot tudták magukkal vinni, ami már a támadás kezdete előtt náluk volt, vagy amit a nagy zűrzavarban még hirtelen magukhoz tudtak venni.[21] Vélhetőleg már a településen is sok hadianyag maradt, ami a támadók zsákmánya lett.

A támadók gyengeségére, óvatosságára utal, hogy ha végelegesen fel akarták volna számolni a Vágotpusztán levő 250-300 fős ellenállócsoportot, úgy mindenképpen körbe kellett volna fogniuk a települést és elzárni a menekülési útvonalakat. Ennek ellenére egy irányból, keletről megrohanva csak szétzavarták és megfutamították az ellenállókat, akik később valamennyire rendezni tudták soraikat, és a csoport fele áttelepült Kisújbányára.

A terepbejárások

Kezdeményezésünket a Mecseki Erdészet támogatta, és engedélyezték számunkra a kutatásokat.[22] 2006. április 19-én került sor az első terepbejárásra,[23] melynek során felmértük a terület domborzati viszonyait, és igyekeztünk beazonosítani a térképvázlatokon ábrázolt állásokat és helyszíneket.

Vágotpuszta, mely néhány házból álló település, Mánfától kb. 4 km-re nyugatra fekszik egy hegytetőn. Több földút és ösvény keresztezi itt egymást, azonban a település déli végébe két jelentősebb útvonal csatlakozik be, az egyik Pécs, a másik Ciframalom (66-os út) irányából, míg az északi végéből további utak vezetnek Bánosra, a 66-os út felé és a Mecsek északi részébe. A Vágotpuszta körüli meredek hegyoldalakat több vízmosás szabdalja. A terület ötven év alatt nem sokat változhatott, a korabeli térképek szintén jelölik ugyanazokat a túraútvonalakat és földutakat, amelyek napjainkban is a településre vezetnek, illetve jelentősebb fakitermelés sem zajlott a környéken, így a települést övező erdők sem lettek számottevően bolygatva az évek során.[24]

A terep szemrevételezése után igyekeztünk elhelyezni az eseményeket a terepen, azonban első próbálkozásunk később tévesnek bizonyult. Mivel Vágotpuszta egy hegytetőn fekszik, és a Kubicza-féle térkép északnyugati és délnyugati menekülési útvonalat ábrázol, kézenfekvőnek tűnt számunkra, hogy az irányt összefüggésbe hozzuk a hegyoldal vízmosásaival, melyek mindegyike elég széles és mély ahhoz, hogy a menekülők viszonylag védetten és rejtetten mozoghassanak bennük. A térképen szintén feltüntetett, valószínűleg fa-föld védműveknek is kerestük a nyomait a településtől délre és északra, eredménytelenül. Egyedül a településtől délre fekvő hegyoldalon találtunk egy megközelítőleg 6 méter hosszú, cikk-cakkban haladó árokmaradványt. Más terepmunkára utaló nyomra nem bukkantunk, de egy szemtanú számunkra élőszóban megerősítette, hogy az '56-os harcok elmúltával a környéken túrázva találkozott a Vágotpuszta körül kiásott ár-

[21] A későbbiekben már nem hallunk a csoport géppuskájáról, a pécsváradi akcióban is csak a golyószórókat említik, illetve a pécsváradi rendőrőrs elleni akció is részben fegyver- és lőszerszerzési céllal szerveződött.

[22] Külön köszönettel tartozunk dr. Hohn Miklós igazgató úrnak és a Mecseki Erdészeti Zrt.-nek.

[23] A terepbejárásokat Nagy Balázzsal közösen végeztük.

[24] Egy erdő koráról néha a fatörzsekbe vésett dátumok és nevek is árulkodhatnak, jelen esetben gyakran találkoztunk az 1950-es, 1960-as évekből származó fakarcolatokkal.

kokkal és fával befedett fedezékekkel. Ezek nyomai napjainkra szinte teljesen eltűnhettek, és csak helyenként lehetnek láthatóak minimális növényzet mellett. A település és a környező földutak/ösvények pontjait GPS-en rögzítettük, hogy a későbbi terepbejárások szórványleleteit ezekhez viszonyítva mérjük fel.

A terület műszeres átvizsgálását az első koncepciónknak megfelelően végeztük. A település nyugati széle és az attól nyugatra 20-50 méterre déli irányba futó vízmosás közötti rész átvizsgálása nem járt eredménnyel. Csupán a településtől nyugatra, a Bános felé vezető földúttól nem messze került elő 4 db 7,62x54R éles lőszer és még egy különálló, utóbbitól északabbra, 39 méterre. A településtől nyugatra és délnyugatra a vízmosásig más nyomot nem találtunk. Ez azért is meglepő volt, mivel legalább aknavető gránátok repeszeinek elő kellett volna kerülni. A nyomok hiánya arra ösztönzött bennünket, hogy módosítsuk az eseményekről alkotott elképzelésünket. Ha figyelembe vesszük, hogy Kubicza még az ellenséges aknavetők helyét is jelöli Mánfától nyugatra, úgy Vágotpuszta és az aknavetők vélt felállítási helye közötti kb. 2 km-es távolság és a meglévő kb. 140-150 m-es szintkülönbség sem zárja ki a lehetőséget, hogy az ellenséges aknavetők akár 120 mm-esek is lehettek. Mivel semmi nyomot nem találtunk, ami aknavetőtűzre utalt volna, így a későbbiekben előkerülő repeszek nagy jelentőséggel bírtak számunkra,[25] de az elméletek mellett egy előkerülő aknavetőgránát stabilizátora is fontos információval szolgált volna számunkra az aknavetők típus-meghatározásánál.[26] Szintén átvizsgáltuk a Vágotpusztától délre felmért lövészárok-maradványt és annak közvetlen környékét, de ebben az esetben sem került elő a harcokhoz kapcsolható tárgyi lelet.

Az újabb terepbejárásra 2006. július 29-én került sor. Ezúttal igyekeztünk az előző koncepciónktól elszakadni. Korábban az észak–déli vízmosástól nyugatra eső területet nem vizsgáltuk meg, mivel nem tartottuk valószínűnek, hogy a felkelők menekülés közben nem a védett vízmosásokat választják, hanem átmászva azokon, a sokkal nehezebb, a szomszédos hegyoldalon felfelé vezető útvonalon menekülnek. Mivel az előző műszeres vizsgálatok nem jártak számottevő eredménnyel, úgy döntöttünk hogy átkutatjuk a vízmosás túlsó oldalát is. Feltételeztük, hogy amennyiben mégis az imént említett útvonalat választották, úgy annak a terep nehézségei miatt mindenképpen nyoma kellett, hogy maradjon. A mély vízmosások és a meredek hegyoldal végül is meghozta a várt eredményt, a településsel párhuzamosan futó vízmosástól nyugatra már több esetben jelzett a fémkereső műszer. A jelek minden esetben számunkra fontos leleteket jelentettek, hiszen ennek során akadtunk egy halomban több Tokarjev és Nagant lőszerre, egy zárszerkezetre, néhány magányos és töltőkeretben heverő Nagant lőszerre.

A műszeres kutatás során első lépésben a vízmosás szélét vizsgáltuk meg 2-3 méter szélességben. Itt találtunk egy 1x1,5 m-es foltban 5 db Nagant és 19 db Tokarjev lőszert, illetve ettől délebbre kb. 10 m-re egy újabb magányosan heverő Nagant lőszert. Mivel a vízmosás szélénél csak egy sávban került elő hadianyag, és megdőlt az az alapkoncepciónk, hogy a szabadságharcosok a vízmosások védettségét használták volna ki menekülé-

[25] A szemléltetés végett: amennyiben az ellenség részéről minimális aknavetőszámmal és tűzgyorsasággal számolunk, úgy egy üteg 4 csővel, csövenként és percenként 6 lövéssel 15 perc alatt 360 aknagránátot juttathat célba. Ez akár több tonna repeszt is jelenthet 82/120 mm-es aknagránátok esetében.

[26] Utalok itt a szovjet haderőre, amiről az információink a mai napig minimálisak, így következtethetnénk a támadásnál alkalmazott aknavető típusára.

sük során, követtük a nyomukat. A település nyugati szélét és a leletek által kirajzolt képzeletbeli vonalat összekötve indultunk el mi is. Ennek során, az észak–déli és a nyugat–keleti vízmosás által közrefogott területen további 8 db Nagant lőszer (ezek közül öt valószínűleg töltőkeretben volt) és egy Nagant zárszerkezet került elő. A lőszerek talpbeütésein feltüntetett gyártási időt jelölő számok a '40-es évek második és az '50-es évek első felére utaltak, ezzel megerősítették azt a tényt, hogy valószínűleg az 1956-os eseményekkel kapcsolatba hozható nyomokra bukkantunk. A nyugat–keleti vízmosástól délre további leleteket találtunk. A vízmosás szélénél, az előzőekhez hasonlóan szintén nagyobb csoport lőszer került elő. Itt a 15 db Nagant lőszer mellett már megtaláltuk egy töltőkeret darabkáit is, illetve ettől a lőszerfolttól délebbre további 1+1+3 db Nagant és 4 db Tokarjev lőszerre bukkantunk egy megközelítőleg 5 méter átmérőjű körben.

A vizsgálat során érintett pontokat GPS segítségével rögzítettük a térképen, az így készült vázlat már segítségünkre lehetett a kutatási terület behatárolásánál. A terület műszeres átvizsgálása és az ennek során előkerült leletek alapján úgy döntöttünk, hogy érdemes feltárni a Vágotpusztától nyugatra fekvő sávot, hogy ezzel is közelebbit tudjunk meg a menekülésről és/vagy esetleges tűzharcról, ami a felkelők és támadóik között kialakulhatott.

A terület átvizsgálása

A településről és a környékéről készült korábbi GPS térkép alapján, amely csupán vázlatot és kiindulópontot jelentett a pontosabb átvizsgáláshoz, most a célunk egy nagyobb terület teljes műszeres átvizsgálása és az előkerült tárgyak helyzetének térképen való rögzítése volt. A település nyugati szélétől 10-20 méteres sávban és a túraútvonalak közvetlen közelében mellőznünk kellett a kutatást, mivel azt a fémhulladékok már korábban is lehetetlenné tették.

Az erdészettel történt előzetes egyeztetés után augusztus 19-én került sor a felmérésre.[27] A térkép elkészítéséhez egy tüzérségi szögtávcsövet használtunk, ami nagy pontosságot és minimális (max. méter töredéke) eltérést eredményezett, mivel a leletek helyének pontos meghatározását több alappont (összesen 8-at vittünk térképre) segítségével folyamatosan ellenőrizhettük. A leletek helyének meghatározása mellett a markánsabb vízmosásokat is felmértük és térképen jelöltük, mivel ezek nagyban befolyásolták a menekülők mozgását és a következtetéseinket. Csoportunk 2-2 fővel dolgozott. Két műszeres emberrel: 1 fő a vízmosásokat, 1 fő a vízmosásoktól körülhatárolt hegyoldalak és -tetők felszínét vizsgálta át; 2 fő a térképezésért volt felelős és vektorok segítségével vagy azok metszéseként határozták meg egyes pontoknak az alappontokhoz viszonyított helyzetét. Bár aznap a GPS 2 méteres pontosságot jelzett, mégis utóbbi módszer megbízhatóbbnak bizonyult az erdőben, függetlenül a műholdak konstellációjától.

Az előkerült nyomokat zászlóval megjelöltük, mércével lefotóztuk, mellé számmal, pár szavas leírással ellátott borítékot mellékeltünk. A horhos átvizsgálásánál egy NDK-s aknakereső műszert használtunk, amivel csak a nagyobb tárgyakra koncentráltunk. Ennek oka az volt, hogy a finomabb műszert a nedves föld (gyakran magas vastartalmú

[27] A harctérkutató csoport tagjai voltak: Dávid Ferenc, Nagy Balázs, Pince Attila és Zákányi Péter.

hordalék kőzet) jelei már korábban is megzavarták. A vízmosásban amúgy is sok hulladék volt, és még a harcokból származó leleteknél sem lehettünk biztosak abban, hogy ötven év múltán most is eredeti helyzetükben, nem pedig 10-20 méterrel lejjebb vagy a vízmosás széléből lemosódva találtuk-e meg. Végül csak néhány, az általunk vizsgált eseményhez köthető leletet találtunk, ezeket a térképen feltüntettük. A hegyoldal átvizsgálásánál a terepbejárások során előkerült leletek nyomvonala mentén mozogtunk. Ennek során fokozatosan pontosítható lett az a vonal, ami mentén a leletek elhelyezkedtek.

Az átvizsgált terület egy észak–déli fekvésű állított téglalap, ami valamivel több, mint 200 méter hosszú és 100 méter széles, és ezt hosszában, középen szeli át az általunk felfedezett menekülési útvonal képzeletbeli tengelye. A lelettérképen (*lásd a 849. oldalon!*) a téglalap szélességét összevetve a leletek előkerülési helyével megállapíthatjuk, hogy:

1. középen helyezkedik el egy kb. 20 méter széles sáv, innen származik valószínűleg a menekülők által elhullajtott tárgyak 95%-a (35 leletcsoport, 104 lelettel),

2. ennek jobb és bal oldalán 40-50 méteres sáv húzódik, ahonnan nem került elő a menekülőkhöz köthető tárgyi lelet.

A műszerrel átvizsgált területet tekintve kijelenthetjük, hogy a 100 méter széles sávban a vizsgálati és találati arány megközelítőleg 5:1, így a lelettérképen viszonylag jól láthatóan kirajzolódik egy „folyosó" képe. Az itt fellelt tárgyak és azok elhelyezkedése, egymáshoz viszonyított helyzete képezi majd a következőkben vizsgálatunk tárgyát.

Ha pontos számmal nem is tudunk szolgálni, azt feltételezhetjük, hogy a „Mecseki Láthatatlanok" egy meg nem határozható, de nagyobb létszámú csoportjának nyomait találtuk meg, amely a támadás során délnyugati irányba igyekezett eltávolodni a településtől. Az is lehetséges, hogy a Kubicza-féle térképen jelölt két csoport egyikéről van szó, mivel ott egy délnyugati és egy északnyugati menekülési irányt jelöl meg. A leletek alapján az itt történtekről az alábbi elképzelések fogalmazhatók meg:

1. A településen készülődő csoportok között nyilván többen voltak olyanok, akik hamarabb észlelték a velük szemben felvonuló szovjet-karhatalmista csoportokat, mint azokat, akik a település északi részét kívánták megrohanni, így ösztönösen előbbi elől igyekeztek kitérni, és az aknatűz elmúltával igyekeztek ellenkező irányban szaladni.

2. Aki a házak között szaladt át, az szembetalálta magát a településsel párhuzamosan futó nagyobb vízmosással, leereszkedett, majd – hogy a többiekhez csatlakozhasson – felmászott a vízmosás kb. 3 méter magas nyugati oldalán. Mivel a felkelők főleg polgári öltözetet hordtak, és a lőszert többnyire zsebükben tárolták, mászáskor több kiszóródhatott, így kerülhetett nagyobb mennyiségű lőszer a közelebbi vízmosás déli széle mellé. Ugyanez megfigyelhető a második nagyobb vízmosásnál is, amikor egy nyugat–keleti irányú, hasonlóan meredek, széles és mély vízmosás keresztezi a menekülők útját. Itt is nyilván ugyanúgy kapaszkodtak fel a vízmosás déli szélén, és miközben felhúzták magukat, a zsebükből több lőszer is kiszóródhatott.

3. A felkelők ezen csoportja nyilván arra menekült, amelyik utat már jobban ismerte, hiszen egy héttel korábban ezen az útvonalon jöttek fel Pécsről Vágotpusztára. Az, hogy a turistaösvény helyett terepen haladtak, adódhat abból is, hogy így rejtve érezhették magukat, és az ösvény kerülőútja helyett levághatták az utat a tőlük légvonalban 600 méterre lévő, tájékozódási és gyülekezési pontként is szolgálható Kulcsosházig. Azt, hogy egy csoport délről menekült volna északkelet felé, kizárja az a tény, hogy az állítás a

nyomok alapján ellentmondásos, mivel így visszajutottak volna Vágotpusztára, illetve a korábban leírtaknak megfelelően a nagyobb lőszermennyiség mindig a vízmosások déli szélei mellől került elő.

A felkelők által elszórt Tokarjev és Nagant lőszereket és azok hüvelytalpának jelzéseit összeírtuk, mivel egy későbbi kutatásnál ennek alapján könnyebben elkülöníthetjük majd a szemben álló felektől származó leleteket. A felkelők által elszórt lőszerről megállapítható, hogy rendkívül sokszínű képet mutat. A vizsgálatnál a nehézségek az előkerült összesen 74 db Nagant 7,62x54R lőszernél jelentkeztek, mivel itt a gyártó kódja és a gyártás éve a hüvely talpának vékony visszahajló peremén található, és a 2x2 db szám leolvasását az oxidáció sokszor megakadályozta, de mindenképpen megnehezítette. A Tokarjev 7,62x25 lőszernél ez a probléma nem jelentkezett, a mindösszesen 24 db lőszer esetében 8 különböző hüvelytalpjelzést rögzítettünk, 5 gyártótól, különböző gyártási évekből. A részletes adatokat a következő táblázat összegzi:

A feltárás során előkerült lőszertípusok és jelzéseik

Típus	*Hüvelytalp jelzései*	*Gyártás éve*	*Gyártó ország*
Tokarjev 7,62x25[28]	–	1944	Szovjetunió
	270, csillag	1947	
	270, csillag	1948	
	539, háromszög	1948	
	539, háromszög	1949	
	38, csillag	1949	
	22	1951	Magyarország
	22	1952	
Nagant 7,62x54r[29]	21	1950	Magyarország
	22	1952	
	543	?	Szovjetunió

Az elhullajtott lőszereket nagyobb részben az újabb magyar és a régebbi szovjet anyag alkotja, ami tükrözi a magyar fegyver- és lőszerállomány állapotát az '50-es évek első felében. 1948-at követően nagyobb mennyiségű szovjet fegyverzet és lőszer került a honi haderőhöz, majd a beinduló hazai fegyver- és lőszergyártás is fellendült. A hüvelyek gyártókódjait összefüggésbe hozhatjuk a Pécsen ekkoriban fegyvert kapott katonai, félkatonai alakulatokkal. A gyártás éve szerint megkülönböztethetünk fiatalabb és idősebb szériát. Az 1950-es évek magyar szériái olyan szervek lőszerkészletéből származhattak, amelyeknél a sokkal gyakoribb lőgyakorlatok szükségessé tették a folyamatos lő-

[28] A pisztolyhoz és a géppisztolyhoz használt lőszertípus.

[29] A géppuskához, a golyószóróhoz és a puskához használt lőszertípus.

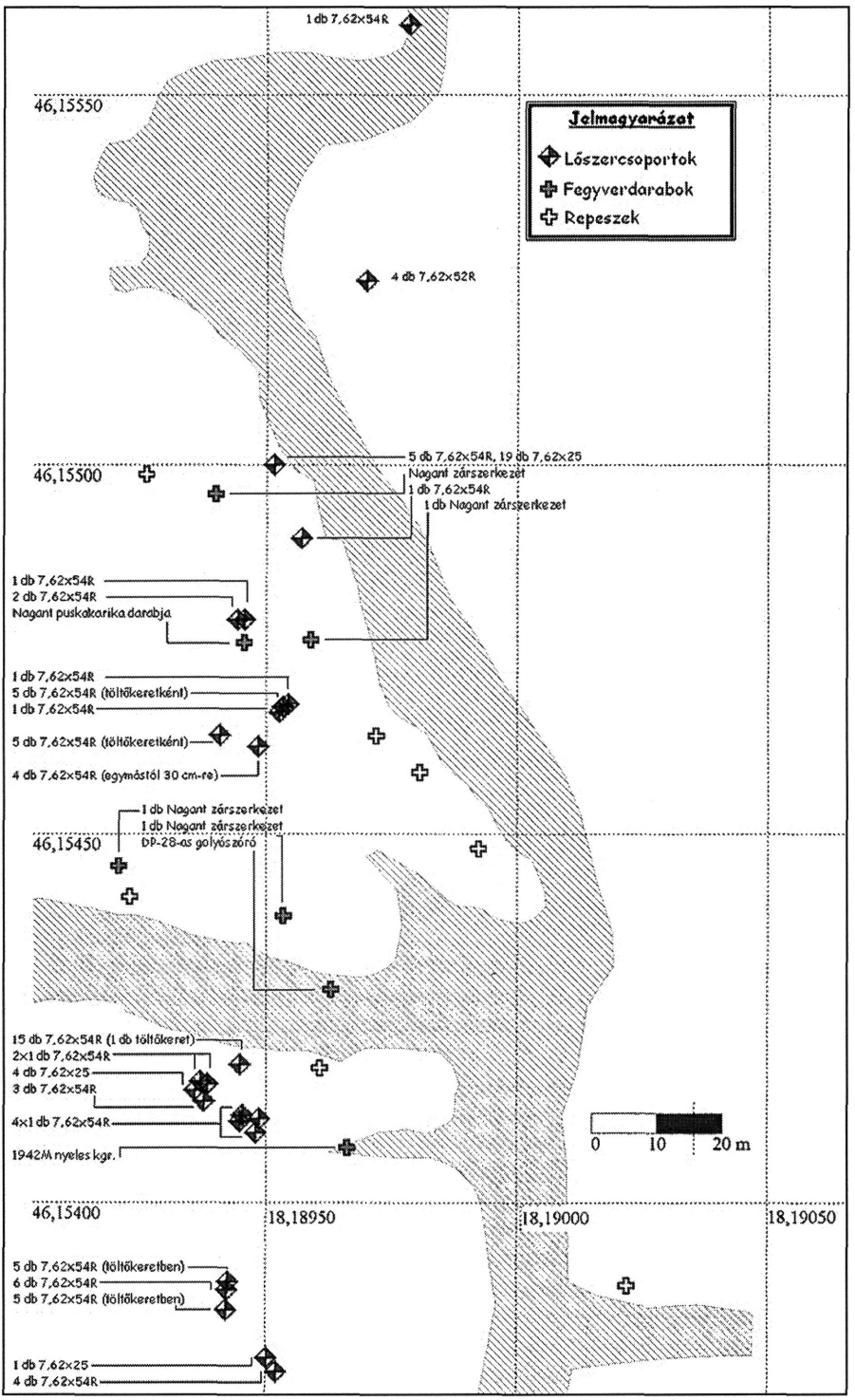
1 db 7,62x54R
46,15550
Jelmagyarázat
Lőszercsoportok
Fegyverdarabok
Repeszek
4 db 7,62x52R
5 db 7,62x54R, 19 db 7,62x25
Nagant zárszerkezet
1 db 7,62x54R
1 db Nagant zárszerkezet
46,15500
1 db 7,62x54R
2 db 7,62x54R
Nagant puskakarika darabja
1 db 7,62x54R
5 db 7,62x54R (töltőkeretként)
1 db 7,62x54R
5 db 7,62x54R (töltőkeretként)
4 db 7,62x54R (egymástól 30 cm-re)
1 db Nagant zárszerkezet
1 db Nagant zárszerkezet
DP-28-as golyószóró
46,15450
15 db 7,62x54R (1 db töltőkeret)
2x1 db 7,62x54R
4 db 7,62x25
3 db 7,62x54R
4x1 db 7,62x54R
1942M nyeles kgr.
0
10
20 m
46,15400
18,18950
18,19000
18,19050
5 db 7,62x54R (töltőkeretben)
6 db 7,62x54R
5 db 7,62x54R (töltőkeretben)
1 db 7,62x25
4 db 7,62x54R

szerutánpótlást, ezáltal folyamatosan „frissítették" a készleteiket is, így használhattak már hazai gyártású lőszereket. Ide sorolhatjuk a Magyar Néphadsereg alakulatait és raktározott készleteit, a Határőrség egységeit és az Államvédelmi Hatóságot. A viszonylag régebbi gyártási évből származó, '47, '48, '49-es lőszerek származhattak a Rendőrség készleteiből, a Néphadsereg „M" zárolt anyagaiból vagy a bányászalakulatoktól, akiket az Államvédelmi Hatóság fegyverzett fel,[30] valószínűleg a régebbi készletekből, ezzel is megtartva magának a jobb minőségű fegyverzetet és lőszert (utóbbi állítás adhat magyarázatot arra, hogy hogyan került az elhullajtott Tokarjev lőszerek közé egy 1944-es gyártási évből származó is).

A Nagant 7,62x54R-es lőszerek különféle csoportosításokban kerültek elő, melyek más-más információt hordozhatnak. A Nagant lőszereket használhatták a puskákhoz, a golyószórókhoz és a géppuskához egyaránt, ezért csak néhány esetben következtethetünk arra, hogy az előkerült egyes leletcsoportok melyik fegyverfajtához tartozhattak. Nem jelent problémát a meghatározás szempontjából, ha a lőszer a puskához tartozó töltőkeretben, a golyószóróhoz tartozó dobtárban vagy a géppuska hevederében maradt fenn. A kutatás során gyakran került elő egymás mellől 5 lőszer, melyeknél vagy megtaláltuk a töltőkeretek maradványát vagy sem. Utóbbi esetben a szorosan egymás mellett fekvő lőszerek is töltőkeretben lehettek, csak a hajtogatott vékony lemez idővel teljesen eltűnt, emlékét csupán a rozsdafoltok és a lőszerek megtalálási helyzete jelezte. Töltőkeretet csupán néhány alkalommal, magasabban fekvő helyen, de csak igen rossz állapotban találtunk. Összesen 3 alkalommal, a nyugat–keleti vízmosástól délre került elő a töltőkeretek maradványa, és 5 esetben a lőszerek egymás melletti szoros elhelyezkedése és a rozsdafoltok utaltak a töltőkeretre.

Többször került elő elszórt Nagant lőszer egymagában vagy hármasával, négyesével. Ezeknek egy részét kapcsolatba hozhatjuk a két vízmosás által közrefogott területen elszórt Nagant puskák zárszerkezetével, amelyekből összesen négy darabot találtunk. Valószínűleg a menekülők között uralkodó pánik, a fegyver méretei, súlya, a terep nehézségei, valamint az attól való félelem, hogy fegyverrel a kézben találkozik szovjet katonákkal vagy államvédelmis karhatalmistákkal, arra késztethetett egyeseket, hogy személyi fegyverétől megszabaduljon. A felkelőket üldöző szovjetek és karhatalmisták feltehetően már csak a menekülők nyomait találták, de tartva egy esetleges ellencsapástól, a harctéren gyakran alkalmazott „helyi hatástalanításhoz" folyamodtak. Nehogy a fegyvert a felkelők bármikor felkaphassák és újra használatba vehessék, felvették a földről a jelen esetben megtöltött és elhagyott Nagant puskákat, kinyitották a zárszerkezetüket, majd hátrahúzva azt, a hüvelykivető pár méterre kivetette az éles lőszert. Ezt követően húzhatta hátra az elsütőbillentyűt, és kihúzva a tokból a zárszerkezetet, messzire elhajíthatta azt.[31] Ezzel némi magyarázatot adhatunk az előkerült zárdugattyúkra és az egyedül heverő éles lőszerek egy részére. A térkép elkészítésekor és a területen heverő leletek felderítése után vált számunkra láthatóvá, hogy a két vízmosás által határolt viszonylag szűk területen négy esetben találtunk Nagant puskához tartozó zárszerkezetet,

[30] „Mecseki Láthatatlanok" 83. o.

[31] A cselekvés indoka: zárszerkezet nélkül a fegyverek ideiglenesen használhatatlanná válnak, és ha valakinek mégis sikerül a sűrű növényzet és az őszi avar ellenére egy zárszerkezetet megtalálnia, az korántsem biztos, hogy csereszabatos lesz a felvett puskához.

illetve szintén négy esetben került elő magányosan heverő éles lőszer. Ezeket nem feltétlenül tudjuk egymással összepárosítani, pontosan abból az okból kifolyólag, hogy a vizsgált terület kis alapterületű, de egy-egy zárszerkezet és a környékén található egyes éles lőszer közti távolság minden esetben 15 és 30 méter között van, ami számunkra elfogadható távolság, ha átlagos dobás nagyságával számolunk. Két esetben az egyedül heverő lőszerektől 1-2 méterrel távolabb 2-4 db további éles lőszer hevert, amire lehet egy olyan magyarázat is, hogy a fegyvert az előző módon szétszedő katona egy plusz mozdulattal kipattinthatta a puska társzekrényének feneklemezét és kiürítette a maradék lőszert abból.[32] A környéken heverő többi Nagant lőszer mindegyike ötösével helyezkedett el, és nagy bizonyossággal megállapíthatóak voltak a töltőkeret maradványai is. A fegyvereket a szovjet katonák és a magyar karhatlami alakulatok később, már biztonságosabbnak ítélt körülmények között szedhették össze. Mivel a Nagant puska volt a felkelők legfőbb fegyvere, és az ehhez használt lőszerrel tüzelt a sokkal lőszerigényesebb golyószóró és géppuska is, természetesen sok Nagant lőszer ömlesztve lehetett a felkelők zsebében, amit el is szórhattak, vagy szándékosan kiszórhattak, így ez sem zárható ki magyarázatként. Egy Nagant puska a harcok során biztosan megsérülhetett, mivel az adott területen előkerült puskakarikájának töredéke is.

Tokarjev 7,62x25-ös lőszer szintén csak éles állapotban került elő, de lényegesen kevesebb, mindösszesen 24 db. Ezt a típusú lőszer a TT pisztolyokhoz és a PPS géppisztolyokhoz egyaránt szolgált. Annak a megállapítása, hogy konkrétan milyen fegyverhez használták, csak akkor lehetséges, ha előkerül a pisztolyhoz tartozó társzekrény vagy a géppisztoly csigatára, esetleg ívtára. A megtalált Tokarjev lőszerek alacsony számát a Nagant lőszerekhez képest az is indokolja, hogy a felkelők lényegesen kevesebb géppisztollyal és pisztollyal rendelkeztek, melyek közül a PPS-ek nagyobb mennyiségű lőszert igényelnek, de csak korlátozott számban álltak a felkelők rendelkezésére. A 24 db Tokarjev lőszer három különböző helyről került elő. A legnagyobb mennyiség, 19 db, az észak–déli vízmosás nyugati szélénél egy 1,5x1 méteres foltból. Elvesztését a vízmosásból való nehézkes kimászás indokolhatja, mivel könnyen kiszóródhatott a felkelők polgári ruhájának a zsebéből, akár egy hosszú kabátéból, aminek alsó része könnyen kifordulhatott mászás közben. Ez jelezheti a PPS–41 géppisztolyt. A maradék 5 db lőszer 4+1 összeállításban bukkant elő a szomszédos hegyoldalon. Elejtését több minden indokolhatja az egyszerű kiszóródástól kezdve a szándékos kidobáláson át egészen odáig, hogy a településtől valamivel messzebb fekvő hegyoldalon felfelé futva valaki megpróbálta menet közben megtölteni a pisztolya vagy a géppisztolya tárát, de a nagy izgalomban, vagy a futás miatt, a markából véletlenül kipotyogtatott néhány darab lőszert.

Érdekes problémát vet föl a déli vízmosás északi oldalában talált DP–28-as golyószóró esete, ami talán véletlenül, de beleesik a vizsgálat tárgyát képező menekülési sávba. Az alapkérdés számunkra, hogy a golyószórót menekülés közben dobták-e el, vagy utólag ásták-e el? A golyószóró felett pár cm vékony földréteg volt, és a vízmosás oldalából került elő. Elhelyezkedését tekintve kiemelendő, hogy lángrejtővel lefelé, egyik támasztólábával nyitva, dobtár nélkül feküdt a megtalálás helyén. Az elásás koncepcióját tanulmányozva kérdés, hogy mennyire jellemző egy fegyvert úgy elásni, hogy szinte nin-

[32] A 2 db éles lőszer esetén feltételezhetnénk, hogy volt aki még a településen a támadókra lőtt (a vizsgált területen hüvelyt nem találtunk).

csen felette jelentősebb takaró földréteg, és mindezt egy 45-50°-os vízmosásoldalnál próbáljuk megvalósítani. Az sem valószínű, hogy kézben tartva egy fegyvert, azt „természetellenesen" tussal felfelé rakjuk le, mikor a tusra támasztva talán megakadályozhatnánk, hogy lecsússzon elföldelése közben. Ha a pár nappal később visszavonuló ellenállók rejtették el a fegyvert, kérdés hova lett a hozzá málházott dobtár vagy a társak fegyverzete? Bár több fegyver nem került elő, de a feloszlatott ellenállók csoportokba verődött tagja valószínűleg igyekeztek időt és energiát megspórolni azzal, hogy csoporton belül a lőszert és fegyvert együtt temették el. Az „elásás" elméletével szemben létezhet egy olyan feltételezés is, hogy a golyószóró Vágotpusztán várt elszállításra a támadást megelőzően, kinyitott lábakkal. A dobtárat, mivel így biztonságosabb, könnyebb és méretei miatt szállíthatóbb, egyszerűen nem helyezték fel a golyószóróra.[33] A csoport számára értékes, ritka fegyvert igyekeztek kimenekíteni, valaki felvette és kiszaladt vele az úton, majd a többiekkel együtt berohant az erdőbe. A nyitott lábú, lángrejtővel valószínűleg előrefelé néző, kézben tartott fegyverrel az átkelés a vízmosáson nem lehetett egyszerű feladat. A leereszkedésnél a felkelő egyszerűen elejthette vagy eldobhatta a fegyvert, és ott is hagyta, mivel még nehezebb lett volna felmászni vele a túloldalra. Az esés következtében az egyik lába becsapódhatott, ami magyarázat lehet a golyószóró helyzetére. Az, hogy a golyószóró a későbbik során elkerülte a fegyvereket összegyűjtők figyelmét, talán azzal magyarázható, hogy a menekülő csoport többi tagja rátaposhatott, és elég földet, avart kotort rá ahhoz, hogy rejtve maradjon.

A feltárás során, a menekülési vonal mentén, a nyugat–keleti vízmosástól délre előkerült egy 1942 M. nyeles kézigránát is. A Magyar Néphadseregnél is rendszeresített és a mai napig használt kézigránát vizsgálatunk szempontjából csupán annyi információt hordoz, hogy bár Kubicza a spirálfüzetében készített lajstromban nem szól a náluk lévő gránátok mennyiségéről és típusáról, de a visszaemlékezések már beszélnek „nyelesgránátokról",[34] amelyeket két fejrész összecsavarásával, némi glicerinnel szándékoztak bevetni a 66-os úton vonuló szovjet páncélosok ellen.

A lelettérképen a repeszek helyét is feltüntettük, mivel feltételezzük, hogy összefüggésbe hozhatók az írott forrásokban szereplő aknavetőtűzzel. A kutatási területen 8 db repeszt regisztráltunk, melyek közül 2 db nagyobb, hasáb alakú (kb. 6x1,5 cm-es), 1 db közepes (kb. 4x1,5 cm-es) és 5 db kisebb (kb. 2x1,5cm-es) volt. Az előkerült leletek mindegyike beleesik a Kubicza-féle vázlaton jelölt sávba. A repeszek nagy valószínűséggel aknagránáttól származnak, de nem zárható ki, hogy az előkerült kisebb darabok valamelyike az F1 kézigránát repesze lenne.

[33] Az már korábban is előfordult, hogy a tapasztalatlan felkelők véletlenül elsütötték az egyik golyószórót: „Mecseki Láthatatlanok" 106. o.

[34] „Mecseki Láthatatlanok" 107. o.

MELLÉKLET

A „mecseki szabadságharcos csoport" állománytáblája[35]

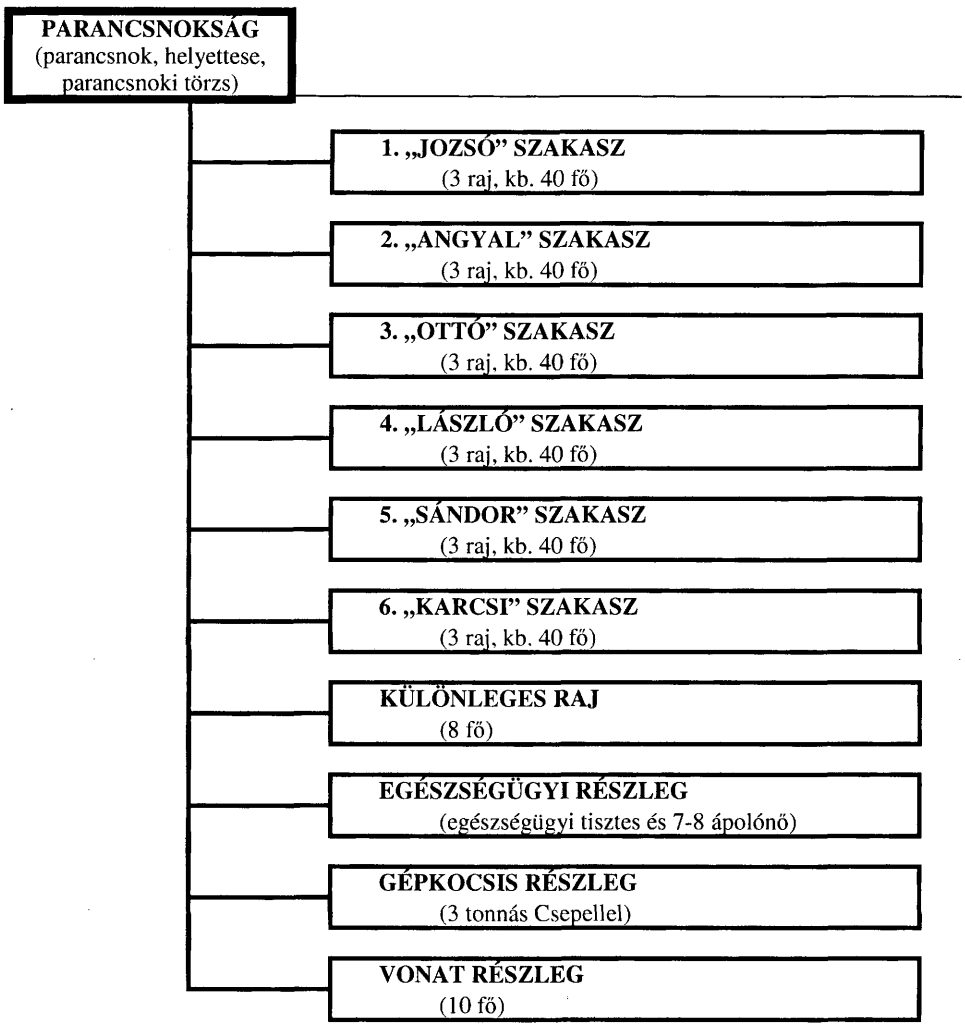

Összlétszám:	max. 340 fő
volt hivatásos honvéd	20-25 fő
ebből tiszt	1 fő

[35] „Mecseki Láthatatlanok" 117. o. alapján.

Ferenc Dávid

VÁGOTPUSZTA, 1956

Tracing the "Invisible Resistance Fighters of the Mecsek Hills"

Summary

In November 1956, when the Hungarian war of independence was defeated by superior force, a large group of insurgents from the town of Pécs, about 340 people, decided to continue the fight in the Mecsek Hills. One of the most significant centres of resistance was established in Vágotpuszta, situated on a hilltop by the road to Pécs, and hardly approachable by means of transport. The insurgents based themselves there from 7 November, and carried out their enterprises with more or less success, until the location was detected. At about 9.30-10.00 a.m. on 12 November, after a fifteen-minute mortar barrage, an unknown number of Soviet troops and Hungarian police forces entered the village from the east and put the insurgents to flight. The group leaders managed to gather the remainder in the forest and lead them to Kisújbánya, but the group disbanded in a few days.

In the spring of 2006, the Pécs Branch of the Hungarian Military History Society's Department of Battlefield Research decided to explore the scene of the fights that took place in a hilly, forested terrain, far from inhabited areas, which was most untypical of the 1956 war of independence. As a result of the search, which was carried out using various instruments (GPS, metal detector), the traces of a fairly large group of the "Invisible Resistance Fighters of the Mecsek Hills," which fled in a south-westerly direction during the attack of 12 November, were found. The finds *inter alia* include 74 Nagant and 24 Tokarev cartridges, a M1942 stick grenade, and a DP-28 machinegun. The location of the items found along the way of the fleeing insurgents was documented on a map. These methods of battlefield research contribute to the knowledge of the events of the 1956 revolution and war of independence in Pécs and the Mecsek Region, as well as the history of the "Invisible Resistance Fighters of the Mecsek Hills."

Ferenc Dávid

VÁGOTPUSZTA, 1956

Sur la trace des «Invisibles des monts Mecsek»

Résumé

En novembre 1956, après l'échec de la guerre d'indépendance face aux forces supérieures en nombre, un groupe important de quelque 340 personnes des révolutionnaires de la ville de Pécs ont décidé de poursuivre les combats dans les monts Mecsek. Difficilement accessible en véhicule, l'une des bases principales de la résistance était Vágotpuszta, située au sommet du mont, près de la route menant à Pécs. En place depuis le 7 novembre, le groupe a mené quelques actions avant la découverte de leur cache. Le 12 novembre vers 9h30-10h, à l'issue d'un feu de mortier préparatoire d'une quinzaine de minutes, des troupes soviétiques et des détachements de la force publique hongroise à effectif inconnu ont pénétré de l'Est dans la commune et chassé les résistants. Les commandants ont réussi à rassembler une partie du groupe dans la forêt et à atteindre Kisújbánya, mais le groupe s'est dissolu quelques jours plus tard.

Au printemps 2006, le groupe de Pécs de la Section de recherche sur des Batailles et des Théâtres d'opérations militaires de la Société hongroise d'Art militaire a décidé de partir à la recherche des traces de ce combat s'étant déroulé sur un terrain accidenté, couvert de forêts loin des zones habitées, ce qui est chose rare dans l'histoire de la guerre d'indépendance. La recherche instrumentale (GPS, détecteur des métaux) a permis de découvrir les traces d'un groupe important des «Invisibles des monts Mecsek» qui s'enfuyait en direction sud-ouest devant l'attaque du 12 novembre (notamment des munitions: 74 Nagan et 24 Tokariev, une grenade à manche M-1942, une mitrailleuse DP-28, etc.). Les objets trouvés sur le chemin de leur fuite ont été cartographiés. Ces méthodes appliquées pour la recherche sur des théâtres d'opérations militaires apportent de nouvelles informations sur les événements de la révolution et de la guerre d'indépendance à Pécs et dans les Mecsek ainsi que sur l'histoire du groupe de résistants des «Invisibles des monts Mecsek».

Ferenc Dávid

VÁGOTPUSZTA, 1956

Auf den Spuren der „Unsichtbaren von Mecsek"

Resümee

Im November 1956, als der Freiheitskampf gegenüber der Überzahl unterlag, entschied eine größere Gruppe der Revolutionäre von etwa 340 Personen, den Kampf im Mecsek-Gebirge fortzusetzen. Eine der wichtigsten Basen des Widerstandes war das auf einem Berggipfel liegende Vágotpuszta, das entlang des Weges Richtung Pécs (Fünfkirchen) liegt und mit Fahrzeugen nur schwer zu erreichen war. Die Gruppe hielt sich ab dem 7. November hier auf. Sie unternahm nach ihrer Einrichtung mehr oder weniger erfolgreiche Operationen, bis ihr Versteck schließlich aufflog. Am 12. November, um 9.30-10.00 Uhr herum, drangen nach einem vorbereitenden Minenwerfer-Feuerkampf von etwa einer Viertelstunde sowjetische Truppen in unbekannter Stärke und ungarische Brachialgewaltsverbände von Osten her in die Siedlung vor und schlugen die Widerständler in die Flucht. Im Wald gelang es den Kommandanten einen Teil der Gruppe zusammenzusammeln und mit diesem nach Kisújbánya zu ziehen, aber die Gruppe löste sich innerhalb von einigen Tagen auf.

Im Frühjahr 2006 entschied die in Pécs ansässige Gruppe der Fachabteilung für Schlacht- und Kriegsschauplatzforschung der Ungarischen Gesellschaft für Militärwissenschaften, die Spuren des Zusammenstoßes auf dem waldig-bergigen Terrain abseits von den bewohnten Gebieten zu erforschen, der in der Geschichte des Freiheitskampfes als Seltenheit gilt. Als Ergebnis der Untersuchung mit technischen Instrumenten (GPS, Metalldetektor) konnten die Spuren einer im Laufe des Angriffes vom 12. November in südwestliche Richtung flüchtenden Gruppe der „Unsichtbaren von Mecsek" ausfindig gemacht werden, deren Zahl nicht zu bestimmen ist, die aber etwas größer sein musste (unter anderem 74 St. Munitionen des Typs Nagant, 24 St. Munitionen des Typs Tokarjew, eine Handgranate mit Griff des Musters 1942, ein leichtes Maschinengewehr des Typs DP-28 usw.). Die Funde entlang des Fluchtweges wurden auf Karten eingezeichnet. Die Methoden der Kriegsschauplatzforschung bereichern die Chronik der Geschichte der Revolutions- und Freiheitskampfereignisse in Pécs und Mecsek, sowie der Widerständlergruppe der „Unsichtbaren von Mecsek" mit neuen Daten.

Ференц Давид

ВАГОТПУСТА, 1956 ГОД

„По следам Мечекских Невидимок”

Резюме

В ноябре 1956 года, когда борьба за свободу не могла более противостоять подавляющему превосходству противника, одна весьма многочисленная группа революционеров города Печ численностью всего до 340 человек приняла решение продолжать и далее революционное сопротивление в горах Мечека. Одной из наиболее важных баз сопротивления стал один из хребтов Мечека, трудно доступный для автомобильной техники – Ваготпуста. С 7 ноября 1956 года группа находилась в горах, за ней велась энергичная охота, пока в конце концов стало известным ее место расположения. 12 ноября примерно в 9.30 – 10.00 после четвртьчасовой минной огневой подготовки советские войска и венгерские части поддержания внутреннего порядка ворвались в лагерь и заставили отступить сопротивленцев. В лесу командирам удалось собрать часть группы и перебраться на хребет Кишуйбанья, однако несколько дней спустя группа распалась.

Весной 2006 года Печская группа спецотдела Венгерского Военно-исторического Общества по розыску и исследованию полей сражений и ТВД приняла решение отыскать следы сражений, проходивших на горно-лесистой местности вдали от населнных пунктов. В результате поисков, проводившихся с применением розыскных приборов, (ГПС металлоискатели) удалось найти следы более крупной группы сопротивленцев, называвшихся „Мечекские Невидимки”, численный состав их определен не был. Группа в ходе наступления 12 ноября скрылась в юго-западном направлении, на вооружении ее было 74 нагана, 24 комплекта боеприпасов Токарева, одна ручная граната образца 1942 М, пулемет ДП-28 и пр. Боеприпасы, найденные по следам отступлния группы, были нанесены на карту. Методы исследования твд обогащают новыми данными и экспонатами историю революции и борьбы за свободу, в том числе и находки, найденные по следам отступления борцов за свободу, названных „Мечекские ннвидимки” в городе Печ и в горах Мечек.

RÁKÓCZI ROZÁLIA

1956-OS RÖPLAPOK ANNOTÁLT BIBLIOGRÁFIÁJA[1]

A Hadtörténelmi Közlemények hasábjain a jubileumi 40. évben jelent meg első ízben az 1956-os forradalom röplapjainak bibliográfiája,[2] a folytatás már 4 évet váratott magára,[3] míg a harmadik, mindössze 10 tételt tartalmazó, de szintén hézagpótló leírás 2001-ben.[4]

Ismét jubilálunk. Megértük immár az ötvenedik évfordulót. Itt az ideje, hogy közreadjam folytatólagos tételszámozással a többi feldolgozott röplapot is, köztük néhány olyat, amely eddigelé félve/féltve őrzötten, magángyűjteményekben lappangott.

Az ünnepi szám mindenképpen történeti, politikai, katonai, hadtörténeti, katonapolitikai tanulmányokkal telik meg. Mégis, annyit megérdemel e kis vegyes gyűjtemény, hogy rövid magyarázatot fűzzek ahhoz, miért ennyire vegyes, utalva a Militaria Hungarica bibliográfia első közlésének előszavában megjelentekre is, miszerint „a katonai és polgári, politikai és társadalmi tartalmú példányok együttese jellemzi a kort".[5]

A folyóirat hadtörténeti, a röplapok között mégis több a „civil". Véleményem szerint azonban minden rendkívüli időszak – márpedig abban párt- és egyéb állásra való tekintet nélkül mindenki egyetért, hogy 1956 néhány napja rendkívüli volt – valamennyi nyomdaterméke, vagy bármilyen sokszorosítással előállított plakátja, röplapja az eseményeket alakító, formáló, befolyásoló, tanúsító dokumentuma a kor történetéhez tartozik, amint többek között akár a bibliográfia 49. tétele is, az OKISZ irata a bérek kifizetéséről.

Sok röplap maradt ránk, még több elveszett. Ki őrizte/őrizhette meg az apró cetliket, amelyeket kézzel-géppel írtak, vagy szakmányban nyomtattak a házi „gyereknyomda" gumibetűivel, s ragasztottak a házak falára, hidak pilléreire? A Lánchíd oroszlánjai fehérlettek a „Szabad hazát, szabad földet, szabad május nem lesz többet!" és „Azt kérdezik, Pesten, Budán, hová lett a magyar urán?" szövegű „nyalókáktól."[6] Mire lekapartuk őket, szétszakadtak. Mutatóban akad egy, a Hadtörténelmi Levéltárban fennmaradt, valamelyik nyomdában sebtében előállított cetli: „Talpra magyar, hí a haza, minden ruszki menjen haza" (a leírásban a 15. sz.).

A közlés során nem tettem különbséget tartalmi szempontok alapján, sem aszerint, hogy „melyik oldali," „valós", avagy „hamis" röplap volt-e a kiadott példány, hogy melyik küzdő felet szolgálta, kinek szólt, hogy „forradalmi", vagy „ellenforradalmi" jellegű-e.

---

[1] A bibliográfia elkészítéséhez nyújtott támogatásért köszönet illeti a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány Dunatáji népek kutatása szakalapítványát.

[2] HK 1996/3. sz. 80-113.o. 1–46. tétel

[3] HK 2000/1. sz. 185-220. o. 47–97. tétel, valamint Függelék 1 tétel,. illetve HK 2000/4. 1004–1038. o.

[4] HK 2001/1. 216-222. o. Itt kell elnézést kérnünk egy sajtóhibáért: a HK 2001/1. szám 217. oldalán a 2. tétel hivatkozása rossz, az 1956/1. helyesen 1996/1.

[5] HK 1999/3. 666. o.

[6] „Agitációs eszköz, olyan, enyves hátú, falra ragasztható papírszelet, amelyre politikai jelszavakat írnak." A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kiad.: a Hadtörténeti Intézet és Múzeum. [Budapest,] 1987. i. h.: 236. o.

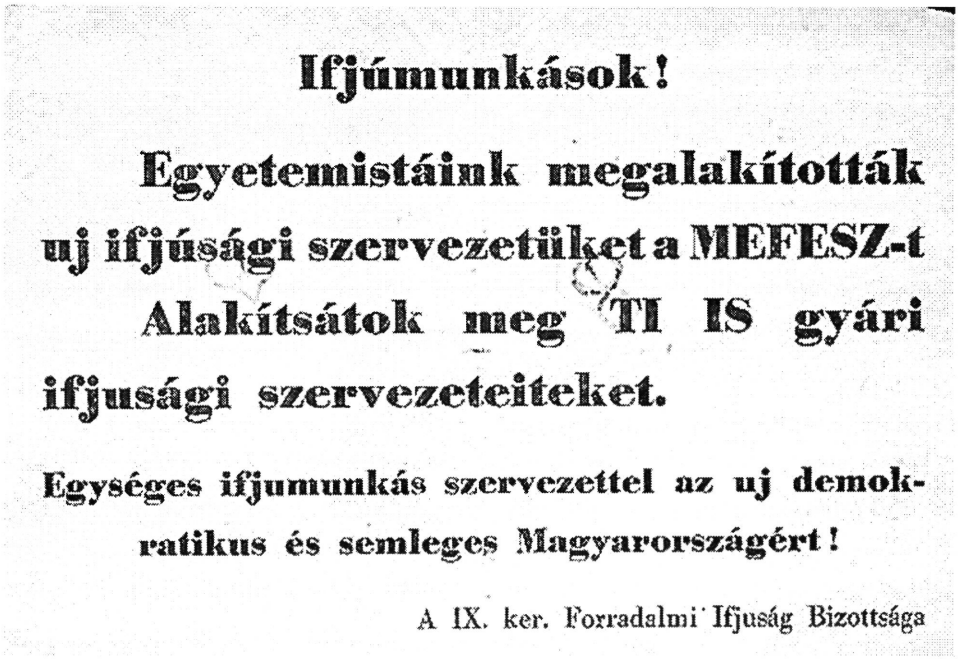

Ifjúmunkások!

Egyetemistáink megalakították uj ifjúsági szervezetüket a MEFESZ-t

Alakítsátok meg TI IS gyári ifjuságí szervezeteiteket.

Egységes ifjumunkás szervezettel az uj demokratikus és semleges Magyarországért!

A IX. ker. Forradalmi Ifjuság Bizottsága

Az 1956-os események elindításában fontos szerepe volt a felsőoktatási intézményeknek és azok szervezetének, amely a röplapokon, újságcikkekben MEFESZ betűszóval jelenik meg. Feloldása többféle: Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége, Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szervezete, Magyar Egyetemek és Főiskolák Szervezete stb.[7]

Így korrigálnom kell a magam feloldási változatát, amely az első közlés 22. tételeként jelent meg,[8] mint Magyar Egyetemek és Főiskolák Egyesült Szervezete. A MEFESZ feloldása a Magyar nagylexikon szerint: Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége. A jelen közlésben már a feltehetően megbízható forrás alapján közölt lexikoncímszót szerepeltetem.[9]

Mikor indult a felsőoktatási intézmények fiataljainak forrongása? Mikor Budapesten és mikor vidéken? Érdemes felidézni az egyik korai dokumentumot, az Egri Állami Pedagógiai Főiskola hallgatóinak 12 pontját október 21-ről:

---

[7] *Szakolczai Attila:* Az 1956-os forradalom és szabadságharc. [Budapest,] [2001.] (Az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézete-Közalapítvány) 434. [4.] o., ill. Hiv. rész 23. o. *Uő* hiv. Kiss Tamás [visszaemlékezése] Szeged, október 16. 245. o., valamint uo. Kislexikon, 404.o. továbbá innét visszahivatkozás a 124. o-ra: A szegedi MEFESZ felhívása 1956. október 16. Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szervezete. (A továbbiakban: *Szakolczai.*)

[8] HK 1996/3.

[9] Magyar nagylexikon. Szerk. és kiad a Magyar Tudományos Akadémia Budapest, 1993–. Hiv. hely: 12. k., LEN–MEP. Budapest, 2001. 410. o. Itt olvasható az 1950-ben feloszlatott és 1956. október 16-án Szegeden újjáalakult egyesület története, ez magyarázatot ad a névváltozatokra is.

„1.) Politikailag és erkölcsileg egyenrangúak vagyunk tanárainkkal és vezetőinkkel, tehát követeljük, hogy ebben a szellemben tárgyaljanak velünk.

2–11.) [pont]

12.) Tizenegy pontunkra általános, elvi válaszokat nem fogadunk [el]! Azonnali gyakorlati intézkedést követelünk!

Határidő két hét ...

A fenti 12 pontot a főiskola hallgatósága az 1956. október 21-én tartott ifjusági nagygyűlésen, melyet az aznap alakult Kossuth-Kör hívott össze, egyhangúan elfogadta."[10]

1990. október 23-i ünnepi beszédében az akkori köztársasági elnök azt mondta, hogy annyi 1956 volt, ahányan részt vettek benne. Ki kell egészítenem ezt. Tapasztalatom szerint annyi '56 volt, ahányan írnak róla.

A forradalom bizonyítottan eredeti dokumentumaival kapcsolatosan – ugyanarról az eseményről – nem csak más-más értékeléssel lehet találkozni, de több kiadásban, egy és ugyanazon képpel, más-más aláírással is. A Szakolczai-kötet hátsó borítóján és szennylapján nagyméretű fotó látható, egy férfi az Igazság című lapot árulja. Változatok a képaláírásokra:

1. Fő követelés: A szovjet csapatok távozzanak[11]

2. Hírek cseréje az utcán.[12]

Mindezek mutatják, hogy ismereteink hézagosak, tudásunk szubjektív, s a legnagyobb jóindulat mellett is hibázunk, vagy – jobb esetben – találgatunk. Az idő azonban segíthet, hogy javítsuk tévedésünket, pontatlanságunkat.

Nem véletlenül írtam a bizonyítottan eredeti kitételt. A Szolnok megyei Verseghy Ferenc Könyvtár 1989-ben kiadott egy 56-os gyűjteményt.[13] „Néhány hónappal ezelőtt is még a közelmúlt történetére vonatkozó források egy részét – közte az 1956-os népfelkelés dokumentumait – a közgyűjtemények zárt anyagként kezelték, az érdeklődők legfeljebb kutatói engedély birtokában juthattak hozzá. Napjainkban, a véleménynyilvánítás és a sajtószabadság különféle korlátainak megszüntetése idején, az elsők között nemzeti könyvtárunk szakított a korábbi gyakorlattal, s zárt részlegét Kortörténeti Tár néven teljes egészében megnyitotta a nyilvánosság előtt.

A Szolnok megyei Verseghy Könyvtárnak ilyen kiterjedt zárolt gyűjteménye természetesen nem volt. Az 1956-os helyi lapok és kisnyomtatványok (röplapok, plakátok, különféle felhívások) azonban csaknem hiánytalanul megvannak állományunkban. A megye és a megyeszékhely történetével foglalkozók számára nélkülözhetetlen dokumentumok nyilván sokkal szélesebb kör érdeklődésére is számot tartanak. Kiadványunkkal ezeket az igényeket kívánjuk kielégíteni" – hangzik az 1989-es ajánlás a borító hátlapján. A széles körű érdeklődést az 50. évfordulóra sikerült felkelteni. A hasonmás kiadá-

[10] HL 1956. VII/1. Leírása HK 2001/1. III/1.

[11] *Horváth Miklós:* 1956. hadi krónikája. Budapest, 2003. 482 o., ill.

[12] *Szakolczai* 59. o.

[13] 1956. Szolnok megyében (Összeáll. *Rékasy Ildikó*) (Kiad.: a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár) 25 db újság, és 76 db röplap-hasonmás. Klf. méret

sok nagy része eredetiként bukkan fel hozzá nem értő gyűjtők, jó szándékú, naív vásárlók körében, s folyik országszerte – az internet segítségével is – az adás-vétel.

A Hadtörténelmi Közlemények 113. évfolyamának (2000. március) 1. számában jelent meg az 1956-os röplapbibliográfia 2. része, amelyben a Hadtörténeti Múzeum Kisnyomtatvány-gyűjteményi darabjait írtam le. 76. tétele 3 verset tartalmazó gépírásos irat (Kőbálvánnyá válva, Méltó a gyűlöletre, Szóba ne állj vele), a versek alatt a datálás: 1956. XI. 6. és XI. 8–9., illetve XI. 9. Megjegyzésben akkor azt közöltem, hogy a szerző/szerzők mindaddig ismeretlennek tekinthető/tekinthetők, amíg személyükről hiteles forrás nem áll rendelkezésünkre.[14] A hiteles forrás már 1988-ban megjelent, csak elkerülte figyelmemet, s ezért elnézést kérek az olvasóktól. A megoldás *Eörsi István* Emlékezés a régi szép időkre című könyvében[15] található, a költő ellen lefolytatott, 1957-es per anyagában. „A bírónő a maga száraz hangján felovasta »Kőbálvánnyá válva« kezdetű versemet."[16] A „Szóba ne állj vele" verset címvariánssal, „Szóba se állj vele" formában említi.[17]

A közölt röplapok besorolásának alapja az időrend. Dátum nélküliek esetében nehéz a keletkezés, megírás, kinyomtatás idejét meghatározni. Nem elegáns, ha, korábbi publikációmból idézem, hogy „a feldolgozás során e kisnyomtatványok datálásában más alig segített, mint az emlékezet,"[18] illetve „Az időpont nélkülieknél a meghatározás alapja elsősorban a tartalom, másodsorban a résztvevők – többek között a bibliográfia összeállítójának – emlékezete."[19] Az első három közlést is figyelembe véve nem tökéletes a kronológia, a készülő mutató áthidalja majd ezt a nehézséget, és segíteni fog a folyamatosan megjelenő tanulmányok és visszaemlékezések, naplók mindmegannyi adata. Amint a korábbi röplapok némelyikét, megjelenési idejét, szerzőjét javítanom, vagy kiegészítenem kellett, az itt közöltek esetében is bizonyára lesz utólagos korrekció.

*

A leírás formája, az adatok sorrendje az előző közlésekével megegyező:

1. A megjelenés éve, hónapja, napja.

2. A kibocsátó személy, vagy testület neve.

3. A röplap címe, kezdő mondatai vagy pontjai, befejező mondata vagy pontja – értelemszerű rövidítéssel –, aláírója .

4. A kibocsátás helye, a kiadó, nyomda, a sokszorosítás módja, a terjedelem. A rovatban szereplő S.l., s.n. rövidítés (sine loco, sine nomine), azt jelenti, hogy semmilyen módon nem deríthető ki a kiadás helye és a nyomda neve.

---

[14] HK 2000/1. II/76. tétel.

[15] *Eörsi István:* Emlékezés a régi szép időkre. Budapest, 1988. 228 o. (A továbbiakban: *Eörsi.*)

[16] *Eörsi* 77. o.

[17] *Eörsi* 81. o.

[18] HK 1996/3. 80. o.

[19] HK 2000/1. 216. o.

5. A tulajdonos, leltári szám, raktári szám (ha van). A Hadtörténeti Intézet és Múzeum már korábban feldolgozott, de most közölt példányainál ettől eltekintettem.

6. Tipográfiailag elválasztva a röplap tartalma (annotáció).

7. További példányok.

8. Bibliográfiai hivatkozás a Zrínyi Kiadó katalógusára.[20]

(A fenti sorszámok a leírások mellett nem szerepelnek.)

Megtartottuk a röplapok eredeti helyesírását, kivéve a nyilvánvaló gépelési hibákat.

A tételek sorszámozását a harmadik közlés számait követően folytatjuk (HK 2001/1. III/1–10.).

A feldolgozott gyűjtemények:

BG – Borda Glória gyűjteménye, Zebegény

HIM Nyt., korábban HIM Kisnyomtatvány – Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Múzeumi Kisnyomtatvány-gyűjtemény

HL – Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Levéltár, Budapest

Magántul. – magángyűjtemények

[20] *Izsák Lajos – Szabó József – Szabó Róbert* (összeáll. és szerk.): 1956 plakátjai és röplapjai. Október 22-november 5. Budapest, 1991. 585 o. A fenti bibliográfiában megjelenteket csak akkor írtam le, ha a kézbe vett újabb példányok variánsnak voltak tekinthetők. Egyetlen esetben teszek kivételt, ez pedig Borda Glória zebegényi gyűjteménye, amelyet 1956 óta én láthattam tulajdonosán kívül először, és amely gyűjtemény minden egyes darabját leírom, hozzátéve, hogy megjelent-e már példány a korábbi HK kiadásokban.

Köszönöm Borda Glóriának a kutatási lehetőséget és a szövegközi mellékletek közzétételének engedélyezését. A gyűjtők közül egyedül Ő járult hozzá, hogy nevét közöljem.

11.[21]
1956. október 22.
[Budapesti] Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem, Budapest

Határozat
Csatlakozunk a szegedi Egyetemisták javaslatához ...
1. Az MDP kongresszus azonnali összehívása, alulról választott vezetőség ...
2–13. [pont]
14. Egymásért teljes szolidaritást vállalunk.
Az egyetemi ifjúság egyhangú lelkesedéssel nyilvánította ki szolidaritását a varsói munkásokkal és ifjúsággal, a lengyel függetlenségi mozgalommal. / Az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem Nagygyűlése 1956. X. 22.

[Bp.] stencil soksz. szívópapír. 1 fol. – 30 x 20 cm.

HL 1956. VI/2.

BG

A 14 pont a pártkongresszus összehívásán kívül követelte a kormány átalakítását Nagy Imre vezetésével, a szovjet csapatok kivonását, általános választásokat, a Kossuth címer visszaállítását, sajtószabadságot, munkásautonómiát és a Sztálin szobor eltávolítását.

Az itt leírt pld. stencilszáma: 6345.
A Borda-gyűjtemény stencilszáma: 6365.

A 6327. és 6330. stencilszámú példány a HIM Nyt tulajdonában, közölve HK 1996/3. 80. o. 1. sz..

1956. kat. 1991. Zrínyi K. nyomdai variáns, 15. o. 1. tétel, szó szerint azonos.

12.
[1956. október 23.]
Arany János Gimnázium [Budapest]

Az Arany János Gimnázium tizenhárom pontja.
Az Arany János Gimnázium ifjusága tegnap ülést tartott, melyen 13 pontból álló követelést és határozatot fogadott el.
A diákok és tanárok követelik Apró Antal és Kónya Albert leváltását, ÁVO-soktól mentes új rendőrséget ...
A határozatot Bőke Gyula, a gimnázium Forradalmi Diákbizottságának elnöke és Muraközi, a gimnázium tanára írta alá. / Arany János Gimnázium. –

S.l. s.n. gépírás, első pld. 1 fol. – 29,5 x 21 cm. –

HL VI/27. 1956.

A kézirat valószínűleg újsághírnek, vagy rádióhírnek készült a 13 pontot megfogalmazó diákgyűlésről. Tekintettel a Budapesten 1956. október 24-től 1957. január 7-ig tartó iskolai szünetre, de arra is, hogy az Arany János Intézet gimnázium és kollégium volt, s maradtak bent diákok, elképzelhető, hogy ez az egri (v. ö. HK 2001/1. III/1., illetve jelen közlés első tétele, október 21.) vagy a szegedi pontok hatására írott, október 23-i határozat.
Muraközi Emil az 1956/57-es tanévben az Arany János Gimnázium tanára volt. Köszönettel tartozom dr. Horváth Zsófia igazgatóhelyettesnek, aki pontosította, hogy a fenti tanintézet azonos a maival, és kiegészítette a tanár nevét is. L. még: 50 éves az Arany János Általános Iskola és Gimnázium. (Szerk.: *dr. Horváth Zsófia.*) Budapest, 2005. Bőke Gyula 21. o., Muraközi Emil 17. o.
V. ö. HK 1996. 80. o. 1. sz. és uo. 80–81. o. 2. sz., viszont lehet később is, v. ö. az október 24–26-ra datált székesfehérvári röplappal, HK 1996/3. 86. o. 12. sz., továbbá HK 2001/1. 217. o. 1. sz.

1956. kat. 1991. Zrínyi K. Ø

[21] A sorszám a *Hadtörténelmi Közlemények* 2001/1. száma 216–222. oldalán közölt, 1-től 10-ig terjedő tételek folytatása.

13.
[1956. október 24.]

Orosz Barátaink! = Russkie družja!
NE LŐJJETEK!
Becsaptak benneteket. Nem ellenforradalmárok, hanem forradalmárok ellen harcoltok. Mi, harcoló magyarok független, demokratikus, szabad Magyarországot akarunk.
A ti harcotoknak nincs értelme. Nem fasisztákra, hanem munkásokra, parasztokra és egyetemi hallgatókra lőttök.
Szüntessétek be a harcot! / A Forradalmi Magyar Ifjúság. = NE STRELJAJTE!
VAS OBMANULI! ... Perestante borotsja! / Revolucionnaja Vengerskaja Molodož –

[Bp.] s.n. rotációs papír, nyomdai soksz. 1 fol. – 19,5 x 14 cm.

HL 1956. VI/33.

A magyar nyelvű szöveg teljes.

Kisméretű, egymás alá nyomtatott magyar és orosz nyelvű szöveg.

2 pld., klf. papír, nyomás ua.

14.
[1956. október 24.]

SOVETSKIE SOLDATÜ! = Szovjet Katonák!
Ne streljajte na ljudej, u kotorüh net oružija ...
Ne voevajte protiv vengerskih rabočih. / Vengerskaja molodež. = Ne lőjjetek fegyvertelen emberekre. A haza árulói félrevezettek benneteket.
Ne harcoljatok a magyar munkások ellen. / Magyar Ifjúság. –

[Bp.] s.n. rotációs papír, nyomdai soksz. 1 fol. – 29 x 21 cm.

HL 1956. VI/32.

A magyar munkások és ifjúság szabadságot és több kenyeret követelnek.

A magyar szöveg teljes. Csak a magyar részen lapalji, nyomtatott kiegészítés: Terjeszd a szovjet katonák között.

15.
[1956. október 24.]

Talpra magyar hí a Haza!
Minden orosz menjen haza. / 317. Vörösmarty rádió. –

S.l. s.n. nyomtatott pld. – har. 14 x 21 cm.

HL 1956. VI/102.

Teljes szöveg. A példány bal felső sarkában kézzel kihúzott – vízfesték? – ferde piros-fehér-zöld csík.

Enyveshátú kerek ragasztópapír töredékkel, valamilyen felületről leszedett példány.

16.
[1956. október 24–25.]

Altató dal október 23-án.

A pesti utca zsong, morajlik,
valahol géppuska ropog.
Anyukám, félek ... jaj, mi volt ez?
kérlek, – csukd be az ablakot.
Mesélj nekem valami szépet! ...

Aludj kicsim, – ne félj, mesélek:
kint hömpölyög egy nagy folyó,
ami elmos mindent ami szennyes...

Összedül a Gonoszság vára ...
urai lesznek a magyarok
egy boldogabb, szebb hazának.

Aludj, aludj! A hernyótalpak
éjszaka lassan meghátrálnak ...

Tündérek jönnek hajnalpírban
és elsuhan az éjnek árnya,
könnyharmatos koszorút fonnak
alvó hőseink homlokára.

S.l. gépírással soksz. másolati pld. 1 fol. – 30 x 21 cm.

HIM Nyt.

Négy, egyenként nyolcsoros versszak. Majdnem teljes szöveg. A példányban sok a gépelési hiba, az átírásban javítottuk.

1956. kat. 1991. Zrínyi K. Ø

17.
[1956. október 24–25.]

Követeljük
1.) A Szovjet csapatok sürgős kivonását.
2.) Az Ávós pribékek lefegyverezését.
3.) Az elfogott magyar hazafiak azonnali szabadonbocsátását.
4.) Új kormány alakítását.
5.) A több pártra kiterjedő általános, titkos és valóban szabad választások sürgős előkészítését.
Magyar Testvéreink, amíg ezen követeléseket nem teljesítik, ne hagyjuk abba a sztrájkot, maradjunk az utcán és minden erőnkkel támogassuk a hős ellenállókat!
Félúton ne álljunk meg!!!
A Magyar Nép nevében.

S.l. gépírással soksz. másolati pld. 1 fol. – 12 x 21 cm. har.

HIM Nyt.

Teljes szöveg.

1956. kat. 1991. Zrínyi K. Ø

18.
[1956. október 24–26.]

BENJÁMIN László

Elesettek

Lánctalpakon, egyenruhában jött a HALÁL értetek.
Szerelem, munka, remény, jó és rossz már tőletek elvétetett.
De már emléketektől is veszik el a becsületet.

Élők és holtak: fosztogatóknak Titeket gyaláz, aki
Ezt a szomorú országot utolsó kincseitől akarja megfosztani.
Hát jöjjön a lánctalpas hatalom, szívünket fossza ki!

Ágyúszó, könnyűzene búcsúztatja az elesetteket, nem sírás.
Mi lesz velünk? Már csak a sírban a szabadulás?
Nincs felelet. Csak a vér van, csak a gyász.

JOBBÁGY Károly

Rólunk beszélnek minden nyelven
sikong az éter és csodál
„Dávid harcol Goliath ellen."

Népmilliók aggodva nézik,
hányan indulnak halni még?
s küldi a nép ifjú vitézit ...

mint akinek már mindenképpen
minden mindegy, hát Életet
adunk szabadságért cserébe.

És ha a sors minket így büntet,
mert, hogy tűrtünk tíz éven át,
Felmutatjuk véres fejünket

s tudjuk, hogy mindent megbocsát.

TAMÁSI Lajos [a röplap hátoldalán]

Piros a vér a pesti utcán

Megyünk, valami láthatatlan
áramlás szívünket befutja,
akadozva száll még az ének,
de már miénk a pesti utca ...

Piros a vér a pesti utcán,
munkások, ifjak vére ez,
piros a vér a pesti utcán,
belügyminiszter, kire lövetsz? ...

Piros a vér a pesti utcán.
Eső esik és elveri,
mossa a vért, de megmaradnak
a pesti utca kövein ...

te kicsi ország,
el ne felejtse, aki él,
hogy úgy született a szabadság,
hogy pesti utcán hullt a vér.

[Bp.] gépírással soksz. másolati, indigós pld. 1 fol. – 29 x 21 cm. Kétoldalas.

Magántul.

A Benjámin László-vers teljes szöveg. Jobbágy Károly verse 12, egyenként 3 soros versszak, az utolsót egyetlen mondat követi. Itt az első, a második, a tizenegyedik és tizenkettedik versszakot közöltük, valamint a záró sort. Tamási verse 11, egyenként négysoros versszakból áll. Itt az első, az ötödik, a nyolcadik és – értelemszerű kihagyással – a tizenegyedik szakasz közöltük.

1956. kat. 1991. Zrínyi K. a Benjámin László-verset közli, a negyedíves, gépírásos papír alsó felén Zelk Zoltán: Feltámadás című költeményével együtt. A Benjámin-vers gépelési variáns, amely szerint: az 1. versszak második sora az itt közöltektől eltérően: „jó és rossz tőletek már elvétetett" formában szerepel. A 2. versszak 2. sorának kezdőbetűje kis „e". A 3. sorban: „lánctalpas hatalom! Szívünket fossza ki" írásváltozat. A 3. versszak 3. sorában „Csak a vér van, a gyász" szerepel.

A Zrínyi katalógus röplapja datált: 1956. október 26. Kézírással az utolsó sorban „d.u." Jobbágy Károly és Tamási Lajos verse nincs felvéve. A Tamási Lajos-vers október 24–25-én már az utcán volt.

Fénymásolt pld. HIM Nyt.

19.
[1956. október 25–26.]

9 MILLIÓ LÁTTA!

S.l. s.n. 1 fol – 14 x 21 cm. har.

HIM Nyt.

Linómetszet. A rajz bal oldalán két tüzelő harckocsi, a jobb oldalon jobb kezét felemelő, balban puskáját leeresztő férfi, mellette tiltakozó mozdulattal fegyvertelen nő áll. A háttérben torkolattűz látszik, ami több harckocsi jelenlétét sejteti. Fekete alapon fehér betűk és rajzolat. Feltételezett megjelenési ideje az 1956. október 25-i, parlament előtti véres csütörtököt követő óra/nap.

1956. kat. 1991. Zrínyi K. Ø

20.
[1956. október 25 – november 1.]
Egyetemi Forradalmi Bizottság [Budapest]

ENSZ-csapatokat Magyarországra?
Nem volt elég a külföldi csapatokból?
Magyar földön csak magyar katonát!
Vonuljanak ki az orosz csapatok, de helyettük más sem kell!
Küldjön az ENSZ gazdasági segítséget! / Egyetemi Forradalmi Bizottság. –

[Bp.] s.n. rotációs papír, nyomdai soksz. 1 fol. – har. 14,5 x 20,5 cm.

HL 1956. VI/44.

BG

További 2 pld., méretváltozatok 15 x 20 cm. Az egyik pld. ferdén nyomott, féloldalasan vágott.
Teljes szöveg.

Öt, különféle betűtípussal nyomtatott pld.

21.
[1956. október 25 – november 1.]
Magyar Forradalmi Ifjúság

Nem engedjük sorainkat megbontani semmiféle kétes gondolkodású – más célokért közénk furakodó – személyektől.
Mi a mindenkitől független teljesen önálló magyar hazáért szállunk síkra!...
A mi tiszta forradalmunkat ne akarják ők hazugságokkal bemocskolni, saját céljaikra felhasználni! / Magyar Forradalmi Ifjúság . –

S.l. s.n. szívópapír, stencil soksz. 1 fol. – 30 x 31 cm.

HL 1956. VI/41.

A magyar fiatalok sem a sztálinistáknak, sem a nyugatiaknak nem hisznek, független Magyarországért harcoltak és harcolnak.

A lap alján, majdnem középütt 5 cm-es, grafitceruzás, kézzel rajzolt, fekete fehér Kossuth-címer. A lap bal alsó sarka hiányzik, szöveg ép. A stencilfesték elhalványult, alig olvasható. Hátoldalán kézírással: VI. ker. Tanács körúton vannak kiragasztva. Alatta más kézírással az akkor közlekedő autóbuszok – feltehetően a harcok miatt megváltozott – útvonala.

22.
[1956. október 26.]
Egyetemi Forradalmi Diákbizottság [Budapest]

„Nagy Imrében bizalmunk!"
Ez volt a jelszó még kedden, október 23-án.
Ez a bizalom két-három napra megingott...
Amilyen mértékben Nagy Imre teljesíti a nép jogos követeléseit, bizalmunk oly mértékben fog benne növekedni. / EGYETEMI FORRADALMI DIÁKBIZOTTSÁG. –

[Bp.] s.n. 1 fol. – 20,5 x 14,5 cm.

További három, különböző levonásból származó pld., 21 x 15 cm, ill. 21,5 x 14,5 cm.

BG

Nagy Imre két napig az ávó [sic!] foglya volt, azért nem tudott intézkedni. Az ellenforradalmárokról szóló első rádióbeszédét géppisztolyokkal a háta mögött mondta el.

A röplap gépírásos változata: HK 2001/1. III/4. tételszám alatt, nyomdai változata: 1956. kat. Zrínyi K. 71. o. 79. tétel.

23.
1956. október 26.
Magyar Dolgozók Pártja Hadú-Bihar megyei Végrehajtó Bizottsága, Debrecen

Kiáltvány

L. a 25. sz. alatt

24.
1956. október 26.

A minisztertanács
Felszólítja Budapest lakosságát, hogy ma egész napon át n[e lép]jen ki az utcára.

Erre az intézkedésre azért van szükség, mert ma kora reggeltől megindult az egész fővárosban a fegyveres ellenforradalmár csoportok maradványainak f[elkuta]tása és teljes felszámolása...

Számítunk Budapest lakosságának fegyelmezettségére ... Budapest, 1956. október 26. Add tovább!

Bp. s.n. rotációs papír. – 23 x 13,5 cm.

HL 1956. VI/133.

A fegyveres ellenforradalmi bandák felszámolása és harcok ellenére a lakosságot ellátó gáz-, víz,- villamos művek, kenyérgyárak, orvosi rendelők és telefonközpontok zavartalanul működnek.

Az impresszum nélküli röplapról nem lehet tudni, kinek a nevében jelent meg.

Rendkívül sáros, rongált, anyaghiányos példány.

25.

1956. október 26.

Szocialista Forradalmi Bizottmány, Debrecen

A Debreceni Szocialista Forradalmi Bizottmány felhívása:

Megalakult Debrecenben a Szocialista Forradalmi Bizottmány.

Rendkívüli és felemelő esemény színhelye volt az elmúlt éjjel egészen napfelkeltéig a megyei pártbizottság székháza. A nyomasztó véres napok után a sztálinista, rákosista légkörből kiszabadulva felderengett a kibontakozás...

Kiáltvány

A Magyar Dolgozók Pártja Hajdú-Bihar megyei végrehajtó bizottsága, az egyetemi pártvégrehajró bizottságok és debreceni diákbizottságok ... az alábbi megállapodásokra jutottak:

1–14. [pont]

Felszólítjuk az üzemi tanácsokat, a belügyi szervek és a honvédség alakulatait, hogy a rendkívüli helyzet fennállásáig csatlakozzanak a debreceni szocialista forradalmi bizottsághoz. / MDP Hajdú-Bihar m. végrehajtóbizottsága, Egyetemi ifjúsági bizottságok. –

(Debrecen) s.n. gépírás, másolópapír, 3 számozott p. = 3 fol. – 29,5 x 21 cm.

A nép bizalmának letéteményesei Nagy Imre, Kádár János, Losonczy Géza, Lukács György és más elvtársak. Szűnjék meg a vérontás, a szovjetek menjenek állomáshelyükre, vonják ki őket, rendezzék az államközi kapcsolatokat. Alakuljon népfront-kormány, legyen amnesztia. Állítsák vissza a sztrájkjogot, az üzemi demokráciát és követelik a Kossuth-címer használatát.

HL 1956. VI/50.

26.

[1956. október 26–27.]

Eötvös Loránd Tudományegyetem, [Budapest]

Az Eötvös Loránd tudományegyetem tanárainak és diák[jainak köve]telése.

1. A Központi Vezetőség és a kormány azonnal adja ki a „TÜZET SZÜNTESS!" jelszót az ÁVH-soknak.

2–4. [pont]

... az új Politikai Bizottságot üdvözöljük, és üdvözöljük Kádár János elvtársat, a párt új első titkárát.

[Bp] s.n. szívópapír, stencil soksz. 1 fol. – 15 x 21 cm.

BG

A röplap követeli a harcok során fogságba esettek szabadon bocsátását, állítság bíróság elé az ávósokat, vonják ki azonnal a szovjet csapatokat. Meggyőződésük, hogy az új Politikai Bizottság teljesíti a diákok követeléseit.

Erősen szennyezett, ferdén nyomott és vágott, szövegében is sérült pld. A szöveg kiegészíthető.

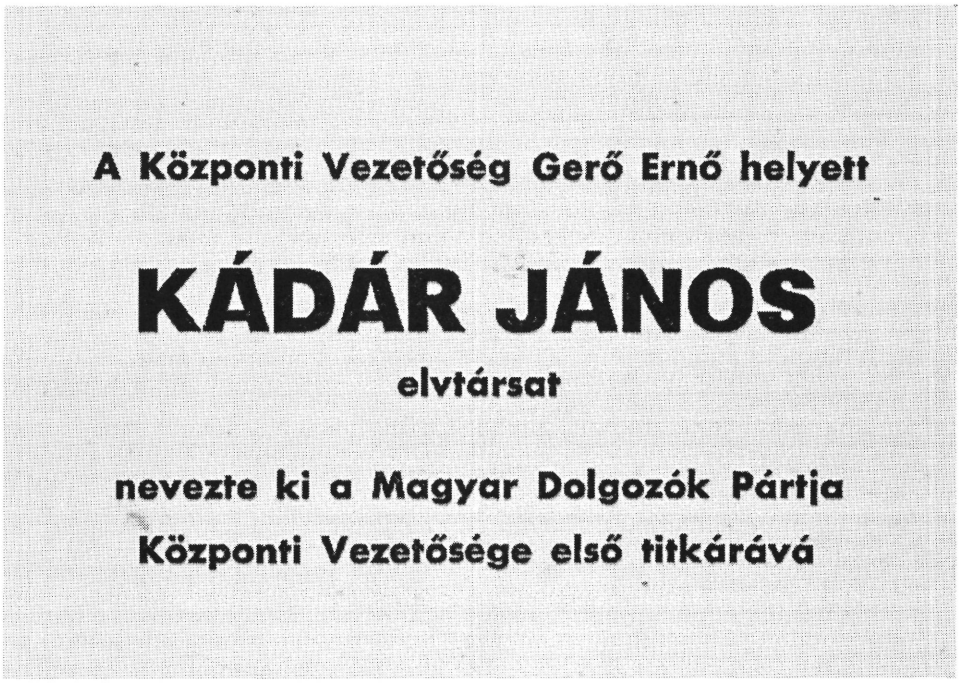

27.

[1956. október 26–28.]

I. kerületi Nemzeti Bizottmány [Budapest]

Az I. kerületi Nemzeti Bizottmány FELHÍVÁSA!

Győzött a nép akarata, győzött a forradalom. Megalakult az I. kerület Ideiglenes Forradalmi Nemzeti Bizottsága...

Feladatunk: mindenekelőtt a forradalom eredményeinek biztosítása. Legsürgősebb tennivalóink...

Követeljük a kormánytól:

A szovjet csapatoknak az egész ország területéről való azonnali kivonását ...

Kerület lakói, segítsétek munkánkat!

Felkelők! Segítsetek, hogy céljainkat megvalósíthassuk! / Az I. ker. Ideiglenes Forradalmi Nemzeti Bizottsága. –

[Bp.] s.n. nyomdai soksz. 1 fol. – 21 x 15 cm.

HL 1956. VI/48.

Leváltották a kerület vezetőit, 26 új nemzeti bizottsági tagot választottak. Követelik, hogy legyen semlegesség, rend és nyugalom. A Széna téren kilőtt házakból két család új lakást kapott.

A szövegben s Bizottság és Bizottmány elnevezés felváltva szerepel. A lap bal felső sarka hiányos, az ott átívelő piros-fehér-zöld díszítés zöld színe csak részben látszik.

28.

[1956. október 27–28.]

Egyetemi Forradalmi Diákbizottság [Budapest]

MÉG MINDIG ITT VANNAK A SZOVJET CSAPATOK!

A jelenlegi vezetést ideiglenesnek tartjuk! Ki a kormányból: Apró Antalt, Kossa Istvánt, Molnár Eriket, Nezvál Ferencet, Csergő Jánost, Nagy Józsefnét! ...

Nem akarunk sem sztálinizmust, sem kapitalizmust! Mi is minden államtól független, igazán demokratikus Magyarországért harcolunk! / Egyetemi Forradalmi Diákbizottság. –

[Bp.] s.n. nyomdai soksz. 1 fol. – har. 10,5 x 15 cm.

BG

Az egyetemisták Kéthly Annát, Illyés Gyulát követelték a kormányba. Az új kormánytagok távozását, a szovjet csapatok azonnali kivonását követelték Budapestről és a város határából is, az ország területéről november 30-ig teljesen vonuljanak ki.

Papírja vékony csomagolópapír.

Eltérő méretű példánya: HK 2001/1. II/8. sz.

29.

[1956. október 28.]

NAGY Imre

Nagy Imre elvtárs beszéde

Magyarország népe! A múlt héten tragikus gyorsasággal peregtek a véres események. Az elmúlt évtized szörnyű hibáinak és bűneinek végzetes következményei tárulnak elénk azokban az eseményekben, amelyeknek szemtanúi és résztvevői vagyunk...

Magyarország népe! A keserűség és a harc óráiban az elmúlt 11 esztendőnek csak a sötét oldalait látják. Ennek a 11 esztendőnek vannak történelmi jelentőségű, maradandó, eltörölhetetlen eredményei, amelyeket a magyar munkások, parasztok, értelmiségiek a párt vezetésével, kemény, áldozatos munkátokkal hoztatok létre [sic!]

A Népköztársaság számít arra az erőre és önfeláldozásra, melyet ti már az alkotó munkátokkal megmutattatok, mely hazánk jobb jövőjének legfőbb biztosítéka. / Nagy Imre. –

S.l. s.n. 1 fol. – 21 x 15 cm. Kétoldalas, kéthasábos. Zöld kalapcsomagolóra nyomtatott.

HIM Nyt.

A röplap tartalmi vonatkozásokban eltér a rádióbeszéd alapján megjelent más példányok szövegétől. A rádióban beolvasotthoz képest az „Ezer esztendős történelmünk során a sors nem fukarkodott a népünket és nemzetünket sujtó csapásokkal" mondat itt kimaradt. A „népmozgalom" helyett itt „népi mozgalom" áll. Az utolsó bekezdésben a rádióbeszédben „az elmúlt 12 esztendőnek" kitétel áll, szemben a fenti röplap „11 esztendőnek" kitételével. Hiányzik a másik változat záradékaként nyomtatott MDP-határozat.
Tipográfiája, tördelése más.

Az egyik variáns leírását l. HK 1996/3. 101-102. o. 32. tétel, a másikét 1956. kat. 1991. Zrínyi K. 93-94. o. 107. tétel.

30.

[1956. október 28–29.]

Budapest Népe!
Magyar Testvéreink!

Mélységes megrendüléssel fogadtuk a hírt, hogy drága hazánk fővárosa, szépséges Budapestünk fegyveres harcok színhelye...

DRÁGA MAGYAR VÉREINK!

Bács-Kiskun megyéből ... üzenünk nektek ... Azok az emberek vezetnek ma bennünket a párt élén, a kormány élén, akik a mi szavunkon szólnak ...

Hallgassatok Nagy Imre szavára! Kezdjük meg végre együtt és egy akarattal az új, boldog jövőt hozó életet! / Kecskemét Népe. –

Kecskemét, Bács-Kiskun megyei Nyomda Váll. 1 fol. – 21,5 x 14 cm.

BG

A fővárosi harcok következménye, hogy sok épület romba dőlt, kiégett a Nemzeti Múzeum. Tiborcok népéhez méltatlan ez a harc. Virágoztassuk fel a sívó homokot. Őrizzük meg anyagi javainkat, a gyárakat, technikai berendezéseket.

Datálás: l. Nagy Imre beszédét a 29. sz. alatt.

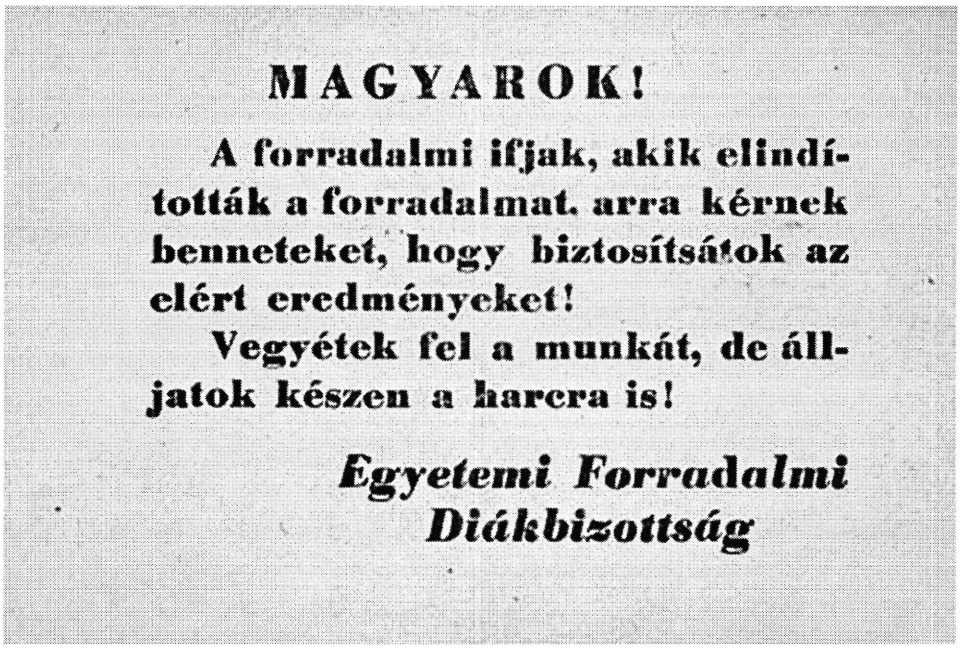

MAGYAROK!

A forradalmi ifjak, akik elindították a forradalmat, arra kérnek benneteket, hogy biztosítsátok az elért eredményeket!

Vegyétek fel a munkát, de álljatok készen a harcra is!

Egyetemi Forradalmi Diákbizottság

31.

[1956. október 28–29.]

Egyetemi Forradalmi Diákbizottság

MAGYAROK!

A forradalmi ifjak, akik elindították a forradalmat, arra kérnek benneteket, hogy biztosítsátok az elért eredményeket!

Vegyétek fel a munkát, de álljatok készen a harcra is! / Egyetemi Forradalmi Diákbizottság.

[Bp] s.n. rotációs papír, nyomdai soksz. 1 fol. –

HL 1956. VI/31

1–8. klf pld. nyomás ua, méret változó: 9 x 15 és 10 x 15 cm között.

BG

9 pld., 10,5 x 14 cm, 10–11. pld. 10 x 15 cm. Ferdén nyomott szöveg

Teljes szöveg.

32.
[1956. október 28–30.]
Magyar Forradalmi Ifjúmunkás Szövetség [Budapest]

A mi munkánk nem ért véget.
Szabad, békés, boldog élet.
Úgy lesz, ha mi megalkotjuk,
Küzdünk érte. – Megfogadtuk.
Munkásifjak, munkáslányok
Szövetségünk vár reátok. / Magyar Forradalmi Ifjúmunkás Szövetség.

S.l. s.n. 1 fol. – 10,5 x 15 cm.

HL 1956. VI/25.

A Magyar Forradalmi Ifjúmunkás Szövetség október 23-át vállaló röplapja október 27–28-i dátummal jelent meg, HK 2001/1 III/7. sz. Jelzete HL VII. 235. VI/24.

33.
[1956. október 29.]
DUDÁS József

Kiáltvány!
A Magyar Nemzeti Bizottmány felhívása a szakszervezetekhez és a munkástanácsokhoz.
Köszöntjük a hős munkásosztály minden hazafias tagját, akik életük áldozásával küzdöttek ebben a világraszóló, zsarnokságot elűző szabadságharcban…
A kivívott szabadságot szervezetileg biztosítani az egész nemzet feladata, végrehajtása a Nemzeti Bizottmányok hatáskörébe tartozik, ezért kérjük az üzemek küldöttjeinek hathatós segítségét. / Dudás József s.k. a Nemzeti Bizottmány elnöke. –

Bp., s.n. rotációs papír, nyomdai soksz. 2 p. = 1 fol. – 22 x 15 cm.

Kétoldalas nyt.

HL 1956. VI/52 a és VI/52 b.

További 2 pld., nyomdai variáns. Tükör más, szedés ugyanaz. 23 x 16 cm.

BG

A röplap a szakszervezetek helyreállítását, új bérezés és normák megállapítását, családi segély, új nyugdíj- és biztosítási rendszer kialakítását, a munkásság összes, valamikor volt szerzett jogának visszaállítását, az értelmiség megbecsülését, Nemzeti Tanácsok megalakítását állítja feladatul.

3 különféle betűtípussal nyomtatott, kétoldalas pld.

34.
1956. október 29.
Dudás József

L. a 35. tételt.

35.
1956. október 29.
Magyar Nemzeti Bizottmány, Budapest

A Magyar Nemzeti Bizottmány határozata.
1. A Magyar Nemzeti Bizottmány meghajtja a kivívott és drága vérrel szentelt Szabadság zászlaját a hősi halottak és sebesültek, az egész magyar nép előtt…
2–23. [pont]

24. Jelen határozatunkat megküldjük az ENSZ minden tagállamának, Dobi Istvánnak, Nagy Imrének, Kádár Jánosnak, Kovács Bélának és nyilvánosságra hozzuk az egész világ előtt / Magyar Nemzeti Bizottmány – Dudás József. –

„a" pld. [Bp.] s.n. nyomdai soksz. 1 p. = 1 fol. – 59 x 42 cm. Kéthasábos.
„b" pld. [Bp.] s.n. nyomdai soksz. 2 p. = 1 fol. – 22 x 16 cm. Kétoldalas.

HL 1956. VI/52 a és VI/52 b.

A röpirat követelései: függetlenség, a Varsói Szerződés felmondása, semlegesség, diákparlamentek, új szakszervezetek, új kormány, vallásszabadság, többpártrendszer, az ÁVH felszámolása, amnesztia.

Két, lényegét tekintve azonos pld. Az a változat 24 pontos, a b változat 25 pontból áll.
Változatok:
25/a 12. pont: A Diákparlament ...
25/b 12. pont: Diákparlament ...
25/a 18. pont: Az ÁVH azonnal feloszlik. Egységes rendőrség tagjai sorában helyet foglalnak a Szabadságharcosok
25/b 18. pont: Azonnal engedjék szabadon Mindszenty bíborost.
A továbbiakban:
18. pont „a" pld. = 19. pont „b" pld., továbbá
19/a = 20/b
20/a =21/b
21/a = 22/b
22/a = 23/b
23/a = 24/b
24/a = 25/b

A „b" változat aláírása: Dudás József, a Magyar Forradalmi Bizottmány elnöke.

36.
1956. október 29.
Magyar Nemzeti Bizottmány elnöke

L. a 33. tételt: Dudás József.

37.
[1956. október 29–30.]
Egyetemi Forradalmi Diákbizottság

Az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság felhívása a magyar néphez!
MAGYAROK!
Dicsőséges forradalmunk távolról sem fejeződött be. A veszély nem múlt el. A magyar nép egyöntetű követelése és kormányunk ismételt nyilatkozatai nem minden oldalról találtak megnyugtató visszhangra. A szovjet csapatok még nem kezdték meg a kivonulást...
Tegyük félre a pártoskodást, amely a nemzeti erők megoszlásához vezet!
Az egyetemi ifjúság felhív minden pártot és politikai csoportosulást, hogy... minden erejével nemzeti egységünk és védelmi képesítésének erősítésén munkálkodjék!... / Egyetemi Forradalmi Diákbizottság. –

[Bp.] s.n. rotációs papír, nyomdai soksz. 1 fol. – har. 10,5 x 15 cm.

HL 1956. VI/30.

BG további két pld.

Majdnem teljes szöveg. A HL példány középütt félig kettészakadt, szövege ép

38.

[1956. október 29–30.]

Ideiglenes Forradalmi Magyar Kormány és Honvédelmi Bizottmány

Magyarok! Hazafiak! Munkások! Parasztok! Értelmiségiek! Fiatalok! Katonák!

Mártírjaink holtteste felett teszünk esküt, hogy a magyar függetlenség és szabadság ügyét végleg diadalra juttajuk.

A válságos időkben a párt és a kormány vezetői a maguk hatalmának megőrzésével törődtek csupán...

POLGÁRTÁRSAK!

követeljük!

1. Új ideiglenes nemzeti forradalmi nemzeti kormányt felkelő fiatalok vezetőinek részvételével, amely végrehajtja nemzeti követeléseinket: a TIZENHAT PONTOT...

2–5. [pont

Nagy Imre és Kádár János polgártársak tagjai az új magyar forradalmi kormánynak. ELÉG VOLT A VÉRENGZÉSBŐL. / Az új Ideiglenes Forradalmi Magyar Kormány és Honvédelmi Bizottmány. –

[Bp.][Athenaeum ny] rotációs papír. 1 fol. – lapméret 46 x 31,5 cm., szöveg har. 19 x 25 cm.

HL 1956. VI/49.

A pontokban a statárium azonnal beszüntetését, a varsói szerződés felmondását, az államvédelmi hatóság embereinek leszerelését követelik, továbbá, hogy a honvédség alakulatai vegyék át a rend fenntartását.

A lap alján az egyetemisták 16 pontja, amelynek teljesítésére a fenti röplap 1. pontja is utal. L. külön felvételen: 1956. október 29–30. Magyar Ifjúság aláírással, 39. sz. alatt.

BG

Korrektúrapld.

További 3 példány: lapméret 47 x 32 cm., szöveg har. 19 x 25 cm.

39.

[1956. október 29-30.]

Magyar Ifjúság

1. A szovjet csapatoknak azonnali kivonását követeljük Magyarországról a békeszerződés határozatai alapján.

2. A Magyar Dolgozók Pártjában alulról felfelé titkos alapon új... vezetők választását...

3. A kormány alakuljon át Nagy Imre elvtárs vezetésével...

4–15. [pont]

16. Tiltakozunk az államvédelmi hatóság fegyveres beavatkozása ellen. / A MAGYAR IFJÚSÁG. –

[Bp.][Athenaeum ny] rotációs papír, 1 fol. – lapméret 46 x 31,5 cm., szöveg kéthasábos, har. 15 x 23 cm.

HL 1956. VI/49.

A pontokban általános és titkos választást, a gazdasági kapcsolatok és szerződések felülvizsgálatát, normarevíziót, a politikai perek felülvizsgálatát, sajtószabadságot, napilapot a MEFESZ számára, a Kossuth-címer használatát, a honvédségnek új egyenruhát követelnek.

Főbb vonásaiban megegyezik az október 23-i követelésekkel. Datálása: Nagy Imre beszédeinek és az új Nemzeti Kormány megalakulásának alapján. L. még a 29. sz. tételt és HK 1996/3. I/32. sz.

BG

A 29. sz. alatt felvett nyomtatvány léniával elválasztott alsó része. Nyomdai korrektúrapéldány.

További 3 példány – lapméret 47 x 32 cm., szöveg kéhasábos har. 15 x 23 cm.

40.
[1956. október 29–31.]
Csepeli Forradalmi Ifjúsági Szövetség [Budapest]

Felhívás
A csepeli Forradalmi Ifjúsági Szövetség felhívással fordul az ország dolgozó, tanuló és paraszt fiataljaihoz.
Követeljük, hogy a magyar ifjúság, a magyar Nemzetgyűlésben képviselve legyen...
A nyugalom és a rend helyreállításának legfőbb akadálya a szovjet csapatok Magyarországon való tartózkodása ... mi, csepeli dolgozó ifjak követeljük:
1–4. [pont] / CSEPELI FORRADALMI IFJÚSÁGI SZÖVETSÉG. –

S.l. s.n. nyomdai soksz. 1 fol – 21 x 15 cm. –

HL 1956. VI/28.

BG

A fiatalok dolgozni és tanulni akarnak. Nevükben a csepeli fiatalok követelik a szovjet csapatok azonnali kivonását, harci tevékenységének beszüntetését, az ország ENSZ-védnökség alá helyezését, a független ország semlegességének kimondását és elismertetését, a Nagy Imre-kormány felelősségének megállapítását a vérontásban, végül, hogy a Szovjetunió térítse meg az országban okozott károkat.

A példányon piros és zöld színes grafit keret van, kézi munka.

1956. kat. 1991. Zrínyi K. Ø

41.
[1956. október 29–31.]
Magyar Forradalmi Ifjúsági Párt [Budapest]

A MAGYAR FORRADALMI IFJÚSÁGI PÁRT PROGRAMJA
1. Az ország végleges és teljes függetlensége, semlegessége.
2–11. [pont]
GYERTEK KÖZÉNK! / Magyar Forradalmi Ifjúsági Párt. –

[Bp.] s.n. rotációs papír, nyomdai soksz. 1 fol. – 1. pld. 24 x 17 cm, 2. pld. 25 x 15 cm.

BG 3 pld. 25,5 x 17,5 cm.

A HK 2001/1. III/9. sz. alatt közölt röplap méretváltozata.

42.
1956. október 30.
Egyetemi Nyomda, Budapest

Az Egyetemi Nyomda ideiglenes Munkástanácsa a vállalat 635 dolgozója nevében a következő pontokban terjeszti követeléseit a magyar kormányhoz:
1. A kormány haladéktalanul rendezze viszonyunkat a Szovjetunióval az egyenjogúság alapján...
13. Követeljük Kós Péter ENSZ-beli követünk azonnali leváltását.
Budapest, 1956. október 30. / AZ EGYETEMI NYOMDA IDEIGLENES MUNKÁSTANÁCS ÉS ÖSSZES DOLGOZÓI. –

Bp. Egyet. ny. 1 fol. = 2 p. – 21 x 15 cm. Kétoldalas.

HIM Nyt.

BG

A röplap továbbá a szovjet csapatok kivonását, a hátrányos külkereskedelmi szerződések megszüntetését, általános, titkos választójogot, a normarendezést, kényszerszövetkezések felszámolását, szabad mezőgazdasági termelés lehetőségét, a sajtó-, a gyülekezési- és szólásszabadságot követeli. Kéri Kossa István pénzügyminiszter leváltását, mert szerepe volt az önsegélyező és önálló nyomdai szakszervezet felszámolásában.

Nyomdai variáns.

1956. kat. 1991. Zrínyi K. 170–171. o. 220. tétel szövegében a fentivel megegyezik, méretében más, egyoldalas röplap.

43.

[1956. október 30.]

Független Kisgazdapárt

FELHÍVÁS BUDAPEST NÉPÉHEZ!

A magyar nép nemzeti forradalma meghozta mindnyájunk részére a politikai szabadságot!

A FÜGGETLEN KISGAZDAPÁRT megalakult.

HAZAFIAK, JELENTKEZZETEK SORAINKBA!

Kerületi szervezetünk helyisége: Budapest, XIII. ker. Sallai Imre u. 5/b Telefon: 313-127

[Bp.] s.n. rotáció papír, nyomdai soksz. 1 fol. – 21 x 15 cm.

BG

Teljes szöveg.

Tildy Zoltán 1956. október 30-án jelentette be a rádióban a FKgP újjáalakulását.

44.

1956. október 30.

Magyar Képzőművészek és Iparművészek Forradalmi Bizottsága

MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZEK IDEIGLENES FORRADALMI BIZOTTSÁGA

Csatlakozunk a magyar nép országos forradalmához.

KÖVETELJÜK A szovjet hadsereg azonnali kivonását az egész országból.

1. Az ÁVH felszámolását és felelősségrevonását azonnal kezdjék el. Akadályozzák meg, hogy a Nemzetőrségbe ÁVH-sok beszivároghassanak.
2. Nagy Imre egyértelműen álljon a forradalom mellé.
3. A magyar nép akaratának megfelelően valósítsák meg Magyarországon a szocializmust.
4. Általános titkos választásig minden kormányt ideiglenesnek tekintünk.

Bp. 1956. okt. 30. / Magyar Képzőművészek Ideiglenes Forradalmi Bizottsága. –

Bp. s.n. stencil soksz. szívópapír,– 14,5 x 20,5 cm, har.

HIM Nyt.

Teljes szöveg. A fejlécen gépelési hiba: Magyar Képzőművéézek [sic!].

1956. kat. 1991. Zrínyi K. Ø

45.

1956. október 30.

Magyar Néphadsereg

Magyar Testvéreink! Bajtársak!

A Hadsereg vezetésének Forradalmi Katonai Tanácsa megalakult...

A Hadsereg a nép mellett áll Dicső Forradalmunk vívmányainak megvédésében...
1. Követeljük a Szovjet Hadsereg azonnali kivonását Budapestről...
2–5. [pont]
Budapest, 1956. október 30. / A Magyar Néphadsereg vezetésének Forradalmi Katonai Tanácsa. –

[Bp.] s.n. rotációs papír, nyomdai soksz. 1 fol. – 21 x 14 cm.

BG

A hadsereg kéri a magyar nép támogatását a rend helyreállításában, közlik, hogy eltávolították a hadsereg vezetéséből a szektás, visszahúzó erőket. Elhatározták, hogy lefegyverzik az ÁVO alakulatait. Azt kérik, hogy a határőrök tartozzanak a honvédséghez.

Stencilezett pld., HK 1996/3. I/39. sz., a HIM Kisnyomtatvány-gyűjteményéből.

46.
1956. október 30.
Országos Légvédelmi Parancsnokság, Budapest

KÖVETELÉS A KORMÁNYHOZ! FELHÍVÁS A MAGYAR NÉPHEZ!
Mi, az Országos Légvédelmi Parancsnokság beosztottjai Budapesten és vidéken a további, eddiginél súlyosabb vérontás elkerülése végett... Követeljük:
1.) A Magyarországon állomásozó mindennemű fegyvernemi szovjet alakulat azonnal kezdje meg a MI HAZÁNKBÓL A KIVONULÁST!
2–4.) [pont]
A NÉPPEL TŰZÖN-VÍZEN ÁT! / Az Országos Légvédelmi Parancsnokság összes beosztottja.
Kelt Budapesten, 1956. október 30-án 16 órakor. –

Bp. s.n. szívópapír, sencil soksz. 1 fol. – 30 x 21 cm.

HL 1956. VI/63.

A budapesti harcok beszüntetését, a tűzszünetet állandóan megszegő szovjet csapatok azonnali kivonását, a szovjet nagykövet és katonai attasé nyilatkozatát a kivonulásról, a Nagy Imre kormány időszaka előtt megkötött, hátrányos szerződések felmondását követeli a röplap. A Néphadsereg légvédelme és légiereje fegyveresen áll ki a magyar dolgozó nép akarata mellé.

2 db teljesen megegyező példány.

Ugyanezen a raktári számon, dátum nélkül további 3 db nyomdai példány: nyelvi variánsok.
Bp. s.n. rotációs papír, nyomdai soksz. 1 fol. – 29 x 21 cm.
Mindhárom gyűrött utcáról felszedett, sáros, víz- és rozsdafoltos.

További példányok: BG

2 db stencilezett 30 x 21 cm és 1 db. nyomdai 29,2 x 20,5 cm.

Szövegváltozatok:

Stencil pld.	Kezdő mondat és aláírás: beosztottjai
	1. pont: mindennemű fegyvernemi szovjet alakulat
	3. pont: a Néphadsereg légvédelme és légiereje
	Záró jelmondat: idézőjel nélkül
Nyomdai pld.	Kezdő mondat és aláírás: beosztottai
	1. pont: mindennemű szovjet
	3. pont: a Néphadsereg Légvédelme és Légiereje
	Záró jelmondat: idézőjellel.
	A nyomdai kiadás dátum nélküli.

47.
[1956. október 30. körül]
Magyar Fiatal – Forradalmi ifjúság lapja

GONDOLKOZZUNK! (aláhúzások a szövegben)
Számtalan rémhír szaladgál ma a pesti utcákon... Az infláció...
MILYEN IFJÚSÁGI SZERVEZETET AKAR A MAGYAR FIATAL?
ÍRÓINKHOZ. Magyar írók, miért némultatok el? Mindenki jól emlékszik arra, Ti kezdtétek el döngetni a Rákosi önkény kapuit...

[Bp.] s.n. stencil soksz. szívópapír. 1 fol. – 29 x 21 cm. Kétoldalas.

HIM Nyt.

Cikkeiben cáfolja a vádat, hogy a felkelés során harcoló fiatalok kifosztották volna az üzleteket. Figyelmezteti a munkásságot, hogy a sztrájk ma már csak kárt okoz. A korábban feloszlatott ifjúsági egyesületek valóban a fiatalság érdekeit kell, hogy képviseljék, a hatalmi adminisztráció nem uralkodhat a szervezetek felett. Hiányolja a magyar írók megszólalását.

Datálatlan, évfolyam, szám és lapszámozás nélkül. Címfeje kézzel írott, grafikai betű.

1956. kat. 1991. Zrínyi K. Ø

48.
[1956. október 30. körül]
Magyar Szociáldemokrata Párt Ideiglenes Intézőbizottsága

A több mint 8 esztendeig tartó önkény beszüntette a Magyar Szociáldemokrata Párt működését... a magyar munkásosztály hivatott vezetője él és ismét törvényes keretek között működik.
Munkások, magyar dolgozók!
A Szociáldemokrata Párt a régi szeretettel köszönti régi harcosait és mindazokat, akik a ... Párt ... zászlaja alatt kívánnak dolgozni ... a független, szabad Magyarországért! Az Ideiglenes Intézőbizottság nevében Barátság! / Kéthly Anna, Kelemen Gyula, Kőműves József. –

Bp. Athenaeum ny. 1 fol. – 20,5 x 15 cm.

BG

A Szociáldemokrata Párt 1948 óta illegalitásban dolgozott, most csatlakozási felhívást intéz nem csak a régi tagokhoz, hanem a demokráciát kívánó ifjúsághoz is.

További 6 pld. különféle levonat, méret. Az egyik rendkívül sáros, foltos, anyag- és szöveghiányos, de kiegészíthető.

Kéthly Anna 1956. október 31-én tette közzé hivatalos felhívását az SZDP újjálakulásáról.
Forrás: Népszva, 1956. november 1.

49.
[1956. október 30 – november 1.]
Kisipari Szövetkezetek Országos Szövetsége, Budapest

A Kisipari Szövetkezetek Országos Szövetsége /OKISZ/ Forradalmi Intézőbizottságának közleménye:
A Forradalmi Intézőbizottság javaslatára a Magyar Nemzeti Bank az esedékes, valamint a kiesett időre járó munkadíjat és munkabéreket a kisipari szövetkezetek egyszámlájáról kifizeti. Ha az egyszámlán erre fedezet nincs, a szövetkezet részére hitelt folyósít. A hitelért a Hosszúlejáratú Kölcsönalap kezességet vállalt.

A Forradalmi Intézőbizottság 3 millió forintos segélyalapot létesített a károsult szövetkezeti tagok és szövetkezetek megsegítésére. / Forradalmi Intézőbizottság. –

[Bp.] s.n. stencil soksz. szívópapír. 1 fol. – 15 x 21 cm, har.

HIM Nyt.

Teljes szöveg.

1956. kat. 1991. Zrínyi K. Ø

50.
1956. október 31.
Nyugdíjintézet, Budapest

A Nyugdíjintézet Ideiglenes Forradalmi Bizottságának közleménye a nyugdíjasokhoz.
1.) A Nyugdíjintézet minden nyugdíjas novemberi ellátását továbbította ...
2.) A Forradalmi Bizottság bízva Független Magyar Kormányunk utólagos engedélyében, elhatározta, hogy a ... megvont nyugdíjak folyósítását ... azonnal elkezdi ... /Az Intézet dolgozói nevében: AZ IDEIGLENES FORRADALMI BIZOTTSÁG. –

Bp. s.n. szívópapír, stencil soksz. 1 fol. – 29,5 x 21 cm.

BG

A Posta Leszámítoló Hivatala nem továbbította a novemberi nyugellátásokat, felszólítják ennek haladéktalan elintézésére. Bár a Pénzügyminisztériummal nem tud kapcsolatba lépni a Nyugdíjintézet, elhatározták, hogy törvénytelen rendelkezések nyomán megvont régi nyugdíjakat is kifizetik. Saját jogú nyugdíjasoknak 400 forint, özvegyeknek 200 forint előleget küldenek ki.

51.
1956. október 31.
Pécsvidéki Bányász Szövetség,Pécs

Magyarok, Polgárok, Budapest lakói!
Dunántúl népe veletek van! ...
A pécsi bányászok FGYVERESEN készen állnak mellettetek!
Pécs, 1956. október 31. / PÉCSVIDÉKI BÁNYÁSZ SZÖVETSÉG. –

[Pécs] s.n. nyomdai soksz. – 10,5 x 14,5 cm.

BG

Zöld színű rotációs papír.

Teljes szöveg: HK 1996/3. I/45. sz. alatt.

52.
1956. október 31.
Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Forradalmi Katonai Tanács, Budapest

Igazolvány.
Igazoljuk, hogy ... rendf ... bajtárs a Zrínyi Akadémia személyi állományába tartozik ... Az igazolvány tulajdonosa fegyverviselésre és igazoltatásra jogosult. Érvényes a visszavonásig. Budapest, 1956. október ... n. / Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Forradalmi Katonai Tanácsa. –

Bp. s.n. szívópapír, stencil soksz. 1 fol. – har. 10,5 x 14 cm.

BG

H. J. százados nevére kiállított, 371. sorszámú, aláírt, lepecsételt igazolvány, a dátum napja kézzel kitöltött. A lap bal felső sarkától átlósan jobbra piros-fehér-zöld csík húzódik.

53.

[1956. október 31. után]

Független Kisgazdapárt

FIATALOK!

A Független Kisgazdapárt Ifjusági Szervezet 1956 november hó 3 án délután két órakor (Mártírok útja 48) NAGGYŰLÉST tart.

Szabad vita alapján akarjuk kialakítani a magyar ifjuság programját.

Jöjjetek! – Mindenkit szeretettel várunk!

[Bp] s.n. 1 fol. – 10,5 x 14,5 cm. –

HIM Nyt.

Teljes szöveg.

Datálatlan. A Független Kisgazdapárt 1956. október 31-én alakult újjá.

Rózsaszínű cellkartonra nyomtatott példány.

1956. kat. 1991. Zrínyi K. Ø

54.

1956. november 1.

Forradalmi Középiskolás Diákszövetség , Budapest

Középiskolások! Diáktársaink.

Hazánk sorsdöntő óráiban titeket is harcba hívunk dicsőséges forradalmunk védelmére. Minden középiskolában és kollégiumban haladéktalanul alakítsátok meg a Forradalmi Középiskolás Diákbizottságot és lépjetek érintkezésbe a Forradalmi Középiskolás Diákszövetség országos központjával (Bp. I. Szép Ilonka u. 2–4. Telefon 158–005). Budapest, 1956. november 1. / FORRADALMI KÖZÉPISKOLÁS DIÁKSZÖVETSÉG. –

Bp. s.n. nyomdai soksz. 1 fol. – 10,5 x 15 cm. –

HL VII. 235. VI/22. 1956.

Bal felső sarka letépve, a szöveg ép.

55.

1956. november 1.

Magyar Forradalmi Ifjúsági Párt, Budapest

HAZAFIAK!

Budapest VI. ker. Izabella u. 62-64. sz. alatt megalakult a

Magyar Forradalmi Ifjúsági Párt.

Ezt a Pártot a barikádok hős ifjúsága hozta létre. Tömörüljön minden hazáját forrón szerető magyar sorainkba.

Budapest, 1956. november 1. / Magyar Forradalmi Ifjúsági Párt ideiglenes vezetősége. –

Bp. s.n. rotációs papír, nyomdai soksz.1 fol. – har. 13,17,5 cm.

HL VI/160.

56.
1956. november 1.
Magyar Írók Szövetsége, Budapest

Tisztelet a forradalom halottainak!
A Magyar Írók Szövetségének nyilatkozata: (aláhúzások az eredeti szövegben)
Nemzeti forradalmunk, szabadságunk és függetlenségünk kivívásának legnagyobb erénye az erkölcsi tisztaság.
A magyar írók ... Követelik, hogy vonják felelősségre mindazokat, akik a nép ellen vétkeztek. Ugyanilyen határozottsággal követelik, azt is, hogy a bűnösök a szabad magyar bíróság előtt feleljenek.
Felszólítunk mindenkit, hogy a vétkeseket bántatlanul adják át a Nemzetőrség, vagy a Honvédség járőreinek. A személyi bosszú méltatlan hozzánk ...
A világ szeme rajtunk ...
Budapest, 1956. november 1. / A Magyar Írók Szövetsége. –

Bp. s.n. stencil soksz. gépírópapír, 1 fol. – 30 x 21 cm.

HIM Nyt

Majdnem teljes szöveg.

1956. kat. 1991. Zrínyi K. 238. o. 320. tétel nyomdai variáns.

Szövegében is eltérő, amennyiben a „Követelik" kezdetű rész 3. mondata „A nép ne az utcán ítélkezzék, hanem a tárgyalóteremben" az itt közölt példányból hiányzik. A Zrínyi-katalógusban a nyomtatott példány 4. bekezdésében „honvédség," „nemzetőrség" kis kezdőbetűs írásmód szerepel.

57.
1956. november 1.
Magyar Honvédség Forradalmi Bizottmánya, Budapest

IGAZOLVÁNY
A Magyar Honvédség Forradalmi Bizottmánya igazolja, hogy ... rendf. ... alakulat, intézet állományába tartozik. / ... alakulat, intézet pk.a. –

Bp. s.n. cellkarton, nyomdai soksz. 1 fol. – har. 7 x 11 cm.

BG

A H. J. százados nevére kiállított, 89. sorszámú, aláírt, lepecsételt pld. Csigamotívumos nyomtatott keretdíszítés.

58.
[1956. november 2.]
Keresztény Demokrata Néppárt, Budapest

Keresztény magyar testvérek!
Ma, amikor mélységes fájdalom tölti el szívünket, ma, amikor még ott látjuk drága magyar ifjúságunk és munkástestvéreink vérét az utca kövezetén...
Jöjjetek, alakítsuk meg újból az 1947 júniusban gyilkosok által széjjelvert, törvénytelenül feloszlatott Keresztény Demokrata Néppártot!...
ÉLJEN A SZABAD ÉS FÜGGETLEN MAGYARORSZÁG! / ORSZÁGOS SZERVEZŐ BIZOTTSÁG. –

[Bp.] Athenaeum ny. 1 fol. – 21 x 14,5 cm.

HL 1956 VI/162., továbbá 1 pld. 21 x 15 cm.

BG

A röplap csatlakozásra szólít fel mindenkit, akik leszámoltak a „tizenegy éve kitenyésztett nemzetgyilkosokkal," akik harcoltak a szabad, független országért.

A KDMP 1956. november 2-án alakult újjá. Forrás: Magyar Világ, november 3.

59.

1956. november 2.

Magyar Forradalmi Ifjúsági Párt, Budapest

HAZAFIAK!

Budapest, V., Izabella utca 64. sz. alatt megalakult a

MAGYAR FORRADALMI IFJÚSÁGI PÁRT

Ezt a Pártot a barikádok hős ifjúsága hozta létre. Sorainkban tömöríteni kívánunk fajra, nemre, felekezetre való tekintet nélkül minden magyart, aki magáévá teszi a forradalmi ifjúság jelszavait:

1. Hazánk teljes függetlenségét és semlegességét!
2. Teljes politikai, sajtó- és vallásszabadságot!
3. Az osztályharc megszűnését!
4. Népünk életszínvonalának emelését!
5. A forradalom vívmányainak megőrzését!

Előre a semleges, független, demokratikus Magyarországért!

Budapest, 1956. november 2. / Magyar Forradalmi Ifjúsági Párt ideiglenes vezetősége.

Bp. s.n. nyomdai soksz. Rotációs papír, 1 fol. – 29 x 20,5 cm.

HL 1956. VI/161.

Teljes szöveg.

A Magyar Forradalmi Ifjúsági Párt 1956. október 30-án alakult meg. Forrás: Magyar Nemzet, október 31. Az újságban névváltozat: Magyar Ifjúság Forradalmi Pártja

60.

[1956. november 4.]

Magyar Forradalmi Ifjúsági Szövetség

VESZÉLYBEN A FORRADALOM!

Csodálatos hősiességgel kivívott győzelmünket fenyegeti a zsarnokság! Újabb szovjet csapatok keletről betörtek hazánkba: Kecskemét repülőtere orosz kézen ...

Mindenki egy emberként tiltakozzon az agresszió ellen ...

Nemzeti Bizottmányok! Forradalmi Tanácsok! Rajtatok az ország szeme.

Felhívjuk a Magyar Forradalmi Katonai Bizottmányt, hogy a keleten tartózkodó magyar haderőket vonja össze a főváros védelmére! Nem tűrjük, hogy ismét leigázzák az országot.

A forradalom teljes győzelme mindnyájunk érdeke. / Magyar Forradalmi Ifjúsági Szövetség. –

S.l. s.n. hengerelt végtelenített papírra stencilezett. 1 fol. – 33 x 22 cm.

HIM Nyt.

Majdnem teljes szöveg.

1956. kat. 1991. Zrínyi K. Ø

61.

[1956. november 4. után]

MIÉRT?

Miért nem beszél az áruló Kádár a követelésünkről: Szabad választásokról, fiataljaink deportálásáról, hogy nem egy pár „demagóg" sztrájkol, hanem az ország? ...

Sztrájk! – Sztrájk! – Sztrájk!

S.l. s.n. indigós gépelés, másolati papír. – 31 x 21 cm. Szöveg har. 10 x 18 cm.

HL 1956. VI/122

Mindenki a szovjet csapatok távozását kívánja, erről nem beszél a rádió, amint arról sem, hogy újra tevékenykedik az ÁVÓ.

62.

[1956. november 4. után]

MUNKÁS TESTVÉREK!

Ne hagyjátok magatokat a rádióval megtéveszteni, félrevezetni. Egyetlen fegyver van a kezünkben a SZTRÁJK. Ha a munkát felvesszük, elvesztettük ... szabadságunkat ...

Állítsák vissza Nagy Imre kormányát, amely a nép bizalmát élvezi ...

Mi nem akarunk nagytőkét, de nem akarjuk azt sem, hogy újból az orosz szipolyozzon bennünket ...

Sztrájk! Sztrájk! Sztrájk!

S.l. s.n. fekete indigós, másolati papír. – 30 x 21 cm.

HL 1956. VI/112.

Lényegét tekintve teljes szöveg.

63.

[1956. november 5.]

Glauber István Egyetemi Zászlóalj (Budapest)

MAGYAROK!

Hőseink vérükkel pecsételték meg a szabadsághoz való jogunkat. Méltók akarunk maradni a .-as hősök emlékéhez. Ismét harcol a magyar! Szólaljon meg minden magyar lelkiismerete!

Támogassátok hőseinket, a nemzeti létünkért és a magyar szabadságért küzdenek!

SEGÍTSETEK! SEGÍTSETEK! A XIV. kerületi hősök nevében a / Glauber István Egyetemi Zászlóalj. –

[Bp.] s.n. kalapcsomagoló, gépírásos másolat. 1 fol. – 29,5 x 21 cm.

HL 1956. VI/45.

Teljes szöveg.

A HK 2000/4. II/65. sz. tétel szövegváltozata.

64.

1956. november 5.

GREBENNIK, [Konstantin]

A budapesti szovjet csapatok katonai parancsnokának 1. számú parancsa.

1956. november hó 5. Budapest.

A szovjet csapatok hozzáfogtak szövetségesi kötelezettségeik megvalósításához, hogy testvéri segítséget nyújtsanak ...

1) Az összes fegyverrel rendelkező személyek azonnal adják le fegyvereiket a szovjet csapatoknak

2) 1956. november 7-től este 18 h-tól reggel 8 h-ig kimenési tilalmat rendelek el ...

3) Az összes élelmiszerüzletek kötelesek naponta nyitvatartani ... / A Szovjet Hadsereg budapesti egységeinek parancsnoka GREBENNIK vezérőrnagy. –

[Bp.?] s.n. [szovjet tábori ny.?] durva rotációs papír, 1 fol. – 23,5 x 16 cm.

BG

Aki nem adja le fegyverét, azt a hadiállapot törvényei szerint büntetik, aki a „kimenési" tilalmat megszegi, azt a hadiállapot törvényei szerint büntetik. Ha a szovjet járőröket valamilyen támadás éri, felszólítás nélkül tüzelnek. Az utcán közlekedők a szovjet katonai őrjárat parancsnokának feltétlenül engedelmeskedni kötelesek. A szovjet csapatok a rendrakás érdekében jöttek. A lakosság ehhez adjon meg minden segítséget.

A példány gyűrött, sáros, anyaghiányos. Szöveg ép.

Grebennik két 1. számú parancsot adott ki, a másik 1. számú parancs november 6-án kelt, magyar-orosz nyelvű. Közölve: HK 2000/1. II/71. sz.

1991. kat. Zrínyi K. nyomdai variáns 281. o. 375. tétel.

65.

1956. november 6.

[GREBENNIK] GREBENNYIK, K[onstantin]

A budapesti szovjet katonai egységek városparancsnokának 1. sz. Parancsa

Budapest, 1956. november 6.

A szovjet csapatok a magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány kérésére ideiglenesen bevonultak Budapestre ... megparancsolom:

1. Azok a személyek, akiknél fegyver van haladéktalanul, de legkésőbb f. évi november 9-én 17 óráig szolgáltassák be a szovjet katonai alakulatoknak ...

2–4. [pont]

Felhívom Budapest összes dolgozóit, hogy segítsék a helyi közigazgatási szerveket és a szovjet csapatokat ... / A budapesti szovjet katonai egységek városparancsnoka Grebennyik K. gárdavezérőrnagy. –

[Bp.?] [szovjet tábori ny?] 1 fol. – 21,5 x 15 cm.

BG

Kijárási tilalom elrendelése, járőrözés bejelentése, utasítás munka felvételére, a közigazgatás helyreállítására.

Grebennik november 5-én is kiadott 1. számú parancsot, ez lényegét tekintve ugyanaz. Papírja, méretezése, betűtípusa hasonló.

Hat, különféle papírra – rotációs, másoló, enyvezett, kalapcsomagoló – nyomott, méretben néhány miliméterrel különböző pld.

Magyar-orosz nyelvű variáns: HK 2001/1. II/71. sz.

66.

[1956. november 6. után]

B[udapest] népei

KIK AZ OROSZOK A MAGYAR NÉPNEK?

AZ AVO ROMHALMAZZÁ VÁLTOZTATTA HAZÁNKAT ...

AZ AVO MÁS ÖLTÖZETTEL VÉGZI GYILKOS MUNKÁLYÁT [sic!] (EZ KÁDÁR MUNKÁJA)

KI AZ OROSSZAL ... most további sztrájk

S.l. s.n. szívópapír, stencil soksz. 1 fol – har. 14 x 21 cm.

HL 1956 VI/126.

A röplap leírja még, hogy az 1944-ben elhurcolt férfiak még mindig Oroszországban vannak, hozzájuk az ÁVO segítségével most újabb 1400 foglyot vittek el. Ez a szovjet csapatok „ajándéka". (Utalás a szovjet csapatok röplapjára, amely szerint sok tonna élelmiszert ajándékoztak a magyar népnek. V. ö. HK 2000/1. II/59. sz.)

A gépírásos, stencilezett röplap megszólítása, valamit a „most további sztrájk" felhívás gumi gyermeknyomda betűivel készült.

67.
[1956. november 7. körül]
[GREBENNIK] GREBENNYIK, K[onstantin]

BUDAPEST LAKOSSÁGA!
Az ellenforradalmi felkelők fő ellenállási gócait levertük. A fasiszta bandák maradványai a város nyugodt kerületei felé szivárognak ...
Minél tevékenyebben vesz részt Budapest lakossága a rend helyreállításában, annál gyorsabban tér vissza a város nyugodt, békés élete. / A budapesti szovjet katonai egységek városparancsnoka Grebennyik K. gárdavezérőrnagy. –

[Bp.] s.n. szívópapír, gépírás, eredeti pld. 1 fol. – 30 x 21,5 cm.

BG

A bujkáló banditák arra kényszerítik a szovjet alakulatokat, hogy békés járókelőkre tüzeljenek. Saját és az ő érdekükben bírják rá őket a fegyverletételre.

A gyűjteményben még három, a fentivel szövegében teljesen megegyező nyomdai pld. A fejléc kövérrel szedett.

[Bp?] [szovjet tábori?] nyomdai soksz. nyomópapír, 1 fol. – 20,5 x 15 cm, 21,5 x 15,5 cm, illetve 21 x 15 cm.

Nyomdai, illetve stencilezett, részben variáns példányai: HK 2000/1. II/78. sz.

68.
[1956. november 8.]
Forradalmi Ifjúság [Budapest]

EGYEDÜL VAGYUNK
küzdelmünkben. Ugyanolyan figura vagyunk a nagyhatalmak sakktábláján mint Egyiptom vagy Izrael. Ha a rádió hullámhosszain pásztázol, minden nyelven hallhatod a magyar nevet. Szavakban nincs hiány nemzeti felkelésünk segítéséről!...
Magyar fiatal gondolkozz, amíg van rá idő! / Forradalmi Ifjúság. –

[Bp.] s.n. másolópapír, fekete indigó, másolati pld, 1 fol. – 29,5 x 20,5 cm.

HL 1956. VI/46.

Az ENSz szervezeteiben csak beszélnek a magyar forradalom támogatásáról, de a határozatok az Egyesült Államok akaratának megfelelően semmitmondóak, valódi segítség nem érkezik.

A másolás miatt(?) rontott(?) szöveg: az utolsó mondata az Egyesült Államokat sóhivatalként jellemzi. V. ö. a következő, 69. sorszámú leírással: az ENSZ.... szemünk láttára alakul át az Egyesült Nemzetek Szervezetéből az Egyesült Nemzetek Sóhivatalává.
Feltehetően a Péterfy Sándor utcai kórház alagsorában készült röplapok közé tartozik. L. *Eörsi* 68. o., továbbá a 93. sz. leírást, november 24.

Az itt közölt röplap aláírás nélküli, hosszabb változatát a következő, 69. sz. leírás mutatja be.

69.

[1956. november 8.]

[Forradalmi Ifjuság, Budapest]

EGYEDÜL VAGYUNK

Küzdelmünkben Ugyanolyan figura vagyunka nagyhatalmak sakktábláján, mint Egyiptom, vagy Izrael ... De az ENSZ-ben elhangzó szenvedélyes gyujtó beszédeket tettek nem követték. Az ENSZ függetlenségünk, békénk védelméről hozott semmitmondó határozataival szemünk láttára alakul ált az Egyesült Nemzetek Szervezetéből az Egyesült Nemzetek Sóhivatalává.

Harcra, fegyveres ellenállásra tüzelt, buzdított a nyugati, a szabad világ minden hivatalos és nem hivatalos rádiója ...

Most ugyanazok a rádiók a fegyveres harc mindenki számára nyilvánvaló értelmetlensége láttán – további végnélküli sztrájkra, munka megtagadására bíztatnak bennünket...

És itt állunk mi egyedül /ablaküveggel és tejporral/ szavakban egekig magasztalt, de a romok porába taszított, becsapott magyarok.

[Bp] s.n. vékony csomagolópapír, stencil soksz. 1 fol. – 22 x 20,5 cm.

BG

A röplap hátoldalán tintaceruzával 956.XI.8.

Az előző, 68. sorszám alatt leírt röplap hosszabb változata. A papírlap alja letépett, elképzelhető, hogy eredetileg itt is szerepelt a „Magyar fiatal, gondolkozz, amíg van rá idő" utolsó mondatként. A rövid változatban a „szemünk láttára alakul át ... az Egyesült Államok sóhivatalává" kitétel szerepel az „Egyesült Nemzetek Sóhivatalává" helyett. Keletkezésének körülményeiről l. Eörsi 68. o., illetve a november 24-i, 93. sorszámú leírást.

70.

[1956. november 10.]

Munkások, értelmiségiek, fiatalok, katonák és tisztek!

Budapest dolgozói!

Népünk nemzeti, demokratikus mozgalma a szocialista demokrácia kifejlesztéséért, a Rákosi-klikk bűnös politikájának súlyos következményei ellen indult ...

A jogos követelésekrét indult mozgalom hullámain felszínre tört az ellenforradalom ...

Magyar hazafiak! Népünk sorsáért aggódó munkások, értelmiségiek! ...

Segítsétek a magyar karhatalmat és a szovjet katonákat a demokratikus rend, a béke, a szocialista építőmunka helyreállításában!

[Bp.] Athenaeum ny. 2 p. = 1 fol. – 20,5 x 15 cm.

BG

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány a szovjet alakulatok segítségével felveszi a harcot a reakció népellenes, gyűlölt erői ellen, akik fegyveres harcot provokáltak. A baráti Szovjetunió katonái a rend, a béke, az alkotó munka feltételeit segítenek megteremteni.

A röplap hátoldalán lila tintaceruzás dátum: 1956. nov. 10.

71.

1956. november 10.

VIII. ker[ületi] Nemzeti Bizottság, Budapest

VIII. KERÜLET LAKÓI!

A kerületi Orosz Katoni Parancsnoksággal történt megbeszélés alapján az alábbiak legsürgősebb végrehajtására szólítjuk fel kerületünk lakóit:

1. A házfelügyelők azonnal szedjék össze a házban található fegyvereket és lőszereket és azt 24 órán belül jelentsék a kerületi Rendőrkapitányságon (Víg u. 36.).

2–10. [pont]

11. Az önbíráskodás minden módja tilos és az elkövetők ellen a legszigorúbban járunk el. Budapest, 1956. november 10. / VIII. KER. NEMZETI BIZOTTSÁG. VIII. KER. TANÁCS VB ELNÖKE

Bp. Athenaeum ny. 1 fol. – 21 x 14,5 cm.

BG

Szabad utcai közlekedés reggel 7 órától este 19 óráig van, a házfelügyelők és lakók távolítsák el a fasiszta plakátokat, kezdjék el a romeltakarítást, állítsanakfel házőrséget és a kerület lakói legkésőbb 12-én, hétfőn vegyék fel a munkát. A feketézést és az árdrágítást a törvény bünteti.

72.

[1956. november 10. körül]

Egyetemisták!
Magyar Fiatalok!
Az elmúlt napokban bebizonyítottátok határtalan hazaszereteteket.
Ne engedjétek, hogy a haza és nép iránti hűségeteket fasiszta, horthysta tisztek, csendőrök, rémhíreket terjesztő tőkések és földbirtokosok ellenforradalmi célokra használják fel ...
Támogassuk a Rákosi börtönéből kiszabadult Kádár Jánosnak, a munkásosztály régi, kipróbált harcosának kormányát ...
A Haza jövője követeli ezt most tőletek! / EGYETEMI IFJAK. –

[Bp.] [Athenaeum ny?] rotációs papr, nyomdai soksz. 1 fol. – 21,5 x 15,5 cm.

BG

A röplap arra kéri az ifjúságot, hogy válassza el a tiszta búzát az ocsútól, s ne a gyilkos és fosztogató ellenforradalmi banditákat támogassa, mert az ellenforradalom sötét erői vérfürdőbe hajszolják a magyar ifjúságot.

73.

[1956. november 10. körül]
Magyar Fiatal
FORRADALMI IFJÚSÁG LAPJA

Nem tűrjük:
Nem tűrjük, hogy amiért életünket áldoztuk, vérünket ontottuk: szabadságunk szent ügyét beszennyezzék! ...
De ugyanúgy ügyünk árulói azok is, akik
a hazafias követelések ürügyén nyomorba, koldusbotra akarják juttatni a hazát ...
MAGYARORSZÁG NEM VOLT, HANEM LESZ!
Hátoldalon:
A SZIVÜK SZAKAD MEG ... a messzi Münchenben Szabad Európáéknak, ha hazánk tragédiájára gondolnak ... de kevésnek találják a pesti romokat, izgatva meg akarják akadályozni, hogy rövidüljenek a sorok élelmiszerüzleteink előtt ...
A MAGYAR NÉP SORSÁT EZENTÚL SEM IDEGENBŐL JÖTT, SEM IDEGENBE MENT PARANCSOLÓKRA NEM BÍZZUK!!
Az elmúlt véres hetek alatt megszámlálhatatlan röplap, felhívás, „program" és „követelés" jelent meg... / Forradalmi Ifjúság. –

S.l. s.n. szívópapír, stelcil soksz. 1 fol. 2 p. – 29,5 x 21 cm.

HL 1956. VI/42.

Az újságlap első oldalán két hasáb felesel egymással: a bal a forradalom vívmányainak védelmében emel szót, azok megvalósítására a „Kádár-kormány programjában ígéretet is tett." A jobb hasáb azok ellen szól, akik a fasizmust, a terrort, a Szovjetunió helyett a nyugattól való függőséget akarják. A lap

hátoldalán a Szabad Európa ellen ír, valamint felhívást tesz közzé annak érdekében, hogy takarítsa el a lakosság a törmeléket és szemetet, mert betegséget terjeszt.

Kétoldalas, vékony szívópapírra nyomott, fakult szöveg.

74.

1956. november 10. körül]

Forradalmi Tanács Ifjúsága [Budapest]

MAGYAR TESTVÉREINK!!!

Az elmúlt napokban megtanultuk, hogy milyen fegyverrel kell a dolgozó nép ügyét megvédeni. Ez a fegyver a S Z T R Á J K.

1.) Mind addig ne vegyük fel a munkát, amíg egyetlen szovjet katona tartózkidik Magyarországon.

2.) Követeljük a Kádár kormány azonnali lemondását.

3–7.) [pont]

POLGÁRTÁRSAK! Aki magyarnak érzi magát, nem hagyja cserben a dolgozó ügyéért harcoló magyar ifjúságot!!! / FORRADALMI TANÁCS IFJÚSÁGA. –

S.l. s.n. gépírásos, fekete indigós, másolati pld. 1 fol. –

1. pld. har. 14,5 x 21 cm.
2. pld. 15 x 21 cm.

HL 1956. VI/43.

Lényegét tekintve teljes szöveg.

Szövegvariánsok, illetve nyelvtani különbségek.

1. pld. 3. pont: Szüntessék be a Magyarországról ki hurcolást a Szovjetunióba.
4. pont: Nagy Imre és teljes kormányának visszaállítását.
6.pont: Engedjék be Magyarországra az E N SZ megfigyelőket.
7. pont: Ne lopják el a Magyarországra küldendő segélyeket, melyeket a békés országok dolgozói ingyen adtak a magyar népnek.

2. pld. 3. pont: Szüntessék be a magyar fiatalok kihurcolását a Szovjetunióba!
4. pont: Nagy Imre és kormányának teljes visszaállítását.
6. pont: Engedjék be Magyarországra az ENSZ megfogyelőit.
7.pont: Ne lopják el a Magyarországra küldött külföldi segélyeket, melyet a külföld a sokat szenvedett magyar nép megsegítésére küldött.

75.

1956. november 10–15.]

Forradalmi rádióműsor.
6.00 Zenés ébresztő. „Fel, fel vitézek a csatára!"
6.10 Futás: bőrönddel a pincébe.
Reggeli torna: sorbanállni, helybentopogni, egy-kettő …
22.00 Rém- és álhírek …
24.00 Műsorzárás, utána a Központi Munástanács tagjainak békés összefogdosása.

[Bp] stencil soksz. szívópapír, 2 fol – 29 x 21 cm.

Magántulajdon.

A rádió napi programjához, a műsorszerkezethez igazodó pamflet, amelyben az időjárás-jelentés szerint „borulátás várható, a levegő forró és büdös, a Parlament felől ködösítés várható," továbbá a Szív küldi műsora aktualizált nótavariációkkal: „az ENSZ küldi a magyar népnek: Nem tudok én neked

csak virágot adni," „Kéthly Anna küldi a magyar kormánynak: Kis Kádárom, remélem, megbocsátja, hogy búcsú nélkül hagytam el magát."

Fénymásolt példány HIM Nyt.

76.
1956. november 11.

Munkások, értelmiségiek, Magyarország dolgozó népe!
SZTRÁJK!
Követeléseink nem teljesültek! A nemzetgyilkos Kádár-klikk nem is teljesítheti a mi követeléseinket!
Általános sztrájk mindaddig, amíg a Kádár-klikk kormánynak nevezi magát és sztrájk mindaddig, amíg a nemzet törvényes kormánya, a Nagy Imre-kormány az ország élén nem áll! ...
SZTRÁJKOT A FÜGGETLENSÉGÉRT! A DEMOKRÁCIÁÉRT! A SEMLEGESSÉGÉRT! ... Bp. 1956. nov. 11. / Forradalmi Ifjuság. –

Bp. s.n. gépírás, másolati papír, fekete indigós soksz. 1 fol. – 29,5 x 21 cm.

HL 1956. VI/36.

Lényegét tekintve teljes szöveg.

Az ív jobb felső sarkában ugyanazon géppel írva: Másolat.

77.
[1956. november 12. körül]
Fővárosi Tanács, Budapest

L. a 79. sz.alatt: **Magyar Szocialista Munkáspárt, Budapest – Fővárosi Tanács, Budapest**

78.
[1956. november 12. körül]
Magyar Szocialista Munkáspárt

Munkások! Elvtársak!
Miért nincs még mindig rend, béke, teremtő munka?
Mert a jogos követelések zászlaja mögött előnyomakodott az ellenforradalom...
Munkások, elvtársak! ...
Küzdjetek a fegyveres banditák, a fosztogatók ellen. Támogassátok a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt – a Ti kormányotokat nemzetmentő, szocializmust építő munkájában!
„Ide aki traktort gyártott,
Ide aki földet szántott,
Segítsetek proletárok!" (József Attila) / Magyar Szocialista Munkáspárt. –

[Bp.] Athenaeum ny. rotációs papír, nyomdai soksz. 1 fol. – 20,5 x 14,5 cm.

BG

Visszatérnek a tőkések, bankárok, elvesznek földet, gyárat. Fellobbant a fehérterror, a reakció erői beférkőztek a munkástanácsokba, a gyárak nagyjövőjű munkásszervezeteibe és a nemzeti tanácsokba. Védjék meg a munkások tulajdonukat, kezdjék meg a munkát.

A VIII. kerület 71. sz. alatt közölt röplapja november 12-ére, hétfőre kéri a munka megkezdését.

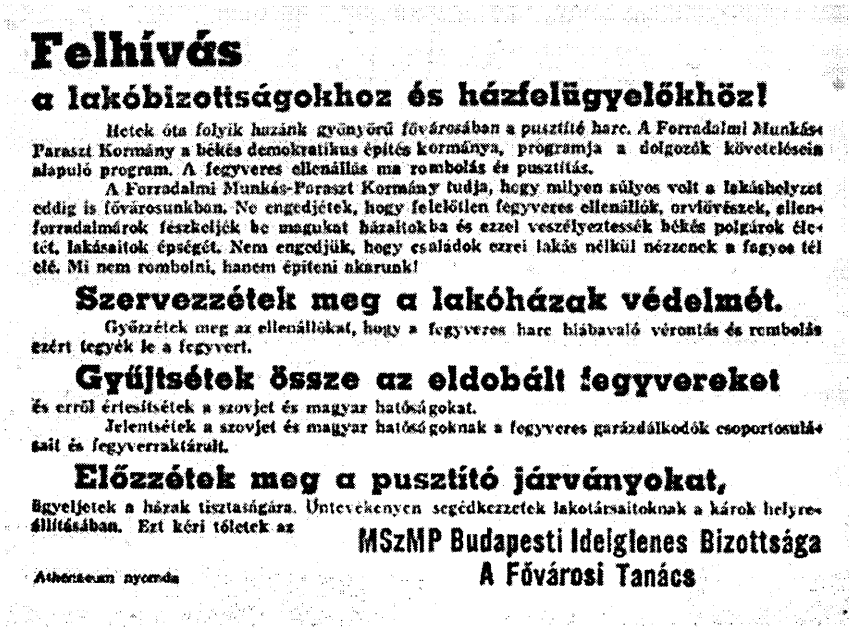

Felhívás

a lakóbizottságokhoz és házfelügyelőkhöz!

Hetek óta folyik hazánk gyönyörű *fővárosában* a pusztító harc. A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány a békés demokratikus építés kormánya, programja a dolgozók követelésein alapuló program. A fegyveres ellenállás ma rombolás és pusztítás.

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány tudja, hogy milyen súlyos volt a lakáshelyzet eddig is fővárosunkban. Ne engedjétek, hogy felelőtlen fegyveres ellenállók, orvlövészek, ellenforradalmárok feszkeljék be magukat házaitokba és ezzel veszélyeztessék békés polgárok életét, lakásaitok épségét. Nem engedjük, hogy családok ezrei lakás nélkül nézzenek a fagyos tél elé. Mi nem rombolni, hanem építeni akarunk!

Szervezzétek meg a lakóházak védelmét.

Győzzétek meg az ellenállókat, hogy a fegyveres harc hiábavaló vérontás és rombolás ezért tegyék le a fegyvert.

Gyűjtsétek össze az eldobált fegyvereket

és erről értesítsétek a szovjet és magyar hatóságokat.

Jelentsétek a szovjet és magyar hatóságoknak a fegyveres garázdálkodók csoportosulásait és fegyverraktárait.

Előzzétek meg a pusztító járványokat,

ügyeljetek a házak tisztaságára. Önte vékenyen segédkezzetek lakótársaitoknak a károk helyreállításában. Ezt kéri tőletek az

MSzMP Budapesti Ideiglenes Bizottsága
A Fővárosi Tanács

Athenaeum nyomda

79.

[1956. november 12. körül]

M[agyar] Sz[ocialista] M[unkás] P[árt] Budapest – Fővárosi Tanács, Budapest

Felhívás

a lakóbizottságokhoz és házfelügyelőkhöz!

Hetek óta folyik hazánk gyönyörű fővárosában a pusztító harc. A Forradalmi Munkás Paraszt Kormány a békés demokratikus építés kormánya …

Szervezzétek meg a lakóházak védelmét …

Gyűjtsétek össze az eldobált fegyvereket,

És erről értesítsétek a szovjet és magyar hatóságokat.

Előzzétek meg a pusztító járványokat … Ezt kéri tőletek / az MSzMP Budapesti Ideiglenes Bizottsága – a Fővárosi Tanács. –

[Bp.] Athenaeum ny. újságpapír, nyomdai soksz. 1 fol. – har. 14 x 20,5 cm.

BG

A lakóházakba ne engedjék be a fegyveres ellenforradalmárokat, győzzék meg őket, hogy a fegyveres harc reménytelen.

80.

1956. november 13.

A magyar értelmiség az ország népéhez.

A magyar nép az elmult hetekben bennünket is magával ragadó szenvedéllyel és egységesen nyilvánította ki akaratát … A nemzeti szabadságharc vívmányai alapján tehát a magyarság életének jövendő képét a következő főbb pontokban jelöljük meg:

1.) Magyarország minden idegen hatalomtól független, semleges ország legyen. Ennek feltétele: a szovjet csapatok hagyják el az országot …

6.) Rendkívüli helyzetünkben különös hangsúllyal kívánjuk felemelni szavunkat minden egyéni vagy hatósági terror, vagy önkény, a mult diktatórikus eszközeinek visszaállítása, visszacsempészése ellen ...

A magyar értelmiség minden szervezetét kérjük, hogy csatlakozzanak felhívásunkhoz.
Magyar Irók Szövetsége, Egyetemi Forradalmi Diákbizottság
Magyar Zeneművészek Szövetsége, Értelmiségi Forradalmi Bizottság
Magyar Színművészek Szövetsége Magyar Filmművészek Szövetsége
Magyar Építőművészek Szövetsége, Magyar Rádió
Magyar Képző- és Iparművészek
Az ELTE Bölcsészkari oktatóinak Szövetsége Forradalmi Bizottsága

[Bp.] s.n. stencil soksz, szívópapír – 29 x 21 cm. –

Magántul.

A lap aljára gépelt szöveg: Megjelent 1956. november 13-án Budapest utcáin.

Fénymásolt példány HIM Nyt.

A 6 pont a szovjet csapatok kivonása mellett az ország társadalmi és gazdasági rendszerének megreformálását, a demokratikus szocializmus, a nemzeti sajátosságok figyelembe vételét, az 1945-ös földreform érvényben tartását, az ENSZ tagsággal járó követelmények és kötelezettségek betartását, az emberi szabadságjogok teljességének elismerését követelte és felemelte szavát a hatósági terror ellen.

81.
1956. november 15.
Magyar Forradalmi Munkásság

MAGYAROK

A SZABADSÁGHARC még nem ért véget, ne álljatok meg félúton. SZTRÁJK mindaddig, míg a Szovjet csapatok vannak Magyarország területén.

KÖVETELJÜK

1.) A Szovjet csapatok azonnal hagyják el Magyarországot.
2.) Nagy Imrét a Magyar Kormány élére.
3.) Független semleges Magyarországot.
4.) A rend helyreállta után általános, titkos választásokat.

Bpest, 1956. nov. 15.-én. / Magyar Forradalmi Munkásság. –

Bp. s.n. szürke indigós gépelt másolat, másolópapír. – 30 x 20,5 cm. Szöveg har. 10 x 17 cm.

HL 1956. VI/76.

Teljes szöveg.

82.
1956. november 15.
Munkások Forradalmi Tanácsa

ÁLLAMI NYOMDA DOLGOZÓI – FIGYELEM!

Ne tűrjetek meg soraitokban gyáva szovjetbarát hazaárulókat! Sztrájktöréssel a munkásegységet bontjátok meg ...

Munkások, kövessétek a csepeli, újpesti stb. munkástanácsok sztrájk felhívását. Sztrájk tovább az oroszok kivonulásáig ... Budapest, 1956. nov. 15./ Munkások Forradalmi Tanácsa. –

Bp. s.n. gépírásos másolati pld. – 30 x 21 cm. szöveg har. 8 x 18 cm.

HL 1956. VI/77.

Lényegét tekintve teljes szöveg.

2 megegyező pld.

83.
1956. november 16.
[Egyetemi Forradalmi Ifjúság, Budapest]

NEM! NEM! NEM! NEM! NEM! NEM!
NEM vagyunk fasiszták!
NEM akarjuk visszaállítani a kapitalizmust! ...
NEM ismerjük el a Kádár kormányt, amely áruló módon ragadta magához a hatalmat! ...
NEM hagyjuk abba jogos és igazságos harcunkat! 1956. XI. 16. / Forradalmi Egyetemi Ifjúság. –

[Bp.] s.n. gépírás, másolati papír, fekete indigós soksz. 1 fol. –,30 x 21 cm.

HL 1956. VI/37.

Számozás nélküli 11 pont, valamennyi a NEM szóval kezdődik: az egyetemisták nem engedik az előző rendszer visszaállítását, az ÁVH újra feltámadt uralmát, nem egyeznek bele a szovjet csapatok magyarországi tartózkodásába.

Az ív jobb felső sarkában ugyanazon géppel írva: Másolat.

84.
1956. november 18.
[LAŠČENKO] LASCSENKO, ?

A budapesti szovjet katonai parancsnokság
Parancsa
Budapest, 1956. november 18.
Budapest üzemei, vállalatai és intézményei normális működésének lehetővé tétele érdekében m e g p a r a n c s o l o m:
1. 1956. november 19-től Budapesten az utcai mozgást 6 órától 20 óráig engedélyezem.
2. Minden jármű akadálynélküli közlekedését a város területén engedélyezem, azonban 20 órától reggel 6 óráig csak külön engedéllyel. / Lascsenko altbgy. A budapesti szovjet katonai parancsnokság parancsnoka.

[Bp.] s.n. rotációs papír, nyomdai soksz. 1 fol. – 20,5 x 15 cm.

BG

A példány utcáról felszedett, sáros, kisméretű gumitalpú cipő nyomával.

85.
1956. november 18.

SZTRÁJK!!SZTRÁJK!!
Ne higgyetek Kádárék nemzetiszínűre álcázott hazugságainak! A Nagybudapesti Munkástanács által előterjesztett jogos követeléseinket még nem teljesítették...
SZTRÁJKOLJATOK a győzelemig! ... 56. nov. 18. / Élelmezési dolgozók. –

S.l. s.n. gépelt másolat, másolópapír. – 30 x 21 cm. Szöveg har. 2 pld.

1. pld. 8,5 x 21 cm.
2. pld. 7,5 x 21 cm.

HL 1956. VI/102.

Lényegét tekintve teljes szöveg. Mindkét pld. szövege azonos, a tükör más.

Enyves ragasztószalag mindkét oldalán, valamilyen felületről leszedett pld.

86.
1956. november [20-22.]

1956. november 23.-án szabad választás lesz!
Kádár János és jóságos orosz barátaink a Magyar Nép egységes követeléseire csak mellébeszéléssel, terrorral és deportálással válaszoltak ...
Ezért városon és falun ... 1956. november 23.-án 14 és 14 óra között sem gyalog, sem járművel ne közlekedjenek az utcákon, de még az üzletek előtt se ácsorogjon senki ...
TEHÁT CSAK AZ LEGYEN AZ UTCÁN, AKI KÁDÁR POLITIKÁJÁRA SZAVAZ!
ADD TOVÁBB!

S.l. s.n. 3 pld.

HL 1956. VI/118.

1. pld.: A lap alján 2 fekete-fehér, grafittal, jelvényről satírozott Kossuth-címer. Eredeti gépelt pld. Bankposta papír – 12 x 21 cm.
2. pld.: Címerrajz nélkül, indigós másolati papír – 15 x 21,5 cm.
3. pld.: ua. 14 x 21 cm.

A röplap annak a reménységnek ad hangot, hogy, ha egy órára leáll a forgalom, a külföldi diplomaták, politikusok és az ENSZ felfigyel a magyarországi állapotokra, a szovjet katonai megszállásra. Részben szövegvariánsok, tartalmi eltérésük lényegtelen.

87.
1956. november [20–22.]

Magyar Dolgozók!
Ne higyjetek a rádiónak, Kádáréknak, illetve a hazaárulóknak ...
Holnap, f. hó 23-án délután 2 és 3 óra között senki ne menjen az utcára, néma tüntetést rendezünk ... / Magyar Hazafiak. –

S.l. s.n. gépelt, eredeti pld. – 15,5 x 10,5 cm.

HL 1956. VI/119.

A szovjet katonai megszállás elleni néma tüntetésre felhívó röplap.

Összegyűrt, ázott, felül anyaghiányos pld. A szöveg kiegészíthető.

88.
1956. november [20–22.]

SZABAD VÁLASZTÁS MAGYARORSZÁGON
NAGY NAP LESZ NOVEMBER 23-A PÉNTEK
AKI A KÁDÁR KORMÁNY MELLETT SZAVAZ?
AZ NOVEMBER 23-ÁN PÉNTEKEN D.U. 2-3 ÓRA KÖZÖTT AZ UTCÁN TARTÓZKODHAT.
AKI A KÁDÁR KORMÁNY ELLEN SZAVAZ AZ A FENTI IDŐPONTBAN NE TARTÓZKODJÉK AZ UCCÁN [sic!] ...
OLVASD, TERJESZD, ADD TOVÁBB!

S.l. s.n. indigós gépelés, kalapcsomagoló papír – har. 15 x 21 cm.

HL 1956. VI/120.

Lényegét tekintve teljes szöveg.

89.
1956. november 21.
Nagybudapesti és Vidéki Munkástanács

HATÁROZAT
A nagybudapesti és vidéki Munkás Tanács [sic!] mai ülésén az alábbi határozatot hozta:
1.) A kormány ismerje el a demokratikus alapon megválasztott Munkás Tanács létrehozását és a munkásság nevében egyedüli tárgyaló félnek ismerje el.
2–6. [pont]
7. Közös tárgyalások megindításához szükséges jó indulat bizonyítékául feltételként szabjuk:
a) A letartóztatott, fogvatartott, deportált polgári és katonai személyek azonnali szabadonbocsájtását ...
b) [pont] Budapest, 1956. november hó 21-én. / A nagybudapesti és vidéki MUNKÁS TANÁCS. –

[Ugyanezen a lapon:]

Egyetemi Forradalmi Ifjúság [Budapest]

FELHÍVÁS!
Az Egyetemi Forradalmi Ifjúság a szabadságharc kitörésének egyhónapos emlékére és tiltakozásul a Kádár-féle kormány viselkedésére 23-án délután 2 és 3 óra között néma tüntetést hirdet, az abból áll, hogy ezen időszak alatt senki az utcán ne tartózkodjon. Budapest, 1956. november hó 21 / Egyetemi Forradalmi Ifjúság. –

Bp. s.n. lila színű stencil soksz. szívópapír. – 29 x 21 cm.

HL 1956. VI/38.

Amennyiben a kormány nem válaszol, nem ismeri el a munkástanácsokat és nem tárgyal velük, továbbá nem veszi figyelembe a budapesti és vidéki munkások által egyöntetűen elfogadott november 14-i határozatokat, november 24-ig az élelmiszeripari dolgozók kivételével általános sztrájkot hirdet.

A röplap alsó része: teljes szöveg.

Lila színű stencilfestékkel készült pld. Falról leszedett, megviselt, anyaghiányos, ragasztott. A szöveg ép.

90.
1956. november 21.
Egyetemi Forradalmi Ifjúság

Az Egyetemi Forradalmi Ifjúság a szabadságharc kitörésének egyhónapos emlékére..

Teljes leírását l. a 89. sz. alatt. /A Nagybudapesti Munkástanáccsal egy lapon/

91.
[1956. november 21-22.]
Magyar Forradalmi Ifjúság

Magyar dolgozók!
1956. november 21-én Budapesten konferenciára gyűltek össze az ország valamennyi üzemében demokratikus módon titkos választással létrehozott munkástanácsok küldöttei ... a küldöttek egyrészét [sic!] elfogták. A szabadon maradt küldöttek felhívással fordulnak a magyar dolgozókhoz, hogy 48 órás sztrájkkal tiltakozzanak ... követeléseik megvalósításáért.
Melyek ezek a követelések?
1.) a szovjet csapatok kivonása az ország területéről
2.) szabadon és demokratikusan választott magyar kormány Nagy Imre vezetésével
3.) a munkástanácsok hatáskörét csorbító rendeletek azonnali visszavonása.
Természetes, hogy ez nem tetszhet Kádár-Apró-Dögeinek ...
Bábmunkástanácsokra van szüksége a bábkormánynak ...

Magyarok!
A Magyar Forradalmi Ifjúság csatlakozik a munkásküldöttek felhívásához.
Rendezzétek meg a 48 órás tiltakozó sztrájkot ... SZTRÁJKOLJATOK!!! / Magyar Forradalmi Ifjúság.

[Bp.] s.n. másolati papír, kék kézi indigós soksz. 1 fol. – 22–23 x 20,5 cm.

HL 1956. VI/39.

Lényegét tekintve teljes szöveg.

A röplap alsó széle tépett, anyaghiányos, szövege ép.

92.
1956. november 23.
[Budapest] Csepeli Munkástanács

MAGYAROK!
Az orosz terror ismét újabb áldozatokat követelt. Nagy Imrét és több társát ... az orosz banditák elfogták és is,eretlen helyre hurcolták.
A sztrájkot változatlanul tovább folytatjuk... / Csepeli Munkástanács. –

S.l. s.n. gépelt másolat, kalapcsomagoló papír. – har. 8 x 18 cm.

HL 1956. VI/79.

A Kádár kormány Nagy Imre biztonságát szavatoló nyilatkozata ellenére a jugoszláv követségről november 22-én kilépő miniszterelnököt és társait azonnal elfogták. A Munkástanács követelte szabadon bocsátásukat.

93.
1956. november 24.
Fegyveres Forradalmi Ifjúság

MAGYAR POLGÁROK, KATONÁK, TISZTEK!
A forradalmi Ifjúság hozzátok üzen. Ne higyjetek a kormány hazug szólamainak.
1. Követeljük Nagy Imrét a kormány élére.
2. A szovjet csapatok kivonását Magyarország területéről.
3–9. [pont]
10. A politikai foglyok és szabadságharcosok deportálásának megszüntetését.
Olvasd el és add tovább! ... Budapest, 1956. november 24. / Fegyveres Forradalmi Ifjúság. –

Bp. s.n. másolati papír, indigós soksz. 1 fol. – papír 29,5 x 21 cm, szövegrész 15 x 21 cm.

HL 1956. VI/40.

A röplapon rendes bérezést, tisztakezű munkástanácsokat, általános és szabad választást, követelnek, továbbá az ÁVH leszerelését, az uránérc készleteinek hazai felhasználását.

1956. november 8. után a Péterfy Sándor utcai kórház alagsorában készültek – Fegyveres Forradalmi Ifjúság aláírással – röplapok Gáli József, Angyal István, Eörsi István és mások közreműködésével. Az ott rejtőzködő fiatalok vitatkoztak arról, hogy fegyveres, vagy egyszerűen forradalmi ifjúság aláírással adják ki felhívásaikat. Rendelkeztek egy öreg stencilgéppel is. V. ö. 1956. november 8-i, 69. sz. leírással is. Forrás: *Eörsi* 68. o.

94.

1956. november 24.

M[agyar] Á[llami] V[as-,] A[cél- és] G[épgyárak] [Budapest]

A MÁVAG MUNKÁSTANÁCS ÁLTAL A NAGY BUDAPESTI MUNKÁSTANÁCSNAK 1956. XI. 27-ÉN 14. ÓRAKOR ÁTADOTT KÖVETELÉSE.

1. Nagy Imre legyen miniszterelnök.

2–8. [pont]

9. Kádár János a rádióban elhangzott november 25–26-i beszédeinek a munkásságot sértő részeit a rádióban vonja vissza.

[Bp.] s.n. gépírásos másolat, vastag bankposta papír – lapméret 30 x 22 cm, szöveg har. 15 x 21 cm.

HL 1956. VI/79.

A követelések a munkás-karhatalom megszervezésére, Maléter Pál és társai szabadon bocsátására a többpártrendszer visszaállítására, a sztrájkjog elismertetésére vonatkoznak.

95.

1956. november 27.

A NAGY-BUDAPESTI MUNKÁSTANÁCS KÖVETELÉSEI 1956. XI. 27.-ÉN A KÁDÁR KORMÁNYTÓL.

1. Románia, Jugoszlávia és a Magyar Munkástanács képviselőiből alakultbizottság vizsgálja ki Nagy Imre eltűnésének körülményeit.

2–7. [pont]

8. A szovjet csapatok 1956. dec. 1.-ig hagyják el Nagy Budapest területét. Ha ez nem történik meg, 1956. dec. 3-tól 48 órás tiltakozó sztrájk, ha ennek nincs eredménye, általános sztrájk.

S.l. s.n. indigós másolat, kalapcsomagoló papír. – har. 8 x 18 cm.

HL 1956. VI/79.

A Nagy-Budapesti Munkástanács önálló sajtót követelt, találkozási lehetőséget Nagy Imrével, karhatalmi beosztást, munkás-zászlóaljak alakítását, az ÁVH túlkapásainak ügyészi kivizsgálását, a deportálások azonnali megszüntetését.

96.

[1956. november vége – december]

Wien, Forradalmi és Demokratikus Ifjúság Szabad Földön Élő Bizottsága

TOBORZÓ

MAGYAR SZABADSÁGHARCOSOK!

MIÉRT HAGYTUK EL HAZÁNKAT?

A kommunista rémuralom újra fokozódik ... A szovjet parancsnokság ezerszámra deportálja keletre az ellenálló ifjúságot.

Nekünk menekülnünk kellett!

A fegyvert kiütötték a kezünkből ...

Mindenkit várunk, aki a magyar forradalom tiszta eszméinek alapján áll ...

Magyar szabadságharcosok!

Mindenkit szeretettel várunk! Jőjjetek, hogy vállvetve harcolhassunk tovább hazánk szabadságáért! / Forradalmi és demokratikus ifjúság szabad földön élő bizottsága. – [Szerk. és kiad] Sozialistische Jugend Österreichs.

Wien, Druck Vorwärts. 1 fol. = 2 p. – 21 x 15 cm.

HL 1956. V/124.

A bécsben öszegyűlt magyar menekült fiatalok az osztrák szocialista ifjúsági szervezet támogatásával toborozták azokat a menekült szabadságharcosokat, akikre a statárium miatt Magyarországon súlyos büntetés várhatott. Ne fogadják el azt, hogy a magyar törpe nemzet és harcoljanak tovább az írókkal és költőkkel vállvetve. Nem lehet megengedni, hogy széthulljanak a forradalom erői.

Többféle betűtípussal nyomtatott kétoldalas röplap. A címfej mellett a Kossuth-címer, fölötte: 1956.

97.
1956. december 2.

Gond és hitvallás.
Magyar írók nyilatkozata.
Egy ezredév alatt sok zivatar verte nemzetünket ... Itt állunk hát a számadás és vallomás erkölcsi kényszere alatt. Itt állunk az októberi szabadságharc véres halmán ... nemzeti függetlenség nélkül kedveszegett a munkás és a paraszt ... Meg kell hát szereznünk éppen a szociális haladás érdekében a nemzeti függetlenséget ...
Egyedül így leszünk méltók a nagy elődökhöz ... / Magyar Irók Szövetsége. – Budapest, 1956. dec. 2.
1956. december 28-án a Magyar Irók Szövetségének közgyűlése ezt a fenti határozatot elfogadta, 350 mellette, 8 ellene és 5 tartózkodott a szavazástól. –

Bp. s.n. stencil soksz. szívópapír. – 29 x 21 cm. –

Magántul.

A nemzet függetlensége érdekében harcolók melletti hitvallás szövege a megtévedt hatalomhoz szól, idézi Petőfi szellemét, az akkori szabadságharc eltiprását, az 1945-ös földreform, a gyárak, bankok köztulajdonának fenntartását, egészséges társadalom felépítését szorgalmazza.

Valószínűleg kézírásról, sebtében gépelt példány, rendkívül hibás, több elütéssel. Rossz a festékezés és a szívópapír is.

Fénymásolt pld. HIM Nyt.

98.
1956. december 10.

Kiáltvány!
Mi Eger város dolgozó[i] ma december 10-én /1956/ tartott tüntetésünk alkalmával hitet tettünk hazánk függetlensége, a magyar forradalom ügye mellett.
A Kádár kormány politikáját hazaárulónak népellenesnek bélyegezzük.
Követeljük a kormány lemondását, és a Nagy Imre kormány megalakítását.
Szolidaritásra hívjuk fel hazánk minden városát és faluját.
Éljen a sztrájk!

Eger, s.n. bankposta papír, gépelt szöveg, első pld. 1 fol. – har. 21 x 29, 5 cm. Szöveg har. 12 x 16 cm.

HL 1956 VI/127.

Teljes szöveg.

99.
(1956. december 20.)
ACÉL Tamás (Bp. 1921. – Boston 1994)

Acél Tamás író összegyűjtött hitvallásai . –

S.l. s.n. 4 p. = 2 fol. – 21 x 15 cm.

BG

Az 1956 novemberében Angliába távozott Kossuth- és Sztálin-díjas író megnyilatkozásai 1948 júliusától 1956 decemberéig. „Elvtársak, ... adjon szívünknek erőt s karunknak hatalmat az Októberi láng" (1950), „akik ma Amerika urai ... valamilyen vad gyűlölettől elvakított aljas gonosztevők" (1951), „Magyarországon terror uralom van ... nem vagyok kommunista többé. New York, 1956. december).

100.

(1958. november 4.)

Die ungarische Flüchtlingsorganisation in Deutschland, München

Haute vor zwei Jahren, am 4. November 1956, wurde der heldenmütige Freiheitskamfp des ungarischen Volkes von der Roten Armee im Blut ersticht ...

Der 4. November ist nicht nur für uns, die wir heimatlos im Exil leben, sondern für die ganze ungarische Nation ein Trauertag...

Bitte nicht vergessen, weitergehen!

Vergesst Ungarn nie! / Die ungarischen Flüchtlingsorganisationen in Deutschland.

München (1958) Cimbalmos, Lensingdruck, Dortmund. 2 p. = 1 fol. – 24 x 17 cm.

HL 1956. VII/.

A nyugat-németországi magyar menekültszervezetek adták ki röplapjukat a szovjet invázió 2. évfordulóján, 1958. november 4-én a röplapot avval, hogy mindenki emlékezzék a magyar szabadságharc vérbe fojtására, arra a napra, amely nem csak a száműzetésben élők, hanem az egész magyar nemzet számára gyásznap.

Ленин: „О праве наций на самоопределение." Соч. Том 20.

„Самоопределние наций в программе марксистов **не может** иметь, с историко-экономической точки зрения, иного значения кроме как политическое самоопределние, государственная самостоятельность, образование национального государства."

За это боремся мы! Не стреляйте!

Революционная венгерская молодежь

Lenin: A nemzetek önrendelkezési jogáról:

„A nemzetek önrendelkezése a marxisták programjában történelmi és gazdasági szempontból ***nem jelenthet*** egyebet, mint politikai önrendelkezést, állami önállóságot, nemzeti állam alakítását!"

Ezért harcolunk! Ne lőjetek!

A forradalmi magyar ifjúság

ANDAHÁZI SZEGHY VIKTOR – LANDSTOFF NÁNDORNÉ – SZABÓ JÁNOSNÉ

1956 HADTÖRTÉNETÉNEK VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIÁJA 1996–2006

Jelen bibliográfia célja az 1956-os forradalom és szabadságharc elmúlt tíz évben megjelent szakirodalmának bemutatása, melyen belül, a Hadtörténeti Könyvtár profiljából adódóan, leginkább a hadtörténeti vonatkozású szakirodalomra összpontosítottunk. Túl ezen, e válogatásban helyet kaptak olyan forrásdokumentumok, helytörténeti feldolgozások, kiemelkedő személyiségek életrajzai, portréi, melyek nem kifejezetten hadtörténeti munkák, de a kutatók számára további hasznos adalékokat tartalmazhatnak. Az időhatárokat egyrészről az 1956-os Intézet kézikönyvének 1996-os megjelenése, másrészről az 50. évforduló szabták meg. Természetesen az év folyamán még várhatóak újabb kiadványok, cikkek, tanulmányok, de a megjelenés időpontja miatt csak a 2006 október elejéig megjelent kiadványokat, publikációkat vehettük fel a listára.

Szerkezetét tekintve az összeállítás az egyes évkörökön belül alfabetikus sorrendet követ. A címek közti, témakör szerinti tájékozódást mutató szolgálja.

1996

1. 1956 kézikönyve.1-3. (1., Kronológia. 2., Bibliográfia. 3., Megtorlás és emlékezés) [Főszerk. Hegedűs B. András.] Bp. 1956-os Intézet.
2. Az 1956-os magyar forradalom lengyel dokumentumai. Összeáll., ford. és a bevezető tanulmányt írta: Tischler János. Bp. 1956-os Intézet, Windsor K., 1996. 248 p.
   Ism.: Révész László. A magyar 1956 és Lengyelország. = Klió, 1996. 2. 128-133.
3. 1956-ról a rendszerváltás küszöbén. [... szerk. ... Hegedűs B. András és Baló Péter]. Bp. Széchenyi István Szakkollégium, 1956-os Int., 1996. 168 p.
   (Széchenyi füzetek, 9)
4. '56 Zalában. A forradalom eseményeinek Zala megyei dokumentumai, 1956-1958. [... vál. ... szerk. Csömör Erzsébet, Kapiller Imre]. Zalaegerszeg, Zala M. Lvt., 1996.
   (Zalai gyűjtemény, 40)
5. *Bach, Alfred:* Les fastes de l'antimilitarisme. = Revue militaire suisse 1996. 3. 9-10.
6. *Bálint B. András:* Nagyítás, avagy üzenetek az utókornak. = M. hírlap. 1996. 247. 9.
7. *Bańbor. Jan:* Wegry 1956. 1-2. rész. = Wojsko i wychowanie. 1996. 10. 48-50., 12. 59-64.
8. *Békés Csaba:* Az 1956-os magyar forradalom a világpolitikában. Tanulmányok és válogatott dokumentumok. Bp. 1956-os Int., 1996. 183 p. ('56)
   Ism.: Lukácsy András: 1956: nemzetközi tessék-lássék. = M. hírlap. 1996. 104. 13.
9. *Békés Csaba:* 1956 magyar forradalma és a világpolitika. Beszélgetés – – történésszel egy nemzetközi konferencia előtt. [Riporter:] Hovanyecz László. = Népszabadság. 1996. 220. 8.
10. *Békés Csaba:* A nyugati passzivitás üzenete. A magyar forradalom és a nagyhatalmak. = M. nemzet. 1996. 227. 10.
11. *Borbándi Gyula:* Magyarok felelőssége a SZER '56-os szerepében. = M. hírlap. 1996. 228. 7.
12. Döntés a Kremlben, 1956. A szovjet pártelnökség vitái Magyarországról. Szerk. Vjacseszlav Szereda és Rainer M. János. Bp. 1956-os Int., 1996. 256 p. ill. ('56)

Ism.: Veres András: Ahol a jövőnkről döntöttek. = M. hírlap. 1996. 87. 15.
Sereda, Vâčeslav; Rainer M. János: Hét döntés a Kremlben – Magyarországról. = M. hírlap. 1996. 256. 14.

13. *Dupka György, Horváth Sándor:* '56 Kárpátalján. Dokumentumgyűjtemény. Ungvár, Bp. Intermix K., 1993. 138, 30 p. ill. (Kárpátaljai magyar könyvek, 25)
14. Elhangzott a Szabad Európa Rádióban. Hangfelvételek, 1956. Közzéteszi Vámos György. = História. 1996. 1. 7-10.
15. *Eörsi László:* A pesti srácok. Fegyveres felkelők – a forradalom katonái. = Rubicon. 1996. 8-9. 8-11.
16. *Eörsi László:* Pesti srácok vére. Pesterzsébeten tartott legtovább a fegyveres ellenállás. = M. nemzet. 1996. 247. mell. III.
17. *Eörsi László:* Csizma és az angyalföldi ellenállás. = M. nemzet. 1996. 256. 10. Csizmadi Ferenc
18. *Fejtő Ferenc:* Budapest, 1956: egy szabadságharc krónikája. = CET. 1996. 5-6. 8-15.
19. *Filep Tibor:* Megtorlás Hajdú-Biharban. 1956-57. = Debreceni szle. (1993). 1996. 4. 504-522.
20. *Garzó Ferenc:* Feszültségek és kompromisszumok 1956-ban. = Népszabadság. 1996. 251. 10.
21. *Garzó Ferenc:* Nyikita Hruscsov nagybirodalmi dilemmái. A magyar 1956 és a Kremlen belüli hatalmi harc összefüggései a történészek és levéltárosok kutatásai alapján. = Népszava. 1996. 247. 10.
22. *Garzó Ferenc:* Budapest és Varsó közös októbere. = Népszava. 1996. 246. 11.
23. *Garzó Ferenc:* Az oroszok nem találtak diverzánsokat Budapesten. A szovjet hadsereg szerepe, korlátai és erőfölénye az 1956-os magyarországi események alakulásában. = Népszava. 1996. 252. 10.
24. *Gosztony, Peter:* Die sowjetische Militärintervention in Ungarn 1956. = Österreichische Militärische Zeitschrift. 1996. 6. 657-662.
25. *Gecsényi Lajos:* Osztrák háttérdokumentumok az 1956-os magyar forradalom történetéhez. = Társadalmi szle. 1996. 6. 84-94.
26. *Györkei Jenő; Malasenko, Evgenij:* „Nem volt bennünk gyűlölet a magyarok iránt." Malasenko altábornagy vallomása az '56-os szovjet katonai intervencióról. = M. nemzet. 1996. 223. 9.
27. *Györkei Jenő, Horváth Miklós:* „Forgószél" ellen... = M. honvéd. 1996. 44. 26-27. Lukács Mátyás
28. *Gyurkó László:* 1956. Bp. Szabad Tér K., 1996. 588 p.
Ism.: Gosztonyi Péter: Gyurkó 1956-ja. Új könyv a forradalomról. = Bécsi napló. 1996. 4. 12.
Kiss Sándor, M.: Nagy Imrére emlékezve, Kádárral tartva. = M. napló. 1996. 10. 25-28.
Gyurkó László: 1956-tal valami döntően megváltozott. – – a magyar forradalomról írott könyvéről. [Riporter:] Hovanyecz László. = Népszabadság. 1996. 126. 9.
29. HM-értekezlet... 31-én, hajnali 2 órakor. Jegyzőkönyv. = M. nemzet. 1996. 247. mell. 8.
30. *Horváth Lajos:* A Honvédelmi Minisztérium előtti sortüzek. (1-5.) = Havi m. fórum. 1996. 1. 65-70., 2. 57-62., 3. 67-70., 4. 69-73., 5. 49-54.
31. *Horváth Miklós:* A Magyar Néphadsereg és az 1956-os forradalom. (Részletek az 1956-os forradalom katonai történetéből). = Hadtörténelmi közl. 1996. 3. 3-28.
32. *Horváth Miklós:* Adalékok a Magyar Néphadsereg 1956-os történetéhez. = Új honvédségi szle. 1996. 10. füzet. 24 p.
33. *Horváth Miklós:* A 6. lövészhadtest szervezete és tevékenysége az 1956-os forradalom és szabadságharc első szakaszában. Adalékok a Magyar Néphadsereg forradalom alatti tevékenységének vizsgálatához. In: Sortüzek, megtorlás, menekülés. 3. jelentés. Lakitelek, Antológia K., 1996. 5-61. p.
34. *Horváth Miklós:* Fehér foltok a forradalom és szabadságharc katonai térképén. Szovjet csapatok Magyarországon – 1956. = Múltunk. 1996. 3. 101-122.
35. *Jobbágyi Gábor:* A „pesti srácok" pere. Mansfeld Péter és társai elítélése. = Valóság. 1996. 10. 35-55.
36. *Kahler Frigyes:* Adalékok a november 4-e utáni sortüzek kérdéséhez. = Valóság. 1996. 11. 100-112.
37. *Kahler Frigyes; Kiss Sándor, M.:* Az erőszakszervezetek és a forradalom. = Kor-

társ. 1996. 4. 62-78., 5. 76-97., 6. 83-102., 7. 73-92., 8. 76-93., 9. 80-95., 10. 3-29., 11. 54-87., 12. 81-102.

38. *Király Béla:* Utóvédharcok az emigrációban. = M. nemzet. 1996. 247. mell. VII.
39. *Kirov, Aleksandr; Zseliczky Béla:* A szovjet hadsereg 1956-os magyarországi beavatkozása hadtörténeti, harcászati és hadműveleti szempontból. = Hadtörténelmi közl. 1996. 3. 29-66.
40. *Kiss István:* „A nemzetőrlistát idejében eltüzeltük." Hogyan lett a főkapitányság a nemzetőrség szervezésének központja? = Népszabadság. 1996. 252. 8.
41. *Kiss Sándor, M.:* „Tényállás." Három tételben a mosonmagyaróvári sortűzről. = Vigilia. 1996. 10. 737-747.
42. *Kiss Zoltán:* „Szívunk a magyarokért dobogott." Lapok az osztrák-magyar katonai kapcsolatok 1956-os történetéből. = M. honvéd. 1996. 41. 26-27.
43. *Kovács Béla:* 1956. A bombázók célja: Budapest. = Aviator. 14. 1996. 22-23.
44. *Kő András, Nagy J. Lambert:* Érvek és ellenérvek. Tanulságos viták Moszkvában 1956-ról. = Új Magyarország. 1996. 5. 12. [Riport Vitalij I. Fomin ny. ezredessel.]
45. *Kövér István:* Forradalom és megtorlás Szombathelyen 1956-1960. Szombathely, Vas m. Honism. Egy., HOHE, 1996. 481 p.
    Ism.: Gyurácz Ferenc: Pótolhatatlan adattár. = Életünk. 1997. 3. 380-382.
46. *Kövér István:* Hősi halottaink. Az 1956. november 4-i szovjet orvtámadás során Szombathelyen elesettek jelenleg ismert névsora. = Vasi szle. 1996. 4. 567-570.
47. *Krizsán László:* Magyar múlt a máglyán. Szovjet gyújtógránátok a levéltárra. = M. nemzet. 1996. 262. 11.
48. *Litván György:* Az 1956-os magyar forradalom - 40 év távlatából. = Mozgó világ. 1996. 12. 7-12.
49. *Lukács Mátyás:* A pokol tornácán. Egy magyar közkatona kálváriája. [Riporter:] Györkei Jenő. = M. nemzet. 1996. 257. 8. [Kárpátaljai katona a szovjet hadseregben 1956-ban.]
50. Magyar '56. 1-2. [... szerk. Székelyhidi Ágoston]. [Írta: Borbándi Gyula et al.]. 1., Forradalom és szabadságharc Magyarországon. Hatások a Kárpát-medencében. 2., Megtorlás, ellenállás, emigráció Magyarországon, a Kárpát-medencében, Nyugaton. Bp. Magyarok Világszövetsége 1956-os Bizottság, 1996. (268, 239 p.)
51. *Markó György:* A katonai bíróságok statáriális ítéletei 1956 december – 1957 október között = Hadtörténelmi közl. 1996. 3. 115-130.
52. *Markó György:* A Debreceni Katonai Bíróság statáriális ítéletei 1956 december - 1957 október. = Szabolcs-Szatmár-Beregi szle. 1996. 4. 537-547.
53. Mindenki rögtönzött, még az oroszok is. = Népszabadság. 1996. 247. 20. [Riportok Vlagyiszlav Zubok, Vjacseszlav Szereda orosz történészekkel, James G. McCarger amerikai diplomatával.]
54. Nyugati fegyverszállítások? 1956-ban, ausztriai raktárakból. – Nem jutottak nyugati fegyverek a felkelők kezébe 1956-ban. Litván György és Király Béla is cáfol. = M. nemzet. 1996. 87. 24., 88. 20.
55. *Orbán Éva:* Üzenet a barikádokról. 1-2. Bp. Kráter, 1996. 2 db. (454, 370 p.) ill. [Riportok 1956-ról.]
56. *Pinty Mátyás:* A Maléter-per. = M. szárnyak. 24. 1996. 97-105.
57. *Pőcz Erzsébet:* Kronológiai előtanulmány a Budapesti Műszaki Egyetem 1956-os történetének feldolgozásához. Bp. „Műegyetem 1956" Alapítvány, 1996. 96 p.
58. *Rainer M. János:* Nagy Imre. Politikai életrajz. 1. köt., 1896-1953. Bp. 1956-os Int., 1996. 553 p.
    Ism: Lukácsy András: Kis magyar párttörténet – N. I. ürügyén. = M. hírlap. 1996. 187. 13.
59. *Rainer M. János:* The Road to Budapest, 1956. New Documentation on the Kremlin's Decision to Intervene. 1-2. = Hung. Q. 142-143. 1996. 16-31., 24-41.
    A Budapestre vezető út, 1956. Dokumentumok.
60. *Rainer M. János:* 1956 fő kérdései és problémái – ma. = Rubicon. 1996. 8-9. 14-19.
61. *Rákóczy Rozália:* 1956-os röplapok a Hadtörténeti Múzeum kisnyomtatvány gyűjteményében. 1-3. = Hadtörténelmi közl. 1996. 3. 79-114. 2. r. = u.o. 2000. 1., 3. r. = uo. 2001. 1. 216-222.
62. Rendőrségi napi jelentések. 1-2. [1956. október 23. - december 31.] [Összeáll, és

a bevezető tanulmányt írta: Kajári Erzsébet]. [Kiadja a Belügyminisztérium és az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutató Intézete Közalapítványa].
1. k: 1956. október 23. – december 12. Bp. [BM Könyvk.], 1996. 571 p.
2. k: 1956. december 13. – december 31. Bp. [BM Könyvk.] 1997. 476 p.
Ism.: Markó György. = Hadtörténelmi közl. 1997. 1. 187-189.

63. *Sinn, Norbert:* Ostgrenze 1956. Der erste Einsatz des Bundesheeres der 2. Republik. = Österreichische Militärische Zeitschrift. 1996. 6. 663-678.
64. *Sinn, Norbert:* Schutz der Grenzen. Der Sicherungseinsatz des Österreichischen Bundesheeres an der Staatsgränze zu Ungarn im Oktober und November 1956. Graz, Austria Medien Service, 1996. 72 p.
65. Sortüzek, megtorlás, menekülés. 3. jelentés. Lakitelek, Antológia K., 1996.
66. *Staigl, Jan:* Katonai intézkedések Szlovákia területén az 1956 őszi magyar felkelés időszakában. = Hadtörténelmi közl. 1996. 3. 67-78.
67. *Szabó A. Ferenc:* 40 év könyvei egy háborúról. Az 1956-os fegyveres harcok irodalma. = Új honvédségi szle. 1996. 12. 145-151.
68. *Szálai Attila:* Lengyel lány, „gitárral". Egy nemzetőr, akinek két hazája volt. = Új Magyarország. 1996. 262. 11. Widajewicz, Lidia
69. *Szatmári Jenő István:* 1956: lehet hogy másképp volt? Szeged, Agóra Print, 1996. 239 p.
70. Szovjet katonai intervenció 1956. [Ford. Láng Júlia és Horváth Miklós.] Bp. Argumentum K., 1996. 314 p., [22] t. ill.
Ism.: Bugyinszki György: Katonai intervenció - 1956. = Új Magyarország. 1956. 224. 7.
Egri Magdi: Kezdet és vég. = M. honvéd. 1996. 40. 6.
Deák Ferenc. = Új honvédségi szle. 1997. 2. 154-158.
Cséfalvay, František. = Vojenská história. 1998. 3. 113-120.
Domokos Imre. = Hadtört. közl. 1999. 4. 888-891.
71. *Tischler János:* Hangulatjelentések, interjúk, rejtjeles küldemények. Az 1956-os magyar forradalom lengyel dokumentumai. [Riporter: Rosdy Tamás.] = M. nemzet. 1996. 256. 18.
72. *Zinner Tibor:* Az ÁVH-s vezetők sorsa. Farkasok legendája. = História. 1996. 3. 22-25.
Péter Gábor, Farkas Mihály, Farkas Vladimir.
73. *Zombori László:* A nyírbogdányi „fegyverrejtegetés". [Riporter:] Németh Péterné. = Szabolcs-Szatmár-Beregi szle. 1996. 4. 548-557.
74. *Zubok, Vladislav:* Hatalmi harc a Kremlben és a magyar válság. = Rubicon. 1996. 8-9. 61-65.

1997

75. 1956. Le commencement de la fin. Actes du colloque „Budapest 1956-1996. Palais du Luxembourg, Paris 28 et 29 octobre 1996. [Red. et presentation de Francois Fejtő et de Gilles Martinet]. Paris, Assoc. pour la Communauté Culturelle Européenne, 1997. 197 p. 16 t.
76. Az 1956-os forradalom és szabadságharc. Szimpózium, 1997. október 11-12. Bp. K. Adenauer Alapítvány, 1997. 239 p.
77. Az 1956-os forradalom katonai sajtója. Összeáll. Tóth Csaba. = Új honvédségi szle. 1997. 10. 4-12.
78. Az 1956-os forradalom utáni megtorlás Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei dokumentumai. 1/11. A baktalórántházi járás. Szerk. Dikán Nóra. Nyíregyháza, Jósa A. Múz., 1997. 254 p.
79. *Ash, Timothy Garton:* Magyarország forradalma negyven év távlatából. Ford. Gál Ferenc. = Rubicon. 1997. 1. 45-50.
80. *Bajontai Imre:* Mi történt Sárváron 1956-ban? = Vasi szle. 1997. 5. 657-666.
81. *Beck Tibor, Germuska Pál:* Forradalom a Bölcsészkaron. Bp. 1956-os Int., 1997. 240 p.
82. *Boros Géza:* Emlékművek '56-nak. Bp. 1956-os Intézet, 1997. 286 p.

Ism: Boros Géza: Emlékművek '56-nak. = Kritika. 1997. 11. 23-25.

83. *Csendes László:* Hadseregtörténet, 1956-1982. Tények és adatok. = Új honvédségi szle. 1997. 2. 54-60., 5. 41-48., 8. 32-40., 11. 82-93.
84. *Domoszlai Géza:* Egy évfolyam a „Kilián György Repülő Hajózó Tiszti Iskolá"-ról (1953-1957). = M. szárnyak. 25. 1997. 218-223.
85. *Eörsi László:* Felkelő csoportok harcai Budapesten 1956-ban. = Életünk. 1997. 10. 1052- 1061.
86. *Eörsi László:* Ferencváros 1956. A kerület fegyveres csoportjai. Bp. 1956-os Int., 1997. 339 p.
87. *Eörsi László:* XIII. kerületi forradalom '56. = M. hírlap. 1997. 261. 6.
88. *Eörsi László:* Civil fegyveresek. = Népszabadság. 1997. 247. 7.
89. *Eörsi László:* A corvinisták a második szovjet támadás után. = Beszélő (1996.) 1997. 11. 60-67.
90. *Fegyó János:* Az 1956-os forradalom eseményei Ráckevén. Ráckeve, Árpád Múz. 1997. 155 p. [14] t. (Ráckevei múzeumi füzetek, 4)
91. *Gosztony, Péter:* Pál Maléter „General der Revolution". = Schweizer Soldat. 1997. 12. 37-38.
92. *Gosztonyi Péter:* „Finita la commedia!" November harmadika a Kilián laktanyában és Tökölön. = M. nemzet. 1997. 257. 10.
93. *Granville, Johanna:* Megtorlás Budapesten. Szovjet invázió és normalizáció, 1956-1957. = Történelmi szle. 1997. 2. 191-217.
94. *Granville, Johanna:* The Soviet-Yugoslav Detente, Belgrade-Budapest Relations, and the Hungarian Revolution. (1955-56.) = Hung. stud. rev. 1997. 1-2. 15-63.
95. *Györkei Jenő; Horváth Miklós:* A szovjet katonai intervenció. 1956. november 4. = História. 1997. 8. 3-5., 8-9.
96. *Halda Aliz; Gyenes Judit:* Ami hiányzik a „Darázsfészek dossziéból." – – az 1958-ban kivégzettek búcsúleveleiről. [Riporter: Kő András, Nagy J. Lambert.] = M. nemzet. 1997. 137. 12.
97. *Horváth András:* Political Changes in the Central-European Region and the Hungarian Military Policy between 1954-1963. In: Armáda a spoločnost na Slovensku v kontexte európskeho vývoja, 1948-1968. Bratislava, 1997. 204-210.
98. *Kahler Frigyes:* Sortűz Szegeden 1956. október 26-án. = Szegedi műhely. 35-36. 1996-97. 1-4. 14-27.
99. *Kirov, Aleksandr Mihajlovič:* A Szovjet Hadsereg és a magyar foradalom. Ford. Ságvári György. = Évkönyv/1956-os M. Forrad. Tört. Dok. Kut. Int. 5. 1996/1997. 67-72.
100. *Kiss Sándor, M.:* Olvasókönyv. Forradalom Somogyban – 1956. Bp. Püski, 1997. 352 p.
101. *Kiss Zoltán:* Lapok az osztrák-magyar katonai kapcsolatok 1956-os történetéből. = Új honvédségi szle. 1997. 3. 115-130.
102. *Kiss Zoltán:* A forradalom honvédelmi minisztere. = Új honvédségi szle. 1997. 10. 12-17.
103. *Kopácsi Sándor:* Egy zsaru útja a forradalomig. – –, Budapest egykori rendőrfőkapitánya emlékezik. [Riporter: Hovanyecz László.] = Népszabadság. 1997. 247. 8.
104. *Kovács István:* A trabantos tábornok. [Riporter: Kő András.] = M. nemzet. 1997. 69. 7.
[Kovács I. vezds., 1956-ban vezérkari főnök.]
105. *Krajczár Gyula:* Megtorlás 1956 októbere után. = Új Magyarország. 1997. 1. 4., 2. 5., 3. 5.
106. *Kramer, Mark:* A Szovjetunió válasza az 1956-os eseményekre. Ford. Somlai Katalin. = Évkönyv/1956-os M. Forrad. Tört. Dok. Kut. Int. 5. 1996/1997. 73-92., 129-131.
107. *Kun Miklós:* Másfajta oroszok 1956 őszén. = M. hírlap. 1997. 247. 9.
108. Magyar-jugoszláv kapcsolatok 1956. december – 1959. február. A magyar-jugoszláv kapcsolatok és a Nagy Imre-csoport sorsa. Dokumentumok. [...gyűjt., vál., szerk., a bevezető tanulmányt írta: Kiss József, Ripp Zoltán, Vida István]. [Bp.] MTA Jelenkor-kut. Biz., 1997. 497 p.
(Iratok a magyar diplomácia történetéhez, 1956-1989. B. sor.)
109. *Molnár György:* Budapest második ostroma. = M. hírlap. 1997. 247. 7.

110. *Molnár György:* A Vörös Hadsereg magyarországi hadjárata 1956-ban. = Beszélő (1996.) 1997. 11. 54-59.
111. Pártok 1956. Válogatás 1956-os pártvezetők emlékezéseiből. [Szerk. Körösi Zsuzsanna és Tóth Pál Péter]. Bp. 1956-os Int., 1997. 330 p. ('56)
112. *Pataki István:* Szovjet-magyar katonai tárgyalások Moszkvában, 1957. január 28 – február 1. között. = Múltunk. 1997. 1. 112-130.
113. *Rákosi Mátyás:* Visszaemlékezések 1940-1956. 1-2. [Sajtó alá rend. Baráth Magdolna et al., szerk. Feitl István et al.] Bp. Napvilág K., 1997. (1122 p.)
114. *Simon László:* „Cselekedjék saját belátása szerint!" A magyar légierő tevékenysége az 1956-os forradalomban. = Top gun. 1997. 6. 18-23.
115. *Számvéber Norbert:* „Forgószél" a Corvin köz felett – 1956. = M. honvéd. 1997. 42. 14-15.
116. *Szereda, Vjacseszlav:* Szovjet döntéshozatal. 1956. október 23-30. = Évkönyv/1956-os M. Forrad. Tört. Dok. Kut. Int. 5. 1996/1997. 49-52.
117. *Szidiropulosz, Archimedes:* 1956. Görögök a forradalomban. Bp. Flaccus, 1997. 189 p.
118. *Szopori Nagy Lajos:* 1956 a magyarok „téli háborúja" volt. Helyszíni tudósítások a forradalomról a korabeli finn sajtóban. = Hitel. 1997. 10. 68-75.
119. *Tischler János:* A lengyel október és az 1956-os magyar forradalom kölcsönhatása. = Évkönyv/1956-os M. Forrad. Tört. Dok. Kut. Int. 5. 1996/1997. 118-131.
120. *Vincze Péter:* Fegyverrel várt forradalom? Viharveszélyben: Hullám hadművelet. = Új Magyarország. 1997. 98. 8.

1998

121. *Antalóczy Zoltán:* „Él itt még valaki?" A Hajnal-klinika a forradalom alatt. = M. nemzet. 1998. 252. 9.
122. *Beck Tibor:* Mozaikok a forradalom és a megtorlás történetéhez: 1956 a Budapesti Kertészeti és Szőlészeti Főiskolán. = 1956. Évkönyv. 1998. Bp. 1956-os Int., 1998. 213-242.
123. *Bognár Károly; Hajma Lajos:* Volt-e 56-ban reális lehetőségünk NATO segítségre. = Népszabadság. 1998. 279. 28.
124. Az elárult forradalom. [Közread. és bev.] Gergely Attila, Krajczár Gyula. = Kapu. 1998. 10. 92-96.
(A Budapesti Rendőr-főkapitányság Irattárának dokumentumai.)
125. *Eörsi László:* „Azt hiszitek, én nem vagyok olyan magyar, mint ti?" A Corvin közi fegyverátadási tárgyalások. = Beszélő/(1996). 1998. 10. 44-52.
126. Franco és az 1956-os magyar forradalom. Dokumentumok a spanyol segítségnyújtás tervéről. [Közread. és bev. Borhi László.] = História. 1998. 9-10. 60-62.
127. *Gosztonyi Péter:* Adalék az 1956-os forradalomhoz. = Bécsi napló. 1998. 5. 3.
128. *Horváth Miklós:* Az ismeretlen Maléter Pál. = Népszava. 1998. 258. 7.
129. *Illényi Balázs:* 56 november: spanyol segítség? Nem törtek át. = Heti világgazd. 1998. 43. 93-94.
130. *Iván Dezső:* A Légierő-parancsnokság és az alárendelt csapatok tevékenysége az 1956. októberi forradalom időszakában. = M. szárnyak. 26. 1998. 94-100.
131. *Jobbágyi Gábor:* Szigorúan titkos emlékkönyv, 1956. Bp. Szabad Tér, 1998. 83 p.
132. *Jobbágyi Gábor:* A Köztársaság téri per. Fáncsik György és társai elítélése. = Valóság. 1998. 6. 21-43.
133. *Jobbágyi Gábor:* Az 1956 utáni megtorlási eljárások. = Valóság. 1998. 10. 43-56.
134. *Jobbágyi Gábor:* Ez itt a vértanúk vére. Az 1956 utáni megtorlási eljárások. Szentendre, Kairosz, 1998. 239 p. 4 t.
135. *Kahler Frigyes; Kiss Sándor, M.:* Kinek a forradalma? Bp. Püski, Kortárs, 1997. 343 p.
Ism.: Salamon Konrád: A mi forradalmunk. = Új forrás. 1998. 8. 11-14.
136. *Kő András:* Egy nehéz nap hajnala. Oszlopban álltak az utak mentén a szovjet tankok. = M. nemzet. 1998. 258. 8.
137. *Márton András:* Ezredesként a forradalomban. – – nyugállományú honvéd altá-

bornagy életútja. Az interjúkötetet írta Sári Katalin. Bp. Honvéd, 1998. 167 p.

138. *Molnár Miklós:* Egy vereség diadala. A forradalom története. Bp. 1956-os Int., 1998. 291 p.

139. *Móricz Lajos:* Régi tiszt az új hadseregben. Emlékeim az 1953-58-as évekről. = Bolyai szle. 1998. 1. 107-127.

140. *Piószeghy János:* Számonkérések 1954-1975 között a ZMKA nappali tagozatán tanuló hallgatóknál. = Nemzetvédelmi egy. közl. 1998. 2-3. 376-387.

141. *Piószeghy János:* Felvételi vizsgák az 1950-1970-es években. = Nemzetvédelmi egy. közl. 1998. 1. 210-220.

142. *Rásó József:* 1956 dokumentumai a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárban. Miskolc, BAZ M. Lvt., 1998. 196 p. (Acta archivistica, 5.)

143. Sovetskij Sojuz i vengerskij krizis 1956 goda. Dokumentü. Red. koll. V. Ju. Afiani [et al.] Moskva, Rosspen, 1998. 863 p. (A Szovjetunió és az 1956-os magyar válság.)

144. *Szabó A. Ferenc:* Az ismeretlen '56. = Új honvédségi szle. 1998. 1. 106-113.

145. Sztálinváros '56. [Szerk. Zecher János.] Dunaújváros, Dunatáj, 1998. 78 p.

146. *Zádori Zsolt:* Romák az 56-os forradalomban. „Vigyék őt vissza Bibó Pista bácsihoz, mert az rendesen bánt vele." = Népszava, 1998. 273. mell. II.

1999

147. 1956. Ami a történelemkönyvekből kimaradt. A forradalom igaz története. [...összeáll. Szalay Róbert]. Bp. MET. 1999. 40, [2] fol. ill.

148. *Bachkönig, Wolfgang:* Burgenland 1956. Ungarnkrise. Rolle der Gendarmerie. = Zwischen Gefahr und Berufung. Gendarmerie in Österreich. Werfen, Museumverein; Wien, Bundesministerium für Inneres, Gendarmeriezentralkommando, 1999. 198-201.
(Burgenland 1956 – a magyar válság. A csendőrség szerepe.)

149. *Csete Örs:* 1956, Budapest. Arcok és sorsok = Faces and stories. Bp. Napló, 1999. 205 p. ill.

150. *Eörsi László:* A megosztott Kilián. = Népszava. 1999. 138. 7.

151. *Eörsi László:* A corvinisták és a Nemzetőrség. = Beszélő (1996.) 1999. 11. 21-28.

152. *Eörsi László:* A Kisfaludy utcai felkelőcsoportok. = Évkönyv/1956-os M. Forrad. Tört. Dok. Kut. Int. 7. 1999. 301-311.

153. *Horváth Miklós:* Hadsereg és forradalom. = Népszabadság. 1999. 247. 30.

154. *Horváth Miklós:* Gyilkosság? Háborús bűncselekmény? – – hadtörténész az 1956-os sortüzek szakértői kérdéseiről. [Riporter:] Szigethy András. = Népszabadság. 1999. 277. 10.

155. *Huszár Tibor; Szabó János:* Restauráció vagy kiigazítás. A kádári represszió intézményesülése 1956-1962. Bp. Zrínyi, 1999. 435 p.
Ism.: Pataky Iván: Háttéranyagok 1956 és a Kádár-korszak születéséről. = Új honvédségi szle. 2000. 2. 140-143.

156. Das internationale Kriesenjahr 1956. Polen, Ungarn, Suez. Hrsg. Winfried Heinemann, Norbert Wiggershaus. Im Auftr. des Militärgeschichtliches Forschungsamtes. München, Oldenburg Verl. 1999. 721 p.
(Beiträge zur Militärgeschichte, 48)
Ism.: Gosztonyi Péter: Az 1956-os esztendő. = Klió. 1999. 2. 141-143.

157. *Iván Dezső:* A magyar katonai repülés rövid története. 5. A katonai repülés története a forradalom leverésétől az OLP megalakulásáig. (1956. november 5 – 1957. december 7.) = M. szárnyak. 27. 1999. 95-109.

158. *Kákonyi Gellért:* „Napi kérdésünk: Úgy jönnek, mintha mennének...?" A szovjet külpolitikai és hadászati tevékenység az 1956-os magyar forradalom idején. = Belvedere meridionale. 1997. 1-2. 45-60.

159. *Kopácsi Sándor:* Hogyan jutott el a rendőrség a forradalomig? Bajtársi beszélgetések 1956-ról. = Köznevelés. 1999. 24-25. 16-17.

160. *Kovács István:* Legenda és valóság. [Riporter: Kő András, Nagy J. Lambert.] =

M. nemzet. 1999. 257. 9. (1956. Tököl)

161. *Kozák Gyula:* Szent csőcselék. = Évkönyv/1956-os M. Forrad. Tört. Dok. Kut. Int. 7. 1999. 255-281.

162. *Kozári József:* A 35. harckocsiezred az 1956. októberi eseményekben. = Eszterházy K. Tanárképző Főisk. tud. közlem., Tanulm. törttud. köréből. 23. 1998. 153-167.

163. *Lefebvre, Denis:* A szuezi ügy. Bp. Osiris, 1999. 151 p. (Osiris könyvtár)

164. *Lévai István:* Széna tér, 1956. Szeged, Délmagyarország, 1999. 84 p. ill.

165. *Markó György:* A katonai bíróságok statáriális ítéletei 1956. december - 1957. október között. = Restauráció vagy kiigazítás. A kádári represszió intézményesülése 1956-1962. [Bp.] Zrínyi, 1999. 319-326.

166. *Márton András:* Hogyan jutott el a honvédség a forradalomig? Bajtársi beszélgetések 1956-ról. = Köznevelés. 1999. 24-25. 18-19.

167. *Nádor Ferenc:* A magyar légierő fejlesztési célkitűzései a Varsói Egyezmény aláírásától 1956. november 4-ig. = M. szárnyak. 27. 1999. 110-115.

168. *Okváth Imre:* Bástya a béke frontján. Magyar haderő- és katonapolitika, 1945-1956. Debrecen, Aquila, 1999. 483 p. [28] t. ill. (Aquila könyvek)
Ism.: Pataky Iván. = Új honvédségi szle. 1999. 8. 161-163.

169. *Orgoványi István:* Az 1956-os forradalom és szabadságharc kecskeméti eseményeinek története. = Bács-Kiskun m. múltjából. 15. 1999. 163-287.

170. A rendőrség és a politikai nyomozó szervek funkcióinak és szervezetének rövid áttekintése 1945 és 1956 között. = Restauráció vagy kiigazítás. A kádári represszió intézményesülése 1956-1962. Szerk: Huszár Tibor. [Bp.] Zrínyi, 1999. 363-389.

171. Soviet military intervention in Hungary 1956. Ed. by Jenő Györkei, Miklós Horváth. With a study by Alexandr M. Kirov and memoirs of Yevgeny I. Malashenko. Bp. CEU Pr. 1999. 318 p. 12 p.
(Atlantic studies on society in change, 100.)
Ism.: K[atona] M. I[stván]: Könyvpremier. = M. honvéd. 1999. 15. 27.
Pastor, Peter: Egy második kiadás margójára. = Élet és irod. 2002. 45. 9.

172. *Szabó A. Ferenc:* Kossuth tér, 1956. október 25. Tovább kell folytatni a kutatómunkát. = M. honvéd. 1999. 48. 33.

173. *Szani Ferenc:* A magyar katonai felsővezetés 1944-1956 között. = Társad. és honv. 1999. 1. 112-138.

174. *Szani Ferenc:* Farkas Mihály (1904-1965). = Társad. és honv. 1999. 1. 139-144.

175. Tóth Gyula: Egy hadtörténész-tanár emlékezései (1956-1958). = Híradástechnika. 1999. 8. 67-72.

176. *Zsitnyányi Ildikó; Kiss Sándor, M.:* Az ötvenes évek riadóterve. Az ezerkilencszázötvenhat októberében is érvényes mozgósítási iratokat találták meg? [Riporter:] Kő András. = M. nemzet. 1999. 78. 16.

2000

177. *Fakász Tibor:* Mecséri ezredes 1956-os esztergomi tevékenysége. = Esztergomi évlapok. 2000. 243-262.

178. *Filep Tibor:* Debrecen 1956. Forradalom nemzeti ellenállás, megtorlás. Debrecen, Csokonai, 2000. 187 p. 14 t. ill.

179. *Hovanyecz László:* Amikor még népfelkelés volt. = Népszabadság. 2000. 248. 24.

180. *Staigl, Jan:* Ochrana státnej hranice Slovenska v rokoch 1950-1966. = Vojenská história. 2000. 3-4. 53-78.
(Szlovákia határvédelme, 1950-1966. – Magyar vonatkozásokkal.)

181. *Kacsó Lajos:* Egy túlélő a vezérkarból. „Sólyom László titkára voltam." = M. honvéd. 2000. 36. 22-23.

182. *Kacsó Lajos:* Ki volt Kovács István? = M. honvéd. 2000. 19. 22-23.

183. *Kopácsi Sándor:* Az 1956-os forradalom és a Nemzetőrség. [Riporter:] Stefka István. = Napi Mo. 2000. 60. 24.

184. *Kozári József:* Adalékok Gyöngyös 1956-os történetéhez. = Gyöngyösi tanulmányok 2000. Gyöngyös, Mátra Múz., 2000. 223-241.

185. *Mónus Miklós:* Az én ötvenhatom. = Ármádia. 2000. 2. 30-32.

Egy volt katonai középiskolás emlékei.

186. *Móricz Lajos; Kiss Jenő:* A magyar vezérkar az 1949-1999 közötti években. Adalékok a magyar vezérkar történetéhez. Bp. HVK Tudományszervező Oszt., 2000. = Hadtud. táj. 2000. 8. 149 p. 12 t.

187. *Urbán Vilmos:* A haza fegyveres szolgálatában, 1949-1990. Életrajzi és hadtörténeti visszaemlékezés. Szeged, Bába és Tsa, 2000. 305 p. 23 t. ill.

2001

188. Az 1956-os forradalom történetének válogatott bibliográfiája, 2000-2001. Összeáll. Győri László. = Évkönyv/1956-os Int. 9., 2001. Magyarország a jelenkorban. Bp. 1956-os Int. 2001. 281-297.

189. A béketábor magyar hadserege. A Magyar Demokratikus Hadsereg és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárban őrzött katonai irataiból, 1945-1957. Szerk. Ehrenberger Róbert. Bp. Petit Real, 2001. 282 p. ill.
(Hadtörténelmi levéltári kiadványok)
Ism.: P[app] D[ezső]: Válogatás tizenhárom év iratanyagából. = M. honvéd. 2001. 35. 6.

190. *Dinka Tibor:* Különös nekrológ 1956 novemberéről. = M. szárnyak. 29. 2001. 84-89.
(Perbe fogott repülős tisztek.)

191. *Eörsi László:* Corvinisták 1956. A VIII. kerület fegyveres csoportja. Bp. 1956-os Int., 2001. 645 p. ill.

192. *Eörsi László:* Civil felkelők az 1956-os forradalomban. = Hadtört. közl. 2001. 4. 626-639.

193. *Fekete István:* A forradalom és a Forgószél hadművelet. A katonák szerepe 1956. október 23 – november 11. között Szolnokon. = Jászkunság. 2001. 3-4. 118-137.

194. *Gyurkó László:* A bakancsos forradalom. [Bp.] Kossuth, 2001. 542 p.

195. *Horváth Miklós:* A Varsói Szerződés és az 1956-os forradalom és szabadságharc. = Ármádia. 2001. 10. 38-39., 43.

196. *Horváth Miklós:* Varšavskij Dogovor i vengerskaâ revoluciâ 1956 goda. = Case studies of the Cold War. International seminar ... Bucharest, Inst. for Pol. Stud. of Def. and Milit. Hist., 2001. 35-45.

197. *Horváth Miklós:* Az 1956-os forradalom és szabadságharc és a Varsói Szerződés. = Hadtört. közl. 2001. 4. 600-625.

198. *Horváth Miklós:* Harcok a budapesti utcákon. 56 hadikrónikája. = M. napló. 2001. 10-12. 42-69.

199. Kádár János bírái előtt. Egyszer fent, egyszer lent 1949-1956. Szerk. és a bev. tanulmányt írta Varga László. Bp. Osiris, Bp. Főváros Levéltára, 2001. 727 p., 8 t. ill.
(Párhuzamos archívum)
Ism.: Dési János: Kádár János, a kihallgató és a fogoly. = Népszava. 2001. 82. Szép szó. 5.

200. Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában, 1945-1958. Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában. Szerk. Okváth Imre. Bp. Történeti Hivatal, 2001. 353 p.
Ism.: Kacsó Lajos: A koncepciós perek titkai. = M. honvéd. 2001. 43. 6.

201. *Kiszely Gábor:* Állambiztonság, 1956-1990. Bp. Korona, 2001. 430 p.
Ism.: Kő András: Beteg kor. A kádári gondolatrendőrségről. = M. nemzet. 2001. 274. 33.

202. Kortárs krónika, 1956. Vál. és szerk. Nóvé Béla. Bp. Krónika Nova, 2001. 215 p. ill.

203. *Kozári József:* Az 1956-os forradalom eseményei a gyöngyösi járás területén – „Emberek és eszmék..." tanulmánykötet Vadász Sándor 70 . születésnapjára. Eger, EKF. 2001. 267-287.

204. *Márton András:* Belépő a Corvin közbe. – – egy őrült parancsról, a börtönkolhozról és Hruscsov aforizmájáról. [Riporter:] Kő András, Nagy J. Lambert. = M. nemzet. 2001. 246. 23.

205. *Márványi György:* Ki lőtt először? = Élet és irod. 2001. 46. 13-14.

206. *Mészáros Gyula:* Forradalom és szabadságharc Veszprémben 1956. Tények, dokumentumok, visszaemlékezések. Veszprém, Művészetek Háza, 2001. 574 p., 48, 74 t. ill.

207. *Oltványi László:* Harcok Dél-Budapesten 1956. Washington, New York, München, Összmagyar Testület, 2001. 233, 4 p. ill.
208. *Szabó Vilmos László:* Az 1956-os forradalom a román központi napilapokban. = Sic Itur ad Astra. 2001. 3-4., Tanulmányok 1956-ról. 151-196.
209. *Szakolczai Attila:* Az 1956-os forradalom és szabadságharc. [A fényképeket vál. Molnár Iscsu István]; [a visszaemlékezéseket vál. és szerk. Molnár Adrienne.] [Bp.] 1956-os Int., 2001. 434 p. ill.
210. *Szentesi Renáta:* Az 1956-os magyar forradalom, fogadtatása a semleges Ausztriában. = Sic Itur Ad Astra. 2001. 3-4. Tanulmányok 1956-ról. 91-150.
211. Szovjet katonai intervenció, 1956. Szerk. és a bev. tanulmányt írta Gyórkei Jenő, Horváth Miklós. 2. jav. kiad. Bp. H és Trsa, 2001. 314 p. 21 t.
Ism.: Ármádia. 2001. 10. 21.
212. *Takács István:* Mosonmagyaróvár. Az 1956. október 26-i vérengzés története. = Hadak útján. 478. 2001. 3-4.
213. Vészjelzés Budapestről Moszkvába. Ju. V. Andropov távirata a Szovjetunió külügyminisztériumának a magyarországi belpolitikai helyzet éleződéséről és a lehetséges kormányellenes fellépésekről. [Közzéteszi:] Baráth Magdolna, Vâčeslav, Sereda. = Népszabadság. 2001. 246. 22.
214. *Vörös Béla:* 45 éve történt. Katonai tanintézetek az 1956-os forradalomban. = Bolyai szle. 2001. 4. 5-35.
215. *Walcz, Amarylisz:* La Rivoluzione ungherese del 1956 e l'Italia. Roma, 2001. 62 p.
216. *Walcz, Amarylisz:* Az 1956. évi magyar forradalom és Olaszország. = Limes. 2001. 6. 73-96.
217. *Zachar József:* „A magyar felkelés, az 1956-os válság és Ausztria". Nemzetközi biztonságpolitikai szimpózium, Bécs, 2001. október 8-10. = Hadtört. közl. 2001. 4. 751-753.
218. *Zinner Tibor:* A kádári megtorlás rendszere. Bp. Hamvas Int., 2001. 449 p. (Arc és álarc)

2002

219. The 1956 Hungarian Revolution. A History in Documents. Compil., Ed., Introd. by Csaba Békés, Malcolm Byrne, János M. Rainer. Bp., New York, CEU, 598 p. (National Security Archive Cold War Readers)
Ism.: Borhi László. = Múltunk. 2003. 2. 277-280.
220. *Békés Csaba:* Győzhetett volna-e a magyar forradalom 1956-ban? Mítoszok, legendák, tévképzetek, illúziók. = Rubicon. 2002. 1. 61-68.
221. *Bikki István:* A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956-1962. = Rubicon. 2002. 6-7. 36-40.
222. *Daniss Győző:* 1956. október 23-24-25. Budapesten. Az erőszakszervezetek sem szálltak szembe egységesen a forradalommal. = Népszabadság. 2002. 247. 7.
223. *Eörsi László:* Corvinisták, 1956. A VIII. kerület fegyveres csoportjai. Bp. 1956-os Int., 2001. 648 p.
Ism.: Vargyai Gyula. = Hadtört. közl. 2002. 1. 214-215.
224. *Eörsi László:* Legendás parancsnokok. A fegyveres felkelés vezetői. = Rubicon. 2002. 11-12. 20-25.
225. *Eörsi László:* Nagy Imre és a felkelők. Fegyveres ellenállást túlnyomórészt a civilek tanúsítottak. = Népszabadság. 2003. 138. 8.
226. *Eörsi László:* A Széna téri felkelők tűzszüneti tárgyalásai. = Évkönyv. 2000. Bp. 1956-os Int., 2002. 335-340.
227. *Gehler, Michael:* Ausztria és a magyar forradalom 1956-ban. Az „osztrák modell" Magyarországnak? = Rubicon. 2002. 11-12. 61-67.
228. *Horváth Miklós:* Maléter Pál. 2. jav. kiad. Bp. H and T, 2002. 125 p. ill.
229. *Horváth Miklós:* A nemzetőrség szervezése és felállítása 1956-ban. = Hadtört. közl. 2002. 4. 1008-1046.
230. *Horváth Miklós:* Fegyveres erők és testületek részvétele az 1956-os forradalom Borsod-Abaúj-Zemplén megyei eseményeiben. = Nagy Imre és kora. Tanulmányok, forrásközlések. 2., Miskolc és Északkelet-

Magyarország 1956-ban. [Bp.] Nagy I. Alapítv., 2002. 91-152.

231. *Horváth Miklós:* 1956 katonai mérlege. A magyar és a szovjet fegyveres erők a forradalomban. = Rubicon. 2002. 11-12. 41-47.
232. *Horváth Miklós:* Az utasítás. 1956 ellentmondásos nemzetőrsége a legújabb kutatások tükrében. = M. nemzet. 2002. 250. 33.
233. *Horváth Miklós:* Madárská revolúcia roku 1956. Kriza komunistického režimu. = História/Szlovákia. 2002. 2. 16-18.
234. *Kecskés Gusztáv:* A francia diplomácia és az 1956-os magyar forradalom. = Tört. szle. 2002. 1-2. 99-114.
235. *Király, Béla K.:* The Truths of the Hungarian Revolution 1956. = AARMS/ZMNE. 1. 2002. 145-170.
236. *Murányi Gábor:* Halálos ősz. 1956-os veszteséglisták. = HVG. 2002. 45. 83-85.
237. *Nagy Imre:* Vihartos emberöltő. Szerk. Vészi János. Utószó és jegyz. Szántó László. Bp. Nagy I. Alapítv., 2002. 183 p. ill.
238. Nagy Imre és kora. Tanulmányok és forrásközlések. 1. [Bp.] Nagy I. Alapítv., 2002. 474 p. ill.
239. Dr. Pogány Péter bencés szerzetes 1956-os naplójából. 1-10. [Közzéteszi:] Soltész István. = Népszabadság. 2002. 247. 30., 252. 30., 257. 31., 263. 28., 269. 28., 275. 28., 281. 30., 287. 30., 293. 34., 299. 42.
240. *Rainer M. János:* Nagy Imre. Bp. Vince, 2002. 184 p. (Tudomány – Egyetem. Történeti életrajzok)
241. *Ripp Zoltán:* 1956. Forradalom és szabadságharc Magyarországon. Bp. Korona, 2002. 366 p.
Ism.: Standeisky Éva. = Múltunk. 2002. 1. 296-302.
242. *Sandra Sándor; Sandra Markiján:* A Magyar Néphadsereg Egészségügyi Szolgálat története 1949 és 1956 között. = Bolyai szle. 2002. 2. 67-88.
243. *Szakolczai Attila:* A politikai megoldás szüksége és lehetősége. 1956. október 28. = Rubicon. 2002. 11-12. 54-60.
244. Szovjet nagyköveti iratok Magyarországról, 1953-1956. Kiszeljov és Andropov titkos jelentései. Összeáll. és a bev. tanulmányt kész. Baráth Magdolna. Bp. Napvilág, 2002. 376 p.
245. A tisztaság foka. A Tóth Ilona-vita. = HVG. 2002. 19. 71-74.
246. *Török Gábor:* A forradalom a HM-ből nézve. = Nagy Imre és kora. 1. [Bp.] Nagy I. Alapítv., 2002. 425-438.
247. *Varga László:* Sortűz a Parlament előtt. = Élet és tud. 2002. 43. 1350-1352.
248. *Zsitnyányi Ildikó:* A Magyar Néphadsereg karhatalmi célú alkalmazása az 1956-os forradalom kezdetén. = A Történeti Hivatal évkönyve, 2000-2001. Bp. Tört. Hiv., 2002. 257-266. (Trezor, 2.)
249. *Zsitványi Ildikó:* Hiba a hálózatban. Miért mondott csődöt 1956-ban a karhatalom? = M. nemzet. 2002. 250. 32.
Egy szemtanú beszámolója 1956. nov. 4-ről.
250. *Zsitnyányi Ildikó:* A Magyar Néphadsereg 56-os szerepéről. 1-4. = Ármádia. 2002. 7-8. 95-97., 9. 40-41., 10. 40-41., 11. 40-41.

2003

251. *Bischof, Günter:* Eindämmung und Koexistenz oder „Rollbak" und Befreiung? Die Vereinigten Staten, das Sowjetimperium und die Ungarnkrise im Kalten Krieg, 1948-1956. = Die Ungarnkrise 1956 und Österreich. Wien [etc.], Böhlau, 2003. 101-127. Az Egyesült Államok, a szovjet hatalom és a magyar válság a hidegháború idején, 1948-1956.
252. *Eörsi László:* Mítoszok helyett – 1956. Bp. Norán, 2003. 388 p.
Ism.: Vargyai Gyula. = Hadtört. közlem. 2004. 388 p.
253. *Eörsi László:* A „pesti srácok". = M. hírlap. 2003. 256. 19.
254. *Fekete István:* 1956 szolnoki katonai eseményei. A helyi és a szovjet fegyveres erők tevékenysége az 1956-os forradalomban. = Zounuk. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár évkönyve, 18. Szolnok, 2003. 225-273.
255. *Ferch [Magda]:* Memento mori. = M.

nemzet. 2003. 260. 29. [Pedrazzini, Jean-Pierre]

256. *Fomin, Vitalij Ivanovič:* Bankett. – – az 1956. novemberi magyar-szovjet megállapodásról, egy hamisított táviratról és az asztalra dobott kesztyűről. [Riporter:] Kő András. = M. nemzet. 2003. 272. 25.

257. *Gáspár Tibor:* Az 1956-os komáromi diákok. = Valóság. 2003. 6. 99-100.

258. *Gréczy Zsolt:* A rádió hangja – megszállás előtt. = M. hírlap. 2003. 256. 8.

259. *Horváth Miklós:* 1956 hadikrónikája. [A képeket vál. Bánffyné Kalavszky Györgyi.] Bp. Akad. K., 2003. 482 p. 32 t. ill.
Ism.: Kacsó Lajos. = M. honvéd. 2003. 24. 16.
Kacsó Lajos. = M. honvéd. 2003. 49. 20.

260. *Horváth Miklós:* A Magyar Néphadsereg az 1956-os forradalom és szabadságharc időszakában. Egyetemi jegyzet. ZMNE, Bp. 2003. 125 p.

261. *Horváth Miklós:* A Magyarország ellen végrehajtott szovjet agresszió: A „Hullám" és „Forgószél" fedőnevű hadműveletek. = A magyar hadtörténelem évszázadai. Bp. Atlanti Kutató, Petit Real, 2003. 336-353.

262. *Horváth Miklós:* Jutadomb – 1956. = M. honvéd. 2003. 46. 16., 18.

263. Jean-Pierre Pedrazzini fényképei. Szovjetunió-Budapest, 1956. [Írta:] K. M. = Élet és tud. 2003. 43. 1369.

264. *Kecskés Gusztáv:* A NATO és az 1956-os magyar forradalom. Nemzeti és „világpolitikai érdek". = História. 2003. 5-6. 3-6.

265. *Kecskés Gusztáv:* A francia tömegsajtó és az 1956-os magyar forradalom. = Évkönyv. 11., 2003. Bp. 1956-os Int., 2003. 197-207.

266. *Király Béla:* Az elvetélt és az első valóságos háború szocialista országok között. = A magyar hadtörténelem évszázadai. Bp. Atlanti Kutató, Petit Real, 2003. 323-335.

267. *Littel, Robert:* Az ártatlanság vége. (Félrevezette a CIA a magyarokat 1956-ban?) Bp. Hamu és Gyémánt, 2003. 166 p.

268. *Nagy, Tamás:* Mad'arská vojenská politika v letech 1948-1956. = Historie a vojenství. 2003. 3-4. 666-671.
A magyar katonapolitika, 1948-1956.

269. *Papp Dezső:* A forradalmi magyar honvédség lapja. = M. honvéd. 2003. 43. 16-17.
Magyar Honvéd – 1956.

270. *Rainer M. János:* Ötvenhat után. Bp. 1956-os Int., 2003. 286 p.

271. *Stier Gábor:* Két forradalom. 1956 lengyel és 1981 magyar fogadtatása. = M. nemzet. 2003. 249. 39.

272. *Speckner, Hubert:* „...wenn einwandfrei erkannter Feind..." Die Vorbereitung der Sprengung von Donaubrücken während der Ungarnkrise 1956. = Truppendienst. 2003. 1. 36-42.
A Duna-hidak felrobbantásának előkészítése az 1956-os magyar forradalom idején.

273. *Stykalin, Aleksandr Sergeevic:* Prervannaja revolucija vengerskij krizis 1956 goda i politika Moskvy A. S. Stykalin otv. red. V. T. Sereda [izd.] Rossijskaja akademija nauk Institut slavjanovedenija. Moskva : Novyj hronograf, 2003. 313p.

274. A száguldó riporter utolsó utazásai. = Népszabadság. 2003. 247/2. 15. (Pedrazzini, Jean-Pierre)

275. *Szarka Klára:* Akkor és most – 1956 és 2003 októbere. [Képek:] Dezső Tamás. = M. hírlap. 2003. 244. 26-27.

276. *Tischler János:* „Hogy megcsendüljön minden gyáva fül." Lengyelország és Magyarország a két nemzet sorsfordító történelmi eseményeinek idején 1956-ban és 1980-81-ben. Bp. Jelenkor, 1956-os Int., 2003. 260 p.
Ism.: Révész Sándor: Kádár népe, Gomulka népe. = Népszabadság. 2003. 278/2. mell. 12.

277. *Tischler János:* A lengyel sajtó és az 1956-os magyar forradalom. = M. hírlap. 2003. 256. 8.

278. „Tizenhárom nap, amely..." Tanulmányok az 1956-os forradalom és szabadságharc történetéből. [Szerk. Horváth Miklós.][A képanyagot ... Bánffyné Kalavszky Györgyi válogatta.] Bp. Hadtört. Int. és Múz., 2003. 263 p. 16 t. ill.

279. Die Ungarnkrise 1956 und Österreich. Hrsg. v. Erwin A. Schmidl. Publ. Landesverteidigungsakademie. Wien, Köln, Weimar, Böhlau, 2003. 317 p. 16 t. ill.
Az 1956-os magyar válság és Ausztria.
Ism.: Nurber Ibolya. = Századok. 2003. 3. 769-772.

280. A vidék forradalma. 1956. 1. Szerk. Szakoczai Attila, Á. Varga László. Bp. 1956-os Int., Bp. Főv. Lvt., 2003. 426 p.

281. '56 Zalában. A forradalom eseményeinek Zala megyei dokumentumai, 1956-1958. Szerk: Csomor Erzsébet, Zalaegerszeg, 2004,
282. '56 Zala megyei kronológiája és személyi adattára. 1-2. [Összeáll. és szerk. Csomor Erzsébet, Kapiller Imre.] Zalaegerszeg, Zala M. Lvt., 2004. 2 db. (293, 370 p.) (Zalai gyűjtemény, 57.)
283. *Bálint László:* A megtorlás Szegeden. Szeged, Belvedere Meridionale, 2004. 276 o.
Ism: Haág Zoltán: Vörösterror Pol Pot megyében. Megrázó könyv az 1956 utáni megtorlások szegedi áldozatairól és bűnöseiről. = M. Nemzet. 2004. 344. 14.
284. *Balogh Margit:* A gyöngyösi „terroristák." Páter Kiss Szaléz koncepciós pere. = Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből. Bp. Gesta, 2004. 22-23.
285. *Balogh Margit:* Bűn(telenség) és bűnhődés. Merénylet az Oktogonon. = Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből. Bp. Gesta, 2004. 24-25.
286. *Borbándi Gyula:* A Nyugat cserbenhagyta Magyarországot. A 85 éves – – a Szabad Európa Rádióról, az adó ötvenhatos felelősségéről és az ellenzéki kapcsolatokról. [Riporter:] Stefka István. = M. Nemzet. 2004. 92. 4.
287. *Eörsi László:* A Széna téri felkelők a fegyverszünet idején. = Évkönyv. 12., 2004. Bp. 1956-os Int., 2004. 186-207.
288. *Eörsi László:* A Széna téri felkelők utóvédharca. = Népszava. 2004. 248. 7.
289. *Eörsi László:* A Széna tériek 1956. Bp. 1956-os Int., [2004.] 369 p. ill.
290. *Horváth Miklós:* Derült égből? A Kossuth téri sortűz. = Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből. Bp. Gesta, 2004. 120-121.
291. *Horváth Miklós:* Eltévedt tank a pokolban. Köztársaság tér, 1956. október 30. = Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből. Bp. Gesta, 2004. 124-125.
292. *Horváth Miklós:* „Piros vér a pesti utcán." Lakosság elleni fegyveres erőszak. = Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből. Bp. Gesta, 2004. 116-117.
293. *Horváth Miklós:* A Magyar Néphadsereg az 1956-os forradalomban. = A Magyar Honvédség 1848-1989. Egyetemi tankönyv. Tanulmánygyűjtemény. 2. Bp. ZMNE, 2004. 281-334 p.
294. *Horváth Miklós:* A szovjet csapatok karhatalmi alkalmazása Magyarországon, 1956-ban. 1-2. = M. Honvéd. 2004. 45. 16., 46. 16., 18.
295. *Izsák Lajos; Nagy József:* Magyar történeti dokumentumok, 1944-2000. Bp. Nemz. Tankönyvk., 2004. 614 p.
1956-os forradalom dokumentumai: 207-244 p.
296. *Kahler Frigyes:* Újabb adalékok a megtorlás történetéhez. = Korrajz 2003. A XX. Század Intézet évkönyve. [Bp.] XX. Század Int., 2004.
297. *Király Béla:* A forradalom katonapolitikája. = M. Hírlap. 2004. 253. 17.
298. *Kiss Sándor, M.:* Tűz-parancs-sor. A mosonmagyaróvári sortűz. = Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből. Bp. Gesta, 2004. 122-123.
299. A Magyar Quisling-kormány. Sztójay Döme és társai a népbíróság előtt. [Szerk., a bevezető tanulmányt írta, sajtó alá rend. és a mutatókat kész. Karsai László, Molnár Judit]. Bp. 1956-os Kutatási és Könyvk. Kht., 2004. 964 p. ill.
(Párhuzamos archívum)
300. *Mészáros Gyula:* Az 1956-os forradalom eseményei Pápán és környékén. Pápa, Jókai M. Városi Kvt., 2004. 307 p. ill.
301. *Pongrátz Gergely:* Corvin köz – 1956. – [Budapest] Szerző, 2004. – 272 p. ill.
302. *Puchert János:* Aki '70-ben szabadult. [Riporter:] Kurcz Béla. = Népszava. 2004. 248. Mell. 2.
303. *Ripp Zoltán:* Eső után köpönyeg. A szovjet csapatok behívása. = Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből. Bp. Gesta, 2004. 118-119.
304. *Szakács Árpád:* Megtorlás az utcákon és a tárgyalótermekben. = M. Nemzet. 2004. 291. 5.
305. *Szakolczai Attila:* Háborús bűnösök elítélése az 1956-os forradalom után. = Évkönyv. 12., 2004. Bp. 1956-os Int., 2004. 29-52.
306. *Szoboszlai Zoltán:* Emlékezés a két vi-

lágháború és az 1956-os forradalom biharugrai áldozataira. – [Biharugra] [Önkormányzat], 2004. – 59 p.

307. *T[óth] S[ándor], G.:* Az 1956-os forradalom és szabadságharc évfordulóján. = M. Honvéd. 2004. 43. 16., 22.

308. *Tulipán Éva:* Köztársaság tér, 1956. október 30. = Korrajz 2002. A XX. Század Intézet évkönyve. [Bp.] XX. Század Int., 2004. 180-193.

309. *Végvári Vazul:* A barna pópa. – – a harcos papokról, a Vár 1956-os védelméről és a mindjártból lett negyven esztendőről. [Riporter:] Stefka István. = M. Nemzet. 2004. 274. 34-35.

310. *Veres Mihály:* Az 1956-os forradalom előzménye és hatása a légvédelmi tüzérségnél. = M. Szárnyak. 32. 2004. 140-149.

311. *Vincze János:* Igazságot az 1956-os Corvin köznek. Bp. NDP Kiadó, 2004. 236 p. ill.
Társszerző: Vincze-Tiszay Gabriella.

312. *Zinner Tibor:* Gazságügyi ítéletek. A kádári megtorlás. = Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből. Bp. Gesta, 2004. 134-135.

2005

313. 1956 fotókban : Beszélő képek. = Élet és Tudomány. 2005. 42. 1328-1329

314. *Belényi Gyula:* A munkások állami ellenőrzése és a munkásellenállás (1949-1956). Századok. 2005. 1. 43-82.

315. *Constantinovits Milán:* Ablak a Corvin közre: Ismeretlen 1956-os fényképek = Élet és Tudomány. 2005. 42. 1324-1325.

316. *Gecsényi Lajos:* Osztrák-magyar kapcsolatok : 1945-65. = História. 2005. 5. 20-26.

317. *Gyarmati György:* Március és október kultusza. = Rubicon. 2005. 8. 62-66.

318. *Hautzinger Gyula:* A modern Nemzetőrségről – tények és gondolatok. Bp. ZMNE, 2005. 157. p.

319. *Horváth Miklós:* A Magyar Néphadsereg a forradalomban. 1-2. = Magyar Honvéd. 2005. 42. 20-21. 43. 20-21.
Kacsó Lajos: In memoriam 1956. = Magyar Honvéd. 2006. 5. 20.
Ism: Horváth Miklós: In memoriam 1956

320. Hónapról hónapra '56 Január. Összeál.: Balázs Bálint – Reitmeyer Nóra – Szecsey István – Szende László. = Rubocon. 2005 10 - 2006. 1. 122-123. Hónapról hónapra '56 Február. =Rubicon. 2006. 2-3. 116-117. Hónapról hónapra '56 Április. = Rubicon. 2006. 4. 72-73. Hónapról hónapra '56 Május. = Rubicon. 2006. 5-6. 108-109. Hónapról hónapra '56 Június. = Rubicon 2006. 5-6. 110-111. Hónapról hónapra '56 Július. = Rubicon. 2006. 7. 74-75. Hónapról hónapra '56 Augusztus. = Rubicon. 2006. 7. 76-77.

321. *Nagy András:* A Bang-Jenssen ügy. Bp. Magvető, 2005. 399. p.

322. *Nagy István:* „...a fiatal szívek forradalma." A szegedi pedagógiai főiskolások 1956-ban. Szeged : Bába. 2005. 220 p.

2006

323. *Aczél Tamás – Méray Tibor:* Tisztító vihar: Adalékok egy korszak történetéhez.. Bp., Noran. 2006. 450 p.

324. *Baczoni Tamás:* A forradalom egyenruhái : Kivágott címerek, eldobott váll-lapok = Regiment. 2006. 3. 60-63.

325. *Baráth Magdolna:* Krónika, 1956. Főszerk.: Izsák Lajos. Bp., Kossuth - Tekintet Alapítvány. 2006. 256 p.
Ism: Egy alapmű : Izsák Lajos [szerk.]: Krónika 1956. = Népszabadság. 2006. 146/2. 12.

326. Budapest 1956 a forradalom: Erich Lessing fotográfiái. Bp. 1956-os Int., 2006. 249 p.

327. *Csics Gyula:* Magyar forradalom.: 1956.: Napló. Bp. 1956-os Intézet, 2006. 222 p.

328. *Dent, Bob:* Budapest, 1956: a dráma színterei. Bp., Európa. 2006. 403 p.
Ism: Az emlékezet helyei: Bob Dent az 1956-os forradalomról. = Magyar Nemzet. 2006. 219. 35.

329. *Domokos László:* Arculcsapott birodalom. 1956 az idők árján. Bp., Püski. 2006. 110 p.

340. *Ember Mária:* Mindent késve: 1956-os naplójegyzetek és feljegyzések. Szerk.: Murányi Gábor. Bp., Noran. 2006. 192 p.

341. *Farkas Csaba:* Hatalomváltás Csongrád megyében 1956-ban. Aetas. 2006. 1. 100-108.

342. Fényképek. 1956. Írta és összeáll. Müller Rolf, Sümegi György. Bp. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2006. 119 p. : ill.

343. Forradalom, 1956. Hangdokumentum-összeállítás a Magyar Rádió Archívumából. A hanganyagot vál., előkész. Horváth Mónika. Bp., M. Rádió. 2006. 3 db + 1 füzet.

344. A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben, 1956-1963: Tanulmányok, dokumentumok és kronológia. Szerk.: Békés Csaba, Kecskés Gusztáv D. Bp. Magyar ENSZ Társaság, 2006 239 p.

345. *Gati Charles:* Mit tett (és mit nem tett) Amerika 1956-ban? = História 2006. 4. Melléklet. 1-4.

346. *Gati, Charles:* Vesztett illúziók: Moszkva, Washington, Budapest és az 1956-os forradalom. Bp. Osiris K., 2006. 254 p.

347. *Gömöri György:* Az én forradalmam: Emlékezések és írások az 1956-os forradalomról. Bp., Pont. 201 p.

348. *Haász János:* Tettem valamit a hazámért. Bp. ZNME, 2006. 128 p.

349. *Horváth Miklós:* Forradalom és szabadságharc 1956-ban – sorozat a Magyar Honvédban:

„Magyarországon minden eszköz felhasználható..." = 2006. 6. 7.

A szovjet csapatok Magyarországon maradnak. = 2006. 8. 7.

„Hullám" – a szovjet csapatok karhatalmi alkalmazásának terve. = 2006.10. 7.

A magyar erőszakszervezetek karhatalmi célú alkalmazásának terve. = 2006. 12. 12-13.

A diákság megfogalmazza követeléseit – a Rádió őrségét megerősítik. = 2006. 16. 6.

„Ha kell lövetni fogunk..." = 2006. 18. 6.

Tüntetésből fegyveres felkelés. = 2006. 20. 7.

A szovjet csapatok Budapesten kudarcot vallottak. = 2006. 22. 8-9.

A szovjet és magyar politikai vezetés a „válság" kezelésének lehetséges módjairól. = 2006. 25. 8-9.

A felkelő-szabadságharcos csoportok megalakulása Budapesten. = 2006. 28. 10-11.

A hatalom elleni fegyveres harc jellege vidéken. = 2006. 30. 8-9.

A hadsereg alakulatainak Budapestre rendelése, bevetése. = 2006. 32. 8-9.

A belügyi erők tevékenységének fő jellemzői. = 2006. 34. 8-9.

350. *Horváth Miklós:* Békefrontkatonák: A Magyar Néphadsereg a forradalom kitörése előtt = Regiment. 2006. 3. 8-10.

351. *Horváth Miklós:* A változások őrei: A „Forgószél" „Menydörgéssel" kezdődött = Regiment. 2006. 3. 11-13.

352. *Horváth Miklós:* Ellentmondásos napok: Szervezettség, fegyelem, hadrafoghatóság. = Regiment. 2006. 3. 18-20.

353. *Horváth Miklós:* Tűzparancs: Tragikus tömegoszlatások = Regiment. 2006. 3. 21-23.

354. *Horváth Miklós:* A nemzetőrség : A forradalom új fegyveres ereje. = Regiment. 2006. 3. 24-26.

355. *Horváth Miklós:* Szemet szemért, fogat fogért : A Magyar Néphadsereg a forradalom leverése után = Regiment. 2006. 3. 27-29.

356. In memoriam: Ítélet végrehajtó, teljesítse a kötelességét : A kivégzett katonák rövid életrajza = Regiment. 2006. 3. 30-33.

357. *Kahler Frigyes:* 1956 szellemének megtorlása tíz év után. Vaczkó László és Hamusics János ügye. Aetas. 2006. 1. 38-56.

358. *Kecskés D. Gusztáv:* A francia politikai pártok állásfoglalásai az 1956-os magyar forradalom kapcsán: a magyar kérdés a francia nemzetgyűlésben. = Aetas. 2006. 1. 5-18.

359. *Klenjánszky Sarolta:* Az 1956-os magyar forradalom és leverésének visszhangja a francia kommunista mozgalomban. 2006. 1. 19-37.

360. *Kováts Vilmos:* Acélkoporsók: A barikád mindkét oldala = Regiment 2006. 3. 14-17.

361. *Kő András, Nagy Lambert J.:* Kossuth tér 1956. Bp. Teleki László Alapítvány, 2006. 336 p.

362. *Lendvai, Paul:* Forradalomról tabuk nélkül: 1956. Bp. Napvilág K., 2006. 294 p.

363. Naplók, interjúk '56-ról. Összeáll. és

szerk.: Sümegi György. Bp., Enciklopédia. 2006. 229 p.

364. Nyolcadik nap: Dózsa László a népligeti komédiásokról, az utcai harcokról és a csalódásokról. = Magyar Nemzet. 2006. 191. 23.

365. *Orbán Éva:* Amit '56-ról mindenkinek tudnia kell.: A forradalom rövid története. Bp. Technika Alapítvány, 2006. 166 p.

366. *Pallai Péter, Sárközi Mátyás:* A szabadság hullámhosszán: az 1956-os magyar forradalom története a BBC elmondásában. Bp., Helikon. 2006. 286 p.

367. *Sallay Gergely:* A hazáért és a szabadságért = Regiment. 2006. 3. 58-59.

368. A snagovi foglyok. Nagy Imre és társai Romániában. Iratok. Összeáll.: Baráth Magdolna. Szerk.: Sipos Levente. Bp., Napvilág, Magyar Országos Levéltár. 2006. 463 p.

369. *Stefka István:* Ötvenhat 50 éve. Bp. Kairosz K., 2006. 319 p.

370. *Stefka István:* Véres kísérlet : Németh Bálint harcai – Széna téri felkelők védték a hűvösvölgyi hírszerző központot. Magyar Nemzet. 2006. 129. 30-31.

371. *Unwin, Peter:* Az országot tiszteltük, a rendszert nem. – – egykori budapesti brit nagykövet szerint az egyébként vonzó magyar karakterre nem jellemző az összetartás. [Riporter:] Joticshky László. = Magyar nemzet. 2006. 194. 10.

372. A vidék forradalma 1956. 2. kötet. Szerk. Szakolczai Attila. Bp. 1956-os Intézet-Budapest Főváros Levéltára, 2006. 469 p.

373. *Vörös Béla:* Mi történt a szentendrei laktanyában 1956-ban? = Honvéd Altiszti Folyóirat. 2006. 2. 74-77.

Összefoglaló munkák, tanulmányok, konferenciák: 3, 5, 7, 8, 11, 18, 22, 28, 31, 32, 34, 39, 42, 50, 55, 60, 63, 69, 70, 75, 7679, 81, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 97, 99, 100, 106, , 107, 108, 109, 110, 117, 120, 123, 135, 136, 138, 143, 144, 146, 147, 152, 153, 164, 168, 179, 191, 192, 194, 198, 206, 209, 210, 211, 217, 220, 223, 226, 233, 241, 252, 260, 266, 268, 270, 271, 278, 280, 289, 308, 311, 314, 317, 323, 325, 328, 329, 349, 362, 365, 369

Dokumentumok, adattárak források: 1, 2, 6, 13, 14, 15, 16, 18, 25, 26, 29, 30, 38, 43, 57, 59, 61, 62, 67, 71, 83, 112, 116, 118, 119, 124, 126, 127, 140, 141, 142, 155, 161, 171, 173, 176, 186, 188, 189, 195, 196, 197, 202, 208, 219, 231, 238, 239, 244, 258, 259, 263, 265, 269, 275, 277, 295, 313, 315, 320, 326, 327, 342, 343, 366, 372

Hadsereg-, és csapattörténet: 27, 33, 40, 84, 114, 115, 125, 130, 150, 151, 157, 162, 214, 229, 232, 242, 250, 253, 293, 310, 318, 319, 324, 350, 352, 354, 355, 360, 373

Helytörténet: 4, 73, 80, 92, 145, 160, 169, 174, 178, 179, 184, 193, 203, 206, 207, 212, 230, 254, 262, 281, 282, 283, 300, 322, 341, 367

Életrajzok, portrék: 17, 27, 49, 58, 68, 72, 102, 104, 128, 149, 177, 181, 182, 199, 207, 224, 225, 228, 237, 240, 2445, 246, 257, 274, 284, 287, 288, 299, 368, 370

Sortüzek, veszteségek, megtorlás, büntető eljárások: 19, 35, 36, 37, 41, 45, 46, 47, 51, 52, 56, 65, 78, 93, 98, 105, 122, 132, 133, 134, 154, 165, 170, 172, 190, 200, 201, 205, 218, 221, 222, 236, 247, 248, 485, 290, 294, 296, 298, 302, 303, 304, 305, 306, 312, 351, 353, 356, 357, 361

Külpolitika, nemzetközi reakció: 9, 10, 12, 20, 21, 23, 24, 64, 66, 74, 94, 101, 108, 129, 148, 156, 158, 163, 180, 210, 213, 215, 216, 227, 234, 251, 263, 267, 272, 273, 276, 279, 286, 292, 316, 321, 344, 345, 346, 358, 359, 371

Emlékek, visszaemlékezések: 44, 48, 53, 54, 82, 96, 103, 111, 113, 121, 131, 137, 139, 159, 166, 175, 183, 185, 187, 204, 209, 235, 249, 255, 256, 297, 301, 307, 309, 347, 348, 363, 364

TARTALOM

AZ 1956-OS FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC ÖTVENEDIK ÉVFORDULÓJÁRA

HORVÁTH MIKLÓS	Fejezetek a Magyar Néphadsereg 1956. évi történetéből----------	603
TULIPÁN ÉVA	A Magyar Néphadsereg 1956-os vesztesége----	714
SZABÓ MIKLÓS	A Magyar Néphadsereg és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia az 1956-os forradalom és szabadságharc időszakában----------	767
MAKAI ÁGNES	A „Néppel tüzön-vizen át." 1956-os nemzetőrdokumentumok----------	819
SUBA JÁNOS	A Magyarország határán létesített műszaki zárak felszámolása 1956-ban----------	831
DÁVID FERENC	Vágotpuszta, 1956. A „Mecseki Láthatatlanok" nyomában----------	840
RÁKÓCZY ROZÁLIA	1956-os röplapok annotált bibliográfiája--------	857
ANDAHÁZI SZEGHY VIKTOR – LANDSTOFF NÁNDORNÉ – SZABÓ JÁNOSNÉ	1956 hadtörténetének válogatott bibliográfiája, 1996–2006----------	899

CONTENTS

ON THE 50TH ANNIVERSARY OF THE 1956 REVOLUTION AND WAR OF INDEPENDENCE

MIKLÓS HORVÁTH	Episodes from the History of the Hungarian People's Army, 1956----------	603
ÉVA TULIPÁN	The Casualties of the Hungarian People's Army in 1956----------	714
MIKLÓS SZABÓ	The Hungarian People's Army and the Miklós Zrínyi Military Academy during the 1956 Revolution and War of Independence----------	767
ÁGNES MAKAI	"With the People through Fire and Water." Documents of the 1956 National Guard---------	819
JÁNOS SUBA	The Elimination of the Mechanical Barrages on the Hungarian Border in 1956----------	831
FERENC DÁVID	Vágotpuszta, 1956. Tracing the "Invisible Resistance Fighters of the Mecsek Hills"----------	840
ROZÁLIA RÁKÓCZY	The Leaflets of 1956 – An Annotated Bibliography----------	857
VIKTOR ANDAHÁZI SZEGHY – ANGELA LANDSTOFF– AGNES SZABÓ	A Selected Bibliography of the Military History of 1956, 1996-2006----------	899

TABLE DES MATIERES

POUR LE CINQUANTIEME ANNIVERSAIRE DE LA REVOLUTION ET DE LA GUERRE D'INDEPENDANCE DE 1956

MIKLÓS HORVÁTH	Chapitres de l'histoire en 1956 de l'Armée populaire hongroise----------	603
ÉVA TULIPÁN	Les pertes de l'Armée populaire hongroise en 1956----------	714
MIKLÓS SZABÓ	L'Armée populaire hongroise et l'Académie militaire Miklós Zrínyi durant la révolution et la guerre d'indépendance de 1956----------	767
ÁGNES MAKAI	«Vaincre tous les obstacles avec le peuple» Documents de la garde nationale datant de 1956----------	819
JÁNOS SUBA	Élimination en 1956 des dispositifs mis en place pour la fermeture des frontières de Hongrie----------	831
FERENC DÁVID	Vágotpuszta, 1956. Sur la trace des «Invisibles des monts Mecsek»----------	840
ROZÁLIA RÁKÓCZY	Bibliographie annotée des tracts de 1956--------	857
VIKTOR ANDAHÁZI SZEGHY – ANGELA LANDSTOFF– AGNES SZABÓ	Bibliographie choisie de l'histoire militaire de 1956, 1996–2006----------	899

INHALT

ZUM FÜNFZIGSTEN JAHRESTAG DER REVOLUTION UND DES FREIHEITSKAMPFES VON 1956

MIKLÓS HORVÁTH	Kapitel aus der Geschichte der Ungarischen Volksarmee des Jahres 1956----------	603
ÉVA TULIPÁN	Die Verluste der Ungarischen Volksarmee im Jahre 1956----------	714
MIKLÓS SZABÓ	Die Ungarische Volksarmee und die Militärakademie Zrínyi Miklós in der Zeit der Revolution und des Freiheitskampfes von 1956	767
ÁGNES MAKAI	„Mit dem Volk durch dick und dünn." Nationalgarde-Dokumente des Jahres 1956-----	819
JÁNOS SUBA	Die Auflösung der an Ungarns Grenze errichteten technischen Sperren im Jahre 1956----------	831
FERENC DÁVID	Vágotpuszta, 1956. Auf den Spuren der „Unsichtbaren von Mecsek"----------	840
ROZÁLIA RÁKÓCZY	Annotierte Bibliographie der Flugblätter des Jahres 1956----------	857
VIKTOR ANDAHÁZI SZEGHY – ANGELA LANDSTOFF– AGNES SZABÓ	Ausgewählte militärgeschichtliche Bibliographie des Jahres 1956, 1996–2006-----	899

СОДЕРЖАНИЕ

	К ПЯТИДЕСЯТОЙ ГОДОВЩИНЕ РЕВОЛЮЦИИ И БОРЬБЫ ЗА СВОБОДУ 1956 ГОДА	
МИКЛОШ ХОРВАТ	Главы из истории Венгерской Народной армии 1956 года----------	603
ЕВА ТУЛИПАН	Потери Венгерской Народной армии 1956 года----------	714
МИКЛОШ САБО	Венгерская Народная армия и Военная Академия имени Миклоша Зрини в период революции и борьбы за свободу 1956 года-----	767
АГНЕШ МАКАИ	„С народом сквозь огонь и воду". Документы национальной гвардии 1956 года----------	819
ЯНОШ ШУБА	Ликвидация инженерных заграждений, поставленных на границе Венгрии в 1956 году	831
ФЕРЕНЦ ДАВИД	Ваготпуста. 1956 год. „По следам Мечекских Невидимок"----------	840
РОЗАЛИЯ РАКОЦИ	Библиография листовок 1956 года с аннотациями----------	857
ВИКТОР АНДАХАЗИ СЕГИ – АНГЕЛА ЛАНДШТОФФ – АГНЕШ САБО	Библиография ищзборанной вонно-исторической публикации 1956 года, 1996-2006 гг.	899

MILITÄRGESCHICHTLICHE MITTEILUNGEN

Vierteljahresschrift des Instituts und Museums für Militärgeschichte

Gründungsjahr: 1888

Chefredakteur: Ferenc Csákváry
Verantwortlicher Redakteur: Gábor Hausner
Leiter der Rubrik Rundschau: Ferenc Pollmann

Redaktionskomitee:

Gábor Ágoston, Tibor Balla, Gábor Bona, Attila Bonhardt, István Czigány, Tamás Csikány, Lóránd Dombrády, Tibor Hajdu, Róbert Hermann (President), József Holló, Miklós Horváth, Ferenc Lenkefi, József Lugosi, Imre Okváth, Géza Pálffy, Ferenc Pollmann, Sándor Szakály, György Székely, Ferenc Tóth, Aladár Urbán, János Varga J., László Veszprémy, József Zachar

Herausgegeben vom Institut und Museum für Militärgeschichte des Ministeriums für Landesverteidigung
1014 Budapest I., Kapisztrán tér 2-4.
Postanschrift: Budapest, Pf. 7., H-1250.
Tel.: (36-1)-325-16-00, Fax: (36-1)-325-16-04

Redaktion und Verlagsbüro:

1014 Budapest I., Kapisztrán tér 2-4. Postanschrift: Budapest, Pf. 7. H-1250.
Tel.: (36-1)-325-16-44, Fax: (36-1)-325-16-46

E-Mail-Adresse: hadtkk@vipmail.hu
Internetversion: www.epa.oszk.hu/hk

Abonnement:

2000,- HUF/Jahr, 500,- HUF/Vierteljahr

Vertrieb:

Magyar Posta Rt. Üzleti és Logisztikai Központ

Abonnement für das Ausland:

im Büro für Zeitungsabonnements
Központi Hírlap Centrum
1089 Budapest VIII., Orczy tér 1.
Postanschrift: H-1900 Budapest,
E-Mail: hirlapelofizetes@posta.hu

ВОЕННО-ИСТОРИЧЕСКИЙ ВЕСТНИК

Поквартальный Журнал Института и Музея Военной Истории

Год основания: 1888

Главный редактор: Ференц Чаквари
Ответственный редактор: Габор Хаушнер
Ведущий раздела Обзора: Ференц Поллманн

Редакционная коллегия:

Габор Агоштон, Тибор Балла, Габор Бона, Аттила Бонхардт, Иштван Цигань, Тамаш Чикань, Лоранд Домбради, Тибор Хайду, Роберт Херманн (председатель), Йожеф Холло, Миклош Хорват, Ференц Ленкефи, Йожеф Лугоши, Имре Окватх, Геза Палффи, Ференц Поллманн, Шандор Сакай, Дьердь Секей, Ференц Тотх, Аладар Урбан, Янош Й. Варга, Ласло Веспреми, Йожеф Захар

Издает: Институт и Музей Военной Истории Министерства Обороны
1014 Будапешт I, площадь Капистран 2-4
Почтовый адрес: Будапешт П/я. 7. H-1250
Тел.: (36-1)-325-16-00, Факс: (36-1)-325-16-04

Редакция и Издательство:

1014 Будапешт I, площадь Капистран 2-4
Почтовый адрес: Будапешт П/я. 7. H-1250
Тел.: (36-1)-325-16-44, Факс: (36-1)-325-16-46

Адрес E-Mail: hadtkk@vipmail.hu
Электронный вариант: www.epa.oszk.hu/hk

Абонементная плата по подписке:

На 1 год 2000, на 1 квартал 500 форинтов

Распространяет:

Коммерческий и Логистический Центр А/О Венгерская Почта

Подписка за границей:

В Бюро подписки на газеты
Központi Hírlap Centrum
1089 Budapest VIII., Orczy tér 1.
Почтовый адрес: H-1900 Budapest,
e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu.

Ára: 500,– Ft

E számunk tartalmából

„.A hadsereg vezetői nem ismerték fel az országban lejátszódó folyamatok és mozgalmak célját és jelentőségét, s nem tartottak a helyzet robbanásszerű változásától. A tüntetésekkel kapcsolatos jelzéseket nem vették komolyan, az aggodalmaskodókat rémlátással vádolták, és 23-án délután olyan döntést hoztak, hogy a hadsereg, ha szervezetten nem is vesz részt a felvonuláson, egyénileg helyes, ha a katonák részt vesznek a tüntetésen és segítenek a tömeg megnyugtatásában [...]

A Magyar Néphadsereg alakulataival kapcsolatban még ma is tartja magát az a felfogás, hogy a forradalom időszakában teljes mértékben magukra maradtak, a csapatok semmilyen parancsot, utasítást nem kaptak [...] ez az állítás nehezen tartható. A hadsereg tevékenységét ezekben a napokban is meghatározták az átfogó, általános érvényű parancsok. A probléma gyökere ott húzódik, hogy az általános parancsoknak a konkrét helyzethez és körülményekhez való igazítása nagyon nagy gondot jelentett. A valós problémák megoldásában az egység-, magasabbegység-parancsnokok az esetek többségében szolgálati elöljáróiktól nem kaptak segítséget.Az egyszemélyi döntésben automatikusan meg kell, hogy jelenjen az egyszemélyi felelősség is. Ezt a felelősséget sokan nem vállalták."

(Horváth Miklós: Fejezetek a magyar Néphadsereg 1956. évi történetéből)

„...a hatalom törekedett a hősi halottak számának növelésére. A jelen kutatás alátámasztja ezt a véleményt: mint a példák és a számadatok is mutatják, sokakat nyilvánítottak »hősi halottá« azok közül is, akik nem »a kommunista rendszer védelmében«, hanem más módon, nagyrészt a szovjet támadásban lelték halálukat. A hatalom így akarta legitimálni minél több személy kivégzését, amit Kádár János 1985. szeptember 25-én Moszkvában Gorbacsovhoz intézett szavai is alátámasztanak: »amikor a halálos ítéletek száma elérte az ellenforradalmi eseményekben ártalmatlanul elhunytak számát, arra kértem az elvtársakat, hogy álljanak le«..."

(Tulipán Éva: A Magyar Néphadsereg 1956-os vesztesége)